

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII,
TINERETULUI ȘI SPORTULUI
UNIVERSITATEA „DUNĂREA DE JOS” GALAȚI
FACULTATEA DE LITERE**

CENTRUL DE CERCETARE

COMUNICARE INTERCULTURALĂ ȘI LITERATURĂ

COMMUNICATION INTERCULTURELLE ET LITTÉRATURE

NR. 2 (10)

Aprilie-mai-iunie

PARTEA I

Editura Europlus

2010

Editor : Centrul de Cercetare Comunicare Interculturală și Literatură, Facultatea de Litere, Universitatea “Dunărea de Jos”, Galați

Director : Prof. univ. dr. Doinița Milea

E-mail: doimil@yahoo.com

Redactor-șef: Prof. univ. dr. Simona Antofi

E-mail: simoantofi@yahoo.com

Secretar de redacție: Lect. univ. dr. Nicoleta Ifrim

E-mail: nicodasca@yahoo.com

Redactori : Lect. univ. dr. Alina Crihană, Conf. univ. dr. Carmen Andrei, Lect. univ. dr. Gina Necula

E-mail: crihanoali@yahoo.com, carmen_andrei2001@yahoo.fr, ginanec@gmail.com

Rezumat în limba engleză / franceză : Lect. univ. dr. Gina Necula, Lect. univ. dr. Alina Crihană, Conf. univ. dr. Carmen Andrei

Administrare site și redactor web : Lect. univ. dr. Nicoleta Ifrim

Corectură: Lect. univ. dr. Alina Crihană, Conf. univ. dr. Carmen Andrei

Difuzare: Lect. univ. dr. Alina Crihană, Conf. univ. dr. Carmen Andrei

Tipar: Editura Europlus

E-mail : office@europlusgalati.ro

Consiliul consultativ: Academician Eugen Simion, Prof. univ. dr. Silviu Angelescu, Prof. univ. dr. Mircea A. Diaconu, Prof. univ. dr. Nicolae Ioana

Adresa redacției: Centrul de Cercetare Comunicare interculturală și literatură, Facultatea de Litere, Universitatea “Dunărea de Jos”, Str. Domnească, nr. 47, Galați

Cod poștal: 800008

Telefon: +40-236-460476

Fax: +40-236-460476

ISSN : 1844-6965

Communication interculturelle et littérature

Cod CNCSIS 489 / 2010

Abonamentele se fac la sediul redacției, Str. Domnească, nr. 47, Galați, cod 800008, prin mandat poștal pe numele Simona Antofi.

Prețurile la abonamente sunt: 3 luni – 30 lei; 6 luni - 60 lei ; 12 luni – 120 lei.

Abonamentele pentru străinătate se fac achitând costul la redacție.

După achitarea abonamentului, așteptăm prin fax sau e-mail adresa dvs. de expediție pentru a vă putea trimite revista.

Coordonatori de volum:

Lect. dr. **Gina Necula**

Lect. dr. **Ionel Apostolatu**

COLEGIUL DE REDACȚIE

Academician **Eugen Simion**, Institutul de Istorie și Teorie literară „George Călinescu” al Academiei Române, București

Prof. univ. dr. **Silviu Angelescu**, Institutul de Istoria Artei „George Oprescu” al Academiei Române, București

Prof. univ. dr. **Alain Milon**, Université Paris Ouest Nanterre La Défense

Prof. univ. dr. **Michèle Mattusch**, Institut für Romanistik, Humboldt – Universität zu Berlin, Germania

Prof. univ. dr. **Antonio Lillo Buades**, Facultatea de Filozofie și Litere, Universitatea din Alicante, Spania

Prof. univ. dr. **Ana Guțu**, Universitatea Liberă Internațională, Chișinău, Republica Moldova

Prof. univ. dr. hab. **Elena Prus**, Institutul de Cercetări Filologice și Interculturale, Universitatea Liberă Internațională, Chișinău, Republica Moldova

Prof. univ. dr. **Mircea A. Diaconu**, Facultatea de Litere, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Prof. univ. dr. **Nicolae Ioana**, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Prof. univ. dr. **Anca Gâță**, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Prof. univ. dr. **Elena Croitoru**, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Prof. univ. dr. **Michaela Praisler**, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Prof. univ. dr. **Floriana Popescu**, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Prof. univ. dr. **Virginia Veja Lucatelli**, Centrul de Cercetare Teoria și Practica Discursului, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Conf. univ. dr. **Cătălina Ilescu Gheorghiu**, Departamento de Traducción et Interpretación, Directora de la Sede Universitaria „Ciudad de Alicante”, Universitatea din Alicante, Spania

Conf. univ. dr. **Angela Coșciug**, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova

Conf. univ. dr. **Pierre Morel**, Institutul de Cercetări Filologice și Interculturale, Universitatea Liberă Internațională, Chișinău, Republica Moldova

Conf. univ. dr. **Diana Vrabie**, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova

Conf. univ. dr. **Petru Iamandi**, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Conf. univ. dr. **Carmen Andrei**, Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Prezentul volum cuprinde lucrările Conferinței internaționale *Paradigma discursului ideologic*, ediția a II-a, desfășurată la Galați în perioada 30 aprilie – 2 mai 2010, sub egida Centrului de cercetare „Comunicare interculturală și literatură”, proiect finanțat de ANCS, prin Contractul nr. 3M/9.04.2010

Comitetul științific al manifestării:

Prof. dr. **Marius Sala**, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, Membru titular al Academiei Române, Vicepreședinte al Academiei Române.

Prof.dr.hab. **Anatol Ciobanu**, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei.

Prof. dr. **Stelian Dumitrăcel**, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași.

Prof.univ.dr.hab.**Elena Prus**, Universitatea Liberă Internațională, Chișinău.

Prof. dr. **Dorin Urișescu**, Glendon University College, York University, Toronto, Ontario, Canada

Prof. dr. **Rodica Zafiu**, Phd Professor, Universitatea din București – Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan –Al. Rosetti”

Prof. dr. **Nicolae Ioana**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Prof. dr. **Anca Gâță**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Prof. dr. **Michaela Praisler**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Prof. dr. **Elena Croitoru**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Prof. dr. **Floriana Popescu**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Prof. dr. **Doinița Milea**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Prof. dr. **Virginia Lucatelli**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Conf. dr. **Simona Antofi**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Conf. dr. **Angelica Vâlcu**, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați.

Comitetul de organizare:

Președinte:

Lect. dr. **Ionel Apostolatu**, *iapostolatu@gmail.com*

Vicepreședinți:

Prof. dr. **Doinița Milea**, *doimil@yahoo.com*

Lect. dr. **Gina Necula**, *ginanec@gmail.com*

Membri:

Prof. dr. **Nicolae Ioana**, *andreigrigor@yahoo.com*

Prof. dr. **Simona Antofi**, *simoantofi@yahoo.com*

Lect. dr. **Cătălin Negoită**, *express_tv@yahoo.com*

Lect. dr. **Alina Crihană**, *crihanoali@yahoo.com*

Lect. dr. **Nicoleta Ifrim**, *nicodasca@yahoo.com*

Asist. dr. **Cătălin Enică**, *catalinenica1956@yahoo.com*

Asist. drd. **Rodica Apostolatu**, *Rodica.Apostolatu@ugal.ro*

Secretar:

Asist. drd. **Matei Damian**, *matei83@yahoo.com*

CUPRINS

PARTEA I

Literatură și interculturalitate

Simona Antofi - <i>Santa Cetate</i> – Ion Heliade Rădulescu ou sur l’(in)actualité de l’idéologie du socialisme utopique	9
Simona Antofi, Nicoleta Ifrim - Ideologie și literatură în presa culturală a epocii comuniste	14
Iuliana Barna - Between Political Exile and Personal Identity: Virgil Tănase’s Identity Discourse	18
Laura Bădărău-Vlaicu - Elements of Communist Ideology in the Novel <i>The Queen of Streets</i> by Gabriela Melinescu	22
Iulia Veronica Beldiman - <i>Black Humour Idiosyncrasies in Cătălin Mihuleac’s</i> În țara noastră, porcul și bradul sunt frați	27
Ileana Botescu-Sireteanu - Silence, a New Narrative Discourse in The Age of Globalization: Jeanette Winterson’s Fiction	35
Anca Cazacu - Ipostaze ale globalizării culturale: postmodernismul	40
Anca CĂLIN - Une lecture critique de la figure du lecteur	46
Irina Condurariu – Tentația regăsirii de sine sau despre valențele intimității în jurnalul intim	51
Ana-Elena Costandache - Littérature nationale vs littératures occidentales à l’époque de 1848	61
Alina Crihană - L’imaginaire de l’intégration européenne dans les articles-programme de la presse culturelle roumaine du XIX ^e siècle	67
Drăgoi Mirela - Reflets de l’idéologie courtoise dans la littérature arthurienne	72
Alexandrina-Ana Durac - The Ideological Discourse in the Construction of the Feminine Character During the First Years of Romanian Communism	77
Nicolae Ioana (Andrei Grigor) - Aspects de la constitution du discours critique marxiste dans la presse roumaine à la fin de la 5 ^{me} décennie	88
Nicolae Ioana (Andrei Grigor), Simona Marin - La littérature dans les programmes et les examens au lycée	93
Nicoleta Ifrim - Stereotipii și clișee ale imaginarului literar în perioada socialismului-realist românesc	97
Doinița Milea - Discours culturel dominant/ intertextualitate ou destruction creatrice	101
Doinița Milea, Alina Crihană - Sincronizări : discours literar / discours social-politic	107
Mariana Cozma Pasincovski - <i>The Theme Of War In The Vision Of Camil Petrescu And Liviu Rebreanu. The case of novels The last night of love, the first night of war and Forest of the Hanged</i>	117
Ionela Pujină - Literatură și discurs critic în epoca globalizării	124
Dorin Popescu - Structurile limbajului și textul proteic nicasian	132
Steluța Stan - The Human Being as a Screen for the Postmodern Paradox	139
Andreea-Mihaela Tamba - L’adaptation et la traduction des termes culturels: étude de cas sur <i>Baltagul</i>	145

Didactică

Cristina - Corina Bențea - Theoretical And Methodological Approaches Of The Academic Self-Concept	155
Yolanda-Mirela Catelly - Responding To The Workplace Globalization By Advocating The Teaching Of Soft Skills In Tertiary Education	160
Simona Marin - Tendințe și perspective ale dezvoltării organizației școlare în societatea bazată pe cunoaștere	168
Laura Elena Sună (Munteanu) - Translating Beyond The Linguistic Signs – An Attempt To Communicate Cultural-Situational Meaning Cross-Linguistically	172
Angelica Vâlcu - La promotion du plurilinguisme et le Passeport de Langues	180

PARTEA A II-A

Interferențe și conexiuni lingvistice

Ionel Apostolatu – Unitatea și individualitatea limbii române	193
Rodica-Cristina Apostolatu - Globalization and the English Language	201
Ioana-Paula Armăsar - Les alliés et les ennemis de la communication : les stéréotypes	205
Valeriu Bălțeanu - Vocabulary and ideology: the social marking of the words	211
Oana Magdalena Cenac – Today’s Political Discourse: between Contextual Mobility and Ambiguity of Meaning	215
Stelian Dumistrăcel - Aliniere europeană și derută terminologică autohtonă	218
Alina Ganea - Usage et fonction des verbes d’apparence dans le discours argumentatif	229

Ana Guțu - Corelația dintre limbă și putere în Republica Moldova	236
Mădălina Georgiana Matei - Markers of Stereotyped Communication	249
Cristinel Munteanu - Influența ideologiei marxiste asupra concepției lingvistice a lui Iorgu Iordan și a lui Al. Rosetti (cu referire la două probleme)	258
Gina Aurora Necula - Discursul repetat și repetarea discursivă în romanul <i>Cel mai iubit dintre pământeni</i> , al lui Marin Preda	269
Nicoleta Neșu - Accepția ideologiei ca discurs	275
Marius-Claudiu Pintilii - Intensification And Minimization — Persuasive Techniques	282
Gabriela Scripnic - Modalité et évidentialité. Le cas de l’adverbe roumain <i>pesemne</i> (<i>apparemment</i>)	290
Ana-Marina Tomescu, Elena-Cristina Ilinca - Le rôle cognitif des figures du discours dans l’éditorial politique	297
Rodica Țocu - Sociocultural Perspectives on Masculinity and Femininity as Gender Identity Components	305
Cristina-Silvia Vîlcea - Linguistic representations of Romanians in the British mass-media	309

Istoria mentalității, comunicare interculturală și cultura media

Carmen Alexandrache - aspecte premoderne ale "etnicității" în viziunea cronicarilor români	315
Mariana Anton - Simbologia – praguri ale diversificării culturale	322
Ruxanda Bontilă - Transnational Nabokov: Romanian Appropriations	334
Viorica Caciuc – Torii - Ideological dimension of environmental ethics	339
Ileana Cazan, Carmen Alexandrache - Limbajul puterii politice în societatea românească premodernă	345
Mihaela Cîrnu - Die Globalisierung und die europäische Presse	353
Ion Cordoneanu - Global warming, financial crisis, global political authority. What about the religion?	358
Matei Damian - Crime in Mexico	362
Gabriela Dima - Globalization and Romanian Labour Migration Seen from the Perspective of the Written Press Analysis	364
Petru Iamandi - Post-Berlin Wall European Cinema between a Global European Identity and a National One	370
Mihai Ion - Exiled Writer’s Linguistic Identity within the Context of Globalization	375
Mara Magda Maștei - La démocratie et l’autoritarisme dans l’Europe Médiane	381
Arthur Mary - Les effets de subjectivité induits par le discours idéologique sectaire	389
Ioana Mohor-Ivan, Michaela Praisler - Romanian Migrantscapes in Contemporary Filmic Texts	398
Elena Mândrilă (Rotaru) - Influența culturală a unui nume propriu - Elena	408
Ana Maria Munteanu, Oana Damian - STRATEGII DE MEDIATIZARE A CRIZEI .Studiu de caz: Acoperirea mediatică a condamnării oficiale a comunismului în plenul Parlamentului României (18 dec. 2006)	415
Elena Maria Necula, Andreea Roșă – Reprezentarea diferențelor culturale în presa minorităților etnice din zona de S-E a României și dialogul etnic în presa locală	434
Cătălin Negoită – Imperialismul mediatic	444
Kouadio Germain N’GUESSAN - From National to Post-national: Cultural Identity in a Globalized World	447
Daniela Țuchel - A Haunting ‘Ideology’: Doubling	456
Dana Sorana Urs - Human Psyche at the Core of Globalization	461
Marius Velică, Gina Necula - Seeing is believing ... or is it?	467
Marius Velică - Reality: a news-generated product	472

Recenzii

Simona Antofi - La féminité chez elle. Une étude du féminin comme producteur et produit de la littérature et de la traduction	481
Oana Magdalena Cenac - Ionel Apostolatu, Gina Necula, <i>Limba română contemporană. Morfologia</i> (ediția a II-a revizuită și adăugită), Editura Europlus, Galați, 2009, 323p.	483
Sofia Dima - „Mélanges francophones”. <i>Actes de la conférence annuelle à l’occasion des Journées de la francophonie: Formes textuelles de la communication – de la production à la réception</i> , Galați, Galați University Press, N°4 (vol. III: 1,2), 2009	485

Résumés / Abstracts

486

Interferențe și conexiuni lingvistice

Unitatea și individualitatea limbii române

Lect. dr. Ionel Apostolatu
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The paper focuses on some fundamental aspects defining the Romanic identity of the Romanian language. Being early isolated from the rest of the Romance world, and in close contact with the Balkan languages, Romanian proved its vitality and preserved the original Latin features, sometimes more than the Western Romance languages. The Romanic character of Romanian is present throughout its structure, at each and every level, organized and articulated on a solid Latin basis. The entire history of the Romanian language is marked by a strong sense of unity, which is in close connection with the continuity of the Latin character. We may even argue that the history of the Romanian language is nothing but the history of Latin itself, as it was continuously spoken in the Eastern part of the Roman Empire, namely in the Carpatho-Danubian space.*

Keywords: *the Romanian language, Romance languages, language unity, language individuality, continuity*

Definită genealogic, româna este latina vorbită neîntrerupt în spațiul Carpaților și al Dunării de Jos; este o limbă vorbită cu conștiința continuității în timp, de la colonizarea romană până astăzi, o limbă care se situează, în toate fazele evoluției ei, în opoziție cu celelalte limbi din sud-estul Europei, și care, totodată, își afirmă individualitatea în raport cu celelalte limbi romanice (Brâncuș, *Istoria*, p. 7) [1].

Interacțiunea factorilor lingvistici, care acționează direct asupra limbii, și a factorilor extralingvistici (condițiile geografice, economice, sociale, nivelul de civilizație și cultură), cu acțiune indirectă, a dat românei o coloratură romanică specială, o fizionomie aparte, căci acești factori au fost oarecum diferiți de cei care au acționat în România apuseană. Latina din Dacia și din alte provincii dunărene s-a cristalizat într-un nou sistem lingvistic, într-o epocă care precedă intervenția „superstratului” slav, pe un substrat diferit de cel din occidentul romanic: substratul traco-dac.

Pe plan etnogenetic, nașterea poporului român reprezintă o sinteză daco-romană alcătuită din două elemente fundamentale: autohtonii traco-daci (sau mai bine zis daco-geți) și coloniștii romani, la care se adaugă, ca elemente secundare, slavii, și, în mai mică măsură, alte popoare cu care populația autohtonă a venit în contact sau a conviețuit o perioadă de timp.

Este un lucru știut că în epoca de geneză a unei limbi se produc cele mai multe transformări, în special fonetice. La fel s-a întâmplat și cu latina de după perioada așa-numitei latine vulgare, în primele secole de existență a limbilor romanice. În cazul românei, cele mai numeroase modificări fonetice (cu urmări însemnate în plan morfologic) au avut loc până prin sec. al VII-lea – al VIII-lea (în perioada de dinaintea destrămării românei comune), deci înainte de exercitarea influenței limbii slave.

O dovadă în acest sens este și faptul că legile fonetice care individualizează limba română, detașându-o de latina târzie și de celelalte limbi romanice, nu au acționat asupra împrumuturilor din slavă. Să se compare de ex. lat. *lana* > *lână*, *campus* > *câmp* (cu transformarea lui *a* în poziție nazală în *ă* și apoi în *î*), dar *hrană*, *rană*, *blană*, cuvinte împrumutate din slavă, care păstrează pe *a* intact; lat. *solem* > *soare*, *salem* > *sare*, *mola* > *moară* (cu rotacismul lui *l* intervocalic), dar *milă*, *silă*, *pilă* din slavă; tot astfel, consoanele *b* și *v* intervocalice au dispărut din elementele latine ale limbii române: *iarnă* (lat. *hiberna*), *cal* (lat. *caballus*), *oaie* (lat. *ovis*), dar se păstrează intacte în elementele slave: *grăbi*, *iubi*, *poveste*, *dovedi*; dentalele *t*, *d*, *s* din elementele latine urmate de un *i* sau un *iot* se transformă în *ț*, *z* (*dz*) și *ș*: *a ține* (lat. *tenere*), *a zice* (lat. *dicere*), *a șede* (lat. *sedere*), în schimb, toate cuvintele de origine slavă păstrează dentalele intacte: *răspântie*, *grădină*, *siță* etc.

În Dacia și în cele două Moesii, latinitatea lingvistică a fost conservată cu mai multă fidelitate decât în Occident, fapt pus de unii lingviști pe seama caracterului popular și colocvial al latinei din această arie laterală a Romaniei.

„(...) se dezvoltă mult cazul vocativ, apar construcții prepoziționale emfatice ori discontinue, de felul: *mi-a dat mie*, *mă vede pe mine*, se extinde cumulul de mărci gramaticale (desinențe, sufixe, alternanțe

fonetice, articol), determinarea devine redundantă în structuri de tipul *omul acela bunul*, și, la fel, negația în: *nu a plecat nimeni, nu vede nimic*, la timpurile verbului se creează desinențe de număr și persoană (deci inutilitatea pronumelui-subiect), apar alternanțe în radical ca elemente hipercharacterizatoare, se dezvoltă formulele de adresare, sintaxa are caracteristici populare (coordonarea și construcțiile prepoziționale în flexiunea cazuală), vocabularul a pierdut termenii citadini de felul lui *pater, mater, via, villa, platea*, se dezvoltă sensuri populare, familiare la cuvinte ca *placenta, blanditia, adjutorium, incipere* etc.” (Brâncuș, *Istoria*, p. 8).

Așa cum afirma romanistul Ernst. Gamillscheg, româna este „copilul despărțit timpuriu de familie”, care, în ciuda celei mai puternice influențe din noul mediu, a păstrat cu cea mai mare fidelitate vechile trăsături comune ale familiei (apud Sala, *De la latină*, p. 159). Totuși, în cursul istoriei, limba română a dobândit câteva trăsături care-i asigură originalitatea printre limbile romanice. Dintre acestea, se cuvin enumerate postpunerea articolului hotărât, conservarea genului neutru, păstrarea vocativului în *-e* (*bărbate!*, *doamne!*), extinderea întrebunțării conjunctivului pe seama regresului înregistrat de infinitiv, construirea viitorului cu auxiliarul *a vrea*. Toate aceste fapte lingvistice, inovații proprii românei (și pe care unii le atribuie fie influenței substratului, fie celei a mediului balcanic), nu merg însă până la a o izola de comunitatea limbilor romanice. Asupra caracterului romanic al românei nu încapă îndoială. Latinitatea limbii române transpare din întreaga ei structură, a cărei organizare se face pe un puternic fundament latin: morfemele și instrumentele ei gramaticale sunt de origine latină. Ceea ce s-a adăugat mai târziu, prin contactul cu limbile vecine, este în primul rând de ordin lexical și frazeologic. Or se știe că, în definirea unei limbi, locul cel mai important îl ocupă structura gramaticală. Din punct de vedere diacronic, nivelul morfologic al limbii române este în întregime de origine latină, în sensul că, cu modificări nesemnificative, limba română a moștenit atât inventarul claselor lexico-gramaticale ale latinei populare, cât și categoriile gramaticale aferente acestora, împreună cu principalele tipuri flexionare. Cele câteva „neconcordanțe” sunt explicabile prin evoluția firească a limbii române în direcția unei permanente reorganizări și sistematizări a faptelor de limbă.

Fizionomia *latinei dunărene* [2] nu poate fi considerată completă fără să se țină seamă de aportul substratului traco-dac, care îi conferă acesteia un caracter specific. E de presupus că influența autohtonă asupra latinei, petrecută în condiții speciale de bilingvism al populației băștinașe, a avut un caracter, în general, uniform. Acest lucru se explică prin asimilarea de către latina dunăreană a elementelor prelatine în tot parcursul perioadei de romanizare, astfel încât aceste elemente au fost moștenite ca fond latin propriu-zis, pentru aceasta pledând și faptul că materialul autohton a suferit același tip de modificări ca și cel latinesc: ex. *-l-* > *-r-*: *mazăre* (cf. alb. *modhullë*), *viezure* (cf. alb. *vjedhull*); căderea lui *n* în **brenum* > *brâu* (cf. lat. *granum* > *grâu*, lat. *frenum* > *frâu*); fricativizarea africateri arhaice *dz*: *budză* > *buză* (cf. *frundză, dzi* > *frunză, zi*) etc.

Gr. Brâncuș, care a studiat îndeaproape problema aportului substratului traco-dac la formarea limbii române, consideră chiar că anumite tendințe ale latinei vulgare târzii devin legi în latina dunăreană pentru că sunt susținute de influența substratului autohton, caracterizat, probabil, prin aceleași fenomene spre care evoluau aceste tendințe, care altminteri nu s-ar fi putut generaliza (vezi Brâncuș, *Istoria*, p. 9 [3]). Sunt aduse în discuție aici fenomene ca transformarea în *ș* a dentalei *s* urmată de iot, rolul foarte important pe care l-au avut vocalele anterioare și iotul în romanica dunăreană, palatalizând consoanele (fenomen care a dus la apariția africaterilor și, probabil, a palatalelor *ń* și *l'* din româna comună), tendința generală de închidere a vocalelor neaccentuate sau în poziție nazală (fapt ce a dus la apariția vocalei *ă*), rotacismul lui *n* intervocalic, modul particular de organizare a genului neutru, sincretismul cazual, encliza articolului hotărât, construcțiile analitice de viitor, sistemul de numărare de la *unsprezece* la *nouăsprezece* etc.

Ca metodă de cercetare a acestor elemente atribuite influenței autohtone, se utilizează în primul rând comparația cu albaneza, limbă de care ne leagă o foarte probabilă înrudire a substratului (traco-dac, în cazul românei, traco-ilir, în cazul albanezei) și cu care româna prezintă numeroase paralelisme, mai ales în ceea ce privește vocabularul, dar și fonetica și chiar gramatica. În plus, comparația se poate extinde și la alte idiomuri indo-europene vechi sau moderne de la care româna nu ar fi putut împrumuta. Se apelează, bineînțeles și la cele câteva reminiscențe din tracă și iliră reprezentate de câteva glose de plante, nume proprii și inscripții interpretate nesigur.

Glosele dacice apar în două tratate din primele secole, avându-i ca autori pe Dioscoride (sec. I) și Pseudo Apuleius (sec. III). E vorba, în total, de 57 de nume de plante medicinale „dacice”, din care foarte puține au fost explicate etimologic, majoritatea prezentând o formă coruptă, imposibil de reconstituit (vezi, totuși, denumiri ca *mazăre* – cf. alb. *modhulle* – sau *zârnă*, în grafia *dierna*).

Materialul onomastic cuprinde cca 2000 de nume presupuse dacice, din care 1100 antroponime (nume de persoane, zeități, triburi etc.) și 900 toponime (localități, ape, munți etc.); ele apar în scrierile autorilor antici, precum și în inscripții latinești și grecești.

Epigrafia face referire la un număr de aprox. 30 de inscripții „dacice” cu litere grecești, multe dintre ele scrise în sistem *scriptio continua*, numai din consoane (de ex., inscripția de pe inelul de aur descoperit la Ezerovo, în Bulgaria și datată sec. V î.d.H., conține 61 de semne). Interpretarea lor este și astăzi săracă în concluzii. Una dintre cele mai cunoscute inscripții dacice este cea descoperită la Grădiștea Muncelului: *Decebalus per Scorillo*, a cărei interpretare a dat naștere la controverse. C-tin Daicoviciu a interpretat astfel: „Decebal, fiul lui Scorilo”, cuvântul *per* provenind dintr-o rădăcină indo-europeană comună și lat. *puer*.

Există astăzi un consens general al lingviștilor privind acceptarea unui stadiu de dezvoltare arhaică a limbii române plasat, de regulă, înainte de separarea celor patru dialecte: dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromân, stadiu cunoscut în literatura de specialitate sub diverse denumiri, dintre care mai frecvent întrebuințate sunt: *străromână* (S. Pușcariu), *română primitivă* (Al. Philippide, G. Ivănescu), *română comună* (Al. Rosetti, I. Șiadbei), *română primitivă comună* (D. Macrea), *romanică balcanică* (Ov. Densusianu), *romanică-dunăreană* (E. Petrovici) și *protoromână* (I. Coteanu).

Primul cercetător român care a dedicat un studiu amplu acestei realități lingvistice și istorice a fost Sextil Pușcariu, care înțelege prin *română primitivă* sau *străromână* limba vorbită de strămoșii dacoromânilor, aromânilor, meglenoromânilor și ai istroromânilor de astăzi, înainte ca orice legătură dintre ei să fi fost întreruptă [4]. Datorită acestei unități, „toate trăsăturile caracteristice ale limbii române, tot ce deosebește limba română de limba latină pe de o parte și de celelalte limbi romanice pe de altă parte, se găsește în câteșipatru dialectele” (Pușcariu, *LR*, I, p. 232). Mai mult decât atât, Pușcariu remarcă faptul că toate cele patru dialecte se dezvoltă potrivit aceluiași tendințe generale de tip latin, care, în ansamblul lor pot fi considerate ca formând caracterul național al limbii noastre. Constatarea acestei unități a protoromânei duce, mai departe, la concluzia că în epoca de geneză a limbii române strămoșii noștri nu erau încă despărțiți, că între cei ce vorbeau românește exista o comunitate geografică, fapt de mare importanță pentru dezvoltarea ulterioară a românei. Așa cum remarca Al. Rosetti, „limba comună, formată atunci, și-a menținut omogenitatea într-o așa măsură, încât divergențele dialectale din sânul dacoromânei sunt minime” (Rosetti, *ILR*, p. 359).

Formată pe o întinsă arie romanizată, la nord și la sud de Dunăre, româna comună reflectă, prin caracterul ei unitar, o civilizație și o cultură populară unite de tip rural, adică pastoral și agricol. Limba comună asigură unitatea grupurilor sociale de români.

Româna comună este reconstituită din compararea dialectelor nord- și sud-dunărene și raportarea la latină a datelor obținute. Prin urmare, româna comună este stadiul intermediar de raportare a dialectelor românești la latină, căci ea este, de fapt, o fază a evoluției latinei. Pentru că această fază nu este cunoscută și atestată în scris, ea trebuie

reconstruită. Fenomenele care se regăsesc în toate cele patru dialecte (sau cel puțin în dacoromână și aromână) sunt caracteristice românei comune. Nu este totuși exclus ca unele fenomene să se fi produs mai târziu, în fiecare dialect ca inovații paralele și independente.

Unitatea românei comune se continuă în dacoromână, idiom a cărui unitate dialectală a fost deseori remarcată. Deosebiriile dintre graiurile dacoromânei sunt neimportante; ele sunt de natură fonetică și lexicală și numai în mod excepțional ating nivelul gramaticii. Hărțile atlaselor noastre lingvistice oglindesc cu claritate unitatea limbii populare [5]. E. Coseriu a arătat că, în perspectivă romanică, „unitatea limbii române este superioară, la fiecare nivel, unității altor limbi romanice și, uneori, superioară tuturor celorlalte limbi romanice” (Coseriu, *Unitatea*, p. 11).

Caracterul unitar al românei, pe care lingviștii l-au probat și prin exerciții de confruntare a textelor dialectale și a materialului cartografiat cu trăsăturile limbii naționale, a fost afirmat pentru prima oară în epoca modernă de către B. P. Hasdeu, ca argument puternic împotriva teoriei imigraționiste a lui Roesler. În viziunea retorică a marelui nostru învățat, unitatea limbii române, care reflectă unitatea spirituală românească din vremea dacilor până astăzi, capătă dimensiunile unui adevărat miracol al istoriei: „Un exemplu fără păreche în lume în analele lumii sunt zece milioane [de români] presărate în trei, patru sau cinci provincii [...], totuși vorbind pretutindeni o singură limbă nedialectizată. Galia, Italia, Spania, Germania, Britania au giargoane peste giargoane. Antica Eladă, atât de mică, era toată numai dialecte. Dacia Traiană – nicidecum” (Hasdeu, *Istoria critică*, p. 488, apud Brâncuș, *op. cit.*, p. 14).

Contactul românei cu limbile balcanice a probat forța de rezistență a latinității ei. Deși s-a dezvoltat izolat de celelalte idiomuri romanice, româna și-a dovedit vitalitatea tendințelor originare latinești, rezistența structurilor specifice latinești, capacitatea de asimilare a elementelor străine. Apariția unor structuri gramaticale datorate acestor raporturi sunt, la o analiză mai aprofundată, în acord cu tendințele generale ale latinei vulgare din Dacia continuate în română. De exemplu, generalizarea construcțiilor cu conjunctivul, în locul infinitivului, s-a petrecut în sensul preferințelor pentru analitism, pe care le manifestă, de regulă, un limbaj popular, concret, așa cum era româna comună.

O civilizație rustică, lipsa centrelor culturale în epoca veche, transhumanța pastorală (care a favorizat contactul permanent dintre grupurile sociale din toate provinciile românești), un feudalism „slab” în raport cu cel occidental sunt tot atâtea factori externi care au favorizat menținerea permanentă a unității spirituale și, implicit, lingvistice a românilor. La acestea se adaugă faptul că româna s-a dezvoltat într-o arie laterală a romanității, ca idiom latin într-o vecinătate non-romanică. Contactul strâns al românilor cu popoarele învecinate a determinat conservarea cu tenacitate a latinității limbii, a unității ei, astfel că româna ne apare ca o limbă unitară în toate fazele de evoluție, de la origini până astăzi. Ea reflectă, în fond, unitatea de civilizație și de cultură a poporului român din tot cursul istoriei sale.

Limba română a avut condiții să se formeze mai devreme decât celelalte limbi romanice, deoarece, după împărțirea în două a Imperiului Roman, romanitatea de răsărit a rămas izolată de cea apuseană. Pe de altă parte, în Imperiul de răsărit limba greacă a ajuns de timpuriu limba oficială a Imperiului, influența latinei clasice încetând astfel să se mai exercite asupra limbii vorbite, spre deosebire de Apusul romanic, unde această influență s-a exercitat în permanență prin administrație, școală și biserică. De aceea, limba română prezintă pentru romanist un interes deosebit, ajutându-l în numeroase cazuri să distingă ceea ce limbile romanice occidentale au moștenit din latina populară, de ceea ce au împrumutat mai târziu din latina clasică.

Faptul că structura gramaticală a limbii române nu conține decât puține elemente slave și întrucât, așa cum am arătat mai sus, cuvintele de origine slavă nu participă la legile

ei fonetice cele mai caracteristice sunt dovezi clare că începând cu sec. al VII-lea, când contactul nostru cu slavii a devenit mai activ, limba română era – în liniile sale esențiale – deja formată.

Sistemul fonetic al limbii române, latin în esența lui, are unele trăsături specifice datorate evoluției istorice a limbii noastre. Față de latina populară din sec. al III-lea – al IV-lea d. H., limba română și-a îmbogățit vocalismul cu vocalele mediale *ă* și *i*, precum și cu un mare număr de diftongi și triftongi, iar consonantismul cu africaterile *č*, *ğ*, *ț* și fricativele *ș* și *j*. O caracteristică a limbii române față de celelalte limbi romanice este dezvoltarea sistemului de alternanțe fonetice (vocalice, semivocalice și consonantice), larg folosite în flexiune (la marcarea unor categorii gramaticale) și în formarea cuvintelor: *port-poarți-poartă-purtăm*; *stradă-străzi*, *drag-dragi* etc. Sub influența slavă s-a dezvoltat semivocala *i* înaintea lui *e* inițial [*iel*, *ieste*, *iera*] și a intrat în limba română laringala *h*.

În ceea ce privește **sistemul morfologic**, acesta a urmat o tendință vizibilă încă din perioada latinei târzii, de simplificare și sistematizare a paradigmelor. S-au redus formele complicate ale substantivului, s-a simplificat sistemul verbal, s-au refăcut analogic unele forme neclare sau echivoce, punându-se la contribuție întregul material latin moștenit. Categoriile morfologice ale limbii române sunt cele ale latinei populare.

Cele trei genuri gramaticale: masculin, feminin și neutru, s-au păstrat în limba română din latină. Desinențele fiecărui gen sunt cele latinești. Genul neutru, dispărut din celelalte limbi romanice, iar în română păstrat numai la substantiv, cunoaște o reorganizare pe teren românesc. S-au păstrat din latina populară adjectivul și comparația lui, pronumele de toate categoriile cu întreaga lui flexiune. Datorită reorganizării structurii morfologice s-a ajuns, în toate limbile romanice, la apariția unor forme gramaticale inexistente ca atare în latină: articolul, modul condițional. Cele patru conjugări ale limbii române sunt cele patru conjugări ale latinei (I lat. *laudare* > rom. *lăuda*, II lat. *videre* > rom. *vedea*, III lat. *facere* > rom. *facea*, IV lat. *venire* > rom. *veni*). Verbele auxiliare sunt cele latinești. A luat însă o mare amploare utilizarea diatezei reflexive, ceea ce probabil s-ar datora influenței slave; în niciuna dintre limbile romanice diateza reflexivă nu este așa de vie ca în limba română.

Numeralul românesc de la *unu* la *zece* este cel latin, de la *unsprezece* la o *sută* se formează cu material latin, dar după un model de numărare balcanic (întâlnit, așa cum am mai spus și în limba bulgară, albaneză sau neogreacă). *Sută* este slav, iar *mie* latin.

Adverbele, prepozițiile și conjuncțiile, cu mici excepții, sunt de asemenea latine.

Sistemul derivativ al limbii române este, în esența lui, cel latin, completat cu numeroase sufixe și prefixe de origine slavă, unele dintre acestea deosebit de productive (cum sunt: *-ean*, *-iș*, *-iță*, *răs-* sau *ne-*).

Topica obișnuită a cuvintelor în frază este, în limba română, cea din latina populară și din celelalte limbi romanice, adică subiect, predicat, complement. Dezvoltarea flexiunii analitice, dispariția concordanței timpurilor, proporția redusă de subordonate, simplificarea sistemului cazual, întărirea conjunctivului în dauna infinitivului, caracteristici esențiale ale **sintaxei** limbii române, sunt tendințe constatate deja în latina populară.

Proporția redusă a elementelor nelatine în structura gramaticală a limbii române, în ciuda legăturilor noastre îndelungate cu alte popoare, îndeosebi cu slavii, se explică prin aceea că structura gramaticală, fiind partea cea mai stabilă a unei limbi, este și cea mai rezistentă la pătrunderea elementelor noi.

În ceea ce privește **lexicul**, vocabularul latinei dunărene s-a adaptat condițiilor locale, nivelului de trai, psihologiei și mentalității noii societăți. Cea mai mare parte a cuvintelor moștenite desemnează noțiunile fundamentale ale unei vieți rustice, simple, constituind elementele lexicale necesare unei comunicări de bază, colocviale [6]. O altă trăsătură ce caracterizează lexicul latin moștenit este caracterul său arhaic, explicat de majoritatea cercetătorilor atât prin izolarea, cât și prin poziția de arie izolată pe care o prezintă limba

română în ansamblul spațiului romanic (vezi Dimitrescu, *ILR*, p. 56 și urm.). Astfel, în vreme ce limbile romanice apusene au păstrat contactul cu latina cultă, prin latina ecleziastică, limba română a rămas la fondul lexical popular, fiind lipsită de posibilitatea de a-l reîmprospăta cu termeni cărturărești (cf. Coteanu, *Structura*, p. 72).

În afară de cele aproximativ 500 de unități lexicale panromanice [7], limba română (ca de altfel și celelalte limbi romanice) prezintă o serie de particularități proprii în privința folosirii și dezvoltării tezaurului lexical moștenit din latină. Acestea se referă, în principal, la trei categorii de fapte: 1) păstrarea numai în română a unor termeni latini (care nu se întâlnesc în alte limbi romanice); 2) înregistrarea unor evoluții semantice specifice (lărgiri de sens, specializări etc.); 3) dispariția unor cuvinte latinești (menținute în celelalte limbi romanice). Din prima categorie fac parte aprox. 100 de termeni, dintre care majoritatea aparțin terminologiilor speciale diverse (plante, animale, meserii, viață socială, credințe etc.): *adăpost*, *ager*, *ajutor*, *apuca*, *asuda*, *așterne*, *cerceta*, *creștin*, *cuțit*, *feri*, *ferice*, *flământ*, *ierta*, *întâi*, *județ* „judecată”, *legăna*, *leșina*, *lingură*, *lânced*, *mărgea*, *negustor*, *oaie*, *plăcintă*, *plimba*, *purcede*, *puroi*, *putred*, *sănătoare* „sunătoare”, *treaptă*, *urca*, *vântăt*, *vătăma*, *veșted* etc. (vezi Rosetti, *ILR*, p. 173-180; Frâncu, *Geneza*, p. 65-69; Dimitrescu, *ILR*, p. 57-58) [8]. Conservarea acestor cuvinte ar putea duce la concluzia că lexicul latinei dunărene e mai arhaic (și mai conservator) decât cel din latina occidentală. Asta nu înseamnă totuși că latina dunăreană nu a introdus și inovații. Astfel, în unele cazuri, se constată modificări semantice în viața unor cuvinte, care au dezvoltat semnificații noi, specifice limbii române (altele decât cele înregistrate la nivelul latinei vulgare și care se regăsesc în cele mai multe limbi romanice). Ne referim aici la evoluții de tipul lat. *anima* „suflet” > rom. *inimă* (comp. fr. *âme*), lat. *insignare* > rom. *însemna* (comp. fr. *enseigner*, it. *insegnare*), lat. *intendere* > rom. *întinde* (comp. fr. *entendre*, it. *intendere*), lat. *sentire* > rom. *simți* (comp. fr. *sentir*, it. *sentire*), lat. *tener* > rom. *tânăr* (comp. fr. *tendre*, it. *tenero*) etc. (vezi Rosetti, *ILR*, p. 181-183, Dimitrescu, *ILR*, p. 60) [9]. În fine, vocabularul latinei dunărene de la baza limbii române se individualizează și prin faptul că „a pierdut” sau a renunțat la o serie de cuvinte păstrate în celelalte limbi romanice. Se apreciază că numărul acestora se ridică la aproximativ 200, iar cauzele pentru care ele s-au pierdut în latina dunăreană (sau, ulterior, în română, presupunând că latina dunăreană le-ar fi cunoscut la un moment dat) sunt multiple, însă, în principiu, ele țin de condițiile specifice de dezvoltare a latinei dunărene, de caracterul de arie laterală a spațiului de gloto și etnogeneză românească, precum și de izolarea geografică și lingvistică (prin ruperea contactului cu clasicitatea latină și îndepărtarea de centrul inovator) a populației romanizate din zona carpato-danubiană [10].

Conform „legii inegalei penetrabilități”, influențele exercitate asupra unei limbi, oricât de durabile ar fi nu se reflectă în mod egal în toate compartimentele limbii. Dacă în structura gramaticală a limbii române au pătruns puține elemente nelatine, în lexic ele sunt numeroase. Dar și vocabularul are o parte rezistentă la pătrunderea elementelor noi: *fondul principal de cuvinte*, care este al doilea element al individualității unei limbi. Analizând originea, structura și evoluția limbii române prin prisma fondului ei principal de cuvinte, constatăm și aici caracterul ei predominant latin (peste 60%). Dar, spre deosebire de structura gramaticală, fondul principal românesc cuprinde și un număr relativ important de elemente slave, precum și un număr mai redus de alte elemente: maghiare, turcești, neogrecești, franceze, din substratul traco-dac etc. [11].

În loc de concluzii, cităm cuvintele lui Sextil Pușcariu, care, într-o manieră pe cât de plastică, pe atât de sugestivă, definea limba română prin prisma unității și continuității caracterului ei romanic:

„Limba română nu este fiica, ci c o n t i n u a r e a limbei latine vorbite odinioară în cele mai multe părți ale imperiului Roman de răsărit” (subl. a). În cursul veacurilor, limba aceasta a suferit diferite

schimbări, în urma evoluțiilor firești la care e supusă orice limbă în dezvoltarea ei. De aceea limba română de azi se deosebește mult de limba latină; totuși, cunoscând legile evoluțiilor de limbă și dezbrăcând-o de împrumuturile străine ușor se recunoaște și astăzi sămburele latin al limbii noastre. Limba română de azi e însăși limba latină, la anul 1939 [12], cu modificările ivite în cursul veacurilor, precum pielea de pe corpul nostru este tot pielea cu care ne-am născut, cu aceeași culoare și cu aceleași semne și alunițe, ca și în pruncie, deși toate celulele ei s-au reîmprospătat în curgerea timpului” (Pușcariu, *LR*, I, p. 174).

Note

[1] Cf. Rosetti, *ILR*, p. 75: „Limba română este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului Roman, cuprinzând provinciile dunărene romanizate (Dacia, Pannonia de sud, Dardania, Moesia Superioară și Inferioară), din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și până în zilele noastre”.

[2] Latina populară de la baza limbii române mai este cunoscută și sub numele de *latină dunăreană*, adică acel aspect al latinei populare târzii vorbite în spațiul carpto-danubiano-balcanic la începutul sec. al II-lea. Acest idiom s-a suprapus peste cel traco-dac, pe care l-a asimilat, provocându-i extincția, dar dobândind astfel trăsături noi, caracteristice, care vor oferi ulterior individualitate limbii române ca limbă de sine stătătoare. Această etapă, pe care am putea-o numi de *glotogeneză*, constituie punctul de plecare în periodizarea istoriei limbii române.

[3] Vezi, de asemenea, studiile: *Vocabularul autohton al limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, în „Limba română”, Chișinău, Anul VI, nr. 3-4 (27-28), 1996, *Concordanțe lingvistice româno-albaneze*, Institutul Român de Tracologie, București, 1999, dar și lucrarea de sinteză *Introducere în istoria limbii române*, partea I, Editura Fundației România de Măine, București, 2002.

[4] Vezi studiul din 1910, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* și versiunea românească din „Cercetări și studii”, București, 1974, p. 55-101.

[5] „Limba română, spre deosebire de celelalte limbi romanice, are un caracter mult mai unitar, fapt care a fost subliniat în repetate rânduri” (Cazacu, Todoran, *Lexicul*, p. 20-21).

[6] „[...] lexicul latinei dunărene, așa cum se reflectă în moștenirea din română, este constituit din elementele cele mai importante pe care le presupune comunicarea verbală [...]. Considerat din perspectiva unei semantici generale, vocabularul moștenit în română acoperă formele de civilizație agricolă și pastorală, universul elementar al unei populații rustice sedentare” (Brâncuș, *Introducere*, p. 39).

[7] Iancu Fischer a stabilit un număr de 489 de cuvinte pe care limba română le are în comun cu celelalte limbi romanice, constituind fondul lexical panromanice (vezi *ILR*, II, 110-116).

[8] O serie de alte cuvinte latinești moștenite de limba română, dar inexistente în alte limbi romanice, s-au păstrat în albaneză, limbă care a fost de timpuriu influențată de latină și care a conservat până astăzi un număr destul de mare de cuvinte latinești: „*cântec*, alb. *këngë* (lat. *canticum*), *cuvânt*, alb. *kuvënd* „adunare, sfat” (lat. *conventum*), *ospăț*, alb. *shtëpi* „casă” (lat. *hospitium*), *împărat*, alb. *mbret* (lat. *imperator*), *mesteacăn*, alb. *mështekë* (lat. *mastichinus*, din greacă), ar. *nuiarcă*, alb. *njerkë* (lat. *noverca*), *sat*, alb. *fshat* (lat. *fossatum*), *urî*, alb. *urej* (lat. *horrire*)” (Brâncuș, *Introducere*, p. 31). De asemenea, mai trebuie notat și faptul că limba română cunoaște câțiva termeni absenți din majoritatea limbilor romanice, dar care se regăsesc în Peninsula Iberică (în special, în spaniolă, uneori și în portugheză): lat *equa* > rom. *iapă* (cf. sp. *yegua*), lat. *passer* > rom. *pasăre* (cf. sp. *pajaro*), lat. *formosus* > rom. *frumos* (cf. sp. *hermoso*, port. *formoso*), lat. *fervere* > ron. *fierbe* (cf. sp. *hervir*, port. *ferver*). Asemenea concordante se explică prin caracterul de arie laterală a teritoriului pe care s-au dezvoltat aceste limbi.

[9] Pentru evoluțiile semantice specifice latinei populare, vezi Densusianu, *ILR*, I, p. 127-134, Dimitrescu, *ILR*, p. 58-59).

[10] Despre cele aproximativ 200 de cuvinte panromanice care lipsesc din limba română, ca și despre cauzele pentru care acestea nu s-au conservat s-a scris mult în literatura de specialitate (vezi, pentru aceasta, Densusianu, *ILR*, I; Pușcariu, *LR*; Ivănescu, *ILR*; Sala, *De la latină*; Frâncu, *Geneza*, Dimitrescu, *ILR* ș.a.).

[11] După Al. Graur, care a studiat mai amănunțit problema fondului principal al limbii române, acesta s-ar compune din 1419 cuvinte, care s-ar repartiza ca origine astfel: latine: 58,21%; slave: 21,49%; formate în românește din elemente latine: 2,11%; formate în românește din elemente slave: 0,14%; de origine necunoscută: 4,65%; „internaționale”: 5,85%; maghiare: 2,26%; autohtone (comune cu albaneza): 1,69%; grecești: 1,27%. Cuvintele de origine franceză, engleză, turcă și cele de origine onomatopeică sunt, în statistica alcătuită de Al. Graur, toate 1% (vezi Graur, *Încercare*, p. 59).

[12] Este vorba de anul în care Sextil Pușcariu și-a scris lucrarea sa fundamentală, *Limba română. Privire generală*, publicată un an mai târziu. Desigur, anul 1939 ar putea fi, la fel de bine, 2011 sau oricare alt an din istoria limbii române, incluzând aici și proiecția ei în viitor.

Signle bibliografice

Brâncuș, <i>Introducere</i>	= Grigore Brâncuș, <i>Introducere în istoria limbii române</i> , I, Editura Fundației România de Măine, București, 2002.
Brâncuș, <i>Istoria</i>	= Grigore Brâncuș, <i>Istoria cuvintelor. Unitate de limbă și cultură românească</i> , ediția a II-a, Editura Fundației România de Măine, București, 2004.
Cazacu, Todoran, <i>Lexicul</i>	= B. Cazacu și R. Todoran, <i>Lexicul dacoromân. Trăsături specifice și arii lexicale</i> , Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965.
Coșeriu, <i>Unitatea</i>	= Eugenio Coșeriu, <i>Unitatea limbii române – planuri și criterii</i> , în vol. colectiv <i>Limba română și varietățile ei locale</i> , București, 1995.
Coteanu, <i>Structura</i>	= I. Coteanu, <i>Structura și evoluția limbii române (De la origini până la 1860)</i> , Editura Academiei, București, 1981.
Densusianu, <i>ILR</i> , I	= Ovid Densusianu, <i>Istoria limbii române</i> , editată de J. Byck, vol. I, II, București, 1961.

- Dimitrescu, *ILR* = Florica Dimitrescu et al., *Istoria limbii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
- Frâncu, *Geneza* = C. Frâncu, *Geneza limbii române și etnogeneza românilor*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 1999.
- Graur, *Încercare* = Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Editura Academiei, București, 1954 (republicat sub titlul *Fondul principal al limbii române*, Editura Științifică, București, 1957).
- Hasdeu, *Istoria critică ILR, II* = B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, ed. I, București, 1873.
= *Istoria limbii române*, vol. II, redactor responsabil Ion Coteanu, Editura Academiei, București, 1969.
- Ivănescu, *ILR* = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Junimea, Iași, 1980.
- Pușcariu, *LR* = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I *Privire generală*, Editura Minerva, București, 1976.
- Rosetti, *ILR* = Al. Rosetti, *Istoria limbii române* (ediție definitivă), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
- Sala, *De la latină* = Marius Sala, *De la latină la română*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

Globalization and the English Language

Asist. univ. drd. Rodica-Cristina Apostolatu
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: *Lucrarea de față ia în discuție relația dintre globalizare și limba engleză. Asocierea acestor termeni poate fi interpretată în multe feluri. Pe de o parte, se poate referi la pătrunderea accelerată, pe diverse căi, a limbii engleze în viața și activitatea oamenilor din întreaga lume – ceea ce ar putea constitui o amenințare la adresa diversității lingvistice și culturale, iar, pe de altă parte, se poate referi la fenomenul obiectiv al răspândirii rapide a limbii engleze fie ca a doua limbă de comunicare (alături de cea nativă), fie doar ca limbă străină.*

Introduction

English is sometimes compared to a 'Trojan horse' and is called the language of imperialism. The status of English is considered a form of linguistic imperialism that promotes and maintains global inequalities and control by those in power. In fact, scholars concur that language and the exercising of power are intimately linked.

Undisputedly, the English language has become the predominant global language of communication. Its supremacy may be attributed to several direct and tangible causes and many other less transparent ones and has multiple effects on all levels. The reasons propelling this spread and its impact will be discussed below.

The Causes of Spread of the English Language

The reasons behind the power of the English language in the contemporary world are not only numerous but also controversial with scholars predominantly falling in one of two opposing perspectives: *The Ecology of Language Paradigm* and *The Diffusion of Language Paradigm*. The major forces behind the power of the English language are globalization, transnational corporations, gatekeeping privileges, linguistic imperialism, economic power, media and technology and so on.

Most scholars acknowledge the direct link between globalization and the spread of the English language. However, globalization itself is a rather vague term used to describe changes occurring over the last two decades, if not much longer. Some regard globalization as a long historical progression traceable far back in history (e.g. Robertson 1992), whereas others refer to it as the continuation of modernity (e.g. Giddens 1999) or linked to postmodernity (e.g. Harvey 1990). In fact, Mignolo (2000: 236) argues that, on a larger scale, globalization at the end of the twentieth century (mainly occurring through transnational corporations, the media and technology) is the most recent configuration of a process that can be traced back to the 1500s, with the beginning of cross-Atlantic explorations and the consolidation of Western hegemony.

For Pennycook, globalization needs to be viewed as a combination of a historical process in continuation and, in the latest of the historical stages of globalization, a radically new process. Giddens (1999: 10) believes that globalization is a new revolutionary process that includes economic, political, technological and cultural processes.

Globalization has its proponents as well as its opponents with the former viewing it as the interlocking of various cultures and countries, the creation of financial and economic webs and advancement primarily enabled by improved means of communication and technological advancement. This interdependence is believed by some to enhance interest in peace, presumably because of common interests, improve living standards and generate opportunities through what Friedman (1999: 45) calls the 'democratization of technology' and the 'democratization of finance'.

The price-tag for such valuable connectivity and rapid change is, however, as Graddol (1997) asserts, uncertainty and the loss of traditional jobs as well as much of the familiar, resulting in some alienation and opposition. There is an ugly side to globalization as well: the exploitation of cheap labour, the concentration of extreme wealth in a small number of

hands and the growing gap between those who have access to technology and those who do not.

There is the view that globalization is the process of the Americanization / Westernization of the world to promote and safeguard American / Western interests, the McDonalidation of society or creation of what Barber (1996) calls the McWorld, a world appeased by an abundance of commodities and a certain degree of affluence neither of which are equitably distributed.

1. Globalization

The English language has spread throughout the world to become one of the most traded languages. A press release about the British Council's 2000 project reported that 1,400 million of the world's population lives in countries where English has an official status, one-fifth of the world's population is relatively competent in English and the other four-fifths indubitably feels the pressures of English which has become the main language of books, newspapers, airport and traffic control, international business and academic conferences, science technology, diplomacy, sport, international competitions, pop music and advertising.

The fact that globalization and language spread go hand in hand and that language is not regarded as a neutral player in the globalization formula are obvious.

Kachru (1986) considers English as a useful language that is neutral and beneficial. It is neutral in the sense that it does not carry the political connotations of native languages (even though it originally carried the meanings of the colonizers). Crystal (2003: 120) voices a similar view, claiming that English "...is a language which has repeatedly found itself in the right place at the right time". For Crystal, it was the language of colonial powers, of the leaders of the industrial revolution and of the world economic and later technological powers. Technology opened the way for English to permeate and then rule the media. With this came a need for more international communication and relations and English was there both in the United Nations and on the internet. Very simply, it was a snowball effect rather than a calculated effort.

English is remarkable for its diversity, its propensity to change and be changed. Some analysts see this hybridity and permeability of English as defining features, allowing it to expand quickly into new domains and explaining in part its success as a world language.

Attributing the diversity and flexibility of the English language to an *inbuilt* superiority of the language, however, could be dangerous since other factors could more aptly explain these traits such as social and historical factors and one cannot claim one language is better than another: a language is as good as its ability to express all ranges of its speakers' needs. In fact, many scholars question this explanation of the ascendancy of the English language. Kibbee (2003) adds that hybridity and permeability are not terms that can be defined scientifically.

2. Transnational Corporations and International Organizations

International Organizations and Transnational Corporations are major vehicles behind the spread of English as a global language of communication as their inception increased the need to communicate with speakers of other languages. Transnational Corporations are responsible for two-thirds of the world's trade and constitute half of the world's great economies. Located in the world's Big Three (North America, the EU and Japan), they tend to promote English language usage. Globalization is attributed to technological developments in electronic communication and computers which have enabled transnational corporations to conduct international transactions and political decisions, freeing businesses from the nation state's control and creating unrestricted markets. Organizations such as the European Union and the North American Free Trade Area, the World Bank and the International Monetary

Fund have also been instrumental. Globalization has then enhanced the tendency for economic, social, political and cultural processes to take place on a global scale rather than within the confines of particular countries or regions. Thus, the largest economies are Transnational Corporations and not countries. Corporations exert their influence on education by financing educational materials throughout the world, which includes presentation of information to their advantage.

3. English as a Lingua Franca (ELF) and English as an International Language (EIL)

Globalization has amplified the need to communicate with speakers of other languages and English has increasingly been the chosen language of communication among people of different backgrounds and mother tongues, as a lingua franca or international language. Graddol (2006: 62), however, notes that there is a linguistic hierarchy and that “English is no longer the ‘only show in town’” at the top of that hierarchy; Mandarin is gaining ground as are Spanish, Hindi and Arabic. Nonetheless, English is frequently used and not only because it is a lingua franca but also because it is culturally regarded as the appropriate language for a particular communicative context. In Lebanon, for example, medical conferences are normally conducted in English, certain cultural / social functions in French and a family discussion around politics in Arabic. The prevalence of ELF is associated with its adaptability and lack of consistency in form that goes beyond the participant level, i.e., each combination of interactants seems to negotiate and govern their own variation of lingua franca use in terms of proficiency level, use of code-mixing, degree of pidginization, etc. (Gramkow Andersen 1993 as cited in House 2003: 557).

Accuracy of language use is not measured by the standards of native speakers nor do speakers seek to achieve native speaker proficiency or integration into the native speaker community. ELF has also gained popularity because it offers speakers the venue to negotiate meaning with the tools of a common base language into which native language practices can be drawn. In fact, Firth (1996) speaks of a *let it pass* in communication between speakers of other languages where the communicators overlook incomprehension in the hope that it will later become clear or prove to be unnecessary. Thus, the conventional scales used to measure language proficiency, such as native speaker communicative competence, become meaningless in ELF where language is primarily a means of performing certain roles and needs, a shared instrument for communication with speakers of other tongues. The base of this common ground is not preset, but continuously negotiated. A main issue in relation to ELF is the identity of the speaker, which presumably is not defined by ELF but by the speaker’s native tongue (House 2003: 559).

Because ELF is not a national language, but a mere tool bereft of collective cultural capital, it is a language usable neither for identity markers, nor for a positive (integrative) disposition towards an L2 group, nor for a desire to become similar to members of this L2 group - simply because there is no definable group of ELF speakers. ELF users, then, use ELF as a transactional language for their own communicative purposes and advantages (House 2003: 560).

Thus ELF serves instrumental purposes, a means of communication which is a means of communication distinguished from English for identification.

Conclusion

Whether it is a result of imperialistic plans of western powers or it is a natural consequence of globalization, it is certain that English is increasingly becoming popular in media and education all over the world. To analyze better whether or not the increasing use of English is detrimental to other languages and cultures in the long run, a further and detailed research needs to be conducted on the extent of the use of English in different

societies and its effects on their educational systems and cultures. Also, having noted that the spread of English is an indication of the globalization process, the analysis of who supports and who opposes to the spread of English in culture in general and in education in specific, one can draw some conclusions who supports and who rejects globalization.

References:

- Barber, B. (1996). *Jihad vs Mcworld: How globalization and tribalism are reshaping the world*. New York: Ballantine.
- Crystal, D. (2003). *English as a global language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Firth, A. (1996, April). *Lingua Franca English and conversation analysis*. "Journal of Pragmatics" 26 (2), pp. 237 – 252.
- Friedman, T.L. (1999). *The Lexus and the olive tree: Understanding globalization*. New York: Farrar, Strauss and Giroux.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and identity in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1999). *Runaway world: How globalization is reshaping our lives*. London: Profile.
- Graddol, D. (1997). *The future of English: A guide to forecasting the popularity of English in the 21st century*. London: The British Council.
- Graddol, D. (2006). *English next: Why global English may mean the end of 'English as a foreign language*. London: The British Council.
- Harvey, D. (1990). *The conditions of postmodernity*. Cambridge: Blackwell.
- House, J. (2003). *English as a lingua franca: a threat to multilingualism*. "Journal of Sociolinguistics" 7(4), pp. 556 – 578.
- Kachru, B.B. (1986). *The Alchemy of English: the spread, functions, and models of non native Englishes*. Oxford: Pergamon.
- Kibbee, D. (2003). *Language policy and linguistic theory*. in J. Mauris & M. Morris (Eds.). (2003). *Languages in a globalizing world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mignolo, W. (2000). *Local histories / global designs: Coloniality, subaltern knowledges, and border thinking*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Pennycook, A. (1994). *The cultural politics of English as an international language*. London & New York: Longman.
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social theory and global culture*. London: Sage.

Les alliés et les ennemis de la communication : les stéréotypes

Lect. univ. dr. Ioana-Paula Armăsar
Universitatea „Transilvania” din Braşov

Rezumat : *Văzute ca obstacole, dar și adjuvanți ai comunicării, prin filtrele pe care le creează, prin simplificările pe care le produc în receptarea realității și prin categorizare ca stimulente de stocare a informațiilor multiple, stereotipurile imagologice și de limbaj standardizează și furnizează indivizilor și grupurilor etnice, prin familie, societate și instituții, o gândire preconcepțivă. Utilizarea stereotipurilor structurante nu poate fi pusă între paranteze, dar excedentul cauzează perspectivei validității sociale și percepției realității prin de structurare, prin disonanțe afectiv-cognitive. La nivelul interculturalității cunoașterea stereotipurilor etnice și combaterea prejudecăților vor fi aliații principali în satisfacția comunicatională bazată pe receptivitate empatică, atitudine flexibilă, strategii de destereotipizare. Nocivitatea limbii de lemn este o altă armă prin care stereotipurile de limbaj dinamitează comunicarea, mai ales la nivel politic. Ieșirea din cercul vicios creat de stereotipurile de limbaj constă în vorbirea autentică bazată pe imperativele simplității în formă, varietății în vocabular, preciziei în conținut, sincerității în intenție. Pentru stereotipurile identitare este definitorie cunoașterea și administrarea lor în vederea comunicării și cooperării, surmontându-le dezavantajele și transformându-le în avantaje.*

Cuvinte-cheie: *stereotip imgaologic, stereotip de limbaj, destereotipizare, comunicare, limbă de lemn*

Vivre ensemble est le nouvel enjeu des sociétés contemporaines : elles sont de plus en plus multiculturelles et le deviendront encore davantage. Les stéréotypes comptent parmi les obstacles de la communication, car ils constituent des filtres entre les individus et bloquent ainsi leurs relations.

Venu de deux termes grecs "stereos" : dur, solide et "typos" : empreinte, modèle, au XVIIIe siècle, en typographie, il désignait une impression obtenue avec une plaque d'imprimerie et pouvant être reproduite en grand nombre. De là, au sens figuré, il va signifier une expression que l'on répète sans l'avoir soumise à un examen critique. Les stéréotypes schématisent des représentations rudimentaires et simplificatrices relativement figées servant à caractériser un objet ou un groupe. Celles-ci sont collectives, préformées, préconçues, relativement uniformes parmi les membres d'un groupe, exprimant un imaginaire social et utilisées de façon quasi automatique et routinière. Ils traversent sans dommage le temps et les générations. Les représentations résistent et sont peu susceptibles de modifications, car la proximité historique n'est pas le seul facteur déterminant. Ils sont simplificateurs et globalisants, en ignorant les variations. L'économie cognitive, obtenue par catégorisation, stimule la capacité humaine de gérer les informations multiples. Cette tendance naturelle est doublée par la nécessité de rapidité et, comme dans le principe des vases communicantes, la croissance d'une tendance attire la baisse de l'autre. Le membre le plus représentatif de la catégorie est nommé prototype, son symbole mental. L'image que l'on se fait aujourd'hui d'une personne passe par celle de sa catégorie : il y a un profil type du professeur, du policier, d'un peuple, d'un groupe ethnique, etc. Ils sont sommaires, caricaturaux et schématiques. Ils procèdent d'une standardisation de la différence, chaque catégorie est associée à une série limitée d'attributs spécifiques, ces clichés donnant fréquemment une image erronée, non fondée et injuste d'autrui. Ils restent dans la mémoire individuelle ou collective comme des habitudes de jugement non confirmées par des preuves, que chaque société fournit à ses membres par le biais de la famille, du milieu social, de l'école, des médias.

Il arrive aussi que les stéréotypes engendrent les préjugés, ils entrent dans la constitution d'une attitude d'exclusion ou d'acceptation de l'autre. Les préjugés sont généralement fondés sur des stéréotypes, mais tout stéréotype n'est pas nécessairement un préjugé (jugement positif ou négatif précédant l'expérience, un prêt-à-penser consacré, y attachant une composante affective). Les préjugés qui affectent les relations intergroupes se situent au niveau des jugements cognitifs et des réactions affectives : passés au domaine des actes ils se transforment en discriminations. Au niveau des apprentissages interculturels, connaître les stéréotypes et combattre les préjugés peut se révéler bénéfiques pour améliorer

la compréhension interculturelle (combattre le racisme, militer pour l'harmonie communicationnelle, etc.).

Les effets psychologiques de la discrimination peuvent être envisagés à travers deux situations : le premier effet est relatif à « l'estime de soi », il montre que la discrimination contribue à une dévalorisation de l'image de soi chez les « victimes » de cette discrimination. Ainsi, les minorités (en nombre ou en prestige) assimilent parfois des stéréotypes négatifs les visant directement, ce afin d'adopter l'attitude de la majorité, donc dans un processus de conformation et paradoxalement d'intégration ; le deuxième effet est relatif au fait que les individus victimes de la discrimination ont tendance à développer des dispositions à échouer, les individus ont tendance à s'ajuster à la perception qu'ils ont des attentes d'autrui à leur égard. Cet effet sera désigné sous le nom d' « Effet Pygmalion » : il désigne le fait de créer chez les autres ce que l'on attend d'eux.

Les stéréotypes ont une double fonction identitaire et cognitive. Ils concourent à la production de frontières entre ce qui est « nous » et ce qui est « hors nous ». Mais aucun groupe ne vit isolément, chacun tend à se comparer à d'autres et cette « comparaison sociale » a pour effet que la dévalorisation de l'autre est presque toujours corrélative de la valorisation de son propre groupe. On constate que ces attitudes de discrimination sont souvent présentes dans la formation de l'estime de soi. Donc, la définition de soi est fondée sur la construction d'une différence : attribuer à autrui un modèle de conduite divergent, voire contraire à celui qu'on partage, permet de se définir en référence à lui, être, c'est être autre. La dévalorisation de l'autre est presque toujours corrélative de la valorisation de son propre groupe. La comparaison sociale implique une connotation positive ou négative de l'appartenance au groupe, par conséquent, le besoin d'une évaluation positive des individus devient une nécessité aiguë d'appartenance à un groupe évalué positivement en rapport aux autres. L'identité par rapport à l'autre met en évidence les différences qui s'associent et s'interposent dans des espaces spécifiques : linguistiques, culinaires, vestimentaires, jusqu'aux différences institutionnelles et de sensibilité esthétique. La nouvelle philosophie pragmatiste et sociologique postule la maintenance ou l'amélioration de l'estime positive de soi au cadre d'un groupe humaine (soit un individu, une population, une ethnie) pour le développement de l'estime collective positive qui assure des performances meilleures qu'à celui qui a une image de soi négative. En revanche, ou pour compléter, nous devons constater qu'une tendance générale de tout group ethnique est de surévaluer ses capacités et valeurs. C'est ici la source des autoimages ethnocentristes, des orgueils et des déformations en sens positif.

Les stéréotypes peuvent engendrer des problèmes dans la communication interculturelle quand les gens ont une image stéréotypée des étrangers et nourrissent des préjugés à leur égard qu'il existe des difficultés relationnelles. Certes, ces attitudes peuvent effectivement être sources de jugements négatifs, de rejets, de discrimination et d'incompréhension ou à l'inverse de préjugés « positifs » qui peuvent avoir au niveau de leur pertinence autant de fragilité que les négatifs. L'exemple de conflits au sein de l'ancienne Yougoslavie nous montre que des populations qui vivaient depuis longtemps côte à côte en sont venues à se déchirer, en plus des facteurs politiques et historiques, des aspirations nationales, les dissensions culturelles et psychologiques ayant leur rôle. La notion d'*habitus*, proposée par le sociologue français Pierre Bourdieu (1979), désigne des systèmes de valeurs et de jugements, des modes de pensée et de comportement, des attitudes existentielles propres à un groupe social et profondément intériorisés par les membres de ce groupe. L'*habitus* conditionne fortement les façons de percevoir et d'interpréter les conduites et les attitudes d'autrui et de différencier ceux qui sont ressentis comme semblables et familiers et ceux qui sont perçus comme étrangers. Au niveau des *habitus*, la différence entraîne souvent des réactions violentes (comme celles des Tziganes en Allemagne ou des Roumains en France). Ce qui montre qu'il y a dans l'acceptation de la différence un "seuil de tolérance" au-

delà duquel cette différence devient difficile à supporter et n'est plus admise. A ce moment, le réflexe ethnocentrique réapparaît. C'est parce qu'ils heurtent des valeurs (la propreté, la probité, la nécessité du travail, etc.) que les comportements de l'autre sont alors jugés immoraux, choquants ou indécents.

Les stéréotypes peuvent avoir des conséquences positives et négatives, étant ainsi des alliés et des ennemis de la communication interhumaine : ils permettent à l'individu de fonctionner de façon économique, en simplifiant la réalité. En opérant une catégorisation, les stéréotypes permettent ainsi à l'individu de gérer de façon économique ses relations sociales avec les autres individus, par exemple en anticipant les réactions d'autrui. Pour ce qui concerne les conséquences négatives, les stéréotypes ont parfois un effet pervers sur les catégories sociales visées, ils peuvent être source de discrimination (les blagues aux blondes, juifs, tziganes, policiers, etc. sont seulement le sommet de l'iceberg) ayant des conséquences directes sur les aspects matériels (conditions sociales, pécuniaires, etc.). Le phénomène de la colonisation fournit l'exemple le plus marquant d'une vision ethnocentrique mise au service d'une entreprise de domination politique et économique. Les stéréotypes apportent ici une double justification: ils sont d'abord d'autosatisfaction pour le colonisateur (l'«homme blanc» dans l'histoire moderne), vu comme le détenteur de la seule vraie culture: il est celui qui est chargé d'apporter la «civilisation». Ils aboutissent aussi à une dévalorisation du colonisé; malgré la diversité des cultures, ce dernier est ramené à la notion unique «d'indigène»: il représente un degré inférieur d'humanité.

L'histoire, les événements politiques, les guerres, les états conflictuels déforment conjoncturellement les images sur les autres, l'adversaire est toujours « démonique » et les victimes deviennent des boucs émissaires (il est à remarquer le changement de vision sur les alliés et les ennemis des Roumains pendant la Seconde Guerre Mondiale : les Allemands et les Russes avec lesquels ils ont lutté, tour à tour, « sur la même barricade »). Les distances géographiques jouent, elles aussi, un rôle majeur dans la cristallisation de l'image et du stéréotype. Plus la distance est grande, plus la vision réciproque des groupes ethniques est diffuse, confuse, bienveillante ou négative (comme symboliquement les pays nommés *terra incognita* sur les anciennes cartes où l'inconnu déterminait les cartographes de dessiner des monstres).

Activer et utiliser les stéréotypes ne doit pas être sur le principe vrai/faux, mais de la perspective de la validité sociale qui présuppose de divers degrés de précision. Plus largement, les stéréotypes structurants dans la perception et l'attitude envers la réalité, utilisés excessivement, peuvent devenir destructurants dans la relation avec la réalité personnelle ou collective, portant de la confusion, des interprétations erronées et le risque de certaines dissonances affectives-cognitives. Il est à souligner que l'allié principal dans le savoir et la satisfaction communicationnelle, relationnelle, est l'attention consciente connectée à l'attitude flexible, créative, réceptive empathique, donc de déstéréotypisation.

Les perspectives sociologiques et psychologiques nous montrent que l'interaction au cadre de la communication interhumaine a lieu dans les termes de l'attente et de l'anticipation, des prévisions et des stratégies. Les interactions positives ont été favorisées par les intérêts économiques, politiques et culturels. La communication est possible s'il n'y a pas des stéréotypes d'ordre politique, idéologique ou religieux, la relation se basant sur des principes d'égalité, l'accent se mettant sur la minimisation des différences entre partenaires. Le recours aux valeurs implique une communication basée sur des attitudes compatibles dans des domaines essentiels, sur des expériences positives communes, sur le respect réciproque. Les facteurs qui bloquent la communication sont engendrés d'une perception inadéquate due aux stéréotypes. La psychologie sociale, l'ethnologie, l'histoire générale, la littérature comparée, l'histoire des mentalités, toutes ces sciences prouvent le fait que la perception simpliste, influencée par des clichés et des stéréotypes, diminue ou bloque la communication

à cause des barrières psychologiques fondées sur des sentiments contraires, des ressentiments, des étiquettes ou des évaluations erronées.

Excepté l'idée de stimuler la capacité des gens de stocker et de gérer des informations multiples, en assurant en quelque mesure les degrés de confort et de sécurité dans la compréhension des choses et une certaine adaptation à la réalité perçue, les stéréotypes dévitalisent et obturent la communication sur une autre direction, celle de la langue de bois. Ce langage est un outil qui confirme parfaitement ce qu'a cité Stendhal en le mettant dans la bouche d'un Jésuite, mais qui est généralement attribué à Talleyrand : « la parole a été donnée à l'homme pour cacher sa pensée ».

Nous avons observé la double fonction identitaire et cognitive des stéréotypes et ses deux faces (avers et revers) en qualité des alliés et des ennemis de la communication en ce qui concerne les questions identitaires et interculturelles. Mais parler des ennemis de la communication en stéréotypes signifie aussi observer le rôle nocif de la langue de bois. Dans son livre récent *Une histoire de la langue de bois* Christian Delporte souligne l'existence de cette manière de « communiquer » ayant bel et bien une histoire : « Les Allemands parlent de langue de béton, les Chinois de langue de plomb, les Cubains du tac-tac... quel que soit le nom coloré qui la désigne, la langue de bois prospère sous toutes les latitudes. Comme si elle était devenue, à nos yeux fatigués, l'expression même de la politique » (21, 2009).

L'expression « langue de bois » évoque surtout la manière rigide de s'exprimer en multipliant les stéréotypes et les formules figées. Elle s'est bien développée dans la phraséologie employée en URSS et pays avoisinant, dans l'idéologie et les régimes communistes, en Allemagne nazie, etc., la langue de bois connaît ensuite des développements virtuoses. Quel que soit le régime politique, elle s'épanouit particulièrement en temps de guerre.

Par extension, la langue de bois est devenue la façon de s'exprimer de nombre de politiciens ou des technocrates. Bref, l'usage passe ainsi d'une langue purement idéologique au style officiel, à l'art de ne rien dire, au pathos, voire à la manie d'employer des mots prétentieux. Certains reproches faits à la langue de bois se réfèrent à sa pauvreté (elle n'exprime pas grand-chose, se répète, décrit mal la complexité du réel), d'autres à son projet (mentir, imposer des mécanismes mentaux). Elle s'oppose à la langue « authentique » qui serait à la fois simple dans sa forme, variée dans son vocabulaire, précise dans son contenu, sincère dans son intention (débatte ou décrire et non manipuler). La langue de bois est un domaine d'études bien repéré, y compris par ceux qui en étaient victimes et qui étaient devenus habiles à interpréter les intentions de leurs maîtres (par exemple les lecteurs du journal communiste « Scânteia »).

Quelques caractéristiques de cette langue et de ses avatars sont l'utilisation des groupes nominaux figés (« forces démocratiques », « réalité sociale », « justesse des lois ») avec un goût prononcé pour les génitifs (« conditions objectives de production », « stade actuel de développement des relations interculturelles »), l'abus du passif - ce qui permet de ne pas savoir exactement qui a fait quoi (« de grands progrès ont été accomplis », « la vigilance des démocrates a été éveillée »), les formules verbales vagues qui permettent de donner l'apparence d'une explication scientifique au rapport établi entre deux choses ou deux idées (« revenir aux méandres du concret », « déterminer en dernière instance », « établir un rapport dialectique avec », « se manifester à travers », « se révéler en dernière analyse »), les euphémismes (« difficultés résiduelles », « dernières résistances attachées à leur vision du monde condamnée par l'histoire »), tout cela se constituant dans des stéréotypes. Cette langue oblige le locuteur à fondre son expression et sa pensée dans un moule, elle nie la réalité au profit de formules incantatoires et de catégories préconstituées. Le réflexe de la langue de bois, prédéterminée en communisme, n'est pas disparu, mais il s'est réinventé dans

une nouvelle langue de bois, de la transition, version qui cultive aussi un discours vidé de contenu et stérile dans le plan de la pensée, ayant beaucoup de la routine même au niveau de certaines institutions publiques. Dans la période de crise que le monde traverse actuellement, la langue de bois sait déployer des ressources insoupçonnées pour détourner des réalités, qu'elle invite pudiquement à la rigueur ou claironne la « lumière du bout du tunnel ». Un nouveau stéréotype né comme dans un cercle vicieux, dernière invention de la langue de bois, c'est le parler-vrai : en nous persuadant que la langue de bois est morte, les politiciens font d'efforts pour parler aujourd'hui « sincèrement », « ouvertement », « objectivement », « d'une manière européenne », etc.

Une autre façon de parler la langue de bois, est, conformément à François Brune (2004) l'oxymore et la tautologie devenus des stéréotypes par l'emploi. Selon l'auteur, dans les discours de propagande, l'objectif est trop souvent de tromper les bonnes âmes en affectant de concilier l'inconciliable : il suffit en effet, d'utiliser une figure de style qui n'obéit pas toujours à des intentions littéraires. C'est le cas de l'oxymore qui peut cacher les sordides réalités de la domination ou de l'exploitation sous la dissonance expressive des deux mots de sens contraires. Par exemple, au cadre de la mondialisation actuelle, la vogue du « commerce équitable » apparaît comme une astucieuse chimère destinée à abuser ceux qui veulent ignorer la férocité de la compétition économique. Même chose avec l'idéal d'une « consommation solidaire ». Cette formule, séduisante pour l'homme de bonne foi, fait croire que les inégalités économiques seront corrigées par la vertu d'un adjectif réhabilitant. Or, la logique de la « société de consommation » est de cultiver un hédonisme individualiste qui identifie supériorité sociale et surconsommation. Cependant, la vogue de l'oxymore ne doit pas nous cacher la permanence de la tautologie, autre figure basique des discours aliénants de la langue de bois. La tautologie est cette figure de style qui consiste à définir un mot par lui-même, ou par une expression de type pléonastique. Mais souvent, sous couvert d'énoncer une évidence, la tautologie ne répète le mot que pour imposer comme une essence la chose à laquelle il renvoie : l'auditeur ne peut que s'incliner sans comprendre. L'expression « développement durable », très utilisée, est peut-être plus proche de la tautologie que de l'oxymore (elle signifie : le vrai développement c'est le développement).

Le politicien français, Jean-François Copé, dans son livre *Promis, j'arrête la langue de bois*, définit la langue de bois comme « une forme d'expression qui, notamment en matière politique, sert à dissimuler un manque d'informations précises sur un événement ou un projet, en proclamant des banalités soit abstraites et pompeuses soit jouant sur les sentiments plus que sur les faits » (75, 2006). Dans la politique de toujours et de partout la langue de bois a eu aussi une utilité diplomatique : les mots servent alors à neutraliser ou à adoucir les choses qu'ils qualifient, ainsi elle est l'œuvre de la prudence et de la ruse, des qualités « cardinales du souverain » si importantes pour Machiavel. Nous citons un de ses exemples concluants pour sentir la musicalité vidée de contenu d'un discours politique quelconque: « Il y a un moment où chacun doit assumer et moi je dis très clairement comme n'importe quel autre responsable que ce soit, quels que soient ces métiers on assume sa responsabilité, on assume ce que l'on est, ce que l'on fait, c'est bien pour ça que l'on s'engage, et je crois qu'il y a à travers ça un devoir de sincérité, mais la transparence, la limite où elle se situe, et il faut qu'on en débâte ensemble, ça n'a rien qui, c'est pas de la collusion, c'est un vrai débat national, parce que c'est ça l'intérêt de la démocratie, c'est d'assumer les choses, c'est d'assumer la transparence, mais d'avoir bien à l'esprit que lorsque l'on franchit la limite, lorsque par exemple on vient toucher à la vie personnelle, avec les conséquences que cela peut avoir par exemple sur les enfants, alors il peut se trouver qu'ici ou là on sorte du débat [...]. » (96, 2006).

Nous voyons un remède possible de la langue de bois et de ses stéréotypes dans l'attitude de parler d'une manière authentique, du vrai « parler vrai », c'est-à-dire tenant compte de trois impératifs : parler franc (dire ce que l'on pense et ce qui est), parler clair

(employer des expressions que connaît bien l'interlocuteur, éventuellement les mots de tout le monde), parler net (bien désigner les choses par leur nom, ne laisser subsister aucune ambiguïté).

Quant au le filon de l'identité eu en vue dans la première partie de l'ouvrage, nous pouvons affirmer, en guise de conclusion, que c'est très important de connaître et d'observer en permanence la nécessité des stéréotypes dans la communication (pour s'orienter, pour expliquer, pour connaître et se connaître), mais aussi leur nocivité (ils simplifient, ils jugent et dévalorisent, ils dénoncent les différences plutôt que les valorisent, ils nient la valeur de l'altérité dans ses aspects les plus objectifs qui découlent de la différence culturelle). Gérer les stéréotypes communicationnels tient de la possibilité de surmonter leurs désavantages en les transformant en avantages : distinguer l'individu et le groupe (différencier, repérer les diversités, individualiser), accepter la diversité des points de vue (les divers critères d'évaluation et de vision du monde), rechercher d'autres explications par des solutions alternatives (tenant compte du fait que le comportement de l'autre s'explique par ses propres références culturelles et par ses propres critères), avoir des perspectives constructives (faire confiance en personnes et leurs ressources, laisser places à l'imprévu et à la nouveauté), valoriser les différences (valoriser l'apport spécifique de chaque groupe, comparer sans évaluer), rechercher les complémentarités (trouver des objectifs communs, accepter la diversité des points de vue), construire une identité commune (cherchant des similitudes dans la volonté de coopération).

Bibliographie:

Brune, François, *De l'idéologie aujourd'hui*, Parangon, Lyon, 2004.

Bourdieu, Pierre, *La Distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, coll. *Le sens commun*, Paris, 1979

Copé, Jean-François, *Promis, j'arrête la langue de bois*, Hachette Littérature, Paris, 2006

Delporte, Christian, *Une histoire de la langue de bois*, Flammarion, Paris, 2009.

Mitrofan, Laurențiu, Badea, Victor, „*Dimensiuni ale excluderii sociale*”, SPER, Colecția Caiete Experiențiale nr. 24, București, 2004.

Thom, Françoise, *La langue de bois*, Juillard, coll. *Commentaire*, Paris, 1987.

Vocabulary and ideology: the social marking of the words

Lect. univ. dr. Valeriu Bălțeanu
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Resumé: Notre ouvrage concerne la recherche du lexique roumain dans la presse philologique; ou va analyser de divers aspects concernant le marquage social des mots et la manière dont il était aperçu pendant la période communiste.

Mots-clés: lexic, stylistics, language power, censorship

A research, on the way in which the discussions on lexical problems were reflected in the philological media in our early period of communism, wasn't achieved. We try to offer some guidelines in this direction, relying on articles published in "Cum vorbim", appeared between 1949-1952; to note that this journal was then the only Romanian philological publication accessible to a general public. We referred to this publication in another article, in which we had in mind only the Mitofolk vocabulary presented and analyzed in the magazine.

Let's say that the magazine also focused on other vocabulary problems: the main fund of words, neologisms, toponyms, Romanian etymology of words, their semantic evolution, etc. The political lexicon had an important place; our analysis aims the social bookmark of the Romanian words, in the opinion of the researchers in the 50's. We will mostly rely on extracts from articles of that time, for those who are interested in understanding a certain "style" characteristic of that period.

In 1952, the last year of appearance of the magazine "Cum vorbim," it was published the article "Clasele sociale și limba", signed by Lucia Wald; this article reported a change of perspective in the theory and analysis of the linguistic material, after years in which dominant was a conception based on class struggle ideology:

„O mică parte din cuvintele colorate de clase rămân, se mențin în limbă dar numai după ce, în prealabil și-au pierdut culoarea de clasă... Analiza altor exemple ne duce la aceeași concluzie. Rolul cuvintelor și expresiilor de clasă este cu totul neînsemnat în istoria unei limbi. Cea mai mare parte a lor sunt sortite dispariției. Cele care rămân, foarte puține la număr, se mențin tocmai pentru că și-au pierdut culoarea de clasă devenind termeni folosiți în limba comună” („Cum vorbim”, 1/1952, p. 4).

It is understood that such an article not only reflects the author's conception, but also a change occurring in certain linguistic concepts of those times, in which nothing could escape the Communist Party control. Let's note, however, that the change mentioned above was difficult to impose, both specialists as well as readers of linguistics journals after 1952, continued to be tributary to the old conceptions for years. Proof in this sense there are some articles published in the magazine mentioned above, after January 1952; we will focus on the situation prior to the appearance date of the article "Clasele sociale și limba". Valuable information is given by the author of the article which refers, in its initial part, to the older concepts:

„clasele influențează limba, introduc în limbă cuvintele și expresiile lor specifice și uneori înțeleg în mod diferit unele și aceleași cuvinte și expresii” (*Ibidem*, p. 2).

It even offers some examples:

„Disprețul pentru exploatați, în deosebi pentru sclavi se vedește și în faptul că atât în limba latină cât și în cea greacă sclavul era desemnat printr-un cuvânt de gen neutru (lat. *manciptum*, gr. *andrapodon*) fiind considerat un obiect”.

„Expresii specifice claselor s-au cristalizat în proverbe. Este destul de ușor să vedem categoriile sociale care le-au produs. Într-o expresie ca *nici salcia pom, nici mojiicul om* clasa exploatatoare vrea să eternizeze drepturile ei de stăpânire”.

„În limba română cuvântul *boier* are două semnificații opuse: el desemnează pe cei care dețineau puterea politică la noi, în perioada feudală, dar în gura poporului el înseamnă și „om leneș”, care nu face nimic” (*Idem*).

The sociologizing vision of the language leads to the inevitable exaggerations:

„S-a văzut până acum influența claselor în semantică. Ea se manifestă însă și în modul de alegere a cuvintelor, în preferința pentru anumite cuvinte și expresii, în atitudinea față de neologisme”.

„N.I. Marr și elevii lui considerau cuvintele colorate de clase ca bază a vocabularului. Ei mergeau chiar mai departe, afirmând că și în structura gramaticală și în fondul limbii este vizibilă coloratura de clasă” (*Ibidem*, p. 2).

A self-critical note completes the picture:

„Și noi, sub influența noii teorii a limbii am căutat în revista noastră să analizăm în deosebi astfel de cuvinte și expresii, neglijând problemele mai importante, studiul gramaticii și al vocabularului în genere” (*Idem*).

It should be noted that the author of the article knew very well that, in essence, Romanian lexical material had been subjected for years to a relentless analysis from the perspective of what was then called "the new theory of language", in fact, a socializing and vulgarizing Marxist approach. Let's see some examples offered by the magazine in question.

We chose the articles on the words *sarcină*, *mișel*, *a avea*, *obraznic*; they are enlightening. The word *sarcină* had originally meant "povară" and, according to the article's author, „în epoca burghezo-moșierească oglinda rușinoasă animalizare a omului în procesul muncii exploatare” („Cum vorbim”, 4/1949, p. 14); the same word had suffered in the communist period a real semantic "innobilare" through its use in combinations such as " *sarcină de partid*, *sarcină de frunte* ", etc.

Mișel had in the beginning the meaning of "foarte sărac, nenorocit" reaching at today's meaning of "rău, necinstit, trădător, ticălos, netrebnic", as found in CV V. Byck, 11-12/1950, p.26. How did this semantic evolution occur? Very simple: when poor people began to fight for their rights, poor man „a devenit pentru boier un om supărător, primejdios, un om în care boierul nu putea avea încredere, un om care îi inspira groază” (*Idem*).

In Al. Graur's opinion (CV 4-1952, p.43) the verb "*a avea*" has some very interesting implications in terms of sociolinguistics. It was agreed that in the primitive commune period in European languages there weren't verbs like that one. Words with the same meaning as "*a avea*" developed after the verbs with meanings like „a apuca”, „a înhăța”. The author's conclusion: „Acest fapt arată destul de clar modul în care s-a format proprietatea particulară”. The end of the article is illuminating:

„Societatea împărțită în clase antagonice făcând un ideal din proprietatea particulară a dezvoltat la maximum folosirea verbului *a avea*, exponent al ideii de proprietate”.

Analyzing the semantic product developments in the case of the noun *obraznic*, researcher Liliana Grecu brings up the following conclusions:

„Cuvântul *obraznic* cu sensul de „sfios” derivă din *obraz* „pudoare”, *obraznic* însemnând deci „cu obraz, cu rușine”. Circulația acestuia în limba de la țară și absența din textele literare arată că dezvoltarea lui a avut loc în lumea celor exploatați” (CV, 2/1950, p. 48).

„Dimpotrivă *obraznic* din limba comună, cu sensul de „prea îndrăzneț, nerușinat” a luat naștere în clasele exploatare; el oglindește atitudinea acestor clase față de pornirea la revoltă, față de voința de dezrobire a celor exploatați” (*Idem*).

We could give other examples in the direction mentioned above; many of them are hiding behind the echoes of the communist principle of class struggle.

Articles like those presented by us weren't made just to realize some things; in order to notice other facets of the problem we will rely on other materials offered by the magazine „Cum vorbim”.

We looked at an article on the word *codoș* (pimp) (CV from 0.11 to 12 / 1950, p.55) in which is mentioned at one point that is "a Turkish word," one of the many dirty words taken from the Turks and it meant from the beginning "pimp". The end of the article is slightly comical: „Cuvântul va dispărea însă mult mai greu decât codoșii!”

Another article draws attention to words borrowed from French (CV, 8 / 1949, p.6), called "impaired neologisms": *madam, musiu, comersant, șanteză etc.* To notice is one of the views expressed in this article:

„Chiar dacă acestea nu exprimă un sens dezonorant, totuși nu se atribuie decât persoanelor pentru care nu ai prea multă considerație”.

Within these items (we could find other examples) the authors are not satisfied merely to draw attention to lexical issues, but also suggests a certain attitude, a certain behavior for the speakers concerning the words discussed; veiled, it is suggested the need to eliminate from the vocabulary of such words: the working people, the proletarians of that time could not have been pimps, nor treated with disrespect!

Another category of items is not pleased with just suggestions, let's see such examples. One reader from Vaslui suggests „să nu mai zicem *bogdaproste* ci *bodaproste*”. The editorial review response is trenchantly:

„Noi însă – cei care construim socialismul firește – nu mai zicem nici cu *g*, nici fără *g* și nu-i pagubă, ba dimpotrivă” (CV, 2/1950, p. 35).

To remember that *bogdaproste* is part of the ritual lexicon and during the communist period magical or religious elements of magical terminology have been subjected to numerous prohibitions in the Romanian press.

Another word subject to ban was *domn* (*Ibidem*, p. 37), derived from the Latin "dominus", the name of slave owner. The conclusion of the article:

„Proletariatul desființând exploatarea, domnia și cuvântul *domn* nu-și mai au rostul”.

The editorial review forgets that the noun *domn* had also the meaning of „voievod” and with it should also have been banned the words like *dumneata, dumneavoastră* etc.

These articles show a more determined attitude of the editorial, the clear prohibition against the use of lexical items on ideological grounds.

The articles that appeared in the 50s, in "Cum vorbim", the only philological magazine dedicated to the general public, have established models for many researchers, for ordinary readers and they have contributed in some measure to the formation of their vision in the linguistic phenomena; and the results were quick to defend.

A wide debate was led by the use of the word *noroc* in various greetings; the contributors to the magazine who had a negative attitude towards those greetings started the debate. Moreover, they are harshly criticized those who still use such greetings:

„Cu o asemenea idee nu putem să ne împăcăm în era socialismului chiar dacă nu considerăm norocul de esență divină, ci credem că împrejurările materiale se pot potrivi în așa fel încât să-ți meargă prost sau bine. În ceea ce privește larga răspândire a acestui salut ea nu trebuie să ne sperie” (CV, 2/1950, p. 24).

This time also readers had no delayed reactions:

„Nu știm dacă salutul *Noroc!* este oficial, nici nu știm de unde și când a luat maștere. După mine este total ne la locul lui într-o țară în care stăpân pe destin este poporul. Eu aș propune ca în locul lui *Noroc!* să introducem cuvântul *Pace.*”

Another reader, another solution:

„Propun următorul salut: *tot înainte*, didactic prin faptul că se referă la o mișcare perpetuă cu toate caracteristicile unei mișcări didactice”.

When, in late 1952, a reader, Th. Trapcea, maybe the same person with the future linguist from Timisoara, „cere să luăm atitudine împotriva salutului *Noroc bun!*, the editorial review has finally a normal reaction:

„salutul *Noroc!* și *Noroc bun!* nu e considerat de cei care îl folosesc ca o expresie a unei fatalități sau a misticismului religios” (CV, 4/1952, p. 48).

Also the end of this article is enlightening:

„Pe bună dreptate a și fost criticată redacția revistei pentru că a vulgarizat marxismul, ocupându-se de această problemă” (*Idem*).

With reference to the word *nobil*, a reader ruled against „întrebuințării epitetului decăzut *nobil*” (noble sense) (sentiment nobil) pentru că el a fost pus în circulație de nobilimea feudală” (CV, 11-12/1952, p. 51). The editor's response put things into their place:

„Faptele citate de dumneavoastră sunt juste, cuvântul se păstrează totuși din cauză că și-a pierdut semnificația de clasă, ajungând să exprime o noțiune apropiată de „măreț, înalt, frumos”.

So, readers, trained in the spirit of totalitarian ideology, come to put in a fix even the ones that they have instilled with their communist ideas!

Our paper has not proposed a comprehensive approach of the issue in question. It is clear that a number of observations from the magazine mentioned by us are generally correct. Many others reflect the pressure of the totalitarian ideology on the linguistic research. One can also observe a thing: we can not talk about the communist period, in general, since it could be noted, even within this period, that there are moments of discontinuity that mark changes more or less important in terms of communist ideology.

Bibliography:

- „Cum vorbim”, revistă pentru studiul și explicarea limbii, București, 1949-1952 (abreviat CV)
- Dimitrescu, Florica, *Dicționar de cuvinte recente*, Ed. Albatros, București, 1982
- Georgescu, Vlad, *Politică și istorie*, Humanitas, București, 1998
- Stoichițoiu, Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale*, ALL, București, 2000
- Ștefănescu, Călin Bogdan, *10 ani de umor negru românesc*, Ed. Paideia, București, 1991

Today's Political Discourse: between Contextual Mobility and Ambiguity of Meaning

Asist. univ. drd. Cenac Oana Magdalena
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: Analyzed under the rigorous principles of scientific terminology, today's political lexicon stands out as a type of terminology in progress, characterized on one hand as an open code, and on the other, as possessing contextual mobility leading to the immediate effect of ambiguity of meaning. The present paper aims at examining the relation between clichés and lexical innovation in the contemporary political discourse, as well as its representation in the Romanian written media.

Keywords: political lexicon, terminology, contextual mobility, ambiguity of meaning

Recent studies on the Romanian political vocabulary have evinced its open, dynamic character, as well as its notable mobility. As compared to the rigorous principles of defining scientific terminologies, the political lexicon appears as a "weak" terminology, marked by its open code character and its contextual mobility (both denotative and connotative), which may result in ambiguity of meaning.

The following aims at analyzing the relation between cliché (stereotyped phrase) and innovation in today's written press. Our research bears on the interference area between the political and the mediatic communication as the focus lies on the political discourse as broadcast by the media channels.

In point of political communication, one should remark the intertwining of the political act and the communication act. In this respect, media coverage is considered as an essential condition in ensuring the dialogic and interactional dimension defining this type of communication in democratic communities. It should be successful not only on a top-bottom direction (from the governors to the governed) but also on a bottom-top direction, which presupposes the formation of a political culture at the level of the public at large.

The complexity of the political discourse in the media is accounted for by the double quality of mass-media, i.e. *mediator* between the political actors and the public, and *coauthor* of political discourse. Thus, the authority of the press, deemed to be the 4th power in the state, consists in its very ability to build a reflected reality, interposed between the public and reality proper, without necessarily overlapping it.

The strategies involved in the process of orienting and shaping public opinion concern the selection of information considered as a priority (the *agenda-setting* function), putting it in order (the *agenda-building* function) and its final assessment (*the attribute agenda*).

The result is that such simplified standard images obtain legitimacy and circulate certain opinions with a persuasive effect. Metaphorically speaking, Dobrescu and Bârgăoanu (2002) use the following title for one of their subchapters "*Media cultivates opinions just like a farmer cultivates his land*". They also consider that "*we look at and interpret segments of reality through the "glasses" provided by these representations somehow legitimized by their mere publication or broadcasting.*"

Our research proposes a twofold perspective: one pertaining to *political semantics* and one to *political rhetoric*. From this point of view, Van Cuilenburg (2000) opines that "*Language, semantic and political strategy is interdependent, serving not only information conveyance, but also persuasion. They provide the game field for political manipulation.*" In addition, the theatrical-historical dimension of political discourse was evinced and analyzed by Bertrand (2001), Beciu (2002), Sălăvăstru (1999).

From the point of view of political semantics, innovation and stereotyping represent correlative aspects of meaning dynamics, pragmatically and ideologically conditioned. They are in constant interplay, whereby innovations become trivial, becoming clichés (e.g. catachreses), while clichés undergoing a certain „processing” may acquire new expressive nuances.

If the former concept (*innovation*) requires no supplementary explanations from the perspective of political communication, the terms *stereotyping*, *stereotype* and *cliché* need certain terminological clarifications.

The current sense, also attested in DEX and taken over as such in normative stylistics literature, identifies stereotype as "*the repetition of something, being always the same*"; *stereotyped*

is seen as synonymous to unchanged, ordinary, trivial. *Cliché*, according to DEX, is synonymous to *pattern*, being defined as "*stylistic formula, phrase trivialized by excessive repetition*".

According to W. Lippmann (in *Public Opinion*, 1922), *stereotypes* represent mental structures whose role is to select and assess information. As unifying mechanisms, stereotypes (also including myths and symbols) contribute to achieving group solidarity and forming public opinion.

Most research in the sphere of political communication agrees that *stereotypes (clichés)* are multifunctional discursive procedures with specific valences, positive or negative in character.

The positive side of stereotypes envisages advantages such as conciseness, simplicity and lack of ambiguity. By frequent repetition, they pin down into the collective mentality simplified images of reality, which do not necessarily reflect the objective truth. Clichés add tags, in an ironic or pejorative manner, to certain aspects of political life, such as: *political routing, political migration, local baron*, etc.

The massive presence of stereotypes (formulas, images, slogans) among propaganda strategies is due to their ability to be easily memorized and create empathy and social consensus.

Clichés take shape and gain notoriety in time that is why their effects on ideological, social and linguistic levels are not instantly perceptible; their span of life varies according to the importance of the referent, which changes in time. Here are a few examples of clichés that appeared in the post-1989 years, which have passed into oblivion today: the term *ragamuffin* (with a positive value in the context of Piata Universitatii manifestations) occurs today in its proper derogatory meaning: "*Ragamuffin manifestation in PSD: The angry MPs want Geoană to apologize*." (ReTV, March 16 2006). Similarly, the pejorative terms *emanated* and *emanation* (during the Revolution) intensely used in 1990, 1991 only know sporadic occurrences nowadays: "*Ion Iliescu pretended to be emanated by the Revolution*" (ReTV, December 20 2005).

Stereotyped expressions are also present in the informative discourse of the news type, having a denominative function, but they may also occur in evaluative and persuasive discourse (editorial), where they decode messages with a figurative, allegoric or symbolic meaning. For example, an editorial called *Democratic czarism* is built on the basis of the cliché "*czar Putin*"; the headlines *Season of migratory birds* and *Political parties ravaged by migrations* rely on the phenomenon of MPs' migration from a party to another.

The negative side of stereotypes is associated to the „wooden language” specific to totalitarian regimes. George Orwell considers the major causes of the decline of political discourse to be the clichés (or *ready-made phrases*) and trivialized metaphors (*dying metaphors*).

The phenomenon also appears in the press: "*what is called in a new wooden language*" *local character*" (Re TV, March 23 2006); "*C. Gușă accused Boc of UASCR-like language of the "Scânteia" type*" (ReTV, February 10 2005).

It is worth remarking that journalistic discourse quite frequently resorts to quoting certain clichés of the communist wooden language as a discursive technique with an evaluative function: "*life and work comrades*" (Adevărul, March 9 2004); "*politruks in Galati health system*" (Adevărul, January 27 2004).

Another disadvantage of using clichés in political discourse is spoliating language by de-semanticisation or meaning emptying of certain terms or phrases employed abusively. An example in this respect is seen in the political discourse of the Romanian transition: "*acquis, reform, leader, transparence, political correctness, national interest*". Their semantic lack of precision is ironically evinced by the metalinguistic comments of the journalist: "*work progress slip for Romania's integration in EU*" (Adevărul, March 17 2004); "*our new great Leader*" (Gândul, August 24 2005); "*former and contemporary comrades*" (Gândul, August 16 2005).

The following section will analyze, starting from the examples provided in the Romanian press, the means of manifestation of stereotypes. First, the focus lies on *graphical stereotypes* with a persuasive-evocative function, achieved by capitalizing some words with a symbolic charge ("*The post-communist state inherits many traits from the Old Regime*") and by spelling politically-marked terms in a form close to the Russian etymology: "*What scared the Romanian nomenclature*". The spelling with a small case initial marks the use of proper names by antonomasia as categorial common nouns with a pejorative connotation: "*With all their faults, the cozmâncas, hrebenciucs and năstases prove good to have around*." (Gândul, July 29 2005). The

presence of inverted commas is a typical means of evincing the deviated or altered meanings ("the power void"), antiphrasis ("The Democrat" Traian Băsescu) or metaphor ("Czar Vladimir could stay in power until 2018) – Adevărul, February 7 2004.

Strictly semantic stereotypes, which bear exclusively on the "signifiant" occur in the terms *nostalgia*, *nostalgic* and *politics*, which acquired meanings with pejorative connotations: "In fact maneuvering occurs in politics not in official negotiations, but at secret reunions, when wetting the bargain." (Gândul, October 17 2005). A similar situation is apparent in the use of colors symbolically associated to some political orientations: "leader of the Austrian greens", "the red Chinese president", "the orange Ukrainian revolution died drowning in corruption" (Gândul, September 9 2005), "Red beats Alliance's orange." (Gândul, May 24 2005).

The most frequent clichified metonymies involve geographic locations ("the Relations between Washington and Madrid – on the verge of freezing") and years evocative of certain events: "Let us not repeat 1989!"

Typical instances of connotative manipulation are *local baron* and *political migration*, whose resilience is explained not only through denotation, but mostly through the meaning associations generated in the recipients. *Local baron* designates the political and administrative authorities in various areas of the country, characterized by abusive conduct and corruption: *baron of Ilfov*, *the PSD baron Balcan*. The second metaphoric phrase, *parliamentary migration*, may be found together with its more recent synonym, viz. *political routing*. The derivatives referring to the agent name are also frequently used, although they are in competition with several synonyms: *political flies*, *travelers*, *chameleons*, *migratory birds*, *political parrots*: "The local representatives are free to migrate another 45 days"; "Opposition mayors or councilors who want to board the governmental boat have a few months at their disposal". (Gândul, February 24 2006). A productive lexico-semantic stereotype in political discourse is the creation of more or less specialized syntagms, by associating an informal word with a clichified figurative meaning and a determiner from the social-political terminology: *pre-electoral splashing*, *electoral piggy bank*, *political circus*, *cultural bone*, *political merry-making*. It is interesting to note the use of the chess game metaphor in contexts of the following type: "On the democratic chess board, only one character is making the moves, who does not understand that his role is to supervise, and not to control. He is Traian Băsescu, and the way he is doing that proves he is merciless and does not care. Boc, Videanu, Frunzăverde or Blaga took their turn in being either bishops or kings."

The sphere of macro-stereotypes of the contemporary political discourse also includes certain lexico-semantic fields issuing most metaphors, which are more or less lexicalized. Thus, *the lexico-semantic field of the show* may be identified in "political-administrative circus", "catastrophic scenarios", "the government played the comedy of the innocents"; *the lexico-semantic field of trade*: "political parrots", "political flies", "political stray dog", "political chameleons"; *the lexico-semantic field of gambling*: "presidential poker", "Jolly Joker of local politics"; *the lexico-semantic field of sports*: "The start of the national Olympics of political hypocrisy and demagogy. "Who cares more" caught the people's representatives, no matter what political color they may be."

Without ending our research, it is considered that the aspects presented in this paper contribute to cliché rehabilitation, including it among semantico-stylistic strategies pertaining to the discourse of journalism.

Bibliography:

- Beciu, Camelia (2002). *Comunicarea politică*, Editura Comunicare.ro: București.
Dobrescu, Pau, Bârgăoanu, Alina (2002). *Mass-media-puterea fără contraputere*, Editura ALL: București.
Gerstlé, Jacques (2002). *Comunicare politică*, Iași, Institutul European.
Guiraud, Pierre (1965). *Les mots étrangers*, Paris, PUF.
Lippman, Walter (1922). *Public Opinion*, <http://xroads.virginia.edu/~Hyper2/CDFinal/Lippman/header.html>
Orwell, George (1946). *Politics and the English Language*, în Goshgarian, Gary (ed.) (1980) *Exploring Language*, 2nd edition, Boston-Toronto, Little, Brown & Comp.
Sălăvăstru, Constantin, (1999). *Discursul puterii*, Editura Institutul European, Iași.
Stoichițoiu Ichim, Adriana (2001). *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, Editura ALL: București.
Van Cuilenburg, J.J.; Scholten, O., Noomen, G.W. (2000). *Știința comunicării*, ediția a doua, Editura Humanitas: București.

Aliniere europeană și derută terminologică autohtonă

Prof. Univ. dr. Stelian Dumistrăcel
Institutul de Filologie Română "A. Philippide" din Iași

Rezumat: *The present study is intended as a review of some important phases in the process of modernization of the Romanian literary language. This process is analyzed in terms of linguistic policies determined through inheritance and cultural aspirations as well as through its integration into an European geopolitical area: the separation from the influence of cultural slavonism, distancing from the influence of unassimilated elements of German origin, orientation through the loans of French origin, and recently emerged tendency towards rejection of Anglicisms, as a resistance phenomenon to globalization.*

In this context, the study includes critical observations on the term inventory (about 3700!) inserted in the 2010 edition of the Code of Occupations in Romania, reviewed according to the European Council recommendations, but with major gaps and lacks in the system of denominative agent names in Romanian, starting with the confusion between the concepts of "profession" and "function".

Cuvinte-cheie: *slavonism cultural, influența franceză, calcuri lingvistice, păstrarea specificului lingvistic național, atitudini pro- și antiglobalizare, anglicisme.*

Tema, generoasă, a acestei conferințe internaționale, *Paradigma discursului ideologic. Ideologia globalizării*, ne-a provocat, la început, o observație de rezervă (amară) cu privire la o marcă stângace de ideologizare contemporană a progresului: integrarea europeană (după integrarea euroatlantică), ca mobil, dar și ca pretext pentru inovație. Reacția la care ne-am referit a fost provocată de repunerea în discuție, în anul 2010, a unui inventar terminologic, *Codul Ocupațiilor din România*. Astfel, lista de nume cuprinsă în acest *Cod* (cca 3700 de termeni!), repetat revizuită și completată în urma recomandărilor Consiliului Europei (1995, 2010), ilustrează deruta în care se află pragmaticienii români contemporani, dar nu numai în ceea ce privește adoptarea și adaptarea termenilor internaționali¹.

Ne propunem, așadar, să facem câteva considerații generale asupra acestei teme, după ce vom schița o privire de ansamblu asupra situației și tendințelor mediului lingvistic al viitoarei (deja prezentei) confruntări, în ceea ce privește lexicul, între limba română și dominante lingvistice ale zonei și, mai târziu, cu dominante europene.

1. Cel care, în cultura română, a identificat o problemă generală a plasării, din perspectiva înnoirii lexicale, într-un areal cel puțin cultural, a fost Titu Maiorescu. Un text de bază, din acest punct de vedere, este studiul, măcar derutant intitulat, *În contra neologismelor*. Derutant, deoarece filozoful nu combate orice neologism, ci, într-un moment important pentru evoluția limbii noastre de cultură (cum au fost și sunt atâtea la noi!), stabilea câteva principii referitoare la înnoirea vocabularului. Nu le vom enumera, ci, rezumând, constatăm că Maiorescu marca, printre altele, desprinderea de slavonismul „cultural” (nu *blagoslovenie*, *blagovištenie*, *precista*, când avem *binecuvântare*, *bunavestire*, *preacurata* – selecție sancționată de norma literară și de uzul general), dar, paralel, refuzul neologizării latiniste chiar în limbajul religios, aceasta, pe linia principiului după care, acolo unde avem deja termeni de origine latină, nu trebuie să adoptăm neologisme (*binecuvântare*, nu *benedicțiune*, dar și *împrejurare*, nu *circumstanță* etc.). Exemplele citate de Maiorescu în legătură cu exagerarea... latinizantă sunt convingătoare. Dintr-o *Santa Scriptură* (1874): „La început *creă* Dumnezeu ceriul și pământul”; „*corupțiunea* oamenilor”; „și Dumnezeu *ordină* oamenilor”; „Dumnezeu zise lui Noe: fă-ți o arcă din lemn de *gofer*, că eu voi aduce *deluviu*” (etc.). Sau, din „Oratoriul Melchisedek, care își propune «a da espresiunilor și prin ele ideilor mai multă claritate, esactitate și precisitate decât în traducțiunile anterioare»... exemple de

¹ Tema a fost metodic și competent investigată, recent, de Constantin-Ioan Mladin, care a prezentat istoricul reglementărilor în materie de la noi, a stăruit asupra metodologiei de construire a sistemului denominativ privind profesiile, a analizat structura acestui inventar, ca dinamică și funcționare, formulând fundamentate observații critice privind deficiențe, incoerențe și lacune ale Codului, raportat, consecvent, la corespondentul european (International Standard Classification of Occupations – ISCO). Reținem o propunere, justificată pe mai multe planuri, a autorului, formulată în concluzii: „... multe din neajunsurile actualelor nomenclatoare de profesii (atât naționale, cât și internaționale) ar putea fi substanțial restrânse sau chiar eliminate în întregime, dacă la alcătuirea și la revizuirea lor periodică ar fi consultați specialiști lexicologi / lexicografi și terminologi...” (Mladin 2008: 76).

«chiaritate și precisitate» ca următoarele: „Iisuse, cuvântule, necuprinsibile; Iisuse, putere neajunsibilă, ... înțelepciune necugetabilă, ... domnia necalculabilă. Iisuse, împărăția cea neinvincibilă, Iisuse, stăpânia cea infinită, Iisuse, autoritate eternă” (Maiorescu [1881]: 252–253).

Din perspectiva scuturării mărcilor strict regionale, Maiorescu respinge, cu argumente, dar și în registru sarcastic, germanismele ca atare și calcurile după limba germană și susține modernizarea limbii prin orientarea decisă spre limbile romanice, în special spre limba franceză, după o zonare raportabilă la cronologie: părăsirea sud-estului european (cu greaca și slavona), evitarea Europei Centrale (referirea la germană și la maghiară, importante cândva pentru provinciile de la est și de la nord de Carpați). Ar mai fi de amintit împotrivirea la neologisme „de lux” pentru a înlocui, programatic, cuvintele de origine slavă (unele din exemplele date pot fi comparate cu preluarea, astăzi, a anglicismelor în defavoarea cuvintelor vechi).

Este interesant de observat că, așa cum se întâmplă de obicei, principiile ideologilor produc, la zelatori, devieri rizibile; un antineologicist fervent și stângaci se va dovedi istoricul ieșean A.D. Xenopol, care, la sfârșitul secolului al XIX-lea, a lansat o adevărată campanie antineologică, prin intervenții publicistice, al căror nivel poate fi dedus după limba operei sale. Așadar, trecând peste punctele de vedere... teoretice avansate de istoric, prezentăm doar câteva exemple de autotraducere, de la *Les principes fondamentaux de l'histoire* (Paris, 1899), la *Principiile fundamentale ale istoriei* (Iași, 1900): *avant-propos* → *înainte cuvântare*; *inconscient* → *neconștiut*; (les lois) de *l'équilibre* → (legile) *cumpenirii*; (voix) *autorisées* → (glasuri) *cumpenitoare*; *observer* (avec raison) → *a lua* (cu cuvânt) *aminte*; *axe* (de la terre) → *osia* (pământului); *se figer* → *a se slei*; *impression* → *întipărire*; *objections* → *întâmpinări*; *dérision* → *bătaie de joc*; *signification* → *însămnare*; *indiscutable* → *nerăsturnabil* (Dumistrăcel 1972: 373). Preferința pentru neoașisme îl conduce pe Xenopol și la calcuri, unele după germană: (a) *îndegeta* (după germ. *Fingerzeig* „indicație”); *neconștiut* (după germ. *unbewußt*); *întipărire* (germ. *Eindruck*); *împreună înțelegere* (*Zusammenklang*). Pot fi semnalate și calcuri după franceză: *desmădulare*, cf. *démembrement*; vezi și *a face pe suveica*, în loc de *a face naveta*, față de fr. *faire la navette* „aller et venir (d'un endroit à l'autre) de facon continue” (*loc.cit.*, p. 374).

După Titu Maiorescu, Sextil Pușcariu este o personalitate importantă a cărei poziție interesează în legătură cu păstrarea *specificului lingvistic național* (idee formulată ca atare și de Maiorescu), dacă nu prin respingerea împrumutului, măcar prin... evitarea lui, deși la acest savant găsim cea mai rațională atitudine față de neologizarea limbii, ca, de exemplu, atunci când pune sub semnul întrebării campaniile antineologice sau când susține și demonstrează că „problema pe care o pune azi neologismul e de natură stilistică” (Pușcariu 1976: 395). Așadar, Pușcariu nu se poate abține să nu recomande, cumva în treacăt, folosirea cuvintelor populare în locul împrumuturilor noi, dat fiind faptul că „primejdia pe care o cuprinde în sine neologismul primit prea ușor e alta decât cea arătată de puriști”, anume aceea că întrebuițarea neologismului „din comoditate sau din snobism face să se atrofieze puterea creatoare a limbii”, întrucât „cel deprins să trăiască numai din împrumuturi își pierde cu timpul puterea și dorința de a-și câștiga traiul prin muncă” (*ibidem*, p. 397–398; același punct de vedere și la Maiorescu).

Iată câteva exemple pe care Pușcariu le citează drept „corespondente populare pentru neologisme ce ne par celor mai mulți orășeni fără echivalente în românește”: pentru *abilitate* – *apucătură* („n-ai apucătură!”); *aglomerație* – *îmbulzeală*; *în bandulieră* – *arciș* sau *arcește*; *banal* – *răsuflat*; *chintestență* – „se redă, în graiul popular, care iubește imaginile concrete, prin *floare*, *frunte* și mai ales prin cuvântul cu atât de poetice rezonanțe, *lamură*”; *compromis* – *deochiat*; *credul* – *bizuitor*; *impozant* – *arătos*, *arătătos* (!); *laș* – *becisnic* („care la origine

însemna «fără cinste», deci «lipsit de simțul demnității»); *obseda* – „are, la poporul nostru de păstori, un corespondent foarte plastic: mă *paște* un gând” etc. (*ibidem*, p. 399-400).

Am trecut în revistă numai câteva momente și personalități semnificative pentru ceea ce reprezintă mentalul românesc, modelat, desigur, după idei cu circulație măcar europeană, deși le putem atribui universalităților de mentalități, stărilor de spirit ce s-au manifestat, în legătură cu limbile naționale de cultură, după căderea, în Apus, a statutului privilegiat al latinei (comparabil, la noi, cu statutul slavonei). Cadrul discuției nu numai că nu ne obligă, dar nici nu ne permite referirea mai îndeaproape la ideologii, de exemplu, la curentul latinist sau la purism, ori, din contră, la încercarea de remodelare (totală) a limbii (literare), cum poate fi considerată italianizarea heliadistă; pentru o probă, cităm un exemplu dat de Maiorescu (în studiul menționat anterior): „O belă ești, dilecto, și capelura-ți blondă / Ca buclele lui Phedru te-amantă, te circonadă” (p. 255).

Trebuie să amintim însă faptul că vom putea observa, în procesul traducerii, instituirea unei „săli de așteptare” pentru adoptarea neologismului: traducerea acestuia în paranteză. Această tehnică a fost curentă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, echivalarea în limba română fiind, așadar, dată în paranteză. Deoarece, în special în legătură cu celebra lege de protecție a limbii române, în presă au apărut eseuri distractive pe această temă, vom aduce în discuție câteva exemple reale, spre a putea fi apreciate, în linii mari, dificultățile tehnice ale demersului și, implicit, „eleganța” unui asemenea discurs. Din *Elementele de matematică* (Eșii, 1836) ale agăi Gheorghe Asaki, „mădulariu (și aceasta o „traducere”, pentru *membri*) al Academiei de Roma”: „*ecscluz* (înstrăinat)”; „*comun / ecval* (de opotrivă, obștesc, întocma)”; „*speție* (feliu)”; „*divizie* (împărțire)”; „*plus* (mai mult)”; „*diferenție* (deosăbire)”; „*vițversa* (pe dos)” etc. Sau, din „traducția” lui Ion Ionescu de la Brad, *Vitele albe din Englitera* (Iașii, 1842): „*avortament* (pierderea vițelului din vacă)”; „*graminee* (pâine albe)”; carnea „boilor de Setland” este [după fr. *marbré*] „*marbrată* (între carne macră ici și colo grăsime și toată carnea de diparti se arată ca când ar fi marmură)”; „*facultăți locomotive* (ale mișcării)”; „*vertebre servicale* (închieturile ciolanelor gâtului)”; „*diaré* (când trece fuior prin vită)”; „*disantéri* (când este fuiorul amestecat cu sânge)” etc.

Să nu neglijăm, însă, nici retrospectiva pe terenul stilului juridico-administrativ, acesta în mod sigur de cel mai mare interes public; faptul că cităm exemple din texte difuzate prin ziarele anilor 1829 – 1860 (după Andriescu 1979, *passim*) ne ajută să ne reprezentăm aspectul textului viitoarelor periodice cu neliniști și vigilențe „bilingve”: „*administrație* (ocârmuire)”; „*instituție* (așezămînt)”; „*interimară* (țiitoare de loc)”; „*prefecți* (ocârmuitori)”; „*libertatea* [teascului] (slobozenie [de a tipări])” etc.

Cu titlu de curiozitate, amintim faptul că asemenea glose pot apărea și pentru ilustrații; așa, de exemplu, în „Icoana lumii. Foae pentru îndeletnicirea moldo-românilor”, anul I, nr. 3, din ziua de duminică, 20 octombrie 1840, chiar sub desenul ce ilustrează textul *Dromedariul* (p. 21) explicația apare în paranteză: ДРОМЕДАРИУЛ (О КЪМИЛЪ).

Pentru aprecierea situației, putem face o comparație cu purismul obtuz, obstinat, de a traduce neologismele de tipul „Bedürfnislehnwort”, cel practicat, de exemplu, în anii '30 în fosta „Republică Sovietică Autonomă Moldovenească” de la Tiraspol; respingându-se neologismele, ca marcă a servilismului față de limbi „burghezești”, în zoologia pe moldovenește figurau termeni de felul *capochișioarniși* (pentru moluștele „cefalopode”), *pînticochișioarniși* (pentru „gasteropode”), iar „colhoznicilor” locali li se indica să numească tractorul cu *șenile* „trăctor cu *omizi*” etc.

2. Am amintit câteva momente din istoria limbii române literare când inovația a fost pusă în discuție și probleme ale acesteia, în ciuda unor sentimentalisme pasagere (la Maiorescu sau la Pușcariu), au fost corect rezolvate, deoarece epoca noastră se confruntă, de fapt, cu o nouă schimbare, radicală, în ceea ce privește structura lexicului uzual. Dar, din

perspectiva care ne-a preocupat, intervine un nou criteriu de apreciere a împrumutului. Ceea ce era, în epoca la care ne-am referit, o situație comparabilă cu probleme ale economiei autarhice, înnoirea trebuind a fi raportată la interesele științifice și culturale proprii, în epoca actuală capătă o dimensiune nouă: raportarea, constantă, la un cadru larg, cel european, dar al cărui centru de interes lingvistic pentru noi nu mai este Franța; în plus, nu este vorba de o zonă de orientare electivă (sentimentală sau /sfielnic/ pragmatică), ci, în unele cazuri, de una impusă legislativ.

Dar, până la manifestări concrete, recunoscute, ale acestui comandament, au existat manifestări, nu lipsite de importanță și de răsunet, de rezervă față de înnoirea pripită – referirea este, bineînțeles, la regretatul George Pruteanu, ale cărui demersuri din anul 2002 au fost calificate chiar drept atitudine *antiglobalizare*, cu oarecare suficiență, deși nu credem că... inculpatul și-a asumat direct și deschis, cum făcuseră cândva Maiorescu și Pușcariu, postura *naționalistă*, de apărător al geniului limbii *naționale*.

Este posibil ca, în elaborarea proiectului legislativ de „protejare a limbii române”, fostul senator George Pruteanu să fi fost influențat de mișcarea împotriva „franglezei”. În mod cert, însă, ținând seama de pericolele reale de așteptat de la eventuala punere în aplicare a legii în discuție (căci efectele „benefice” pentru vorbitorii limbii materne rămân imaginare), trebuie să subliniem faptul că autorul proiectului nu a luat în considerație măcar multe și mari deosebiri între română și franceză. Astfel, limba română, datorită condițiilor geopolitice, istorice și culturale în care a evoluat, a fost apreciată de un specialist în materie, Louis Deroy, într-o excelent documentată și argumentată sinteză asupra temei (*L'emprunt linguistique*, Paris, 1956), drept un „paradis al împrumuturilor”. La nivel cultural, s-a trecut, în Principate, prin valul împrumuturilor neogrecești, iar, apoi, prin cel al „franțuzomaniei”, după cum, în provinciile de la est și de la nord de Carpați, a fost depășit valul împrumuturilor de sorginte germană (respectiv, de factură germano-latină), atât în presă, cât și în alte tipărituri. Cadrul cultural și politico-economic reprezentat de România întregită a asigurat nu numai echilibrarea în materie de lexic (o parte din împrumuturi fiind asimilate și adoptate, altele eliminate), ci și cizelarea enunțului, a frazei limbii române literare contemporane.

Desigur, și datorită cunoașterii indirecte a prevederilor proiectului, lui George Pruteanu i s-au pus în sarcină, uneori nemotivat, ambiții puriste: în discuție au fost atrase diferite calcuri, de genul (de) *gîtleghău* pentru „cravată”, *nas-șterghău* pentru „batistă” etc., atribuite, în focul polemicii, ba corifeilor „Școlii lingvistice de la Blaj”, ba reprezentanților altor curente, reale sau imaginare. G. Pruteanu a putut respinge ușor asemenea incriminări: proiectul ținea doar cuvinte din texte „având caracter de interes public”, greșelile gramaticale propuse sancțiunilor referindu-se la texte difuzate „în cadrul unor atribuții de serviciu” etc.; firește, aceste concepte impun, ele însele, clarificări și formulări de legalizare. Cu riscul de a cădea, la rându-ne, în culpa de proces de intenție, nu putem, totuși, să excludem imaginea unei virtuale satisfacții a propunătorului legii privind perspectiva renunțării, cu timpul, măcar din oboseală, la „babilonia” permanenței formelor duble, preferându-se alternativele „explicite” (de tipul celor mai-sus citate, ale legiuitorilor de la Tiraspol).

Oricum, asemenea reglementări au sugerat imaginea unui adevărat „corset” destinat comunicării în limba română contemporană, închipuită ca o „viețuitoare” (spre deosebire de ceea ce se numește prin sintagma „limbi moarte”) măcar în derivă, așadar cotate ca având, parcă, grabnică nevoie de un fel de „cămașă de forță”.

Luați mai mult sau mai puțin pe negândite, este greu (dacă nu imposibil) să concepem preluarea unor „tehnici” similare, astăzi, când limbile străine se învață în școli și când avem la dispoziție multe și destul de bune dicționare bilingve și poliglote; este greu, de asemenea, să ne imaginăm texte de interes public – glosare, firme – glosare („dicționare pe pereți” după Cornel Nistorescu); este greu de evaluat numărul cuvintelor, de ordinul miilor, probabil, din texte socotite „de interes public” ce ar trebui echivalate pe românește. Cu ce har lingvistic și

cu ce folos, dat fiind că limbi cu tradiția și vocația calculului, cum este germana, renunță la *Fernsprecher*, *Fernsehen* și chiar la *Sauerstoff* pentru *Telephon*, *Television* și *Oxygen* ?!

Cât despre limbajul inscripțiilor și al reclamelor, teren pe care opțiunea este stimulată de fantezie și de afect, nu poate fi neglijată amprenta creativității și a imaginarului ludic în limbă (pentru care lingviști germani au găsit fericita etichetă „Spiel und Scherz in der Sprache”).

Așadar, George Pruteanu (ca amator, totuși, în domeniile lingvisticii care se numesc *lexicologie* și *lexicografie*, și despre care se spunea că ar fi avut o listă de aproximativ 800 de neologisme deja „traduse”) a fost, neîndoielnic, în situația ucenicului vrăjitor, simbol al celui care se dedă, imprudent, la experiențe periculoase, ce-i scapă de sub control (statut recunoscut chiar prin faptul că, la un moment dat, a fost nevoit să accepte eliminarea celui de al treisprezecelea articol al legii). Și nu putem exclude bănuiala ambiției de a marca un „moment Pruteanu” în istoria limbii române de cultură.

O idee excentrică, din păcate grăbit ridicată la rangul de proiect de lege, discutat în Cameră și în Senat, în vederea promulgării, a avut darul de a genera o neobișnuită solidaritate pe un teren al neîncrederii, al protestului și al respingerii. Articole de lege cuprinzând nu doar norme de integrare (precaută, ba chiar prepuielnică) a neologismelor, mai precis a anglicismului de factură americană, în discursul public românesc, ci și sancțiuni pentru abaterile de la respectivele reglementări i-au adus în aceeași tabără pe lingviști, oameni de cultură și ziariști, alături de diverși politicieni, edili și de oameni de afaceri.

Este interesantă, în speță, mai mult decât punctul de vedere al specialiștilor, reacția opiniei publice, întrucât tema a făcut obiectul unor discuții la nivel de „radio șanț”, aseasonate cu trăsături ale zonei carpato-danubiano-pontice a *satului global*!

Folosind informații (cu statut de „discurs raportat”) din ziare, am putut constata că proiectul legii Pruteanu „de protejare a limbii române” a fost evaluat prin calificative și caracterizări pornind de la „inutil”, „pretenție ridicolă”, „*resentimentară față de globalizare*”, până la „aberație”, „stupiditate”, „aiureală”, „prostie” și „tâmpenie”. Însuși autorul inițiativei legislative a fost tratat, paralel, tot în diferite registre, măcar drept un vizionar... deplasat (care „visează cai verzi pe pereți”, respectiv, „zănaticul senator”), dacă nu drept o nulitate („apă chioară ca G.P.”, „caricatură de ins cultural”), periculos social prin statutul pe care și l-a asumat („bodyguardul limbii române”, „Garcea la frontiera limbii române”). Printre opinenții solicitate sau care au făcut aprecieri semnând în diferite ziare bucureștene sau din Iași s-au aflat Nicolae Manolescu, Mircea Cărtărescu și cunoscuta lingvistă Mioara Avram, profesorul Emil Ionescu, de la Universitatea din București, Cornel Nistorescu, pamfletarul Cip Ieșan, ba chiar politicienii Ion Solcanu, Traian Băsescu și alții. Au fost și din cei care nu s-au lăsat ademeniți spre calificări: Andrei Pleșu de exemplu; pentru acesta era „supărător patriotul de mâna a treia în care domnul P. și-a ambalat îngrijorările lingvistice”.

S-au abținut de la comentarii ori și-au amânat exprimarea opiniei, așteptând publicarea legii în „Monitorul oficial”, Eugen Simion, președintele Academiei Române, sau Răzvan Theodorescu, ministrul Culturii și Cultelor („Ziarul de Iași”, 10.10.2002, p. 5), dar nu și președintele Ligii Profesionale de Fotbal, deputatul PRM Dumitru Dragomir (destul de alături față de esența problemei), pentru care reglementarea în discuție ar fi fost un prilej de afirmare (internațională?): „așa mai știe lumea că existăm ca nație și ca popor... Măcar limba să ne-o păstrăm dacă ne vindem și sufletul” (în același ziar, p. 2 B).

Cunoașterea la primul impact a demersului legislativ ca aplicabilitate și ca efecte a fost reflectată, în mod firesc, și în opiniile unor cititori ai cotidianului menționat, dar în numeroase cazuri s-au făcut observații de bun-simț: ce reglementări ar interesa într-adevăr și ce pare (și este) inutil sau de domeniul absurdului (12.10.02, p. 7); pe acest teren, profesori, elevi și studenți au descoperit, de exemplu, și necesitatea „cenzurii interioare” față de unele

neologisme (de tipul „barbarisme”) sau a „griji pentru exprimare”, dar mulți nu s-au sfiit să folosească termenii de „ciudățenie” sau „prostie” („Evenimentul zilei”, 10.10.2002, p. 7).

Ceea ce s-a pierdut din vedere în epocă a fost raportarea acestei tentative de reglementare lingvistică (supranumită „poliție a limbii”) la demersuri similare (nu numai) est-europene, strâns legate de fenomenul general al globalizării. Așa, de exemplu, în 1998, guvernul polonez a adoptat o „lege asupra limbii”, vizând protejarea de *degradare* a limbii naționale și *promovarea* ei ca „bun cultural”; s-a acuzat și înlocuirea polonezei în inscripții, ba chiar în publicitate, dar accentul a fost pus pe domeniul relațiilor publice: obligația funcționarilor de a folosi „o exprimare corectă și comprehensibilă”, folosirea limbii naționale în activitatea economică, inclusiv redactarea în limba polonă a contractelor încheiate cu parteneri străini etc. („România literară”, nr. 40/1998, p. 23). După ce decenii de-a rândul a servit ca instrument de ștergere a specificului național și cultural al popoarelor din fostul imperiu sovietic, cu preocupări comparabile se confruntă limba rusă. Interzicerea cuvintelor și a expresiilor străine pentru care există un echivalent în rusă este una din prevederile „legii asupra limbii ruse ca limbă oficială a Federației Ruse”; printre „victimele” din „rusengleză”: *diler, cisburgher, piar* (P.R. = „Public Relations”), *parking, killer, offis, mobilnik* (= telefon mobil)! Reflex al unor multiple îngrijorări (dar poate asocierea lor nu este chiar nevinovată!), legea în cauză prevede și interzicerea, în cadru oficial, a cuvintelor grosolane, în ajutorul celor interesați venind și publicarea unui *Mare dicționar al limbajului obscen* (revista citată, nr. 30/2002, p. 28).

Statutul limbii ruse în Federația Rusă pare și chiar este oarecum echivoc prin însăși titulatura idiomului. În Federația respectivă sunt 26 de limbi oficiale, astfel că pentru rusă s-a propus titulatura/denumirea *общегосударственный язык* sau *общефедеральный язык* (<http://cerulsipamantulnostru.wordpress.com/situatia-limbii-ruse-in-federatia-rusa/>).

3. Iată, așadar, că anglicismele (în exces) i-au preocupat (și poate îi mai preocupă) și pe oficialii din alte țări intrate recent în circuitul internațional de informații, de schimburi comerciale și de servicii. Deși nu numai pe aceștia, dar tot ca expresie a refulării. Din „România literară”, am putut afla, de asemenea, dintr-un interviu al profesorului José Luiz Fiorin, de la Departamentul de Lingvistică al Universității din São Paulo, că și legislativul brazilian a dezbătut un proiect de lege asupra „purității limbii”, având drept obiectiv, în viziunea promotorilor și susținătorilor, eliminarea „străinismelor”, efect al „invaziei yankee pe teritoriul limbii patriei” (!).

Ca și lingviștii români care monitorizează și, apoi, discută carențele discursului jurnalistic și ale celui public în emisiunile radioului și ale televiziunii, considerând împrumutul lexical din perspectiva istoriei limbii, lingvistul brazilian ridiculiza „pericolul” în discuție, punând diagnosticul „Limba portugheză OK”, pe baza următoarei distincții: engleza este „circumscrișă la *shopping centers*, la informatică”, așadar limba națională nu riscă nimic cât timp este folosită „în momentele cele mai importante și mai intime ale vieții”, adică „în cuvintele de dragoste, de rugăciune, de poezie, de tandrețe și de consolare” (revista citată, nr. 18/2002, p. 28).

Fără a intra în amănunte (de exemplu, că tipul de „retragere” amintit imediat anterior caracterizează, totuși, o primă fază a bilingvismului), credem că în cele câteva fapte pe care le-am trecut în revistă găsim repere și pentru evaluarea (realistă) a problemei privind orice legiferare a folosirii în interes public a limbii române.

În încheierea acestei părți, dar numai în treacăt, ne vom referi și la punctul de vedere, rațional, al unor lingviști români. O analiză lucidă și subtilă a fenomenului, cultural, social și lingvistic, i-o datorăm reputei lingviste Mioara Avram, într-o conferință pe această temă, prezentată la Academia Română, în anul 1997. Pornind de la constatarea că „a devenit un loc comun protestul sau numai lamentația cu referire la ceea ce unii numesc *anglomanie*,

influența engleză fiind văzută ca un act de invazie lingvistică în tulburea noastră tranziție ..., ce ar pune în pericol existența limbii române, în orice caz specificul ei național”, Mioara Avram consideră că acestea sunt doar „interpretări și profeții sumbre” și, după o cercetare competentă și amănunțită a problemei din perspectiva istoriei și a structurii limbii române, dar și a actului propriu-zis al comunicării, ni se propune interpretarea cu moderație: „cultivarea și apărarea limbii sau ecologia lingvistică nu se face cu prejudecăți sau intoleranță, cu purism și discriminări”. Se recomandă normarea, pentru utilizarea corectă și unitară a anglicismelor; sunt obligatorii distincții privitoare la statutul acestor împrumuturi; mai mult, autoarea aprecia că „respingerea violentă” ar fi, ca și în cazul altor momente din istoria vocabularului limbii române, chiar semnul „unui conflict între generații” (Avram 1997: 7, 29 și passim).

În mai multe rânduri, în cunoscutele-i articole de la rubrica *Păcatele limbii* din „România literară” și în interviuri apărute în diverse publicații pe teme de cultivare a limbii, Rodica Zafiu avea să sublinieze atitudini lingvistice din perspectivă *stilistică*: este o trăsătură comună a tuturor limbilor moderne de a împrumuta cuvinte de origine engleză în registrele *tehnic* și *colocvial*. De fapt, credem că în discuție se află evaluarea pragmatică, *funcțională*: locul și rolul inovației nu trebuie raportate la ansamblul unei limbi, ci la limbajele funcționale, întrucât, după cum a atras atenția Eugeniu Coșeriu, nimeni nu vorbește o limbă în întregime, ci, în materie de lexic de pildă, în afara fondului de bază, fiecare vorbitor utilizează acele elemente care sunt în legătură cu profesia, cu mediul în care trăiește, cu formația sa culturală (așadar, este importantă referirea la medii profesionale, la situații și la intenții de comunicare). Este o regulă care se aplică, în egală măsură, și în ceea ce privește statutul unor anumite categorii de texte, ceea ce putem ușor recunoaște dacă avem în vedere, de exemplu, editarea textelor religioase, care ne oferă, așa cum a dovedit analiza lui Titu Maiorescu citată mai sus, un câmp de observație concludent.

Dacă tot lingviștilor le este dat, cum se spune chiar în termeni ai frazeologiei globalizării, să... *gestioneze criza*, să *țină*, totuși, *situația sub control*, ca un paradox, înregistrăm faptul că, pentru a evalua deruta terminologică din limba română actuală din perspectiva alinierii europene, lucrurile pot fi clarificate, într-un anumit sens, dacă ne raportăm la percepția fină, deși empirică, a scriitorilor contemporani, de limbă română sau străini care ne cunosc limba. Deși preponderent ludice, astfel de intervenții contribuie la caracterizarea atmosferei culturale a globalizării. Menționăm faptul că am comentat deja astfel de reacții (Dumistrăcel 2006^b: 127–128) și că, aici, revenim asupra lor.

O anumită nouă înfățișare, strict contemporană, a limbii române constituie un motiv de ironie, de exemplu, și pentru un traducător în limba spaniolă al operelor lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, dar și ale lui Norman Manea; ne referim la Joaquín Garrigás, dezinteresat de producțiile literare ale reprezentanților ultimelor valuri, al căror scris îi apare „contaminat mai ales de literatura americană. Se scrie într-un soi de *romanglish*”. Aceeași este aprecierea privind limba presei („limbajul în care se scrie azi în presa românească este cel mai adesea ilizibil”, limba fiind „contaminată de cea engleză”), iar alte observații privesc jargonul internaționalizat al administrației, inclusiv aproximările fonetice, de pronunție, ale convertiților de ocazie, pe care îi provoacă pentru scurte exerciții de onomasiologie și de sinonimie:

„Acum câțiva ani, când am venit în România, a trebuit să plătesc viza și am vrut să fac un cec, iar funcționarul de la vamă mi-a spus: «Nu primim decât *cash*». Iar eu i-am răspuns: «Domnule, nu am *caș* la mine. N-am știut că trebuie să plătesc viza în natură, și nu am brânză cu mine». Am înțeles că voia numerar, dar m-a enervat, ce-i aia *cash*?” („*Domnule, nu am caș cu mine!*”, interviu publicat în „Dilema”, nr. 479/2002, p. 14).

Ilustrarea aceleiași idei, într-o abordare măcar aparent detensionată, cea pe care o putem concede tonalității pamfletului literar, cu referire la supralicitarea anglicismului

termen tehnic propriu-zis, o găsim la un scriitor, Radu Paraschivescu. Traducător din engleză (și atent, în speță, la „reconstrucția lingvistică”), redactor într-o editură și romancier, acesta este caracterizat de criticul literar Alex Ștefănescu drept remarcabil prin „virtuozitatea de stilist”, nefiindu-i străin „nimic din ceea ce înseamnă fantezie și îndrăzneală în folosirea limbii române actuale”, ceea ce îl pune la adăpost de bănuiala că „s-ar putea speria de invazia de englezisme de la noi”.

În povestirea *Omagiu supliciatului pasiv*, Radu Paraschivescu conturează caricatura noii limbi de lemn, „o păsărească ridicolă”, numită și „romgleză”, atribuită, nu fără motive, oamenilor de afaceri titrați din România contemporană, începând de la textul (real) al unor anunțuri, ce ar trebui să ofere informații, în limbaj accesibil, publicului („Bancomatul dispensează doar bills-uri de mare denotație”), până la comunicarea la nivelul „castei” specialiștilor. Iată, de exemplu, o posibilă măsură a sofisticării terminologice a enunțului, marcând prestigiul „dealerului”:

„Avem o agendă extrem de încărcată și, dacă nu prioritizăm cum trebuie, pierdem bani și clienți. Azi mai mult ca oricând e nevoie să ne customizăm relațiile și să ne punem toate skills-urile în slujba challenge-ului pe care l-am identificat: creșterea market share-ului și implicit a turnover-ului, minimizarea riscurilor și dezvoltarea performanței. Pentru asta ne sunt necesare mai multe lucruri: expertiză, drive, commitment, dedicație și gestionarea targetului. E o chestiune de eficientizare și de standing. Nu putem fi principalii jucători din business environment dacă ignorăm updatarea și dacă nu reușim să ne fidelizăm clienții ... Aici nu e nici showbiz, nici modelling, nici entertainment, continuă blonda ... Aici e o junglă în care nici dintre cei puternici nu supraviețuiesc chiar toți. E un fel de all star game unde fiecare vrea să fie MVP. În fond, e nu atât o problemă de feeling, cât mai ales de *striving*” (subl. n.).

În aceeași viziune este prezentată și nomenclatura unor „joburi” ale firmei:

„Într-o oră și jumătate, cât dură turul companiei, Dumitriu se întâlnește cu publisher-ul și senior editor-ul newsletter-ului intern, brokerage analyst-ul, head dealer-ul, copywriter-ul, art director-ul, chief accountant-ul, business consultant-ul și assistant manager-ul. În mintea lui pusă deja la grea încercare își făcure loc câteva ponturi de bun-simț referitoare la joint-uri, overdraft-uri, liabilități, dumping, deal-urile de marjă și pachetele de relocare ...” (prezentarea autorului și textul integral al povestirii, în „România literară”, nr. 16/2002, p. 18-19).

Din reflecțiile prezentate, rețin atenția două aspecte: subiectivismul în recuperarea altei vârste, respectiv în apărarea unei achiziții lingvistice socotite sigure și demne de respect (în cazul scriitorului spaniol), sentiment ușor de înțeles, pe de o parte, și, pe de altă parte, trecerea cu vederea a faptului, pe care nu-l poate ignora nici un observator de ocazie, că există împrumuturi nu numai necesare, ci indispensabile în toate domeniile tehnice, conform principiului „Wörter und Sachen” (altfel existând riscul real al unor dificultăți, al unor disfuncționalități de exprimare și de comunicare: și cineastul, și muzicianul, în activitatea lor cotidiană, ba chiar și scriitorul, în relațiile cu o editură și cu tipografi, utilizează „jargonul” tehnic al profesiei, cuprinzând numeroși termeni internaționali). Dar impresiile trecute în revistă se impun considerate pentru sintetizarea imaginii unui idiom autohton măcar ineficient, la care contribuie felurite „cedări”, ca abdicare în diverse zone ale comunicării.

Într-o viziune apropiată, dar supralicitând aspectul caricatural, înfățișează Bogdan Ulmu, ca publicist, posibile reacții ale vorbitorului „învechit” la o asemenea avalanșă de termeni noi, încifrați pentru acesta. În vizită la „niște prieteni mai tineri”, și fiind numai „regizor, scriitor și conferențiar universitar” (date de CV reale!), autorul se prezintă copleșit de meseriile celorlalți:

„Stăpânul casei se recomanda Brand Product Sales Manager, iar distinsa sa soție ocupa postul (atât de râvnit de mioritice) de Merchandiser! Nașul era cunoscut ca destoinic Key Account Manager, iar nașa îl privea de sus, fiind o teribilă Brand Product Marketing Manager!...”. „Un vecin care a sosit mai târziu – pierzând antreul minunat, cu somon afumat și caviar rouge – și-a cerut scuze, dar meseria, deh! (am aflat că se prezenta, peste tot, Maintenance Manager!). Ce să-i faci? Nu e simplu să fii

Maintenance Manager! Un nepot de-al meu, numai după două săptămâni de maintenance managerial, s-a dus la oi! (salariu mic, dar aer curat și complexe ioc!).”

Textul continuă cu aglomerarea altor termeni de aceeași factură, comentați ironic, pentru ca spre final să aflăm că, pe linia asimilării sociale, meseria intrusului a putut căpăta o titlatură mai puțin compromițătoare: „Personal Development Manager!” /adică, un fel de șef de personal care se ocupă de reciclarea specialiștilor utili pieții de muncă interne!” (*Meserii treimiiste!*; „Monitorul”, 8.10.2001, p. 6).

4. Șarjele literare de mai sus își găsesc o paradoxală îndreptățire în situația terminologiei ocupațiilor din România, evaluate din perspectiva tipizării solicitate de instanțe europene, fapt la care ne-am referit anterior. Așadar, nomenclatorul *unitar* al ocupațiilor din România datând din 1995 a fost completat recent, adăugându-i-se 26 de nume, mai mult sau mai puțin noi. Ca și acum, respectivul tabel, intitulat *Codul Ocupațiilor din România* (COR), fusese întocmit la sugestia Consiliului Europei; relațiile de tot felul în cadrul Uniunii presupun diferite echivalări, recunoașteri reciproce etc., prin urmare ocupațiile din toate țările trebuie să fie identificate (mai ales) după cod. O dovadă în această ordine de idei este faptul că în tabelul ce completează COR apare de câteva ori termenul *ofițer* cu sensul de „funcționar (civil)”, după engl. *officer*; așa se explică, de exemplu, denumirea „Ofițer securitatea informației”, tradus în engleză prin „Security Officer” (denumire siglată prin SO, pentru comoditate). Iar explicația domeniului („... informației”) se explică prin precauția de a se evita confuzia cu mai vechiul ofițer de Securitate!

Transcriu dintr-un mesaj recent, primit de la o masterandă, care explică de ce nu poate veni la toate orele: „Sunt PR officer, coordonez Departamentul Media al companiei: promovez brandul ABplus Events” (Adriana Mutu). Pentru anglicismele din recentul COR, vezi Mladin 2008: 79).

Dar, apariția respectivului *officer* ne-a provocat interesul pentru lista de bază a termenilor din COR și pentru informații legate de aceasta. Astfel, am aflat că în România există un număr de aproximativ 3700 de nume de ocupații și că la depistarea și stabilirea acestora au participat Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Industriei și Comerțului și Comisia Națională pentru Statistică. Date fiind competențele fiecăruia dintre aceste foruri, ne-am fi așteptat să fie evitate denumiri greu de înțeles, având la bază regionalisme, denumiri de-a dreptul improprii sau nume care dau impresia de improvizatie rizibilă.

Să dăm câteva exemple. Sub numărul de cod 741102 figurează ocupația „*ciontolitor* tranșator carne” (în care un regionalism este în mariaj sintagmatic cu un neologism); termenul evidențiat grafic pornește, probabil, de la *ciont*, împrumut maghiar în graiurile din Crișana, cu sensul de „os” și nu este exclus ca denumirea respectivă să se refere la „dezosare”! Dacă, oricum, termenul respectiv, unul tehnic, are o circulație restrânsă, în mediul abatoarelor, este surprinzător faptul că specialiștii care au reprezentat Ministerul Educației și Cercetării au admis că reprezintă nume de... ocupații termenii „poet” (cod 245111; atunci de ce nu și „prozator”, „dramaturg” etc., care nu figurează!) sau „filozof” (cod 244301). Tot atât de gravă ne apare confuzia între conceptul de «meserie» (căci aceasta înseamnă „ocupație”) și cel de «funcție», respectiv «demnitate»; astfel, sub diferite coduri ale... ocupațiilor (!), figurează, de exemplu, și cele de *decan* și *prodecan* (care sunt funcții temporare, eligibile, nimeni nefiind decan sau prodecan de meserie).

Mai neplăcută, ba chiar gravă, este situația în ceea ce privește unele denumiri din domeniul funcțiilor clericale de demnitate publică: ca *ocupații* figurează, de exemplu, în ordine alfabetică, cele de *arhiepiscop* (și *episcop*), *cardinal*, *mitropolit* sau *patriarh* (ca și cum acestea ar avea același statut, chiar administrativ, cu acelea de *preot*, *cântăreț bisericesc* sau *corist*!). Probleme similare ridică înscrierea, în acest Cod, a titlaturilor unor demnități civile, unele de rang (foarte) înalt, care sunt departe de a constitui ocupații propriu-zise:

președintele României (mai figurează și *președintele Academiei*, cei ai *Curții de Apel* sau de *Conturi*, dar și „președinte cooperativă de producție”), *prim ministru* (*ministru* nu este, dar figurează denumirile *ministru consilier*, *ministru plenipotențiar*, *ministru de stat*). De vreme ce au fost exceptate ocupațiile (și funcțiile) militarilor, evident că și în legătură cu situațiile la care ne-am referit anterior se impunea să fie luate în considerație criteriile diferențiate de înregistrare și evidență.

În legătură cu recenta lege unică a salarizării, am reținut că se preconizează și reducerea nomenclatorului respectiv la (numai) 1000 de termeni. Să vedem care sunt cei care rămân din cei actuali; dar, până atunci, să încheiem propunându-vă o destindere; vă sugerăm să ghiciți ce înseamnă și cu ce se ocupă: un „înnobilator scândurele pentru creioane” (cod 824020), respectiv, de la caz la caz, un „aburitor” („material lemnos” – 742104; „plută” – 814107; „textile” – 743212). Sau, de ce nu, un „aglomeratorist”? (ca să ne aducem aminte de Pușcariu, ce sugera ca, în loc de *aglomerație*, să se spună *îmbulzeală*). Drept o încheiere, provizorie, apreciem că, date fiind cele trecute în revistă, este greu de crezut că diversele relații în cadrul Uniunii (de tipul echivalărilor și recunoașterilor reciproce) vor deveni funcționale, ca să nu mai vorbim de faptul că ar putea avea de câștigat datorită simplei codificări atașate unor denumiri improprie sau imprecise, dacă nu chiar aberante.

În sfârșit, ca o contribuție în direcția tabloului derutei terminologice autohtone, ne întrebăm cum se împacă alinierea europeană, în general pe bază de anglicisme, și... lupta împotiva acestor cuvinte, considerate, conformist și comod, măcar ca formulare, drept unul din efectele globalizării, după cum reiese din luările de poziție ale unor persoane autorizate din conducerea Consiliului Național al Audiovizualului; preluăm, identic, texte după <http://www.revista22.ro/sos-limba-romana-> (cu mențiunea că evidențierile grafice ne aparțin):

– RASVAN POPESCU, președinte CNA

„Globalizarea, care amenință identitatea națională, relațiile economice și comerciale transfrontaliere, care impun înțelegerea rapidă între parteneri, comunicarea primară în limba engleză, preluarea mecanică a neologismelor, transmisiile în direct care se fac sub presiunea evenimentelor, senzationalul, care nu are nevoie de prea multe cuvinte, influențează limba, îmbogățind-o și săracind-o în același timp. În fața acestui tavalug, CNA nu poate face minuni”.

– GABRIELA STOICA, director - CNA

„Agresarea limbilor naționale prin preluarea mecanică a neologismelor, englezirea forțată și mixarea cuvintelor sub presiunea unei comunicări primare - impuse de relațiile economice și comerciale transfrontaliere -, globalizarea care amenință pierderea identității spirituale și culturale, mai ales în cazul popoarelor mici sau lipsite de «importanta strategică» în geopolitica actuală, pledează pentru analize și soluții urgente”.

5. Firește, nu am avut, acum, în vedere căutarea, pe cont propriu, a unei soluții. Poate că răspunsul îl vor da lucrările acestei curajoase conferințe internaționale, ce și-a propus să analizeze interesante aspecte lingvistice din paradigma discursului ideologic, ca reflectare a ideologiei globalizării.

Aceasta și deoarece, în această privință de asemenea, lingviștii nu pot accepta indiferentismul organizațional și sunt, justificat, îngrijorați de perspective ale instaurării, prin diferite reglementări oficiale și prin legislație, a unei subculturi lingvistice de masă. Revenim la punctul de vedere Coșeriu în privința deontologiei și eticii limbajului, al căror somn conturează adevărata barbarie provocată de lipsa de norme: „... liberalismul lingvistic excesiv nu este în realitate liberalism, ci este mai curând libertinaj, fiindcă nu recunoaște existența acestor norme care interesează pe toți vorbitorii. Acest liberalism nu provoacă, în realitate, libertatea limbajului, care este întotdeauna o libertate motivată..., arbitrariul nu e în realitate o atitudine progresistă, tolerantă și democratică, ci dimpotrivă e o atitudine reacționară și antidemocratică, fiindcă, spunând: «Fiecare poate vorbi cum crede și cum îi pare», înseamnă a lăsa pe fiecare vorbitor în sfera lui și la nivelul lui de cultură și a nega posibilitatea și aspirația sa de a colabora la cultura majoră a comunității”. Felul de a vorbi „are importanță socială, culturală și politică foarte mare, și a spune că nu are nici o

importanță este arbitrariu și libertinaj, nu liberalism”. Concluzia: „Putem termina cu o frază a filozofului spaniol Ortega Y Gasset, care se aplică și normelor lingvistice, *cum se aplică altor norme culturale și sociale*; zice Ortega: «Lo peor no son las normas rígidas, lo peor es la ausencia de normas que es barbarie» (Coșeriu 1992-1993: 171; subl. n.; pentru un cadru mai larg al discuției, privind rolul mass-mediei, cf. Dumistrăcel, 2006^a: 11–12).

Abrevieri

Andriescu 1979 = Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, Editura Junimea.

Avram 1997 = Mioara Avram, *Anglicisme în limba română actuală*, București, Editura Academiei.

Coșeriu 1992-1993 = Eugeniu Coșeriu, *Deontologia și etica limbajului*, în vol. *Prelegeri și conferințe (1992 – 1993)*, Iași [supliment la „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIII/1992-1993], p. 163–171.

Dumistrăcel 1972 = Stelian Dumistrăcel, *Rolul limbii române în cultura națională și necesitatea cultivării limbii în concepția lui A.D. Xenopol*, în vol. *A.D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa*, București, Editura Academiei Române, p. 367–379.

Dumistrăcel 2006^a = Idem, *Limba publicistică românească din perspectiva stilurilor funcționale*, Iași, Institutul European.

Dumistrăcel 2006^b = Idem, *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Maiorescu [1881] = Titu Maiorescu, *În contra neologismelor*, în vol. *Critice (1867 – 1892)*, volumul II, București, Editura Librăriei Socecu & Comp., p. 245–288.

Mladin 2008 = Constantin-Ioan Mladin, *Reflecții în jurul denumirilor de profesii din româna actuală. Comentarii lexicale și terminologice pe marginea COR*, în „Analele Universității «Dunărea de Jos din Galați»”, fasc. XXIV, an 1, nr. 1, *Actele Conferinței Internaționale Lexic comun / Lexic specializat, 17-18 septembrie 2008*, p. 69–91.

Pușcariu 1976 = Sextil Pușcariu, *Limba română*, I. *Privire generală*, prefată de G. Istrate, note, bibliografie de Ilie Dan, București, Editura Minerva.

Usage et fonction des verbes d'apparence dans le discours argumentatif¹

Lect. Univ. dr. Alina Ganea
Universitea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: *Argumentative discourse uses diverse techniques in order to meet its imperative, namely that of persuading the audience. This paper analyses the use of two French verbs, i.e. sembler and paraître (Engl. seem) in argumentation utilizing the assets of evidentiality, a recently developed theory that investigates the linguistic expression of information source in an utterance. Within this theoretical background, these two verbs, which are traditionally related to the appearance, a subcategory of epistemic modality, may be analysed as expressing perceptive (visual) and inferential evidential meanings. This paper analyses structures incorporating sembler and paraître in order to point to the way they can be instrumental in argumentation.*

Keywords: *sembler, paraître, appearance modality, evidentiality, argumentation*

Introduction

Une fois un énoncé transmis, il s'assortit de moyens divers que le locuteur emploie pour rendre compte de la façon dont il a eu accès à l'information. L'étude linguistique du marquage de la source de l'information transmise dans un énoncé fait l'objet de l'évidentialité [1], discipline qui s'est notamment développée dans les dernières décennies du XXe siècle (W. Chafe & J. Nichols 1986, P. Dendale & L. Tasmowski 1994, A. Aikhenvald 2004 etc.). Les moyens linguistiques utilisés dans l'expression des trois sources de l'information (la perception, l'inférence et l'ouï-dire) sont divers et ils dépendent des types de langues, selon qu'elles grammaticalisent ce type d'information linguistique ou non. A. Aikhenvald (2004) considère que l'on ne peut parler d'évidentiels purs que dans le cas des langues qui disposent d'une catégorie grammaticale de l'évidentialité, sinon, il est opportun de parler de stratégies évidentielles. Celles-ci forment une catégorie hétérogène et se caractérisent par le fait qu'elles renferment des moyens linguistiques dont le sens primaire n'est pas évidentiel, mais ils peuvent valider une telle interprétation contextuellement. Tel est le cas des verbes qui font l'objet d'étude de cette analyse, notamment deux verbes français d'apparence, *sembler* et *paraître*. Loin de couvrir la diversité des expressions de l'apparence en français, cette étude est restreinte à l'analyse des contextes d'usage de ces deux verbes en vue de relever leur sens évidentiel et mettre en œuvre leur emploi dans l'argumentation.

L'apparence représente une catégorie modale épistémique relevant de l'incertitude (T. Cristea, 1979: 373) et s'actualise linguistiquement par des modalisants tels les verbes *sembler*, *apparaître*, *paraître*, *avoir l'air*. Apparemment des synonymes, ces modalisants relèvent des articulations différentes dans l'expression de l'apparence. Selon T. Cristea (idem: 374), les modalisants peuvent s'explicitier comme il suit:

Il a l'air d'être coupable. « il a l'aspect d'un homme coupable »

Il apparaît coupable. « il résulte de certaines preuves qu'il est coupable »

Il paraît coupable. « il se peut qu'il soit coupable » (preuve par présomption)

Il semble coupable. « il se peut qu'il soit coupable, mais les indices ne sont pas concluants »

La modalité d'apparence se configure différemment à travers chacun de ces marqueurs modaux car elle fait intervenir à chaque fois un autre type de preuve: apparence physique dans le cas de *avoir l'air*, interprétation des preuves dans le cas de *apparaître*, preuve par présomption dans le cas de *paraître*, indices (pourtant insuffisants) qui mènent vers une certaine interprétation dans le cas de *sembler*. Les énoncés ci-dessus avec leur interprétation spécifique montrent que c'est le contexte qui peut éclaircir les nuances

¹ La recherche est financée par le Ministère de l'Éducation, de la Recherche, de la Jeunesse et du Sport de Roumanie dans le cadre du programme PN II, Projet ID 1209/2007.

sémantiques modales spécifiques à chacun des modalisants considérés. Nous allons, dans ce qui suit, procéder à la présentation des sens liés à l'idée d'apparence que TLFi spécifie pour les verbes *sembler* et *paraître* en vue de relever leur sémantisme évidentiel et, par la suite, décrire la manière dont le locuteur peut employer ces verbes dans le discours.

Sembler vs. Paraître

Selon TLFi, le sens général de *sembler* est *avoir telle ou telle apparence aux yeux de quelqu'un*. Employé dans une structure personnelle, ce verbe peut être suivi d'un attribut exprimé par un nom, un adjectif ou un infinitif:

Ceci semble une aquarelle.
Son courage semble admirable.
Il semble devoir choisir.
Il semble être saisi d'une grande colère.

Dans ce cas, le sens en devient *donner l'impression de* (T. Cristea, 1979: 374). Employé dans une structure impersonnelle, *sembler* a le sens de *avoir l'impression que/de* et peut régir une complétive à verbe fini:

Il semble qu'elle ait changé d'orientation professionnelle.

Lorsque le verbe *sembler* figure dans ce type de structure, il peut aussi être accompagné du datif de la personne concernée dans une structure à sujet monté. *Selon Alain Delplanque (2006), ce datif correspond à l'énonciateur. Le mode employé dans la subordonnée est l'indicatif.*

Il me semble qu'il a déjà pris sa décision.

Le verbe paraître signifie être vu sous un certain aspect, mais son sens se différencie selon la structure où il est employé. Dans une structure personnelle, le sens actualisé est avoir l'air de, avoir l'apparence de.

Il paraît austère.
Il paraît un homme honorable.
Cet acte paraît une hérésie.

Employé dans ce type de structure, paraître peut se combiner avec un sujet monté dans une structure telle:

Elle me paraît vouloir éviter cette discussion.

Employé en structure impersonnelle, le sens du verbe *paraître* est *avoir l'impression que* et il peut être suivi d'une proposition dont le verbe est employé à l'indicatif ou au subjonctif.

Il me paraît qu'il a changé.

Suivi d'un adjectif ou d'un adverbe ou d'une proposition à verbe fini au subjonctif, indicatif, conditionnel, le verbe sert à exprimer une appréciation, une estimation, un jugement ou encore un renforcement (TLFi).

Il me paraît nécessaire d'agir.

Il me paraît évident que cette manière de faire me frustrerait (Delacroix in TLFi)

Lorsque le verbe est employé en structure impersonnelle et suivi d'un indicatif ou d'un conditionnel, le sens en est *on dit que, on prétend que, le bruit court que*.

Il paraît qu'à Verdun il meurt plus de cinq mille hommes par jour (Romains in TLFi).

Dans le cas des structures à ce qu'il paraît et paraît-il, le sens ne peut se délimiter que contextuellement vu que l'entrée de dictionnaire mentionne comme explication selon ce qu'on dit, selon les apparences:

A ce qu'il paraît, les deux se sont reconciliés.

Les deux se sont reconciliés, paraît-il.

Mettant en parallèle les deux modalisants, le sens modal épistémique se structure différemment lorsqu'exprimé par *sembler* ou *paraître*. Dans le cas du verbe *sembler*, l'apparence est le résultat de l'interprétation du locuteur, tandis que *paraître* décrit le résultat de l'apparence, de l'aspect qui est propre aux choses concernées (T. Cristea, 1979: 374). Par la suite, *sembler* est perçu comme marqué au niveau de la subjectivité par rapport à *paraître* car avec *sembler*, c'est le locuteur qui construit l'apparence, il représente la source des apparences.

Dans la perspective de l'évidentialité, sembler et paraître se rapportent à l'idée de perception et ils peuvent en même temps être analysés comme des indicateurs de l'inférence. En outre, paraître peut aussi valider un sens évidentiel de rapport et peut être employé pour faire un rapport des dires dont la source n'est pas spécifiée. Etant donné cette hybridité sémantique, il est intéressant de voir comment le locuteur manie ces verbes dans des contextes argumentatifs.

Les verbes d'apparence dans l'argumentation

Afin d'investiguer l'emploi des verbes d'apparence *sembler* et *paraître* dans l'argumentation, nous avons constitué un corpus comprenant plusieurs extraits où figurent les verbes analysés. Généralement, l'emploi de ces verbes permet au locuteur d'avancer des informations qu'il présente comme incertaines et résultant de l'interprétation de certaines données. Ces données peuvent se rapporter soit à une situation que le locuteur visualise et interprète, soit à la rumeur qui circule concernant un certain état de choses. Au niveau discursif, cette incertitude dans la présentation des informations laisse voir une attitude réservée du locuteur quant à la prise en charge du contenu avancé. Il utilise cette distance lorsqu'il procède à la construction de son argumentation car cela lui permet d'avancer des assertions qu'il ne peut pas présenter comme vraies, mais qui finissent par s'imposer comme telles suite au processus de raisonnement que le locuteur suggère à l'interlocuteur.

En ce qui concerne le verbe *sembler*, l'analyse du corpus a relevé que les énoncés du type *Il (me) semble que* servent à avancer des points de vue que le locuteur justifie en invoquant les indices qui l'ont amené à les formuler. Dans ces cas, c'est plutôt le sens évidentiel inférentiel du verbe *sembler* qui est mis en avant: le locuteur se sert de ce verbe pour conclure sur un état de choses suite à un raisonnement inférentiel. A ce titre, H. Nolke (1994 : 86) qui fait une analyse polyphonique des marqueurs évidentiels *il semble que* et *il paraît que*, considère que «en énonçant *il semble que p* le locuteur présente l'existence du

point de vue véhiculé par *p* (pdv1) comme étant une conclusion qu'il tire à partir d'un certain nombre de signes ou d'indices plus ou moins inconscient». Par contre, soutient le linguiste, dans le cas de *paraître*, la source du savoir est externe au locuteur, constituant un exemple clair de marqueur d'ouï-dire.

Dans l'extrait suivant, le locuteur fait un retour en arrière pour ranimer des mémoires de guerre qu'il a du mal à situer avec exactitude dans le temps.

Il me semble que ça s'est passé en janvier. Il me semble que c'était janvier parce que la terre était assoiffée et que les bourrasques sèches de l'Harmattan avaient couvert ma peau, la maison et les arbres de poussière jaune. Je ne suis plus très sûre. Je sais que c'était en 1968, mais ça aurait pu être en décembre ou en février ; je n'ai jamais été très sûre des dates pendant la guerre. Ce dont je suis certaine, en revanche, c'est que ça s'est produit un matin -le soleil était encore doux, celui dont on dit qu'il est bon pour la peau et stimule la vitamine D. Quand j'ai entendu les détonations –Boum ! Boum !- j'étais assise sous la véranda de la maison que je partageais avec deux autres familles, en train de relire mon exemplaire chiffonné du livre de Camara Laye, L'Enfant Noir [2].
(http://www.campaignforeducation.org/bigread/pdf/fr/French%20Big%20Reader%20Global_Chimamanda.pdf)

L'approximation faite *Il me semble que ça s'est passé en janvier* est soutenue et justifiée par les indices qui l'amènent à tirer cette conclusion, notamment *parce que la terre était assoiffée et que les bourrasques sèches de l'Harmattan avaient couvert ma peau, la maison et les arbres de poussière jaune.*

Dans l'exemple suivant, le locuteur propose un raisonnement du type indiciel, mettant en relation causale *Le fait que les adhérents reviennent et l'avenir assuré du FN.*

L'avenir du FN est-il garanti, malgré le départ prochain de Jean-Marie Le Pen?
Oui, *il me semble* assuré. Les électeurs qui ont voté aux régionales savaient que la succession se préparait. quand même est un signe que l'avenir est assuré.
(<http://www.20minutes.fr/article/399637/Politique-L-avenir-du-Front-national-me-semble-assure.php>)

Le même type de raisonnement est illustré par l'extrait suivant, mais présenté dans un ordre inverse: il y a d'abord la présentation en cumul des données dont le locuteur tire la conclusion du type *il semble que P.*

Nous savons maintenant que la physique de la matière en grain « préfère » les pentes inclinées aux surfaces horizontales. Nous savons aussi [...], que pour un matériau donné (cristaux de neige, sable, grès pulvérisé ou autres blocs de roches) il existe une inclinaison très particulière (appelée inclinaison d'avalanche) qu'une structure ne peut excéder, sous peine de s'écrouler. Nous pensons aussi que quelques soient les sollicitations, les bouleversements chaotiques qui ont présidé à la formation de ces gigantesques « tas de sable », la nature a cessé de modifier le paysage lorsque ce stade d'inclinaison d'avalanche a été atteint. Par ailleurs, nous savons tous que cette inclinaison d'avalanche possède une propriété magique et redoutable: elle est d'une grande instabilité puisqu'un simple cri, un léger ébranlement suffisent à déclencher un éboulement catastrophique qui ramène indéfiniment l'angle de pente dans une nouvelle situation, toute aussi instable (...) il semble que la Nature évolue (s'auto-organise, dit-on) toujours pour se retrouver dans un état critique, autrement dit instable.
(<http://www.objectifterre.over-blog.org/article-il-semble-que-la-nature-evolue-s-auto-organise-dit-on-toujours-pour-se-retrouver-dans-un-etat-critique-autrement-dit-instable-49050777-comments.html>)

Lorsque le verbe *sembler* est utilisé dans des structures personnelles, le constat que le locuteur offre à l'interlocuteur est présenté comme un jugement fait à partir de ce qui est visible.

Vidéo d'un chat étonné, *il semble* vraiment être sous le choc ! Regardez la vidéo de ce chat ! On aimerait tellement savoir ce qu'il regarde avec autant d'étonnement. Il ouvre la gueule comme un ahuri lol.
(<http://www.parklife.fr/video-dun-chat-etonne-il-semble-vraiment-etre-sous-le-choc>)

Comme une caractéristique d'usage, dans ces cas le locuteur utilise des termes appartenant au champ lexical du visuel, tel le verbe *regarder* ou le déictique *voilà*, comme dans l'extrait suivant :

Je suis français, marié à une marocaine depuis 5 ans. Hâtivement, 'grâce' à MSN. Elle vit en France, avec moi, depuis. Je pensais qu'on vivrait juste nous deux, tranquilles. Mais voilà, *elle semble* préférer son tél, son msn et ses amies à son mari. (<http://www.yabiladi.com/forum/elle-semble-preferer-famille-amies-70-3302663.html>)

Ces termes ont le rôle de suggérer que le locuteur aboutit à un constat suite à l'expérience directe d'un état de choses.

Il y a aussi des contextes où le locuteur montre que son inférence se bâtit sur ce qu'il voit et, pour ce faire, il emploie *sembler* dans une structure impersonnelle. Cela montre l'impossibilité de délimiter nettement entre les composantes perceptive et inférentielle du sens de *sembler* lors de son usage dans une structure personnelle ou impersonnelle. Les deux sont présentes dans tout usage de *sembler* même si, dans certains contextes, une des composantes sémantiques semble plus évidente que l'autre.

Et voilà les photos tant attendues du voyage officiel de Nicolas Sarkozy et Carla Bruni en Chine. La première dame a impressionné les chinois qui l'ont trouvée très glamour. Il semble qu'elle ait un peu maigri. (<http://www.dontmiss.fr/n28055-1/carla-bruni-magnifique-en-chine-elle-semble-avoir-maigri.html>)

L'analyse des contextes d'occurrence du verbe *paraître* mène à une conclusion similaire sur son usage lorsqu'employé dans une structure impersonnelle dans l'argumentation.

Il paraît donc que le mouvement gai a cent ans. C'est en tout cas ce que donne à penser, depuis le 17 mai et jusqu'au 17 août à Berlin, une vaste exposition du « Centenaire du mouvement gai ». Organisée conjointement par le Musée Gai de Berlin, qui est une structure associative, et la très officielle Académie des Arts, c'est un peu comme si, à Paris, le Centre Gai et Lesbien montait avec Beaubourg une grande expo « un siècle de vie gaie en France ». (<http://www.vacarme.org/article1092.html>)

L'énoncé avance une conclusion du locuteur qu'il justifie ensuite par un argument exemple. Le raisonnement sur lequel le locuteur construit son argumentation est explicité par le verbe de raisonnement *penser* dans le schéma *X donne à penser Y*.

Lorsque *paraître* est utilisé dans des structures personnelles, son usage est différent par rapport à *sembler*: le locuteur n'avance pas d'inférence construite sur ce qu'il peut voir, mais il décrit ce qui s'impose comme tel, il ne propose pas d'interprétation personnelle, mais il présente ce qui existe. Tel est le cas de l'extrait suivant où le locuteur donne une description d'une statue représentant la Vierge et le Fils et où il constate une différence anormale d'âge montrée par les deux personnages de la statue. La description qui suit vient détailler cette observation faite par le locuteur, mais qui ne l'empêche de saisir le message métaphorique transmis par la statue:

Elle paraît plus jeune que son enfant: un vieillard qu'une adolescente daignerait prendre sur elle — encore que la main gauche paraisse s'en tenir à une proximité pudique, même si la convergence de l'avant-bras avec celui du gisant suggère que les mains ont pu (ou vont) se toucher. Qu'il puisse être le Fils, contre toute vraisemblance, est alors évoqué de pure façon métaphorique, dans la posture de maternelle, son autre main à elle arrimée sous l'aisselle (au point où le buste se désarticule), ce visage aux commissures délicatement généreuses penché sur le corps brisé dans le dernier épuisement. (http://blog-dominique.autie.intexte.net/blogs/index.php/all/2004/11/04/pieta_1)

Cette différence saisie dans l'usage des verbes *sembler* et *paraître* a son origine dans la différence de sens existant entre eux dans leur emploi dans des structures personnelles, notamment *avoir telle ou telle apparence aux yeux de qqn (sembler)* vs. *être vu sous un certain aspect (paraître)*. Dans l'exemple suivant, le locuteur choisit *paraître* pour faire référence à ce qui apparaît comme allant de soi parce qu'évident et *sembler* pour ce qui apparaît comme tel suite à l'interprétation du locuteur.

Ils sont en train de chanter autour d'un feu de camp. Ils chantent! Ils chantent de vieilles chansons françaises autour du brasier. Sont-ils gais? Sont-ils tristes? Ni l'un ni l'autre probablement. *Ils paraissent plus que gais et plus que tristes, la sécurité semble* installée dans leur cœur, leur décision est prise, pour eux le fossé a été franchi.

(Jean Silvy, Journal de guerre, *Revue de la France Libre*, n° 230, 1er trimestre 1980)

D'ailleurs, dans cet extrait, ce qui *paraît* aux yeux du locuteur tiendrait plus à ce qui est objectivement observable que ce qui *semble* qui tient plutôt à l'interprétatif.

Dans l'exemple qui suit le locuteur présente l'information comme provenant d'une double source, notamment l'expérience directe et l'ouï-dire. Dans ce double étalage des sources, le verbe *paraître* utilisé dans la structure *à ce qui paraît* sert au locuteur à transmettre un constat concernant un état de choses dont il a une expérience directe, mais qui est aussi rapporté comme tel par d'autres.

À ce qui paraît, il a fait très chaud au cours des derniers jours. Du moins, c'est ce qu'on dit. Je me suis dit : «Mais diantre, Etienne, fait-il si chaud pour qu'on parle que de ça partout toujours inévitablement inéluctablement sans aucun doute affirmativement indéniablement constamment?»

La réponse à ma question ne m'est pas tout de suite venue. C'est que vous voyez, mon psy ne cesse de répéter que je dois remettre en questions mes perceptions. Alors je me suis dit «S'il faisait vraiment si chaud, quel en serait les signes concrets, ces signes qui ne relèvent pas de l'interprétation arbitraire de ton cerveau et qui donc, son fiables?»

(<http://etiennegervais.blogspot.com/2010/07/il-fait-chaud-parait-il.html>)

La source de l'information est explicitée par le locuteur dans *je dois remettre en questions mes perceptions*. A partir de ce constat, il se lance dans une argumentation sur l'intensité de ses sensations qui le mèneraient à éprouver une si grande chaleur au point de ne cesser d'en parler.

Conclusion

L'analyse des verbes d'apparence *sembler* et *paraître* nous ont permis tout d'abord de mettre en évidence les différences subtiles de sens qui existent entre eux. L'analyse des définitions de dictionnaire a mis en évidence des sens synonymes lorsque les verbes sont employés en structures impersonnelles. Malgré ces sens apparentés, employés en structures personnelles, il s'agit d'une perspective différente de saisir et présenter ce qui est visible. A partir de ces observations, nous avons tenté de présenter le sens des verbes *sembler* et *paraître* de la perspective de la théorie de l'évidentialité. Dans ce cadre, *sembler* et *paraître* peuvent être employés en structure impersonnelle pour exprimer une inférence à partir d'indices, tandis que, en structure personnelle, *sembler* exprime une interprétation inférentielle basée sur ce que le locuteur voit. En échange, *paraître* renvoie à une description objective de ce que le locuteur voit. En argumentation, le locuteur se sert de ces subtiles manières de présenter les choses en vue d'imposer un état de choses comme évident sous le poids du processus inférentiel ou parce que tel est visiblement le cas.

Notes

^[1] Le terme est calqué sur l'anglais *evidentiality*. Certains linguistes français (Z. Guentchéva 2004) sanctionnent pourtant la pertinence d'usage de ce terme vu qu'il donne lieu à un non-sens en français, notamment, la contradiction entre le

sémantisme de *évidence* dont le terme *évidentialité* est issu et ce à quoi ce domaine s'applique à étudier. Le terme alternatif proposé est *médiativité*.

[2] Tous les exemples sont fournis avec leur graphie originelle.

Bibliographie

Aikhenvald, A., *Evidentiality*, University Press Oxford, Oxford, 2004.

Chafe, W. & J. Nichols, eds., *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, Ablex, Norwood, New Jersey, 1986.

Cristea, T., *Grammaire structurale du français contemporain*, EDP, București, 1979.

Delplanque, A., *Juger d'après les apparences: le cas du français*. Corela, Numéros spéciaux, Les verbes d'apparence, 2006. Accessible en ligne à l'URL: <http://edel.univ-poitiers.fr/corela/document.php?id=838> (consulté le 8/07/2010).

Dendale, P. & L. Tasmowski, eds., *Langue Française*, no. 102, "Les sources du savoir et leurs marques linguistiques", 1994.

Guentchéva, Z. éd., *L'Énonciation Médiatisée*. Peeters, Louvain-Paris, 1996.

Nolke, H. *La dilution linguistique des responsabilités. Essai de description polyphonique des marqueurs évidentiels il semble que et il paraît que*, in « Langue Française », no. 102, "Les sources du savoir et leurs marques linguistiques", 1994, pp. 84-94.

Corelația dintre limbă și putere în Republica Moldova

Prof. univ. dr. Ana Guțu,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

„...*Limba este un bun politic. Orice politică a limbii face jocul puterii consolidând-o prin unul dintre cei mai fideli piloni ai săi*”.

Claude Hagège.

Abstract: *This paper is about the correlation between language and power from political, economic, social and cultural point of view at the societal level in general and in the Moldavian society in particular. Due to the original approach, the comprehension of which is facilitated by graphs, the author could prove the pertinence of the stretchiness between language and power at different levels: politics, economics, society, culture. The existing misbalance between the position of Roumanian language and Russian language in the Republic of Moldova, and the real status of Roumanian in Moldavian society, emphasizes the role of the linguists in the definition of linguistic policy in the state.*

Keywords: *language, political power, economic power, social power, cultural power, Rumanian language, Russian language, education, European power.*

În calitate de fenomen universal ce definește umanitatea în esența sa primordială - limba, purtătoare de rațiune, va face și în continuare să curgă multă cerneală înainte de a-și divulga secretele cele mai ascunse și cele mai evidente, dintre care originea originară, mai mult decât funcționalitatea, structurile și raporturile, a fost, este și va fi piatra filozofală a gândirii lingvistice. Sacră, căci mai întâi a fost cuvântul, blestemată, căci o mulțime de literați au murit pe eșafod pentru că au practicat-o în toate varietățile sale, preafericită, căci rugăciunile îl glorifică pe Dumnezeu și împărăția sa, ucigașă, căci războaiele și revoluțiile au cerut sânge, paradizică, deoarece cele mai frumoase poeme cântă dragostea, atotputernică deoarece puterea aparține celor care o stăpânesc fără a ezita - Majestatea Sa Limba ne fascinează și ne ține captivi de-a lungul secolelor.

Înainte de a deveni favorita lingviștilor cercetători, limba și-a exersat din plin puterile, imediat după *confusio linguarum* din Babel. De altfel, înainte de Babel, limba se identifica cu puterea, în special cu cea a armoniei edenice, unde toate ființele umane, oh, miracol! comunicau fără obstacole, limba fiind o adevărată binecuvântare a Domnului. Însă, această binecuvântare s-a transformat repede în blestem în ziua când îndrăzneala oamenilor a fost pedepsită de Dumnezeu. De atunci peripeția limbilor nu face decât să se complice, limba ea însăși jucând rolul de *persona in fabula*, râvnită, adorată, batjocorită, cântată de nobili și servitori, filozofi și profani, tirani și proletari.

În acest articol vom încerca să demonstrăm că limba este putere, pe lângă faptul (și aceasta în primul rând) că este un dar divin. Ambele noțiuni sunt polivalente, polisemantice, și ar fi bine să începem cu definiții care vor fi luate în calcul în modesta noastră contribuție.

Nu vom filozofa în jurul lucrărilor platoniciene sau aristoteliene, dar, mai degrabă, vom începe cu o interpretare neo-saussuriană:

„Saussure deosebește limba, percepută ca fapt social, de vorbire, ca și executare individuală a celui ce vorbește sau scrie. Prin limbă Saussure desemna sistemul însăși al limbii, adică ansamblul tuturor regulilor, care, în cadrul unei stări date a limbii, determină utilizarea sunetelor, formelor și a mijloacelor sintactice și lexicale. Cu alte cuvinte, limba este sistemul supraindividual, existența căruia este însăși condiția comunicării între oameni. Sistemul este atribuit societății și doar limba este raționabilă” (trad. din fr. ne aparține) (Farago, 2004, p. 26).

Vom trece, deci, la aspectul social al limbii și mai ales, la raporturile și manifestările multiple care îi acordă statutul de putere, capabilă să influențeze cursul istoriei, să aibă efect asupra destinului civilizațiilor, națiunilor. Credem că util să ne imaginăm un graf, pentru a recurge, totuși, la tradiția aristoteliană, care ne va ajuta să angrenăm mai bine instrumentarul puterii la cel al limbii - entitate universală.

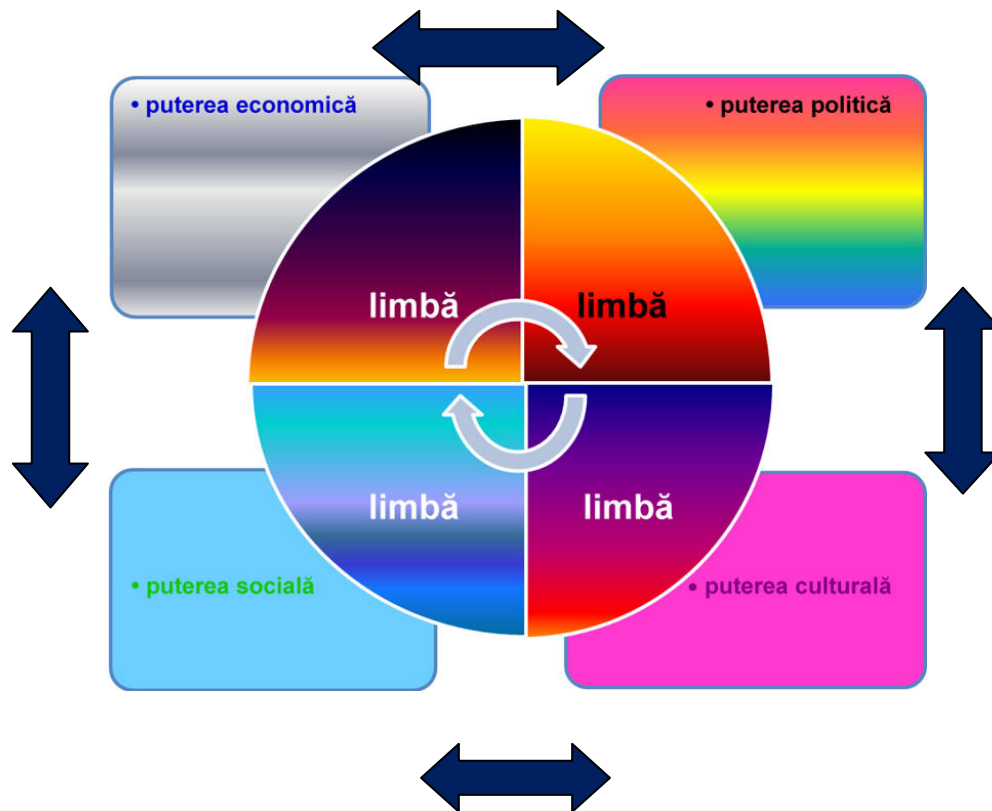

Fig. 1 Raporturile limbii cu diverse tipuri de putere într-o societate

Graficul cu patru laturi trebuie să fie văzut ca o entitate organică, aceasta fiind perfect divizibilă în elemente distincte. În primul rând, el poate fi articulat în dependență de direcția puterii exercitată de limbă. Astfel, am putea zice că limba are autoritate *extrinsecă* din punct de vedere a raportului său cu puterea politică și puterea culturală/civilizatoare. Pe de altă parte, raportul său cu puterea economică și socială este de natură *intrinsecă*. În același timp, nu putem separa într-un mod strict și tranșant componentele grafului, săgețile care unesc componentele, indică destul de clar esența interferentă a tuturor tipurilor de putere pe care le-am stabilit convențional la nivelul unei societăți. Bineînțeles, nu trebuie să confundăm aceste puteri, convențional stabilite pentru comoditate, în contextul abordării noastre, cu puterile din stat, din punct de vedere juridic, a căror separație, postulată de Montesquieu, poate fi prezentată în figura de mai jos, în următorul mod :

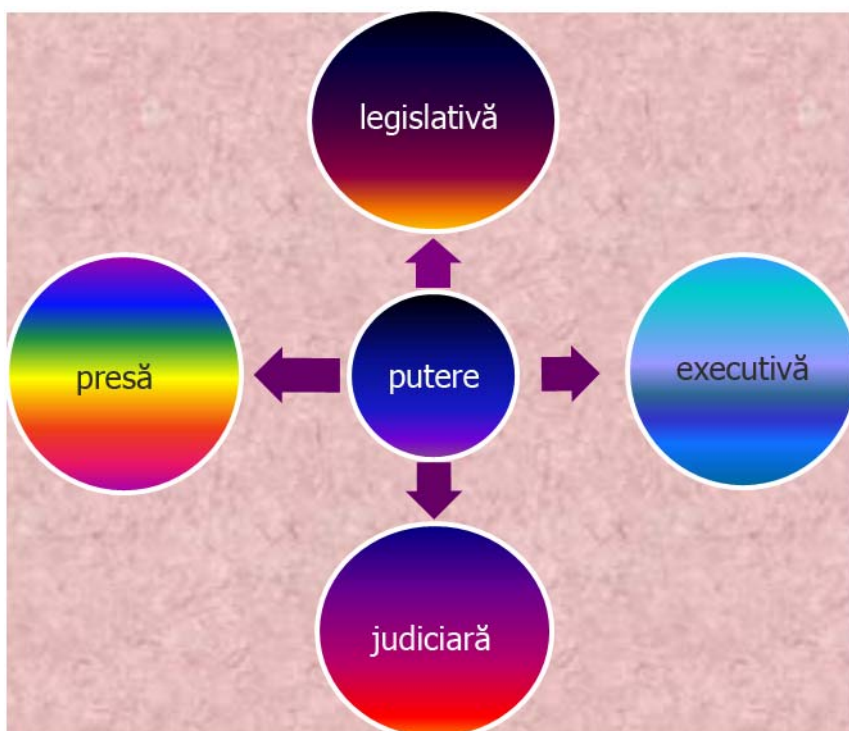

Fig. 2 Separația puterilor în stat

Conform câmpurilor interferente din fig. 1, limba se suprapune puterii, și această intimitate etanșă, poate ajunge până la identificarea puterii cu limba. Bineînțeles, acesta e cazul când autoritatea limbii merge mână-n mână cu puterea politică; este de ajuns să aruncăm o privire în istoria imperiilor: să ne amintim despre rolul limbii latine în Imperiul Roman. Spune-mi care-ți e limba, și eu îți voi spune din ce imperiu te tragi. Este adevărat că o astfel de zicală nu mai este actuală în cazul statelor-națiune de astăzi, care încă mai plătesc tribut istoriei. Limba latină, *lingua franca* în trecut, este astăzi o limbă moartă, doar un instrument de comunicare științifică pentru savanți, însă și limbă-mamă pentru familia limbilor romanice. Identificarea limbii cu puterea (politică) în virtutea coerciției sale extrinsece (Guțu, 2008) s-a manifestat pe larg în Imperiul Roman. Tot exemplul imperiilor ne permite să constatăm suprapunerea limbii celorlalte puteri: economică, culturală și socială. Dominarea limbii latine era o condiție sine qua non pentru a asigura libera circulație a persoanelor, a mărfurilor, a banilor. Un soi de valori latine care au fost doar preluate de UE.

„...Unitatea limbii reprezintă interes pentru putere. Diversitatea limbii incomodează puterea: varietatea modului de a se exprima este deja un obstacol în calea circulației banilor, și de asemenea, varietatea modului de gândire” (Hagège, 2002, p. 270).

Limba latină era limba vorbită de senatori, militari, filozofi și de plebe. Evident, că latina magistraților nu era aceeași ca și cea a soldaților romani. Latina vulgară era limba care intra în contact cu limbile din teritoriile romanizate. Acesta este rezultatul existenței de astăzi a dubletelor etimologice în limba franceză, de exemplu: *fête - festival*, *goût-gustativ*. Limba latină a exercitat puterea sa politică, civilizatoare, economică pe parcursul existenței Imperiului Roman. Odată cu prăbușirea imperiului, influența limbii latine s-a redus la conturarea hărții lingvistice a limbilor care au receptat latina și i-au adoptat influențele. Același fenomen de interferență a puterilor, asupra cărora limba și-a exersat autoritatea, a avut loc în fosta U.R.S.S., un imperiu mai recent, unde limba rusă, nedeclarată constituțional (sic !), era limba de comunicare între republicile sovietice -« surori ». Federația Rusă, în

calitate de țară dominantă în fosta U.R.S.S., a impus limba rusă atât în politică, cât și-n economie, cultură și societate. Plus la toate, luase naștere un fenomen conex: limba de lemn, având ca scop proliferarea substantivelor în detrimentul verbelor, pentru a duce în eroare spiritul receptor și pentru a crea un efect de falsă percepere a realității:

„Regimul sovietic încă mai constituie un exemplu uimitor, cel, care poate fi calificat drept « logocrație ». Se cuvine, de fapt, să analizăm în termeni lingvistici faimoasa « limbă de lemn », definită ca un stil prin care se asigură controlul asupra tuturor lucrurilor, mascând realitatea cu ajutorul cuvintelor” (Hagège, 2002, p. 268).

Puterea politică exercitată prin limbă este de asemenea pregnantă în cadrul regimurilor și dictaturilor. Bineînțeles, ne gândim la regimul nazist care a exploatat la maximum limba germană în discursurile de propagandă, aceasta devenind limba războiului. În cadrul regimurilor și dictaturilor limbile dominante înspăimântă.

„Cu siguranță, regimurile dictatoriale nu preferă să fie identificate. Cum să rămână ele indiferente față de limbă? O proprietate unică a limbii, pe drept cuvânt, e cea de a fi o putere clandestină. Exercițiul limbii, în mod explicit non-declarat, este acel al supremației” (Hagège, 2002, p. 269).

Este adevărat că germană a plătit pentru că a fost limba regimului nazist. Interzisă de organismele internaționale, această limbă extraordinară care a fost limba a circa 1000 de filozofi, își face cu greu loc în multilingvismul european, pierzând competiția cu limba franceză și chiar alte limbi europene.

Regimul stalinist, în U.R.S.S. a luat toate măsurile necesare pentru a asigura dominația limbii ruse. Cenzura era atât de cumplită încât toate traducerile capodoperelor din literatura universală spre limbile republicilor surori se făcea prin intermediul limbii ruse. O limbă este un instrument perfect al unei dictaturi. În această calitate ea a constituit adesea un pretext pentru a comite crime împotriva lingviștilor.

„De ce limbile sunt atât de des mizele unor confruntări violente, precum cele de altădată sau cele recente, ne mulțumim doar cu exemplele secolului al XX-lea : Grecia, India și Belgia? Meseriile ce țin de limbă sunt și ele riscante : istoricul și filologul iranian A.Kastravi, care a propus să dezarabizeze o parte a lexicului persan, a fost asasinat în 1946 fiind considerat dușman al islamului; și Stalin, în 1936, l-a trimis pe lingvistul E.D. Polivanov în fața unui pluton de execuție, doar pentru faptul că el aprecia limbile turcești și avea o părere ostilă față de dogmele marxiste, dominante în acea epocă” (Hagège, 2002, p. 267).

Caracterul extrinsec al autorității politice al limbii ruse alias coerciția, a avut o influență directă timp de 70 de ani. Chiar și după 19 ani după declararea suveranității Republicii Moldova, această coerciție continuă să se manifeste și astăzi. Vom examina pe rând cele patru componente ale puterii, ce intră în corelație cu limba, în baza situației socio-lingvistice actuale din Republica Moldova.

Puterea politică și limba. Dincolo de realitatea demografică – 80% din populația RM sunt băștinași vorbitori de limba română (5,8 % - ruși, 11%-ucraïneani, 2% - găgăuzi etc), limba română se poate considera doar parțial la ea acasă în Republica Moldova din punct de vedere politic. Din păcate, există o lege deja obsoletă privind funcționarea limbilor, adoptată încă în 1989 în perioada U.R.S.S. , lege care instituie un bilingvism dezechilibrat, ce nu se mai potrivește cu evoluția puterilor exercitate de limba română în Republica Moldova pe dimensiunea culturală și mai ales socială. Importanța limbii ruse în RM persistă prin inerție, având câștig de cauză în fața limbii române în pofida faptului că rusa e vorbită și utilizată ca primă limbă de comunicare de doar 16% din populație. Această limbă, minoritară din punct de vedere a utilizării sale conform structurii demografice, are veleități de limbă majoritară, cu atât mai mult că ea beneficiază de toată susținerea de care o limbă are nevoie :

mass-media, canalele TV și radio, internet, favoruri din partea unor partide politice. Vom prezenta mai jos un alt graf care explică structura puterii politice conjugată cu limba.

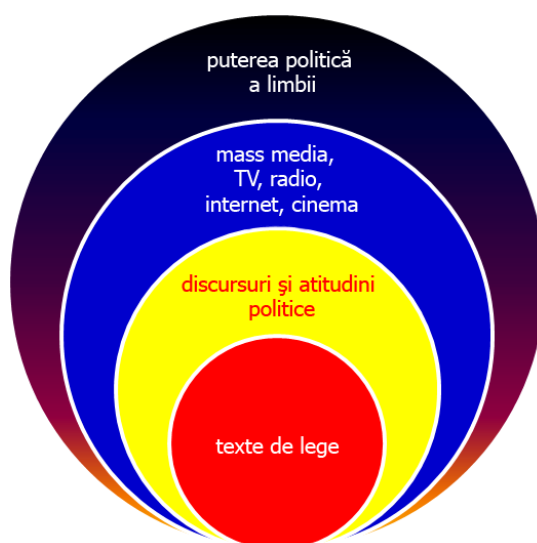

Fig. 3 Părțile componente ale puterii politice a limbii

Dacă vom face analiza părților componente ale grafului (situația socio-lingvistică în RM), vom constata fără dificultate că puterea politică a limbii române versus puterea politică a limbii ruse este departe de a fi echilibrată, cel puțin, proporțională cu cea demografică. Argumente: toate textele de legi sunt bilingve, o sumedenie de funcționari pierd practic timpul la parlament, dar și și prin ministere pentru a traduce legile și ordonanțele în limba rusă, și toate acestea se fac pentru un număr minim de funcționari care nu cunosc limba română. Bani aruncați în vânt și efortul uman înmulțit la timpul (ultimele două sunt ne-resurse prețioase într-o economie performantă) nu justifică scopul final : de a asigura înțelegerea documentelor oficiale unui număr relativ mic de funcționari. Raportul cost-beneficiu, de care vorbea M. Gheorghe Moldovanu în cercetarea consacrată bilingvismului în RM, este denaturat în mod nejustificat și demonstrează o cheltuială disproporționată a fondurilor publice (Moldovanu, 2007, p.296).

În ceea ce privește componenta *discurs politic și atitudine politică*, am constatat o favorizare a limbii ruse manifestată de partidului comuniștilor care s-a aflat la putere timp de 8 ani (rusa era limba preferată a liderului său în detrimentul limbii române în discursurile sale di cadrul congreselor, manifestațiilor publice cu caracter republican, în cadrul conferințelor de presă, în cadrul emisiunilor televizate), fapt ce a influențat enorm opinia publică a alegătorilor. Însă, exemplul limbii vorbite de liderul comunist din RM nu este de urmat, căci în materie de apanaj lingvistic, el este produsul unei subculturi lingvistice, care amestecă dialecte, argouri presărate cu împrumuturi din rusă.

Puterea politică în RM s-a schimbat după alegerile din 29 iulie 2009, fiind astăzi în mâinile unei noi clase politice. « Fața » lingvistică a liderilor politici s-a schimbat și ea. Ei sunt vorbitori ai unei limbi române corecte, sunt capabili să țină discursuri improvizate, nu doar scrise din timp, discursuri coerente, logice și convingătoare, în perspectiva unei adevărate democrații a comunicării politice, care admite diferența de opinie și libertatea expresiei. Cu toate acestea, spiritul receptor al cetățenilor face deja diferența între liderii cei mai « dotați » verbal și cei care rămân încă în zona modestă a artei oratorice. Fără a cita exemple, am putut remarca raportul de proporționalitate directă care există între capacitățile oratorice ale liderilor și popularitatea lor în rândul electorilor. În această ordine de idei trebuie sa-i dăm dreptate lui Claude Hagège care afirma:

„...cel ce posedă limba este împuternicit de autoritate. De o mai mare autoritate decât cel ce are o comandă ezitantă. Omul de Stat, dacă reușește ca Atatürk în Turcia, să controleze cursul limbii în una din perioadele decisive, adaugă puterii sale o altă putere, anonimă și eficace” (Hagège, 2002, p. 270).

Nu știm dacă această putere a unui lider politic este atât de anonimă, poate doar în măsura în care susmenționata putere e mai puțin resimțită în mediul non-avizat, însă, intelectualii, bineînțeles, știu să aprecieze și să vadă diferența între o vorbărie demagogică, limbă de lemn, « logocrație » și o ținută lingvistică austeră, sobră, concretizată în aserțiuni punctuale.

Componenta următoare a grafului - presa, audiovizualul, internetul – este, în cazul realității din RM, un exemplu pregnant al dominației limbii ruse. Există incomensurabil mai multe reviste și ziare în limba rusă decât în limba română, există mai multe canale de televiziune și radio în rusă decât în română, difuzate de prestatorii serviciilor respective cu grave încălcări ale Codului audiovizualului. Am inclus această componentă în puterea politică și nu culturală, din motivul că presa în Republica Moldova nu este încă liberă, ea este angajată, și atât presa cât și audiovizualul de limbă rusă, bineînțeles, exprimă, aproximativ la 95% din emisiunile difuzate, simpatie și adorație pentru partidul comunistilor, acesta la rândul său, susține acordarea statutului de limbă oficială pentru limba rusă în RM.

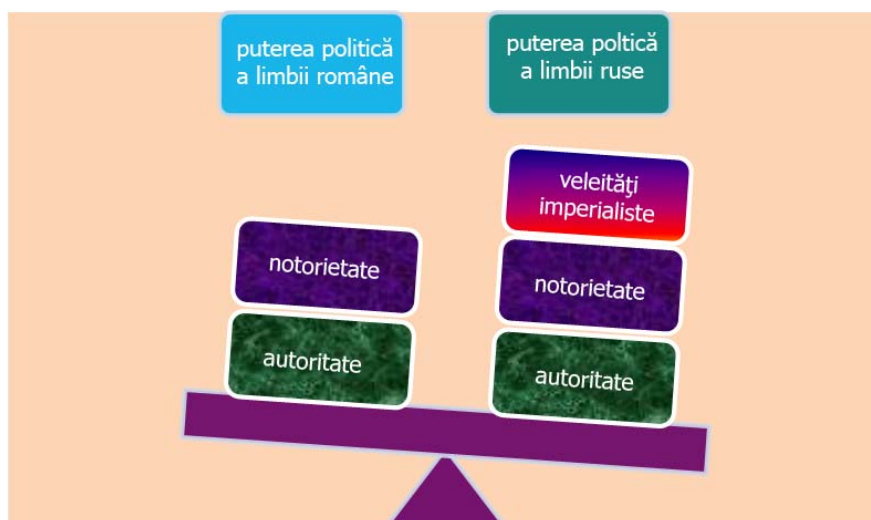

Fig. 4 Balanța puterilor politice ale limbii române și ruse în RM

Figura ne indică, într-un mod simbolic, dar pertinent, retardul pe care îl atestă limba română în elanul său de a deveni o putere politică, și prin urmare, un instrument eficace de asigurare a comunicării în frontierele unui stat cu grave probleme secesioniste (regiunea Transnistriană). Acest deficit de putere politică atribuit limbii române este agravat de discuțiile inutile în jurul denumirii limbii, discuții ce au servit drept fundament ideatic pentru doctrinele politice. Astăzi în RM puțin contează doctrina, întrebarea este mai degrabă următoarea: dacă tu denumești limba ta român - tu ești, deci, pro-european, dacă tu denumești limba ta moldovenească - tu ești, deci, un pro-estic, un nostalgic al imperiului sovietic. Aceleași întrebări sunt valabile și pentru chestiunea identitară (Guțu, 2008). Mult mai problematică pare a fi reforma constituțională. Faimosul articol 13 din Constituție riscă să se transforme în piatră de încercare, devansând agitații pe care le va declanșa, problema alegerii președintelui. O constituție adoptată prin referendum ar trebui să solicite părerea poporului la întrebarea: care este denumirea corectă a limbii? Opinia noastră e univocă: nu. Într-un teritoriu care a fost deznaționalizat, după răpirea Basarabiei de Rusia țaristă în 1812,

teritoriu ce a trecut prin ocuparea sovietică în secolul al XX-lea, unde o parte din cetățenii în vârstă nu au reușit încă să asimileze alfabetul latin din 1989, nu se pune problema de a organiza un plebiscit pe o astfel de chestiune. Savanții și-au expus clar și irevocabil părerea cu referire la acest subiect. Punct final. Nu suntem în Macedonia, unde dorința politică implică afirmarea existenței unei limbi macedonene, lingviștii știu că este aceeași limbă - bulgară. Noi nu mai suntem în fostele țări iugoslave unde în perioada imperiului toți vorbeau sârba-croata, și astăzi la nivel politic constatăm existența unei multitudini de limbi, motivate de numele țărilor declarate recent independente. Acum e rândul lingviștilor să intervină în acea zonă, ce poate fi mai judicios decât reflecția lui Hagège la acest subiect:

„Dacă nu intervin (lingviștii), ei abandonează inițiativa celor care, indiferent de situație, nu-și pun problema de a obține binecuvântarea pentru a interveni ei înșiși, în permanență, prin ..legi, asupra destinului limbilor. Lăsând cale liberă inginerilor, matematicienilor,, juriștilor care inventează – și deseori reușesc să acrediteze aceste invenții - tehnocetele, lingviștii riscă să se lase să înțeleagă faptul că limbile sunt chestii mult prea complicate pentru a fi încredințate lingviștilor” (Hagège, 2002, pp. 270-271).

Este momentul ca lingviștii din RM să se implice activ în procesul scrierii legilor referitor la politicile lingvistice, cu atât mai mult că potențialul savant este foarte solid și tenace pentru a revendica venirea erei adevărului științific ca și judecată de valoare în ultima instanță. Apoi vine rândul sistemului educațional să continue opera lingviștilor. Vom mai reveni la acest capitol mai jos, în paragraful *Puterea culturală a limbii*.

Puterea economică a limbii. Materialul, în ciuda viziunilor noastre idealiste, este râvnit și el de limbă. Să ne amintim de faimoasele călătorii ale geografilor și ale comercianților. Produsele exotice aduse de peste mări au introdus în limbile țărilor importatoare, împreună cu produsele, și denumirile acestora. Astfel, limbile bogaților comercianți găzduiau, volens nolens, noile denumiri, desemnând în special produsele de lux, sau altele, de care curțile regale nu se puteau lipsi. Astfel, coloniile devin surse de îmbogățire economică, dar și lingvistică. De fapt, este o mișcare inversă a exercițiului unei veritabile puteri economice a limbii, care este tot timpul exocentrică-extrinsecă. Propunem graful No5, care reprezintă părțile componente ale puterii economice a limbii, facem abstracție de imperiile cunoscute în istorie, ne raportăm în special la epoca modernă, și mai exact la cazul RM. Trebuie să menționăm negreșit scopurile strategice pe termen lung ale părinților fondatori ai U.R.S.S. când au planificat economiile celor 15 republici-surori complet dependente de Rusia. De fapt, n-au existat niciodată în RM în perioada sovietică întreprinderi capabile să asigure singure un proces economic începând cu etapa transformării materiei prime până la etapa fabricării produsului final. Fără a mai vorbi de dependența sută la sută a RM față de gazele rusești. Iată, deci, prima componentă a puterii economice a limbii: monopolurile. Compania Moldova-gaz este întreprinderea fiică a gigantului Gazprom rus, deținând pachetul majoritar de acțiuni. Dominația limbii ruse în interiorul companiei cu o succesiune de directori care nu vorbește româna, este evidentă. Nici nu poate fi vorba de un bilingvism, ci de un monolingvism, altfel zis, dominația unei limbi minoritare nu doar în interiorul companiei, ci și în afara ei, căci în prezent gazul înseamnă totul în economia moldovenească.

Fig. 5 Componentele puterii economice a limbii

Balanța comercială în RM este de ani buni excedentară. Această stare a lucrurilor durează de la obținerea independenței. În lipsa unei politici economice echilibrate, care ar proteja producătorii autohtoni, RM importă, importă și iar importă. Și, exact ca în perioada imperiilor, produsele vin cu denumirea lor originală. Cele mai cunoscute mărci beneficiază de scutiri de taxe în țările din Est, mai ales în Rusia. Să examinăm componenta produse și servicii, pentru a urma structura din fig. No5. Dacă cumpărați un produs Garnier, l’Oreal, poate mai puțin Dior, veți găsi o notă în rusă. Este adevărat că-n virtutea unei legi privind publicitatea și importul produselor, ele trebuie să fie însoțite obligatoriu de o notă tradusă în limba oficială, adică, în română. Însă cine va citi o notă sau o instrucțiune de utilizare scrise cu litere atât de mici și indescifrabile? Astfel, consumatorul se mulțumește să le citească în rusă. De aici și vine amestecul catastrofal al termenilor ce țin de menaj, produse cosmetice etc. cunoscute de populație mai degrabă în rusă decât în română. Este și mai groaznică situația în sfera serviciilor...Avionul Dumneavoastră aterizează pe aeroportul din Chișinău. Grănicerii vorbesc doar limba rusă, în cea mai mare parte a cazurilor, șoferii de taxi vă propun serviciile lor în limba rusă, foarte multe oferte de publicitate la aeroport sunt în rusă, ca și panourile de pe drumul ce duce spre centrul orașului. În cel mai bun caz, unele panouri sunt bilingve. Sunteți la expoziția de tehnologii și produse noi. Moderarea și prezentarea se fac în limba rusă. Sunteți la decernarea premiilor pentru cel mai bun producător de vinuri sau la o loterie de produse electrocasnice – același *deja vu*. Recurgeți la serviciile unui taxi, al oricărei companii - nici una dintre ele nu utilizează româna ca limbă de comunicare între șoferi și centrală! Niciuna! Sunteți în suprafețele mari - 8 vânzători din 10 vă vor deservi în rusă. Nu cunosc nici măcar formulele de salut în română. Aceasta e realitatea. O realitate tristă pentru limba română în RM din perspectiva puterii sale economice. Suntem siguri că reprezentarea grafică a puterii economice a limbii române este absolut identică cu reprezentarea puterii sale politice.

Puterea culturală a limbii. Suntem deja pe un teren mult mai cunoscut și foarte indicat în materie de limbă.

„Nicio limbă nu poate să existe fără a fi consolidată în contextul cultural, la fel cum nicio cultură nu poate să existe dacă nu este la mijloc o limbă naturală. Limba este,

deci, inima ce bate în interiorul culturii și doar interacțiunea lor poate da naștere energiei vieții” (Benjamin Lee Whorf, citat după Han, 2009, p.114).

Chiar și conceptul limbii este indisociabil legat de cel al culturii, al civilizației. Propunem graful următor, care postulează componentele puterii culturale a limbii. Nu e dificil să constatăm că fundamentul puterii culturale a unei limbi este educația.

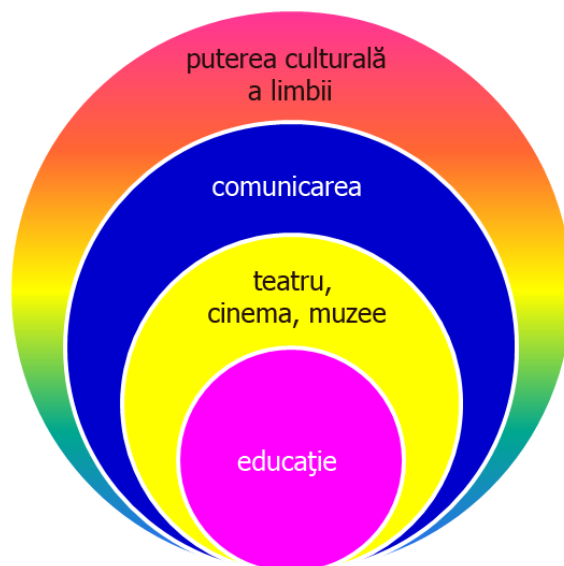

Fig. 6 Componentele puterii culturale a limbii

De fapt, în RM, începând din 1989 româna este învățată la școală și datorită educației corecte a noilor generații. La 7 aprilie 2009 a avut loc revoluția twitter la Chișinău. Este pentru prima dată în acest articol când vom remarca progresul incontestabil al limbii române în sistemul educațional din RM, în raport cu alte sectoare ale societății: politic și economic, de exemplu. Care a fost nemulțumirea tinerilor revoltați din piața centrală a capitalei RM? O revoltă față de rezultatele alegerilor fraudate de comuniști, dar și o revoltă împotriva subculturii politice și lingvistice a comuniștilor. Tinerii educați în spiritul valorilor europene au declarat toleranță zero față de această subkultură care le era impusă cu forța prin intermediul mass-mediei angajate, prin intermediul deciziilor politice incorecte, deseori ducând la ingerința grosolană a politicianului în educație. Fenomenul a fost amplificat de componenta comunicării, multiplicată, la rândul ei prin performanțele noilor tehnologiilor. Vom fi de acord cu Utaker, care reiterează ideea saussuriană referitor la esența instrumentalistă a limbii în calitate de fir conductor în materie de comunicare și amplificată de în proporție geometrică prin importanța pe care o au tehnologiile în comunicare:

„Imaginea limbii-instrument pare a fi mult mai modernă decât cea a limbii-organism. Ca toți contemporanii săi, Saussure pune accentul pe comunicare și pe faptul că omul e cel ce vorbește și comunică. Însă, diferența sa se măsoară prin utilizarea particulară a termenului « instrument ». Noile tehnologii de comunicare – telegraful, telefonul – vizualizează comunicarea ca transmitere: un mesaj este transmis de un emițător unui receptor, datorită unui cod și unui mijloc de comunicare (sau un canal); telegraful a inspirat astfel, o nouă teorie a limbajului” (Utaker, 2002, p. 212).

Nu doar mașinile au evoluat: în perioada lui Saussure era telegraful, astăzi este internetul cu rețelele de socializare cum ar fi facebook sau twitter. Căci, revoluția de la Chișinău a fost una organizată pe Twitter – un nou mod de comunicare fulminantă prin internet, telefoane portabile etc. Uneori trăiesc un sentiment de rușine pentru faptul că în țara ultimului bastion comunist – RM – populația a întârziat considerabil pentru a detrona un

regim antipopular, sincronizându-și evenimentele cu Iranul, o țară musulmană. Și acest retard se datorează de asemenea educației, în acest caz deja, în sensul larg al cuvântului: educația populației. Or, această educație se face dacă și statul este cointeresat în ea. De altfel, statul trebuie să se îngrijească primul de problema educației cetățenilor săi.

Care este statutul limbii ruse în sistemul educațional? În învățământul preuniversitar rusa e o disciplină obligatorie în curricula școlară începând cu clasa a V-a. Elevii liceelor românești vorbesc toți rusa fără dificultăți. Nu putem afirma același lucru și despre elevii liceelor rusești. Doar cei mai buni din cei buni reușesc să învețe româna. De ce? Li s-a incriminat de mii de ori profesorilor de română că nu ar avea metode bune de predare a limbii române, că ar fi întocmit curricula nereușită etc. Fals. Să revenim la puterea politică a limbii ruse în RM – la componenta mass-media, TV, radio și internet. Aici găsiți răspunsul.

Totuși, eforturile constante, deseori supraumane, depuse deseori în condiții economice precare (facem referire la profesorii din provincie) au asigurat limbii române un loc și un rol primordial în formarea generațiilor tinere. Vivat Academia, vivant profesores! Și trăiască revoluția tinerilor !

Teatrele în RM pun în scenă spectacole în limba română. Există un teatru rusesc la Chișinău, cu tradiții bogate. Însă teatrul este o artă mai puțin populară printre tineri decât cinematografia, de exemplu, care în RM este exclusiv în limba rusă. Filmele sunt importate din Rusia, deci sunt dublate în rusă. Și toate acestea în condițiile în care tinerii de astăzi, căci au aptitudini pentru limbi, posedă fără dificultate limba engleză și franceză. Doar metaforic putem vorbi despre exportul cultural, pe de o parte, al artei cinematografice americane înveșmântată într-un apanaj lingvistic rusesc. Această stare a lucrurilor, din păcate, duce la o lene a spiritului, căci spectatorul refuză să citească subtitrările și se lasă subjugat de sunetul dublat. Am fost surprinsă să aud opiniile unor cetățeni moldoveni care preferă filmele dublate în rusă în detrimentul filmelor în original. Care e deci imaginea balanței puterii culturale a limbii române raportată la cea a limbii ruse? Poate aceasta:

Fig. 7 Balanța puterii culturale a limbilor în RM

Puterea socială a limbii. Doctrina statului-națiune nu poate fi de actualitate, mai ales în cazul RM. Coeziunea socială devine elementul integrator într-un stat unde funcționarea limbilor riscă să declanșeze fenomene discriminatorii. Noi considerăm că puterea socială a limbii constă în capacitățile sale de a asigura integrarea socială a indivizilor într-o societate dată și de a evita excluderea ca formă a discriminării. Imaginea, care structurează puterea socială a limbii, evidențiază trei segmente. Am exclus segmentul confesiunii cu mențiunea că

româna rămâne limba predilectă a confesiunii, fără a trece sub tăcere divizarea mitropoliei ortodoxe în cea dependentă de Moscova și cea dependentă de București.

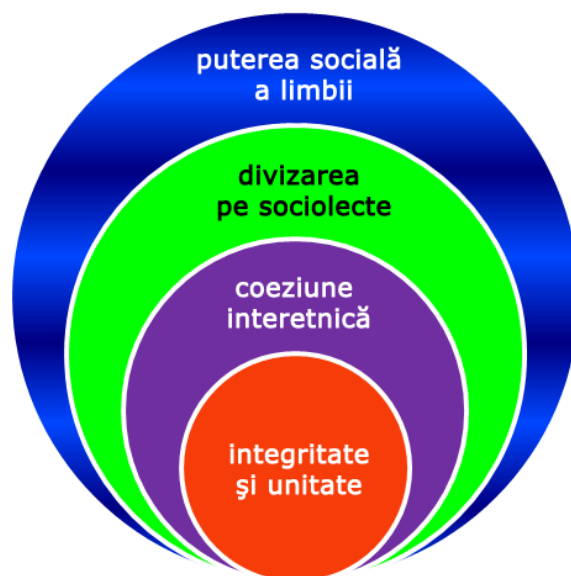

Fig. 8 Componentele puterii sociale a limbii

Așa cum ne permite graficul să distingem, propunem, în calitate de componentă fundamentală a puterii sociale a limbii, integritatea normativă. În general, tot vorbind de limba română trebuie să remarcăm integritatea acestei limbi și puterea ei de rezistență în fața ocupațiilor lingvistice suferite de-a lungul istoriei. Începând cu romanizarea, care a durat mai puțin de două secole (de la 106 până la 271) și care astăzi e contestată de unii savanți. Explicarea romanizării provinciei dacilor este doar mitică, deoarece e greu să-ți imaginezi că un popor poate să-și abandoneze limba în schimbul celei ocupanților, ocupație care a durat doar 150 ani, după care poporul continuă să persevereze cu tradițiile și obiceiurile sale. Acest mister al unității și al integrității limbii române (spre deosebire de limba germană, spaniolă sau franceză) se amplifică în cazul limbii române din Basarabia, anexată în 1812 la Rusia, în curând vor fi 200 de ani de atunci. Basarabia și-a păstrat limba intactă. Limba română nu cunoaște dialecte, cu excepția regionalismelor, însă aceasta e o problemă minoră pentru o limbă atât de integră. În Republica Moldova nu există problema dezintegrării lingvistice (dialectale sau argotice) în cazul limbii române. În ciuda obstacolelor create de conviețuirea cot la cot cu limba rusă, în ciuda tuturor presiunilor mediatice, acest atu vine să consolideze puterea socială a limbii române.

O altă componentă a puterii sociale este rolul limbii române ca instrument de comunicare interetnică, altfel spus, ca instrument de comunicare între minoritățile etnice ce locuiesc pe teritoriul RM. Spre marele nostru regret, româna este în incapacitatea de a-și asuma acest rol, fapt ce constituie o consecință directă a politicilor lingvistice incorecte sau mai degrabă a lipsei unor astfel de politici în RM după obținerea independenței. Ciudat lucru, găgăuzii insistă să i se acorde limbii ruse statutul de limbă oficială, fără ca ei să se preocupe cu adevărat de studii autentice ale propriei lor limbi – găgăuza, de fapt, o variație a limbii turce. Găgăuzii nici în clasele primare, nici la gimnaziu, cu atât mai mult la liceu sau universitate, propria lor limbă. Și plus la toate, există o politică de refulare completă a limbii române, politică ce este pusă în practică în școală, și chiar în instituțiile publice. Din punct de vedere civilizator găgăuzii procedează incorect, ba chiar ingrati față de populația majoritară care a găzduit această populație turcică, a cărei reprezentanți au fost mereu scutiți de responsabilități fiscale și militare de-a lungul istoriei, și care a primit autonomie teritorială

imediat după declararea independenței RM. Cât privește celelalte minorități etnice – ruși, ucraineni, bulgari, evrei – aceștia preferă limba rusă ca și limbă de comunicare interetnică.

Divizarea limbii române în sociolecte se manifestă la nivelul profesional, noi am spune că e vorba de o diglosie, deloc dialectală, ci care se reduce la diferențe de ortoepie. Această diglosie pare să accentueze diferențele între locutorii intelectuali și cei care reprezintă medii profesionale intermediare. Totuși, integritatea limbii române se manifestă într-un mod evident, căci nu există sociolecte în RM, nu există argouri, nu există limbă de cartier, cum ar fi argoul convențional ce se bazează pe inversarea silabelor în cuvintele limbii franceze (le verlin). Același adevăr, ce ține de integritatea limbii, este valabil și pentru limba rusă vorbită în RM, cu atât mai mult că minoritatea rusă este concentrată în mediul urban. Uneori, savanții-lingviști au dreptate în a-și exprima nemulțumirea, asemenea lui Barthes, față de diferențele de limbă datorate mai ales diferențelor de mentalitate și de gândire:

„În cultura noastră, în pacea culturală, Pax culturalis căreia ne supunem, există un război de nestăvilire al limbilor : limbile noastre se exclud una pe alta ; într-o societate divizată (de clasă socială, bani, originea școlară), limba, ea însăși, se divizează. Ce parte a limbajului, eu, intelectual, aș putea solidariza cu un vânzător din lanțul de mari magazine ?...separarea limbilor este un doliu permanent” (Barthes, 2002, p. 114).

Rateurile RM pe parcursul celor 19 ani de independență privind „alfabetizarea” populației, căci limba română a îmbrăcat haina latină în 1989, sunt legate de lipsa unor politici lingvistice bine determinate la nivel de stat. În mod normal, nu doar școala ar trebui să aibă sarcina de a pune în circulație limba română, de a se îngriji de vorbirea și scrierea corectă în limba română, dar și instituțiile publice : în primul rând, mass-media, în special, audiovizualul. În acest sens susținem opinia cercetătorilor români apropo de influența directă pe care o au mijloacele tehnice la perfecționarea culturii lingvistice a oamenilor:

„Prin intermediul unui suport de transmitere tehnică (o producție scrisă, audio-vizuală etc), comunicarea mediatică cotidiană facilitează construcția relațiilor sociale interpersonale care se situează la un anumit nivel și cunoaște forme distincte conform cadrelor situaționale, finalităților și subiectelor vizate, limbajul în acest caz este considerat ca un mijloc de a influența un context interlocutiv” (Coroi, Balatchi, 2008, p. 48).

Bilanțul: componentele puterii sociale a limbii române în Republica Moldova sunt dezechilibrate la capitolul comunicare interetnică. Perfecționarea acestui segment va lua mult timp pentru a inversa balanța și a face ca limba română să devanseze limba rusă la capitolul dat.

Puterea europeană a limbii. Această parte a articolului nu va fi consacrată limbii române, chiar dacă româna este deja printre cele 23 limbi ale UE. Ne vom rezuma, mai degrabă, la o concluzie, pentru a nu da impresia unei dușmăni în plină eră a globalizării și a melanjurilor cultural-lingvistice tot mai pronunțate.

„Multilingvismul echivalează cu turnul Babel, însă, în același timp, el duce la o concurență a limbilor, ceea ce e încurajator pentru creativitate, pentru a merge contra complezenței culturale și a « mediocrizării » Învățămintul și literatura pot contribui enorm la această construcție”. (Modreanu, 2008, p. 338).

În instituțiile europene se atestă o limbă provenită din utilizarea diferitor limbi europene. Este vorba de *limba europanto*:

„limba europanto va fi o formă de eliberare lingvistică, o adaptare culturală a limbii engleze. Condițiile sociale ale apariției europanto sunt inconsecvențele sociale, absența instituțiilor solide și nevoia de comunicare” (Les langues du monde, 1999, p. 148).

Oare va fi *europanto* o revenire la ceea ce a fost înainte de turnul Babel ? De ce nu, pe culoarele instituțiilor europene, dar nu și în sălile de reuniune. Iată de ce în Republica Moldova politicienii trebuie să-și dea seama de importanța sporită de punere în circulație a limbilor de comunicare internațională la nivelul instituțiilor de stat. Politicile în domeniul studierii limbilor trebuie să fie modificate și ele la rândul lor.

Republica Moldova trebuie să-și rezolve neîntârziat problemele lingvistice și să instituie politici lingvistice corecte. Lingviștii sunt cei care ar trebui să-și aducă aportul la soluționarea acestei sarcini, și nu doar politicienii. Acțiunea lingviștilor trebuie să fie organizată, fundamentată științific și orientată în mod pragmatic spre viața reală. Lingviștii trebuie să-și părăsească birourile și sălile de bibliotecă pentru a anunța politicienilor că ei există, sunt mulți și decizi să schimbe lucrurile, și că e de datoria lor să pună punctul final pe “i” în problema limbii române în RM, care trebuie să fie independentă de orice putere politică, pentru a exclude pe viitor orice tentativă de exploatare a limbii în favoarea intereselor politice.

„Iată de ce acțiunea umană asupra limbilor, dacă ea vrea să fie mai mult decât o halucinație a maestrului, trebuie să se dezvolte independent de orice putere. Partea pe care o ia lingvistul, atunci când situația îi conferă legitimitate, în lucrul de planificare și de reformare, este, alături de predarea limbilor, traduceri și răspunsului la provocările informaticii, una din importantele căi de aplicare care îi oferă un prilej real de a avea influență asupra lucrurilor. Revendicându-și locul în acțiunea reformatoare a limbilor, lingvistul poate contribui la angajarea viitorului acestora și, într-o oarecare măsură, a viitorului poporului pe care-l reprezintă, pe căi mai sigure” (Hagège, 2002, pp. 270-271).

Cu aceste cuvinte ale lui Claude Hagège încheiem articolul, în speranța că modesta noastră contribuție va găsi o continuitate durabilă în acțiunile intelectualității din RM întru beneficiul și gloria limbii române.

Surse bibliografice :

- Barthes, Roland. *Le bruissement de la langue*. Paris, Editions du Seuil, 2002. 440 p.
- Coroi I.-C., Balatchi R.-N. *Les valeurs de la francophonie reflétées dans la presse roumaine*. In : Intertext, No3/4, 2008, pp.45-50.
- Farago, France. *Le langage*. Paris, Armand Colin, 2004. 190 p. (p.26).
- Gutu, Ana. *Coerciția limbii – expresia falsului intenționat*. In: Româna ca limbă străină – între metodă și impact cultural. Simpozion internațional. Iași, 23-24 octombrie 2008. pp.26-33.
- Gutu, Ana. *Des langues et des identités en République de Moldova*. Revue électronique Regard sur l’Est. http://www.regard-est.com/home/breve_contenu_imprim.php?id=93
- Hagège, Claude. *L’homme de paroles*. Paris, Folio Essais, 2002. 411 p.
- Han, Bianca-Oana. *Traducere și cotext*. In. Limba română, No11-12m 2009m p.114-118: *Les langues du monde*. Paris, Pour la Science, 1999. 156 p.
- Modreanu S. *Identité (s) fuyante (s)*. In : La francophonie et la nouvelle identité européenne. Iasi, Editions Universitaires « Alexandru Ioan Cuza », 2008. Pp.333-339.
- Moldovanu, Gheorghe. *Politică și planificare lingvistică : de la teorie la practică*. Chișinău, 2007, 372 p.
- Utaker, Alrid. *La philosophie du langage*. Presses Universitaires de France. Paris, 2002.306 p.

Markers of Stereotyped Communication

Asist. univ. drd. Mădălina Georgiana Matei
Universitatea "Transilvania" din Braşov

Rezumat: Stereotipurile de comunicare sunt caracteristice atât persoanelor cât comunităţilor şi funcţiile pe care acest tip de comunicare le poate îndeplini sunt fie legate de modul de organizare al discursului fie de construcţia categoriilor de gen, vârstă sau identitate socială. Stereotipurile pot fi considerate, uneori, elemente care marchează apartenenţa la un anumit grup, statut sau gen iar studierea mecanismelor de formare şi proliferare ale acestora constituie întotdeauna o provocare. Discuţia stereotipurilor de comunicare ar trebui să graviteze în jurul unor aspecte precum vorbire specifică unui grup, folosire conştientă sau inconştientă a automatismelor de limbaj şi influenţa contextului social asupra dobândirii abilităţilor conversaţionale. Comunicarea stereotipică poate fi considerată o ideologie lingvistică propagată (conştient sau inconştient) de către vorbitori atât în conversaţii uzuale cât şi în comunicarea în cadrul instituţional. Această lucrare are ca scop descoperirea elementelor care indică existenţa unei comunicări stereotipe în conversaţia uzuală, naraţiuni şi interviuri.

Cuvinte cheie: stereotip, context lingvistic, ideologie lingvistică

1. Introduction

The discussion of stereotyped communication should revolve around aspects such as in-group linguistic practice, unconscious use of linguistic automatism and the influence of social context in acquiring conversation abilities and not around biased mental representations of otherness or issues of group belonging. If with stereotypes in general we can speak about a system of beliefs that sometimes creates inter-group rivalry, with stereotyped communication we should only speak about non-biased verbally transmitted practice. This paper analyzes the stereotypical manner of using discourse markers *like* and *cos* in teenage talk and views stereotyped communication not as a statement of identity or membership from which people draw personal pride, according to Kramsch's (1998:65) analysis of this phenomenon but as an almost unconscious acquisition of talk patterns.

Consequently this paper locates the roots of stereotyped use of discourse markers in the peer conversational practice that fashions the manner in which teenagers add new stereotypical uses of markers. Since conversation is a social practice, it is exactly by means of this social practice that the stereotypical use of markers is unconsciously proffered but although this is not a goal *per se* we can state that the intra-group similarities are accentuated.

Redeker (2006) speaks about *discourse operators* i.e. discourse markers having discourse structuring functions. Mainly coherence-oriented, *discourse operators* are those expressions that are used with the primary function of bringing to the listener's attention a particular kind of relation between discourse and the discourse context. The latter is not necessarily a linguistic one. The fact that discourse markers 'point' to an internal text or external co-text, testifies to their indexicality. *Like* and *cos* can be said to pertain to the category of discourse operators since their function is that of pointing either to parenthetically placed speech reporting or to some external co-text reference.

2. Discourse markers as cues to direct listener's attention

According to Redeker's (2006) classification discussed above, there are two categories of discourse markers: *discourse particles* and *discourse operators*. The present discussion will concentrate on the latter. In point of function, discourse operators are said to have a connective function as well as a function of marking transition between discourse segments. Redeker expands on the latter function and devises a very interesting theory with practical application within conversational analysis.

Thus, discourse markers that signal segment transitions function as cues to direct listener's attention (probably towards the right interpretation of the type of transition that is to take place). Redeker (2006:344) speaks about two types of segment transitions that discourse markers signal: *paratactic transitions* (segments that follow each other at the same level: lists of topics and subtopics) and *hypotactic transitions* (interruption or suspension of

an incomplete unit with parenthetical material: digressions, interruptions. In teenage talk, the two discourse markers can be said to fulfil the both functions as they can signal both discourse continuation and digressions.

Further on, Redeker (2006:345) enumerates the specific discourse markers that could fulfil the function of signalling various types of segment transitions. End of segment is signalled by *okay?, you know, so*; next segment by *okay, so, but, now, well, and*; digression and interruption by *you know, by the way*; specification, definition by *that is, you know, well*; paraphrase by *I mean, you know, that is*; exemplification, clarification by *because, you know, I mean*; background information by *because, see, well*; comment: *you know, I think, I guess*; correction, emendation: *oh, or, I mean*; quote: *you know, like, well, oh*; return: *but (anyway), so, now, well*.

We can claim that Redeker's approach is a valuable one because any analysis of discourse markers has to be aware of the fact that there is not a one-to-one correspondence between a marker and a function that it can fulfil especially within teenage talk. Redeker is obviously aware of that because, as we can notice, markers are said to be signalling several types of segment transitions. *You know*, for instance, is included in seven categories. Certainly, there may be refinements of this theory in the sense of discovering new types of segment transitions but I believe that the basic types are already covered by Redeker's account.

3. The social function of discourse markers

Schiffrin (1996) is one of the authors who advocate for the social function of language. Schiffrin states that language is used to accomplish social actions such as boasting, threatening, confiding, insulting, etc. There is one point, however, in relation to which Schiffrin expresses doubt and that is the ability of markers to signal social status differences among speakers.

Although we cannot safely claim that markers signal social status differences (this is the object of future research), we can say that they vary across geographical areas, age, gender and sometimes function as stereotypical means of achieving conversational goals. In the Romanian space we can only think of the attention seeking marker 'fată' which is used when addressing a woman in an informal conversation. This marker is commonly used in the Southern part of Romania whereas in the central part of the country, 'fată' is replaced by 'tu' which fulfils basically the same functions. And the list of examples could be longer.

Thus, speakers from the same group may operate (consciously or unconsciously) the same choices when it comes to using markers in certain situations. Different choices of markers can be detected in male or female discourse or with educated people and people who have not benefited from consistent educational instruction.

Also, age difference is an important coordinate of markers use. Stenström (1998) conducted an analysis of *cos* (because) in teenage talk and discovered that the functions of the reduced form *cos* within teenage discourse has considerably different functions than the full form *because*. Moreover, more frequently in teenage discourse, *cos* has the role of discourse marker and not of grammatical subordinator. Among the functions that teenagers assign to this marker in conversation are those of 'continuation signal' or 'take-off' for further talk.

The latter function is illustrated by the first example provided by Stenström (1998) in which one instance of *cos* serves as take-off to introduce further information:

1. Beth: Go and tell Black.
Marie: Just [go]
Celia: [I was] gonna but I, I thought, I thought if Black sees me when
I come in, *cos* I had make up all down my face *cos* I'd been so

upset, I got so [angry with the whole thing].
Marie: [Mm.Yeah]
(in Stenström 1998:128).

Since the second *cos* is used as a subordinating conjunction introducing a causal clause, the functional criterion indicates the fact that only the first *cos* has a discourse marking function. In this example, *cos* has a formally paratactic and functionally hypotactic function since its role is that of presenting a digression in the guise of a causal clause.

In the second example *cos* has an explanatory function in the sense that it motivates an assertion and continues the turn with relevant experience of the speaker:

2. Marie: I'm gonna lose my voice, I think I wanna be ill actually so I can go home and don't, don't come back.
Beth : You don't wanna be ill *cos when I was admitted to the san I nearly died*, I tried everything to get out the san [and she just wouldn't]
Marie: [I know, mm I think I'll just stay at home.]
(in Stenström 1998:128).

In this example *cos* has a formally hypotactic function and a functionally paratactic one. That is because although the unit that is introduced by *cos* seems to be a parenthetically placed digression it is actually meant to motivate the first part of the answer 'You don't wanna be ill'.

Similarly, Andersen (1998:168) claims that *like* is functionally different in teenage talk in the sense that it contributes to the relevance of utterances by signalling the fact that the speaker aims at reducing processing effort but at the same time ensuring relevance by giving a loose interpretation of their thought.

An example in this sense is provided in Andersen (1998:158). The discussion takes place between three teenage girls and the subject is the correct French form of some cake that is to be used in translation:

Sarah: How do you say, would you like some cake?
Charita: Erm, can't do that.
Sarah: It is something like, Tu ni (sic) vous pas de gateau?
Charita : Yeah, le gat, yeah something (...)
Sarah: So how do you say, je, a cake.
Kate: I've got it.
Sarah: Ah, right, je vo=, (...)
Kate : *I thought it was like the whole cake, not the little*
Sarah: Alright, so du gateau yeah? ... Ah, French is crap.
(in Andersen, 1998:158)

In this excerpt *like* functions as a mitigating device which tentatively introduces the speaker's opinion. Perhaps that we can agree with Andersen in the claim that *like* is a looseness marker that is a less-than-literal rendering of a speaker's thought. It seems however that the tentative use of *like* is meant to signal awareness of a possibly wrong answer and this assumption is supported by the presence of 'I thought' instead of, for instance, 'I know' or 'I'm sure that'.

Romaine and Lange (1998:240) refer to the teenagers' use of *like* to mark reported speech and thought. They claim that teenagers use *like* to illustrate in a dramatic manner the thoughts, imagined reactions or imagined mimicry of the people whose speech they are reporting.

The first example illustrates the use of *like* as a marker of reported speech and the second its use as a marker of reported thought:

1. She said, “what are you doing here?”
And I’m LIKE, “Nothing much,” y’know. I explained the whole ... weird story.
And she’s LIKE “Um ... Well, that’s cool.”
(in Romaine & Lange 1998:240)
2. She goes, “Mom wants to talk to you.” It’s LIKE, “Hah, hah. You’re about to get in trouble.
(in Romaine & Lange 1998:243)

The last example is a quotation of what the speaker imagines to be the thoughts of the person she is referring to. Or, as the two authors assert, the speaker uses *like* to convey the expressive content of his/her imagination rather than the precise words uttered in that circumstance.

This analysis of *like* and *cos* indicates the fact that they do not have only institutionalized functions but they also have innovative group-specific uses that will perhaps become normative themselves.

4. Interviews

There are several types of interviews that differ from the point of view of the constraints that govern the respective exchange. For instance, sociological interviews are structured but they cannot be said to be extremely formal. As any kind of interaction, they involve negotiation which is oriented towards the collaborative construction of speaker roles and the joint construction of the interview itself.

Janet Fuller (2003) analyzes the discourse marker *like* used as a negotiation device in interviews. She provides examples of various interviews in which the discourse marking *like* has the role of establishing common ground between the interviewer and the interviewees who are in the same age range (early 20s to mid-30s). The use of *like* has the role of balancing the power relations between interviewer and respondent but there are cases in which discursive power is claimed back when the interviewer becomes aware of his/her role. The following dialogue illustrates that very clearly:

- (A-interviewer, B – respondent. They have been discussing a nearby urban area, St. Louis)
1. A: I mean, I like to refer to St. Louis as a big hick town (laughing)
 2. B: (Laughing) The biggest hick town in the Midwest (both laugh)
(Conversation and jokes about St. Louis continue in lines 3-12)
 3. B: oh gosh! (both laugh)
 4. A: Well, let’s see, what, what kind of accommodations do you have these days? *Like*, do you, do you have a house or do you rent an apartment, what is it (.) /that you live in?! (...)
(in Janet Fuller 2003: 368).

Even though we are dealing with an interview, the language in the first 13 lines is quite informal and the interaction is symmetrical. However, in line 14, the interviewer becomes aware of the discursive role that she has and returns to her attributions. Fuller (2003:369) notices that the discourse marking introduction *well. let’s see.* that the interviewer begins her turn with, indicates the fact that there is a list of topics to be covered and this is why she introduces a new topic. Fuller further remarks that by prefacing her next question with *like*, the interviewer returns to a more casual and symmetrical conversational style.

Fuller (2003: 370, 373) claims that *like* is pragmatically useful as it can mark focus, approximation or uncertainty. According to Fuller, *like* is used in modifying questions in the interview, especially when the interviewer has difficulties in getting speakers to talk. *Like* can also be used as a mitigation marker when the interviewer negotiates a longer turn in offering information about herself. Fuller notices that the interviewer’s provision of personal information means that the format of the interview has been infringed.

Thus *like* is defined as a functional particle and even though it is considered specific for casual speech or a certain age group, it is unconsciously and strategically used by all speakers. The role of the discourse marker *like* is that of helping both interviewers and interviewees in their work to create or negotiate common ground.

5. Age-based differences in discursive negotiation

Coming back to the assumption that negotiation in discourse does not necessarily involve power issues, we move on to another very important variable that influences speech namely age. This chapter concentrates on the manner in which different age groups construct their verbal contribution in such a way as to attain their conversational goal but also on the importance that discourse markers have in the process.

As it has been argued, young people have an almost stereotyped manner of communication in which all marking or hedging devices play an important part. It is in the discourse of young people that we can encounter new, context-bound functions of discourse markers such as 'like'. The fact that an entire age group uses the same marking items with the same functions means that a jointly created in-group speech manner manages to unify a type a speech in an almost ideologically proliferated manner.

Mary Bucholtz (1999:443) remarks that social categories that have once been considered immutable and unproblematic are constructed via discursive practices. And we might say that this leads to the proliferation of the linguistic identity of the respective social group by means of a language ideology.

5.1. Age-based variation in expressing speaker stance

Following Du Bois (quoted in Trester, 2009: 149) stance can be defined as '*a linguistically articulated form of social action whose meaning is to be construed within the broader scope of language, interaction, and sociocultural value*'. This definition leads us to the conclusion that speaker stance is a form of socially-oriented linguistic negotiation of attitudes in which, according to the literature, discourse markers play an important part. But there are notable differences in the use of stance markers between the discourse of young people and that of older speakers.

Federica Barbieri (2008) argues that there are two major patterns of lexicogrammatical variation according to the age group of the speakers, namely the use of slang and the use of markers indicating speaker stance and involvement.

The speech of young people, Barbieri argues, is characterized by an extensive use of slang, swear words, intensifiers, stance adverbs, discourse markers and personal pronouns whereas the speech of older people is characterized by the marked presence of modals. These patterns indicate a functional difference between the two speech styles. Barbieri (2008:66) stresses the fact that she uses the term 'stance' to refer to the speaker's expression of subjective meanings such as personal attitudes, value judgements and interpersonal involvement.

In this case we are dealing with a more subtle form of discursive negotiation which is oriented towards the proper presentation of ideas (or of stance, in Barbieri's terms) in such a way as to be granted the attention and eventually the approval of the other participants in the interaction.

According to Barbieri's (2008:67) research results, speakers younger than 35 very often use the attention getter *hey* and the exclamation *wow* whereas older speakers favour exclamations *gosh* and *oops*. Another difference that the author remarks is that young people use far more 'polite speech-act formulae' (Biber et al, quoted in Barbieri, 2008:67) such as

sorry and *please* and it is a tendency remarked in the speech of American and British people under 35.

In young people's speech *right* is extensively used in its discourse marking function when it is either used as response token or as a response elicitor. The following fragment illustrates the former function:

A: Not a whole, not a heck of a lot earlier.

B: **Right**. And I think you're right, but I just don't know it was like um middle ages but it wasn't quite the medieval time period yet.

Federica Barbieri (2008: 68)

The discourse marking function of *right* in this conversation is highlighted by the fact that a proper response to the question is provided afterwards (*and I think you're right*). This is why I believe that the function of *right* when used in this manner is that of showing that the hearer acknowledges the speaker's statement and confirms its receipt but not the fact that the hearer agrees with the content of the statement. This is the utterance initial position of *right* which can also occur in final position as in the following example.

A: Statistics? Because I took statistics, regular statistics.

B: You mean P STAT SA?

A: Same thing, **right**?

B: Basically.

Federica Barbieri (2008: 68)

In final position, according to Barbieri, *right* functions as a response elicitor. We might add that *right* marks a negotiation of information since its function is that of asking for confirmation or, in other words, of asking for validation of the information provided in the respective turn.

According to the same author, *like* and *just* are the most frequently used discourse markers in youth talk whereas older speakers favour *just*, *well*, *okay*, *yeah*, *you know*, *so* in expressing stance. Apparently young people use a relatively small set of items in expressing speaker stance but even though very few, the markers of stance that they use fulfil many functions according to the context in which they are placed. Older speakers, on the other hand, use a great variety of stance markers but with a lower degree of multi-functionality. Another important difference would be that young people prefer non-clausal items (which justify their multi-functionality in discourse) whereas older speakers favour less structurally and functionally flexible clausal items. As a corollary, Barbieri (2008: 79) claims that adults' stance is more specific than youth's stance as the former uses specific markers in their 'institutionalized' functions whereas the latter makes use of a very limited number of discourse markers that can fulfil the most unusual and rare discursive functions (*like* is but one example).

5.2. Reported dialogue and narratives in youth discourse

Galina Bolden (2006:663) notices the fact that discourse markers signal situated language use or stance. Markers have a role both in the demarcation of discourse connections and in indexing social relationships or alignment and misalignment between interlocutors. Moreover, markers are involved in building social and situational identities. This section will relate these aspects to the speech of young people especially in reported speech and narratives.

Deborah Schiffrin (2006) identifies two markers that express speaker stance: *I mean* and *I think*, in the previous section, other markers that fulfil the same function were mentioned

but to this list we can add *oh* which has been defined by Anna Marie Trester (2009:147) as a marker of speaker stance towards quoted material.

Trester argues that the discourse marker *oh*, when placed in initial position, signals the attitude of the speakers towards constructed dialogue thus helping the listener interpret the speaker stance towards the respective quoted material. Heritage and Schiffrin (cited in Trester, 2009: 149) state that discourse markers in general and *oh* in particular fulfil an important information and interactional-management function and signal the speaker's and hearer's orientation not only towards information but also towards each other

In this sense, Trester (2009) identifies the function of *misalignment* that the discourse marker *oh* can fulfil. In such cases, by bracketing reported speech with this marker, speakers position themselves in disagreement with quoted material and align themselves to other participants in the interaction in order to construct a certain cultural and social identity. The following interaction is an example:

1. Josh: one thing that he said was <suck teeth> that I thought was really interesting was like
2. people say like '**oh** I wanna stop thinkin' and you know 'I don't wanna be in my head
3. I wanna think out there'
4. **and** but I mean really if you stop thinking you'd be dead
5. It's pretty hard to like stop thinking so one thing I do is like
6. I like if I: accept the fact that I am going to be thinking
7. but I get myself thinking in like positive ways
8. so rather than thinking like '**oh** I've gotta be funny
9. I've gotta make this scene funny. I've gotta think of the right thing to say'.
10. I'll think like other things that'll y'know like 'you know what? I'm gonna start this
11. scene happy. or 'I'm gonna walk into this scene leading with a certain body part'
12. Anna: mhmm
13. Josh: see where that takes me.
14. Anna: right
15. Josh: or 'I'm gonna just open my mouth and start making a vowel noise
16. and like see what word comes out.'
17. you know stuff that kind of like throws you forward
18. **and** into the moment you know (...)

adapted from Anna Marie Trester (2009: 160)

In both instances, *oh* signals the speaker's disapproval towards the attitude of the people he is quoting. The speaker's contribution contains many hedging devices and discourse markers that signal the attempt of the speaker to involve the listener and to get her approval of the statements issued (*you know, like*).

Given the fact that Josh's turns are quite extended, a high degree of turn negotiation is necessary in order to keep the floor. This is why he signals his intention to continue his turns by discourse marking items such as *and* (4, 18) and he proves to be listener-oriented by the use of discourse marking *you know*.

Jucker and Smith (1998: 196) claim that *you know* is a strategic device which permits the speaker to involve the addressee in a joint construction of a certain representation. The two authors also draw attention to the fact that this marker may or may not mark information which is already known to the addressee and it seems to be marking very important statements in the economy of the argument being made. Hence, the discourse marker *you know* invites the listener to contribute to the completion of the argument by drawing the correct inferences which, even though not verbally confirmed, still acknowledged and exploited as common ground.

This argument is valid for the verbal interaction above. In it, we are dealing with an argument negotiation that involves a refined use of mitigation and hedging devices leading to the addressee's acceptance of the argument. Josh's contribution is what Liddicoat (2007)

calls a ‘multi-turn unit’ that also requires a negotiation in point of interactional space and, finally, the implicit approval of the listener.

Stephen Levey (2003) refers to narratives of preadolescents in which discourse marking items such as *like*, *be like*, *go* are meant to affectively involve the listener in the story which is performed rather than told. Levey claims that the above mentioned pragmatic particles are used to negotiate interpersonal alignment and, at the same time, they mark assumptions of shared knowledge and experience. The following conversation is such a collaborative exchange in which a jointly constructed narrative is created by means of reported speech:

Claire: ... **and** then we tell them to shut up
and they go, ‘No, you!’ and stuff like that.
Jane: ... **and** she said, ‘Oh, I’d love to have him’
and I went, ‘God, if I moved to this school, I’ll have to tell him that’
and she went, ‘No you’re not’.
Stephen Levey (2003: 311)

The narrative is ‘performed’ by the two speakers who show support for each other by making contributions to the narrative. The discourse marking *and* signals the fact that the floor is claimed but the narrative thread is not disrupted.

6. Concluding remarks

Ajmer, Foolen and Simon-Vanderbergen (2006:107) speak about the *heteroglossic* purpose of markers because they are ‘options that allow speakers to express heterogeneity of world views and diverging stances which require communicative remedying and problem-solving’ Their considerations depart from Bakhtin’s (1981 cited in Ajmer, Foolen, Simon-Vanderbergen, 2006:107) use of the term *heteroglossia* that refers to the existence of different languages or world-views.

The same *heteroglossia* seems to be well-instated in any language of the planet. In the use of markers, it should be viewed as the possible existence of what we could call stereotypical ‘marker use dialects’ that vary across age, gender, status and social class.

As this paper has shown, it is variables such as age, formal and informal speech settings or the speaker’s conversational goal, that influence the manner in which stereotypes are created and proliferated in society. Once created, stereotyped communication performs various functions such as signalling group membership or displaying the linguistic identity of a certain social category.

What is important, judging from the examples provided in this paper, is that the creation of stereotyped patterns of communication is a dynamic process which takes place in conversation. In the case of discourse markers, speakers manage to invent new pragmatic meanings and new functions that eventually become stereotyped through extensive use within a certain category of speakers.

The use of stereotyped communication in general and of a stereotyped use of discourse markers in particular, is not oriented towards generating uniformity in speech but towards the creation of a (linguistic) bond between speakers.

Bibliography

- Aijmer, K., Foolen, A., Simon-Vandenberg, A.M., *Pragmatic markers in translation: a methodological approach* in Fischer, Kerstin (ed.) *Approaches to discourse particles*, Elsevier, Oxford, 2006
Andersen, G., *The pragmatic marker ‘like’ from a Relevance-theoretic Perspective* in Jucker, A., Ziv, Y. (eds.), *Discourse Markers*, John Benjamins, Philadelphia, 1998
Barbieri, Federica, *Patterns of age-based linguistic variation in American English*. *Journal of Sociolinguistics* 12/1, 2008: 58-88, Blackwell Publishing Ltd., Oxford
Bolden, Galina, *Little words that matter: Discourse markers ‘so’ and ‘oh’ and the doing of other-attentiveness in social interaction*. *Journal of Communication* 56 (2006) 661-688, International Communication Association

- Bucholtz, Mary, *You da man: Narrating the racial other in the production of white masculinity*. Journal of Sociolinguistics 3/4, 1999: 443-460, Blackwell Publishing Ltd., Oxford
- Fuller, Janet. 2003. *Use of the discourse marker 'like' in interviews*. Journal of Sociolinguistics 7/3, 2003: 365-377, Blackwell Publishing Ltd., Oxford
- Jucker, Andreas, Smith, S. *And people just you know like 'wow': Discourse Markers as Negotiating Strategies* in Jucker, A., Ziv, Y.(eds.), *Discourse Markers*, John Benjamins, Philadelphia, 1998
- Kramsch, C., *Language and Culture*, OUP, Oxford, 1998
- Levey, Stephen, *Reported dialogue and pragmatic particles in the narratives of preadolescents*. World Englishes, vol.22, No.3, pp. 305-321, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 2003
- Liddicoat, Anthony, *An Introduction to Conversation Analysis*. Continuum & Pearson Education, London, 2007
- Redeker, G., *Discourse markers as attentional cues at discourse transitions* in Fischer, Kerstin (ed.) *Approaches to discourse particles*, Elsevier, Oxford, 2006
- Romaine, S, Lange, D., *The use of like as a marker of reported speech and thought: a case of grammaticalization in progress*. In Jenny Cheshire and Peter Trudgill (eds.), *The Sociolinguistics Reader, vol.2: Gender and Discourse*, Arnold, London, 1998
- Schiffirin, Deborah, *Discourse marker research and theory: revisiting and* in Fischer, Kerstin (ed.) *Approaches to discourse particles*, Elsevier, Oxford, 2006
- Schiffirin, Deborah, *Discourse markers*. CUP, Cambridge, 1996
- Stenström, A.B., *From Sentence to Discourse: Cos (because) in Teenage Talk* in Jucker,A., Ziv, Y.(eds.), *Discourse Markers*, John Benjamins, Philadelphia, 1998
- Trester, Anna Marie., *Discourse marker 'oh' as a means for realizing the identity potential of constructed dialogue in interaction*. Journal of Sociolinguistics 13/2, 2009: 147-168, Blackwell Publishing Ltd, Oxford

Influența ideologiei marxiste asupra concepției lingvistice a lui Iorgu Iordan și a lui Al. Rosetti (cu referire la două probleme)

Lect. univ. dr. Cristinel MUNTEANU,
Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, Filiala Brăila

Abstract: *We aim to refer here to only a few ideas of the two important Romanian linguists, Iorgu Iordan and Al. Rosetti, with respect to two aspects: the issue of motivation (and that of arbitrariness) of the linguistic sign, in Al. Rosetti's case, respectively the issue of neologisms, mainly that of terminology, in Iordan's case. We will thus be interested in the way the two linguists reconsidered their initial opinions "in the light of the Marxist-Leninist science on language", following the imposing of the Marxist ideology in the Romanian linguistics as a result of Stalin's intervention in 1950. With this end in view, we examined some of the papers of the two scholars, written before and after 1950.*

Key-words: motivation, arbitrariness, linguistic sign, neologism, Marxist ideology

0. Ne propunem să abordăm aici doar câteva idei ale celor doi importanți lingviști români, Iorgu Iordan și Al. Rosetti, cu privire, în principal, la două aspecte: problema motivării (și a arbitrariului) semnului lingvistic, în cazul lui Al. Rosetti, respectiv problema neologismelor, cu precădere a terminologiei, în cazul lui Iorgu Iordan. Ne va interesa, așadar, în ce măsură și-au reconsiderat cei doi lingviști convingerile inițiale „în lumina științei marxist-leniniste despre limbă” după impunerea ideologiei marxiste în lingvistica românească în urma intervenției lui Stalin din 1950 (vezi *Marxismul și problemele lingvisticii*). În acest scop, am examinat unele lucrări ale celor doi savanți înainte și după momentul 1950.

1. Însă, până la tratarea propriu-zisă a temei anunțate în titlu, considerăm că este util să facem o prezentare succintă atât a ideologiei marxiste în lingvistică, cât și a contextului politico-cultural din România anilor '50 (cu consecințele bine știute).

1.1. În perioada anilor '20-'40, lingvistica sovietică a fost dominată de teoria excentrică a lui N.I. Marr (1864-1934), de așa-zisul „marrism” pe care fondatorul său încercase să-l justifice prin ideologia marxistă. După Marr, limbile nu ar fi fenomene naționale, ci de clasă, ținând de suprastructură, ce se schimbă în funcție de transformările economice ale societății din care fac parte vorbitorii. Bun cunoscător al limbii georgiene și al celorlalte limbi caucaziene, interesat de lingvistica istorică (însă respingând teoria indo-europeană general acceptată), Marr a pretins că poate explica prin concepția sa nu doar lingvistica istorică, ci și pe cea preistorică. Astfel, el a ajuns până la punctul în care să afirme că toate cuvintele din toate limbile s-au format din patru elemente primitive: *sal, ber, ion* și *roș*[1]. În același timp, Marr considera că limbile nu se asociază – din punct de vedere istoric – în familii lingvistice[2], ci în «straturi» structurale cu evoluție diferită, alcătuite din combinații continue[3].

1.2. Firește că lingviștii sovietici serioși și de bună credință nu împărtășeau ideile lui Marr. Cu toate acestea, o asemenea concepție lipsită de orice fundament științific s-a bucurat de sprijin oficial iar savanții ruși au considerat că ar fi mai prudent să o elogieze sau să o susțină. Starea aceasta a durat până în 1950, anul în care „Stalin a ordonat subit respingerea întregului edificiu marrist, subliniind, printre alte lucruri, că limba nu era dependentă de organizarea economică, din moment ce limba rusă a servit și capitalismului prerevoluționar și comunismului postrevoluționar, o idee evidentă, dar care se vede că nu mai fusese afirmată până atunci”[4].

Intervenția lui Stalin nu a făcut altceva decât să repună lingvistica sovietică pe un făgaș normal. Materialele publicate de (sau, mai bine zis, în numele lui) Stalin nu au nimic extraordinar în ele – sunt pur și simplu afirmații de bun simț referitoare la limbă și limbaj. Nimic nou sub soare! De altfel, se poate subscrie la opinia lui Maurice Leroy, potrivit căreia marxismul (predicat chiar în Franța de un lingvist ca Marcel Cohen) reprezintă, în definitiv, tezele clasice ale școlii sociologice franceze a lui A. Meillet, după care faptul lingvistic este, înainte de orice, un fapt social[5].

George Mounin (el însuși adept al marxismului) a făcut o analiză minuțioasă a operelor fondatorilor acestei doctrine, căutând referiri la problemele de limbă / limbaj. Rezultatul a fost dezamăgitor: pe de o parte, „în ansamblu, rămânem cu impresia că Engels și Marx s-au referit întotdeauna la limbă în legătură cu alte lucruri, în trecut. Nimic fundamental de recuperat de la ei asupra lingvisticii ca știință, nici asupra aplicării marxismului la lingvistică.”; pe de altă parte, „preocuparea lui Lenin nu este absolut deloc lingvistică, ea este psihologică, filozofică, epistemologică”[6].

1.3. Al. Graur și Lucia Wald [7] au încercat să sintetizeze trăsăturile specifice lingvisticii marxiste în patru puncte:

a) Lingvistica marxistă (în continuare – LM) consideră faptele de limbă „în ansamblul lor, în întrepătrunderea lor, în influența lor reciprocă, ținând seama de caracterul lor sistematic și de unitatea dialectică a limbii cu gândirea”, fără a neglija însă aspectele particulare.

b) LM privește limba în dinamica sa, ca fenomen în continuă schimbare, „diferențind elementele productive de cele moarte sau muribunde, luând atitudine pentru întărirea unora și pentru eliminarea treptată a celorlalte”. În consecință, perspectiva istorică este preferată celei descriptive, fără a o elimina pe cea din urmă.

c) LM cercetează evoluția limbii în strânsă conexiune cu evoluția societății deservite, ceea ce conferă lingvisticii „un solid fundament materialist”. Aceasta nu impune, totuși, ca orice modificare din structura limbii să fie explicată obligatoriu prin influența unor schimbări din societate.

d) LM are ca obiectiv esențial „descoperirea legilor interne de dezvoltare care oglindesc rezolvarea contradicțiilor interne ale limbii și pune în lumină salturile calitative în structura limbii”. Desigur, aceasta nu presupune și excluderea influențelor externe asupra limbii.

Graur și Wald apreciază că aceste trăsături se regăsesc în diverse orientări lingvistice vechi și moderne (la neogramatici și la structuraliști, de pildă), însă niciodată toate la un loc și nici în mod organizat, așa cum decurge din concepția materialist-dialectică unitară și coerentă ce caracterizează lingvistica marxistă. Mai mult decât atât, în privința unei chestiuni de importanță capitală, cum este legătura dintre evoluția limbii și istoria societății, foarte puține lucruri se pot prelua de la celelalte școli[8].

1.4. În România anilor '50 lingvistica marxistă a fost impusă în pofida unei vremelnice rezistențe a lingviștilor noștri importanți, care au fost copleșiți de „context” și forțați să adere, în cele din urmă, sub presiunea regimului politic, la „învățăturile” lingvisticii staliniste.

1.4.1. Ilustrativă pentru situația din cultura noastră de atunci este seria numeroaselor articole (semnate sau nesemnate – deci, „oficioase”) ce s-au tipărit între anii 1949-1953 în publicațiile „Cum vorbim”[9], „Contemporanul” și „Scânteia”, articole „caracteristice pentru programul de demolare a tradiției și a valorilor naționale în cercetarea lingvistică și din învățământul filologic românesc (principalul «dușman» fiind Sextil Pușcariu)”[10]. Erau atacate *saussurianismul*, *structuralismul* și obediența lingviștilor noștri față de Occident. Proiectele vechi erau considerate „reacționare”, iar lucrările și concepțiile anterioare erau socotite „cosmopolite”, plătind tribut ideologiei burgheze. Era condamnată și utilizarea limbilor străine (în special a francezei!) în tipărituri, pe motiv că astfel de manifestări dăunează construcției socialismului în R.P.R., frânând „marșul triumfal” al acestuia. Dintre figurile majore ale științei lingvistice românești, erau incriminați (ca „dușmani ai poporului” sau „trădători de patrie”) Sextil Pușcariu, I.-A. Candrea și Sever Pop (fie deja decedați, fie plecați peste hotare). Dintre cei din țară, unii, precum Al. Rosetti, erau blamați pentru că rămăseseră „înfeudați concepțiilor idealiste”, în timp ce alții (Iorgu Iordan, Emil Petrovici) erau învinovați pentru faptul de a nu fi „scos lingvistica din starea de stagnare”[11]. În rest,

merită semnalat amănuntul că atât lingviști „consacrați”, cât și tinere „speranțe”, după ce s-au lansat în sociologismul marrismului, l-au păstrat pe acesta (datorită facilității sale ideologice), chiar și după ce „genialul” Stalin se ridicase contra sa.

1.4.2. Pentru a nu fi excluși (lucru care s-a și petrecut temporar, de altfel) definitiv din învățământ și din cercetare, lingviști de prestigiu, precum Iorgu Iordan, Al. Rosetti și Al. Graur, au trebuit să facă o serie de compromisuri, mai ales după acțiunile declanșate împotriva lor. De pildă, în urma unui referat (nr. 570, din 13 iunie 1952) întocmit de către Leonte Răutu, a fost decisă, de către Iosif Chișinevschi, „Epurarea Institutului de Lingvistică al Academiei”[12]. Credem că nu este lipsit de relevanță să amintim o parte din conținutul aceluia referat.

Leonte Răutu, deși îi recunoștea lui Iorgu Iordan o „oarecare valoare științifică” și o bună cunoaștere a limbii române contemporane, îi imputa acestuia faptul că lucrările sale sunt „adânc pătrunse de idealism, mergând fidel pe urmele lingviștilor din Apus”. Despre volumul *Limba română actuală* (apărut în 1943), același politruc afirma – pornind de la câteva exemple de cuvinte și expresii citate în corpul cărții – că „are un caracter antisovietic, antisemit și cosmopolit”. În același timp, autorul raportului observă că Iordan „nu a făcut niciodată critica lucrărilor sale din trecut și, mai ales, nu a luat atitudine față de școala idealistă a lui Saussure, deși în repetate adunări de partid ca și în Academie, i s-a cerut acest lucru”. Mai mult decât atât, Iordan nu ar fi întreprins nimic pentru restructurarea activității Institutului „pe baza învățaturii lui I.V Stalin”, fiind în mare măsură responsabil de faptul că institutul se afla încă pe „poziții idealiste și marriste”. Aceleași acuzații îi erau aduse și lui Al. Graur, despre care se susținea, printre altele, că „are o falsă reputație de lingvist de valoare”. În plus, Graur, la apariția lucrării lui Stalin (*Cu privire la marxism în lingvistică*), ar fi „luat fâțiș apărarea marrismului”, declarând, totodată, că nu poate fi de acord cu toate tezele lui Stalin. Până și activitatea sa de la revista „Cum vorbim”, al cărei redactor era, i se părea lui L. Răutu subversivă, multe materiale publicate acolo având, după el, un „caracter dușmănos”. În schimb, despre Al. Rosetti se spun foarte puține lucruri: faptul că, spre deosebire de Iordan, nu ar fi avut valoare științifică și că, alături de Graur și Iordan, sabota „măsurile preconizate de partid”, constituind o piedică pentru restructurarea Institutului de Lingvistică și a catedrelor de lingvistică „în conformitate cu lucrarea tovarășului Stalin”[13].

Convins de „temeinicia” referatului, Iosif Chișinevschi dispunea urgent epurarea Institutului de Lingvistică al Academiei. Iorgu Iordan, Al. Rosetti și Al. Graur erau demisi din funcțiile de conducere a institutului, rămânând aici doar cu statutul de „colaboratori științifici”. Dintre cei trei, singurul care mai avea dreptul de a preda era Iorgu Iordan. Noua conducere a institutului avea ca „sarcină centrală organizarea întregii activități pe tărâmul științei lingvistice, pe baza genialei lucrări a tovarășului Stalin, «Marxismul și problemele lingvisticii»”.

2. Începem cu Al. Rosetti, întrucât subiectul de care s-a ocupat este unul de filozofie a limbajului, așadar unul mai grav ca problematică, de vreme ce tratarea sa se poate impregna mai ușor de elementele unei anumite ideologii.

2.1. Într-o carte de dimensiuni reduse, *Filosofia cuvântului* (apărută în 1946, dar reluând memoriul *Le mot. Esquisse d'une théorie générale* din 1943), Al. Rosetti discută și problema arbitrariului semnului lingvistic, după ce, în prealabil, se referise la raportul dintre vorbire și gândire[14]. În pofida afirmațiilor unor savanți precum Humboldt, Steinthal, Wundt, Cassirer, Vossler (considerați, în bloc, „lingviști” [sic!]), care susțineau paralelismul dintre vorbire și cugetare, Al. Rosetti (în acord cu Marty) consideră că „vorbirea și cugetarea nu sunt la origine în relație naturală și cauzală, cugetarea fiind anterioară vorbirii”[15]. Dar, în această privință, Rosetti nu se află pe drumul cel bun[16].

În definirea și explicarea conceptului de „semn lingvistic”, Rosetti este, în primă fază, tributar lui Saussure: până și exemplul dat pentru a demonstra caracterul arbitrar al semnului

este preluat de la Saussure (este vorba de cuvântul *bou* raportat la animalul denumit astfel). De altfel, trimiterea la Saussure este directă: „Legătura dintre concept și imagine (cuvântul *bou*) este deci necesară și, după cum a arătat de Saussure, conceptul și imaginea nu pot fi separați [sic!] unul de altul, ca și cum, dacă am vrea să desprindem cu foarfeca o imagine desenată pe o foaie de hârtie, am tăia în același timp recto și verso, fără putință de a-i separa, ei fiind solidari”[17].

O comparație cu textul original saussurean evidențiază faptul că Rosetti nu face altceva decât să rezume discuția despre semn din celebrul *Curs de lingvistică generală*[18], chiar dacă evită termeni precum *semnificat* și *semnificant* și utilizează peste tot termenul *vorbire* (chiar și atunci când este vorba în mod evident fie de *limbă*, fie de *limbaj* în general).

Și, tot în deplin acord cu lingvistul elvețian, Rosetti se referă la o funcție semnificativă și simbolică a vorbirii (deși Saussure nu folosește termenul *funcție*): „Cuvântul este simbolul conceptului; și, pe de altă parte, în cazul onomatopeelor, semne lingvistice motivate prin excelență, adică formate din sunete adecvate sensului suportului fonic, cuvântul este simbolul realității obiective: căci rom. *cucu*, de exemplu, nu reproduce exact cântecul cucului, ci transpune numai în vorbirea umană sunetele emise de această pasăre, respectând relația dintre sunete: aceasta corespunde cu definiția simbolului, de a reproduce în mod imperfect realitatea obiectivă, în virtutea unei corespondențe analogice.”[19]. Același lucru este susținut și mai departe, cu alte exemple de onomatopee, cu referire la problema ce i-a frământat pe antici (este amintit și Platon cu al său dialog, *Cratylus*) – anume dacă sunt sau nu cuvintele convenționale. Deci, în această primă fază, Rosetti nu trece dincolo de învățăturile lui Saussure (chiar dacă amintește și alte puncte de vedere).

2.2. Iată însă că, forțat de împrejurări, Rosetti revine asupra subiectului, reconsiderând „în lumina științei marxist-leniniste despre limbă” concepția expusă în lucrarea deja citată și care era, după cum vom vedea, mai apropiată de realitatea limbajului. O va face în comunicarea *Despre natura semnului lingvistic* (datând din 1950 – publicată, cu prelucrările necesare, în 1955), declarând, încă din primele rânduri:

„În privința raportului mutual dintre noțiune și sunete, F. de Saussure susține că el este arbitrar sau nemotivat. Așadar, alegerea sunetelor nu ar fi impusă de sunete. Ne propunem să indicăm pe ce cale se poate ajunge la concluzia că, la origine, raportul dintre noțiune și sunete nu este arbitrar, ci motivat”[20].

Se încearcă, totodată, și justificarea (sau condamnarea?) concepției lui Saussure în felul următor: „Afirmția lui F. de Saussure se explică prin faptul că el consideră limba ca o «formă», nu ca o «substanță», și deci studiază limba izolat de condițiile vieții materiale și de relațiile omului în societate. Căci legătura dintre noțiune și sunete este de natură socială. După cum a arătat I.V. Stalin «în afara societății nu există limbă»”.

Rosetti admite (pe urmele lui Engels) că vorbirea s-a născut în procesul muncii (pentru ca cineva să comunice ceva altcuiva) „căci individualul este în același timp și social”[21].

După o argumentare de patru pagini, constând în principal în citate și păreri extrase din Marx, Engels, Lenin și Stalin (pe care nu le mai amintim), lingvistul român rezumă rezultatele expunerii sale astfel:

„1. Semnul lingvistic este format din reunirea unei noțiuni cu un anumit număr de sunete; 2. Nu există o legătură directă între sunetele semnului lingvistic și obiectul real; legătura se face prin mijlocirea noțiunii; semnul lingvistic nu este copia obiectului real, ci o interpretare a lui; 3. Legătura dintre noțiune și sunete este necesară și naturală; 4. Raportul mutual dintre noțiune și sunete este de natură socială; 5. În momentul când s-a produs vorbirea articulată, în condițiile muncii omului din faza de început a orânduirii comunei primitive, legătura dintre noțiune și sunete este necesară. Aceasta înseamnă că la origine semnul nu este arbitrar; 6. Pentru generațiile următoare, semnul lingvistic este arbitrar sau nemotivat, pentru că limba le-a fost dată gata făcută de societate; pe de altă parte, el nu este arbitrar și e deci motivat, pentru că legătura dintre noțiune și sunete este naturală; 7. Tendința de a

adevca sunetele la noțiune se manifestă în limbă în sunetele expresive. Scriitorii și poeții, în special, sunt acei care utilizează expresivitatea sunetelor vorbite.”[22].

2.3. După cum se observă, Rosetti face aici „greșeala” de a aborda o problemă nelingvistică (și care, de altfel, nu ține nici de filozofia limbajului): problema originii limbajului. El explică, în bună măsură, apariția limbajului prin așa-numita „yo-he-ho theory”, conform căreia limbajul a luat naștere în procesul (sau în condițiile) muncii. Or, se știe că încă din 1866 Societatea de Lingvistică din Paris a decis respingerea comunicărilor privind originea limbajului. Interdicția nu a fost ridicată niciodată, iar Vendryes o justifică prin „dorința de a se pune în gardă împotriva discuțiilor pasionate, incompatibile cu obiectivitatea științei”[23]. Cu siguranță, Rosetti cunoștea bine acest lucru, reafirmat adesea în istoria lingvisticii moderne (să nu uităm că lingvistul român își luase doctoratul chiar la Paris). N-ar fi exclus ca tocmai „greșeala” aceasta să fie o strategie ingenioasă de a face o concesie (ridicolă) ideologiei marxiste, care venea cu „rezolvarea” la o problemă neresolvabilă din principiu și, ca atare, neștiințifică. Însă nici nu avem dovezi pentru a putea susține această idee.

În esență, Rosetti rămâne saussurian, chiar dacă folosește în discuția sa termenul *noțiune*, în locul celui de *concept*, probabil tot din dorința de a ascunde înrâurirea lui Saussure. *Conceptul*, folosit de lingvistul elvețian, avea avantajul de a păstra neîntreruptă tradiția reflecțiilor lingvistice: scolastici (pornind de la stoici) credeau că *verba significant res mediantibus conceptibus* („cuvintele semnifică lucrurile prin intermediul conceptelor”). În același spirit, folosește și Rosetti, *mutatis mutandis*, termenul *noțiune*.

2.4. Așadar, în concluziile sale, Rosetti „greșește” în punctele 5-6 (v. *supra*, 2.2.). La rigoare, orice cuvânt apare prin convenție. La întrebarea aceasta a răspuns chiar Aristotel (și Coșeriu îi dă dreptate), mutând discuția din planul cauzalității în cel al finalității (nu „de ce?”, ci „în ce scop?”): cuvintele sunt convenții, sunt sunete intenționale, deci simboluri. Astfel, până și onomatopeele, deși urmăresc să imite sunete sau zgomote din natură, sunt convenționale. Un semn este motivat doar istoric, în sensul că este instituit prin tradiție.

3. Pentru a constata în ce măsură a acționat ideologia marxistă asupra lui Iorgu Iordan, cu privire la tema anunțată, ne vom folosi de câteva citate ample extrase din paginile a două cărți (una înainte de 1950 – *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”* [1943 (ed. I), 1948 (ed. a II-a)] și alta după 1950 – *Limba română contemporană* [1954 (ed. I), 1956 (ed. a II-a)]) în care cunoscutul lingvist român dezbate „problema neologismelor”.

3.1. În *Limba română actuală* [=LRA], Iorgu Iordan dedică un capitol întreg neologismelor. Se observă imediat aici că lingvistul român ia atitudine împotriva exceselor „antineologiştilor”, care, de regulă, sunt și naționaliști în problemele politico-sociale. Întrucât aceștia consideră că influențele externe sunt un pericol pentru neamul lor, rezultă că și cuvintele „străine” devin „adevărați inamici ai limbii materne neaoșe”[24]. Dar o astfel de idee este absurdă. Nu-i nimic umilitor – spune Iordan – în a împrumuta cuvinte de la alții atunci când denumesc lucruri create de alte popoare, pentru că, alături de lucruri, este firesc să fie împrumutate „și numirile corespunzătoare”: „Este imposibil să ne izolăm de restul lumii, chiar dacă am avea această năstrușnică idee”[25]. În consecință, Iordan se arată a fi partizanul neologismelor necesare.

Totodată, el remarcă faptul că „se introduc și neologisme netrebuincioase”, și nu doar în „limbaje pur tehnice”, ci și în „graiul comun”. Această situație s-ar datora, pe de o parte, specialiștilor care, din comoditate, nu-și pun problema „dacă toți termenii tehnici din ramura de activitate respectivă sunt necesari și trebuie, deci, împrumutați”, iar, pe de altă parte, scriitorilor și publiciștilor de orice fel, care dau dovadă de snobism – „din dorința de a impresiona, de a trece drept om cult, cunoscător al marilor limbi de civilizație, de «a fi la pagină» (cum se exprimă mulți din ei), de a se supune modei etc.”[26]. Totuși, o astfel de imagine nu ar trebui să producă îngrijorare pentru cel care cunoaște istoria limbii române:

„Totdeauna și pretutindeni au intrat din limbile străine foarte multe cuvinte inutile împreună cu cele absolut necesare. Dar sita vremii le-a cernut, eliminându-le treptat, fără zgomot și fără trudă! Căci *limbajul uman procedează*, prin subiectele vorbitoare, *întocmai ca un organism* [s.n. C.M.]: asimilează ce-i convine și înlătură ce-i poate strica sau nu-i folosește”[27].

Mai reținem, din volumul în cauză, și următoarea afirmație categorică (ce anulează, cumva, ideea de „politică / planificare lingvistică”):

„Nimeni n-are dreptul să decidă în momentul de față care neologisme trebuie să rămâie și care nu, fiindcă nimeni, oricine ar fi el, nu se poate proclama purtătorul de cuvânt al întregii mase vorbitoare. Pentru aceasta ar avea nevoie de o... delegație, pe care însă n-are cum s-o obție”[28].

3.2. Este posibil ca impresionanta (nu doar ca dimensiuni) operă *Limba română contemporană* [=LRC] să fie locul unde se recunoaște pentru prima dată, într-o lucrare de lingvistică românească, faptul că „problema [normării] neologismelor”, raportată la limba literară, ține de *politica culturii*. De data aceasta, Iorgu Iordan se vede obligat să facă unele concesii regimului politic al vremii, adaptându-și concepția referitoare la subiectul cu pricina în funcție de noile „cerințe”. Să reamintim că, în urma referatului (vezi *supra*, 1.4.2.) întocmit de către Leonte Răutu, a fost decisă, de către Iosif Chișinevski, „Epurarea Institutului de Lingvistică al Academiei” și că, alături de Al. Rosetti și Al. Graur, avusese de suferit și Iorgu Iordan. Se explică astfel de ce reputatul lingvist alege „să-i dea dreptate”, în această privință, chiar lui Leonte Răutu [29] (deși o anumită comunicare esopică poate fi sesizată printre rânduri): „Felul cum se va rezolva problema neologismelor este, cred, cel indicat, în linii generale, de către tovarășul L. Răutu în comunicarea [30] făcută la sesiunea Academiei R.P.R. din martie 1951.”[31]. Și Iordan citează un amplu fragment din comunicarea în care Leonte Răutu perorează despre dezvoltarea viitoare a limbii române (redăm doar câteva fragmente):

„Noi ne exprimăm speranța că lingviștii noștri, fără a-i repeta pe puriști [...], vor aborda *problema curățirii limbii literare de zgură și a apropierii ei tot mai mari de limba vorbită de popor*. În niciun caz nu putem fi de acord cu părerea exprimată într-o lucrare a sa de Acad. I. Iordan, care preconiza *un fel de selecție naturală a neologismelor*. [...] Totodată *trebuie îndrumată și îmbogățirea ei cu neologismele necesare*. În U.R.S.S. se duce cu mare avânt activitatea de îmbogățire a limbii naționale cu noi termeni speciali. Numai în Letonia sovietică, comitetul special constituit în acest scop *a aprobat aproape 40 [de] mii de termeni noi din diferite domenii ale științei și tehnicii*.”[32].

La o privire atentă, se vede că, de fapt, Iorgu Iordan nu a renunțat la ideile sale mai vechi. Dovadă că se autocitează în LRC, reluând un paragraf din LRA (acela în care afirma că „limbajul uman procedează, prin subiectele vorbitoare, întocmai ca un organism”[33] [v. *supra*, 1.]), chiar dacă preia sintagma „selecție naturală” (pe care o socotește „foarte potrivită”) din critica pe care i-o face L. Răutu. Istoria limbii române – susține savantul în continuare – ne arată că idiomul nostru, în diverse etape ale dezvoltării sale, sub diverse influențe sau stăpâniri, a fost invadat de numeroase slavonisme, turcisme, grecisme inutile care, în majoritatea cazurilor, au avut o existență efemeră, dispărând fără de urmă. Prin urmare, același lucru ar trebui să se întâmple și cu „nenumeratele cuvinte franțuzești din vremea noastră introduse fără nevoie, numai din spirit de imitație și din dorința de a impresiona pe cititori”.

Să se observe, de asemenea, că I. Iordan, trimițând la L. Răutu, nu spune „felul în care *ar trebui să se rezolve* problema neologismelor este...”, ci „felul *cum se va rezolva*” [din păcate? într-un mod artificial?] problema în speță: deci, nu pe cale firească, ci, pesemne, prin... „aprobări”. Mai departe, referindu-se, pe lângă neologisme, și la termenii tehnici, Iordan declară (într-o veritabilă limbă de lemn):

„[...] atitudinea noastră în această problemă [trebuie] să se conducă după *criterii politice*, de ideologie a clasei muncitoare, care a fost ținută în întuneric de către regimul burghezo-moșieresc și are nevoie, în interesul întregului popor, să se lumineze, să învețe și să se cultive, spre a putea construi socialismul în patria noastră...”[34].

Politica culturii este atrasă și ea în discuție, dar interesant este că cel care a afirmat că problema neologismelor intră în sarcina acesteia nu a fost un lingvist, ci un publicist, Lothar Rădăceanu (fost ministru al muncii în regimul comunist), prețuit de Iordan pentru poziția sa singulară printre ceilalți gazetari / publiciști care judecau chestiunea neologismelor din perspectivă puristă, naționalistă:

„Singurul publicist român care a avut în problema neologismelor o atitudine principială justă este L. Rădăceanu. Iată ce spune el în articolul «Despre problema neologismelor» (*Gândul vremii*, ianuarie 1938, p. 1): «Întrebarea aceasta nu trebuie însă pusă din punct de vedere al filologiei academice. Pentru filologie, limba nu este decât un fenomen obiectiv, ca atâtea altele, care trebuie studiat și cercetat, ale cărui legi de ființare și dezvoltare trebuie descoperite, dar față de care nu încap altă atitudine decât aceea a cercetătorului perfect dezinteresat... Orice amestec conștient al omului și orice intervenție organizată a societății pentru a îndrepta limba pe un anumit făgaș de dezvoltare nu pot fi pentru filologie decât noi aspecte în acest fenomen complex care este limba și a cărei studiere aprofundată este menirea ei. *Aprecierile însă asupra îndreptăririi sau folosului cutărei intervențiunii conștiente în ceea ce se numește, fără prea mult temeii, evoluția organică a limbii iese din sfera de competență a filologiei. Ele sunt exclusiv de domeniul politicii culturale, care, prin definiție, are menirea de a îndrepta cultura într-o anumită direcție, nu de domeniul științei, care are a constata și cerceta, nu a aproba sau dezaproba.*»[35].

Desigur, față de cele afirmate de L. Rădăceanu, Iordan are și o serie de obiecții, în general întemeiate, pe care le precizează într-o consistentă notă de subsol:

„Partea finală a acestui citat, care exprimă ideea, foarte justă, că *problema neologismelor este o problemă de politică culturală* (căci se leagă strâns de ridicarea nivelului intelectual al maselor) păcătuiește prin afirmația (care ar putea fi numai ironică sau prezentată din punctul de vedere, greșit, al lingviștilor) că știința trebuie să se limiteze la constatarea și cercetarea faptelor, renunțând la aprobarea și dezaprobarea lor. Când este vorba de fenomene naturale, se înțelege că omul de știință nu trebuie (nici nu poate) să ia atitudine față de ele. Fizicianul constată și cercetează trăznetul, chimistul urmărește combinațiile de corpuri, pentru a vedea cum se produc ele și după ce legi se conduc etc. Dar în cazul fenomenelor sociale, printre care se număra limba, omul de știință, presupunând că vrea să fie așa zicând obiectiv, ba chiar se silește în acest sens, prin forța lucrurilor ia, nu se poate să ia [sic!], atitudine față de ele, fiindcă științele sociale (deci și lingvistica) sunt ideologie, sunt produsul mentalității de clasă.»[36].

Și, totuși, Iordan consideră, în mod surprinzător, că așa-numita „problemă a neologismelor” ar trebui rezolvată printr-o „discuție publică”[37] la care să fie invitate toate categoriile sociale:

„Discuția de până aici arată că a existat și continuă să existe o problemă a neologismelor, care a fost numai pusă, de obicei incidental, neorganizat și, aproape totdeauna, greșit. Rezolvarea ei n-a încercat-o în trecut nimeni, urmând să se producă de la sine, pe calea «selecției naturale». [...] *Problema trebuie pusă în discuție publică, la care să participe lingviști, scriitori și reprezentanți ai diverselor instituții de cultură, întreprinderi și organizații de masă, pentru ca toate categoriile sociale să-și spună cuvântul.* Limba este creația întregului popor și mijlocul cel mai important de comunicare în viața societății. De aceea, problemele ei interesează întreaga societate și la rezolvarea lor trebuie să participe reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale.»[38].

3.3. După toate aceste citate, simțim nevoia unor observații și precizări:

3.3.1. Discuția evidențiază că, înainte de instalarea regimului comunist, atitudinea „antineologistă”, puristă, se datora unui puternic spirit naționalist provenind mai ales din partea gazetarilor / publiciștilor. După venirea comuniștilor, politica lingvistică în această

chestiune devine una de „curățire a limbii literare de zgură și a apropierei ei tot mai mari de limba vorbită de popor” (L. Răutu), acțiune motivată de ideea că „dacă limba manifestă indiferență față de clase, în schimb clasele sunt departe de a fi indiferente față de limbă”[39]. „Zgura” ce trebuia eliminată nu era altceva decât „jargonul de salon al claselor dominante” a cărui „influență nefastă” acționase în ultimele decenii asupra „limbii române literare” (*idem*).

3.3.2. Leonte Răutu, atunci când abordează „problema neologismelor”, se referă, fără echivoc, doar la „limba română literară”, pe câtă vreme Iorgu Iordan pare să aibă în vedere mai degrabă limba istorică, cu toate varietățile ei stilistice, ceea ce mută problema într-un alt plan. Când vine vorba de limba exemplară (ce reprezintă o „construcție” la care se lucrează permanent pentru a fi eficientă în activitățile comune: educație, administrație, presă etc.), „soarta” acesteia nu trebuie să-i fie indiferentă lingvistului, care are datoria de a elabora reguli pentru normarea ei[40].

3.3.3. Încă din 1938, L. Rădăceanu nu agreea formula „evoluția organică a limbii” („...ceea ce se numește, fără prea mult temeii, evoluția organică a limbii...”, v. *supra*, 3.2.), considerând-o neîntemeiată. Și pe bună dreptate, întrucât limba este un obiect cultural, și nu unul natural. Metafora limbii ca organism (care se naște, se dezvoltă și moare) provine de la neogramatici. Iordan – care avea și o pregătire de neogramatic – folosește cu plăcere această analogie („limbajul uman procedează [...] întocmai ca un organism”) când vorbește despre dispariția neologismelor inutile, însușindu-și, totodată, și sintagma „selecție naturală” întrebuintată de L. Răutu. Și totuși (după cum o dovedește fragmentul deja citat) lingvistul român este conștient de diferența dintre „fenomenele naturale” și „fenomenele sociale” și de modul în care omul de știință se raportează la ele. Astfel, în cazul celor din urmă, specialistul poate (și are datoria) să ia atitudine față de ele.

3.3.4. În mod straniu, deși admite punctul de vedere al lui L. Rădăceanu (care confundă însă filologia cu lingvistica), potrivit căruia „problema neologismelor” aparține de drept politicii culturale, dar susținând, în același timp, că lingvistului îi este permis să intervină în dezvoltarea limbii, Iordan minimalizează rolul acestuia, afirmând că o astfel de chestiune „trebuie pusă în discuție publică”. El revine, de fapt, în acest fel, la ideile din LRA, când afirma că „nimeni n-are dreptul să decidă în momentul de față care neologisme trebuie să rămâie și care nu” (v. *supra*, 1.). Dubla negație s-a transformat în afirmație: de la „nimeni n-are dreptul...” s-a ajuns la formula „toate categoriile sociale [trebuie] să-și spună cuvântul” (v. *supra*, 3.2.). Raportată la problema discutată, formularea contrară înseamnă, de fapt, paradoxal, același lucru.

3.3.5. Iordan apreciază că „problema neologismelor” a fost doar pusă „de obicei incidental, neorganizat și aproape totdeauna greșit” (*ibid.*), fără să se încerce și rezolvarea ei, dar, cel puțin în privința punerii problemei, greșește flagrant, fiindcă Sextil Pușcariu tratase exemplar chestiunea, cu câțiva ani înainte, într-un capitol întreg (*Influențe culturale* – 45 de pagini!) din a sa *Limba română I. Privire generală* (1940). Atât „progresistul” Al. Graur, cât și „reacționarul” S. Pușcariu sunt amintiți[41] pentru faptul că au avut o poziție justă față de pătrunderea neologismelor în limbă (*à propos* de „selecția naturală”), deși atitudinea lor izvora din doctrine politice diferite. Trebuie să avem în vedere însă contextul în care scria Iorgu Iordan, context care nu-i permitea să trimită la ideile unor lingviști neagreați de putere la acel moment.

4. Concluzii generale. Nu se poate afirma că Iorgu Iordan, sub presiunea unui context potrivit adevărului științific, s-ar fi „dezis” de ideile sale mai vechi. „Compromisurile” pe care le-a făcut în privința problemei neologismelor (și a terminologiei) sunt doar de suprafață, el păstrându-și – dincolo de niște formulări menite să fie pe placul regimului politic de atunci – concepția pe care a avut-o la început și care continuă să reziste în scrierile sale și printr-o veritabilă comunicare esopică. În ceea ce-l privește pe Al. Rosetti, acesta ajunge să susțină, într-o a doua fază, o idee neștiințifică referitoare la natura și originea

semnului lingvistic, din dorința de a-și adapta concepția la ideologia marxistă. Este dificil de estimat în ce măsură credea Rosetti în cele susținute pe această linie. Cu vremea, ar fi putut să se devină convins de justetea propriilor afirmații. Pe de altă parte, nici nu putem dovedi că avem de-a face, în acest caz, cu o minciună (și, ca atare, cu o eventuală manipulare prin dezinformare a cititorilor). Fiindcă, în definitiv, ce înseamnă a minți? Răspunsul ni l-a dat, cu mai bine de 1500 de ani în urmă, Sf. Augustin: „Prin intenție, și nu prin adevărul sau falsitatea lucrului însuși trebuie să judecăm dacă se minte sau nu se minte [...]. Se poate minți spunându-se adevărul [...]. *A minți înseamnă a vorbi împotriva gândirii proprii cu intenția de a înșela...*”[42].

Opiniile lui Iorgu Iordan despre problema neologismelor sau, mai bine zis, modul în care pune el problema acestora, ar putea trece astăzi drept o greșeală, deoarece el avea în vedere limba istorică (pe care o asemăna unui organism), și nu limba literară (în sensul de limbă standard sau exemplară), cum s-ar fi convenit, minimalizând rolul / implicarea lingvistului în această chestiune și desconsiderând importanța politicii lingvistice. Dar era o greșeală în care (cu o încăpățănare tipică, de țaran moldovean, am zice) credea. Este, fără îndoială, curios cum de persistă Iordan într-o concepție perimată[43], în vreme ce Rosetti (obișnuit să probeze afirmațiile sale cu dovezi concrete) ajunge să susțină un lucru neverificabil științific.

În orice caz, numai cine a trăit și a pățimit în respectiva epocă poate înțelege, în întreaga dimensiune a faptelor, că mai toate compromisurile pe care cei doi lingviști le-au făcut nu sunt [chiar atât de] condamnabile, întrucât au reprezentat prețul plătit pentru menținerea altor valori, poate mai importante[44]. Eugeniu Coșeriu afirma că imperativul categoric al omului de știință este acela de „a spune lucrurile așa cum sunt” (Platon), chiar dacă a-l respecta duce la „sacrificiul securității persoanei și al libertății personale”[45]. Iată însă ce declara același savant, cu înțelegere, despre astfel de situații: „Când lumea în străinătate spunea: «cutare, ce-a făcut cutare...? Dintre lingviști... Rosetti... Ce-a făcut cutare și ce-a făcut acesta?» Ziceam: dar dumneata ce-ai fi făcut, dacă ai fi fost acolo? Cine știe?! Nu te-ai fi prostituat? Cine știe? Așa că [...] am avut norocul de a nu trebui să mă prostituez, pe când cei care au rămas aici au fost puși în situația asta și acest spălat al creierilor a fost așa de tare, că unii s-au și lăsat convinși.”[46].

Ar mai fi ceva de adăugat. În istorie sunt înregistrate destule cazuri în care oameni de știință au murit ori au suferit pentru o idee. Și, ceea ce este trist, de multe ori respectivele idei s-au dovedit mai târziu a nu fi adevăruri absolute, ci chiar erori, iar jertfa acelor oameni ne pare astăzi inutilă. E adevărat, totuși, că asemenea erori s-au petrecut în special în științele naturii, unde ipotezele se verifică sau nu, în cele din urmă. În schimb, în științele umaniste sau ale culturii, greșelile grave se produc mult mai rar, întrucât există acea „cunoaștere originară” (Husserl), adică o intuiție sigură, cu privire la activitățile sau obiectele pe care le produc oamenii, de la care pornim în cercetările noastre. De aceea, poate că mai firesc ar fi să se spună: „Pentru o idee nu trebuie să mori, pentru o idee trebuie să trăiești!”.

Note:

[1] Despre acestea, iată comentariul ironic al lui Stalin: „N.I. Marr defăimează cu multă zarvă metoda istorică-comparativă ca fiind «idealistă». Trebuie însă să spunem că metoda istorică-comparativă, cu toate lipsurile ei grave, este totuși mai bună decât analiza realmente idealistă a celor patru elemente ale lui N.I. Marr, deoarece prima îndeamnă la muncă, la studiul limbii, pe când a doua îndeamnă doar să zaci pe cuptor și să ghicești în cafea despre cele patru faimoase elemente.” (Stalin, I.V., *Marxismul și problemele lingvisticii*, Editura Partidului Muncitoresc Român [București], 1950, p. 35).

[2] Stalin, care era de altă părere, anticipa și un fel de globalizare lingvistică: „Aici vom avea a face nu cu două limbi, din care una este înfrântă, iar cealaltă iese învingătoare din luptă, ci cu sute de limbi naționale, din care, în urma colaborării îndelungate economice, politice și culturale dintre națiuni, se vor forma la început limbi unice zonale, foarte îmbogățite, iar limbile zonale se vor contopi apoi într-o singură limbă comună internațională, care, desigur, nu va fi nici germana, nici rusa, nici engleza, ci o limbă nouă, care a absorbit în sine cele mai bune elemente ale limbilor naționale și zonale.” (Stalin, *op. cit.*, p. 55).

[3] Robins, R.H., *Scurtă istorie a lingvisticii*, Editura Polirom, Iași, 2003, pp. 278-279.

[4] *Ibidem*, p. 279.

- [5] Cf. Mounin, Georges, *Istoria lingvisticii*, Editura Paideia, București, 1999, p. 308.
- [6] *Ibidem*, pp. 310-311.
- [7] Graur, Al., Wald, L., *Scurtă istorie a lingvisticii*, Editura Științifică, București, 1961, p. 142.
- [8] *Ibidem*, pp. 142-143. Pentru o prezentare a marxismului „ortodox” în lingvistică de până la intervenția lui Stalin, vezi Coseriu, Eugenio, *Glottologia e marxismo*, în „Atti del Sodalizio Glottologico Milanese”, 1950, II, 1, pp. 25-29.
- [9] „Cum vorbim” a fost suprimată în 1952, în locul ei fiind înființată revista „Limba română”.
- [10] Dumistrăcel, Stelian, *Lupta în jurul literei â și demnitatea Academiei Române* [autoeditare], Iași, 1993, p. 19.
- [11] *Ibidem*, pp. 19-21.
- [12] Documentele, din care vom prelua unele fragmente, au fost reproduse în „Ziua”, nr. 4378, 1 noiembrie 2008, de către Vladimir Alexe.
- [13] O imagine de ansamblu asupra epocii de tristă amintire și a modului în care Iorgu Iordan și Al. Rosetti încercau să-și mențină verticalitatea umană și științifică (a lor, dar și a discipolilor!) în acele vremuri ne-o oferă Marius Sala (el însuși „scutit” de Rosetti de la a folosi vreodată în vreo lucrare citate din „Învățații” marxiști) în *Cei doi stâlpi ai înțelepciunii* (Discurs de recepție rostit la Academia Română pe 06.01.2006), în „Limba română” (Chișinău), anul XVII, 2007, nr. 4-6, pp. 119-136.
- [14] Rosetti, Al., *Filosofia cuvântului*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, pp. 9-16.
- [15] *Ibidem*, pp. 15-16.
- [16] Că lucrurile nu stau chiar așa, o dovedește E. Coșeriu. Ne permitem să cităm din opera savantului câteva fragmente edificatoare în această privință: „Limba este condiție și formă a gândirii conceptuale (gândirea conceptuală există doar pe baza și prin medierea limbajului), dar în sine însuși nu este nimic «gândit».” (Coșeriu, Eugeniu, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 157); „De altfel, între limbaj și gândire raportul nu este de determinare, ci – ca să zicem așa – de posibilitate: gândirea nu este determinată de limbă, ci «este făcută posibilă» de către limbă. Totodată, gândirea depășește limba și trece de la limbă la realitate.” (Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica integrală*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, p. 167). În acest sens, este interesantă clasificarea gândirii pe care o face Coșeriu prin raportare la limbaj: „Gândirea se găsește înainte, în același timp și după limbaj, adică în mod ireal. Există o gândire *pre-lingvistică* pentru care nu e nevoie de cuvânt, o gândire care se prezintă prin reprezentări, fără cuvinte, și care conduce și la rațiuni practice. [...] Există apoi *gândirea lingvistică*, această gândire prin semnificații care sunt universale și care, în acest stadiu, ajung să coincidă cu ceea ce numim noțiuni sau concepte, și apoi există o *gândire post-lingvistică*, o gândire în care ne întoarcem la lucrurile deja delimitate prin limbaj și le analizăm ca atare și creăm atunci un limbaj tehnic.” (Coșeriu, Eugenio [sic], *Prelegeri și seminarii la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2004, p. 104).
- [17] Rosetti, *op. cit.*, p. 17.
- [18] Cf. Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998, pp. 85-88.
- [19] Rosetti, *op. cit.*, p. 18.
- [20] Rosetti, Al., *Despre natura semnelor lingvistice* (în Rosetti, Al. *Studii lingvistice*, Editura Academiei Republicii Populare Române [București], 1955, pp. 5-9), citatul la p. 5.
- [21] *Ibidem*, p. 7.
- [22] *Ibidem*, p. 9.
- [23] Mounin, *op. cit.*, p. 15.
- [24] Iordan, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, ediția a II-a [ediția I – 1943], Editura Socec & Co., S.A.R., București [1948], p. 465.
- [25] *Ibidem*, pp. 467-468.
- [26] *Ibidem*, pp. 470-471.
- [27] *Ibidem*, p. 471.
- [28] *Ibidem*.
- [29] Care, totuși, spre deosebire de majoritatea politrucilor ce se îndeletniceau cu „bunul mers” al culturii românești, avea o pregătire în domeniul destul de solidă.
- [30] Este vorba despre comunicarea *Problemele științelor sociale în dezbaterile Academiei R.P.R.* (susținută de L. Răutu la 25 martie 1951).
- [31] Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, ediție nouă [ediția I – 1954], Editura Ministerului Învățământului [București], 1956, p. 71.
- [32] *Apud* Iordan, *op. cit.*, p. 79. Sublinierile din acest text (ca și din celelalte) ne aparțin.
- [33] *Ibidem*, p. 70.
- [34] *Ibidem*, p. 79.
- [35] *Ibidem*, p. 72.
- [36] *Ibidem*, pp. 72-73.
- [37] Vezi și un alt fragment: „Unii [scriitori, n.n. C.M.], foarte puțini, se conduceau după idei juste, datorită legăturilor strânse cu viața și cu limba poporului. Este cazul lui Sadoveanu, de pildă, care poate fi citat ca model și din acest punct de vedere. *Dar ei nu puneau problema «neologismelor» în discuție publică*, ci se limitau și se sileau s-o rezolve fiecare cum putea, cu ajutorul mai de grabă al unui fel de instinct lingvistic, al simțului pentru limba maternă...” (*Ibidem*, p. 71).
- [38] *Ibidem*, p. 73.
- [39] Răutu, *apud* Iordan, *op. cit.*, p. 79. De fapt, ideea aceasta nu-i aparține lui L. Răutu, care a preluat-o, într-o formulare aproape identică, de la Stalin (*op. cit.*, pp. 13-14).
- [40] Chiar dacă acțiunile sale pot fi uneori greșite. Ne referim aici doar la sensul pozitiv al activității lingvistului, care, din perspectiva deontologiei limbajului, este justificată.
- [41] Vezi Iordan, *op. cit.* [LRC], p. 72.
- [42] Sf. Augustin, *De mendacio*, *apud* Thom, Françoise, *Limba de lemn*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 88.

- [43] Să fi urmat, oare, Iordan străvechiul adagiu al lui Cicero? Și anume: *Errare malo cum Platone quam cum istis vera* („Prefer să greșesc alături de Platon, decât să aflu adevărul împreună cu aceia [=adeptii lui Pitagora].”).
- [44] În același timp, trebuie să avem în vedere că un regim opresiv, cum a fost, mai ales, cel comunist, dispunea tot felul de mijloace prin care putea „convinge” pe cineva să respecte ideologia fixată. Unii au rezistat mai bine la acele presiuni, alții au cedat mai ușor. Un lucru este clar: rezistența omenească nu se poate calcula exact; ea este, de altfel, variabilă în funcție de structura psihică a fiecăruia.
- [45] Coșeriu, Eugen[iu], *Deontologia culturii* (în *Idem, Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, Iași, 1994, pp. 173-180), pp. 174-175.
- [46] Coșeriu, Eugeniu, *Universul din scoică* [interviuri realizate de Gheorghe Popa, Maria Șleahțișchi și Nicolae Leahu], Editura Știința, Chișinău, 2004, p. 24.

Bibliografie selectivă

- Coseriu, Eugenio, *Glottologia e marxismo*, în „Atti del Sodalizio Glottologico Milanese”, 1950, II, 1, pp. 25-29;
- Coșeriu, Eugeniu, *Universul din scoică* [interviuri realizate de Gheorghe Popa, Maria Șleahțișchi și Nicolae Leahu], Editura Știința, Chișinău, 2004;
- Graur, Al., Wald, L., *Scurtă istorie a lingvisticii*, Editura Științifică, București, 1961;
- Iordan, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, ediția a II-a [ediția I – 1943], Editura Socec & Co., S.A.R., București [1948];
- Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană*, ediție nouă [ediția I – 1954], Editura Ministerului Învățământului [București], 1956;
- Mounin, Georges, *Istoria lingvisticii*, Editura Paideia, București, 1999;
- Robins, R.H., *Scurtă istorie a lingvisticii*, Editura Polirom, Iași, 2003;
- Rosetti, Al., *Filosofia cuvântului*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946;
- Rosetti, Al., *Despre natura semnului lingvistic*, în Academician Al. Rosetti, *Studii lingvistice*, Editura Academiei Republicii Populare Române [București], 1955, pp. 5-9;
- Sala, Marius, *Cei doi stâlpi ai înțelepciunii* (Discurs de recepție rostit la Academia Română pe 06.01.2006), în „Limba română” (Chișinău), anul XVII, 2007, nr. 4-6, pp. 119-136;
- Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998;
- Stalin, I.V., *Marxismul și problemele lingvisticii*, Editura Partidului Muncitoresc Român [București], 1950.

Discursul repetat și repetarea discursivă în romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, al lui Marin Preda

Lect. univ. dr. Gina Necula
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: Starting from the professor's Coseriu theory which states that the process of communication between human beings is based on repeating linguistic patterns – this being in favor of the general globalizing tendency in communication -, this article tries to analyze if political discourse may be considered a form of repeated discourse or it is just a case of discursive repetition when invading the literary discourse.

Key words: linguistic cliché, stereotype, repeated discourse, manipulation

Analiza limbii de lemn arată modul în care se pierd progresiv obișnuințele limbii naturale, vorbitorii folosind în schimb o combinație de sloganuri și trivialități, dar analiza textului literar scris în perioada comunistă cu conștiința faptului că i se oferă doar două posibilități: fie aceea de a se conforma și de a-și asuma un discurs ideologic fals – limba de lemn, fie aceea de a mima înregimentarea și subminarea acestui discurs cu propriile argumente. Se poate observa astfel că, într-adevăr, în limba de lemn nu autorul, ci sistemul politic compune textele, pentru că autorului nu i se cere creativitate și simț lingvistic, ci doar memorie bună pentru a reține cât mai multe clișee ideologice, stereotipiile prezintă avantajul că, prin familiaritatea recunoașterii, economisesc investiția de energie intelectuală, favorizând rapiditatea enunțării și a comprehensiunii fără să mai țină cont de regulile contextuale, ci doar de cele co-textuale. Distingem, astfel, pe de o parte, intenția autorului de a fi cu ceilalți prin intermediul textului creat și, pe de altă parte, strădania sa ca, prin același text, pe care încearcă să-l codeze adecvat, să capteze un mesaj din nenumăratele mesaje care îl asaltează și să îl transmită mai departe sub o formă care să mimeze înregimentarea ideologică. Identificăm aici, pe de o parte, nevoia de a afirma apartenența la un grup prin asimilarea și asumarea de clișee și, pe de altă parte, nevoia de a dărâma aceste bariere lingvistice care ajung să devină bariere sociale.

Romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* al lui Marin Preda poate fi privit ca un studiu al modului în care se realizează comunicarea într-o perioadă în care cenzura și politica de partid dictau esența limbii, îndeosebi al modului în care tradiția lingvistică este concurată de un discurs agitatoric rudimentar.

Avem de a face, în acest caz, cu un tip de proză scrisă cu ochii pe cititor care se anunță, de la început, a fi îmbibată cu nenumărate șiretlicuri lingvistice prin care autorul face semne discrete cititorului, manifestând o savoare deosebită în surprinderea vorbirii personajelor sale, și dovedind cum, prin modul în care vorbesc, acestea își asumă istoria. În opinia lui Eugen Coșeriu “vorbirea este un fel de pictură cu colaj simultan, adică în parte este tehnică actuală și în parte sunt *bucăți de vorbire* deja existente și duse de tradiție în toate aceste expresii, locuțiuni fixe, proverbe, citate, etc.” (*Lecții*, p.193). Tocmai felul în care autorul scoate în evidență competențele expresive ale textului prin valorificarea unor acte de vorbire deosebit de semnificative, este obiectul studiului de față, în care ne propunem să analizăm mecanismul generării și funcționării discursului ca formă de asumare și transmitere a unei experiențe lingvistice. Aceste *bucăți de vorbire* poartă numele de *discurs repetat* și, în referirea la ele, vom folosi definiția coșeriană care acceptă ca discurs repetat “tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin fixă, fragment lung sau scurt a ceea ce s-a spus deja.” (*Lecții*, p.193). De fapt, nu facem în vorbire decât să adoptăm clișee pe care, la un moment dat, nu mai simțim nevoia să le rostim în întregime, convinși fiind că interlocutorul nostru poate identifica sensul și dintr-un fragment de discurs, aflându-se și el în posesia acelorași cunoștințe despre valențele expresive ale discursului. Trebuie subliniat că discursul repetat nu se impune ca modalitate aparte de ordonare a vorbirii numai prin forma fixă, care e mai mult sau mai puțin explicită, având în vedere că oamenii exprimă conținuturi psihice proprii prin

expresii a căror formă a servit drept suport ideilor și afectelor multor generații de vorbitori, dar și prin intenția vădit persuasivă și didactică. Intenția perlocuționară a discursului repetat este de a ajuta la formarea unor convingeri și deprinderi apelând la experiența și înțelepciunea comunității.

Eugen Coșeriu identifică mai multe forme prin care tradiția lingvistică se manifestă ca discurs repetat. O primă formă de manifestare a discursului repetat este citatul, situație în care tradiția literară se inserează în tradiția lingvistică. Atunci când se utilizează în comunicare fragmente literare sau altele, fie chiar cu mici modificări, vorbitorul se referă la anumite texte și, uneori, aluzia la text se configurează ca imitație parodică a unei opere literare. În astfel de cazuri însă, e nevoie ca, atât emițătorul, cât și receptorul mesajului, să fie în posesia unei alte științe care să le permită emiterea și, respectiv, decodarea corectă a informației transmise, chiar dacă aceasta a suferit modificări. Un exemplu în acest sens este următorul: *“Ne cerea să ne împăcăm, în stil dostoievskian, eventual să plângem și să ne îmbrățișăm: Victor Petrovici, să exclame el cu glas gătuit, unde am ajuns, ce trepte ale josniciei am coborât, Piotr Nicolaevici, să-i răspund și eu strangulat de emoție, o iubim, o iubim amândoi, să fim mândri de ea...Să uităm totul, da Piotr Nicolaevici, nu te mira, asta trebuie să facem, să fim demni de ea și să-i sărutăm piciorușele.”*(I, p.157), prin care personajul principal, Victor Petrini, își asumă parodia unui text celebru, cerând în felul acesta cititorului să intre în joc și să interpreteze mesajul prin grila propusă de el. Ar trebui subliniat cu această ocazie că nu e la îndemâna oricui să se interpună în discursul repetat și să modifice intenționat structura acestuia, e nevoie de o îndemânare aparte în mânăuirea materialului lingvistic. În astfel de cazuri tradiția literară impune un model pe care vorbitorul îl poate suprapune peste experiența sa. Într-o altă situație, citatul devine intermediar pentru parodiarea unui fapt de real, folosindu-se de ceremonialul unei ședințe: *“«Cu-o moarte toți suntem datori», reflectase odată Ion Micu când doi scriitori din București muriseră, unul după altul, ba chiar răsese: «la cimitir, parodiase el ritualul unei ședințe, Cezar Petrescu, pe care tocmai îl îngropau, se pregătește Al. Chirișescu, care tocmai agoniza.»*”(III, p.7)

Alte forme ale discursului repetat sunt: proverbele, locuțiunile fixe, formulele tradiționale de comparație, care au ca trăsătură comună “faptul că elementele lor nu sunt lingvistic *structurabile*, fiindcă, în măsura în care sunt fixe, nu sunt substituibile (*comutabile*); nu participă la opoziții funcționale actuale.” (idem). Proverbele au funcție didactică și acest didacticism evident joacă un rol important în persuadarea locutorului pentru că ele conțin experiența, cunoștințele și observațiile a generații de vorbitori, și această înțelepciune distilată le oferă caracterul general valabil și le dă dreptul la autoritate. Structura fixă oferă siguranța faptului că ceea ce e transmis nu poate fi contrazis sau încălcat, fapt care motivează frecvența cu care vorbitorii apelează la acest tip de comunicare. Recepționarea discursului repetat poate fi interpretată și ca declarație de apartenență la un anumit grup social sau politic, la un anumit tip de cultură, anumite tipuri de discurs repetat sunt caracteristice anumitor comunități, ceea ce ține de dimensiunea socială a discursului.

Persoana vorbitoare primește din afară un anumit material pentru expresie și îl folosește apoi în forme care – chiar în cazul formulelor fixe – nu mai pot fi socotite identice cu acelea primite. Un tipar este încadrat în fraze a căror construcție aparține unui individ, deci ele nu scapă de nuanțarea pe care le-o impune ansamblul în care se află; chiar dacă cineva ar vorbi numai în șabloane de lungimea unor fraze, totuși acestea capătă fine nuanțe specifice, din pricina vocii, a intonației, a gesturilor sau a mimicii și sunt interpretate de interlocutor în funcție de împrejurarea în care se află vorbitorul. Putința de opțiune în cadrul unor limite convenționale alcătuiește tocmai baza stilului în exprimarea prin limbaj.

Modul în care vorbește personajul Victor Petrini probează capacitatea sa de adaptare la situațiile de comunicare, folosind elemente din universul interlocutorului, ba

chiar are inspirația de a-și intimida interlocutorul prin abilitatea cu care mănuieste materialul verbal «Însoară-te, domnule Petrini, reveni, arămia, care acum, sub lumina lunii, arăta în mod curios mai bătrână decât la lumina zilei. Ce aștepti? Vremea trece! și nu se mai întoarce.» «Da, desigur, zisei, și cine se scoală de dimineață departe ajunge!» (III, p. 216) Personajul sesizează importanța pe care o impune structura fixă în mintea celei care vorbește și de aceea îi întâmpină discursul tot cu un discurs repetat, subliniind că toate situațiile de comunicare care au intrat în uz prin repetare capătă obligatoriu și valoare de adevăr.

Discursul repetat cere, de asemenea, vorbitorului și ascultătorului să fie în posesia acelorași expresii, care să reflecte performanța lingvistică a celor doi, și a acelorași cunoștințe pentru ca decodarea mesajului să se poată produce în aceeași termeni în care a fost gândit. «*Filozoful tău bulgar Stancio Stancev nu face o ceapă degerată pe lângă filozoful Ion Sprjna...*» (I, p. 155)

Faptul că formele fixe nu sunt structurabile este evident în următorul exemplu în care personajul se arată indignat de faptul că soția sa trunchiază expresia fără a sesiza că în felul acesta a omis tocmai partea importantă a mesajului: «*Ba ți-am spus, lasă, te-ai supărat ca văcarul, nu știu ce ți-a venit...*» *Am vrut să-i spun că supărarea văcarului e pe sat, bine, iată-mă văcar, dar unde-i satul? Vroia să spună că ea e mai mulți?*» (I, p.207) Situația de comunicare a fost compromisă de această dată tocmai de intruziunea într-un text care nu permitea să se încalce o formulă tradițională de comparație, ceea ce determină și comentariile ulterioare ale lui Petrini.

Observăm însă, că autorul e interesat și de un alt tip de discurs repetat, sau, mai bine spus, un surogat de discurs repetat care își modifică intenționalitatea, păstrându-și aspectul de fragment copiat. Marin Preda reușește să ilustreze felul în care limba se confruntă cu fenomenul de diglosie oscilând între expresia naturală și discursul de lemn, ca instrument al Puterii. Analiza limbii de lemn arată modul în care se pierde progresiv obișnuințele limbii naturale, vorbitorii folosind în schimb o combinație de sloganuri și trivialități. Fapt surprins de Marin Preda în numeroase situații cum este și următoarea: «*Trebuie să ajutăm cadrele noi să intre în problemă, nu să le dăm afară când vin în biroul nostru.*» «*Se poate și asta, dar să nu vină la noi să ne spună că azi nu mai facem filozofie, ci tractorie.*» «*Așa a spus?!*» «*Da, așa a spus.*» «*atunci e un idiot, care nu știe nici măcar că clasa muncitoare se ghidează după filozofia marxist-dialectică, și că practica, fără teorie, e oarbă. Dacă e așa, atunci ai dreptate. Linia partidului e justă, dar uite ce ajunge în practică.*» (II, p.81) Iese în evidență din acest fragment faptul că o astfel de comunicare se constituie prin repetarea mecanică a unor expresii «*tăiate ca de bardă*», care se constituie într-un semnal de alarmă pentru «*închingarea limbii și a gândirii*» (Dumistrăcel, *Restabilirea*, p. 6) în tiparele limbii de lemn.

Francoise Thom (*Limba de lemn*, p. 24) citează cuvintele lui Goebbels pentru a evidenția politica de manipulare lingvistică a discursului de lemn: «*Noi nu vorbim pentru a spune ceva, ci pentru a obține un efect.*» De fapt discursul de lemn nu face altceva decât să măsluiască tradiția lingvistică, copiind-o ca procedeu, dar fără să mai urmărească aceleași scopuri. Discursul repetat însă, își păstrează în comunicare aceleași scopuri ca și retorica clasică, anume de a persuadea, influența, incita, dar toate acestea în sens pozitiv, cu intenții didactice, în direcția transmiterii de informații deja structurate, spre deosebire de limba de lemn care promovează false atitudini, opinii stereotipe, dovedindu-se o formă de gândire lozincardă. George Orwell (1984 – p. 5) afirmă că «*limba se urâțește datorită degradării gândirii, iar gândirea se degradează datorită urâțirii și impreciziei crescânde a limbii*», «*discursul politic e destinat a face minciunile să sune verosimil și crime respectabilă*».

La Marin Preda iese în prim plan montajul ideologico-lingvistic, prin evidențierea unui vocabular univoc și sărac caracteristic limbii de lemn. Autorul surprinde eșecul discursului prezentând modul în care locutorul se abandonează funcției mașinale a limbajului înlocuind căutarea sensului print-o judecată de valoare. «*Da, dar ia să ai un pistol-mitralieră în mână și să mă prinzi în munți, te-ași vedea eu că n-ai mai face cu mine teorii istorice și m-ai*

ciurui fără discuție, ca un dușman de clasă înrăit ce ești!»(II, p. 141) Această cruditate lingvistică, manifestată prin înclinația către slogan, apare în mod deosebit în folosirea metaforelor și a tiparelor lingvistice. Se creează în felul acesta o galerie întreagă de metafore și metonimii pentru desemnarea opozițiilor, care se constituie obligatoriu în simboluri negative.

Limba de lemn nu mai este ilustrarea discursului repetat, văzut ca sinteză de experiență și tradiție, ci e doar repetarea unui mare discurs al înaintașilor comuniști, care au spus totul, nimic nu mai poate fi comentat și adăugat, ceea ce face ca discursul să se învârtă în loc.

“(…) de-ai ne-a trimis partidul și poporul, să apărăm cuceririle politice ale clasei muncitoare, încheie el izbînd cu pumnul în birou ... intelectuali, oameni cu carte, uneltesc să se întorcă vremurile apuse.” (II, p.134) Acest tip de discurs este întotdeauna expresia unei atitudini ostile față de tot ce poate fi superior gândirii lozincarde.

Apare inevitabil în roman și parodiarea acestui tip de discurs “«Au rămas în urmă, reflectă Vintilă. Ar trebui să se organizeze pe syndicate!»«Asta ar însemna să-și invendeze ji lupta de glasă, zise Calistrat. Și să iasă la manifestație...»«Și cine ar fi dușmanul de clasă?» rîse Vintilă, «Treaba lor, zise Calistrat. Exploatatorii dintre ei...»”(II, p. 229) Falsificarea realității prin discurs este subliniată de faptul că personajele ironizează contextul social-politic, aplicându-l lumii șobolanilor. Același lucru îl face și Petrini atunci când se folosește de structuri ale discursului comunist într-o situație domestică, ceea ce scoate și mai mult în evidență senzația de falsitate a exprimării: “«... trebuie să știi că eu sunt om bun și blînd, dar răspund la provocări, deși în marea tactică, în lupta pentru cucerirea puterii a clasei muncitoare, adăugai eu divagînd ironic, s-a lansat și lozinca: tovarăși, nu răspundeți la provocări.»”(II, p.32)

Se poate astfel constata că, de fapt, limba de lemn este mai degrabă o *repetare discursivă* a unor sintagme vidate semantic decât un discurs repetat, pentru că ea se abandonează în plăcerea de a copia un model fără intenția să comunice ceva, ci doar să se folosească de magia cuvîntului pentru a oculta realitatea, și se mărginește să elaboreze artificial clișee, fără a le analiza implicațiile asupra conținutului vorbirii. În comunicarea care se folosește de limba de lemn nu mai e vorba de discurs repetat, ci de lungi monologuri ale Puterii politice (“discursuri”, “cuvîntări”, “expuneri”, “instructaje”, etc.) Discursul repetat are drept scop persuasiunea socială, iar limba de lemn manipularea, ca cea mai insidioasă formă de influențare. Spre deosebire de persuasiunea prin comunicare care cuprinde încercarea conștientă a unui individ de a schimba comportarea celuiilalt, prin transmiterea unor mesaje ce reprezintă sinteza unei experiențe, manipularea înseamnă a face pe oameni să se comporte într-un anumit mod fără ca ei s-o știe și poate chiar împotriva dorințelor și intereselor lor. Acțiunea de manipulare poate da numai iluzia de libertate, de agere liberă.

Există și situații în care discursul repetat se întîlnește cu tipare aparținînd limbii de lemn, iar combinarea celor două accentuează falsitatea comunicării: “Să dea Marx să nu înțelegi prea tîrziu cuvintele mele!” (I, p.267)

Verbele mobilizatoare, adjectivele caracterizante, cuvintele cu sens modificat sau care nu au un sens clar, hipnotizează, maschează realitatea, comunicarea se face în folosul celui care manipulează expresia, nu în folosul celui căruia i se comunică informația, așa după cum se întîmplă cu discursul repetat, care intenționează tocmai să prezinte mai bine realitatea și se folosește de experiența acumulată în cuvinte pentru a influența pozitiv ascultătorul. Este o strategie de distorsionare a comunicării prin care nu se așteaptă ca ascultătorul să aibă drept la replică sau să se interpună în mesaj, “românii au devenit, treptat, meșteri în vorbire relativ criptică și în decodarea subtextelor unor mesaje aparent inofensive” (Slama, Strategii, p. 17). “«Nu, zise el, nu sunt așa de mare filozof ca tine, eu îndeplinesc sarcina pe care mi-a încredințat-o partidul, de a stârpi pe toți dușmanii poporului, indiferent sub ce mască s-ar ascunde și degeaba îmi vii tu cu teorii, chestii istorice și alte baliverne, n-avem noi acuma timp de asemenea parascovenii. După tine ar trebui să lăsăm burghezia să-și facă mendrele și noi să ne uităm și să filozofăm, c-ofi, c-o păți...»”(II, p.140) Mulți dintre vorbitori ajung să folosească, astfel, un

surogat de limbă naturală și limbaj ideologic fără să sesizeze că, în felul acesta, comunicarea nu mai are o bază reală atât timp cât intervin o serie întregă de abstracțiuni a căror semnificare nu poate fi sesizată: “sarcină”, “dușmani”, sunt elemente foarte vagi, care nu ajută exprimarea, ci mai tare o încălesc.

Într-un text anticorpii manipulării sunt dați de o lectură critică, ceea ce își propune Preda să solicite cititorului pentru că pericolul manipulării este diminuat în cazul în care retorica locutorului întâlnește o altă retorică, a interlocutorului, care are competența să intervină în “agonistica generalizată” a jocurilor de limbaj. Repetarea discursivă exprimă uniformizarea gândirii. “*«Cunosc eu acest gen de intelectuali foarte mândri de drăcușorul mic-burghez care zace în ei și care îți scoate cornițele ori de câte ori e vorba de lucruri serioase. » Ion Micu îi replicase: «În orice caz văd că și dumneavoastră gândiți prin sistemul de imagini care face parte din opiumul popoarelor: drăcușor, cornițe... Or, noi, marxiștii știm că nu există draci și nici fii de-ai lor, drăcușori...»*” (I, p.254)

Există în roman o situație care arată că, pentru vorbitorul deprins cu limba naturală, clișeele nu au nici un înăeles. Atunci când, într-o ședință la facultate, una dintre studente este acuzată de “ciocoism” pentru că nu declarase că tatăl ei deținuse un jaogăr și pentru aceasta este numit “dușman al poporului”, fata reacționează simplu în conformitate cu realitatea pe care o cunoaște ea: “*«Tata nu e dușman al poporului, e țăran din Banat.»*” (III, p.264) Prin acest exemplu devine evident ceea ce afirmă Tatiana Slama-Cazacu, și anume că “orice derogare (ignorare voită sau nu) de la cerința ca emițătorul să țină seama de cunoștințele (contextul implicit) pe care le are sau nu receptorul înseamnă o deteriorare a comunicării, are loc o malversație a comunicării, chiar o măsluire a actului normal, leal de comunicare” (idem).

Limba de lemn nu este un discurs reflexiv, care să permită celui care îl folosește să se transpună pe sine prin mesaj. Toate discursurile comuniste nu sunt decât repetare a unor tipare, care nu-și trădează autorul, și nici nu se adaptează la situația de comunicare. Indiferent de circumstanțe, se emit, pe un ton ceremonios și oficial, fluvii verbale, surrogate de comunicare, cuvinte cu statut de unicat, inteligibile pentru inițiați, cuvinte fără context (Partid), sloganuri înțelese fără să se facă adaosuri contextuale, cum e și cazul fragmentului următor: “*(...) fiindcă lupta partidului nu s-a încheiat, avem de luptat împotriva dușmanului de clasă care uneltește să întunece victoriile noastre, a ideologiei burgheze imperialiste și a rămășițelor mic-burgheze.*” (III, p.16) Cuvintele sunt folosite în scopuri propagandistice, profitându-se de magia cuvântului neînțeles și a sensului nepătruns: “*(...) începuseră să scandeze: «chiabur-ul, ochiul dracu-lui, dușman al poporu-lui», jalnice epitețe, stupidă imaginație de școlari arierați!*” (III, p.263) Comentariile personajului invită cititorul să reflecteze asupra ridicolului provocat de astfel de false reacții.

Se poate de asemenea remarca folosirea stereotipiilor în scopul urmărit, se produc eliminări strategice de cuvinte, învăluri semantice, scoaterea din context tocmai pentru a justifica reacțiile agresive ale Puterii. Preda face ca personajul său să fie condamnat pentru că într-o scrisoare din partea unui prieten din Franța apare propoziția: “*Aștept ordonanțele dumneavoastră....*” Cuvântul “ordonanțe” și contextul invocat de personaj nu au nici o rezonanță în mintea torționarului, asociindu-i alt cuvânt, și anume “ordine”.

Propagandistul care folosește clișee speră că audiența va respinge persoana sau ideea respectivă pe baza simbolului negativ în loc să analizeze realitatea. Repetarea discursivă este, prin sloganurile ei, un ecran fumuriu de fraze politice, prin care se împiedică accesul la realitatea politică. “*«Ia spune tu, puișor de chiabur, cum ai ticluit să ne ascunzi că taică-tău avea joagăr, cu care exploatați pe țărani cerând prețuri nerușinate?Ia vino încoace ...Așa...Mai aproape! Mai, mai! Ia arată mâna cu care ți-ai scris autobiografia...Așa, asta e, deci cu mâna asta ai scris ca să te strecorei în facultate. Mână de năpârcă. Ia arat-o și adunării... Așa, ai curajul, mai ai și curajul...Ia răspunde-ne aici, a zis Șuta, tu te-ai gândit că prin viclenia ta ai reușit să ocupi locul alteia, element sănătos, care în trecut n-a avut acces la învățământ datorită condițiilor grele de exploatare.»*” (III, p.264) Aceste clișee lingvistice ajung de la stereotipe la expresii vulgare. Tonul este unul de revoltă și

acuzare continuă. Distanța de la clișeu care conține cuvinte agresive, la agresivitate este foarte mică.

În concluzie se poate afirma faptul că meritul lui Preda este acela de a fi pus în oglindă cele două manifestări ale limbajului, pe de o parte, exemplificând însemnătatea și frecvența discursului repetat, iar, pe de altă parte, subliniind modul în care este falsificat modelul discursului repetat în scopuri propagandistice. Este ușor de observat că prin discursul repetat se creează senzația de experiență trăită, demnă de a fi urmată, pe când printr-o simplă repetare discursivă nu se creează decât o impresie hipnotică asupra ascultătorului, fără a i se transmite nimic, doar senzația că asistă la unul și același discurs, copiat de indivizi care nu sunt interesați să se adapteze situațiilor de comunicare, ci doar să reproducă un interminabil text prin care ideologii marxism-leninismului sunt considerați profeți atotștiutori. Nimic nu mai poate fi contrazis sau modificat în ceremonialul repetării discursive, simpla preluare, fără intenția de a demonstra ceva e văzută ca modalitate de aderare necondiționată la ideologia partidului conducător, profitând de faptul că stereotipiile prezintă avantajul familiarității recunoașterii care favorizează astfel o economie de energie intelectuală, prin rapiditatea enunțării și a comprehensiunii fără să mai țină cont de regulile contextuale, ci doar de cele co-textuale.

Bibliografie:

- Coșeriu, Eugen – *Lecții de lingvistică generală*, Editura ARC, 2000.
- Dumistrăcel, Stelian, *Restabilirea demnității cuvintelor*, „Cronica”, Anul I, 29 decembrie, 1989, p.6.
- Dumistrăcel, Stelian, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2006.
- La Faye, Jean-Pierre *Langages totalitaires, Critique de la raison / l'economie narrative*. Heramnn, Paris, 1972.
- Malinowski, Bronislaw, *The Problem of Meaning in Primitive Languages*, în *The Meaning of Meaning – A Study of the Influence of Language Upon Thought and of the Science of Symbolism* by C.K. Ogden & J.A. Richards with supplementary essays by B. Malinowski & F. G. Crookshank, A Harvest Book, Harcourt, Brace & Company New York, 1923.
- Orwell, George – *O mie nouă sute optzeci și patru*, Editura Univers, București, 1991.
- Roșca, Luminița, *Producția textului jurnalistic*, Editura POLIROM, Iași, 2004.
- Roventă-Frumușani, *Semiotica discursului științific*, Editura Științifică, București, 1995.
- Slama-Cazacu, Tatiana, *Stratageme comunicaționale și manipularea*, Editura Polirom, Iași, 1993.
- Teodorescu, Cristiana-Nicola, *III Analiza discursului politic: Probleme teoretice și metodologice*, în *Patologia limbajului totalitar*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2000.
- Thom, Françoise, *Limba de lemn*, traducere de Mona Antohi, studiu introductiv de Sorin Antohi; „Humanitas”, București, 1993.
- Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*; București, Editura Universității București, 2001.

Accepția ideologiei ca discurs

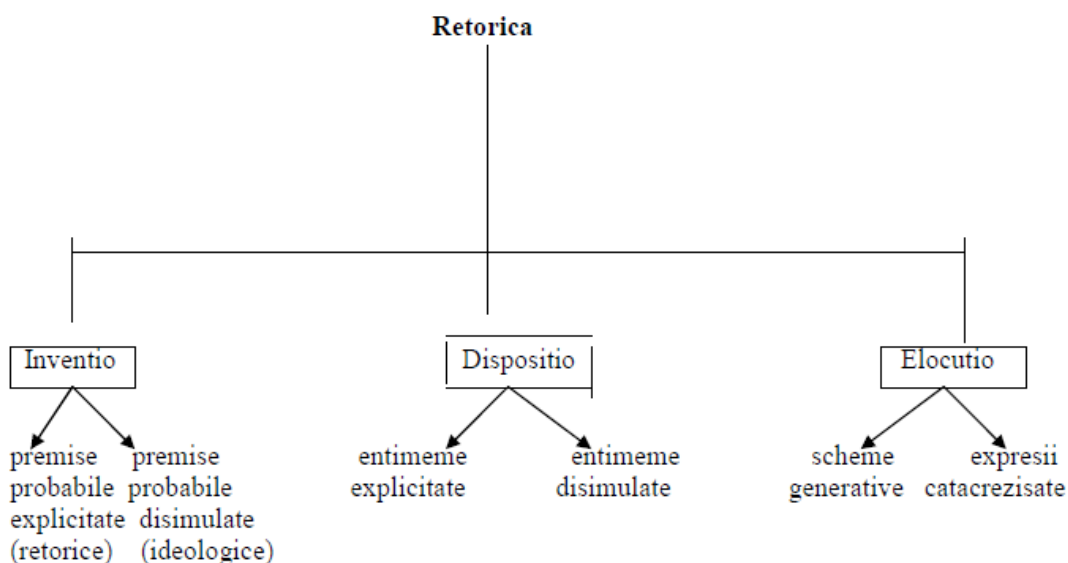
Lect. univ. dr. Nicoleta Neșu,
Sapienza Università di Roma

Rezumat: *The present paper focuses on the relationship between ideology and the political discourse, as well as on the relationship between ideology and propaganda. Our aim is to underline the discursive prospective of the ideology, seen into the global frame of the general communication process. A special attention is given to van Dijk's three-dimension model of the ideologic discourse, based on a interdisciplinary theory of ideology which takes into consideration the level of the ideology's nature, the level of its cognitive representation and the level of its modalities of expression.*

Key-words: *ideology, political discourse, propaganda, communication process*

Un concept esențial în încercarea de definire a specificității comunicării politice îl constituie *ideologia*. Relația acesteia cu discursul politic este un fapt de necontestat în momentul în care acceptăm ipoteza conform căreia „orice relație de putere se manifestă în perimetrul intereselor grupurilor și indivizilor și influențează dinamica satisfacerii acestor interese în funcție de structura relațiilor de putere instaurate. De aici rezultă și *natura ideologică* a discursului politic, concretizată în situația că un astfel de discurs este purtătorul intereselor, opțiunilor grupurilor de putere care îl pun în circulație și care reprezintă anumite segmente de mai mare sau mai mică amplitudine ale societății” (Sălăvăstru, 1999, 20).

Perspectiva ideologică aduce o serie de modificări ale procesului comunicativ, modificări determinate, în opinia lui Eco, de disimularea opțiunilor alternative [1]. Acest procedeu este cel care direcționează atât producerea cât și receptarea textului spre procesele de influențare ce se desfășoară pe diferite coordonate ce includ și sfera politicului. Ideologia poate fi considerată ca un principiu supraordonator care determină modul specific de organizare a semnelor în procesul comunicativ, în timp ce obiectul ideologic va aparține întotdeauna unei autorități, de natură socială, politică, religioasă sau culturală, care va impune propriile schimbări de cod. „Există utilizări aberante, (ceea ce nu le împiedică să fie frecvente) chiar ale tipului de interacțiune curentă, care dau naștere unor discursuri numite ideologice, adică tuturor acelor forme de propagandă disimulată și de persuasiune în masă, precum și aserțiunilor mai mult sau mai puțin filosofice, în care există pretenția ca, de la premise probabile, ce definesc doar o secțiune parțială a unui câmp semantic dat, să se ajungă la concluzii acceptate ca adevărate prezentând propriul punct de vedere ca fiind unicul acceptabil” (Eco, 1982, 351). Tot Eco este cel care plasează încărcătura ideologică în clasică tripartită aristotelică a demersului retoric (*inventio, dispositio, elocutio*), rezultând schema pe care o reproducem mai jos [2]:

În general, studiile de specialitate, discutând problematica ideologiei, accentuează latura socială a fenomenului. Astfel, spre exemplu, Reboul sistematizează ideologiile în *ideologii difuze, ideologii sectare și ideologii segmentare* (Reboul, 1991, 23). Aceeași perspectivă o întâlnim și la Labée care distinge, pe baza unui raport ce se stabilește între condițiile de existență, cele de producție socială și cele de reproducție socială, *ideologia dominantă* de una sau mai multe *ideologii specifice* (Labée, 1977, 15).

Există însă și studii care plasează ideologia într-o perspectivă deschisă fenomenelor interpretative, propunând distincția între o formă *empirică* și una *speculativă* a ideologiei; dacă primei forme i-ar corespunde o funcție semantico – metaforică a unui sistem de semne cu valoare instituțională, răspunzătoare de guvernarea comportamentelor, celei de-a doua, în schimb, i-ar reveni o funcție de natură relațională, sintactică, chiar, răspunzătoare de producerea și organizarea la nivel discursiv.

Dincolo de perspectivele de abordare și de demersurile de tip diacronic, putem afirma că, în secolul al XX - lea, se impune o nouă abordare a fenomenului ideologic care își propune, în mod explicit, determinarea categoriilor de bază ale acestuia și, prin acest pas, se produce apropierea, devenită de neînălțurat, de *propagandă*, în sensul scopului, declarat sau nu, al persuadării, al convingerii interlocutorilor, fără a le lăsa posibilitatea alternativelor interpretative. Din acest moment, ideologia devine „un aspect codificat al culturii, un ansamblu de sisteme de reprezentări și de valori, de modele, de norme pe care un grup dominant îl impune în ansamblul societății. (...) Ea corespunde unui proces de dominanță în interiorul culturii. (...) Ne găsim în prezența a două tipuri extreme de ideologii: una inconștientă, tradițională, menținând reproducția; cealaltă conștientă, voluntară, revoluționară, instrument necesar al luptei contra dominanței” (de Lauwe, 1982, 79). Considerăm că aici este locul în care se găsește discursul politic ca proces de influențare și manipulare, cu atât mai mult cu cât, încărcătura ideologică este cea care determină coordonatele procesului comunicativ și raporturile ce se stabilesc între participanții la acesta, respectiv cei care dețin informația și cei care o primesc. Ca urmare, actul selecției informaționale devine foarte important în procesul manipulării politice. După Thomson, fundamentele selectării informației sunt de natură ideologică și constau în:

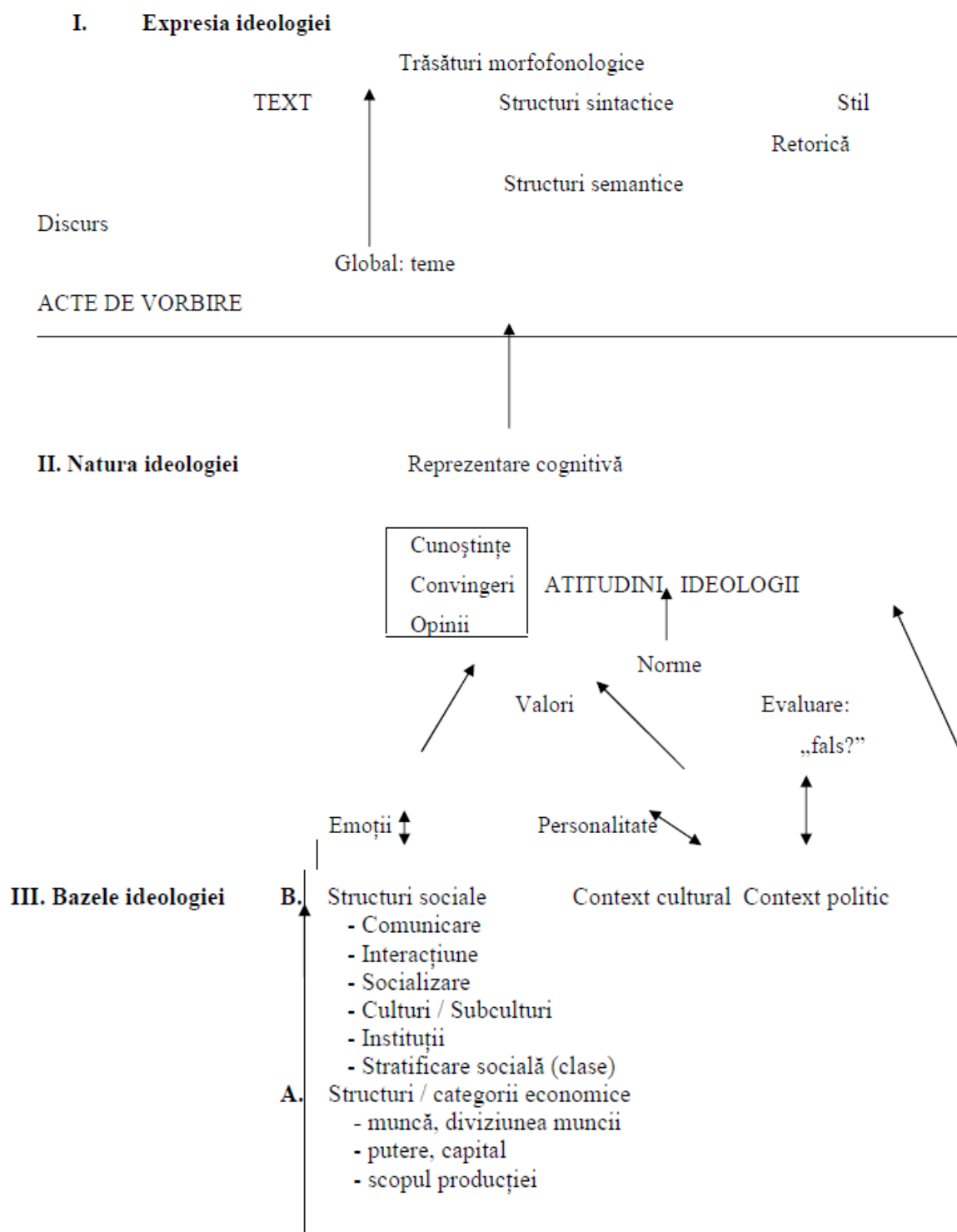
- reificare - modalitate operatorie din punct de vedere ideologic, puterea reprezentând o anumită stare de fapt tranzitorie ca fiind permanentă, în afara determinării temporale;

- disimulare - raporturile de subordonare sunt anihilate prin lipsa oricărei referințe la acestea, mai ales în cazul în care poate să apară o eventuală prezentare negativă a acestora;

- legitimare - un anumit sistem dominator poate fi impus de o reprezentare, de cele mai multe ori, subiectivă, care îi conferă legitimitate;

- fragmentare - folosirea limbajului pentru dezbinarea grupurilor sociale și reordonarea lor în categorii antagonice (Thomson, 1987, 7 – 30), sau altfel spus, celebra povață, *divide et impera*.

În literatura de specialitate ce studiază problematica ideologiei, un loc aparte îl ocupă *teoria interdisciplinară a ideologiei*, așa cum a fost ea gândită de van Dijk, sub forma unui model tripartit, care are în vedere trei niveluri: – nivelul bazei ideologice, al reprezentării cognitive a naturii ideologiei și al modalităților de expresie a ideologiilor. Remarcăm ordinea propusă de autor în acest model, ordine care conferă expresiei rolul de principiu ordonator în raport cu elementele ce țin strict de conținutul extralingvistic dat de bazele și natura ideologiilor. Redăm în continuare acest model (van Dijk, 1980, 17):

Ca urmare, din această perspectivă, ideologicul nu reprezintă proprietatea unui anumit sistem social, politic sau cultural, ci el se regăsește, cu variații calitative și cantitative, sub forma unui surplus susținut de structurile sociale, politice sau culturale, la toate aceste niveluri. Această constatare este importantă deoarece ne împiedică să cădem în capcana de a pune semnul egalității între discursul politic și cel ideologic [3]. Este limpede că, aproape în totalitate, discursurile politice sunt și discursuri ideologice, fiind, prin natura lor, discursuri de legitimare a puterii (uneori de preluare sau cedare a ei), sau de legitimare a intereselor unui grup, format în jurul unor interese comune. Discursul politic reprezintă, în acest sens, punerea în „expresie” a acestor interese, deci are la baza o anumită ideologie. Dar, în același timp, sfera ideologicului este mult mai largă decât cea a politicului, ea circumscriind, așa

cum arată și schema lui van Dijk, și domeniul socialului, al economicului sau sfera culturii. Astfel, discursul ideologic nu se rezumă la discursul politic - această afirmație poate fi înțeleasă în cel puțin două moduri, pentru care am ales două opinii diferite, aparținând a doi cercetători recunoscuți pentru demersurile lor în problematica ideologiei: pe de-o parte, redăm părerea lui O. Reboul care susține ca: „discursul pedagogic este cel mai ideologic dintre toate discursurile. El este chiar mai ideologic decât discursul politic, cel puțin în epoca noastră” (Reboul, 1984, 9), și pe de altă parte, afirmația lui van Dijk, “probably more than any other kind of discourse, political discourse is eminently ideological” (van Dijk, 2001, 1).

Pentru primul, termenul de ideologie este înțeles în trei sensuri:

1. ideologie = doctrină (sens folosit și de Napoleon); aici ideologia se opune realismului sau pragmatismului politic;
2. ideologie = expresie și justificare teoretică a suprastructurii (sens preluat din filozofia marxistă); și
3. ideologie = orice reprezentare ce poate fi studiată din afara ei și care se concretizează într-un sistem de idei și credințe (sau sensul sociologic) (Reboul, 1980, 17 – 20).

În viziunea lui Reboul, orice ideologie are următoarele trăsături definitorii:

- exprimă o gândire „partizană”, idei ale unui grup de interese; din această perspectivă, ea intră în opoziție cu ideologiile altor grupuri de interese;

- este expresia unei gândiri colective, în sensul că ele intră în istorie sub forma unor opere colective, chiar dacă, la origine, ele au fost gândite de un singur autor;

- este expresia unei gândiri disimulate, în sensul că ideologia nu este o știință, deci nu promovează adevăruri universale, ci interesele grupului pe care îl reprezintă; de multe ori, aceste interese intră în contradicție chiar cu adevărurile istorice (este cazul particular al discursului politic, de cele mai multe ori);

- este expresia unei gândiri raționale, în sensul postulat de fiecare grup în parte;

- este expresia unei gândiri pusă în slujba puterii, ea având legitimitate doar în urma preluării puterii de către grupul de interese respectiv (Reboul, 1980, 21 – 25).

Pe de altă parte, van Dijk definește ideologia ca fiind baza reprezentării sociale a grupurilor. Ea prezintă următoarele caracteristici:

- ideologiile reprezintă, de fapt, niște sisteme de credințe și convingeri;

- aceste sisteme de credințe sunt comune membrilor unui grup social;

- grupurile au în comun și alte credințe, precum cunoașterea sau atitudinile;

- credințele și convingerile împărtășite în interiorul unui grup sunt numite „reprezentări sociale” („social representations” SR);

- ideologiile reprezintă bazele organizatoare ale acestor reprezentări sociale;

- există un fond de cunoaștere culturală comun mai multor grupuri sociale;

- acest fond cultural comun poate fi considerat ca stând la baza tuturor proceselor cognitive și este astfel asumat de către ideologii diferite;

- fondul comun („common ground”) poate fi considerat ca fiind alcătuit din toate credințele asumate în discursul public. Acest lucru înseamnă, pentru o anumită cultură, că acest fond comun nu poate fi controversat, este unanim acceptat și, prin urmare, non – ideologic;

- normele și valorile generale comune membrilor unei culturi fac parte, de asemenea, din fondul comun cultural;

- grupurile selectează anumite aspecte ale acestor valori culturale și le organizează într-o manieră proprie, într-o ideologie proprie – libertate, egalitate, dreptate sau obiectivitate;

- ideologiile au probabil o structură canonică ce le facilitează achiziția, folosirea sau schimbarea lor;

■ deși încă nu știm în ce constă această structură, este posibil ca ea să fie legată de proprietățile sociale de bază ale unui grup, cum ar fi criteriile de apartenență la un grup, activități, scopuri, obiective, norme și valori, relații cu alte grupuri și resurse specifice pentru grupul respectiv (capitalul);

■ ideologiile și structura lor pot fi văzute, de asemenea, și ca „miezul cognitiv” al identității unui grup, adică schema socială a grupului respectiv;

■ ideologiile și reprezentările sociale organizate de către ele controlează practicile sociale ale actorilor ca membri ai unui grup (van Dijk, 1998a). Autorul face precizarea că, modul propriu în care înțelege termenul de ideologie, depășește cu mult abordările „clasice” de tipul *ideologie socialistă, comunistă, liberală* etc., astfel, definiția dată de el este mult mai generală și mai cuprinzătoare, și se referă la faptul că într-un discurs politic, pe lângă aceste ideologii clasice, putem găsi exprimate și altele, de genul *ideologiilor feministe, ecologiste* sau chiar *rasiste*. În consecință, analiza unui text politic din perspectiva ideologiei nu este una facilă, având în vedere faptul că relația discurs – ideologie este, de cele mai multe ori, indirectă, în sensul că atitudinile specifice și modelele personale pot reprezenta interfața între ideologie și structura discursivă. Cu alte cuvinte, ideologiile nu sunt întotdeauna explicite; ele pot fi disimulate, ascunse sau implicite.

În ceea ce privește utilizarea termenului *ideologie*, R. Williams găsește trei tipuri de utilizare:

■ ideologia înțeleasă ca un sistem de credințe caracteristice pentru un anumit grup sau clasă socială;

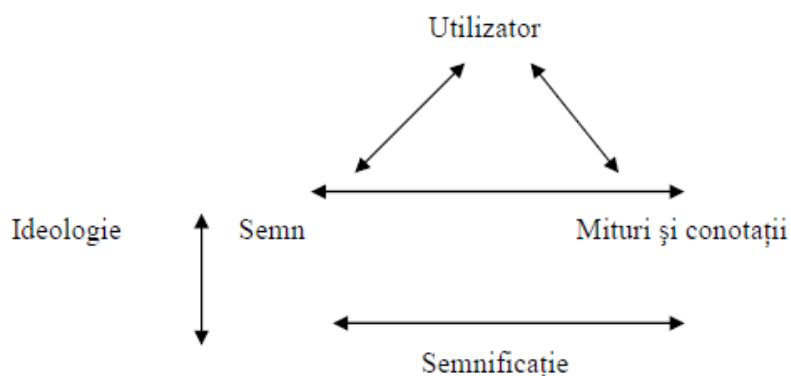
■ ideologia înțeleasă ca un sistem de credințe iluzorii - de tipul falselor idei - care pot contrasta cu cunoașterea empirică sau științifică;

■ ideologia înțeleasă ca un proces general de producere a înțelesurilor și ideilor. Acestea trei nu sunt în mod necesar contradictorii și fiecare utilizare poate să implice elemente din celelalte două [4].

Indiferent de unghiul din care sunt privite lucrurile, relația discursului politic cu ideologia este ceva ce nu poate fi contrazis, la fel ca și natura ideologică pe care o presupune orice discurs politic. „ (...) discursul politic nu poate evita faptul că el exprimă (și este pus să exprime) anumite categorii de interese. În lupta discursivă pentru legitimitate el trebuie să susțină astfel de interese” (Sălăvăstru, 1999, 73). În același timp, natura ideologică a discursului politic este cea care determină existența discursurilor politice contradictorii, bazate pe relația discursurilor cu adevărul, așa cum este el conceput într-o ideologie sau alta. Tot ea determină și relația discursurilor cu valorile, raportate la aceeași ideologie ce stă la baza discursivității. Sistemele de valori, la fel ca și exigențele impuse de acestea diferă de la o ideologie la alta, și, ca urmare, de la un discurs la altul. „Ca încercare de legitimare a puterii existente sau a aceleia ce vrea să vină, discursul politic militează pentru anumite categorii de relații ce trebuie instituite între membrii societății. Aceste relații se fundează pe valori. Nici o relație de putere nu se poate institui și manifesta în afara respectării unor minime cerințe valorice” (Sălăvăstru, 1999, 78 – 79). Politicul operează cu valori de genul „democrație”, „justiție”, „dreptate”, „egalitate”, „drepturile omului” etc, și care constituie tot atâtea teme mari de dispută în jurul cărora se construiește edificiul unui discurs politic ca reprezentant al unei ideologii.

Pe de altă parte, Fiske, preluând ideile lui Barthes, leagă ideologia de utilizarea semnului, simbolurilor și miturilor. El consideră că toate actele de comunicare fac parte dintr-un proces de semnificare ideologică, conotativă. De fiecare dată când se folosește un semn, el duce la actualizarea semnificațiilor sale secunde, atât pentru cultura din care face parte semnul, cât și pentru cel care îl utilizează. Fiske concepe astfel un model triunghiular al interrelațiilor ce se stabilesc între elementele componente, care depind, toate, de o utilizare frecventă pentru a exista și a evolua. Utilizatorul semnului este cel care păstrează semnul în

circuit și menține sistemul valoric al mitului într-o cultură dată, în urma folosirii lor într-un act comunicativ. Schema propusă de el o redăm în continuare:

Fiske concluzionează: „Relația dintre semn și miturile sau conotațiile sale, pe de o parte, și dintre semn și alte semne, pe de altă parte, este ideologică. Semnele dau miturilor și valorilor o formă concretă, legitimându-le și făcându-le publice. Utilizând semnele, noi menținem o ideologie, îi dăm viață, dar suntem la rândul nostru formați de acea ideologie prin răspunsul nostru dat semnelor ideologice (...). În vreme ce ideologia este un mod de a da un sens, sensul pe care aceasta îl conferă are întotdeauna o dimensiune socială și politică (...). Ideologia este o practică socială” (Fiske, 2003, 216 – 218).

Există, însă, și un revers al medaliei – funcția politică a ideologiilor este recunoscută ca fiind stimulată de perioadele revoluționare sau în perioadele de modificări profunde ale structurilor sociale ale unei societăți; în acele momente, ideologiile sunt asociate proiectelor de construcție națională. De la mitul tradițional (ce era parțial ideologie) s-a ajuns, astfel, la ideologiile și doctrinele politice moderne ce conțin doar părți din mitul originar. Ba mai mult, ideologiile își pierd azi din vitalitate, din moment ce politicul devine tot mai mult asociat imaginilor și mai puțin cuvintelor.

Antropologii sunt de părere că recunoașterea comunicării în calitate de „valoare” are drept consecință imediată „dezideologizarea dezbaterii politice, căreia i se substituie o combinație din ce în ce mai reușită a activității raționale referitoare la tehnici și la ‚jocul de mască’ al oamenilor politici. Prima implică un consens referitor la esența gestionării. Cea de-a doua conduce la o construire a intrigii, la o dramatizare a ceea ce privește ‚forma’ puterii, rezultând o inversiune a puterii în beneficiul media” (Balandier, 2000, 174).

Note:

[1] Haroche, Henri, Pêcheux (1971: 102) afirmă că putem vorbi despre o formațiune ideologică „pentru a caracteriza un element susceptibil de a interveni, ca o forță confruntată cu alte forțe, în conjunctura ideologică caracteristică unei formațiuni sociale, la un anumit moment dat; fiecare formațiune ideologică constituie un ansamblu complex de atitudini și reprezentări care nu sunt nici ‚individuale’, nici ‚universale’, ci se raportează mai mult sau mai puțin direct la poziții de clasă în conflict unele cu altele”.

[2] Eco (1982: 350 și 370 - 371), cu precizarea că entimema va funcționa, în această schemă, ca premisă probabilă, folosită în actul de a convinge, nu în cel de transmitere de informație. De asemenea, el definește *inventio ideologic* drept „o serie de aserțiuni semiotice bazate pe puncte de vedere anterioare, explicitate sau nu, bazate deci pe alegerea de selecții circumstanțiale care atribuie o proprietate dată unui semem, ignorând sau ascunzând în același timp alte proprietăți contradictorii, care sunt în egală măsură predicabile ale aceluși semem din cauza naturii non – lineare și contradictorii a spațiului semantic”; *dispositio ideologic* înseamnă pentru Eco „o argumentare care, atunci când compară două premise diferite, le alege pe acelea care nu posedă mărci contradictorii, disimulând, deci – conștient sau inconștient – acele premise care ar putea compromite desfășurarea argumentării”.

[3] Pentru detalii legate de relația discurs politic – ideologie, vezi și Sălăvăstru (1999: 65 – 82) sau van Dijk (2001).

[4] Williams (1977), apud Fiske (2003: 210 – 212).

Bibliografie:

Balandier, Georges, *Scena puterii*, Ed. Aion, Oradea, 2000.

Dijk, Teun Van, *Some Notes on Ideology and Theory of Discourse*, University of Amsterdam, Amsterdam, 1980.

- Dijk, Teun Van, *Ideology: A Multidisciplinary Approach*, Sage Publication, London, 1998.
- Dijk, Teun Van, *What is Political Discourse Analysis?*, în Jan Blommaert & Chris Bulcaen (eds.), „Political Linguistics”, Benjamins, Amsterdam, 1998, p. 11 – 52.
- Dijk, Teun Van, *Political Discourse and Ideology*, în “Jornadas del Discurso Politico”, UPF, Barcelona, 29 aprilie, 2001.
- Eco, Umberto, *Tratat de semiotică generală*, Ed. științifică și Pedagogică, București, 1982.
- Fiske, John, *Introducere în științele comunicării*, Ed. Polirom, Iași, 2003.
- Haroche, C, Henri, P., Pecheux, M, *La seemantique e la coupure saussurienne: langue, langage et discours*, în “Langages”, nr. 24, 1971, p. 93 – 106.
- Labbe', Dominique, *Les metaphores du general de Gaulle*, în “Mots”, nr. 43, 1995, p. 51 – 61.
- Lauwe, Paul-Henri Chombart de, *Cultura și puterea*, Ed. Politică, București, 1982.
- Reboul, Olivier, *Langage et idéologie*, PUF, Paris, 1980.
- Reboul, Olivier, *Le langage de l'éducation. Analyse du discours pédagogique*, PUF, Paris, 1984.
- Sălăvăstru, Constantin, *Discursul puterii*, Ed. Institutul European, Iași, 1999.
- Thomson, John, *Studies in the Theory of Ideology*, Polity Press, Cambridge, 1987.

Intensification And Minimization — Persuasive Techniques In The Present Political Discourse

drd. Marius-Claudiu Pintilii
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

Abstract: *The political discourse is a “discourse of influence” whose particular nature can be outlined by firstly beginning from the persuasive effect directed to the audience. This type of speech is based on a special relationship (oriented, intentioned, dissimulated) with the receiver, showing its effectiveness exclusively in relation with this one and only on the background of a supportive climate. In these conditions, in the present work, we propose a delimitation of the persuasive strategies used in the present Romanian political discourse and, implicitly, an analysis of their functioning from the perspective of Rank's Model. We consider that this model is essential to approach a political discourse as a process of persuasion, since it lays on an appropriate understanding of persuasion's mechanisms, which can prevent the manifestation of manipulation, being centered upon the development of the discourse's active/critical reception. Thus, we will analyze the manner in which the two main persuasive strategies - intensification and minimization - concretize themselves in today's politicians' speeches, on the basis of two substrategies: on the one hand, the intensification of their own strong points/intensification of opponents' weak points, and, on the other hand, the minimization of their vulnerable points/minimization of their opponents' strong points. The analyzed material is represented by the political speeches from the first electoral confrontation from Cluj, between the candidate of the National Liberal Party, Crin Antonescu and Traian Băsescu, on 14th November 2009 (debate broadcasted by Realitatea TV). On the basis of this televised political debate, we will illustrate that political discourse is (or at least should be) a discursive space carefully elaborated, whose efficiency particularly depends on the force of the discursive strategies, meant to influence the audience.*

Keywords: *discourse of influence, persuasive effect, manipulation*

1. Conceptual and methodological specifications

Starting from the premise that the political discourse is based on a special relationship (oriented, intentioned, dissimulated) with the audience, showing its efficiency exclusively in relation with this one and only on the background of a supportive climate, we propose a delimitation of the persuasive strategies, and, implicitly, a pragma-rhetorical analysis of their functioning from the perspective of Rank's Model.

Approaching from a mythological perspective the forms of the Peitho's¹ cult in ancient Greece, Vinciane Pirenne-Delforge defines persuasion as an art, a technique which is closely related to the privileged political field and also to that of justice's exercise: « persuader, c'est amener quelqu'un à croire, à penser, à vouloir, à faire quelque chose, par une adhésion complète, sentimentale autant qu'intellectuelle » (1991: 395). Thus, persuasion appears as an act of influencing the audience, whose purpose is to obtain adhesion at the subjective level of feelings and emotions². Nevertheless, obtaining adhesion is also the target of persuasion, but this one follows the objective way of reason, of logical-material proofs. In this respect, the difference between argumentative and persuasive strategies can be explained by the correlation between *argumentation* and *persuasion*. The argumentative strategies specific to the act of “determining to do” have, as a purpose, the conviction (corresponding to the truth) following the rational direction of logics, whereas the persuasive strategies specific to the act of “determining to believe” have persuasion as a purpose (corresponding to the verisimilar), following the way of emotion, suggestion and imagination (according to Cmeciu, 2005: 22-23).

We consider that Rank's Model is appropriate for the present analysis, firstly because the declared purpose of its elaboration can inclusively (and not only) attain the sphere of the political discourse; as it results from Hugh Rank's assertions, the model was designed for didactic aims, in order to prepare the critical recipients when, in modern society, propaganda has acquired impressive proportions: “Schools should [...] be centered upon preparing a big part of the population according to a new educational approach, so as the more and more sophisticated techniques of persuasion can be recognized” (Rank, 1976, apud Larson, 2003: 32). The model itself is thus based on an appropriate understanding of persuasion's mechanisms, being centered on the development of their critical and active reception which can become the manifestation of manipulation.

According to Rank's Model, "persuasive agents usually use two main strategies in order to fulfill their objectives or to intensify certain characteristics of the product, of the candidate or of the ideology, or to minimize some aspects" (Larson, 2003: 32). Thus, the model – initially called *intensification/minimization scheme* – is structured on two levels: the level of strategies and the level of tactics. Projecting the political speech (metaphorically seen as a fortress) in the space of confrontations, Camelia Cmeciu distinguishes between *strategy* – the art of leading an army on the basis of an operation plan up to the moment of the contact with the enemy and *tactic* – the art of combining military means in the battle, depending on the context of the battle and on the adopted strategy (2005: 61-62). In this respect, two main strategies can be identified within Rank's Model: intensification and minimization, including two substrategies: on the one hand, "intensification of his/her own strong points" and "intensification of the opponent's weak points", and, on the other hand, "minimization of one's vulnerable points" and "minimization of opponent's strong points" (Larson, 2003: 33). The strategy of intensification is performed with the help of some tactics such as repetitions, association and composition, whereas the strategy of minimization exploits tactics such as omission, diversion and confusion (Larson, 2003: 33).

We mention that the analyzed material on the basis of which we will follow these strategies and tactics is represented by the political speeches from the first electoral confrontation in Cluj, between the candidate of the National Liberal Party, Crin Antonescu and Traian Băsescu, on 14th November 2009 (debate broadcasted by TV Reality). This debate's recording was performed with the help of a TV tuner and its transcription was done on the basis of the system of symbols and conventions used by *The Corpus of spoken Romanian. Samples* (Dascălu Jinga, 2002)³.

2. The persuasive strategy of intensification

Every politician establishes to reach power as one of his/her main objectives; permanently, (s)he is preoccupied with his/her own image by means of which (s)he tries to obtain votes. Or, a credible and attractive image is the first condition of a politician's success. By means of this premise can also be explained the fact that, presently, political actions are performed more obviously according to the principles specific to marketing and advertisement. "The political offer borrowed the characteristics of a product" (Roșca, 2007: 41). Moreover, we could consider the special relationship between politician and audience as being similar to that one between the seller and the customer: the politician-seller searches for the most effective means to sell his/her image, and the electorate-the potential client has to evaluate this image, to select and, finally, to decide by the act of voting. In order to put his/her image into a favourable light, the political actor will try to fully highlight his/her qualities, and, at the same time, to reveal in a certain (mostly exaggerated) manner his/her adversary's flaws.

2.1. Repetition represents the tactics frequently used by politicians to underline their own qualities or the opponent's flaws. The idea that the obsessive resumption can influence audience's affective attitude is being continuously stressed upon, so as the audience can support the "image" with most qualities. We will illustrate the manner in which this tactic is applied both within the substrategy of intensifying his/her own strong points, as well as within the substrategy intensifying the other's flaws.

For instance, during the first electoral confrontation on 14th November, Traian Băsescu resorts to repetition to impress audience with his qualities, the most obvious ones being courage (1) and exemplary conduct:

- (1) „Traian Băsescu: *Sunt un politician care avu (AK) a avut cuRAJ* să vină în fața parlamentului să vă spună <CIT Domnilor parlamentari↑ trebuie să vă reforMAți CIT>. *Sunt un politician care a avut curaj*. să:: susțină... că:: presa trebuie să fie

Liberă domnule Antonescu↓ și să suporte consecințele libertății presei. [...] *Sunt un politician care: a avut curaj* când <MARC toți MARC>.. rÂDEAți de politica externă↓ să spună <CIT Avem nevoie de militari americani la frontiera de <MARC est MARC> a României CIT>↑” (C. E.)

- (2) „Traian Băsescu: Domnu’ Antonescu să știți că *am CĂutat să fiu un moDEL*↓ și spre exemplu eu m-am dus în fiecare zi la servicii (sic!)... Nu știu dacă dumne- // [discursul este întrerupt de aplauzele și râsetele susținătorilor] /ă:... și mai ales *am încercat să fiu un model de om care resPECTă votu’ electoratului.*” (C. E.)

On the one hand, on the occasion of the same confrontation, Crin Antonescu reproaches Traian Băsescu that, during his mandate, he had a disrespectful attitude towards women and that he promoted the undignified woman’s model of quick success. In this respect, the president of the National Liberal Party does not only bring concrete examples to illustrate Traian Băsescu’s inappropriate manifestations, but he also repeats the insulting word that Băsescu addressed to a woman, in the past, word which, maybe, out of decency, would have been recommendable to be omitted⁴. The impact upon the audience was as stronger as the repetition was more often placed at the end of the statement, in the form of a really shocking conclusion:

- (3) „Crin Antonescu: Modelele feminine↑ de pildă↓ și discursul raportat la femeie în timpul mandatului dumneavoastră sunt nepotrivite. Ați promovat.. femeia: obiect↓ femeia cu succes facil↓ *ați vorbit despre: „păsărică”*↓ despre o femeie nu despre un bărbat↓ i-ați smuls telefonul unei ziariste nu unui ziarist↓ ați invitat „pe masă” o ziaristă nu un ziarist. Asta înseamnă o atitudine NEpotrivită față de femei Ați promovat prea puțin modelul ăsta și din păcate↑ *femeile din România nu sunt doar „păsărici”*↓ „țigănci împutite”↓ și nici femei cu succes ușor.” (C. E.)

2.2. Association, as the tactic of the persuasive strategy of intensification, is a process made up of three component elements: “(1) a cause, a product or a candidate associated with (2), an object already accepted or rejected by (3) the public; in this way, the cause, the product or the candidate benefits from or identifies itself/himself with that accepted or repudiated object” (Larson, 2003: 33-34). We conclude that political actors prefer this tactic which seems to have considerable effects. This tactic brought about, to a certain extent, Mircea Geoană’s defeat in the last year presidential elections, if we take into account the whole context: up to the moment of the last election confrontation on 3rd December 2009, Traian Băsescu obsessively associated (both in his speeches and in his elective banners⁵) Mircea Geoană with moguls Dan Voiculescu and Sorin Ovidiu Vântu. These ones were presented as being the persons enriched overnight, owners of television trusts, who unscrupulously manipulate public opinion. It’s a certain fact that the relationships of the Social Democratic Party’s president with these persons wasn’t acknowledged directly, but suspicions became convictions when, in front of the proofs brought by Traian Băsescu, Mircea Geoană confirmed that his image’s association with Sorin Ovidiu Vântu (accused of being behind the fall of the National Investment Fund (NIF) is justified⁶.

- (4) „Traian Băsescu: Ieri a fost arestat Popa Nicolae cel care a devalizat în numele lui Vântu FNI. Vântu are o mare problemă, unul dintre principalii martori a fost arestat. Robert Turcescu.: Vă rog să concentrați.

Traian Băsescu: Are legătură chemarea lui Vântu cu arestarea lui Popa?

Mircea Geoană: E o uriașă minciună. Nu știu cine e Popa ăsta.

Traian Băsescu: Ați fost azi-noapte la Vântu?

Mircea Geoană: Am spus că da.”⁶

Coming back to our analyzed material, one can notice that “the moguls” and “the communists” become in Traian Băsescu’s political speech, the basic element of the

association, usually rejected by the public. He frequently resorts to the persuasive substrategy of intensifying opponents' flaws, by means of association tactics:

(5) „Crin Antonescu: Păi nu..... Cei care mă susțin cei care mă susțin pe mine v-au simțit lipsa↑ și e vorba de români să știți. <F Nu toți F>↓ niște români. Vom vedea câți.

Traian Băsescu: <R Știu știu R>. *Și Dan Voiculescu mi-a simțit lipsa↓ și Ion Iliescu și Hrebenciuc↓ [râsete] că. nu s-au făcut alianțele de la Grivco nici cu mine↓ dar cu dumneavoastră da.*” (C. E.)

In the above example (5), it is made a politician's association with negative persons who, by the virtue of speech, should be rejected by the receiver. Interesting is the fact that, in such situations, the audience's rejecting attitude can be also triggered by illustrating the impossibility to associate the politician with positive persons who should be immediately accepted:

(6) „Corneliu Vadim Tudor: *Da' vi se pare normal domnule↑ ca un marinar pensionar↓ fără știință de carte care n-a citit decât etichete de whiskey și de rom Jamaica= să ajungă urMAșul lui Mihai Viteazul... și regelui Ferdinand?*” (C. E.)

2.3. Composition is also used in politics, as a persuasion tactic of intensification, not only at the verbal level of the speech, but especially at the iconic level, consisting in “the modification of the material form of the message”, usually by nonverbal means, in the plan of the image; for instance, “the alteration – or the composition – of a candidate's advertising photo” (Larson, 2003: 34). A convincing example in this respect would be the well-known elective scandal from the election campaign for presidency, when the Democratic Liberal Party launched an aggressive anticampaign by exposing doctored⁷ elective posters, with anti-Liberal Democratic Party messages: “Together we will win because together we have 100 years of communism, and now it's our time again.” The posters present Mircea Geoană in the middle, surrounded, on a red background (allusion to communism) by the so-called “communists and moguls” Dan Voiculescu, Adrian Năstase, Ion Iliescu, Marian Vanghelie, Viorel Hrebenciuc and Sorin Ovidiu Vântu. The members of the Social Democratic Party (Vrancea) also exposed anti-Liberal Democratic Party posters with the white inscription on the black background “Do you live well?”⁸, at the basis of which stands the ironic modification of Traian Băsescu's slogan “Live well!”.

3. The persuasive strategy of minimization

In order to stimulate the audience to side with the position and value promoted by the speech, the political actor will also have to conceal his/her weak points and to shadow his/her opponent's strong points. “In fact, what the persuasive agent undertakes is to minimize his/her flaws and his/her opponent's qualities”, with the help of some tactics such as omission, diversion and confusion (Larson, 2003: 35). Of all these, we will consider only the first two tactics, as we think that ambiguity/confusion is more than tactics, being related to the nature of the political speech itself. Furthermore, the political discourse is built within a “rhetoric of ambiguity”⁹, which aims at creating multiple ways of interpretation, being given the audience's heterogeneity.

3.1. Omission was defined as the tactic which supposes “to ignore information with critical content in order to avoid highlighting one's own vulnerable points” (Larson, 2003: 36). At this point, we however wonder if *to omit* is the same as *to lie*, since omission also constitutes a partly presentation of reality, thus misrepresentation. As for this aspect, Septimus Chelcea asserts that omissions practised in politics – such as parliamentarians' incomplete wealth reports – are nothing else but lies by which “truth is deliberately hidden to get certain advantages” (2006: 195). And in the speeches made in different contexts, politician actors tend to omit some aspects, always those which

disadvantage them. Let's follow the functioning of the omission's mechanism, starting from the example below:

(7) „Crin Antonescu: Păi dumneavoastră și Ion Iliescu↑ ați fost colegi în două partide↓ [Traian Băsescu râde] mă rog v-a fost mai șef. Eu nu. [...] cu domnu': Iliescu↓ cu domnu' GEOAnă↓ cu domnu' Hrebenciuc↓ cu domnu' Vanghelie ați fost aliat. Eu încă nu. Cine a făcut coaliția de la Grivco? Dumneavoastră↑ din când în când când ați avut nevoie. În guvernul lui Iliescu după mineriadă <Î n-am fost eu Î> [Traian Băsescu râde].

Traian Băsescu: Da. [aplauze] Domnu': domnu' Antonescu↑ eu sunt de-acord cu abordarea dumneavoastră. Ea nu are miez de realitate și până la urmă nu toți trebuie să avem responsabilitatea corectitudinii într-o campanie↓ dar aș vrea să vă spun altceva. Sunteți mai vechi în politică decât mine. *Eu n-am fost Nicu în partid cu Ion Iliescu!*

Crin Antonescu: Ei cum să nu?

Traian Băsescu: În FSN? Da?

Crin Antonescu: Nu. Partidul Comunist vorbesc.

Traian Băsescu: Da. Dânsu' era [discurs întrerupt de aplauze și râsete]

Crin Antonescu: Nu e-un partid care să fie uitat. Domnu' președinte↑” (C. E.)

The cause that determined this reply exchange between the two candidates for the presidency is Traian Băsescu's attempt to accuse Crin Antonescu of having sided with Dan Voiculescu, Ion Iliescu and Viorel Hrebenciuc. In these circumstances, the president of the Liberal National Party counterattacks, drawing Traian Băsescu's attention that he isn't entitled to bring this accusation, since he himself was party colleague with Ion Iliescu. From this moment, Traian Băsescu resorts to omission, firstly denying that he took part in the same party as Ion Iliescu (“I wasn't in the same party as Ion Iliescu”). However, at Crin Antonescu's insistence (“How come you didn't?”), he begins to remember about the National Salvation Front (*NSF*) which doesn't disadvantage him too much (yet), associating his image with a political postcommunist structure. Despite all these, Crin Antonescu wants to remind his counter candidate of the times when this one sided with the Communist Party, together with Ion Iliescu, finally underlining the deliberate resort to omission (“This is not a party to be forgotten, Mr President”).

3.2. Diversion represents another tactic allowing the achievement of the persuasive strategy of minimization, consisting in “distracting attention from ascertaining opponent's qualities or one's own flaws” by “furnishing a secondary discussion topic” (Larson, 2003: 36). A method frequently used by the Romanian politicians to create diversion on the moment when they are put in a difficult situation is *humour*. When they are accused of something, they try to distract attention, by finding different pretexts to joke. We have to mention that using jokes in order to make a relaxing atmosphere is included by Brown and Levinson in the 15 “local” strategies of the positive politeness: “Joking is a basic positive-politeness technique, for putting H ‘at ease’ – for example in response to a *faux pas* of H's, S may joke” (1987: 124).

For instance, when Crin Antonescu alludes to the fact that Traian Băsescu is inferior to him, from the point of view of education, and that his opponent owns doubtful fortunes, the present Romania's president takes advantage of one of his opponent's phrase (“if it's God's will”) to make a joke meant to escape from the “trap” which was deliberately set for him:

(8) „Crin Antonescu: Sunt multe deosebiri între noi aproPO de TEma de azi educație și economie. Mi-ar fi plăcut să discutăm despre educația și economiile dumneavoastră↓ despre educația și economiile mele↓ și să vedeți aCOlo deosebiri↓ foarte mari. Dar dați-mi voie să [discurs întrerupt de aplauze] să vă adresez să vă:: să

vă adresez.. cu tot respectul↓ și pregătindu-mă să fiu președintele <MARC tuturor MARC> românilor↓ INclusiv al dumneavoastră dacă o să dea Dumnezeu. Domnu' Băsescu↑ ați susȚInut//

Traian Băsescu: *Dumnezeu dă↓ da' nu bagă în traistă domnu':. Antonescu. [râsete și aplauze în sală]*" (C. E.)

On another occasion, while discussing about the topic of the young specialists leaving abroad, Crin Antonescu states that the phenomenon itself is generated by the political context, by the members of the government (with indirect allusion to the president) who had an improper attitude towards motivating the specialists from different fields of activity. Feeling that his position is attacked, Traian Băsescu resorts to the same tactic of diversion by means of jokes:

(9) „Crin Antonescu: Eu știu la fel de bine ca dumneavoastră cred din ce cauză pleacă↓ [...] dincolo de asta rămâne un element care nu ține de BANi↓ care nu ține de șansa imediată de a fi retribuiți pe măsura valorii lor profesionale↓ ci ține de înCREderea. în sistemu' instituțional↓ în climatul. politic↓ public↓ intelectual din țara în care trăiesc↓ și eu cred că <MARC aici MARC> un nou președinte↑ cu o nouă atitudine↓ cu o nouă acțiune politică↓ poate să le dea această încredere. [...] Dezamăgirea nu e NICiodată o scuză pentru inacțiune↓ și asta e un mesaj pe care cu tot respectul aș vrea să li-l transmit.

Mihnea Măruță: Vă mulțumesc. Domnule Băsescu.

Traian Băsescu: În afara.: [discurs întrerupt de aplauze] în afara TIMpului întrebării dacă-mi permiteți o glumă↑

Crin Antonescu: Vă <MARC rog MARC>.

Traian Băsescu: /ă: *Vedem că pleacă foarte mulți↓ da' cred că foarte mulți români se întrebă de ce nu plecăm <MARC noi MARC>↑ <@ să scape de noi @>.*" (C. E.)

Thus, the purpose of the political discourse consists in deliberately influencing the audience by elaborating some persuasive strategies which can lead to obtain audience's adhesion to the proposed ideas. In this context, the development of the critical active reception has an essential role in preventing manipulation by means of different persuasion mechanisms.

Endnotes

1. In Greek mythology, Peitho is the goddess of temptation, of seduction; she appears in Aphrodite's suite.
2. In the case of publicity rhetoric, it can be easily remarked "the glide" from the argumentative dimension towards the persuasive one, which tries "to seduce rather than to convince", mostly resorting to feelings rather than to reason (Frunză, 2007: 96-102).
3. See also Hoară Cărașu, Luminița (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală*, 2005: 10-13.
4. This proves us once again that, in the electoral confrontation, all possible resources are bluntly used.
5. See the appendix.
6. Source - <http://www.hotnews.ro>.
7. See the appendix.
8. See the appendix.
9. Regarding the international ambiguity of the political discourse, as its fundamental trait, see Sălăvăstru, 1999: 82-85; Ștefănescu, 2008: 136-146.

Bibliography

A. Sources

1. PINTILII, Marius-Claudiu, *The first Election Confrontation between the Candidate of the Liberal National Party for Romania's Presidency, Crin Antonescu, and Traian Băsescu (14th November 2009, Cluj, debate broadcasted by TV Realitaty)* – debate's transcription [= C. E.] (in course of publishing within a corpus).
2. <http://www.hotnews.ro>.

B. Specialized Literature

1. BROWN, Penelope/LEVINSON, Stephen C., *Politeness. Some Universals in Language Usage (Studies in Interactional Sociolinguistics 4)*, Cambridge University Press, 1987.

2. CHELCEA, Septimiu, *Opinia publică. Strategii de persuasiune și manipulare*, Editura Economică, București, 2006.
3. CMECIU, Camelia Mihaela, *Strategii persuasive în discursul politic*, Universitas XXI, Iași, 2005.
4. DASCĂLU JINGA, Laurenția, *Corpus de română vorbită (CORV). Eșantioane*, Editura Oscar Print, București, 2002.
5. FRUNZĂ, Monica, *De l'argumentation à la persuasion dans le discours publicitaire français*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007.
6. HOARȚĂ CĂRĂUȘU, Luminița (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală*, Editura Cermi, Iași, 2005.
7. LARSON, Charles U., *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*, translated by Odette Arhip, Editura Polirom, Iași, 2003.
8. PIRENNE-DELFORGE, Vinciane, *Le culte de la persuasion. Peithô en Grèce ancienne*, in „Revue de l'histoire des religions”, vol. 208, issue 208-4, 1991, p. 395-413.
9. ROȘCA, Viorica, *Mediatizarea discursului electoral și imaginea publică a candidaților*, Institutul European, Iași, 2007.
10. SĂLĂVĂSTRU, Constantin, *Discursul puterii. Încercare de retorică aplicată*, Institutul European, Iași, 1999.
11. ȘTEFĂNESCU, Loara, *Retorica argumentării în discursul politic contemporan*, Editura Universității din București, București, 2008.

Appendix: Posters and electoral banners

Modalité et évidentialité. Le cas de l'adverbe roumain *pesemne* (apparemment)³

Lect. dr. Gabriela Scripnic
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galati

Abstract: *This paper deals with the Romanian adverb **pesemne** (probably, seemingly) with a view to highlighting its evidential function in relation to the epistemic meaning that the unit under study displays in a particular context. We assume that evidential and epistemic values are context related and should be approached as syncretised manifestations. Within the framework of the evidentiality theory (Dendale & Tasmowski 2001, Plungian 2001, Aikhenvald 2004, Gata 2009), the analysis has as a starting point the definitions and the etymological data provided by several Romanian dictionaries. Excerpts of real life discourse are taken into account in order to point out that the adverb **pesemne** should be approached in terms of multifunctional unit where the evidential value encompasses or is encompassed by the modal value.*

Keywords: *evidentiality, epistemic value, adverb **pesemne** (probably, seemingly), multifunctional unit*

Introduction

Dans le cadre théorique offert par la théorie de l'évidentialité et de la modalité épistémique, cette étude prend en considération l'adverbe roumain *pesemne* ('apparemment') afin de mettre en évidence sa valeur en tant que marqueur évidentiel, à savoir d'indiquer la source de l'information. L'analyse est menée sur des extraits de discours tirés des blogs ou des forums de discussion en vue de montrer que l'adverbe *pesemne* devrait être traité en tant qu'unité hétérogène à l'intérieur de laquelle la valeur évidentielle coexiste avec la valeur épistémique et qu'en fonction du contexte l'une de ces valeurs devient saillante, tandis que l'autre passe en arrière plan.

Premièrement nous donnons un bref aperçu théorique de l'évidentialité vue comme le phénomène linguistique qui rend explicite la source de l'information au niveau d'un énoncé. Elle est mise en relation avec la modalité considérée comme la spécification de l'attitude du locuteur par rapport au contenu propositionnel transmis. Nous nous appuyons sur les travaux de Dendale & Tasmowski 2001, Plungian 2001, Aikhenvald 2004, Guentchéva 2004, Gata 2009 pour des considérations d'ordre général sur l'évidentialité en étroite liaison avec la modalité et sur l'étude de Zafiu 2008 pour une image d'ensemble sur les marqueurs évidentiels en roumain. Ensuite nous analysons le fonctionnement de l'adverbe *pesemne* en contexte en vue de relever ses valeurs évidentielle et épistémique, car l'emploi de cet adverbe tient à la source de l'information aussi bien qu'à l'attitude du sujet parlant à l'égard du contenu propositionnel transmis.

1. Evidentialité et modalité – considérations théoriques

En général, l'évidentialité représente le phénomène linguistique par lequel la source de l'information est grammaticalement ou lexicalement marquée dans les énoncés. Selon Aikhenvald (2004), la notion d'évidentialité est vue comme une catégorie linguistique à laquelle correspond tout un système de marqueurs évidentiels qui font référence à la nature de la « preuve » (*evidence* en anglais) soutenant un énoncé. Elle met l'accent sur le type *d'evidence* / '*preuves*' dont le locuteur dispose afin de transmettre un contenu propositionnel particulier (Dendale & Tasmowski 2001: 341).

Selon certains linguistes, adeptes d'une version élargie du concept d'évidentialité, l'interprétation de la source d'information est intrinsèquement liée à la spécification de l'attitude de l'énonciateur mesurable en termes d'engagement vis-à-vis du contenu transmis. Les évidentiels deviennent alors « des marqueurs épistémiques qui décodent l'attitude de l'énonciateur à l'égard de l'énoncé » (Thomas Willett in Guentchéva 2004: 13).

Aikhenvald (2004: 5) explique la source de cette superposition notionnelle: les évidentiels sont subsumables sous la catégorie philosophique épistémologie qui traite de la source d'information, tout en signalant que cela ne devrait pas entraîner une assimilation

³ Cette étude fait partie de la recherche développée dans le cadre du Projet PN II PCE-IDEI 1209 / 2007 financé par le Ministère Roumain de l'Education, de la Recherche et de l'Innovation.

trompeuse, car la modalité épistémique et les évidentiels spécifient la source de l'information, mais dans des buts différents: affirmer l'existence des preuves de justification pour l'énoncé et exprimer un degré de fiabilité à l'information transmise par l'énoncé, respectivement. Cet aspect est aisément vérifiable dans des langues qui disposent de moyens spécifiques pour l'expression des deux.

En approchant le domaine de l'évidentialité en roumain, Zafiu (2008: 715-718), dans la *Grammaire de l'Académie*, adopte la terminologie consacrée, à savoir *marqueurs inférentiels, de type rapporté ou citationnel et marqueurs de perception* qui apparaissent comme englobés par la modalité épistémique.

a) *Marqueurs inférentiels* – ils indiquent que le locuteur a l'expérience directe d'une situation donnée S' qui déclenche un processus déductif le menant à la situation initiale S (Plungian 2001: 352); dans cette catégorie, Zafiu place le mode présomptif (*Oți fi ostenite* 'Vous seriez fatigués'), le verbe modal épistémique *a trebui* 'devoir' (*Trebuie să fie acasă, am văzut lumină* 'Elle doit être à la maison, j'y ai vu de la lumière'), les verbes épistémiques de pensée (*Cred că se poate accepta soluția pe care ați propus-o* 'Je crois que l'on peut accepter la solution que vous avez proposée'), adverbies évidentiels (*Pesemne că-i bolnavă* 'Apparemment elle est malade');

b) *Marqueurs de type rapporté ou citationnels* – ils indiquent qu'un tiers a fourni l'information au locuteur. A ce niveau, l'auteur opère une distinction entre les structures explicites (telles que les verbes de déclaration: *El a declarat că nu va participa la alegeri* 'Il a déclaré qu'il n'allait pas participer aux élections') qui mettent en évidence le fait que le discours dérive d'une autre source, et les structures qui mettent en premier plan le contenu informationnel dérivé, en marquant la distance par rapport à la source de l'information: *Cică nu va participa la alegeri* 'On dit qu'il ne participera pas aux élections'.

c) *Marqueurs de perception* – leur but est de prouver que le locuteur a acquis l'information par expérience visuelle et auditive. Les indicateurs évidentiels les plus explicites appartenant à cette catégorie sont les verbes de perception (*voir, entendre*). D'autres indicateurs qui entrent dans cette catégorie sont les expressions présentatives (*iată* 'voilà', *uite* 'tiens') associées ou non aux déictiques spatiaux ou temporels: *acum* 'maintenant', *aici* 'ici' (*Uite, acum afară plouă*. 'Tiens, il pleut maintenant'). Leur rôle est d'indiquer l'accès direct à une information auquel s'ajoute l'idée de surprise, d'où leur valeur (ad)mirative.

2. L'adverbe *pesemne* – approche morphologique

Dans la littérature de spécialité, l'adverbe *pesemne* est traité tant morphologiquement que du point de vue syntaxique, non pas en tant qu'élément distinct, mais plutôt comme appartenant à une catégorie établie selon les critères formel, sémantique ou bien syntaxique.

En prenant en considération le critère de la forme, Dimitriu (1999: 701-703) distingue entre les adverbies primaires (les unités héritées du latin, du slave, du néogrec, du turc) et les adverbies secondaires (les unités qui se sont formées en roumain, par dérivation suffixale, par le procédé de la périphrase et par conversion). Le procédé de la périphrase est défini comme la formation de nouveaux mots en roumain, à savoir les périphrases, qui, du point de vue du degré de cohésion des éléments, peuvent être: a) des périphrases agglutinées (elles présentent un haut degré de cohésion, les mots composants sont unis, avec ou sans modification phonétique, dans un nouveau mot unique, synthétique, qui comporte un seul accent, une seule information et une seule fonction); b) les périphrases proprement-dites (elles témoignent d'un degré «normal» de cohésion, les mots composants gardent leur individualité phonétique, mais l'interprétation linguistique mot-à-mot n'est plus possible, car cela porterait atteinte à l'information unique que le locuteur souhaite transmettre: *par mégarde, à dessein*); c) les périphrases non-finalisées (elles présentent un degré inférieur de cohésion: *d'une manière scientifique, d'ici*). Dans cette perspective, l'adverbe *pesemne* trouve sa place parmi

les périphrases agglutinées: il est formé de la préposition *pe* ('sur') et le nom au pluriel *semne* ('signes'). Selon le même critère de la forme, Ciompec (1985: 59) met en évidence que la structure morphologique des composantes adverbiales permet le groupement des adverbes en deux classes: a) les composés exocentriques (ils représentent des combinaisons entre des éléments non-adverbiaux); b) les composés endocentriques (des combinaisons où au moins l'un des termes est un adverbe). Il en résulte que *pesemne* fait partie de la classe des composés exocentriques.

Du point de vue de l'information qu'il transmet, l'adverbe *pesemne* fait partie de la classe des adverbes notionnels de modalité (Dimitriu, 1999: 713-746) ou de la classe sémantique des adverbes modalisateurs (Dinică, 2005: 585-605), en indiquant la position subjective du locuteur par rapport au contenu propositionnel transmis.

En outre, Ciompec (1985: 34-37) introduit la notion de *semi-adverbe* pour une catégorie d'unités adverbiales qui présentent des particularités sémantiques et syntaxiques propres à l'intérieur de laquelle elle met: *poate* ('peut-être'), *pesemne* ('apparemment'), *prea* ('trop'), *mai cu seamă* ('surtout'), *parcă* ('apparemment'). Leurs caractéristiques se réfèrent au fait que: a) sémantiquement parlant, les semi-adverbes sont des mots à sens vague, relativement abstrait qui expriment, en général, diverses nuances de la modalité telles que: précision, restriction, inclusion, intensité, probabilité, approximation; b) du point de vue distributionnel, les semi-adverbes présentent des valences combinatoires très larges, ils entrent en relation de détermination avec toute partie autonome du discours et même avec une phrase tout entière; c) grâce à leur structure sémique, ils n'apparaissent dans le discours qu'en tant que déterminants, ce qui explique leur incompatibilité de combinaison avec les morphèmes exprimant les degrés de comparaison; d) dans la phrase, ils ne sont pas doués d'une fonction syntaxique spécifique; e) à cause des multiples possibilités de combinaison, leur position dans la phrase décide sur la valeur de l'unité envisagée.

3. L'adverbe *pesemne* – marqueur évidentiel

Les définitions offertes par les dictionnaires roumains pour l'adverbe *pesemne* mettent en évidence la triple valeur que l'unité envisagée fait ressortir: a) *se vede que* ('on voit que') – le locuteur indique que l'information transmise est obtenue par expérience directe, visuelle; b) *se pare que* ('il semble que') – le locuteur suggère qu'il a eu accès à l'information d'une manière indirecte, à savoir par le raisonnement; c) *poate* ('peut-être'), *probabil* ('probablement') – le locuteur introduit son attitude par rapport au contenu propositionnel transmis. De plus, les dictionnaires précisent qu'il s'agit d'un mot populaire et familier, ce qui explique son emploi fréquent dans les contes populaires ou bien dans les contes de fées.

Le Dictionnaire du roumain (1974: 482) donne comme première attestation de l'emploi de cet adverbe un exemple tiré du chroniqueur Nicolae Costin (1660 - 1712) qui en utilisait dans son œuvre une forme vieillie, à savoir *presemne*: *Și Ovidie presemne dintru acest Plato a luat când zicea...* (N. Costin) ('Et Ovidie **apparemment** s'est inspiré de ce Platon quand il disait...')

A partir de la fin du XVIIIe siècle, la forme *pesemne* s'est imposée dans l'usage, à côté des autres variantes régionales telles que: *pesene*, *pesine*, *pisăni*, *pisene*, *psîni*. Les exemples suivants, extraits du même dictionnaire, témoignent de l'utilisation répandue de l'adverbe à travers les siècles. Dans les traductions que nous proposons pour les exemples empruntés aux dictionnaires, nous avons opté pour trois équivalences différentes pour la même unité lexicale du roumain. Les équivalences françaises que nous avons généralement employées dans cette étude pour l'adverbe *pesemne* sont: 1) *il semble que* (le point fort de ce correspondant est qu'il indique le même type de source d'information – le raisonnement à partir d'indices existants – que l'adverbe roumain et qu'il régit une subordonnée, mais le

point faible est que le correspondant français n'appartient pas à la même classe grammaticale que l'unité roumaine); 2) *apparemment* (l'avantage de cette équivalence est qu'elle appartient à la même classe grammaticale que la variante roumaine; pourtant, syntaxiquement parlant, l'adverbe français ne peut pas se combiner avec une subordonnée introduite par *que*); 3) *peut-être* (le point fort est qu'il traduit une valeur modale épistémique de même que l'unité du roumain; cependant, ce correspondant n'englobe pas une valeur évidentielle) Ceci met en évidence la complexité sémantique du marqueur discuté et l'effort interprétatif nécessaire à la construction de la signification.

1) *pesemne* ('il semble que')

Pesemne că nu știi că pe noi femeile...moartea nici cum nu ne îngrozește? (Negruzzi) / '**Il semble que** tu ne saches pas que nous, les femmes, ne sommes guère effrayées par la mort ?'

Pesemne că dumneata ai luat biletul ăsta demult și ai plecat din București. Trebuie să vi-l schimbăm. (Caragiale) / '**Il semble que** vous ayez pris ce billet il y a longtemps et que vous soyez partis de Bucarest. Il faut le changer.'

Pesemne că el nu era tocmai atât de nătăfleț. / '**Il semble qu'**il ne fût pas si benêt.'

2) *pesemne* ('apparemment')

Pesemne inima le spunea că spânul nu le este văr. (Creangă) / 'Le cœur **apparemment** leur disait que l'homme sans cheveux n'était pas leur cousin.'

Ce importă?! exclamă cu emfază unul din tineri, pesemne student la conservator. (Vinea) / 'Peu importe ! s'exclama avec emphase l'un des jeunes hommes, **apparemment** étudiant au conservatoire.'

3) *pesemne* ('peut-être')

Era pesemne o glumă. (Preda) / 'C'était **peut-être** une blague.'

Le sens de l'adverbe justifie sa place parmi les marqueurs évidentiels inférentiels (Zafiu 2008: 716) qui renvoient aux processus mentaux de déduction. Les évidentiels inférentiels indiquent le fait que le locuteur a eu accès à l'information par son propre jugement, par raisonnement déductif à partir d'une série d'indices ou de preuves. Ils impliquent également une valeur épistémique, car l'accent est mis soit sur le processus cognitif (dans ce cas, la valeur évidentielle est saillante), soit sur le résultat (la valeur modale passe au premier plan). (*Idem*, p. 715)

3.1. Types de source d'information indiquée par *pesemne*

3.1.1. *pesemne* – marqueur évidentiel inférentiel

L'adverbe *pesemne*, en tant que marqueur évidentiel, indique le fait que le sujet parlant a eu l'expérience directe d'une ou de plusieurs situations qui ont déclenché un processus inférentiel aboutissant à la situation envisagée dans la phrase:

(1) *Mi-era mila de ei [vânzătorii], toti pareau neajutorati, dura 2 minute o comanda de 3 chifle, care nu trebe gatite. La KFC City Mall. Pesemne n-au gasit personal calumea, sau sunt stresati de cozi. Plus ca chiar nu prea mai stiam ce comandasem, nestiind meniul comandasem pe vazutelea: din aia, si din ailalta, a si mai vreau si o din aia etc...*

<http://forum.softpedia.com/lofiversion/index.php/t270584-50.html>

J'éprouvais de la pitié envers eux [les vendeurs], tous paraissaient impuissants, il fallait deux minutes pour une commande de trois petits pains, qui ne devaient pas être cuits. À KFC City Mall. **Il semble qu'ils n'aient pas trouvé de personnel adéquat ou qu'ils soient stressés par les queues.** En outre, je ne savais plus ce que j'avais commandé, je n'avais pas su le menu et j'avais commandé ce que j'avais pu voir: tel ou tel autre produit...

Dans (1), le locuteur transmet une double information (*KFC City Mall n'a pas trouvé de personnel adéquat* et respectivement *les vendeurs sont stressés par les queues*) comme résultant d'un processus déductif déclenché par la saisie visuelle d'une série d'indices: *l'impuissance des vendeurs, la longue durée nécessaire pour servir les clients.* En outre, cet

exemple vient à l'appui notre thèse, à savoir que l'adverbe *pesemne* est une unité hétérogène qui a une double fonction: il indique la source de l'information et, en même temps, il met en évidence l'attitude du sujet parlant à l'égard du contenu informationnel, plus précisément l'incertitude quant à la vérité de cette information. Il en résulte que la valeur épistémique se superpose à la fonction évidentielle dont l'adverbe *pesemne* fait preuve en général dans ses emplois discursifs.

Dans d'autres contextes, l'emploi de l'adverbe *pesemne* suggère pleinement qu'il s'agit d'une expérience visuelle que le locuteur a eue ou est en train d'avoir au moment de l'énonciation. Dans ce cas, l'adverbe semble actualiser son sens de *se vede că* 'on voit que':

(2) *Pesemne* că vremea asta de afară mă face așa sumbră. Sau *pesemne* că de aici de unde privesc eu lumea, încă nu am dat la o parte perdelele de noapte. *Pesemne* că nici nu plouă. *Pesemne* că umbrelele din ploaie prind viață doar în mintea mea.

Pesemne că din colțul în care privesc eu lumea, nimic nu e ceea ce pare a fi.

<http://rain-daughter.blogspot.com/2009/09/pesemne-ca.html>

Il semble que le temps qu'il fait dehors me rende si morose. Ou bien **il semble que** de cet endroit d'où je regarde le monde, je n'aie pas encore tiré les rideaux d'obscurité. **Il semble qu'**il ne pleuve même pas. **Il semble que** les parapluies ne s'animent que dans ma tête. **Il semble que** du coin d'où je regarde le monde, rien n'est ce qui paraît être.

Dans (2), le locuteur construit tout son discours comme résultant des inférences ayant à la base la perception directe visuelle d'un monde qui ne le laisse pas indifférent. L'exemple fait ressortir l'attitude volontaire du locuteur de regarder autour de lui pour aboutir à des conclusions d'ordre psychologique et de s'expliquer ses propres états d'esprit et ses perceptions sur le monde: *je suis morose à cause du temps, je n'ai pas encore tiré les rideaux d'obscurité, les parapluies ne s'animent que dans ma tête, rien n'est ce qui paraît être.*

3.1.2. *pesemne* – outil de renforcement d'un autre marqueur évidentiel

Nous avons montré donc que l'adverbe *pesemne* fonctionne en tant que marqueur évidentiel inférentiel en renvoyant à une situation observée directement par le locuteur qui a déclenché un processus inférentiel. Cette valeur évidentielle est doublée d'une valeur modale épistémique (l'évaluation du contenu propositionnel considéré comme probable, incertain) ce qui justifie notre approche de l'adverbe comme unité multifonctionnelle et hétérogène.

Le problème qui se pose à ce point est d'établir si la combinaison entre l'adverbe *pesemne* et un autre marqueur évidentiel détermine pour l'adverbe la mise en arrière plan de la valeur évidentielle et la saillance de la valeur modale, ou au contraire, les deux valeurs continuent à se manifester syncrétiquement.

En général, l'adverbe *pesemne* n'accepte pas la combinaison avec un marqueur évidentiel de perception:

* *Uite, pesemne plouă!* ***Regarde, il semble qu'**il pleuve! – combinaison inadéquate à cause de l'incompatibilité qui se manifeste à deux niveaux: a) du point de vue évidentiel, le contenu propositionnel (*il pleut*) est présenté comme issu d'une source visuelle (expérience directe) et d'un processus mental (expérience indirecte); b) du point de vue modal, le caractère probable de l'adverbe entre en contradiction avec le caractère précis de la perception visuelle.

Pourtant, la combinaison avec un marqueur évidentiel citationnel s'avère possible:

(3) *Pesemne, n-ar fi* pentru prima dată când primarele călca strâmb.

<http://sivj.6te.net/articole/exclusiv-scandal-conjugal-in-primaria-petrila-126.html>

Apparemment, ce ne serait pas pour la première fois que le maire trompe sa femme.

Le conditionnel présent est un marqueur évidentiel citationnel qui indique le fait que le locuteur (dans ce cas le journaliste) a une source indirecte d'information telle que l'opinion

publique qui a colporté cette information ou bien une source précise qu'il ne veut pas pourtant dévoiler. Le locuteur évoque les paroles de cette instance absente du contexte communicationnel envisagé, en marquant la distance qu'il prend par rapport à ces dires. Dans ce contexte, l'adverbe n'actualise que sa valeur modale (incertitude), tandis que sa valeur évidentielle passe en arrière plan.

La combinaison de l'adverbe avec un autre marqueur inférentiel est des plus fréquentes:

(4) *Maine avem primera aici, pe scena asta. Atunci ar fi trebuit sa veniti, nu acum. Acum chiar n-aveti ce vedea, e intuneric. Doar fasia asta de lumina si eu...Pesemne o fi uitat cineva un bec aprins la cabine. Ce lumina oarba...Dar e bine asa, nu vreau decat sa ma odihnesc putin aici, in intuneric.*

<http://www.poezie.ro/index.php/screenplay/36451/index.html>

Demain il y aura la première représentation ici, sur la scène. C'est demain que vous auriez dû venir, non pas aujourd'hui. Maintenant vous ne pouvez rien voir, il fait nuit. Seule cette bande de lumière et moi... **Apparemment** quelqu'un **aurait oublié** [le présomptif en roumain] une ampoule allumée dans les cabines. Quelle lumière faible...Mais il vaut mieux comme ça, je veux juste me reposer un peu ici, dans l'obscurité.

Le présomptif est également un marqueur évidentiel inférentiel qui indique le fait que le locuteur a fait l'expérience directe de certains indices (dans 3, *la bande de lumière qui s'apercevait dans l'obscurité*) qui le mène vers la conclusion, l'information contenue dans l'énoncé (*quelqu'un a oublié d'éteindre la lumière dans les cabines*). En outre, le présomptif exprime une « hypothèse considérée comme probable par le locuteur et donc plus près du réel que du non réel » (Iliescu 1999 *apud* Popescu 2009: 153). Il en résulte que le présomptif combine une valeur évidentielle doublée d'une valeur modale épistémique. Dans ce contexte, l'adverbe *pesemne* vient renforcer les deux valeurs du présomptif. L'énoncé en question bénéficie donc d'un double marquage évidentiel ainsi que d'un double marquage modal: le locuteur indique à double reprise qu'il s'agit d'une information inférée de même qu'il fait ressortir deux fois son incertitude quant à la vérité de l'information transmise.

3.2. Problèmes syntaxiques du marqueur évidentiel *pesemne*

Du point de vue distributionnel, le marqueur évidentiel *pesemne* apparaît en général soit isolé par pause du reste de la phrase soit suivi de la conjonction *că* 'que'. Dans ces cas, *pesemne* est considéré comme adverbe prédicatif car il fonctionne comme le prédicat d'une proposition indépendante ou régissant une subordonnée (Ciompec 1985: 21):

(5) *pesemne ca tu esti unul dintre cei orbiti de tv, care-si pierd vremea in fata tv-ului mai degraba decat sa puna mana pe-o carte !*

<http://www.romanialibera.ro/actualitate/media/razvan-dumitrescu-pleaca-de-la-realitatea-tv-187530.html>

il semble que tu sois de ceux qui ont été aveuglés par la télé, qui perdent leur temps devant la télé plutôt que lire un livre !

Dans (5), l'adverbe régit une proposition subordonnée conjonctionnelle, nous avons donc affaire à un prédicat adverbial. La conjonction *că* 'que' pourrait s'absenter sans nuire au sens de la phrase ou bien aux valeurs de l'adverbe.

Même s'il n'introduit pas une subordonnée et qu'il accompagne une partie du discours en tant que déterminant, l'adverbe *pesemne* ne perd pas sa valeur évidentielle d'indiquer l'accès par déduction à l'information contenue dans l'énoncé:

(6) *Ca speaker, tînărul Ceaușescu s-a dovedit pesemne mai apt decât alții...*

<http://textier.ro/category/cuvintele/>

En tant que speaker, le jeune Ceaușescu s'est avéré **apparemment** plus apte que les autres...

Dans (6), bien que l’adverbe semble modifier l’adjectif *plus apte*, en réalité il s’applique à tout le contenu propositionnel (*comme speaker Ceaușescu était plus apte que les autres*) qui est présenté comme issu d’un raisonnement déductif et qui est mis pourtant sous le signe du doute. *Il en résulte que l’adverbe pesemne constitue entièrement l’option du sujet parlant qui, d’un côté, indique qu’il a eu accès à l’information par déduction logique et, d’une autre, laisse voir son incertitude quant à la vérité de ce contenu.*

Conclusions

Les contextes discursifs analysés nous permettent de conclure que l’unité envisagée présente un caractère hétérogène: *pesemne* est un marqueur évidentiel inférenciel car le locuteur indique comme source d’information un processus mental déclenché par certains indices visuellement saisissables et, à la fois, il est un adverbe modalisateur car la valeur épistémique s’y associe pour traduire la probabilité par rapport à la véracité de l’information transmise.

En combinaison avec d’autres marqueurs évidentiels, l’adverbe *pesemne* se conduit différemment: avec un marqueur évidentiel citationnel implicite, tel le conditionnel, *pesemne* n’actualise que la valeur épistémique, car la valeur évidentielle du conditionnel emporte sur le sens évidentiel de l’adverbe; par contre, s’il accompagne un marqueur inférenciel, tel le présomptif, l’adverbe fonctionne comme moyen de renforcement des valeurs du présomptif, de sorte que l’énoncé en question bénéficie d’un double marquage évidentiel et d’un double marquage modalisant à la fois.

Bibliographie

- Aikhenvald, Alexandra, *Evidentiality*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- Chafe, Wallace & Nichols, Johanna (eds.), *Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology*, Volume XX, Alex Publishing Corporation Norwood, New Jersey, 1986.
- Ciompec, Georgeta, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie și diacronie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
- Dendale, Patrick & Tasmowski, Liliane, *Introduction: Evidentiality and related notions*, în “Journal of Pragmatics” 33, 2001, pp. 339-348.
- Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatică a limbii române*, Vol. I, *Morfologia*, Institutul European, Iași, 1999.
- Gâță, Anca, *A taxonomy of evidential function*, în Proceedings of the International Conference *Identity, Alterity, Hybridity* (IDAH) Galați, 14 – 16 May 2009, GUP, Galați, 2009, pp. 482-491.
- Guentchéva, Zlatka, *La notion de médiation dans la diversité des langues*, în “Les médiations langagières: Des faits de langue aux discours”, dir. par Régine Delamotte-Legrand, vol.1, DYALANG, CNRS: PUR, Rouen 2004, pp. 11-33.
- Gramatica limbii române*, Vol. I, *Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Gramatica limbii române*, Vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Plungian, Vladimir A., *The place of evidentiality within the universal grammatical space*, în „Journal of Pragmatics” 33, 2001, pp. 349-357.
- Popescu, Cecilia-Mihaela, *La grammaticalisation du présomptif en roumain*, disponible sur http://www.lingv.ro/resources/scm_images/RRL-12-2009-Popescu.pdf, 2009.

Dictionnaires

- Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Ediția aII-a, Univers Enciclopedic, București, 1998.
- Laurian, August Tretoniu, et alii, *Dicționarul Limbii Române*, Tomul III, Partea a 2-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974.

Le rôle cognitif des figures du discours dans l'éditorial politique

Conf.univ.dr. Ana-Marina Tomescu,

Asist.univ.dr. Elena-Cristina Ilinca

Université de Pitești

Abstract: *The functionality of figures of speech shows itself through the influence they have upon communication, through the modifications they bring to the interpersonal relationships between the actors of the discourse situation. Five roles are generally assigned to figures of speech: an esthetical role, phatic role, a pathemic role, a cognitive role and a persuasive role. Placing itself in a pragmatic approach, our study will tackle with the cognitive function of figures of style. We shall analyse the impact of this figural functionality upon journalistic discourse through three main means: message highlighting, message conceptual structuring, new notions conceptualisation.*

Keywords: *figures of speech, cognitive function, communication, journalistic discourse*

Les traités de rhétorique traditionnels envisagent *la figure* comme une réalité à part dans le fonctionnement du langage. On la retrouve souvent dans des domaines réservés, soit dans la rhétorique et la poétique, soit dans le cadre de l'élocution argumentative ou de l'esthétique littéraire. La figure a été longtemps traitée comme une forme préfabriquée antérieure aux énoncés, où l'on peut la placer à son gré. Parfois, les figures sont considérées comme un arsenal persuasif qui garantirait la maîtrise et la réussite du discours, d'où la multitude des inventaires qui en proposent différentes classifications.

Les nouvelles approches de la figure essaient de s'éloigner de la conception de figure-altérité, figure-répertoire. Cette remise en question se fait selon deux directions principales (M. Bonhomme, 2005) :

1/ *Les figures participent au fonctionnement ordinaire du langage.* S'opposant aux approches traditionnelles, I. Tamba-Mecz (*Le sens figuré*, 1981) fait du « sens figuré » un processus essentiellement lexico-sémantique. Le sens figuré se définit dans cette approche comme un « construit énonciatif » ayant à la base des relations phrastiques. En fonction des orientations prédicatives et des types de repérages qu'elles produisent, celles-ci seront capables de déterminer des catégories de sens figuré. Plus largement, les figures entrent ainsi dans le champ des lois de la communication, où elles manifestent une flexibilité et une créativité plus grandes qui peuvent aller jusqu'à de fortes distorsions. Même si les figures sont intégrées au mode de fonctionnement usuel du langage, elles pourraient créer des structures discursives et des effets interprétatifs spécifiques.

2/ *Les figures se déploient sur la totalité de l'espace énonciatif.* La figuralité mobilise ainsi les trois phases de tout processus énonciatif.

Au niveau *infradiscursif*, la figuralité suppose des composantes préconstruites partagées par les interlocuteurs, composantes qui se constituent comme des conditions de l'actualisation des figures dans le discours. Parmi ces préconstruits se trouvent les compétences stockées dans la mémoire discursive des locuteurs. Ces compétences (C. Kerbrat-Orecchioni, 1986) fournissent des règles régissant la production et la réception du discours en général et des figures en particulier (cf. les compétences du sujet parlant).

Au niveau actualisé *de leur production*, les figures constituent des processus « d'appréhension / appropriation linguistique de l'univers sensible » (Détrie, 2000: 3). Leur formulation comme leur interprétation ont besoin d'un cadre d'analyse global, qui rende compte des phénomènes de « construction interactive du sens, comme un phénomène énonciatif qui rejoue les découpages stéréotypés » (*Ibidem*, p. 10). La figure exhibe « le fait que les mots ne produisent pas du sens en tant que "miroir" des choses du monde extralinguistique; ils construisent une représentation linguistique d'un réel extralinguistique par une appropriation personnelle du monde sensible, dans laquelle, pour emprunter l'expression à Authier-Revuz, "les mots ne vont pas de soi", et reposent sur de multiples non-coïncidences des mots à eux-mêmes et des mots aux choses. » (Rabatel, 2008 : avant-propos). Les figures sont comme des constructions discursives, mobilisées par leur entourage

syntaxique et par leur contexte. Elles sont actualisées par des structures qui se détachent du cadre discursif. Deux types de procédures sont généralement productrices de figures : les procédures attachées à la compétence logique, qui structurent les relations cognitives (analogie, opposition...) et les procédures liées à la compétence rhétorique, qui est à la base de la transformation des énoncés (suppressions, permutations...). Produire des figures, c'est activer des schèmes discursifs qui modélisent certaines variations de la langue en vue d'augmenter la pertinence de la communication.

Au niveau *de leur réception*, les figures sont construites par les récepteurs qui en activent leurs potentialités (pré)construites. Cette étape garantit le repérage des figures, leur interprétation et leur effet perlocutoire (Bonhomme, 2005 : 25-31).

L'identification des figures repose sur la reconnaissance des figures dans le déroulement de la communication. Elle constitue une étape préalable à leur interprétation. L'identification des figures consiste à repérer les indices apparaissant à la surface du discours. Il y a des indices intentionnels ou métadiscursifs qui témoignent de l'intention explicite du locuteur d'attirer l'attention des récepteurs : par exemple, l'utilisation des italiques ou des guillemets. Les indices discursifs sont les indices de figuralité qui se dégagent du discours lui-même, sans manifester explicitement une intention du locuteur. Dans une étape ultérieure, ces indices seront confrontés aux compétences du récepteur qui interviendront dans le calcul identificatoire des figures.

L'interprétation des figures repose sur la mise en œuvre de deux types d'inférence : des inférences énonciatives (portant sur les conditions et les modalités de la communication figurale) et des inférences encyclopédiques (reposant sur le contenu cognitif transmis par les énoncés figuraux). Ce calcul interprétatif se fonde sur les mêmes paramètres que le calcul identificatoire : les compétences du récepteur, la configuration des saillances perçues, l'importance des indices (*Ibidem*, 102-103).

Dans ce processus d'identification-interprétation figurale, plusieurs faits sont à souligner. Une figure peut être simplement identifiée sans susciter des calculs interprétatifs, ou elle peut être identifiée et calculée sémantiquement. Le récepteur peut percevoir des saillances figurales dans un énoncé, sans que le producteur en ait le sentiment. Plus une figure est banale, plus elle s'accommode à une simple identification de la part du récepteur, sans donner lieu à des calculs interprétatifs. Par contre, plus une figure est inventive, plus elle est sujette à des calculs et à des négociations interprétatives.

Notre article s'occupera par la suite de la manifestation de la fonction cognitive dans le discours de presse. Les recherches seront menées au niveau d'un corpus formé d'articles de journaux, plus précisément d'éditoriaux politiques parus pendant la campagne présidentielle française de 2007 dans cinq journaux : *L'Humanité*, *Libération*, *Le Monde*, *Le Figaro*, *Le Point*. Nos analyses essaieront de rendre compte de ce processus tropique et de juger de l'incidence du type de discours en question sur le mode de réalisation des figures à rôle cognitif.

La fonction cognitive est l'une des premières fonctions attribuées aux figures. Selon Cicéron, le discours qui se sert des figures accroît le savoir du public (*docere*), en mettant en évidence les idées de l'orateur. De même, nombreuses sont les études pragmatiques de la fin du XXe siècle qui attachent une grande importance à cette dimension conceptuelle de la figure. M. Bonhomme explique cette fonction de la manière suivante : « du fait de leurs saillances particulières (facteurs illocutoires), certaines structures discursives renferment un potentiel d'activation intellectuelle (portée illocutoire), lequel est susceptible d'améliorer et d'élargir nos représentations mentales ou notre encyclopédie (effet perlocutoire) » (2005 :172).

Lamy (1701) identifie deux sous-fonctions : « les figures éclaircissent les vérités obscures, et rendent l'esprit attentif ». Dans d'autres termes, les figures ont la capacité de

mettre en évidence des idées et stimulent ainsi notre intellection. En outre, elles ont le pouvoir de conceptualiser, de nous faire découvrir donc de nouveaux concepts. Tout cela peut être schématisé comme suit (Bonhomme, 2005 :173) :

Portée illocutoire :

Buts perlocutoires :

Activation intellectuelle

→

meilleure gestion du savoir
entre locuteurs et récepteurs

par

1. soulignement cognitif
2. structuration conceptuelle

- 1') perception renforcée du message transmis
- 2') compréhension accrue du message transmis
- 2'b) découverte de nouveaux concepts

La mise en évidence du message transmis

Un moyen de mise en relief du message transmis est *l'anaphore rhétorique*. A part sa fonction pathémique, l'anaphore rhétorique met en valeur les informations à communiquer par sa structure cumulative :

Autant donc s'en servir, et voter. Voter pour peser sur les cinq ou dix ans qui viennent, pour préserver au moins (et si possible embellir) ce que nous pourrons léguer à nos enfants. Voter pour renouer avec la politique, celle qui permet de faire, pas seulement de subir. (*Le Figaro*, le 21 avril 2007)

Ce n'est pas au centre mais au peuple que se gagnera l'élection. Depuis trente ans, la droite a vécu sur une illusion : il n'y a de victoire qu'au centre, de politique que centrale, de gouvernement que centriste . . . *Ce n'est pas* quand la droite s'affranchit de la menace FN qu'elle devrait succomber aux sirènes du milieu (*Le Figaro*, 24 avril 2007).

On remarque, par ailleurs, que la réfutation peut être renforcée par l'anaphore rhétorique (dans notre exemple, « c'est », « la gauche »), qui a le rôle de mieux fixer le contenu du message :

Mais être internationaliste et hisser le drapeau rouge, ce n'est pas piétiner *la nation comme une vieille carpe*. *C'est* vouloir, au contraire, que la devise de la république, Égalité, Liberté, Fraternité, entre dans les actes. *C'est* opposer l'universalisme appuyé sur ces valeurs au mondialisme sans principe autre que celui du marché. *La gauche, toute la gauche* doit se ressaisir (*L'Humanité*, le 27 mars 2007).

Une figure comme la *définition oratoire* aide à la focalisation de l'essence du message à transmettre. Une telle figure a le potentiel de hiérarchiser le contenu et de le rendre plus manifeste pour les destinataires du discours :

Il [N. Sarkozy] sait aussi *qu'ériger à ce point le cynisme en art de vivre, c'est salir un peu plus l'esprit public* (*Libération*, le 24 avril 2007).

L'éditorialiste se sert souvent des définitions oratoires sous la forme de citations pour apporter des arguments d'autorité dans son discours :

Winston Churchill disait que « *la démocratie est le pire des systèmes, à l'exception de tous les autres* » (*Le Monde*, le 1 mars 2007).

La structuration conceptuelle du message transmis

Les figures de sens sont les plus capables de participer à l'organisation cognitive et à l'élaboration de nouveaux concepts. Ce fait est dû notamment aux opérations logico-cognitives structurant la pensée, sur lesquelles se fondent ces figures : transferts de rôles sémantiques dans un domaine notionnel (la métonymie), construction d'analogie entre des

domaines notionnels hétérogènes (la métaphore, la comparaison) ou production de contradiction au sein d'une même séquence (l'oxymore).

La métaphore permet de reconceptualiser un contenu informatif déjà existant, son but perlocutoire étant une meilleure compréhension du contenu informatif par les récepteurs. Sa fonction est ici explicative, et cela grâce à deux de ses attributs: sa dynamique analogique et sa structure orientée. Par la dynamique analogique créée entre le domaine du *thème* (le cadre référentiel) et celui du *phore* (le terme métaphorique), la métaphore participe à la réorganisation conceptuelle et à l'éclairage du premier par le second. On assiste en quelque sorte à un processus paradoxal, car dans un premier temps, la métaphore dissimule le sens en demandant le décodage du message ; ce n'est que dans un deuxième temps qu'elle enrichit le contenu tout en lui apportant de l'ambiguïté.

Nous supposons que cette fonction de reconceptualisation des notions complexes est remplie dans la majorité des cas par les métaphores *in praesentia* :

Mais au-delà de ces caractéristiques, *le gouvernement Fillon est d'abord une redoutable machine de guerre politique*, à moins d'un mois des élections législatives. (*Le Monde*, le 21 mai 2007)

La France *est une masse composite, changeante mais obstinée* qui, depuis des années, râle, proteste contre tout pouvoir, contre toute réforme . . . et contre leur absence. (*Le Point*, le 15 mars 2007)

La métaphore a néanmoins un rôle argumentatif prédominant dans notre objet d'étude. Son potentiel argumentatif réside dans son pouvoir de court-circuitage, dans sa capacité de s'imposer insidieusement comme une évidence ; la métaphore est réductrice en ce qu'elle masque les différences entre comparant et comparé pour ramener leur ressemblance à une identité, en faisant ressortir un élément commun. Dans les deux exemples suivants, les métaphores contribuent à l'image d'un monde dysphorique, celui de la France de 2007 :

La nation, c'est à la fois le patrimoine du passé et la volonté d'un avenir commun. Le passé, le pauvre, est à restaurer : dans l'éducation, la langue et l'Histoire, toutes trois *défoncées*. (*Le Point*, le 15 mars 2007)

Comédie nationale où la démocratie française radote et se cherche ! *Où des profondeurs d'un pays secoué montent des aspirations confuses, des questions enfouies sur un passé décomposé, sur un avenir opaque, sur le sens du destin collectif, sur la nature et la forme du pouvoir...* ! Nous voici *happés* dans une *compétition haletante* par des candidats *prisonniers du système panoptique des médias*, et d'où *dégringolent* des promesses *fluctuantes*, des postures et des clips (*Le Figaro*, le 5 avril 2007).

Une métaphore est d'autant plus persuasive qu'elle est contraignante. L'appartenance du sème sélectionné au comparant doit être reconnu par tous les récepteurs: « Alors que la métaphore poétique a besoin de la complicité du lecteur, la métaphore argumentative doit donner les moyens de s'en passer » (Le Guern, 1981: 72).

Et voici qu'aujourd'hui *le desperado du Béarn canarde à tout-va*. Voici qu'avec une *brutalité confondante* il lance contre Nicolas Sarkozy une *pluie d'invectives puisées* dans les *eaux saumâtres du cynisme politicien*. Comment *l'apôtre* du « et droite et gauche » s'est-il *mué* en huit jours, au mépris des convictions d'une bonne moitié de ses électeurs, en *imprécateur* du «ni Sarko ni Sarko » ? François Bayrou n'aurait-il *rompu* avec la longue tradition du centre mou que pour imaginer le centre fou ? (*Le Figaro*, le 28 avril 2007)

La conceptualisation de nouvelles notions

Un troisième rôle important de la métaphore consiste en la conceptualisation de nouvelles notions. Elle permet ainsi de « structurer, à l'interface du langage et de la cognition, un champ d'expérience inédit, mais aussi de l'enrichir sur le plan lexical et conceptuel »

(Bonhomme, 2005 :177). Un autre facteur illocutoire très important est le fait que le *phore* doit être plus accessible cognitivement que le *thème*, c'est-à-dire davantage connu et disponible dans la mémoire des acteurs de la communication (Bonhomme, 1998 : 59-60) Ce processus est sous-tendu par une opération d'analogie : une analogie matricielle dans la désignation d'un nouveau domaine peut servir comme point d'appui pour d'autres analogies dérivées. Ce potentiel créatif de la métaphore est très évident dans le domaine de la science et de la technique : par exemple, le vocabulaire métaphorique de la marine a servi comme point d'appui pour le développement du lexique de l'aviation.

Reposant toujours sur une opération d'analogie, *la comparaison* est formée d'un comparé (ou le thème), d'un comparant (le référent virtuel) et d'un motif (mot), dont le signifié comporte des sèmes attribués au comparant et au comparé (propriétés logiques communes aux deux).

A l'autre extrême, Jean-Marie Le Pen *rêve toujours d'accéder, comme* en 2002, au duel final, où son adversaire l'emporterait donc sans coup férir. Consternantes spécialités gauloises ! (*Le Point*, le 12 avril 2007)

La règle de 500 a ses vertus, comme la démocratie a des exigences. (*Le Monde*, le 1er mars 2007)

Il [N. Sarkozy] use du thème de l'immigration, mêlé de façon incompréhensible, sinon provocatrice, à celui de « l'identité nationale », *comme d'une corde de rappel électorale*, tombant ainsi dans le travers dont Jacques Chirac nous a redit justement qu'il ne fallait jamais y céder : celui de « composer » avec les thèses de l'extrémisme. (*Le Monde*, le 13 mars 2007)

La force de la *métonymie* vient de son pouvoir de condensation et de dénomination: elle « désigne une chose par le nom d'une autre ayant avec elle un rapport de voisinage, qu'il soit logique, historique ou simplement habituel » (Buffon, 2002 : 228). Si la métaphore met en contact deux termes appartenant à des domaines hétérogènes, la métonymie réunit des termes du même domaine définitionnel:

Depuis 2002, sa gestion [de N. Sarkozy] du ministère de l'Intérieur, tout *comme* celle de son passage à Bercy [= Ministère des Finances] dans le deuxième gouvernement Raffarin, a été entièrement soumise à son objectif de conquête du Graal présidentiel (*L'Humanité*, le 26 mars 2007).

D'où la priorité absolue donnée par Paris [= transfert de la capitale sur ses dirigeants] à l'Europe depuis la victoire du 6 mai. Le projet de traité simplifié reprend dans la Constitution les dispositions prévues pour améliorer le fonctionnement de l'Union (*Le Figaro*, le 23 mai 2007).

Dans notre corpus, la métonymie participe le plus souvent à l'économie discursive, par son pouvoir de condensation, et elle peut avoir aussi une fonction emblématique (surtout dans la métonymie du signe). Le discours journalistique fait souvent usage de la métonymie. Par son effet de condensation, la métonymie évite le développement discursif. Le journalisme use souvent de telles économies pour donner une importance accrue aux événements, comme dans cet exemple où la métonymie s'associe à la personnification :

... depuis des années, *La France* [= ses habitants] râle, proteste contre tout pouvoir, contre toute réforme... et contre leur absence (*Le Point*, le 15 mars 2007).

L'emploi des métonymies opérant un transfert des lieux sur les dirigeants est très fréquent :

Faut-il donc se soumettre aux privatisations en chaîne réclamées par Bruxelles [= les représentants de la Commission Européenne] et le MEDEF, ou bien faire de l'intérêt général la règle impérative ? (*L'Humanité*, le 28 mars 2007).

La question ne se posera vraiment qu'après le Conseil européen, lorsqu'il faudra décider de l'ouverture de nouveaux chapitres de négociation. D'ici là, la prudence semble être de mise à *Paris* [= les dirigeants] (*Le Figaro*, le 23 avril 2007).

Les métonymies du signe sont aussi souvent utilisées pour leur pouvoir de concentration :

Par chance pour lui, Sarkozy n'est plus ministre depuis 48 heures - qu'on imagine un instant les commentaires s'il avait encore été *Place Beauvau* [= Ministère de l'Intérieur] ! (*Le Figaro*, le 30 mars 2007)

Ou un candidat, habile tacticien éliminé par les électeurs au terme d'un premier écrémage et songeant prioritairement à son destin pour la fois d'après, s'est vu cajoler au point de paraître détenir le sésame de l'*Elysée* [= de la présidence]. (*Le Figaro*, le 5 mai 2007)

Ajoutons à cela l'ahurissant numéro d'équilibriste de Ségolène Royal, capable de promettre un jour *Matignon* [=la fonction de premier ministre] à François Bayrou et le lendemain à DSK, de faire acclamer Arlette Laguiller le dimanche et de poser avec José Bové le lundi ! (*Le Figaro*, le 2 mai 2007).

Les exemples suivants illustrent des métonymies du contenant et un cas de métonymie plus particulier, qui utilise un nom abstrait pour un nom concret (« jeunesse » pour jeunes gens, « la nation » pour citoyens) :

Cela ne dessine pas nécessairement une *France* [= français] réconciliée : la méfiance de la *jeunesse* [jeunes gens], la défiance *des cités* [citadins] – là où se concentrent nombre des maux français - doivent l'inciter à faire un bout de chemin avec des adversaires qui ont mieux compris ces parties-là du pays, et qu'il [N. Sarkozy] dit vouloir « respecter » (*Le Monde*, le 8 mai 2007).

Dans cette jactance qui ose déjà convoquer contre lui un « troisième tour » social. Dans cette excitation incendiaire qui prétend dresser quelques *banlieues* [= les habitants des banlieues] contre l'élu *de la nation* [= des français]. Elle aura scandaleusement détourné sa condamnation de la « racaille » en feignant de croire qu'il s'était alors adressé... à toutes les *banlieues* [= les habitants des banlieues] de France et de Navarre (*Le Point*, le 10 mai 2007).

Quelques titres des éditoriaux étudiés reposent sur des métonymies qui produisent un effet d'accroche qui attire l'attention des lecteurs : « *L'agriculture face à l'après-Chirac* » (*Le Figaro*, le 3 mars 2007), « *La France et ses deux Europe* » (*Le Figaro*, le 14 mars), « *Retour en Europe* » (*Le Figaro*, le 9 mai 2007).

Le statut de *la synecdoque* a été mis en question à de nombreuses reprises : certains rhétoriciens y voient une figure proprement-dite, d'autres n'y voient qu'un cas de métonymie fondée sur des rapports d'inclusion. Le terme figuré et le terme propre sont dans une relation plus étroite que pour la figure précédente. Leur rapport est de contiguïté, d'inclusion même, et non plus de simple voisinage (comme pour la métonymie). Le sens du premier inclut celui du second. Autrement dit, la synecdoque emploie la partie pour le tout, en latin *pars pro toto*, tandis que la métonymie désigne généralement une partie par une autre partie, *pars pro parte* (Buffon, *op.cit.* : 230). Son pouvoir relève de la concentration :

Mais, depuis quelques jours, c'est devant les écoles elles-mêmes que s'effectuaient ces descentes *de police* [= des policiers] provoquant d'inévitables incidents (*L'Humanité*, le 24 mars 2007).

Nous pouvons remarquer que la fonction cognitive de la synecdoque est accompagnée d'un ressort argumentatif, déterminé par la dénomination : l'éditorialiste y a recours pour faire passer son point de vue sur la chose comme dans cet exemple où les synecdoques

dévalorisantes « troupes » (pour « partisans ») et « généraux » (pour « les hommes proches ») ont une valeur persuasive indéniable :

Que Bayrou laisse la liberté de vote à ses électeurs tout en penchant pour Royal cependant que *ses troupes*, et *ses généraux*, se précipitent chez Sarkozy (*Le Figaro*, le 2 mai 2007).

La fonction propre de la *synecdoque* est de concentrer un exemple (Reboul, [1992] 2005 : 128). Elle repose sur un mouvement de particularisation qu'on analyse parfois en termes d'infraction de la loi d'exhaustivité, loi qui veut qu'on donne les renseignements les plus précis sur le thème qu'on traite (Fromilhague, 1995 :63). Elle est très souvent utilisée dans la propagande : par exemple, *le parti des travailleurs* mais rien ne prouve que le parti en question représente tous les travailleurs.

Résultat, si Ségolène Royal vient nettement en seconde position de ce premier tour, un dirigeant de droite comme François Bayrou a pu entraîner dans le piège du prétendu troisième homme des *millions de voix* [= électeurs], plaçant, au lendemain de ce premier tour, la gauche à un très bas niveau historique, avec moins de 40 % des suffrages exprimés. (*L'Humanité*, le 23 avril 2007)

La *synecdoque* s'avère être un outil indispensable dans le discours polémique par son pouvoir d'échanger des mots abstraits à nucleus dénotatif identique mais à connotations discordantes. Il est à noter dans les éditoriaux étudiés la présence de nombreuses *synecdoques* créées autour de la notion de « partisanerie ». Voilà un exemple de *synecdoque* « le singulier pour le pluriel » :

Longtemps l'*homme* de gauche [= *les partisans*] a bombé le torse : il avait beau perdre les élections, il se savait du côté du vrai, du bon, du juste. (*Libération*, le 10 avril 2007).

Comme nous venons de le dire, la *synecdoque* prend souvent une dimension polémique. C'est le cas des *synecdoques* « fidèles », « zélotes » et « lieutenants » qui viennent remplacer le terme « partisans ». Dans le premier exemple, la *synecdoque* « fidèles » est renforcée par une autre *synecdoque*, « clan » pour « parti », alors que dans le deuxième extrait, elle est précédée de « ploutocrates » :

Méfiant, Jacques Chirac ne s'appuyait que sur ses proches, ses *fidèles*, son « *clan* ». (*Le Monde*, le 21 mai 2007)

Pour son assaut, Bayrou aura usé, contre le complot imaginaire des *ploutocrates* et des médias, d'une agressivité populiste qui n'est ni dans sa nature ni dans celle de ses *fidèles*. (*Le Point*, le 26 avril 2007)

L'effondrement des barrières idéologiques droite-gauche, auquel Ségolène Royal et François Bayrou auront si plaisamment contribué, se trouve ainsi servi, à leur grand dam, un adversaire très politique dont ils avaient sous-estimé le ressort et l'agilité. Les « trahisons » dont Sarkozy bénéficie sont des conversions qui mûrissaient. Et les convertis font souvent de bons *zélotes* (*Le Point*, le 14 mai 2007)

Dans l'exemple suivant, la même *synecdoque* est « anticipée » par une métaphore qui présente le même caractère thématique :

Mais, des lors qu'ils le verraient servir *une messe de gauche*, que diraient ses propres *fidèles* [de Bayrou] plutôt portés à droite ? (*Le Point*, le 8 mars 2007)

Dans notre investigation en corpus, nous avons pu constater qu'une même figure peut avoir de différents rôles fonctionnels : par exemple, une figure comme la métaphore ou la *synecdoque*, peut jouer un rôle cognitif et argumentatif à la fois. De même, nous avons remarqué que les fonctions ne se manifestent pas isolément. La fonction argumentative paraît être capable de s'associer à chacune des autres fonctions figurales, constituant ainsi leur

prolongement toujours possible. Cela s'explique par sa portée générale et par son orientation pratique : tout énoncé figural tend, en général, à requérir l'adhésion de ses récepteurs et à en influencer le comportement. En revanche, le développement conjoint de certaines figures semble plus improbable à cause de leur altérité profonde. C'est le cas des figures à fonction pathémique et cognitive, association difficile à cause de la incompatibilité de l'affect avec la raison.

Bibliographie :

- Bonhomme, M., *Les figures clés du discours*, Seuil, Paris, 1998
Bonhomme, M., *Pragmatique des figures du discours*, Ed. H. Champion, Paris, 2005
Buffon, B., *La parole persuasive*, PUF, Paris, 2002
Détrie, C., « Sens figuré et figuration du monde, présentation », in *Cahiers de praxématique* n° 35, Montpellier : Praxiling-Université Paul Valéry, 2000
Fromilhague, C., *Les figures de style*, Armand Colin, Paris, 1995
Fromilhague, C., Sancier, A., *Introduction à l'analyse stylistique*, Armand Colin, Paris, 2004
Kerbrat-Orecchioni, C., *L'implicite*, Armand Colin, Paris, 1986
Le Guern, M. « Métaphore et argumentation » in *L'Argumentation*, Presses Universitaires de Lyon, Lyon, 1981 p. 65-75
Perelman C., Olbrechts-Tytéca, L., *Traité de l'argumentation*, Ed. de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 1988
PLANTIN, Ch. *L'argumentation*, Seuil, coll. « Mémo », Paris, 1996
Rabatel, A. « Introduction : figures et point de vue en confrontation », in *Langue Française* 160 *Figures et points de vue*, 2008 p. 3-19
Reboul, O., *Introduction à la rhétorique*, PUF, Paris, 1991
Reboul, O. *La Rhétorique*, PUF (coll. Que sais-je ?), Paris, 2005
Robrieux, J.-J., *Rhétorique et argumentation*, Ed. Armand Colin, Paris, 2000
Suhamy, H., *Les figures de style*, Ed. PUF, 10e éd. , coll. « Que sais-je? », Paris, 2006

Sociocultural Perspectives on Masculinity and Femininity as Gender Identity Components

Asist. Rodica Țocu
“Dunărea de Jos” University of Galați

Abstract: *Distincția dintre cele două aspecte ale identității de gen apare ca rezultat al unui proces complex ce implică evoluție biologică, psihologică și socială. Articolul de față analizează modul în care literatura, psihologia și științele educației au fost influențate de abordările și cercetările feministe.*

Keywords: *gender, social role, patterns, femininity, masculinity*

*“Other societies assign roles to men and women that are quite unlike ours. But no country I know of has tried to bring them up to think of themselves as similar. Such an attempt would be most unprecedented social experiment in the history of our species”
(Spock, 1974).*

Each generation tries, using different methods, to create a correct society, in which justice and social equality to be considered as key concept for social and cultural development.

Late 1960s was marked by shaping a new trend in literary criticism under the mark of „women’s liberation movement”, aiming to highlight the influences of gender stereotypes promoted at socio-cultural level on literary tradition. Feminism, as a new developed scientific paradigm, causes essential transformations within the academic subjects and beyond.

As it tries to impose egalitarianism as a social principle of individual adaptation to new requirements and conditions, attempts to extend the definitions of masculinity and femininity across the set of cultural stereotypes are outlined. Gender roles suffer changes and transformations, sometimes even at their core level, determined on the one hand by changes at the society level and on the other hand by the requests of the society members from the desire to increase the adaptation level to the environment. However, at content, organization and methodology level used in the elaboration and the development of a various academic subjects a maintenance of traditional gender issues is to be noticed.

The key concepts underlying the issue of genre and making the object of many studies and scientific research are the femininity and the masculinity, as components of gender identity. Femininity and masculinity have had various representations in all areas, from art and literature, to science and technology; they undergo the changes occurring at the social level.

Social constructivism emphasizes the importance of social context and its role in the formation and the development of relations and gender roles, the theories and the models inspired by it becoming extremely influential in the psychology of gender (Deaux, 2001, Gergen, 2001, apud Enns, 2008). Thus, new theoretical approaches to gender issues try to highlight the perspective of social relations established in the society. Based on these considerations, Crawford and Unger (2004) proposed a pattern that highlights the action of gender on the individual, interpersonal and social structure level, each of them putting its imprint on individual adaptation to the norms and values promoted at socio-cultural level.

The individual level includes aspects of the self-perception, cognitions, affects, behaviors and gender role definitions. Researches conducted to date have attested the importance of childhood to build one’s own identity, an adequate representation of gender and meanings of femininity and masculinity concepts. Thus, in agreement with these, individuals form their particular beliefs, have some feelings and develop a specific behavior towards gender.

The interpersonal level includes gender-related social interactions, referring in particular to how the beliefs, gender stereotypes and gender schemas of one person interact with gender characteristics or behavior of another person. Thus, interpersonal relations are

dependent on how the individual is representing his concept of masculinity or femininity, on the ideas he has about what is appropriate or not for one gender or another, but also on the meanings they have for other members of the group to which the individual belongs.

Referring to the male role, O'Neil (2008) specifies that individuals can "devalue or restrict the others because of the deviations from, or conforming to the norms of masculinity ideology", or can experience negative reactions, personal intrusions or restrictions due to a nonconforming or a too strong compliance to these codes. Social psychology brings various evidences, the membership capacity of a group being dependent on how the individual is adapting to the ideology promoted by the group.

The level of social structure considers gender as a set of power relations, including the ways in which social policies, institutions and access to power restricts or encourages the gender role adaptation.

Many times certain aspects of a person's identity can be associated with privileges, while others can contribute to oppression or disadvantages.

Through socialization individuals will accept and adopt the dominant ideas of his culture, whatever form it might take it.

The social structure dimension of gender was the subject of many studies and researches, the feminist movement emphasizing, in particular, the unequal social roles and the gender discrimination existing at both social structure and the values levels promoted by the media.

Young's study in 1998 (apud Rice, 2002) suggests that reading is a basis for the construction of gender in a society and by adapting the literary discourse so that it could become important for girls and boys it creates the opportunity to modelling definitions that they give to masculinity and femininity.

Some researchers offered children books in which characters were assigned to non-traditional roles, the children failed to identify with them, transforming the gender incongruous characteristics with stereotypes of gender they already formed in traditional ones that confirmed the existing gender patterns.

Through actions, behaviors and literary discourse, the authors can change, transform or even form new values and ideas that will contribute to a better psycho-social adjustment of the reader to the life and social interactions.

Children are the most exposed to cultural influences because their cognitive schemas are in training. Their social life experiences are influenced by the attitudes, the beliefs and the conduct of literary characters, by the way they are presented and the situations they have to face. Authors become responsible for the construction of patterns whose representations will be internalized, being inner part of the child's personality.

The concepts of masculinity and femininity are learned from the first year of life, the child receiving the first definition in the family, among his friends and within the group and later in the educational environment.

It is to be noted that the non-traditional female characteristics are more easily accepted than the male ones, this explaining the existence of a greater number of books for children that describe non-traditional female characters more than male characters that feature typical female role.

Regardless of how they are perceived, the mentioned patterns change, explicitly or implicitly, the gender schemas of the individual either strengthening them or altering their content. Thus, the literature puts its mark on gender identity formation and development of the child. It influences the definitions the child gives to masculinity and femininity and he encounters the situation in which he must accept or oppose to the conformism promoted through the values and norms of the society in which he grows.

Literary characters represent patterns of behavior that once internalized and developed they become components of already formed stereotypes or contribute to their formation, the individuals being taught to give meanings and to behave accordingly to stereotyped gender schemas.

Gender identity formation and development becomes addicted to the information the individuals receive through reading or through the media in general.

The child will learn from the very first years of life to separate information about himself and the others in distinct categories determined by sexual affiliation, this influencing decisively the evolution of the individual, his way of relating to socio-cultural environment, his actions and his beliefs.

Dupuy, Ritchie and Cook (1994) studied the degree to which gender issues is included in counseling and adult education programs. They pointed out that although most of them consider gender, gender role and gender identity as important aspects of individual's social adaptation, less than half include gender issues in their curriculum and less than one third have a special course. They concluded that „... although there may be awareness of the need for more emphasis on women's and gender issues ... however, awareness of the inadequacy does not necessarily lead to curricular changes (apud Hoffman and Myers, 1996).

The study of education can be regarded as research into how a person develops within a culture, education representing in this situation the way in which an individual receives a set of values, ideas, beliefs, knowledge, attitudes and behaviors appropriate to the society he lives in. The membership capacity of a culture is acknowledged when the individual adopts and follows the rules represented by the activities, relationships, places and practices that describe the specific of that culture.

Each society can be described according to existing social categories, each based on different criteria: gender, race, ethnicity, religion, etc. The gender differences, the characteristics of femininity and masculinity, the definitions that the cultures establish for these concepts are different and sometimes contradictory.

The distinction between male and female, between masculinity and femininity surpasses the biological level, being extended to psychological, sociological, artistic and other areas of social life that describe individuals and society. The vast majority of cultures includes in this categorization and distribution of labor, employment or social functions that sustain human life as well.

As the changes appear in society, changes occur in human personality as well at the level of attitudes, values, beliefs and behaviors. They are forced to adapt themselves to new socio-cultural conditions, by opposing the conformism and reducing resistance to change.

Because school is deeply rooted in society, in as far as its history and values are concerned it is necessary to make a reassessment of the educational institutions in terms of their adaptability to the socio-cultural environment in which they operate, so they could provide a link between the content of school subjects and the need to develop an identity in which gender stereotypes and prejudices are eliminated.

Psycho-pedagogical research in recent years have pursued the adaptation of academic subjects to the demands and needs of a changing society and to explore the ways in which teaching and learning can be built so that the period of schooling could become a means of developing the individual's personality, regardless of his age or type of education he receives.

Through the education provided both within the family and in the specialized institutions of the state, the individual should expand his own definitions of femininity and masculinity, determining changes in the society, overcoming the stereotyped barriers of his culture he is part of.

References:

- Coleman, A.; Haas, S.; McGee, S.; Munster, A.; Rebecca, M.; Tilly L. (1978), „*Women and identity*”, edited by Mary I. Edwards, Women’s Studies Program, The University of Michigan, USA.
- Enns, Carolyn (2008), “Toward a complexity paradigm for understanding gender role conflict”, in *The Counseling Psychologist*, 36, 446-454, Available at <http://tcp.sagepub.com>.
- Hartman, J.E.; de Filippis, D. C.; Kruger, S.F.; O’Driscoll, S.; Ling, A. ; Webb, B.J. (1997), “*Literature. CUNY Panel: Rethinking the discipline. Women in the curriculum series*”, National Centre for Curriculum Transformation Resources on Women, Uptown Press, Baltimore, USA.
- Hoffman, Rose Marie; Myers, Jane E. (1996), *Gender issues in counselor education: are the CACREP Standards sufficient?*, Available at www.edrs.com.
- O’Neil, James (2008), “Summarizing 25 Years of Research on Men’s Gender Role Conflict Using the Gender Role Conflict Scale: New Research Paradigms and Clinical Implications”, *The Counseling Psychologist*, 36; 358-445, Available at <http://tcp.sagepub.com>.
- Rice, Peggy S. (2002), „*Examining the effectiveness of entering the story world of characters portraying diverse gender roles*”, paper presented at Annual meeting of the International Reading Association (47th, San Francisco, April 28 May 02).
- Yu-ning, Li, Ed. (1994), “*Images of women in Chinese Literature*”, Volume 1, University of Indianapolis Press, USA.

Linguistic representations of Romanians in the British mass-media

Asist. Univ. drd. Cristina-Silvia Vâlcea
Universitatea „Transilvania” din Braşov, România

Abstract: *Studiul de faţă îşi propune o abordare a reprezentărilor sociale şi politice ale românilor reflectate în presa britanică. Mai exact, studiul constă în idetificarea aspectelor naratologice specifice media (text, co-text, point of view, focalizare) dublate de o lectură socio-linguistică-pragmatică.*

Keywords: *text, co-text, point of view, focalisation*

Mass-media in general pretends to be an instrument for recording and presenting the reality, but they have transformed into a creator of reality (Bourdieu: 2007). A direct consequence of this fact lies in mass-media's capacity of structuring patters of representation and interpretation, imposing principles of vision of the world. The trust mass-media has been invested with, its "pretended" impartiality, its willingness of serving by informing their client, the "watcher", have made of them an authority. News selection (deciding on the most important topics for the day), news focus/ perspective (what is emphasized and how), news narratives (the story the news is transformed into for better and faster comprehension) are all stages in a happening's becoming a piece of news. All these elements end up in shaping up an image which has the attribute of an instantaneous mental representation and comprehension in their audience. Categorical representations are preferred to unique, multiple representations by their contribution to a process of simplification which proves beneficial for both producers and audience. By resorting to categories, news producers shorten the news content, are sure that the message is instantly understood and organise the otherwise chaotic reality. This has direct consequences on shaping up audiences' expectation, their representation of the world, and their concern about a particular topic. But none of this is possible outside the linguistic system which, in this situation and for this particular purpose, is not analysed in itself, but in relation to the social context which is actually linguistically constructed (Hall:2002). The analysis will be limited to the basic level – morphologic, syntactic, semantic and lexical, according to Van Dijk's categorisation (in Graddol and Boyd-Barrett, 1994, 26). In the light of these explanations, a research will be carried about Romanians' representation(s) in the British written mass-media. My interest lies in uncovering the categories Romanians usually fall in and at identifying and analysing the constituent components of the media narratives about Romanians. My data has been selected from national British newspapers which have been issued between 2006 (one year before Romania's becoming an EU member) and 2009. The articles have been selected from a wide range of popular British newspapers such as Daily Express, Daily Mail, The Sun, Metro, The Guardian. The choice of the newspapers is not hazardous, it is meant to cover both popular and quality newspapers in an attempt at identifying any possible differences between the two types of newspapers. To begin with, the analysis of the popular newspapers articles illustrated two hypostases for the Romanian citizens; in one of these, they are represented as non-EU citizens willing to gain access to the much-desired citizenship with a view to fleeing to foreign countries from which Great Britain seems to be a favourite destination; in the other, they have become EU citizens, having already reached their foreign destination, Great Britain. The first hypostasis is presented as an anticipated judgement of Romanians' coming to Great Britain impact when it was defined as "*the start of the problem*" in (Daily Express, February 15th 2006). Romania's becoming an EU member on the 1st of January 2007 is represented in the British popular mass-media as a rush of Romanians for leaving their country via Great Britain. The Romanians in "*hordes*" (The Sun, September 27th 2006) or "*scores*" (The Standard) or "*thousands*" "*queue*" or "*stampede*" for Great Britain. Besides the numerical reference which may be true, the use of "*hordes*" emphasizes the

uncontrolled, uncontrollable and disorganized Romanians while waiting for their permits. The progression is also visible in their waiting process which starts from “*queue*” (civilized standing in a line) to “*stampede*” (a rushing process, which presupposes disorder, chaos, pushing and fighting) which pictures Romanians as uncivilized and hasty. Described as two of the poorest countries of Europe, Romania and Bulgaria are said to have been celebrating their acceptance in EU with “*wild celebrations*” where *wild* could stand for savage (disorganized, chaotic) but also for bountiful (which contradicts the afore mentioned poverty of the countries). “*Wild celebrations*” could also stand for real joy, pleasure as Romanians are eventually freed. This perfectly matches Romanians’ description as “*desperate*” to go there (Britain) apparently for no reason since Romanians seem not to have a definite purpose when going to England as going seems to be just enough. Last but not least, the use of “*that part of the world*” (Romania) in relation to the workforce coming from Romania shows the real amount of respect “that part of the world” and the people living there should get and do get. To sum up, Romanians are desperate hordes of people who stampede to go to Great Britain. Another aspect which is worth mentioning is the fact that the possible acceptance of the two countries will give rise to a surplus of unqualified work force which is seen as a threat for the British work force. Somehow unexpectedly, the wave of Romanian immigrants is associated to the concepts of corruption and criminality which they presumably carry along since they come from countries where corruption and criminality are common. Thus, Romanian immigrants are created an a priori image of criminals and corrupted people whose presence increase the natives’ anxiety. After stirring natives’ anxiety the solution against Romanians is to limit their access to Great Britain or “*to give them gradual access*” which is favored for its positive, encouraging approach of Romanian immigrants.

The second hypostasis is far better represented because it comes as a result of Romanian immigrants already living in Great Britain and who, as “*foreseen*” in 2006, have brought along “*criminality*”. The linguistic means for representing Romanians living in Great Britain include the use of metonymies, of passive voice (not referring to Romanians who seem to be very active and always be one step ahead the police, but the police who can barely keep pace with Romanians’ inventiveness), and extreme vocabulary choices for highlighting the real dimension of Romanian criminality in England. The metonymy is a linguistic tool which consists of the voluntary inversion of all logic categories of language (e.g. a whole category by its representatives). The use of metonymy may stress the author’s particular interest in an entity, in this case, the gypsies. Metonymy narrows the semantic focus by highlighting only one aspect of an entity and ignoring its other attributes (Bonvillain: 2003). Metonymy is an extremely useful media tool since it refuses all identification of particular classes and prefers parts or representatives to stand for the entire category. The Gypsy children, Romanian criminals stand all for Romanians. The supra-ordinate use operates no semantic distinction between Gypsy children and Romanian criminals, who, although Romanian citizens indeed, do not represent all Romanians. By equating the classes of Gypsy children and Romanian criminals to the supra-ordinate Romanians, the intended effect is that of highlighting that Romanians are nothing but gypsies and criminals.

The passive is another tool that journalists resort to in their intention of highlighting that Romanian criminality can hardly be kept under control, if at all. Passive is preferred in relation to British authorities who are not blamed for their incapacity of handling the “*Romanian criminal wave*”, but who are pitied for having to confront such a well-organized and unbeatable force. For example, “*Police chiefs say the unprecedented rise in offences has left British forces swamped*” which follows the heading “*There has been an 800 per cent rise in crime carried out by Romanians*”. “*Swamp*” is preferred because it is

mostly used as a passive form, thus emphasizing the passive, helpless position of the British police force overwhelmed by the increased number of Romanian offenders. Furthermore, if while still in Romania looking for leaving for Great Britain, Romanians are “*hordes*”, in Great Britain they are organised in “*gangs*”, whereas individuals are referred to as “*gangsters*” or “*thugs*”. By analysing the definitions of the three terms where gang is “a group of criminals who work together”, a gangster is “a member of a violent group of criminals” and a thug is “a violent man”, then, Romanians are violent men who are organised in gangs and who trouble the British authorities. Gangster is preferred to pickpocket because it signals a well organised group of criminals who are hierarchically allotted positions. Furthermore, the predominant actions of Romanians are circumscribed to a criminal area; thus, they steal, milk the system, pickpocket, traffic children, smuggle, and beg.

Investigating the issue of Romanian immigrants in Great Britain in quality newspapers self-justifies since they regularly contain official opinions. The Guardian seemed to pay special attention to Romanians in relation to Romania’s joining the EU and the issue of the immigrants. In the article entitled “*What’s wrong with Bulgarians and Romanians?*” (The Guardian, November 1st, 2007) the answer comes in the very first paragraph “*What’s wrong is that they joined the EU after half a million Polish migrants rocked up to these shores.*” Both Bulgarians and Romanians seem to carry no fault since the blame is on Poland’s joining the EU three years before (thus, a historic decision which could hardly be charged on anyone). In order to strengthen this idea the article continues: “*The government does not want to see a repeat of the freedoms allowed to workers from Poland when it joined the EU in 2004.*” The article identifies a second reason for the barring of Romanian immigrants: “*But the real reason is that the government is fearful of losing its grip on immigration.*” From this, it becomes clear that irrespective of Romanians deeds and attitudes, it is mostly a political decision which hinders Romanian migrants from going to England due to some outer factors, such as the fear of the British authorities. The “*open door*” policy of the 2004 joining has now turned into “*a managed way*”, “*a reasonable way*”, “*a way that is balanced*”. Alistair Darling declared for BBC News Sunday

“We will need to consider, *along with other countries*, along with other institutions in this country, what our *requirements* are, so this is done in a *managed way*, in a way that is *reasonable*, in a way that is *balanced*. Immigration has to be carefully managed and our policy is the policy of a managed system.” [my emphasis]

The statement shows great care towards maintaining cordial foreign policy towards the two countries, Romania and Bulgaria, since no individual position is taken by Great Britain alone, indicated by “*along with other countries*”.

The ideology which is worked on and which stands at the back of each type of newspapers, be it popular or quality, is undoubtedly illustrated by the linguistic analysis of the articles. The popular newspapers, relieved of the pressure of home and foreign affairs, and mostly interested in protecting the natives’ interests and being the supporter of a nationalist discourse, have adopted a policy of culpabilization of an entire nation equating gypsy criminals to Romanians and describing Romanians as feared criminals who therefore should be banned entrance into their country. Another issue that has been noticed and may prove of any importance is that achievements of Romanians, whether singers or sports men, appear as individual stances without making any generalisation whereas infringements are generalised with the evident intention of creating a negative image which might lead to the general rejection of Romanian immigrants, but not only, by the native population.

On the other hand, quality newspapers, under the pressure of their social, political responsibility, but also of their status, deal with the issue of immigration in a politically

correct, unbiased manner trying to cover important matters for their citizens but without pressing the nationalism button. Romanians are referred to as Romanians and no distinction is made between Gypsies and Romanians and justice is demanded on behalf of all Romanians who should be given the same rights as all the other countries which joined the EU in 2004.

References:

- Bonvillain, N. (2003), Language, Culture, and Communication. New Jersey: Prentice Hall
Bourdieu, P. (2007) Despre Televiziune. București: Grupul Editorial Art
Graddol, D., Boyd-Barrett, O. (1994) Media Texts: Authors and Readers. Bridgend: The Open University
Hall, J. K. (2002), Teaching and researching Language and Culture. London: Longman

**Istoria mentalităților,
comunicarea interculturală
și cultura media**

Aspecte premoderne ale "etnicității" în viziunea cronicarilor români

Asist. Univ. Carmen Alexandrache
Universitatea "Dunărea de Jos", D.P.P.D., Galați

Abstract: *L'ethnicité est exprimée en termes du chroniqueurs roumains œuvres, par les diverses poses, étant le résultats de l'altérité et l'identité. Il est formé en plusieurs "traits" qui caractérisant un groupe social, même si elles sont subjectives et superficielles. En l'ancienne littérature roumaine l'ethnicité conduire à l'identité prise de conscience, exprimée de leur passé en formant un sentiment d'appartenance à la communauté, par l'accepter la responsabilité personnelle, en mettant en évidence certains des gestes, des habitudes, des attitudes spécifiques aux Roumains, de la traditions liées à différents moments de la vie. La remarque des ces représentations ethniques sont importantes, elles sont reproduites dans les polémiques culturelles du XIXe siècle, rechercher une mise à niveau des routes de la société roumaine, offre le dilemme à résoudre le tradition alternative de conservation et la synchronisation avec la culture européenne.*

Keywords : *l'ethnicité, l'identité, la responsabilité personnelle*

Construirea unei identități, dar în egală măsură și sondarea universului său etnopsihic datorează substanțial atât interacțiunii sociale, cât și relației dintre o „interioritate” (formată de lumea interioară, proprie, aparținătoare sinelui) și o „exterioritate” (desemnată de lumea din afară, exterioară sinelui). Această situație, multiplă prin manifestarea ei, pornește de la *nevoia de raportare* la cel *diferit de sine*, dar nu în mod obligatoriu și opus, însă diferit de ceea ce *știu* sau ceea ce *sunt*. Valorizarea acestor *diferențe* conduce spre **alteritate**, concept care însă nu poate fi înțeles deplin decât din perspectiva confluențelor disciplinare (istorie, sociologie, filozofie, istoria mentalităților, psihologie, etnopsihologie, literatură comparată ș.a). Definită în principal în termeni de **altceva** și **altcineva** alteritatea este invocată tot mai des în încercările științifice de reconstituire, în alegere, interpretare și explicare ale unor realități identitare, relații sociale, situații comunicabile etc. Alteritatea se definește, deci, în raport cu **identitatea**.

Prin urmare, cunoașterea și recunoașterea unui grup etnic, reprezintă un fapt marcat atât de *nevoia, intenția și felul* de a privi pe ceilalți, diferiți, cât și de acțiunea de *descoperire, generalizare și "promovare"* a acelor trăsături considerate definitorii pentru grupul respectiv. Etnicitatea, consolidată și demonstrată în relația cu exteriorul (cu alte grupuri sociale), devine amprenta (autenticitatea) și substanța (auto)identității. Altfel spus, etnicitatea (definită în principal ca fiind un ansamblu de trăsături atribuite unei etnii) reprezintă atât o *structură* (formată din mai multe caracteristici distincte care, observate și ordonate de ceilalți într-un anumit fel, ajung să o definească), cât și un *proces* prin care aceste caracteristici sunt "negociate" și acceptate la un nivel social mai larg, și care influențează în continuare cunoașterea și relaționarea socială. Etnicitatea, ca mecanism de cunoaștere, operează cu reprezentări mentale și alte categorii de identificare construite atât de mentalitatea colectivă și discursurile oficiale, cât și de experiențele trăite ale eului/comunității.

Pornind de la aceste observații, ne propunem să evidențiem unele aspecte prin care societatea românească extracarpatică din secolele XVII-XVIII "caracteriza" celelalte comunități etnice. Pentru o mai bună analiză, am pornit de la literatura veche românească, îndeosebi de la opera cronicarilor (**exemple pe cine**). Era firesc să procedăm astfel, deoarece primele preocupări în această direcție aparțin cronicarilor. Fie că se arată interesul de alte grupuri sociale sau de propria comunitate, fie că le menționează în contextul altor observații, aceste menționări sunt valoroase pentru a înlelege atitudinea societății față de cei care aparțin altor structuri etnice, precum și pentru a explica formarea și funcționarea propriilor scheme de percepție etnică. Pentru ca aceste menționări să devină trăsăturile specifice grupului social, atunci ele trebuie să fie *verificate și verificabile*. Acest detaliu asigură trecerea la ideea de etnicitate în viziunea modernă.

Pentru că scopul demersului nostru, îl constituie realizarea unei sinteze privind formele de exprimare a etnicității în gândirea cronicarilor români, exemplificarea textuală va fi doar episodică. Pentru a ne feri de complicarea inutilă a demersului nostru, nu insistăm asupra

subiectivismului pe care îl conțin aceste texte și nici nu ne interesează gradul în care ideile și gândirea cronicarilor români sunt reprezentative pentru mentalitatea colectivă. Însă analiza acestor aspecte, presupune asumarea unor riscuri, în sensul conștientizării subiectivismului unghiului de observare, dar și al interpretării, implicit conștientizarea inevitabilității reacțiilor emoționale pe care le alimentează, precum și a relativității concluziilor. Trebuie să subliniem totuși eforturile cronicarilor de a fi corecți în aprecierile lor referitoare la alții. Nu e bine să lași o "imagine" să se păstreze deformată, fiindcă, spune cronicarul¹, "nu este șagă a scrie ocară vecinică unui neam,,eu voi da seama de ale mele câte scriu".

În vederea simplificării studiului nostru, vom aborda sintetic etnicitatea, ca parte a (auto)identității, pe mai multe coordonate.

A. Raportul dintre etnicitate și alteritate.

Deși etnicitatea este legată mai mult de identitate, fiind o componentă a caracterizării unei comunități, totuși ea relaționează, în sens complementar, cu alteritatea. Ceea ce determină alteritatea, ca formă de cunoaștere a celuilalt, determină și etnicitatea, ca formă coagulantă a diferențelor ce definesc o identitate.

În principiu, alteritatea (ca și etnicitatea) reprezintă caracterele a *ceea ce e diferit de un eu* precum și *senzația de a fi altul, de a fi altceva*². Aceste caractere, dacă sunt recunoscute și acceptate ca fiind specifice unei comunități, atunci ele aparțin etnicității. Într-un sens mai larg (prin care se îndepărtează de etnicitate), alteritatea "se referă la un întreg ansamblu de diferențe: spații și peisaje diferite, ființe diferite, societăți diferite, asociind astfel geografia imaginară, biologia fantastică și utopia socială"³. Fiecare dintre aceste componente ale diferențierii constituie, considerăm noi, atât fațete ale alterității, care pot fi analizate separat, cât și factori care influențează percepția Celuilalt (*individ* sau *comunitate*), pe care Eu/Noi trebuie să-l cunoască nu tocmai pentru a-l înțelege și a-l accepta. Deseori, prezența Străinului, (de lângă sau printre noi, și îndepărtatul străin) trezește conflicte care se cantonează în sfera reprezentărilor sociale, a creațiilor literar-artistice, cuprinzând lumea interioară. Deci, alteritatea se definește și prin raportarea la **imaginar**⁴, operându-se astfel cu „imaginile” înțelese ca reprezentări ale realității sau imaginate ca aparținând acesteia. Acest mod de a privi, reprezenta și aprecia pe ceilalți (mai mult sau mai puțin diferiți) stă și la baza etnicității. Totuși, în cazul etnicității, *privirea asupra Celuilalt* este orientată mai mult *de nevoia de a-l judeca, prin prisma trăsăturilor lui specifice*.

Reprezentările și „imaginile” formează fondul etnicității ca și cel al alterității. Ele sunt construite prin „**comparația** interpersonală/socială și **categorizare**”⁵. Deși se poate subînțelege, totuși, la aceste "operații" adăugăm, distinct, în sens atitudinal și transmisibil, **comunicarea/relaționarea** (verbală, gestuală, atitudinală, plastică). Ideea este oarecum inspirată de ceea ce susținuse încă din 1982, Al Dușu, pentru care "raportul cu trecutul și cu celălalt, apare adeseori ca o împletire de elemente comunicate de un om sau o colectivitate care trăiește după alte norme decât ale noastre și care ne sunt străine pentru că oamenii aceia au trăit altfel decât noi"⁶. Indiferent de forma adoptată, comunicarea se manifestă și ea procedeu în formarea acestor "imagini", permițând astfel ca fiecare "imagine" să devină operantă. Altfel spus, reprezentarea Celuilalt, din punct de vedere etnic (al identificării),

¹ Miron Costin, *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, în *Opere*, ed. P.P.Panaitescu, București, 1958, p. 243.

² E. Dima ș.a., *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, București, 2007, p.54.

³ L. Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, Humanitas, București, 2000, p. 32.

⁴ Pentru această perspectivă, a se vedea I.Chiciudean, B.A.Halic, *Imagologie. Imagologie istorică*, SNSPA, București, 2008.

⁵ A. Liiceanu, "Alteritate etnică și imaginar colectiv", în "Barometrul relațiilor etnice 1994-2002. O perspectiva asupra climatului interetnic din România", Centru de resurse pentru diversitate etnoculturală, Cluj-Napoca, 2005, p. 56.

⁶ Al.Dușu, *Literatura comparată și istoria mentalității*, București, 1982, p.37.

necesită, intrinsec, *ieșirea din spațiul interior* (aceia aparținând formării imaginilor), și dezvoltarea trăsăturilor descoperite, ca o formă de *solidaritate* și *coeziune* comunitară, de *confirmare* a supozițiilor, sau de *socializare*. Astfel, considerăm că observarea și caracterizarea celuilalt impune *transferabilitatea* reprezentărilor (influențând astfel tradiția, percepția și înțelegerea viitoare, chiar autopercepția). Când imaginile acestea caracterizează o comunitate, acționând ca tipare după care sunt identificați alții, intrăm tot mai mult în sfera etnicității.

B. Atributele etnicității

Pentru lumea românească a secolelor XVI-XVIII, ca în orice societate medievală, dominată de convingeri și credințe religioase, principalul criteriu de percepere și evaluare socială este cel **etico-religios**. Astfel, atitudinea față de religia majorității și comportamentul față de comunitate au constituit principalele repere în formarea reprezentărilor sociale. Definiția unei etnii are în atenție atât caracteristici fizice (exterioare), cât și atitudinale, comportamentale, și de personalitate socială. Deoarece ele rămân la nivel periferic, fără intenția înțelegerii deosebirilor în vederea acceptării lor, acestea sunt forme premoderne de cunoaștere și recunoaștere socială.

În cadrul *cunoașterii sociale*, considerăm că un loc aparte îl ocupă stereotipia și prejudecățile, deoarece percepțiile și atitudinile sociale sunt asociate, îndeosebi, cu întâmplări, acțiuni și intenții despre care ”știu bine” observatorii. Dincolo de rolul cognitiv, ele au și un rol defensiv, de protejare, fiind totodată un mijloc de simplificare a raporturilor interumane dar și de întărire a coeziunii sociale. În acest sens, baza prejudecăților este reprezentată de stereotipie. Susținem astfel că etnicitatea se referă de asemenea la tendința socială de a include pe Cel diferit într-un tipar, la construirea căruia au contribuit clișee de percepție și evaluare, imagini mai mult sau mai puțin imaginare, (auto)formate sau preluate. Pentru perioada care ne interesează această constatare se observă relativ ușor

1. **Caracteristici fizice.** Scrierile cronicarilor nu acordă atenție deosebită însușirilor fizice ale membrilor altor comunități. Poate acestea nu erau importante sau ”cunoașterea” celuilalt s-a făcut superficial. Dacă pornim de la DCant, care constata existența mai multor *neamuri* în Moldova (la începutul secolului al XVIII-lea), credem că nici nu conta prea mult înfățișarea lor, deoarece deosebirea era stabilită în funcție de raporturile cu societatea românească și de ocupațiile lor. Având o mare mobilitate, ele trebuiau incluse într-o categorie care să funcționeze ca o etichetă, aceasta fiind constituită din îndeletnicirea lor de bază. Există și excepții, care se referă la grupuri sociale cu care românii nu intrau decât foarte rar în contact. Autorul Hronografului spunea despre ”calmuci”, ”după cum spuneau alții”, că sunt scunzi și groși, cu ”capul mare și fruntea lată și obrazul mare, ochii și urechile mici”; ei aveau desigur și multe ”obiceiuri tare ciudate”: mâncau carne de om, copii ai evreilor, făcând-o păstramă la șaua cailor etc.⁷

2. Caracteristici psiho-comportamentale și atitudinale

Evidențierea acestor caracteristici nu constituia un scop în sine pentru cronicari; menționările referitoare la alte grupuri sociale erau tributare următoarelor intenții:

- explicarea unor fapte, a căror justificare era legată de modul celorlalți de a fi și a se comporta.
- demonstrarea preocupărilor critice ale autorilor
- interesul pentru ”istoria” altor ”țări”, în contextul căreia se desfășoară propria istorie
- remarcarea neobișnuitului, ieșirilor din normă și tipar, alunecându-se spre senzațional

⁷ Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764-1815)*, ed. D.Bălașa, N.Stoicescu, București, 1987, p. 108.

- justificarea propriilor atitudini (ale autorilor sau ale comunității lor) față de anumite grupuri sociale.

Cunoașterea unui grup social este influențată de contextul, momentul și criteriile în funcție de care se culeg informațiile, se formează reprezentări și se judecă membrii săi. Această situație conjuncturală testează dar și justifică imaginea atribuită Celuilalt, motivând cumva și relațiile cu acesta. Astfel, despre cazaci, Radu Popescu, îi categorizează ca "neodihniți", pentru că "iar s-au ridicat o seamă de au venit asupra lui Petru Vodă"⁸. Se pare că ei sunt obișnuiți să surprindă prin atacuri neașteptate, dacă despre ei se spune că "niciodată nu-și în cuvântul"⁹. Observațiile sunt contextualizate și par a avea rolul unor etichete etnice: și despre turci se zice că "sunt nestatornici, nu stau la vorbele lor, ci unele zic și altele fac"¹⁰. Turcul este precum "vremea", "blând când este vremea de blândețe, semeț și ager când este vremea de semeție"¹¹. Reținem și expresia proverbială, preluată de la alții, atribuită polonezilor: "după pagubă, leahul înțeleptu!"¹².

a. Ipostaza dușmanului (rău, urât, mincinos, ostil, păgân)

Cum era de așteptat, împrejurările nefaste, cu efecte perturbatorii, în care se întâlnesc două componente etnice, nu pot conduce decât la o **alteritate negativă**. De asemenea, observăm că aceia care nu se încadrează în schema de acceptare, datorită răutăților făcute, sunt prezentați ca dușmani. Deseori, prezența Străinului, (de lângă sau printre noi, și îndepărtatul străin) trezește conflicte care se cantonează în sfera reprezentărilor sociale și a creațiilor literar-artistice. În general, opiniile cronicarilor despre străini au fost exprimate în funcție de consecințele impactului pe care l-au avut asupra Principatelor¹³. De aceea nu este de mirare că, în scrierile timpului prezența "străinului-dușman" pare a se reduce la semnificația necreștină, deoarece el *iese din normă și tipar*.

Cei care atacă, distrug, omoară, jefuiesc fără milă populația civilă, nu pot fi decât păgâni, chiar dacă ei se numesc *creștini*. Dușmani s-au dovedit, în anul 1653, oștenii lui Timuș Hmelnițki, atunci când au jefuit Mănăstirea Dragomirna, comportându-se cu cei aflați acolo. "mai mult/rău decât păgânii"¹⁴.

În aceeași măsură, păgân era **oricine** care, prin obiceiurile sale necreștinești, acționa împotriva comunității ("cu răutate se slujeau, în loc de milă și bunătate"¹⁵, eticheta logofătului Radu Greceanu).

Desigur faptele reprobabile ale otomanilor au rămas în conștiința populară, marcând atitudinea neprietenoasă a comunității față de acești vinovați. Totuși, în opera cronicarilor ele au deschis calea solidarității cu trecutul și a intervenției salvatoare a miraculosului divin¹⁶. „Așa cum a fost în vremea strămoșilor noștri”, afirmase Ștefăniță Vodă, "tot astfel vom chema pe Dumnezeu în ajutor și pe Maica Domnului și vom ține unire cu creștinii și vom respinge cum vom putea pe **păgân** de la noi"¹⁷.

⁸ Radu Popescu, *Istoria domnilor țării Românești*, ed. C. Grecescu, Ed Academiei Române, București, 1963, p. 66-67.

⁹ *Cronica anonimă a Moldovei (1661-1729). (Pseudo-Amiras)*, ed. D. Simionescu, Academia Română, București, 1975, p. 55.

¹⁰ Radu Popescu, *op. cit.*, p. 200.

¹¹ Miron Costin, *Letopisețul țării Moldovei de la Aron vodă încoace*, în *Opere*, p. 58.

¹² *Ibidem*, p. 64

¹³ Veniamin Ciobanu, *Imagini ale străinului în cronicile din Moldova și țara Românească*, în *Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc*, culegere de studii cu ocazia celui de-al XVIII Congres Internațional De Științe Istorice, Montreal, 1995, Iași, 1996, p.157.

¹⁴ M. Costin, *Letopisețul*, p.18.

¹⁵ Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1714)*, ed A. Ilieș, București, 1970, p. 218.

¹⁶ Călin Bodea, *Românii și otomanii în folclorul românesc*, București, 1998, p. 67-74.

¹⁷ *Solia lui Ștefăniță voievod către regele Poloniei, expusă în seimul polon de Luca Cârjă (1523)*, în *Literatura română veche*, vol. I, București, 1969, p.239.

Pentru cronicarul-logofăt, tătarii sunt cei cu ”păgânesc obicei”, fiindcă comit ”jafuri și stricăciuni ce sunt obișnuiți a le face creștinilor”¹⁸. Ei își demonstrează ”firea cea vicleană” și în 1711, când atacă tabără de la Prut¹⁹. Dincolo de interesele teritorial-politice statale, neremarcate și deci neexprimate, Ion Neculce motiva ajutorul pe care Rusia intenționa să îl ofere Moldovei (în 1711) prin faptul că ”creștinii erau mâncați de păgâni”²⁰ (se făcea referire, desigur, la obligațiile materiale și bănești, la abuzuri de tot felul).

Fie turc sau creștin, păgânul-păcătos și necreștin își merită soarta potrivnică și respingerea tuturor. Așa pare să fi gândit Dosoftei atunci când înălțase rugi:

„Mută-ți, Doamne, pe păgâni mânia
Și peste dânșii îți varsă urgia
Care nu vor de tine să știe,
De numele cel sfânt în vecie.”²¹

Această etichetare invită deci la *prudență*, *neîncredere*, *neacceptare* sau *ostilitate*.

b. Ipostaza detestabililor

Fiind o întrupare a ereticilor și blestemaților, unele neamuri sunt predispuse la marginalizare, izolare și respingere ostilă. Ei sunt *damnații* cărora le este refuzată intrarea în Ierusalimul ceresc. Turcii, tătarii și celelalte ”limbi păgânești” sunt blestemați pentru că fac gesturi dușmănoase la adresa românilor, strică ordinea spațiului creștin²² și slujesc altui Dumnezeu. De aceea ei sunt numiți uneori ”necurăți”²³, ”agareni”, ”procleși”, ”păgâni răi”, ”diavoli”, ”trufași”, ”blestemați”, ”nebuni”, ”răi”, ”lacomii”.

Evreii se fac vinovați de hagiocid, deicid, infanticid și iconocid²⁴, desigur, datorită influenței antisemitismului european. Asemănător poveștilor ”petrecute” în Europa²⁵, Pseudo Amiras a relatat și el, cu multe detalii, despre mutilarea și uciderea unui copil de 5 ani din Moldova (la Onișcani, în timpul lui Mihai Racoviță Voievod) de către evrei, fapte care au fost judecate de Divan, pe baza ”dovezilor”²⁶. Letopisețul Cantacuzinesc se mulțumește să îi numească pe evrei ”păgâni”²⁷, fără detalii și explicații.

Creștinii renegați și ereticii, care au refuzat pe Iisus erau și ei plasați în zona detestabililor

Elocvent este exemplul, reținut de tradiția cronicărească, al lui Iliăș Vodă, pe care poporul îl va numi ”Mahmet”, pentru că „lepădând dreapta credință pentru reaua credință, virtutea pentru înșelăciune și năravul cel rău, și a început cu osârdie a crede și a ține de legea turcilor și de datinile lor mincinoase”²⁸

c. Ipostaza identității proprii (imaginea Celuilalt ca factor al formării autoimaginii)

Bucurându-se, în general, de o alteritate favorabilă, totuși românii nu scapă de unele observații acuzatoare. Spre exemplu, M Costin remarcă faptul că ”moldovenii sunt din fire pururi la domnie lacomi”²⁹.

Uneori, invocarea deosebirilor se face cu scopul modelării conștiinței sau al reformării moravurilor, mai ales dacă autorul aparține clerului înalt. Este cazul lui

¹⁸ Radu Greceanu, *op. cit.*, p. 107

¹⁹ Nicolae Costin, *Ceasornicul domnilor*, în *Scrieri*, Chișinău, 1990, p.330.

²⁰ Ion Neculce, *Letopisețul țării Moldovei de la Dabija Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*, ÎN *Cronicari moldoveni*, București, 1987, P. 289.

²¹ Dosoftei, *Psaltirea pre versuri tocmită*, ”Psalmul nr.78”, Iași, 2005, p.177.

²² D. H. Maziliu, *O istorie a blestemului*, Polirom, Iași, 2001, p. 231u.

²³ Dosoftei, *op.cit.*, ”Psalmul nr.11”, p. 35.

²⁴ A. Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, București, 2001, p.272-363.

²⁵ Idem, *Mytos și Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, ed a II-a, Nemira, București, 1998, p. 208-216.

²⁶ *Cronica anonimă*, p. 101.

²⁷ *Istoria țării Românești (1290-1690). Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu, D. Simionescu, Academia Română, București, 1975, p. 129.

²⁸ *Cronica lui Eftimie*, în *Literatura română veche*, vol.I, București, 1969, p. 194-195.

²⁹ Miron Costin, *Letopisețul*, p. 60.

A.Ivireanu și al lui Dosoftei³⁰, care se raportează la obiceiurile păgânilor pentru a demasca relele apucături ale creștinilor lor, decăderea moral-spirituală a neamului. ”Ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce (...) și de toate tainele sfintei biserici? Cine din păgâni face aceasta sau cine își măscărește legea ca noi”³¹, acuza supărat A.I.

Alteori cronicarul făcea referiri directe la felul de a fi al neamului său³². Spre exemplu, D. Cantemir dedică un studiu întreg cunoașterii realităților moldovenești. El se ocupă și de firea, obiceiurile și religia moldovenilor. Astfel, printre altele el sesizase neîncrederea moldovenilor față de școală, „ei cred că învățații nu pot fi cu mintea întreagă în așa măsură încât, atunci când vor să laude știința cuiva, spun că a ajuns nebun de prea multă învățătură”. Sunt prezente și manifestările xenofobe, fiindcă, după cum ne relatea Dimitrie Cantemir, ”un nărav al moldovenilor”era ”să omoare sau să pradă un turc, sau un evreu”, fiindcă ei ”socotesc că nu este păcat și cu atât mai puțin în fărădelege”³³ (posibil și datorită faptului că aceste grupuri etnice nu sunt creștine, deci nu sunt încălcate normele, fiindcă nu sunt reglementate relațiile cu aceste comunități). La aceste elemente specifice unei etnii cronicarii adaugă limba și istoria³⁴. M.Cost a stabilit și deosebirea dintre moldoveni și valahi, având ca reper numele lor³⁵, precum și deosebirea față de alte neamuri prin vestimentație³⁶.

3. Caracteristici culturale (istorice, de civilizație etc.)

Scrierea trecutului era necesară, în viziunea cronicarilor, pentru că ea era un *îndrumător moral și cultural*

Istoria (faptele militar-politice), obiceiurile³⁷ și **limba** unui popor au fost elemente de (auto)identificare socială. Toate acestea sunt de asemenea dovezi ale conștiinței etnice³⁸. Dionisie Ec. îi deosebea prin acestea pe sârbi de bulgari, însă interesul pentru ei era provocat de luptele duse de aceste neamuri cu turcii³⁹. Iar M Cost, a urmărit originea cazacilor, apelând la ”scriitorii străini” și propriile cunoștințe istorice⁴⁰. Detaliile legate de formarea și evoluția neamului⁴¹ au constituit la rândul lor aspecte ale (auto)etnicității. **Denumirile** primite de români din partea altor popoare demonstau atât caracterul latin, cât și unitatea lor⁴². Convingerea romanității românilor era formulată de străini, aducându-se ca argumente limba și obiceiurile românilor, după cum a notat M.Cost⁴³. **Obiceiul** de a primi pe străini a devenit și el un element de caracterizare socială. Autorul Hr îl remarcă în cazul turcilor, care respectă același ”ceremonial” de a omeni musafirul: deplasarea pe un armăsar, cinstirea cu ”dulceață, cafea, cebuc(necesar fumatului)”⁴⁴ etc.

Religia a fost și ea un factor de etichetare și unitate socială. Astfel, se menționase despre o confruntare militară care a fost amânată de tătarii pentru că era vineri și ei ”în ziua de vineri” așa cum este ”la creștini duminică”⁴⁵.

³⁰Dosoftei, op. cit., ”Psalmul nr.73”, p. 136.

³¹Antim Ivireanu, *Opere*, ed G.Ștrempel, București, 1997, p.182.

³²Vezi și Miron Costin, *Cronica țărilor Moldovei și Munteniei (Cronica polonă)*, în op. cit., p. 202-215

³³Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, ed. Petre. Pandrea, București,1956, p. 210.

³⁴Dionisie Eclesiarhul , op. cit., p. 116

³⁵Miron Costin, *De neamul*, p. 269

³⁶*Ibidem*, p. 247

³⁷*Ibidem*, p. 247.

³⁸*Ibidem*, p. 204

³⁹Dionisie Eclesiarhul , op. cit., p. 116-117

⁴⁰Miron Costin, *Letopisețul*, p. 123.

⁴¹Miron Costin, *De neamul*, p. 241.

⁴²*Ibidem*, p. 202-203.

⁴³*Ibidem*, p. 247.

⁴⁴Dionisie Eclesiarhul , op. cit., p. 80

⁴⁵Miron Costin, *Letopisețul*, p. 192

În concluzie, putem spune că în mentalitatea românească, **străinul** se definește în raport cu creștinul, prin **dihotomia rău-bine**. În aceeași măsură trebuie să remarcăm faptul că Cele mai multe imagini și expresii sunt obșnuite și prelucrate la nivel superficial, fiind încărcate de trăirile emoționale pe care le implică

În ceea ce privește opera cronicarilor cel puțin, prezentarea Celuilalt nu a constituit un scop în sine, însă ea a contribuit la formarea și conservarea identității etnice, la activizarea conștiinței de sine. De asemenea se observă că cronicarii nu alcătuiesc portrete, ci ei scriu pasaje caracterizante. De altfel, așa cum concluziona Al.Zub⁴⁶: ”nu există o conștiință limpede a raportului dintre o comunitate etnoculturală și alta”. Dar lipsa informațiilor despre celălalt a dus însă la generalizări superficiale, iar contextul politico-economic în care s-au stabilit relațiile au dus la prejudecăți și stereotipuri, la clișee mentale. Acestea, având conotații pozitive ori negative, dezvoltă totuși **standardizări** în relațiile interumane și intercomunitare, afectând de asemenea formarea ”imaginii de sine”.

În acest timp istoric, identitatea se exprimase mai mult prin colectivitate; „tradiția și obiceiul”, „glasul poporului”, precum și „gura satului” filtraseră reacțiile individuale, acționând la nivelul fizic, intelectual dar și afectiv, schimbând conștiințe și comportamente. Fie că impunea un set de atitudini, un anumit fel de a observa și înțelege realitatea, fie că stărnea reprobarea publică, resentimentele semenilor, ori chiar trăirea propriilor păreri de rău, comunitatea a reușit într-o oarecare măsură să înlăture pericolele de disoluție socială. De aceea, străinul era perceput în sens colectiv, trăsăturile sale devenind reprezentative pentru întreaga sa comunitate. Atunci când în scrieri străinul este menționat la singular, dar nu în sens individualizat, detaliul respectiv acționează ca o categorie care dă specificitate grupului social căruia îi aparține; el este o etichetă care nu mai trebuie probată.

Din păcate, în scrierile cronicarilor, menționările care puteau duce la (auto)caracterizări etnice sunt puține, neordonate și neverificate. Totuși ele există. Situația a favorizat lansarea unor dispute intelectuale moderne care fie susțineau ideea toleranței excesive a românilor, fie comoditatea lor (se pornea de la ”lenea” moldovenilor remarcată de DC⁴⁷), ori dezinteresul, neobișnuința românilor de a vorbi despre astea. Însă, aceste idei pot contribui la cunoașterea mai bună a viziunii asupra etnicității a cronicarilor, acceptați ca exponenți ai mentalității colective.

Bibliografie:

- Boia, L., *Pentru o istorie a imaginarului*, Humanitas, București, 2000.
Cantemir, D., *Descrierea Moldovei*, ed. Petre. Pandrea, București, 1956.
Călin Bodea, *Românii și otomanii în folclorul românesc*, București, 1998.
Chiciudean, I., Halic, B., A., *Imagologie. Imagologie istorică*, București, 2008.
Costin, M., *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958.
Costin, N., *Ceasornicul domnilor*, în *Scrieri*, Chișinău, 1990.
Cronica anonimă a Moldovei (1661-1729). (Pseudo-Amiras), ed. D. Simionescu, Academia Română, București, 1975.
Dima E. ș.a., *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, București, 2007.
Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764-1815)*, ed. D. Bălașa, N. Stoicescu, București, 1987.
Dosoftei, *Psaltirea pre versuri tocmită*, Iași, 2005.
Dușu, Al., *Literatura comparată și istoria mentalităților*, București, 1982.
Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc, culegere de studii Al. Zub cu ocazia celui de-al XVIII Congres Internațional De Științe Istorice, Montreal, 1995, Iași, 1996.
Istoria Țării Românești (1290-1690). Letopisețul Cantacuzinesc, ed. C. Grecescu, D. Simionescu, Academia Română, București, 1975.
Ivireanu, A., *Opere*, ed G. Ștrempele, București, 1997.
Liiceanu, A., ”Alteritate etnică și imaginar colectiv”, în ”Barometrul relațiilor etnice 1994-2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România”, Centru de resurse pentru diversitate etnoculturală, Cluj-Napoca, 2005.
Maziliu, D. H. *O istorie a blestemului*, Polirom, Iași, 2001.
Oișteanu, A. *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, București, 2001.

⁴⁶ Al. Zub, *Despre studiul alterității la români*, în *Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc*, culegere de studii cu ocazia celui de-al XVIII Congres Internațional De Științe Istorice, Montreal, 1995, Iași, 1996, p.337.

⁴⁷ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 206

Idem, *Mytos și Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, ed a II-a, București, 1998
Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1714)*, ed A. Ilieș, București, 1970.
Radu Popescu, *Istoria domnilor țării Românești*, ed. C.Grecescu, Ed Academiei Române, București, 1963.
****Cronicari moldoveni*, București, 1987.
****Literatura română veche*, vol.I, București, 1969.

Simbologia – praguri ale diversificării culturale

Drd. Mariana Anton
Colegiul Național „Vasile Alecsandri”, Galați

Abstract: *A diachronic perspective on the symbol reveals that it sorts the approach of history of the culture itself. Being assumed as a main interest in mythology, religion, anthropology, semiotics, literature, criticism etc., the symbol involves two major types of approach: the theoretical, the taxonomic type, and the practical, the applicative one, the current trend being to highlight the ontological dimension at the boundary between mimesis and poiein.*

Keywords: *symbol, diachronic perspective, cultural diversity*

„Fără simbolism viața omului ar fi ca și aceea a prizonierilor din peștera faimoasei comparații a lui Platon” Ernst Cassirer, Eseu depre om [1]

Pornind de la cunoscuta accepție borgesiană a lumii ca text-Babel, trebuie să să recunoaștem că tot ceea ce ne înconjoară stă sub semnul simbolului.

Constituind adesea obiectul mai multor discipline, schimbându-și unghiul de discuție și instrumentarul critic uneori de la o epocă la alta, simbolul interesează din ce în ce mai mult, căci, dincolo de semnificațiile primare atribuite termenului, se poate observa că asistăm în contemporaneitate la un fenomen ușor de recunoscut, acela al construcției de noi simboluri, sau cel puțin al atribuirii de noi semnificații, până la radicală opoziție, comparativ cu ceea ce era consacrat. Simbolul poate constitui în astfel de condiții un adevărat etalon al evoluției gândirii, de la reducționismul material, de tip matematic, către dimensionarea spirituală, de tip ontologic, iar simbologia se ordonează drept o modalitate ce structurează praguri ale diversificării culturale, poate măsura cea mai evidentă a ceea ce desemnăm prin transdisciplinaritate.

O astfel de evoluție pune în valoare o dublă orientare: una de tip diacronic, acolo unde se are în vedere identificarea punctelor de vedere [2] drept momente congruente marilor etape ale omenirii, recunoscute după criteriile cunoscute aferente mișcărilor de tip estetic, dar și o orientare de tip „evantai”, în care se remarcă faptul că în același moment al evoluției se pot identifica diferite opinii cu privire la simbol, uneori puncte de vedere divergente.

Fără pretenția exhaustivității, este interesant de observat că simbolul ordonează o adevărată diacronie a culturii, în care tendința este cea de glisare de la *mimesis* către *poiein*. Citându-l pe Jean Chevalier, autorul prefetei celebrului dicționar, vom spune alături de acesta, că țintim un „tabel de orientare, nu culegere de definiții” [3].

La început a fost... simbolul

În încercarea de a căuta primele definiții ale simbolului, dacă parafrazăm o cunoscută sintagmă, putem afirma că originea termenului „se pierde în noaptea umanității”, amintind de însăși nașterea limbii adamice [4].

Coborând pe axa timpului, observăm că istoria simbolului se leagă de antichitatea greacă, acolo unde prin simbol se desemna un obiect rupt în două părți, susceptibile de a fi îmbinate, fiecare dintre acestea era folosit pentru posesori, prin înțelegere, ca semn de recunoaștere: *symbolon-ul* fiind în esență rezultat al „transformării unei acțiuni”. Nu trebuie uitat că grecesul *Sym-ballein* își revendică semnificațiile literare cu sensul „a lega” și „a arunca împreună” [5].

La o fugară analiză a definiției se poate lesne observa că, inițial, prima funcție a simbolului era aceea centrată pe o semnificație generală, de a facilita stabilirea unei legături între oameni. În timp, se pare că simbolul își va lărgi aria de semnificații, mergând pe ideea unei rafinări a sensului în încercarea de a-și dezvălui inclusiv „menirea de a exprima relații adânci între om, lume și divin” [6].

Analiza aceeași de-acum celebră „definiție primară” poate fi considerată și punct de plecare pentru perspectiva globalizantă a simbolului, cu care se va opera în cele mai multe dintre domeniile care își vor revendica simbolul principal obiect de studiu: „(...) în sens mai larg, (simbolul) denumește o entitate, un concept, un obiect, o persoană sau o povestire care întruchipează o altă entitate, în virtutea unei analogii esențiale sau a unei convenții arbitrare” [7].

De asemenea nu trebuie uitat că semioticienii vor face distincție distincție între simbol și conceptele înrudite cu care operează mai cu seamă retorica și gramatica: *figura, imago, typus, allegoria, parabola, similitudo, speculum* etc. [8]. Cea mai importantă însă este cea dintre *sema* și *simbol*. Este de reținut faptul că filosofia greacă pornește de la distincțiile *semeion-natura* și *symbolon-cultura* [9], astfel încât se poate ordona operarea cu termenii: „sema” în ordinea naturii, și „simbol” în cea a culturii [10]. Din acest punct de vedere, ceea ce pentru cei din Apus constituia un „sema”, pentru cei de limbă greacă putea însemna „simbol”. Pornind de la această „geometrie etimologică”, Petru Bejan [11] identifică o tripartită evoluție a lumii creștine: *semiologică* - ordonată de speculațiile platonico-aristotelice și ideile Sf. Augustin și ale lui Thomas de Aquino; o a doua - *simbolică*, având ca punct de plecare inspirația platoniciană și alexandrină, identificabilă la Părinții răsăriteni și o a treia - *dogmatică*, care se va regăsi deopotrivă în Apus și Răsărit. Reținem înaintea de toate că încercarea de a defini simbolul reunește trei finalități, care se vor păstra până în zilele noastre: denumire, comunicare și reprezentare.

Coboarând pe axa timpului, exemplele privitoare la teoriile funciare de definire și valorizare a simbolului se focalizează în sfera filosoficului. Trebuie recunoscut faptul că încă din *Cratylos* Socrate (470 î.Hr. - 399 î.Hr.) evidențiază complexitatea majoră a simbolului, punctând dincolo de valoarea denominativă a acestuia și dimensiunea „creativă” care poate fi atribuită acestuia, când afirmă: „Eu pot denumi orice lucru cu un nume statornicit de mine, iar tu, la rîndul tău, cu un altul statornicit de tine” [12]. Pe aceeași linie se înscriu și remarcile aristotelice (384 î.Hr.-322 î.Hr.): „Nu lucrurile sunt imagini ale gândurilor noastre, ci gândurile noastre se formează după ele, la fel cum cuvintele se formează după gânduri (...), iar intelectul nostru își atinge țelul numai prin faptul că prin știință ajunge la conformitate cu lucrurile, la adevăr” [13]. Remarcăm așadar faptul că începând cu sofistii putem vorbi despre încercarea de conceptualizare, de includere a simbolului în fenomenologia gândirii clasice.

Odată cu René Descartes (1560-1650), și apoi întreaga școală iluministă, primatul rațiunii va pune în umbră ceea ce proclama odată triumful sensibilului. Se ajunge să se vorbească despre o îndepărtare de la simbolism, fără să fi existat o definiție prealabilă a acestuia. Este știută încercarea acestuia de a „reține reține înțelesul lumii până la, sau până aproape numai la simbolurile algebrice” [14], de aici și refuzul, în general, a ceea ce reprezenta glisare din științific.

Prima definiție respectând „canoanele” o găsim târziu în istoria umanității. Ea aparține lui Immanuel Kant (1724-1804). În capitolul „Frumusețea ca simbol al moralității” din *Critica rațiunii pure* (1790), autorul comentează pe marginea „modului simbolic”, căruia nicio altă reprezentare senzorială nu îi este specifică. Accepția kantiană prin care simbolul este văzut drept „un mod de reprezentare intuitiv dar indirect, deci un mod de a privi lucrurile care prezintă conceptul numai printr-o analogie” [15] creează puntea necesară pentru ceea ce va constitui mult timp obiect de controversă: asemănarea, uneri până la identificare, dintre simbol și alegorie.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, pornind de la Goethe (1782-1832), se stârnește un adevărat război împotriva alegoriei, proclamând primatul simbolului. În această categorie se vor fi făcut auzite vocile unor A.W. Schlegel, Frederich W.J. Schelling, Wilhelm von Humboldt și Novalis în Germania, precum și William Wordsworth și Thomas Carlyle în Anglia. Goethe în 1797, în scrisoarea sa către Schiller abordează problema „obiectelor simbolice”, pentru ca în

1826, glosând pe marginea artei grecești să ajungă până la recunoașterea valorii simbolice a oamenilor care nu trebuie înțeleși ca „indivizi liberi, conturați în autonomia lor, nu trebuie înțeleși ca simboluri, ci există prin ei înșiși” [16].

Concomitent aproape, una dintre cele mai vehemente opinii în epocă este și cea a lui Samuel Taylor Coleridge (1772-1834), care afirmă că alegoria este un „produs contrafăcut al înțelegerii mecanice”, în detrimentul simbolului, ce aduce cu sine „transluciditatea a ceea ce este general în particular”, „a eternității în temporalitate”, proclamând „inefabilul”, „particularul ca reprezentativitate” [17].

Diacronic, vocea care se va face auzită mai târziu va fi cea a lui Hegel (1839-1918). În introducerea la *Studii de estetică* autorul identifica trei principale forme ale artă: „simbolică”, „clasică”, și „modul simbolic”. Prin simbol acesta înțelegea „medierea dintre spirit și lumea fizică, din care face parte, în mod evident, și artă, ca piatră, culoare, sunet sau limbaj”, un pact între bogăția conținutului și expresia lui [18].

Cronologic, „momentul Freud” (1856-1939) este unul de radicală cotitură. Abordarea freudiană pornește de la o declarată răsturnare a „ordinii”, a concepției asupra simbolului, întrucât anulează radical distincția dintre expresie și semnificație. Din perspectiva psihanalizei, simbolul este doar un simptom, o manifestare voalată a conținuturilor inconștiente refulate. Între ceea ce prin tradiție psihanaliza numește „conținut latent” și „conținut manifest”, adică între conținut și expresie în termeni saussurieni, nu e decât o fragilă definiție de grad [19].

Nici pentru C. G. Jung (1875-1965) simbolul nu este simplu semn sau alegorie, ci mai degrabă o imagine capabilă să desemneze cât mai bine natura Spiritului pe care doar în străfundurile ființei noastre o putem închipui. Pe marginea unei analize complexe, pornind de la semnificațiile atribuite în literatură lui Prometeu, autorul consideră că simbolul nu încorsetează semnificațiile, nu le restrânge dar nici nu le prezintă decât voalat, el nu explică, ci trimite doar către un sens insesizabil și doar vag presimțit, într-un univers pe care limbajul nu-l poate exprima decât în mod convențional, dar niciodată mulțumitor. Reținem, de asemenea, că analizând „problema tipurilor în literatură”, Jung aduce în discuție ideea de „relativitate a simbolului”, definindu-l drept „drum de mijloc de-a lungul căruia se unesc contrariile(...)” [20].

Nu trebuie însă ignorat nici faptul că, pornind de la partizatul unor astfel de idei, lumea culturală se împarte acum radical în susținerea sau respingerea unor astfel de abordări. În prim-plan se vor ivi imediat adversarii psihanalizei, considerând că modul în care aceștia abordează simbolul nu este decât o formă oarecum ironică, de discreditare. O voce care se face de departe auzită este cea a lui René Guenon (1886-1951), cel care se dovedește extrem de radical în respingerea metodei de analiză, considerând că psihanaliza nu urmărește decât să caricaturizeze simbolul din perspectiva patologicului, prin ceea ce psihanaliztii numesc „teoria inconștientului colectiv” negându-se astfel dimensiunea transcendentă a simbolului: „<subconștientul> <măimutărește> efectiv <supraconștientul> (...), acest lucru provoacă celor ce se lasă păcăliți (...) o <spiritualitate pe dos>” [21], știut fiind faptul că în accepția teosofului simbolul are o origine nonumană, el este doar o expresie, o exteriorizare a voinței divine [22].

Diacronia aduce în prim plan abordările de tip sociologic Hubert H., Mauss M. și Durkheim E., cei ce pornesc de la analiza comportamentului primitivilor și absolutizează opinii cu privire la prezența simbolului în societatea tuturor timpurilor. Pentru aceștia simbolul este acum un adevărat Weltanschauung. Émile Durkheim (1858-1917) în *Formele elementare ale culturii religioase*, pornind de la o premisa existenței unei relații simbolice între Dumnezeu și societate, supralicitează arbitraritatea simbolului, considerând că acesta „bolul este o expresie, și ca atare este străin realității pe care o semnifică.” Din aceste punct de vedere, „socialul nu poate fi simbolic, căci socialul este realitatea, iar realitatea își poate schimba simbolul, așa cum îți schimbi cămășa fără ca acest lucru să îți afecteze prea mult

corpul sau personalitatea.” De unde și „simbolul dublu” cu care va opera, mai cu seamă aferent totemului, semnificându-l atât pe zeu cât și pe individ” [23]. La fel, Marcel Mauss (1872-1950) în *Manual de etnologie* orientează locul simbolului în configurarea „omului total”. Pornind de la premisa ca tot ce ne înconjoară este purtător de sens, de unde și existența socialului simbolic, văzut ca sumă de sensuri, acolo unde până și „simplul reprezintă o iluzie care închide calea spre realitatea simbolicului”, autorul îmbrățișează ideea recunoașterii simbolurilor ca mod de a fi *sui generis*, legătura dintre om și tot ceea ce-l înconjoară nemaifiind mediat: „Cultura și simbolul se află ele însele în natură, deoarece există și există în societate, care se află în natură” [24].

Moment de reală inovație în istoria culturii, lucrarea lui Ernst Cassirer (1874-1945), *Filosofia formelor simbolice*, revoluționează simbologia, fundamentând teorii importante privitoare la existența unitară a simbolului. Cassirer postula existența unei „lumi de simboluri”: „o lume, care, conform naturii sale, are în întregime culoarea sensibilului, care dezvăluie însă o sensibilitate deja formată, adică o sensibilitate dominată de spirit (...) nu e vorba despre o lume sensibilă, pur și simplu dată și prezentă, ci despre un sistem de diverși factori sensibili care sunt plăsmuiți de o formă oarecare a creației libere” [25]. Reținem însă și studiul *Eseu despre om*, în care autorul consideră că simbolul este „o cheie pentru natura omului” [26]. Limbajul, mitul, arta și religia contribuie la configurarea a ceea ce individualizează umanul. Ele construiesc ceea ce autorul numește „sistem simbolic”, sub semnul căruia evoluează și se particularizează umanul: „Ele sunt firele diferite care țes rețeaua simbolică, țesătura încâlcită a experienței umane.” În opinia antropologului savant, omul își construiește astfel prin acest „sistem simbolic” o interfață, cu ajutorul căreia nu mai e nevoit să „înfrunte” realitatea. În fața realității materiale se așază încet activitatea simbolică a omului, astfel încât „în loc să aibă de a face cu lucrurile înseși, omul conversează, într-un sens, în mod constant cu sine însuși”. Altfel spus, omul se închide în forme lingvistice, imagini artistice, simboluri mitice sau religioase, care ajung să-i ordoneze nu numai viața spirituală, ci și pe cea materială. Din acest punct de vedere afirmația conform căreia: „gîndirea simbolică și comportamentul simbolic sunt printre cele mai caracteristice trăsături ale vieții umane și că întregul progres al culturii umane se bazează pe aceste condiții este de netăgăduit” [27] apare ca o firească impunere a rolului simbolicului în toate formele de existență a umanului.

Cronologic, structuralismul – cu multiplele lui forme filosofic, antropologic, al criticii literare - este cel care ordonează următoarele puncte de vedere, implicit idei, teorii, care fac din simbol un centru de interes în cercetările de gen ale secolului al XX-lea. E bine de știut că abordarea din acest unghi va urmări o perspectivă tranșantă, limitând semnificația la expresie. Globalizant, structuralismul va ordona din perspectiva elementelor semnificante, a sintaxei acestora, sensul semnelor, al miturilor și implicit al simbolurilor.

Structuralismul lingvistic este tutelat de Ferdinand de Saussure (1857-1913). Acesta analizează raportul dintre semnificant și semnificat și pledează pentru arbitraritatea semnului lingvistic, punându-se în valoare distincția dintre semn și simbol. Simbolul pentru acesta desemnează „semnul lingvistic, sau mai exact ceea ce numim semnificant.” Saussure nu ezită să atragă atenția că „acest termen prezintă însă neajunsuri (...) Simbolul are caracteristica de a nu fi niciodată cu totul arbitrar, el nu e vid, între semnificant și semnificat există un rudiment de legătură naturală. Simbolul justiției, balanța, n-ar putea fi înlocuit cu orice altceva, de exemplu cu un car de luptă” [28]. De asemenea, nu uităm faptul că de numele „părintelui lingvisticii” se leagă ceea ce numim linearitatea simbolului și toate problemele pe care acestea le implică în sensul în care „atunci cînd vorbim despre simbol nu avem în vedere un eveniment și un mod de întrebuițare atașat lui, ci un obiect ca mod de întrebuițare al său, dimpreună cu acest mod de utilizare” [29].

Dezvoltarea ulterioară a structuralismului, pe domenii, a dat naștere altor „mișcări”, adevărate „curențe” de gândire, în care atitudinea asupra simbolului comportă adesea modificări majore. Reținem ideea corolar legată de simbol cu care va opera structuralismul, anume aceea de a concepe simbolul sub semnul unui impresionant tezaur cu care operează omenețirea, bagaj cultural pe care îl ordonează sub forma unor structuri, ce pot fi utilizate fie separat, fie în asociații.

Structuralismul filosofic, prin Michel Foucault (1926-1984) admite, începând cu 1966, în *Cuvintele și lucrurile* [30], existența unei "structuri" în orice fenomen uman, psihologic, social etc., cu o realitate, este adevărat, incertă și intangibilă, dar efectivă și devenită inteligibilă prin organizarea logică pe care o presupune structura.

Simbolul și imaginația simbolică vor fi ținta și a lui Gaston Bachelard (1894 – 1961). Cercetătorul filosof consideră simbolul unul dintre elementele cheie care definesc umanul dar și care naște cele mai multe controverse în dorința de a găsi o linie de mediere între rațiune și afect, știință și artă. În concepția lui Bachelard, omul este în primul rând un rezultat al dorințelor și reveriilor sale: „Imaginația este însăși forma producerii psihicului. Din punct de vedere psihic, noi suntem creați de reveria noastră. Creați și limitați de reveria noastră, fiindcă reveria desenează ultimele frontiere ale spiritului nostru. Imaginația acționează la vârful ei, ca o flacără, și în regiunea metaforei alcătuită din metafire, în regiunea dadaisită unde visul (...) este o încercare a unei experiențe.” De aceea, ceea ce rămâne de făcut este „să găsim mijlocul de-a ne instala în locul unde impulsul original se divizează, ispitit, fără îndoială, de o anarhie personală (...)” [31]. Ca acestea sunt sau pot deveni simbolice înțelegem de la sine. Rămâne în sarcina exegetului să caute, să analizeze, să descifreze în ce măsură

Recunoscând îndepărtarea de la psihologia fenomenologică, sociologie, psihanaliză Gilbert Durand (1921-), în *Structurile antropologice ale imaginarului*, propune o clasificare structurală a simbolurilor, adoptând un „traseu antropologic, adică schimbul neîncetat care se produce la nivelul imaginarului între pulsuniunile subiective și asimilatoare și somațiile obiective emanând în mediul cosmic și social” [32]. Filosofia imaginarului simbolic pe care o propune autorul francez pornește pe urmele valorificării ideilor lui Bachelard, pe care îl citează ca punct de plecare în traseul său antropologic, extinzând însă aria preocupărilor, vizând prin valorificarea simbolului o antropologie în sens larg, îndreptată împăciuitoare atât spre psihanaliză cât și spre instituții rituale, simbolism religios, poezie, mitologie, iconografie sau psihologie patologică”. Ideilor precursorului legate de condiția primordială a umanului de ceea ce desemnam prin *homo faber*, îndreptat cu precădere către mediul său înconjurător natural, sunt îmbogățite la Durand cu mențiunea că traseul e „reversibil”, în sensul în care „orice gest își cheamă materia și își cheamă unealta, și (...) orice materie extrasă, adică scoasă din mediul cosmic înconjurător, și orice ustensilă sau orice unealtă e vestigiul unui gest perimat”. Se poate vorbi în acest sens despre o „geneză reciprocă a gestului și a mediului înconjurător”. Observăm faptul că viziunea asupra simbolului capătă odată cu Gilbert Durand o dimensiune transdisciplinară, în care recursul la metodă: „convergența” și „psihologismul”, prin care se urmărește identificarea și ordonarea de „vaste constelații de imagini”, este doar mijlocul necesar de a clasifica simbolurile în două categorii fundamentale: asociate la două tipuri de regim. În „regimul nocturn” adună imaginile bazate pe dominantă ciclică și pe cea digestivă: simboluri ale habitatului, ale nutriției dar și cele ale inconștientului personal, ale calendarului agricol etc. În „regimul diurn al imaginii” reține ceea ce e legat de dominantă posturală: arme, ritualuri ale magiei, războiului etc. La fel, în studiul consacrat cu precădere „imaginației simbolice”, Gilbert Durand definește în termeni categorici rolul simbolului. Autorul consideră că la temelia nașterii acestuia stă întotdeauna o „gândire simbolică”: „neputând să figureze infigurabila transcendență, imaginea simbolică este transfigurarea unei reprezentări concrete printr-un sens pentru totdeauna abstract. Simbolul este deci o reprezentare care face să apară un sens secret, el este epifania unui mister” [33].

În studiul introductiv la celebrul *Dicționar de simboluri* [34], Jean Chevalier (1906-1993), plecând de la pluridimensionalitatea simbolului, consideră îndreptățite numeroasele clasificări se pot aduce, deoarece acestea pot folosi articolelor de dicționar pe care aceștia le propun. Impărtășind concepția durandiană, simbolul, devine o sinteză a „raporturilor existente între imagini, idei, credințe, emoții evocate” [35]. Concepția oarecum laxă asupra simbolului nu împiedică însă delimitarea teoretică a unor „frontiere” între emblemă, atribut, alegorie, metafora, analogie, simptom, parabolă, apolog, toate fiind semne, „forme figurative”, „nedepășind nivelul semnificației” În vreme ce semnul este puternic marcat de arbitraritate, „semnificatul și semnificantul rămân străini unul față de altul”, simbolul se deosebește total de acesta, căci presupune „omogenitatea semnificatului și a semnificantului” [36]. Atribuindu-i-se „rațiune” dar și „afectivitate și dinamism”, simbolul în pofida numeroaselor denumiri, clasificări, subjugării pe marginea unor funcții interdependente nu face decât să-și demonstreze importanța și perenitatea în timp. În concepția autorului/autorilor simbolul rămâne o modalitate de raportare a individului la exterior dar și la sine, declansând „rezonanțe neașteptate”, dezvăluind „existența unor semnificații nebănuite” [37].

Pornind de la concepțiile kantiene, considerând că simbolul și alegoria sunt „modalități de a transcende finitudinea, eternitatea și temporalitatea”, Paul de Man (1919 - 1983) în „Retorica temporalității” încearcă să facă distincție între cei doi dintre cei mai controversați termeni „simbolul este o trăsătura unei arte, grație căreia, omul râvnește să transeandă, să ocololească și să respingă ceea ce e vremelnic afiliat existenței umane”, „alegoria nu numai că nu e o modalitate de a eluda temporalitatea, ci și de a ilumina finitudinea umană” [38]. Câtă vreme prin simbol se încearcă o conciliere a ceea ce nu mai aparține întregului, alegoria proclamă drept ireconciliantă separarea .

Simbolul își reclamă astfel o „coeziune internă”, cu o existență care se leagă – ca orice adevărată minune a universului – de un paradox, căci simbolul trebuie privit „nu ca un substitut arbitrar, ci ca pe un dispozitiv ireductibil la convenții și coduri, adică să-l privim asemenea celui care se slujea eficient de simboluri în activitățile sale” [39].

Cronologic, analiza simbolului, prin Paul Ricoeur (1913-2005), va muta accentul în zona existențialismului. Impărtășind declarat multe dintre ideile lui Mircea Eliade, autorul francez vede în simbol „percepția transcendenței în imanentă” [40], fiind el însuși investit cu veritabile conotații existențiale. Poate nu întâmplător toată societatea postmodernă se va îndreaptă spre o vizibilă absolutizare a acestui mod de receptare a simbolului religios.

Numele lui Paul Ricoeur îl atribuim *Eseurilor de hermeneutică*, în care autorul pornește de la premisa că bogăția de sensuri a simbolurilor primordiale e cu mult mai mare decât cea a simbolurilor mitice și cu atât mai mult decât cea mitologiilor raționalizante, și încearcă să afle raportul dintre plusul de sens și încărcătura lui temporală. Analiza pe care o propune Ricoeur pune în valoare faptul că “În semantica simbolului, sensul primar, literal, adesea fizic, trimite, indirect, la un sens figurat, spiritual, existențial. Simbolul spune mai mult decât pare că reușește la prima vedere” [41].

Partizan al accepției tradiționale a hermeneuticii, autorul va demonstra, subiectiv firește, că orice tradiție prin recusul la mitologizarea simbolului își va pierde din importanță. Întemeiată pe fenomenologie (descrierea semnificațiilor implicate de experiență în general, fie că e vorba de experiența lucrurilor, a valorilor sau a persoanelor) ea pune în discuție atât conceptul de simbol cât și practicile de simbolizare, cu alte cuvinte niște limbaje care numesc ceva pe cale directă pentru a desemna altceva pe cale indirectă. Pentru Ricoeur a înțelege un simbol devine sinonim cu a-l reașeza într-o totalitate omogenă, mai vastă decât el, care "leagă" universul simbolurilor dându-i consistența unei „lumi”.

Fără pretenția de a fi epuizat lista definițiilor, o ultimă citare se impune. În încercarea de a teoretiza simbolul, adept al materialismului cultural, antropologul american Leslie A.

White (1900-1975) consideră că „întreaga comportare umană își are rădăcinile în folosirea simbolurilor (...). Simbolul este universul umanității” [42].

Nu trebuie uitat că, la celălalt pol al gândirii, semiotica dizolvă aproape total legătura dintre expresie și semnificație. Coeziunea internă a simbolului nu mai apare ca una organică, ci artificială, mecanică, arbitrară, convențională.

Concomitent cu structuraliștii, abordarea semiotică poate fi considerată „pasul de uriaș” în încercarea de a defini simbolul. Teoria de la care se pornește în definirea simbolului se sprijină pe ideea conform căreia crearea de sens înseamnă „semnificare” și de aici două niveluri de realizare: denotația și conotația. În vreme ce denotația trimite la sensul evident al semnului, conotația urmărește modul în care un semn interacționează cu un receptor sau cu o formă de cultură.

În acest sens, Charles Peirce (1839-1914), întemeietorul semioticii definește simbolul ca bază de convenție socială, în opoziție cu iconul și indicele, simbolul notând un raport constant într-o cultură dată. Considerând că „un simbol autentic este un simbol care are o semnificație generală” [43], Peirce notează în acest sens: „ (...) Un simbol este o lege sau o regularitate a viitorului nedefinit. (...) Un simbol este un semn apt pentru natura sa să declare că ansamblul de obiecte denotat prin indiferent ce ansamblu de indici care-o poate fi atașat într-un fel sau altul este reprezentat de un icon care îi este asociat”. Autorul propune un răspuns oarecum salvator în ceea ce privește hățișul de interpretări care poate fi atribuit simbolului: ” Un simbol nu poate indica un lucru anume; el denotă un gen de lucruri. Mai mult, el însuși este un gen și nu un lucru individual” [44].

Nu trebuie uitați din această simbolică diacronie, antroposofii, cei care consideră că elementele care compun particularitățile definiției ale culturilor, precum și suma de simboluri fundamentale ale omenirii se află într-un fond de arhetipuri universale, comune tuturor culturilor, de oriunde și oricând, care însă trebuie păstrate și salvate în contextul lumii moderne.

Simbolul este în opinia lui René Guenon (1886-1951) „mijlocul cel mai bine adaptat al transmiterii adevărilor de ordin superior, religioase și metafizice, adică a tot ce respinge sau neglijează spiritul modern” [45]. Încercând să sublinieze rolul simbolului în procesul de cunoaștere autorul francez afirmă în *Simboluri ale științei sacre* că: „adevărurile cele mai înalte, imposibil de comunicat ori de transmis prin orice alt mijloc, devin comunicabile sau transmisibile până la un anumit punct atunci când sunt (...) încorporate în simboli” [46]. La fel Mircea Eliade va accentua importanța acestuia, dată fiind deschiderea pe care o oferă spre nebănuite zone ale cunoașterii: „simbolul revelează anumite aspecte ale realității – cele mai profunde – care resping orice alt mijloc de cunoaștere” [47].

Evoluționiștii promovează selecția naturală, grație căreia unele se pierd, altele se particularizează în funcție de spațiul cultural de desfășurare și evoluție.

Intr-o simbolică diacronie, următoarele puncte de vedere aparțin post-modernității, celor ce diversifică abordarea simbolului, plasând-o în sfera imediatului, a cotidianului – fie că vorbim de cel material, fie spiritual. Incadrăm aici o paletă variată de opinii prin care se care scot în evidență o libertatea asumată asupra simbolului. Reținem din ceea ce propun cu precădere contemporanii că simbolul se manifestă ca un veritabil tezaur, la limita dintre tradiție și inovație, în sensul în care adună sub semnul lui elementele definiției ale reprezentării, comunicării dar și ale construcției de sens, înțeleasă în mod generic.

Din ce în ce mai interesante soluții de definire a simbolului întâlnim în presa de specialitate, în care în care se postulează ideea conform căreia analiza simbolului solicită arbitraritatea, contextualizarea, convenționalismul și nu în ultimul rând emițătorul și receptorul. Nu trebuie uitat că cele mai multe dintre definiții se ordonează pe de o parte în sfera ideii de „legătură”, dar la fel de bine propun simbolul și ca sumă de stabilitate și transformare [48].

Sunt angajate astfel elemente ce amintesc de componentele actului de comunicare, stabilite de Roman Jakobson, confirmând rolul simbolului în cotidian, în mult invocata criză a comunicării cu care se confruntă umanitatea postmodernă.

Simbolul este așadar mai mult decât interpretare. Devine în mod transparent un adevărat act de comunicare și chiar de creație, un mod de a ordona însăși evoluția umanității.

Simbolul în spațiul cultural românesc

Preocuparea pentru a defini simbolul în spațiul cultural românesc se remarcă îndeosebi în secolul al XX-lea. Mărturie stă în acest sens includerea simbolului ca articol în cele mai importante dintre dicționarele de profil.

Trebuie făcută însă mențiunea că ceea ce face obiectul cercetărilor cu privire la simbol în spațiul autohton este specific contextului cultural românesc. Lucrările care apar pledează pentru ceea ce putem numi „preocupare practică” în sfera simbolului. Astfel ele sunt importante mai ales pentru comentariul asupra tipologiilor simbolice, asupra simbolismului particular.

De asemenea, este necesară remarca privitoare la faptul că fiecare dintre autori s-a sincronizat concepției timpului său, confirmând faptul că însăși preocuparea pentru simbol este o dovadă care justifică faptul că prin simbol se poate oferi o perspectivă concretă asupra modului în care membrii unei societăți dau un sens existenței și experienței lor.

Reținem din „istoria” simbologiei românești preocupări ce vizează câmpuri diferite de interes. În mitologie și religie Mircea Eliade (1907-1986) deține de departe întâietatea. Volumele tematice ale acestuia [49] constituie un adevărat liant între cercetările aparținând spațiului universal și cel autohton. Tot în sfera simbolului mitico-religios încadrăm diacronic următoarele lucrări de referință: Mircea Vulcănescu (1904-1952) [50], Tudor Pamfile (1883-1923), Ioan Petru Culianu (1950-1991) [51], Victor Kerbach (1923-1995) [52], Ivan Evseev (1937-) [53], Aurel Codoban(1948-) [54] și Andrei Oișteanu (1948-) [55], Anca Manolescu [56] și evident lista poate continua, aceste nume vor constitui în subcapitolele următoare punctele de reper ale gândirii autohtone în ceea ce privește relația simbol-religie-mit.

Reținem, cu titlul de glosar, din această paletă de lucrări o serie de definiții care pun în valoare originalitatea preocupărilor pentru simbologie în spațiul cultural românesc, a valorificării cu precădere a componentelor tradiționale, măsură ce relevă însăși complexitatea simbolului, analizat între mimesis și poiein.

Eliade vedea în simbol “modalitate autonomă de cunoaștere”, formă de “mediere între o cunoaștere a imediatului și una a departelui, anulând rupturi dintre parte și întreg” [57]. Nu trebuie uitat nici faptul că autorul atrage atenția și asupra „coerenței”: „În sens larg al cuvântului (...) *orice* (s.a.) poate fi simbol sau poate juca rol de simbol (...). Totuși structura și funcția autentică a simbolului pot fi pătrunse mai ales printr-o cercetare specială a lui, ca prelungire a hierofaniei și ca formă autonomă a revelației” [58]. Tot lui Eliade îi datorăm și faptul că acesta subliniază tranșant, cu o viziune extraordinară asupra întregului tezaur cultural al omenirii, că meritul aparține lumii moderne în restituirea simbolului a ceea ce îi este specific: „funcția lui de instrument de cunoaștere”, reluând astfel o „orientare generală în Europa secolului al XVIII-lea” [59]. Punctul de vedere va fi împărtășit – într-un mod oarecum jovial – și de Umberto Eco: „(...) oamenii din vremea aceea considerau indispensabil să traduci lumea întreagă într-o pădure de Simboluri, Semne, Turniruri Cavalești, Mascarade, Picturi, Arme de Noblețe, Insemne de Onoare, Figuri Ironice, Reversuri săpate în monede, Fabule, Alegorii, Apologuri, Laconice, Epitafuri, Parerga, Incizii Lapidare, Glife, Clipuri, și aici, dacă îmi permiteți, m-aș opri – dar nu se opreau ei” [60].

Aceiași autor sublinia cu titlu de generalitate că „imaginile, simbolurile, miturile nu sunt creații arbitrare ale psihicului; ele răspund unei necesități și îndeplinesc o funcție: dezvăluirea celor mai secrete modalități ale ființei” [61].

Astfel se poate vorbi despre două niveluri pe care le propune analiza simbolului: pe de o parte o comunicare comună, obișnuită, de tip denotativ, dar și una ce vizează valorificarea conotativului, care – e știut – este cel mai bine reprezentat în comunicarea de tip cultural, cea artistică ori văzută în primul rând ca experiență religioasă. Se oferă astfel „răspunsul trăit al omului concret – deschis la transcendent, dar înrădăcinat istoric într-o cultură – față de un mister sau o putere misterioasă” [62].

Nu trebuie uitat, de asemenea, faptul că apartenența omului la o astfel de lume presupune ca obligatorie capacitatea acestuia de a descifra semnele, de a opera cu ele, de a transmite la rândul-i. Într-un alt registru, asupra acestui aspect Ioan Petru Culianu va atrage atenția, subliniind întâietatea semnificațiilor generale: „Una din caracteristicile fundamentale ale omului arhaic este aceea de a trăi într-o lume a cărei realitate nu este dată de simpla existență a lucrurilor, ci de participarea lor la modelele paradigmatiche, la arhetipuri celeste (...) Orice activitate rituală, sau chiar profană, își are modelul ei într-o acțiune care-i conferă <realitate>. De aici rezultând clară ideea că <individualitatea> umană are caracter secundar, ea dispare în fața modelelor tradiționale respective” [63].

Lingvistul și semioticianul timișorean Ivan Evseev vorbește despre „gândire simbolică”, pe care o definește astfel astfel: „Totalitatea particularităților gândirii omului arhaic reflectată în primele lui creații spirituale, în religie, ritual, magie ne-am obișnuit s-o numim gândire mitică, gândire mito-poetică sau gândire simbolică” [64]. Pentru Evseev „Simbolul este un semn care se identifică cu obiectul simbolizat (...). El nu se vrea un simplu analogon formal al obiectului reflectat, ci pretinde o consubstanțialitate cu referentul. Această omologare a simbolului cu lucrul simbolizat este specifică gândirii mitice.” Pe aceeași linie științifică, cercetătorul profesor va considera că „Orice simbol este, înainte de toate, un semn, adică un obiect care reprezintă altceva decât propria lui substanță fizică. Fiecare semn conține, într-o anumită măsură, germenele unui simbol, iar acesta din urmă nu este altceva decât un semn potențat. Un simbol care nu stă pentru altceva nu se referă la ceva ce există separat de el, rămâne în cele din urmă suspendat, închis în sine, simbol autotelic, prin însuși acest fapt negându-se ca atare, mai precis suprimându-se deci ca simbol, căci simbolul este un semn care reușește să ne sugereze cel mai bine perspectiva “inepuizabilului informațional al lumii și elementele sale” [65].

La fel de importantă, dar și interesantă, este explicația pe care o propune Codoban definiției „clasice” a simbolului: „Termenul de simbol provine din greaca veche. *Symbolon* vine de la *symbollo*, care semnifică <a pune împreună>. Ni se sugerează că în simbol sunt două părți care se caută și se integrează. Din forma unuia din termeni îl putem deduce pe celălalt” [66].

O teorie foarte interesantă cu privire la specificitatea simbolului propune Delia Suiogan în volumul *Simbolica riturilor de trecere* [67]. Autoarea pornește de la premisa faptului că atât timp cât comunicarea directă apelează la o serie de mijloace cu ajutorul cărora se realizează “o relație impersonală”, simbolul este relaționat cu ceea ce numim comunicare indirectă, implicită. Simbolului îi revine astfel rolul de a evoca abstractul, a-l aduce în stare de transparență. El se construiește ca „formă de manifestare a realității în idealitate” [68].

Încărcată de sens ea însăși este definiția pe care o dădea într-un curs *Despre simbol*, Andrei Pleșu, considerând că acesta este „inexprimabilul făcut comprehensibil, fără a fi făcut inexprimabil, dacă acceptăm o asemenea distincție. Ceva de neînțeles devine relativ accesibil, fără a se exprima totuși, pentru că e de neexprimat. Simbolul e mai mult un fel de a direcționa, e un vector; el arată calea <către>” [69].

Si, evident, glosarul definițiilor asupra simbolului poate continua.

Nu trebuie uitat că tot în punctarea stadiului actual al preocupărilor pentru simbologie trebuie încadrate și lucrările cu caracter de tip hermeneutic, scrierile unor Gabriel Liiceanu sau cele ale lui Daniel Cojanu [70] și Petru Bejan [71].

Neîndoielnic, simbolul devine un mod de a transgresa barierele culturale. Raportarea la analiza prin simbol devine un adevărat act de cunoaștere, o lecție de cultură în sensul în care acesta este revendicat de numeroase discipline: antropologie, folclor, religie, mitologie, alchimoteie, filosofie, literatură, critică etc. Observăm că simbolul re-ordonează definiții și clasificări, și astfel, indiferent de compartimentul căruia îl atribuim, simbolul pune în valoare aici fragilitatea limitei dintre *mimesis* și *poiein*.

Partizani ai viziunii borgesiene a lumii ca text-Babel, trebuie să recunoaștem că tot ceea ce ne înconjoară stă sub semnul simbolului, iar în momentul în care suntem conștienți de importanța acestuia, deja ne restructurăm universul, deoarece simbolul devine un adevărat *Weltanschauung*.

Note:

[1] Cassirer, Ernst, *Filosofia formelor simbolice*, Editura Paralela 45, București, 2008, p. 65.

[2] Înțelegem prin acestea definiții, clasificări și tipologii.

[3] Chevalier, Jean și Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, I-III, Editura Artemis, București, 1994, p. 16.

[4] Ideea îi aparține lui Andrei Pleșu, *Limba păsărilor*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 25-26. Citându-l pe R. Steiner, acesta afirmă: „Limbajul nostru (...) se interpune între percepere și adevăr ca un geam prăfuit sau ca o oglindă deformată. Limbajul paradisului era o oglindă perfectă: lumina unei înțelegeri totale străbate prin ea”.

[5] În principiu, există trei semnificații în jurul cărora se definește conceptul: **1.** A uni, a lega, a reuni cele despărțite; **2.** A te întâlni cu cineva, a duce tratative cu cineva, a încheia o alianță și **3.** A confrunța părerea proprie cu un caz existent (la îndemână), a presupune, a conchide, în special a căuta să ghicești sensul unei enigme. Pentru istoria acestor semnificații, vezi Dittman, Lorentz, *Stil. Simbol. Structură*, Editura Meridiane, București, 1988, pp. 121-122. De asemenea, o legendă interesantă întâlnim la Florea Firan, *Simbolul și icoana*, http://www.orthologia.com/Romanian/Articole/simbolul_si_icoana.htm#_ftnref14: Numit în latină *tessera hospitalis*, σμβολον-ul era un obiect asemănător fie cu un baston, fie cu un disc. Pe o parte și pe alta a discului sau pe muchiile bastonului erau inscripționate numele celor între care se stabilea alianța. Simbolul era rupt în două și împărțit între stăpânul casei și oaspete. Fragmentele obținute astfel erau păstrate de cei doi prieteni și transmise mai departe fiilor lor, spre amintirea prieteniei ce leagă cele două familii. Dacă urmași se întâlneau, cele două jumătăți erau alăturate, iar potrivirea lor atrăgea recunoașterea moștenitorilor.

[6] Cf. Cojanu, Daniel, *Ipostaze ale simbolului în lumea tradițională*, Editura Lumen, Iași, 2009, p. 16.

[7] Cf. Benoist, Luc, *Semne, simboluri și mituri*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 145.

[8] Utilă în acest sens este clasificarea sintetică a simbolului și a mitului, precum și a termenilor adesea corelativi: imaginație, imaginar, arhetip, oferită de Marin Neagu, în *Imaginarul malefic în literatura română*, <http://www.unibuc.ro/studies/index.php?path=Doctorate2010Mai%2FNeagu+Marin++Imaginarul+Malefic+in+Literatura+Populara+Romana/>.

[9] Le Goff, Jacques, *Pentru un alt Ev Mediu*, II, Editura Meridiane, București, 1986, p. 252.

[10] Distincția este preluată de la John Deely, *Bazele semioticii*, apud Petru Bejan, *Istoria semnelor în patristică și scolastică*, Editura Fundației “Axis”, Iași, 1999, p. 140.

[11] Bejan, Petru, *op.cit.*, p. 5-27.

[12] Platon, *Opere complete*, II, Humanitas, 2001, p. 249. Vezi dialogul dintre Hermogenes și Socrate pe marginea valorii simbolice a numelor, în *Cratylus*, p. 247-329.

[13] Aristotel, *Poetica*, apud Franz Brentano, *Despre multipla semnificație a ființei la Aristotel*, Editura Humanitas, București, 2003, p.78-79.

[14] Cf. Papuc, Ion, în prefața la René Descartes, *Meditații metafizice*, Editura Crater, Cluj, f.a., p. XVI.

[15] Cf. Dittman, Lorentz, *op.cit.*, p. 122.

[16] Apud Dittman, Lorentz, *op. cit.*, p. 123-124.

[17] Cf. Coleridge, Samuel Taylor, *The Statesman's Manual* (1816), apud Bell, Vance, *The Historicity of the Symbol*, 1997, în “Other Voices”, v.1, n.1 (March 1997) <http://www.brysons.net/academic/deman.html> : „(...)allegory is but a translation of abstract notions into a picture language, which is nothing but an abstraction from the objects of the senses; the principal being more worthless even than its phantom proxy, both alike unsubstantial [sic], and the former shapeless to boot. On the other hand a symbol...is characterized by a translucence of the special in the individual, or of the general in the special, or of the universal in the general; above all of the translucence of the eternal through and in the temporal. It always partakes of the reality which it renders intelligible; and while it enunciates the whole, abides itself as a living part of the unity of which it is representative”.

[18] Vezi comentariile pe care le face pe marginea acestei idei De Man, Paul, în *Semn și simbol în estetica lui Hegel*, <http://www.idea.ro/revista/pdf/29/pauldeman.pdf>.

[19] Cf. Freud, Sigmund, *Dostoievski și paricidul*, în Freud, Sigmund, *Eseuri de psihanaliză aplicată*, Editura Trei, 1994, p. 292-310. Este interesantă în acest sens demonstrația pe marginea a ceea ce simbolic numim „complex oedipian” în opinia lui Freud cu privire la gestul criminal din tragedia lui Sofocle. Freud psihanalizează paricidul, considerând că „Oedip înfăptuiește crima neintenționat (...), acesta de fapt nu ucide decât monstrul care simbolizează tatăl. După ce vina a fost dezvăluită nu urmează nicio încercare de disculpare (...), ci doar recunoaștere” p. 303.

- [20] Jung, Carl Gustav, *Tipuri psihologice*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 285.
- [21] Guenon, René, *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 55.
- [22] Reținem aici opinia conciliantă pe care o va adopta Mircea Eliade, subliniind o „vogă a psihanalizei”, căreia trebuie să-i recunoaștem însă un rol important în impunerea unor cuvinte-cheie precum: „image-simbol” și „symbolism”. Cf. Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri. Eșeu despre simbolismul magico-religios*, Editura Humanitas, 1994, ed.cit., p. 11.
- [23] Apud Tarot, Camille, *De la Durkheim la Mauss. Inventarea simbolicului*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001, p. 188-189.
- [24] Ibidem, pp. 546, 550.
- [25] Cassirer, Ernst, *op.cit.*, p. 31
- [26] Cassirer, Ernst, Eșeu despre om. *O introducere în filosofia culturii umane*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 35, 40, 43.
- [27] Ibidem, 45.
- [28] Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 87.
- [29] Vezi Mihăilescu, Vintilă, *Introducere în antropologie*, suport de curs, http://www.romaniaeuropa.com/cartionline/carti_medicina/introducere_in_antropologie_vintila_mihalescu.php, p.15: „Simbolul este înțeles ca „unitatea unei categorii de evenimente (obiecte, persoane, fapte etc.) cu un mod de utilizare al său de natură să producă aproximativ aceleași așteptări referitoare la acele evenimente printre membrii unei aceleiași colectivități.
- [30] Foucault, Michel, *Cuvintele și lucrurile*, Editura Rao Books, București, 2008.
- [31] Bachelard, Gaston, *Psihanaliza focului*, Editura Univers, București, 2000, p. 18.
- [32] Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000. Pentru citate, cf. p. 36-39.
- [33] Durand, Gilbert, *Aventurile Imaginii, Imaginația simbolică. Imaginarul*, Editura Nemira, București, 1999, p. 18. Ideea prezintă numeroase asemănări cu cea eliadescă a simbolului-herofanie.
- [34] Chevalier, Jean și Gheerbrant, Alain, *op.cit.*
- [35] Ibidem, p. 17.
- [36] Ibidem, p. 22-24.
- [37] Ibidem, p. 63.
- [38] Man, Paul de, *The Rhetoric of Temporality*, <http://www.brysons.net/academic/deman.html>. In original: „Symbol is a feature of an art which attempts to transcend, avoid, or deny the inescapable fact of temporality in embodied human existence; allegory – not only does not attempt to avoid temporality, it highlights human finitude”.
- [39] Cojanu, Daniel, *op.cit.*, p. 16.
- [40] Apud Crecan, Daniel, fără titlu, referat doctoral, <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009feb/Crecan%20Daniel%20-%20NU%20ARE%20TITLU/Referat.pdf>, p. 15.
- [41] Cf. Chelcu, Cătălina, *Mit și simbol în textele sacre*, <http://institutulxenopol.tripod.com/xenopoliana/pagini/17.htm>
- [42] Apud Bota, Hanna, *Un studiu inedit*, <http://spatiicultural.50gigs.net/7-2009/bota.html>.
- [43] Peirce, Charles S., *Semnificație și acțiune*, Editura Humanitas, București, 1990. p. 300.
- [44] Cf. capitolul *Simbolul*, în Peirce, Charles S., *op.cit.*, p. 299-304.
- [45] Guenon, René, *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 14.
- [46] Ibidem, p. 17.
- [47] Eliade, Mircea, *Imagini...*, ed.cit., p. 15.
- [48] Ideea este preluată din Foster, Mary LeCron and Botscharow, Lucy Jayne, *The Life of Symbols*, (FIUGL, Westview Pr., 1990, p. 5: <http://www.preferatele.com/docs/istorie/14/universul-simbolic--15.php>: “The life of symbols shows both stability and transformation. Changes in symbol systems over time are constrained by symbolic interconnections; for no symbol exists in isolation and no symbol has a single referent”.
- [49] Selectiv: Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978; Eliade, Mircea, *Sacru și profanul*, Editura Humanitas, București, 1992; Eliade, Mircea, *Mefistofel și androginul*, Editura Humanitas, București, 1995; Eliade, Mircea, *Mituri, vise și mistere*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998; Eliade, Mircea, *Mitul eternei reîntoarceri*, Editura Univers enciclopedic, București, 1999; Eliade, Mircea, *Tratat de istoria religiilor*, Editura Humanitas, București, 2005.
- [50] Vulcănescu, Romulus, *Mitologia romană*, Editura Academiei, București, 1985.
- [51] Culiănu, Ioan Petru, *op.cit.*, și Culiănu, Ioan Petru, *Studii românești*, I, Editura Nemira, București, 2000.
- [52] Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995; Kernbach, Victor, *Miturile esențiale*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996; Kernbach, Victor, *Universul mitic al românilor*, Editura Lucman, București, 2001.
- [53] Evseev, Ivan, *Cuvânt-simbol-mit*, Editura Facla, Timișoara, 1983; Evseev, Ivan, *Dicționarul de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994; Evseev, Ivan, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Editura “Invierea”, Timișoara, 2007.
- [54] Codoban, Aurel, *Sacru și ontofanie*, Editura Polirom, Iași, 1998.
- [55] Oișteanu, Andrei, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, Ed Minerva, București, 1989.
- [56] Manolescu, Anca, *Locul călătorului. Simbolica spațiului în Răsăritul creștin*, Editura Paideia, București, 2002.
- [57] Eliade, Mircea, *Imagini...*, ed. cit., p.11, 14.
- [58] Eliade, Mircea, *Tratat...*, ed.cit., p. 453.
- [59] Eliade, Mircea, *Imagini...*, ed.cit., p. 11
- [60] Eco, Umberto, *Insula din ziua de ieri*, Editura Pontica, Constanța, 1995, p. 346.
- [61] Eliade, Mircea, *Imagini...*, ed.cit., p. 15.
- [62] Codoban, Aurel, *op.cit.*, p. 43.
- [63] Culiănu, Ioan Petru, *Mircea Eliade*, ed.cit., p. 90.

- [64] Evseev, Ivan, *Cuvânt...*, ed.cit., p. 53.
 [65] Ibidem, pp.39, 11-13.
 [66] Codoban, Aurel, *op. cit.*, p. 80.
 [67] Cf. Suiogan, Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, București, 2006, p. 15-87.
 [68] Ibidem, p. 17.
 [69] Pleșu, Andrei, *Despre simbol*, conferință susținută la Institutul de Istoria Artei, București, apud Manolescu, Anca, *op.cit.*, p. 19.
 [70] Cojanu, Daniel, *op.cit.*
 [71] Bejan, Petru, *op.cit.*

Bibliografie selectivă:

- Bejan, Petru, *Istoria semnelor în patristică și scolastică*, Editura, Fundației "Axis", Iași, 1999
 Benoist, Luc, *Semne, simboluri și mituri*, Editura Humanitas, București, 1995
 Bachelard, Gaston, *Psihanaliza focului*, Editura Univers, București, 2000
 Cassirer, Ernst, *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane*, Editura Humanitas, București, 1994
 Chevalier, Jean și Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, I-III, Editura Artemis, București, 1994
 Codoban, Aurel, *Sacru și ontofanie*, Editura Polirom, Iași, 1998
 Cojanu, Daniel, *Ipostaze ale simbolului în lumea tradițională*, Editura Lumen, Iași, 2009
 Culișanu, Ioan Petru, *Studii românești*, I, Editura Nemira, București, 2000
 Dittman, Lorentz, *Stil. Simbol. Structură*, Editura Meridiane, București, 1988
 Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginărilor*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000
 Durand, Gilbert, *Aventurile Imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, Editura Nemira, București, 1999
 Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico-religios*, Editura Humanitas, 1994
 Eliade, Mircea, *Mefistofel și androginul*, Editura Humanitas, București, 1995
 Evseev, Ivan, *Cuvânt-simbol-mit*, Editura Facla, Timișoara, 1983
 Foucault, Michel, *Cuvintele și lucrurile*, Editura Rao Books, București, 2008
 Freud, Sigmund, *Eseuri de psihanaliză aplicată*, Editura Trei, 1994
 Guenon, René, *Simboluri ale științei sacre*, Editura Humanitas, București, 2008
 Jung, Carl Gustav, *Tipuri psihologice*, Editura Humanitas, București, 1997
 Le Goff, Jacques, *Pentru un alt Ev Mediu*, Editura Meridiane, București, 1986
 Kernbach, Victor, *Universul mitic al românilor*, Editura Lucman, București, 2001
 Manolescu, Anca, *Locul călătorului. Simbolica spațiului în Răsăritul creștin*, Editura Paideia, București, 2002
 Oișteanu, Andrei, *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, Ed Minerva, București, 1989
 Peirce, Charles S., *Semnificație și acțiune*, Editura Humanitas, București, 1990
 Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998
 Suiogan, Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, București, 2006
 Vulcănescu, Romulus, *Mitologia romană*, Editura Academiei, București, 1985

Webografie:

- http://www.orthologia.com/Romanian/Articole/simbolul_si_icoana.htm#_ftnref14
<http://www.brysons.net/academic/deman.html>
<http://www.idea.ro/revista/pdf/29/pauldeman.pdf>
<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009feb/Crecean%20Daniel%20-%20NU%20ARE%20TITLU/Referat.pdf>
<http://www.brysons.net/academic/deman.html>

Transnational Nabokov: Romanian Appropriations

Conf. Univ. dr. Ruxanda Bontilă
“Dunărea de Jos” University of Galați

Résumé: *On est d'accord que si tout écrit est dans son essence un testament (Derrida), les lecteurs participants à la lecture s'engagent à découvrir ce que l'écrivain a imaginé pour chacun d'eux. Cela devient plus évident dans les nombreuses appropriations transnationales des écrivains qui sont entrés dans l'inconscient collectif. Dans cet article nous nous proposons de discuter trois appropriations roumaines de Nabokov (adaptation pour la scène de Lolita en 2002 par Catalina Buzoianu), le roman La jeune fille par Mihai Zamfir, 2003 et la nouvelle de M. Cărtărescu Nabokov à Brasov, 2005). Ce sont des exemples qui nous montrent comment l'écriture des grands écrivains se situe entre le culturel et l'esthétique. Notre position est que ces appropriations sont bénéfiques car elles constituent un double - code pour comprendre le présent puisqu'elles font possible la rencontre entre l'esthétique et l'éthique à travers l'histoire et la politique. Le roumain Nabokov, tout comme l'original, pose des questions incommodes sur le changement temporel et historique, globalisation culturelle, fluidité, ambivalence et indécidabilité.*

Mots-clés : *appropriations transnationales, l'inconscient collectif, l'esthétique*

Introduction: Nabokov vs. the materialists

On Foucault's account of Deleuze and Guattari's project in *Anti-Oedipus*, any idea of system (genre included) would be 'fascist' in so far as the ultimate aim of systems is to discipline human desires by subjecting them, subtly or otherwise, to regimes of prohibitions. We can then read Nabokov's novels as an indirect response to Foucault's insistence to "[p]refer what is positive and multiple, difference over uniformity, flows over unities, mobile arrangements over systems", "to believe that what is productive is not sedentary but nomadic" — which Foucault, in fact, considers to be the political lesson or the ethics of *Anti-Oedipus* (Preface to *Anti-Oedipus*, 109). Such views crisscross Nabokov's whole work which can well read as an indictment against any authoritarian control of language or personal life, thus yielding light on his 'politics of truth vs. power' he understood to play in the face of all cultural materialists and new historicists. Nabokov's celebration of the apolitical, ahistorical "twinkle" of true creativity may be part of the writer's game to resist the gloomy views that art and artist are necessarily determined by the encompassing world. In "The Art of Literature and Common Sense," Nabokov admits that, "there is nothing dictators hate so much as the unassailable, eternally elusive, eternally provoking gleam," only poets can be capable of (*Lectures on Literature*, 377-8). Paradoxically, while a declaration of independence from culture through culture, Nabokov's writing continues to tell the story of political inventiveness as ultimate form of terrorism in this precarious world economy of ours. Just as in his Berlin days he saw that the return of émigrés to the Soviet Union was a "tragedy of errors," so during his years in the USA, Nabokov never succumbed to the influence of those American intellectuals whose attitude to the "torture house" (*Pnin*, 113) of Stalinist Russia was a mixture of cover-up, apologetics, and self-imposed blindness. So, very much like Pnin, Nabokov would rather "believe... in a democracy of ghosts...attend[ing] to the destinies of the quick" (*Pnin*, 113), than in one proposed by those American intellectuals William O'Neill's book *A Better World* (1983) will discuss. His horror of cruelty and violence looming all around is the basic structure of the huge aporia of sadness his work unravels. Nabokov's every novel, not unlike Adorno in his aesthetic theory, is a preserver of beauty, goodness, fragility, enigma, as an admonitory testimony to the eloquence of suffering as well as its powers of horror. His ethical awareness comes to an understanding that life in the other world is only significant insofar as it affects those living in this world. That is why the Nabokov option is always for an intricate design meant to project a vision of liberty from beneath the bars of a world of cages. The 'banality of evil' is, in Nabokov's case, the "aesthete's shudder," since the one capable of debating evil, which is unspeakable, can only be morally lost, "adrift in a limbo of ethical abstraction," as Michael Wood observes (1995: 64).

Politics with Nabokov is evidence of ‘interruption’ of life, while art is evidence of continuation. As his style bears witness, Nabokov insists throughout his work, on the capacity of consciousness to dart about, to question any convention or assumption, to see things from some other side. And that has its own political value: Nabokov proclaims allegiance to democracy as a way of life that defends the individual from the pressure of politics; he declares himself on the side of “other states of being where art (curiosity, tenderness, kindness, ecstasy) is the norm” (“On a Book Entitled *Lolita*,” 315), allowing “curiosity [to be] insubordination in its purest form” (*Bend Sinister*, 47).

Nabokov in Romania or a magician’s dream of himself

When actuality goes astray, fiction is there not to discover, or cover the facts, or even console anyone, but rather uncover distinctions/differences/details that generally pass unnoticed. When in the 1980 Romania, a handful of critics dedicated the World Literature Magazine *Secolul 20/ The 20th Century* to Nabokov, irrespective of text choices in the magazine, they smuggled in normality/ liberty/ defiance in front of a totalitarian/ authoritarian/ criminal regime which was then in full swing. Did we then feel accomplice to the critics’ enterprise? Did we then feel the aesthete’s shudder in front of the trauma humanity has kept aggravating? Such rhetorical questions are not of those times, these times, all times. They belong with an ‘ironist culture’ (Rorty’s term), and share the same prerequisites with Elias Canetti’s question from *Die Blendung/ The Deception* (1935) about whether there is one specimen of all the critics, theorists, academics-at-large who might have ever been ashamed of their having made a comfortable living out of the life of a poet/writer whose life was just misfortune and deprivation. The question is as legitimate as troubling in its legitimacy.

Out of the answerable questions connected to the subject, in what follows I shall address two, with reference to Nabokov’s heritage and the collective unconscious: the first refers to the price great writers pay for having become hard currency world-wide; the second, to the ways in which these writers manage to double-code our understanding of an ever more etherealized present.

For the first question, suffice it to mention Nabokov’s last novel *The Original of Laura* left unfinished, and, nevertheless, published by Alfred A. Knopf at Random House, Inc., New York, in 2009, thirty two years after the writer’s death. Albeit, according to the writer’s son, Nabokov impressed upon his wife that if *Laura* remained unfinished at his death, it was to be burned, Dmitri Nabokov, in the long run, decides to have his father’s wish disrespected and have it published: “I decided at this juncture that, in putative retrospect, Nabokov would not have wanted me to become his Person of Porlock or allow little Juanita Dark—for that was the name of an early *Lolita*, destined for cremation—to burn like a latter-day Jeanne d’Arc” (*The Original of Laura*, xvii). And so, well advised by the best Nabokov exegetes (G. Barabtarlo, B. Boyd, to mention only two), Dmitri Nabokov, who signs the “Introduction” to the book, has *The Original of Laura* published in a most original editorial formula reflective of the writer’s famous novel *Pale Fire* (1962), wherein language/literature is irrevocably divided against itself, at each moment different from itself, turned against itself in the temporal folds of ‘error’ and ‘irony.’ With *The Original of Laura*, the editor—Dmitri Nabokov—chooses, as we find out from his note on the text, to preserve Vladimir Nabokov’s original markings from the handwritten index cards (i.e. nonstandard spellings, punctuation). The originality consists in the display, on the same page next to the computerized text (below the page), of the photos of the handwritten cards that are perforated so that they can be removed and rearranged (this time by the reader), as the author likely did when he was writing the novel. So, what are we to make of such an originally intelligent editorial experiment? Two things: (1) Strong writers do speak inspiringly to us beyond the grave

proving the provisional subtitle “Dying Is Fun” right; (2) P. Valéry’s say that inspiration is no longer the state of the author, but the state in which the author hopes to bring his readers, holds true today as ever.

Whether the cost of the *Laura* experiment is high or low I wouldn’t pronounce myself, since I have been lately involved in reading a Nabokov text more with the mind, the brain, than the “tingling spine” as the writer would ask for from his devoted readers. I will just say that the reading of the *Laura* text felt to me like the author’s making certain “decodable signals on behalf of stranded spirits” (*Pale Fire* 289) whose story has long become ours—which can be a good reason for making the publication of the book cost-effective all through.

As far as the second claim (about the ways in which Nabokov manages to double-code our understanding of the present) is concerned, I shall refer to three Romanian appropriations to show how a great writer’s works/ views shuttle between cultures and aesthetic positions. The first appropriation, I shall scantily evoke, is the 2002 stage adaptation “*Lolita*” at *The Small Theatre* in Bucharest, by Mihaela Tonitza Iordache, after Nabokov’s screenplay (*Lolita*, Great Britain, director Stanley Kubrick, 1962). The play was directed by Cătălina Buzoianu and cast the late Ștefan Iordache as Humbert Humbert, Ștefana Zamfirescu/ Ana Ularu as Lolita, and Mihai Dinvale as Claire Quilty. The theatre reviews of the period were laudatory, first, at C. Buzoianu’s subtle understanding of the Nabokov text which allows for an equally profound meditation on the nature of good art, writing within a self-generating narcissistic culture; and second, at the actors’ performance, especially that of Ștefan Iordache whose sophisticated interpretation could not escape notice (see Eugen Comarnescu, *Cronica română*, 21 ianuarie 2003; Irina Coroiu, *Gazeta Teatrului National*, nr.1, serie noua, 2003). The Romanian spectator’s response to such an assault-performance upon the axis of a differently expressed reality—which trades apparent pornography for the metaphysics of love/life/death, aesthetics for ethics—is certainly worth discussing. The Romanian *Lolita* play—a success in 2002 (considering the reviews and box-office)—, eight years after, has remained memory, no other occurrences of the performance being recorded; which may point to the capacity of the Romanian audience to distance themselves from issues whose parabolic representation seems immanently disturbing, or alarming—a fact which makes the “defusing of subjectivism” (Bernard Williams’ [1972] concept and theory on how the emphasis of distinction leading to a rejection of the supposedly disquieting consequences comes to something which is both not alarming and essential to morality) impossible in present-day Romanian society.

The second Romanian appropriation of Nabokov’s *Lolita* belongs to the professor, critic and writer Mihai Zamfir (b. 1940), whose novel *Fetița/ The Little Girl* (2003) is a lesson about how re-writing allows the forging of new insights into both the cultural/literary past and the cultural/literary present. By rethinking the interrelationship of history, self, cultural memory, and meaning via the idea of fictional narrative/autobiography, Zamfir’s novel facilitates the fuller recognition of the profound continuities between ethics and aesthetics as well as life and literature. In an earlier study on the subject of *Lolita*’s avatars (“*Lolita*’s Take on History: A Romanian Perspective,” 2008), I devoted ample space to the levels of textuality in the two novels, Nabokov’s *Lolita* and Zamfir’s *Fetița*. Here, I shall just insist on how Zamfir’s novel veers towards what I have called cultural exorcism, in the way it constantly activates its subversive potential to appeal to our cultural memory.

Ioan Pavel, the poet-narrator of the novel, in telling his story of unwarranted love towards Raluca, Lolita’s counterpart, unleashes the ‘narrative unconscious,’ that is, those culturally-rooted aspects of one’s history that usually remain uncharted and, consequently, still await to be incorporated in one’s story. By making the narrative unconscious conscious through the work of autobiography, Freeman (“Cultural Memory” 289-90) explains, “there

exists the opportunity to discern the relationship between those manifest narratives that are often told and those more disruptive counter-narratives that sometimes surge into reflection, infusing one's history with new meaning, complexity and depth." The manifest narratives of our recent history spell out what the 'humanist-socialist' and 'national-communist' regime of Ceausescu's epoch has signified for the Romanians: Dispossession, colonization of people's minds and affect, axiological upset, brainwashing, annihilation of elitist individuals, economic/social/political deprivations. The more disturbing counter-narratives that have yet to be incorporated into each and every one's story concern the insidious ways of mutilation of the spirit due to the substitution of the 'ethos of freedom,' as a way of caring for oneself and others for the psychology of the tyrant, who, out of insufficient care for the self (as *arkhē*, i.e., mastery with respect to oneself), abuses others, imposing unwarranted power on them. Ioan Pavel's autobiography is then less about his *self* than it is about his/our world, his/our existence as a social and cultural subject. In *The Little Girl*, Zamfir forces the reader first into noticing how cultural/literary texts, once woven into the fabric of memory, compel the writing-subject to move beyond personal life in telling one's own story, into the shared life of culture; and next, into acknowledging that there exist even more disruptive narratives infusing one's history than one is willing to admit—a good lesson in defusing subjectivism, indeed.

The third Romanian appropriation of Nabokov as a concept this time, I propose, refers to Mircea Cărtărescu's short story "Nabokov in Braşov" from the volume *De ce iubim femeile/ Why We Love Women* (2005)—a collection of stories the author has previously published in women's magazines. The claim occasioned by Cărtărescu's story reiterates the claim I advanced in connection to Zamfir's novel: autobiography, fictional or not, allows the self to function as an instrument for rendering the world rather than just being a source or a subject. It is a venture into the cultural memory of a nation whose course of history the self wittingly or unwittingly re-produces. Cărtărescu then, in his allegedly autobiographical stories, concerns himself, not unlike his illustrious predecessor, with articulating the complexities involved in thinking through the relationship between life and the narratives we tell about it. Cărtărescu, the non-realist/thesis writer, admits, however, that life can be exceptionally generous with providing the staple of stories, not even the most imaginative writer can come up with. The reflection is occasioned, in the story "Nabokov in Brasov", by his accidental learning that a former beau of his (Irina, an English teacher with a liking for postmodernist writers such as V. Nabokov, D. H. Lawrence, R. Coover, J. L. Borges, and a Securitate recruit in the 80s, with a hand in the stifling of the workers' strike from Brasov against Ceausescu's economic policies, in 1987) lives leisurely in Brussels as the wife of a European Parliament member. Cărtărescu's hardly subdued frustration ("...for that's how history is written", p. 36) is a combination of humanly visceral revulsion against what Securitate came to signify for ordinary Romanians before 1989, and the writer's naïve, illusory fate-resolution ("McFate" as Nabokov would say), he has destined to those perverse entities belonging to Securitate. The writer confesses he has had pains in envisaging Irina other than "an alcoholic, haunted by an irrepressible past. A putative homeless, like the many ones who stink horribly in trams...". But, reality/contingency, as always, in disregard of commonsensical judgements, imposes its own resolutions, and "naturally, even necessarily" writes its own ending to a story, as in the case of Cărtărescu's buried-for-many-years story about Irina—"a pathetic enigma of pathetic times" ("Nabokov in Brasov" 37). The narrative or rather counter-narrative—which could have been entitled "Robert Coover burning files at Berevoiesti", or "D. H. Lawrence stigmatizing the intellectuals" ("Nabokov in Brasov" 48-9)—is just another story about how the apocalyptically horrible, monstrous Securitate has been mutilating our lives, and how illusory the articulation of any recovery-project is.

Cărtărescu, in “Nabokov in Brasov,” like Zamfir in *The Little Girl*, carefully attends to creating the ‘narrative unconscious’ as an implicit growing tension between what-could-have-been sort of life, as normalcy (a society which sees to its members like a dedicated teacher sees to her/his students), versus what can-be-seen-and-felt around, as abnormalcy (the sordidly dehumanized outskirts of Bucharest vs. the blooming Securitate offspring). Freeman (‘Cultural Memory’ 294) calls the same feeling ‘the presence of what is missing’, ‘absence’, in the way ‘whatever was *there* existed in relation to what was not’.

The three Romanian appropriations of Nabokov’s work and genius, while addressing the contemporary anxieties related to a precarious globalization of culture, manage to double-code our understanding of the present in a memorable way: by making aesthetics meet history, and ethics meet politics, they make, in fact, aesthetics meet ethics, and, in so doing, they raise pending problematic and polemical questions, many of which Nabokov also addressed.

Literature as the epiphany of truth

Azar Nafisi, a former university teacher and writer, published, in 2003, a revolutionary book, *Reading Lolita in Tehran: A Memoir in Books*. The book unfolds the personal and intellectual privileges of a private literature class Nafisi started in Tehran after she left her teaching post at the University of Tehran as she was refusing to wear the veil. The reading group consists of seven young women of diverse religious and political beliefs and backgrounds, who gather at the writer’s house every Thursday morning for two years in the mid-1990s, take off their scarves, and talk about the books Nafisi has selected: *Lolita*, *The Great Gatsby*, *Daisy Miller*, *Pride and Prejudice*. What is thrilling about the experience recounted by Nafisi is the fact that literature can, if not completely change, at least shake the most inflexible dogmas and thus contribute to defusing the reader’s subjectivism, which, as B. Williams would put it, “does not leave everything where it was, but that it does leave more where it was than we might have thought when we started” (1972: 50-1).

Nafisi’s memoir, like Zamfir’s novel, like Cărtărescu’s story, reenacts the story of the transformative power of literature all the great masters of literature proffer: “What we must search for in fiction,” Nafisi tells her interlocutors in the book, “is not so much reality but the epiphany of truth” (*Lolita in Teheran: A Memoir in Books* 3) — which is the same as saying that fiction helps us to remain free, since, to borrow from Nabokov again, “Readers were born free, and ought to remain free.”

References

- Adorno, Th., *Teoria estetică*, Pitesti: Paralela 45, [1970] 2006.
 Bontilă, R., “Lolita’s Take on History: A Romanian Perspective”, *European Journal of English Studies* Vol. 12. No. 3, December 2008, pp. 277-289.
 Cărtărescu, M., “Nabokov at Barsov” in *De ce iubim femeile*, București: Humanitas, 2005.
 Foucault, M., “Preface to *Anti-Oedipus*” in *Essential Works of Foucault 1954-1984*. Vol. 3, *Power*, ed. by J. Faubion, trans. R. Hurley and Others, Penguin Books, [1976] 2002.
 Freeman, M., ‘Cultural memory and the challenge of autobiography.’ *Considering Counter-Narratives. Narrating, resisting, making sense*. Eds Bamberg, Michael and Molly Andrews. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004. 289-348.
 Nafisi, A., *Reading Lolita in Teheran: A Memoir in Books*, London: Random House, 2003.
 Nabokov, V., *Bend Sinister*, Penguin Books, [1947] 1974.
 Nabokov, V., *Lolita*, New York: Vintage International, [1955] 1989.
 Nabokov, V., “On a Book Entitled *Lolita*”, New York: Vintage International, [1956] 1989.
 Nabokov, V., *Pnin*, Penguin Books, [1957] 1960.
 Nabokov, V., *Pale Fire*, New York: Vintage International, [1962] 1989.
 Nabokov, V., *Lectures on Literature*, ed. by Fredson Bowers, London, 1980.
 Nabokov, V., *The Original of Laura*, New York, Random House, 2009.
 Zamfir, M. *Fetița/ The Little Girl*, Iași: Polirom, 2003.
 Williams, B., *Morality. An Introduction to Ethics*, Cambridge University Press, [1972] 1978.
 Wood, M., *The Magician’s Doubts, Nabokov and the Risks of Fiction*, London: Pimlico Edition, 1995.

Ideological dimension of environmental ethics

Asist.univ. drd. Caciuc Viorica – Torii
Teacher Training Department
“Dunărea de Jos” University, Galați

Abstract: Rezolvarea unor controverse privitoare la probleme de mediu presupune apelul la ideologie și la principiile care oferă o orientare morală a acțiunilor noastre față de natură (moartea animalelor, eroziunea solului, secarea izvoarelor, etc.). În scopul de a participa și a evalua corect situațiile care au drept rezultat deteriorarea mediului, omul trebuie să înceapă să lupte împotriva acestor fenomene utilizând măsuri de combatere interdisciplinare.

Key words: ecological ethics focusing on humans, ecological ethics focusing on non-humans, deep ecology, shallow ecological ethics

Contemporary society is still dominated by the ecological hedonism which keeps individual dynamics focused on consumption. The ecological sensitivity has allowed, in some degree, the moralization of the production and consumption processes, directing the demand and offer towards the ecological alternative technologies. The ecological consensus did not stop the growth of the individualistic consumption, but gave birth to an eco-production which was doubled by the ecology of consumption. In this context, one feels the need to support the ecological moral which is promoted by the ecological ethics, by means of the intervention of policy makers, and especially by those who are responsible for the education of young generation, in order to shape their moral-ecological conscience and behaviour that should lead to the safety of life and of humankind on Earth.

Even though in the last decade of the past century Romania has developed an entire strategy for protecting the environment – the legislation regarding the environmental protection was adopted, some projects for the preservation and care of the environment were put forth with the help of some extra-budgetary funds, some programmes for sustainability were implemented, even some educational projects were made, etc. – all of these were accomplished without autochthon ecological ethics, but only through the valuing of the theories established by the Western philosophers.

Starting from these remarks, the present paper is intended to name some of the ideological aspects of Western ecological ethics which might be a starting point for the development of an autochthon ideology.

The ecological ethics is an applied one because it represents the practical replica of the abstract theories regarding the normative ethics. It intends to offer an ethical perspective on specific problems and on practical situations. The solving of some controversies regarding the problems of the environment presupposes an appeal to principles that should offer a moral orientation to our actions towards nature and their (the death of animals, the ground erosion, a lifeless stream of water, the generation of new wealth, etc.). “Such principles which guide our attitude towards nature make up the ecological ethics in general. There is a variety of ecological ethics that are either competitive or partially coincidental.” (1).

The Ecological Ethics focusing on Humans is based on the principle of evaluating the environmental policy just according to the way in which it affects people. It is possible that the destruction of some national parks or wild areas may have a series of negative effects on the human well being: their sensibility towards the animals’ grief, their sadness towards a species’ extinction, their lack of access to some aesthetic and recreational pleasures. Such an ethics, even if it may lead to the making of some real agreements with the ecologists on what concerns the environmental problems, focuses on the realities concerning the effects that they have on people. According to it, only humans are important from a moral point of view. For example, from the perspective of the ethics focusing on the humans, a species at the verge of extinction is not considered valuable from a moral viewpoint no matter if it is seen as a whole or as individual parts. Only the human’s happiness or unhappiness is important, and these may or may not be affected by the extinction of a certain species (2).

The Ethics focusing on Animal implies giving a moral consideration to animals seen as individuals, not as species, because the way in which the species is affected matters only indirectly and only if the individuals are affected. So, can observe that even if all individuals are significant morally speaking, this does not mean that they are equal. Different moral value is being given to different types of animals. This way of differentiating involves the arbitrary neglect of the animals' interests, as to the human ones, thus permitting similar interests to be treated in the same manner, and those which are different, to receive a certain degree of moral significance (3).

The Ethics focusing on Life claims that beings are important from a moral point of view, regardless of their moral significance (the more complex a living being is, the more important it becomes from the moral viewpoint). This type of ethics says that the choice of the paths of action must be made according to the impact of our actions over every involved being. Under a radical form, the ethics focusing on life sustains that every living thing is significant from the moral point of view, but they also have an equal moral importance (4). According to it, a difference in meaning can be made inside one class of beings, thus not making men the most important ones. In some situation, the preservation of the biosphere and of the complex ecosystems may be considered more important than the conservation of a large number of human beings (5).

"The Ethics on Totality" states that things, who like some of the living beings, do not have conscience and not even the most rudimentary biological organization, are significant morally speaking. According to it, one can attribute to rocks some "rights", and mining or testing missiles are considered to be bad as such (6).

The Ecological Holism considers that only two categories are relevant from the moral point of view: the biosphere as a whole and the complex ecosystems that compose it. The animals seen individually (including men, plants, rocks, molecules etc. that make up the complex systems) are not significant from the moral viewpoint. Their value is given by their contribution to the preservation of the whole they are a part of. From the holistic perspective, the individuals lack moral significance, but a species' extinction is against the purpose of preserving the biosphere or the ecosystems. This type of ethics promotes the environmental policy which is similar to the ethics focusing on life, on animals and "the ethics on totality", having in common the mechanisms of conservation of the ecosystems and of the biosphere (7).

The problem that emerges is what kind of ecological ethics is to form the basis of the *environmental policy decisions*. The first impulse would be to say the one focusing on humans, but how justified is this choice by means of the *ethical commitment*? "The consequence and the avoidance of some arbitrary moral distinctions supports the transition from the ethics focusing on humans to that focusing on the animal" (8) and even to other types of ecological ethics. In this case, one might appeal to a series of arguments in order to support this idea.

Thus animals have moral value both because they have interests, and because they have aesthetical qualities – like beauty. These offer them even an intrinsic value.

Plants, ecosystem and the biosphere have a moral relevance because they are considered to have interests, like the interest for a long life, which might be explained by the fact that it has a good in itself, "determined by the type of being that it represents, the type of biological order it pertains and the role it has as part of a whole", an argument that, unfortunately, is not solid enough. The fact that plants and ecosystems "do not have a point of view by means of which to express life", "even though they have a natural purpose, they do not manifest any attitude on what concerns this purpose, and the steps taken in order to reach it are not understood and felt", represents objective arguments in order to make an impartial distinction between the ethics focusing on humans and that focusing on life. Other

arguments, like those that refer to the quality of being a complex living thing and that of aesthetics, similar in the case of animals, gives them an intrinsic value (9).

The property of being a complex system which is specific to groups of objects between which there are certain relationships – i.e. the snowflakes, the planets that make up a solar system, the erosion textures on a cliff – gives their moral value. Another argument in favour of attributing them moral value is “given by certain details which are specific to the way in which things are functioning biologically”, argument which is controversial (10). Holmes Rolston III argues that “nature has in people’s minds a long range of values” among which the aesthetic one, thus trying to prove the intrinsic value of nature. In discovering such an aesthetic value, it is crucial to separate it both from the utility and the life support and only those who will recognize this difference can appreciate the desert or the tundra.” (11)

The passage towards the ecological holism is made by the existence of some other moral features, even if they are being contested by the more restrictive ethics. Such an example would be the feature of being a natural object, not one that is a result of the human created technology or of culture. According to it, the destruction of rocks – which are natural objects – by means of mining activity, is to be condemned. Some other features like the existence of a diversity of parts, the functional integration of parts, the existence of a balance and a *self-adjusting* system can be accepted as determinants of the moral significance of ecosystems and biosphere. By analyzing the natural character and the existence of a diversity of parts, R. Elliot compares a natural rock with a synthetic one, or an aria covered with rain forest with a similar one which was cleared and cultivated to prove the value of the natural ecosystem. Thus, the rain forest becomes valuable due of its diversity of flora and fauna and because of its beauty that was obtained “because of the way in which parts work in harmony in order to sustain the whole” (12). It follows that the ecosystem of the natural rain forest is definitely superior to the artificial environment. “A reason for which a man-made forest is not as good as the natural one is the experienced eye that can make the difference ... These differences can be spotted and they affect the value of the forest. The reasons for the low value of the ‘fake’ forests are similar to those for the low price of a forgery” (13). In this way, one can prove that the restoration projects can be a viable solution for the destroyed environments and that their value can be restored. However, R. Elliot proves in his article that the regeneration actions “do not always bring back value because part of the reason we cherish the environment is because it is purely natural.” (14)

In conclusion, the appreciation of a decision of environmental policy is based on the relationship between the human interests and the non-human ones. Taking into consideration the above mentioned arguments, one might state that a first step towards solving the contradiction would be finding out some alternative solutions for satisfying the human interests, especially if “the changing of ecosystems is in general against the long term human interests”. (15)

In the article “On Ecological Ethics: A Critical Introduction”, Patrick Curry presents a series of key concepts that round off the preoccupations towards the ecological ethics (16).

Ecocentrism is a philosophy which recognizes the fact that the ecosphere and not the individual organisms, is the source and support of all living forms and this quality suggests a holistic and an eco-centred approach to all the governments, industries, and individuals. It puts first the idea of ecosphere, by admitting the relevance of the environment and of life in general and by understanding the fact that no organism is more important than another. It does not make a difference between the animate and inanimate life. The whole sphere of life is important.

Deep ecology is a new branch of philosophy that considers the men as an integral part of the environment. It emphasizes other species, ecosystems, and other natural processes than those allowed by environmental movements so as it leads to a new system of ecological

ethics. It describes itself as being profound because it focuses on the fundamental philosophical problems regarding the role of the human life as part of the ecosphere and not as a limited vision of ecology as a branch of biological sciences, and it wants to avoid the utilitarian environmentalism.

The shallow ecological ethics finds that the ethical sphere must be extended beyond the human one, and the ethical theories from this category give value as such to a being and not to the species it belongs to, because the species is not perceived as a valid criterion. The criterion according to which a living thing has value as such from the moral viewpoint, is different for every representative of this ecological ethics – the interest, for Peter Singer, the gift of life, for Thomas Regan, a criterion that allows non-human beings to have rights and to be judged from the same moral perspective as humans (17). The critic brought to this course of ecological ethics is based on its weakness, on the fact that it gives nature only an instrumental value, considering it a resource for the humans' needs.

The intermediate ecological ethics considers that natural elements have certain intrinsic values, but when they are in conflict with the human interests, the latter has priority. People are made to choose between the vital needs (intrinsic values – e.g. the conservation of the environment for aesthetic reasons) and those that are apparently vital (oil, minerals, etc).

Even though it appeared and developed relatively late in the XXth century, the ecological ethics had a continuous evolution, becoming a sub-branch of the applied ethics, just because of the complexity and seriousness of the environmental issues. The ecological crisis, as part of the contemporary problematics, no matter how powerful its specificity is, cannot be analyzed and explained without taking into consideration its links to some other problems. In order to participate and evaluate facts or situations which result in deteriorating the environment, one sees oneself forced to learn to fight against complexity and to use the interdisciplinary measures, taking into consideration its links to other problems. The interdisciplinary measure “regards the transfer of methods from one discipline to another. There are three degrees of interdisciplinary: applied, epistemological and generator of new disciplines”. (18) Even though *interdisciplinarity* goes beyond the boundaries of disciplines, its result is still part of disciplinary research.

Talking about the evolution of the ecological ethics as a science, Holmes Rolston III appreciates that “only a few ethical studies are so profound so as to pass from theory to practice. Environmental ethics is both radical and revolutionary” (19).

Thus, from Aldo Leopold's “Land Ethics” of the '60s, which had a considerable impact on the shaping of environmental ethics, by means of the rights of different species to continue their existence in a natural environment, of the demand to give up the role of ruler of the land and to respect all living being, of enlarging the boundaries of the community so as to include the soil, water, plants and animals, or simply, the entire world, in the '70s the ecological ethics becomes a distinct part of ethics. It has a diverse and complex problematics, including all present and future human beings, animals and the entire nature, the biosphere, pollution, the population control system, the use of resources, the production and distribution of food, the production and consumption of energy, wildness preservation and biodiversity. (20)

Within the modern ecological ethics, one might distinguish between several approaches where different ways of thinking are found within: those based on humanity, or the anthropocentric approaches, which claim that only the men matter, and those non-anthropocentric ones, which assume that things should be the subject of a moral concern as well as the good of humankind. A controversial problem is emerging, that of who is the addressee and the reader of these studies and papers regarding the ecological ethics. According to Bryan G. Norton: “The flourishing literature concerning the environmental ethics is especially read by other philosophers, and occasionally by analysts of environmental

policy, but quite rarely by environmental activists or managers” (21). Workineh Kelbessa, who dealt with the environmental ethics of Africa, shares the same opinion. He claims that common people like countrymen and farmers have limited access to it. “The modern environmental ethics was not made for the common people. They deal with a different ethics. As long as this is true, the modern environmental ethics will not have what to offer to farmers and shepherds.”(22) Even Romania is confronted with the same problem. On what concerns the young generations, these have access to information and to ecological training due to the formal, informal and non-formal forms of education.

The characteristics of the contemporary environmental issues (universality, *globality*, *pluridisciplinarity*, etc.) make quite clear the need for a new universal ecological ethics which should correspond to the new problems facing humankind and which should decrease the unbalance between man and nature. The sources of this dissemblance must be searched in the way nature is seen and relates to culture, science, technique, and progress. The solution is the shaping of a global conscience, of a new attitude towards nature and of a new moral-ecologic behaviour, these being purposes that can be reached both by means of ethics and education (23). As long as the ecological ethics will remain structured according to the human interests, on one hand, and the non-human ones on the other, they will not manage to produce major changes in people’s minds, be they specialists or common people. The contradictions between the two categories of ethics should be dealt on a higher level, in a *transdisciplinary* manner which is based on the principle of the third party included. This way the world could be seen as a whole, and people might find their place in it, a place that they have lost before they managed to reveal all its secrets. The role of the ecological ethics is to give the structure and background of the philosophical system from the perspective of sustainability, which the ecological education can implement at the level of each individual. By means of education one might change one’s mentality and behaviour. Together with educational systems, the ecological education can intervene in the shaping and reorganizing of human behaviour towards nature, by means of rethinking the philosophical system of each individual, and even by means of a new philosophy that should guide science and technics in their future development strategies. For example, Aristotelian ideal of measure which, according to some authors, lacks applicability in the analysis of some destructive facts regarding nature can be seen as a principle useful in the training and development of an ecological conscience and conduct from the perspective of the strategy regarding sustainability in contemporary society.

Notes and References:

1. Elliot, R., - *Etica ecologică*, în Singer, P. - *Tratat de etică*, Ed. Polirom, Iași, 2006, pp. 314 – 315;
2. Elliot, R., - Op.cit. p. 315
3. Ibidem, p. 315
4. Naess, A., - *Self-realisation in mixed communities of humans, bears, sheep and wolves*, în *Inquire* – apud. Elliot, R., - *Etica ecologică*, în Singer, P. - *Tratat de etică*, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 317.
5. Elliot, R., - Op.cit. 317
6. Ibidem,, pp. 317- 318
7. Ibidem,, p. 318
8. Ibidem, p. 319
9. Elliot, R., – Op.cit, p. 320
10. Ibidem, p. 320
11. Holmes Rolston III - *Environmental Ethics. Duties to and Values in the Natural World*, Temple University Press, Philadelphia, 1998
12. Elliot, R., - Op.cit, p. 321
13. Elliot, R., – *Faking Nature*, în Elliot, R.,(editor) - *Environmental Ethics*, Oxford University Press, New York, 1995, p. 88;
14. Elliot, R., – Op.cit., p. 80 ;
15. Elliot, R., - *Etica ecologică*, în Singer, P. - *Tratat de etică*, Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 322
16. Curry, P. – „*On Ecological Ethics: A Critical Introduction*”, <http://eco.gn.apc.org/cv.html#Patrick%20Curry>
17. Tincu, A - *Etica mediului*, <http://sacri.ro/files/texte/eticamediului.htm>
18. Nicolescu, B., - *Noi, particula și lumea*, Ed. Polirom, Iași , 2002

19. Holmes Rolston III – Op. cit.
20. Workineh Kelbessa - *The Rehabilitation of Indigenous Environmental Ethics in Africa* , Diogenes 2005; 52; 17 <http://dio.sagepub.com/cgi/content/abstract/52/3/17;>
21. Norton, Bryan G. (1986) - *Conservation and Preservation: A Conceptual Rehabilitation*’, *Environmental Ethics* 8(3): 195–220 – apud. Workineh Kelbessa - Op. cit., p. 27
22. Workineh Kelbessa - Op. cit. p. 28
23. Mureșan, V - *Comentariu la Etica nicomahică*, Ed. Humanitas, București, 2006.

Bibliography:

1. Elliot, R., – *Faking Nature*, în Elliot, R.,(editor) - *Environmental Ethics*, Oxford University Press, New York, 1995;
2. Elliot, R., – *Etica ecologică*, în Singer, P. - *Tratat de etică*, Ed. Polirom, Iași, 2006;
3. Holmes Rolston III – *Environmental Ethics. Duties to and Values in the Natural World*, Temple University Press, Philadelphia, 1998;
4. Mureșan, V., - *Comentariu la Etica nicomahică*, Ed. Humanitas, București, 2006;
5. Nicolescu, B., - *Noi, particula și lumea*, Ed. Polirom, Iași, 2002;
6. Curry, P. – *On Ecological Ethics: A Critical Introduction*, <http://eco.gn.apc.org/cv.html#Patrick%20Curry>;
7. Tincu, A - *Etica mediului*, <http://sacri.ro/files/texte/eticamediului.htm>;
8. Workineh Kelbessa - *The Rehabilitation of Indigenous Environmental Ethics in Africa* Diogenes 2005; 52; 17 <http://dio.sagepub.com/cgi/content/abstract/52/3/17>.

Limbaajul puterii politice în societatea românească premodernă

Cercetător Științific I Ileana Cazan
Institutul de Istorie, "N.Iorga", București
Asist. Univ. Drd. Carmen Alexandrache
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Pour la société roumaine obtention, maintien et reconnaître le pouvoir politique ont une dimension religieuse, diplomatique. Étant donné que les relations inter-sites, les relations État-Église et les relations sociales a noté que le pouvoir politique (représenté par de prince et de grands familles de boyards), la prévalence fréquent de la tradition, formules discursif en langage, mais aussi de l'images, des gestes, des attitudes, des objets etc. L'expression de ce pouvoir, dans le période pré-moderne, suivi: de légitimer le trône, de la déroutant et dissuader les adversaires, d'assurer l'adhésion sociale, de la subordination et influencer les autres, gagner de "le bonne réputation" et de l'immortalité, de le distingue par de nombreux autres, approcher de " les élus" (au sens religieux et élitiste). Par conséquent, notre approche sera d'attirer à la littérature, l'art, la vie quotidienne et la mentalité collective Notre intention était de mettre en évidence plusieurs lignes de l'analyse qui bien sûr être développés plus nuancées et l'histoire documentée.*

Keywords : *le pouvoir politique, dimension religieuse, formules discursif*

Political, ca formă de manifestare a puterii în societatea românească premodernă, constituie o temă de cercetare reînnoită permanent datorită atât schimbării perspectivelor și a posibilităților de cercetare și documentare, cât și aplicării unor metode de investigare interdisciplinare. De asemenea, utilă este și abordarea studierii realităților trecute printr-un demers comparativ și, în unele cazuri regresiv, pentru înțelegerea fenomenelor istorice.

Prezentul studiu, își propune o încercare de sinteză a relației dintre limbaj și exprimarea puterii. Astfel, demersul nostru se focalizează pe formele prin care puterea se manifestă, prin limbaj, simboluri, gesturi, atitudini. Ea nu se poate defini decât prin raportarea la „ceilalți”, cei mulți, care datorează supunere, își asumă obligații și, prin aceasta, dau legitimitate autorității publice. Această situație aduce puterea din sfera abstractă, conceptuală în cea a manifestării observabile și posibil de cuantificat, iar acest lucru se poate face prin recitirea literaturii vechi sub această grilă, prin coroborarea surselor de informare, ca și prin ieșirea din tiparul documentelor oficiale și îndreptarea spre alte izvoare, nu mai puțin importante.

Limbaajul puterii politice folosește în egală măsură limbaajul uzual, public sau oficial, pentru că el stabilește și se preocupă să păstreze un raport între ordine și ordonare, metodele fiind foarte variate de la persuasiune și manipulare, la coerciție și arbitrar. Astfel, discursul verbal, însoțit de gesturi, de obiecte cu valoare simbolică, de ritualuri, de atitudini implicate în derularea acțiunilor și în stabilirea unor relații, comunică asistenței atributele puterii (forță, măreție, control, siguranță etc.).

Pentru că limbaajul politic este implicat în relaționarea instituțională, socială și culturală, evidențierea și prezentarea formelor sale de expresie trebuie să se realizeze atât din perspectiva discursului, cât și din cea a expresiei nonverbale, la fel de importantă, pentru că ea transmite coduri ale imaginii puterii prin înfățișare, gesturi, ținută, vestimentație, intonație, prin valorizarea spațiului fizic etc.

1. Planul politico-diplomatic (al relațiilor oficiale)

a. Formulele și formele de adresare, aparținând discursului verbal utilizat de cel care deține puterea, sunt, perioada studiată, bine adaptate contextului folosirii lor. În cadrul acestora invocarea lui Dumnezeu este mereu prezentă, în general în calitate de martor al dreptei credințe sau judecăți, ca un garant al bunelor intenții ale puterii, al invocării harului divin în luarea deciziilor. Astfel, pretenția autocratică a domnului și legitimitatea tronului său sunt exprimate în preambulul și în finalul documentelor domnești, prin formule cu forță juridică: ”+În Hristos Dumnezeu binecredinciosul și bineinstitoriul și de Hristos iubitoriul, singur stăpânitoriul, Io [Radul voevodul], fiul marelui și preabunului, răposatului [Mihnea voevod] din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpânind și domnind peste toată

țara [Ungrovlaviei] a binevoit domnia mea cu a sa bunăvoință, cu inimă curată și luminată inimă a domniei mele, ca să proslăvesc pe Dumnezeu cel care m-a proslăvit și cu slavă m-a înălțat pe scaunul sfântăpotașilor părinți ai domniei mele(...) +Io (Radul) voevodul, din mila lui Dumnezeu, domn”(3 decembrie 1611, Târgoviște)¹.

Alteori documentele de cancelarie se termină rituos: ”Însuși domnul a poruncit (spus)”², ca recunoaștere a puterii domnului. Aceeași recunoaștere se află și în preambulul tratatelor politice (ca o formulă deci), cum se observă în cel semnat la 13 octombrie 1638, la București, între Matei Basarab și principele Transilvaniei, Gheorghe Rakoczi I: ”Noi, sftnicii și boierii Țării Românești și tot poporul mirean și ecleziastic al țării, supuși ai preastrălucitului domn al nostru, preaînduratului voevod de acum Matei Basarab”³.

Autoritatea domnească este o preocupare permanentă și la cronicari. De aceea, nu în zadar, recomanda Ion Neculce contemporanilor: ”bine ar fi fraților, să nu vă îndesați a pâra domni, că-s stăpâni și pomăzanici ai lui Dumnezeu”⁴. Asemănător afirmase și Matei al Mirelor, avertizând că „e dat de Dumnezeu ca toți supușii care uneltesc împotriva Domnilor, să nu scape în cele din urmă”⁵.

Domnul se adresa, de regulă supușilor, cu ”semeție”⁶, atitudine generată de necesitatea exprimării și a recunoașterii superiorității sale în raport cu ceilalți supuși. Nu odată însă el putea să îi întâmpine pe cei adunați cu ”cuvinte frumoase, i-a mângâiat”⁷.

b. Ceremonialul la Curte și primirea ambasadelor străine.

Gesturile legate de primirea misiunilor diplomatice⁸ impresionau prin grija, cinstea și îndestularea cu care erau tratați membrii ambasadelor străine, prin ceremonialul la care luau parte și boierii, pentru a ilustra puterea domnului. Astfel prin acesta se comunica, în același timp, raportul de putere din interior dar și autoritatea domnului, aspecte ce urmau a fi remarcate de diplomați pentru a fi comunicate celor pe care îi reprezentau. Nici audiențele private nu erau neglijate: primirea era impresionantă sau măgulitoare, după caz, locul era special ales și pregătit, festivitățile ce le însoțeau adesea destindeau, încurajau și cucereau încrederea celor primiți (petreceri, mese domnești, vânători, plimbări etc).

Paul de Alep a povestit despre vânătoare organizată de Matei Basarab, cu mare pompă, cu prilejul Crăciunului și a sărbătorilor Paștelui⁹. De La Croix, scria în anul 1676 despre importanța meselor domnești, la care, cei prezenți respectau mai multe reguli, menite să ilustreze preeminența domnului; de exemplu, când ospățul s-a apropiat de sfârșit ”se întinde un covor la picioarele domnului și toți boierii vin, doi câte doi, cu capul descoperit, să îngenuncheze, ca să-și golească paharul”¹⁰.

Primirea investiturii la Poartă s-a transformat și ea cu ”pompă” mare a devenit și ea un prilej de etalare a mândriei și puterii domnești. Radu Vodă mai întârzie la Constantinopol cu ”pompă domnească, să-l vază prietenii”¹¹, în timp ce, Matei vodă ”a făcut gătire mare”,

¹ Documente privind Istoria României, veac XVII, B. Țară Românească, vol. II (1611-1615), București, 1951, p. 28.

² Documente privind Istoria României, veac XVII, A. Moldova, vol. IV (1616-1620), București, 1956.

³ I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900)*, București, 1971, p. 182.

⁴ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domni a lui Constantin Mavrocordat*, în *Cronicari moldoveni*, București, 1987, p. 234.

⁵ Matei al Mirelor, *Istoria celor săvârșite în Ungrovlahia, începând de la Șerban-vodă până la Gavriil voevod*, în *Literatura română veche*, București, 1969, vol. II, p. 237.

⁶ *Cronica anonimă a Moldovei (1661-1729)*, Ed. Academiei Române, București, 1975, p. 45.

⁷ Radu Popescu, *Istoria domnilor Țării Românești*, ed. C. Grecescu, Ed. Academiei Române, București, 1963, p. 217.

⁸ Ileana Căzan, *Habsburgii, Europa Centrală și frontul antiotoman. Conflicte armate, strategii diplomatice (1604-1664)*, București, 2009.

⁹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976, p. 109

¹⁰ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, București, 1980, p. 264

¹¹ Radu Popescu, *op. cit.*, p. 136

plecând la Constantinopol cu un alai deosebit, poate în încercarea de a demonstra sultanului susținerea de care se bucura în țara sa și astfel să obțină iertarea¹².

2. Planul religios (spiritual). Este zona cea mai importantă pentru exprimarea non-verbală, într-o societate în care mentalul religios este principalul, dacă nu și singurul, mod de raportare al individului la existență. Aici gestul și simbolul au o forță de sugestie, uneori chiar, mai mare decât cea a cuvântului scris sau decât cea a limbajului politic asumat.

Dincolo de multiplele manifestări sincere ale credinței religioase, există suficiente exemple privind subordonarea Bisericii autorității laice, în conformitate cu vechile principii bizantine, de colaborare între principalele instituții ale statului. Religia putea deveni în aceste circumstanțe un instrument prin care se legitima puterea politică, se câștiga adeziunea și sprijinul comunității. Buna colaborare cu Biserica intra în tradiția politică a Europei orientale și de sud-est și a întărit, în timp, autoritatea domnului, căruia i se recunoșteau calitățile și i se acorda binecuvântarea divină¹³. Domnul era uns „din mila lui Dumnezeu” și chiar dacă „la mitropolie era obiceiul a să pune domni”¹⁴, înaltul cler rămâne un mijlocitor în relația între domn și divinitate, el nu își poate aroga funcția de instanță supremă de judecată, cum nu odată a pretins Biserica occidentală, prin glasul papei.

În spațiul românesc, conducătorul se înconjoară de arhieriei, se folosește de simbolurile sacre și le include în „spectacolul public”¹⁵; climatul emoțional antrenat de aceste simboluri având menirea de a influența percepțiile și atitudinile poporului, puterea politică fiind interesată de gestionarea lor în favoarea propriei guvernări. Însăși condiția de conducător depindea de alegerea divină a domnului, care se revărsa asupra sa prin actul ungerii nu prin naștere. Astfel domnul devenea garantul mântuirii supușilor, era expresia puterii laice și instanță supremă de judecată. Acolo unde se afla principele se institua un fel de „stare de centralitate”, cum o numea Radu Păun¹⁶, ochii întregii comunități fiind ațintiți asupra gesturilor, acțiunilor și vorbelor domnului, indiferent dacă acesta se află în călătorie, participa la marile sărbători religioase sau ținea curte de judecată. Tot ce făcea principele era demn de notat fiind, în ochii contemporanilor, expresia voinței divine sau, nu de puține ori, exemplu nefast al încălcării acesteia.

Preocupați de a-și nemuri renumele, puțini au fost domnii care au îndrăznit să încalce fățiș tradiția. Cele mai multe cazuri sunt cele în care, printr-un arsenal impresionant de gesturi și simboluri, se subliniază rolul de lider spiritual și politic al principelui.

Între altele, mesele domnești se încarcă de semnificații religioase; lumânările, icoana de deasupra capului domnului, cădelnița, rugăciunea rostită la începutul și la sfârșitul mesei, toate reușeau de fiecare dată să impresioneze pe invitați¹⁷.

Un alt exemplu: în povestirile pioase ale mitropolitului Petru Movilă, Mihai Viteazul se dovedește exponent al adevăratei credințe, când la Alba Iulia, cu ocazia sfințirii catedralei ctitorite de domn, a intervenit, vizibil și miraculos, chiar Duhul Sfânt¹⁸.

¹²*Ibidem*, p. 97.

¹³Detalii privind prezența Bisericii și a mitropolitului în viața statului, precum și conservarea tradiției, în Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, ed. Petre. Pandrea, București, 1956, p. 81 și urm.

¹⁴Radu Logofătul Greceanu *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu Voievod (1688-1714)*, ed. A. Ilieș, Academia României, București, 1970, p.129.

¹⁵A se vedea excepționalul volum de studii *Spectacolul public. Între tradiție și modernitate*, București, 2007. Studiile se referă la modalitățile specifice spațiului românesc premodern de a „pune în scenă” momente memorabile din viața cotidiană a comunității.

¹⁶*Ibidem*, Radu Păun, *Scenă și simbol. Reprezentații ale puterii în Vechiul regim românesc*, p. 81. Pentru abordarea simbolică a centralității vezi și Cliford Geertz, *Centers, Kings and Charisma. Reflections on Symbolics of Power*, în vol. *Culture and its creators, Essays in honor of Edward Shils*, Chicago-Londra, 1977, p. 150-171.

¹⁷Paul de Alep, *op. cit.*, p. 162-163.

¹⁸Petru Movilă, *Împăcarea Bisericii Ortodoxe*, trad. de Ștefan Lupan, Iași, 2002, p. 55.

De asemenea, puterea politică apelează la cler în actul guvernării, atât pentru păstrarea coeziunii sociale și religioase, conform principiului „turmei cu un singur păstor” sau al preceptului biblic „un Dumnezeu în cer și pe pământ un singur conducător”, precum și în îndeplinirea sarcinilor de mare încredere. Astfel, Biserica intră în jocul diplomatic, stabilind relații strânse cu creștinătatea din afara spațiului românesc¹⁹, ori primind sarcini politice, conducând delegații, negociind tratate, sau vorbind despre bunăvoința și fidelitatea domnului față de puterea suzerană. Episcopul de Râmnic Teofil, a fost trimis de Leon Tomșa în Transilvania în 1631, pentru a sfătui boierii să se reîntoarcă în țară, iar în 1632, același episcop l-a însoțit pe Matei Basarab la Constantinopol pentru primirea investiturii. În 1655 Constantin Șerban îl trimitea pe Ignatie Sârbu, mitropolitul Țării Românești la principele transilvan Gheorghe Rackozy al II-lea pentru a primi sprijin, iar Gheorghe Ștefan al Moldovei îl delega pe mitropolitul Ghedeon, în 1656, să încheie o alianță antiotomană cu Moscova. La fel, mitropolitul Dosoftei al Moldovei a sprijinit politica antiotomană a domnului Ștefan Petru Voievod, și, ca urmare, a fost trimis în 1684 în Rusia, de unde, pregătit să accepte suveranitatea țarului, domnul nădăjduia să primească ajutor împotriva turcilor.

Așa se ajunge la îmbinarea politicului cu religiosul, la împlinirea *continuității*, când totul trebuia păstrat, prin *ritualizarea* gesturilor și a simbolurilor sau putea fi redefinit prin aceleași metode. Centrul și periferia își puteau schimba locul, prin voința domnului și cu ajutorul clerului. Constantin Brâncoveanu, la rugămintea patriarhului de Ierusalim, Dositei Nottaras, a transformat Sfântul Gheorghe Nou, dintr-un loc „mic și întunecos”, într-o „mare și minunată și frumoasă mănăstire”, care „poci zice că asemenea ei raru să se poată afla în lume”²⁰, spune autorul *Letopiseșului cantacuzinesc*. Voința domnului a fost pusă „în scenă” de prezența unui cortegiu strălucitor de înalți prelați, aduși nu numai din țară ci și de la „Țarigrad” în frunte cu patriarhul Ierusalimului. Cronicarul se silește să noteze cu grijă numele tuturor participanților, „ca să se știe”, iar târnosirea a fost ea însăși o sărbătoare în zi de sărbătoare, un corolar al evlaviei principelui, fiind plasată la data de 29 iunie 1707, de Sfinții Apostoli Petru și Pavel²¹.

Este evidentă concluzia că folosindu-se de simbolistica religioasă, domnul își preamărea puterea sau își putea aroga misiunea de apărător al creștinătății orientale, fiind, înainte de toate, continuator și păstrător al identității naționale²².

Biserica a fost și una dintre cele mai importante instituții interne: fiind încă de la început chemată să administreze justiția²³, să fixeze în scris normele de drept²⁴, preluate din legislația bizantină și implicit să vegheze la respectarea legalității. Clerul, în calitate de depozitar al cuvântului scris, a redactat acte de drept privat (de vânzare-cumpărare, de donații, testamentare etc.). Tot preoții erau și cei mai credibili martori, fiind citați în cele mai multe documente.

Simbioza dintre puterea laică și cea spirituală a fost marcată în țările române și de faptul că mitropolitul primea, la investire, din mâna domnului, însemnele puterii sale religioase. El devenea în același timp cel de al doilea demnitar al țării, principalul sftenic al

¹⁹ Silviu Dragomir, *Contribuții la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, București, 2003, p. 75-83.

²⁰ Radu Greceanu, *op.cit.*, p.152.

²¹ Radu Păun, *op.cit.*, p. 92.

²² I. Căzan, *Imaginar și simbol în heraldica medievală*, București, 1996, p. 119-123. De reținut faptul că în secolul al XVII-lea domni moldavi și munteni au emis *bule de aur*, ce erau acte de donație către mănăstiri de la Muntele Athos și Sinai, sigilate cu pecete, protejată prin capsulă sferică de aur, rezervată în Bizanț, ca și în Occident, autorității imperiale. Tot în calitate de continuatori ai tradiției imperiale și de protectori al ortodoxiei balcanice, principii munteni erau cei care sigilau Evanghelia în ziua de Paști.

²³ *Letopiseșul Cantacuzinesc*, p. 36. În aceeași direcție, D. H. Mazilu observă că mai mereu, citirea din Sfânta Scriptură are „scopuri pragmatice și funcționale”, *Prefață în Cronicarii moldoveni*, București, 1996, p. 39.

²⁴ Vezi Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Iași, 2006, p. 88-97.

domnului, duhovnicul familiei conducătoare, prezent la evenimentele importante din viața acesteia: botez, cununie, înmormântare.

Preponderența puterii laice asupra celei ecleziastice a dus, în mod firesc, și la abuzuri. Există cazuri în care domnul a luat măsuri drastice împotriva unui mitropolit nesupus, care îi contrazicea opiniile sau îi amenința puterea, ajungându-se până la scoaterea din scaunul arhieresc și trimiterea la locul de metanie²⁵. În 1608 Anastasie Crimca a devenit mitropolit al Moldovei, păstorind de la Suceava, chiar dacă scaunul domnesc se mutase la Iași. În această calitate în 1617 a intrat în conflict cu Radu Mihnea voievod, care încuraja închinările de mănăstiri față de Locurile Sfinte. Domnul îl depune, fiind înlocuit cu mitropolitul Teofan al III-lea, pentru a fi reinvestit de Gaspar Grațiani în 1619.

Un alt exemplu a fost cel al Mitropolitul Moldovei, Dosoftei, care, implicat în conflictul turco-polon alături de Ștefan Petriceicu, a fost nevoit să se refugieze împreună cu domnul în Polonia. La începutul anului 1675 el a revenit în țară, a rămas închis câteva luni în mănăstirea Sf. Sava din Iași, dar și-a redobândit funcția, probabil datorită intervenției lui Dositei Nottara pe lângă domnul Dumitrașcu Cantacuzino. În speranța victoriei popoarelor creștine asupra turcilor, mitropolitul îl întâmpina cu onoruri pe Sobieski la Iași, în 1686, gest care l-a silit în septembrie să se retragă odată cu oștirea regelui, luând cu sine, la plecare, moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, tezaurul și arhiva Moldovei.

Un alt caz este reprezentat de vlădica Teodosie, care, sprijinind opoziția boierilor față de greci, a reușit instaurarea domniei lui Antonie-vodă. Crâncenul conflict dintre marile familii boierești, Bălenii și Cantacuzinii, a pornit și prigoana împotriva apropiaților adversarilor, fără să ocolească ierarhia superioară a Bisericii ortodoxe: Mitropolitul Teodosie a fost destituit, fiind înlocuit cu Dionisie, stareț la mănăstirea Radu-vodă, pentru ca apoi să fie înlocuit de egumenul de la Glavacioc, Varlaam.

3. Planul vieții cotidiene continuă simbioza dintre politic și religios, în sfera exprimării autorității prin mijloace exterioare limbajului oficial.

Biserica în Evul mediu românesc și în epoca premodernă a fost și catalizatoarea unui spațiu și mediu social, comunitatea grupându-se și organizându-se în jurul locașului de cult, fără de care viața cotidiană nu era de conceput. Timpul sacru al sărbătorilor și al ceremoniilor religioase regla ciclul zilelor de muncă și al celor de odihnă, iar preotul, „instrument al puterii”²⁶, prin apartenența sa la una dintre cele mai importante instituții ale statului, era cel care, prin cuvântul și prin faptele sale, forma opinii și transmitea convingeri. Nu de puține ori comportamentul îndoielnic al unui reprezentant al clerului atrăgea după sine deruta enoriașilor, lipsa lor de evlavie și suficiența în respectarea îndatoririlor religioase, dar și publice. Una dintre cele mai elocvente dovezi, în acest sens, ar fi vechiul proverb românesc, binecunoscut în întreaga lume rurală, care spune că trebuie să faci ce „zice popa, nu ce face popa”. Este expresia inversă a marii influențe pe care reprezentanții Bisericii o aveau în viața cotidiană.

Situația nu trebuie generalizată și societatea românească rămâne, în secolul al XVII-lea, profund marcată de miraculos, de sacru și de raportarea permanentă la imanența și implacabilitatea justiției divine. Tocmai de aceea prezența domnului și a curții sale la marile sărbători religioase atrăgea un public numeros²⁷, fastul ceremoniilor, luxul și numărul

²⁵ Atitudini similare domnești sunt explicate printr-o motivație politică și confesională, Maria Crăciun, *Protestantism și ortodoxie în Moldova secolului al XVI-lea*, Cluj-Napoca, 1996, p. 158-159.

²⁶ Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic. Biserica, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, București, 2004, p. 22.

²⁷ Fr. Pall, *O vizită în Țara Românească în anul 1644 (relatare inedită a lui Bakšić)* în „Studii și materiale de istorie medie”, VIII, 1975, p. 219u.

participanților fiind, în egală măsură și expresie a Puterii²⁸, cu cât aceștia erau mai numeroși cu atât domnul era mai puternic; la polul opus, dacă alaiul domnesc era lipsit de strălucire, acest lucru putea crea suspiciune privind bunăstarea materială, văzută și ea, nu fără motiv, ca imagine a autorității. Era un mod de a se sublinia modelul unei societăți cu o ierarhie bine individualizată, în care protagoniștii se aflau în vârful piramidei, ca singurii actori importanți ai vieții publice, în timp ce poporul de rând rămânea la nivelul de simplu și umil privitor, pentru care contau mai ales aparențele, ce trebuia a fi întreținute prin orice mijloace²⁹.

Domnul, cu tot alaiul său, era prezent la sfințirea mănăstirilor, continuată cu „ospăț mare”, alături de „boiari și neguțători, și cu altfel de oameni, de toată orânduiala” și încheiată cu citirea „hrisovului domnesc” de danie. Așa a procedat Nicolae Vodă (1722) la mănăstirea Văcărești, al cărui hrisov cu „rânduiele și învățături” a fost citit în amvon, „înaintea tuturor”³⁰.

La marile sărbători principele era nelipsit de la liturghie³¹, pe jilțul ce domina interiorul clădirii. Pompa de care era înconjurat era menită să rețină atenția³²; alături de ostașii echipați ca de paradă, domnul însuși arăta impozant, în asemenea ocazii dorind să transmită ideea unei puterii binevoitoare. Așa se întâmpla și în cazul înscăunării domnului³³, în cazurile de forță³⁴, de milostenie, de solidaritate³⁵. Sosirea lui Antonie voievod în București, cu steag de domnie de la Înalta Poartă, s-a petrecut în Vinerea mare, însă adeziunea țării, prin depunerea jurământului, cu mâinile pe Evanghelie, s-a săvârșit duminică dimineața, în momentul luminat al slujbei, când se cânta „Hristos a înviat”, în fața bisericii, „afară fiind toți”, „jurând pre puternicul și sfântul nume al Domnului Dumnezeuului nostru Isus Hristos, cum vor sluji domnu-său cu dreptate (...) toți au iscălit cu mâinile lor la izvodul jurământului”³⁶.

Nu lipsită de pompă era și afirmarea puterii domnești față de eventualii contestatari, urzitori de comploturi și acuzați, pe drept sau nu, de *hiclenie*. Cazul boierilor pedepsiți de către Constantin Brâncoveanu, pentru trădare, anume Staico Bucșanul, Preda Milcoveanu, Preda Prococeanul, Radu Hațaghe și Iacșa căpitan ne pune în fața unei ceremonii, cu valoare simbolică, în care domnul a fost deopotrivă „regizor, scenarist și personaj principal”³⁷, în scopul de a demonstra în văzul lumii disproporția de forțe dintre slujitorul nesupus și trădător și principele atotputernic, gestionarul a legalității însăși. Strategia domnului a fost atent elaborată și minuțios orchestrată, boierii hicleni fiind aduși de la Constantinopol cu „mare pompă”, spune cronicarul Radu Popescu. Era o procedură neobișnuită, prin care s-a urmărit umilirea celor vinovați, prin „parodiarea unei intrări triumfale”³⁸, cu scopul de a marca în ochii privitorilor corelația dintre delict-pedeapsă, pentru cei aduși „împiedicați în fiară și [cu] mâinile în cătuși. Așa legați de mâni și de picioare și cu acest feliu de pompă i-au dus Constandin vodă și i-au îngenunchat”³⁹. Cu atât mai mare era disproporția, cu cât

²⁸ Sorin Iftimi, *Ceremoniile Curții domnești. La Crăciun, Anul Nou și Bobotează (secolele XVII-XIX)*, în vol. *Spectacolul public*, p. 44.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Radu Popescu, *Istoria domnilor Țării Românești*, ed. C.Grecescu, Ed Academiei Române, București, 1963, p. 261.

³¹ *Ibidem*, p. 223.

³² Paul de Alep, *op. cit.*, p. 260.

³³ *Letopiseșul Bălenilor*, în *Cronicari...*, p. 73.

³⁴ Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 73-95.

³⁵ Daniel Barbu, *Bizanț contra Bizanț. Explorări în cultura politică românească*, București, 2001, p. 42.

³⁶ *Istoria Țării Românești (1290-1690). Letopiseșul Cantacuzinesc*, Ed Academiei Române, ed. C.Grecescu, D. Simionescu, București, 1960, p.160-161.

³⁷ Ovidiu Cristea, „Cu acest feliu de pompă i-au dus”: un „spectacol” pentru un caz de „hiclenie”, în *veacul al XVII-lea*, în vol. *Spectacolul public*, p. 167.

³⁸ *Ibidem*, 165-166.

³⁹ Anonimul Brâncovenesc, *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 la martie 1717*, în *Cronicari munteni*, ed. Dan Horia Mazilu, București, 2004, p. 697-699.

degradarea civică a hiclenilor era însoțită de un alai triumfal, care proclama indirect puterea domnului și a justiției sale implacabile.

Pretenția autocratică a domnului se va completa cu preocuparea pentru „eternizarea numelui”, pentru căpătarea *numelui bun*⁴⁰; neuitarea și legătura domnului cu predecesorii antrena puterea religioasă, nu numai prin sacralizarea personală, ci și prin „mijloace de propagandă”, prin care se obținea recunoașterea publică, pentru care foarte important era și spațiul de celebrare⁴¹. Astfel principele se preocupa și de aducerea relicvelor sfinte⁴², pentru a face „o bunătațe” poporului său, de refacerea lăcașurilor străbunilor, el însuși devenind ctitor mânăstiresc⁴³ și bisericesc, sau protector al locașurilor sfinte de la Muntele Athos⁴⁴. Cioma a fost oprită de Nicolae Vodă Mavrocordat, cu ajutorul „moaștelor unor sfinți” aduse special de domn, despre „care s-au auzit că sunt folositoare la această boală”⁴⁵.

Cronicarii spun și că domnii nu ar trebui să caute „fericirea numelui” dată de „darurile norocului”, ci să dorească laudarea numelui „pentru bunătațe și faptele bune”, pentru respectarea obiceiurilor țării. Pentru nemurirea numelui neamului său *domnul bun, domnul de țară*⁴⁶, este „judecător drept și milostiv și gingaș întru toate lucrurile lui și nemăreț” (Grigore Ghica), iar în timpul său s-a făcut „grâu mult, mei mult, vin și alte bucate”⁴⁷. De asemenea minunile făcute de Dumnezeu, cu prilejul demonstrării râvnei creștine a domnului, prin aducerea icoanelor și relicvelor sfinte, devin momente ale recunoașterii divine și ale binecuvântării conducerii politice.

Secolul al XVII-lea a fost marcat de eforturile domnilor de a-și menține și de a le fi recunoscută autoritatea internă, în condițiile amputării drastice a prerogativelor de politică externă și a recunoașterii, fără nici o derobare, a suzeranității străine (în principal cea a Imperiului otoman și în câteva cazuri cea a Habsburgilor). De aceea nu este întâmplătoare preocuparea principilor de a-și asigura „numele veșnic după moarte”, dat de „fapte care să înalțe întru lauda lui Dumnezeu, în slujba creștinătății” și „să pună cu cinste un capăt osteneților”⁴⁸.

În final, fără a intra în amănunte, amintim ca o altă fațetă a limbajului puterii politice, reprezentarea acesteia în tablourile votive. Domnul sau boierii, cu întreaga lor familie, domină pereții de la intrarea în pronaos a bisericilor pe care le-au ctitorit. Această prezență urmărește deopotrivă „pomenirea rituală și ritualizată”⁴⁹, iertarea păcatelor și mântuirea sufletului, dar, în aceeași măsură, și eternizarea numelui, care intră în istoria locului ca exemplu de generozitate și de evlavie, transformat în model semnificativ, cu finalitate moralizatoare, atât de necesar memoriei colective.

În concluzie putem spune că pentru societatea românească a secolului al XVII-lea, dominată de religios, recunoașterea autorității a fost strâns legată de raportarea la sacru, domnul evidențiindu-se față de restul colectivității prin funcția sa de garant al bunăstării poporului, dată de investitura divină. Dacă puterea politică se definește, în epocă, prin existența binomului, principe-supuși, atunci simbolurile, ceremoniile și ritualurile folosite

⁴⁰ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. P.P.Panaitescu, București, 1965, p. 39.

⁴¹ Pentru această problemă vezi interesanta abordare a lui Radu Păun, *Sărbătoare și propagandă în Țările Române. Strategiile gestului și cuvântului (1678-1821)*, în „Sud-Estul și contextul european. Buletin”, III, 1995.

⁴² Într-un caz extrem, generat de invazia lăcustelor, salvarea a venit de la Constantin Brâncoveanu, pentru că acesta a adus capul Sfântului Mihail al Sinadelor de la Muntele Athos. Aceste moaște au fost purtate prin locurile afectate, iar lăcustele s-au retras în chip miraculos. Radu Popescu, *op. cit.*, p. 163.

⁴³ Dan Horia Mazilu, *Voievodul dincolo de sala tronului, scene din viața privată*, Iași, 2003, p. 93. Destinul și măreția ctitoriei se vor confunda cu cele ale domnului său, *Ibidem*, p. 98.

⁴⁴ Angela Zubco, *Biserica în Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII. Relațiile cu Muntele Athos*, Chișinău, 2001, p. 103-182.

⁴⁵ Radu Popescu, *op. cit.*, p.247.

⁴⁶ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. P.P.Panaitescu, București, 1967, p. 163 și urm.

⁴⁷ Radu Popescu, *op. cit.*, p. 128.

⁴⁸ *O istoria a lui Mihai Viteazul de el însuși*, în *Literatura veche*, vol.II, p. 40, Miron Costin, *op. cit.*, p.150.

⁴⁹ Daniel Barbu, *op. cit.*, p. 197.

au rolul de a marca locul fiecăruia dintre participanții pe scena publică, fie în spațiul rezervat protagoniștilor, fie în cel ocupat exclusiv de privitori. Exercițarea puterii devine, dincolo de un act pragmatic, ce incumbă, abilități, norme și coerciție, un spectacol regizat minuțios, prin care aceasta se legitimează, intră în memoria colectivă și își asigură obediența și recunoașterea din partea celor mulți, fascinați adeseori de jocul aparențelor.

Înscăunarea și confirmarea domnului, marile sărbători, întâmpinarea diplomaților străini, banchetele domnești, evenimentele pe care azi le-am numi mondene (nunți, botezuri, cumetrii de tot felul) au devenit pentru reprezentanții puterii politice un bun prilej de etalare a hainelor de lux, de exteriorizare a prestigiului social și a puterii publice de care se bucurau.

O încercare de examinare a limbajului puterii politice nu poate fi epuizată în spațiul unei comunicări, dar, dacă subiectul propus a suscitât interesul, deschizând noi direcții, ce pot continua cu exemple și abordări metodologice, înseamnă că el a atins cel puțin un punct specific cercetării: încurajarea privirii critice necesare continuării unui asemenea demers științific.

Bibliografie:

- ****Documente privind Istoria României, veac XVII, B. Țară Românească*, vol II (1611-1615), București, 1951.
- ****Documente privind Istoria României, veac XVII, A. Moldova*, vol IV(1616-1620), București, 1956.
- Ionașcu, I., Bărbulescu, P., Gheorghe, Gh., *Relațiile internaționale ale României în documente(1368-1900)*, București, 1971.
- Neculce, I., *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domni a lui Constantin Mavrocordat*, în *Cronicari moldoveni*, București, 1987.
- ****Literatura română veche*, vol. II București, 1969.
- ****Cronica anonimă a Moldovei(1661-1729)*, Ed. Academiei Române, București, 1975.
- Popescu, R., *Istoria domnilor Țării Românești*, ed C.Grecescu, Ed Academiei Române, București, 1963.
- ****Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976
- ****Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, București, 1980
- Cantemir, D., *Descrierea Moldovei*, ed. Petre. Pandrea, București,1956.
- Greceanu Radu Logofătul *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu Voievod (1688-1714)*, ed. A. Ilieș, Academia României, București, 1970.
- Spectacolul public. Între tradiție și modernitate*, București, 2007.
- Geertz, C., *Centers, Kings and Charisma. Reflections on Symbolics of Power*, în vol. *Culture and its creators, Essays in honor of Edward Shils*, Chicago-Londra, 1977, p. 150-171.
- Movilă, P., *Împăcarea Bisericii Ortodoxe*, trad. de Ștefan Lupan, Iași, 2002.
- Dragomir, S., *Contribuții la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, București, 2003.
- Căzan, I., *Imaginar și simbol în heraldica medievală*, București, 1996.
- Idem, *Habsburgii, Europa Centrală și frontul antiotoman. Conflicte armate, strategii diplomatice (1604-1664)*, București, 2009.
- Mazilu, D.H., *Lege și fărâdelege în lumea românească veche*, Iași, 2006.
- Crăciun, M., *Protestantism și ortodoxie în Moldova secolului al XVI-lea*, Cluj-Napoca, 1996.
- Ghițulescu, C., *În șalvari și cu ișlic. Biserica, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al secolului al XVIII-lea*, București, 2004.
- Pall, Fr., *O vizită în Țara Românească în anul 1644 (relatare inedită a lui Bakšić)* în „Studii și materiale de istorie medie”, VIII, 1975.
- Popescu, R., *Istoria domnilor Țării Românești*, ed C.Grecescu, Ed Academiei Române, București, 1963.
- Barbu, D., *Bizanț contra Bizanț. Explorări în cultura politică românească*, București, 2001.
- ****Istoria Țării Românești (1290-1690). Letopisețul Cantacuzinesc*, Ed Academiei Române, ed. C.Grecescu, D. Simionescu, București, 1960.
- ***Anonimul Brâncovenesc, *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 la martie 1717*, în *Cronicari munteni*, ed. Dan Horia Mazilu, București, 2004.
- Costin, M., *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P.P.Panaitescu, București, 1965.
- Păun, R., *Sărbătoare și propagandă în Țările Române. Strategiile gestului și cuvântului (1678-1821)*, în „Sud-Estul și contextul european. Buletin”, III, 1995.
- Mazilu, D.,H., *Voievodul dincolo de sala tronului, scene din viața privată*, Iași, 2003.
- Zubco, A., *Biserica în Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII. Relațiile cu Muntele Athos*, Chișinău, 2001.
- Ureche, Gr., *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P.P.Panaitescu, București, 1967.

Die Globalisierung und die europäische Presse

Lect. dr. Mihaela Cîrnu
Universität Dunărea de Jos, Galați

Abstract: *A world of complex connectivity (a global market place, international fashion code, an international division of labor, a shared eco-system) links the myriad small everyday actions of millions with the fates of distant unknown others and even with possible fate of the planet. All these individual actions are undertaken within the culturally meaningful context of local mundane life worlds in which dress codes and the subtle differentiations of fashion establish personal and cultural identity. The way in which this „cultural actions” become globally consequential is the prime sense in which culture matters for globalization. In terms of television, this might include the development of an international market in television programming, the creation of transnational television production and distribution companies, the global diffusion of television sets, the establishment of transnational system of satellite broadcastings and the emergence of relevant regulatory regimes. The work is intrinsically on culture focused: while there is great potential for individual learning.*

Keywords: *globalization, culture, identity, television production*

Die Vision, dass jeder im Jahr 2050 Coca-Cola trinkt, Hamburger isst, Englisch spricht und das gleiche Fernsehprogramm zur gleichen Zeit sieht, ist eine plumpe Karikatur. In den wichtigsten anderen Welt Sprachen wie Chinesisch, Arabisch, Spanisch, Französisch, Deutsch und Russisch steckt noch ziemlich viel Leben. Genauso verhält es sich bei den wichtigsten Weltreligionen.

Globalisierung ist nicht allein ein wirtschaftlicher Prozess, sondern umfasst auch politische, soziale und kulturelle Faktoren. Zwar sind weder kultureller Austausch über Grenzen hinweg noch die Veränderung von Kulturen durch externe Einflüsse neue Phänomene, sondern Teil jedes offenen Kulturbegriffs - trotzdem haben die verschiedenen Globalisierungsprozesse diese Tendenzen nicht nur dramatisch beschleunigt, sondern ihnen auch eine andere Form gegeben. Der Austausch zwischen auch räumlich weit entfernten Gesellschaften ist wesentlich intensiver als jemals zuvor, kulturelle Veränderungen laufen aufgrund moderner Massen - und Kommunikationsmedien weit schneller und zum Teil homogener ab als in früheren Jahrhunderten.

Die Wirkungen der Globalisierung auf die Kultur speisen sich aus sehr unterschiedlichen Quellen: aus direkt ökonomischen Verhältnissen und Mechanismen, aus sozialen Umbrüchen und Verunsicherungen, die oft aus den wirtschaftlichen Umstrukturierungen resultieren, aus der schnellen Veränderung bei der Produktion, der Menge und der Aneignung von Wissen, aus dem Austausch und der wechselseitigen Beeinflussung verschiedener Kulturen und der Vereinheitlichung von Konsum- und Kulturmustern.

Die Folgen und Ergebnisse sind ebenfalls auf sehr verschiedenen Ebenen angesiedelt: sie betreffen die Frage kultureller und politischer Identitäten, die Reform oder Stagnation der Systeme von Medien, Bildung und Wissenschaft, die Zuspitzung oder Dämpfung politischer oder gar gewaltsamer Konflikte und die Herausbildung einer „Weltkultur”.

Davon auszugehen, dass eine Distribution von Medien und materiellen Gütern ausreicht, um Nationen oder Gesellschaften mitsamt ihren einzelnen Individuen zu einem Mitglied einer homogen-globalen Kultur, gar eine Westlich-zivilisatorische, zu sozialisieren, klingt selbst wissenschaftlich-empirisch utopisch. Es ist eine Frage der Sozialisation des Bewusstseins. Bei einer Nationenbildung ist das Nationalbewusstsein nicht gleich existent, sondern wächst erst mit der Existenz der Nation selbst, die wiederum dieses Bewusstsein induziert. Die Supranationen müssen den Mitgliedern ebenfalls erst über den Weg der Sozialisation ein Supranationenbewusstsein induzieren und internalisieren. Wenn ein Bewusstsein für eine Nation oder eine Supranation induziert werden kann, so wäre dies, zumindest rein theoretisch, auch für eine globale Kultur möglich. Die Internalisierung eines Bewusstseins benötigt jedoch immer Zeit und geschieht nicht innerhalb eines kurzen Zeitraums.

Kultur und Kulturen sind niemals statisch, sondern befinden sich immer in einem Prozess der Veränderung. Dieser mag schneller oder langsamer verlaufen, er mag graduell

und fast unmerklich oder unter eher krisenhaften Brüchen vor sich gehen, aber der dauernde Wandlungsprozess von Kultur muss ein Ausgangspunkt zu ihrem Verständnis sein. Diese ständige Fortentwicklung von Kultur resultiert einerseits aus den ihr jeweils innewohnenden Dynamiken und Widersprüchen, da ja keine Kultur homogen und widerspruchsfrei ist oder sein kann. Andererseits wird ihre Weiterentwicklung und Veränderung auch durch externe Faktoren stimuliert oder erzwungen. Beide Quellen der Veränderung wirken wieder aufeinander zurück. Der Begriff *Kultur* im hier benutzten Sinne ist eng mit dem der (kulturellen und politischen) *Identität* bestimmter sozialer Einheiten verknüpft, er kann von den Verhaltensmustern und Selbstinterpretationen einer kleinen *Subkultur* bis zur umfassenden *abendländischen Kultur* reichen, und enthält zumindest drei unterschiedliche Ebenen: Einmal ist *Kultur* in einem engeren, traditionellen Sinne gemeint, also der Bereich, der die *Hochkultur* und die *Volkskultur* einer Gesellschaft umfasst bis zu Kunsthandwerk und Volkstanz reicht. Dieser Kulturbegriff ist meist mit denen der Kunst, der Wissenschaft und Religion im weiteren Sinne verknüpft. Zweitens können mit dem Kulturbegriff die *Sitten und Gebräuche* gemeint sein, also etwa Höflichkeits- und Umgangsformen, Werte, Traditionen, insbesondere im persönlichen Umgang der Menschen. Und drittens dürfen wir *die politische Kultur* nicht übersehen, also den Bereich, in dem die Gebräuche und Mentalitäten in die Organisation des Politischen hineinragen und sie oft prägen. Dies beinhaltet beispielsweise die Fragen, ob eine Gesellschaft stärker auf Konsens oder Konflikt orientiert ist, ob sie zu autoritären Verhaltensweisen neigt, stärker mythische oder rationalistische Handlungsorientierungen bevorzugt, oder eher nach innen oder aussen gerichtet ist.

In der öffentlichen Diskussion werden verschiedene Kulturen einander häufig gegenübergestellt, als seien sie fest umrissene und kaum wandelbare Gegenstände, häufig sogar in einer polarisierten Form. So eingängig und plausibel solche Verdinglichung kultureller Grosssysteme auch erscheinen mag, so leidet sie an drei miteinander verknüpften Mängeln:

- A) Der pauschalisierenden Summierung heterogener und divergierender Elemente innerhalb einer oder beider Pole - so, als ob etwa „der Westen“ eine homogene kulturelle Einheit darstellte.
- B) Ein solches Verfahren der Identitätsproduktion übersieht, dass auch zuerst „fremd“ erscheinende Kulturen meist über große kulturelle Schnittmengen verfügen, dass Kulturen sich häufig in wichtigen Bereichen überlappen. Judentum, Christentum und Islam einfach gegeneinanderzustellen würde beispielsweise übersehen, dass diese nicht nur aus einer Quelle entsprungen, sondern sich in vielem weiterhin sehr ähneln.
- C) Das bequeme Gegenüberstellen kultureller Systeme als fest geschnürter Pakete ist auch deshalb irreführend, weil es den dauernden, inneren Wandel dieser Systeme systematisch ignoriert. Wer die heutigen kulturellen Systeme des Nahen und Mittleren Ostens mit denen der Zeit des islamischen Religionsgründers oder der Epoche des islamischen Grossreiches des Mittelalters vergleicht und seinen Blick nicht auf die religiösen Grundlagentexte verengt, wird vorsichtiger werden, „den Islam“ für ein fertiges Kultursystem zu halten. Auch in Europa würde kein vernünftiger Mensch auf die Idee kommen, „den Westen“ primär durch den Verweis auf die Bibel oder die Philosophen der Aufklärung begreifen zu wollen.

Im letzten Jahrzehnt hat die Politik der Identitäten - also auch der Kultur - einen deutlichen Aufschwung genommen, nicht nur bei politischen Beobachtern und in der Wissenschaft, sondern auch in den gesellschaftlichen Realitäten. Nach dem und durch das Ende des Ost-West-Konfliktes wurden nicht allein in Europa Identitäten entleert, die sich ein halbes Jahrhundert vor allem aus der sinnstiftenden Konkurrenz zwischen den kapitalistischen und realsozialistischen Weltsystemen speisten. Dieser Konflikt war nicht allein einer um Macht, sondern wurde immer auch als ein „moralischer“ betrieben, bei dem

die gegensätzlichen „Werte“ beider Seiten betont wurden. Er war immer auch eine Auseinandersetzung zwischen Individualismus und Kollektivismus, zwischen Gut und Böse, Demokratie und Diktatur, Freiheit und Unfreiheit, „uns“ und „den Anderen“ - zumindest im Bewusstsein der Akteure und meisten Beobachter. Aus dieser Abgrenzung entstanden Bedeutung, Sinn und Identität. Die eigene Seite bildete einen kulturellen Gegenpol zum Gegenüber, und was das Eigene war, bestimmte sich zum Teil durch die Abgrenzung von ihm.

Zu Beginn des 21. Jahrhunderts scheint dieser Druck geringfügig nachzulassen. Die Ethnisierung und religiöse Überhöhung politischer Bewegungen, wirtschaftlicher Interessen und sozialer und politischer Konflikte ist und wird nicht enden, da eine solche Strategie in vieler Hinsicht viel zu verführerisch ist, um nicht immer wieder angewandt zu werden. Als Instrument der inneren und externen Neuordnung nach dem Ende des Ost-West-Konfliktes hat sie allerdings ihre Rolle weitgehend abgeschlossen. Die mobilisierende und nach innen homogenisierende, nach aussen ausgrenzende und in beide Richtungen kulturell Grenzen ziehende Politik der Identitäten pendelt sich im begonnenen Jahrzehnt auf ihr „Normalmass“ ein. Zukünftige neue Wellen ethnischer, nationalistischer oder ethno-religiöser Erregtheit dürften nun vor allem aus zwei Richtungen drohen: der opportunistischen Versuchung, in konkreten Krisen die „ethnische Karte“ zu spielen, um sich politische Positionsvorteile zu verschaffen; und als Reaktion auf Aspekte sozioökonomischer Umstrukturierungen, wie sie vor allem durch die Globalisierung ausgelöst werden.

Politische Kultur und die mit ihnen verknüpften politischen Identitäten werden aber nicht nur in historischen Umbruchsituationen wie dem Ende des Kalten Krieges erschüttert, verändert und neu strukturiert. Auch in „normalen“ Zeiten geht ein ständiger Prozess kultureller Entwicklung und Modifikation vonstatten, der gerade einen der Kerne des Kulturbegriffs ausmacht. „Kultur“ ist in diesem Sinne kein Zustand, sondern ein Prozess. Sie ist nie statisch, sondern in permanenter Neudefinition, immer im Fluss. Die Quellen dieser ständigen Entwicklung liegen auf drei Ebenen:

- Widersprüche, Auseinandersetzungen, Heterogenitäten innerhalb der Gesellschaften und sozialen Gruppen führen zu politischen, ideologischen und kulturellen Alternativen und Reibungen, die aus der Gesellschaft selbst heraus eine Weiterentwicklung ihrer Kultur bewirken.
- Kontakt und Interaktion zwischen unterschiedlichen Gesellschaften oder Gruppen führt zu (meist asymmetrischer) wechselseitiger Beeinflussung und kulturellem Austausch, der stimulierend, modifizierend oder repressiv auf die jeweiligen Kulturen einwirkt und so deren Veränderung bewirkt.
- Sind oder werden Kulturen Teil eines übergeordneten politisch-kulturellen Gesamtsystems, dann stehen sie auch mit diesem in einem asymmetrischen Austausch und werden von diesem mitgeprägt, also verändert. Da auch ein solches, übergeordnetes System selbst nie statisch, sondern in Bewegung ist, wird der Prozess oft höchst kompliziert und nicht immer leicht nachvollziehbar. Beispiele dafür sind etwa das Verhältnis der Herausbildung „nationaler“ europäischer Kulturen zu ihrer Einbettung in ein Gesamtsystem des „christlichen Abendlandes“ oder die Entwicklung der kurdischen Gesellschaft innerhalb der Türkei. Heute stellt sich vor allem die Frage, ob und wie die einzelnen Gesellschaften und Kulturen zum Bestandteil einer „Weltkultur“ geworden sind.

Die Globalisierung hat allerdings auch zu neuen Tendenzen geführt, zumindest zu einer neuen Qualität kulturellen Wandels. Diese sind auf der dritten Ebene kultureller Beeinflussung entstanden, bei der Interaktion von lokalen oder nationalen Kulturen mit einem umfassenderen kulturellen Gesamtsystem, zu dem sie gehören. Es stellt sich nämlich zunehmend die Frage, ob sich oberhalb der Ebene kultureller und zivilisatorischer Grosssysteme (wie der „westlichen“ Kultur, der Islamischen etc.) eine zusätzliche Ebene

gebildet hat und weiter bildet, nämlich eine „Weltkultur“ - die wiederum auf lokale und regionale Kulturen und ihre Subsysteme einwirkt. Elemente und Tendenzen zu einer Weltkultur hat es schon länger gegeben, schon Goethe sprach von einer „Weltliteratur“. Auch die Ausbreitung der verschiedenen „Weltreligionen“ in den letzten zweieinhalb Jahrtausenden unterstrich diese Tendenz. Neue Fragestellungen in diesem Zusammenhang ergeben sich nun im Prozess der Globalisierung, die in Grad und Qualität internationaler Integration über frühere Vorläufer weit hinausreicht.

Der umstrittene Begriff der „Weltkultur“ kann nicht bedeuten, dass die lokalen, regionalen oder nationalen Kulturen von einer globalen abgelöst würden, denn auch die Herausbildung „nationaler“ Kulturen bedeutete ja nicht, dass damit lokale oder regionale Unterschiede verschwunden wären. In einem solchen Sinne ist die Existenz einer Weltkultur kaum noch zu bestreiten, wenn auch ihre genaue Ausgestaltung und Bedeutung umstritten bleiben mag. Die bekannten Symptome sind beispielsweise: die Vereinheitlichung der Konsummuster, etwa bezüglich bestimmter Erfrischungsgetränke, Fast Food, Moden; die Globalisierung der Massenkommunikation, etwa in Form weltumspannenden Satellitenfernsehens oder des Internet; die „Verwestlichung“ von Musik und anderer Künste einerseits, bei gleichzeitiger Adaptierung fremder Kulturelemente in die westliche Kunst und Populärkultur. Die Tatsache, dass die Menschen in den verschiedensten Gesellschaften mit sehr unterschiedlichen Traditionen heute zunehmend die gleichen Musiker hören, die gleichen Automarken fahren - oder zumindest gerne fahren würden -, die gleichen Soap Operas sehen, ist zugleich ein ökonomischer Tatbestand und ein kultureller. Schliesslich sind Musik und TV auch Wirtschaftsgüter und Exportprodukte. Der breite Trend zur Homogenisierung bestimmter - nicht aller, und vor allem nicht aller zugleich - Kulturmuster wird nicht dadurch widerlegt, dass nicht die gesamte Kultur einer Gesellschaft davon durchdrungen wird. Er wird auch nicht dadurch aufgehoben, dass häufig die Homogenisierung der Kultur- und Konsummuster durch regionale Adaptierung gemässigt oder verdaulicher gemacht wird: wenn etwa bei globalen Hamburgerbratereien das Angebot durch länderspezifisch abgewandelte Produkte komplettiert wird - wie vegetarische Burger in Sri Lanka, oder regional angepasste Musiksendungen des Senders MTV.

Es stellt sich die Frage, was die spezifischen Charakteristika dieser Kultur sind, und ob es sich vielleicht nur um eine „Verwestlichung“ anstatt Globalisierung der Kultur handelt. Wenn viele der oberflächlichen Symbole kultureller Globalisierung - McDonalds, CNN, Coca Cola, Microsoft, Hollywood und Popmusik, die englische Sprache und das Internet - aus den USA und den anderen Ländern des Nordens stammen: erleben wir also wirklich eine „Welt“- oder die allgemeine Durchsetzung der westlich-amerikanischen Kultur?

Um diese Frage zu beantworten ist es sinnvoll, zwischen dem Inhalt, der spezifischen Substanz dieses kulturellen Verallgemeinerungs- und Ausdehnungsprozesses einerseits und ihren Formen und Trägern zu unterscheiden. Die Tatsache als solche, daß fast überall auf der Welt die gleichen TV-Sender empfangen werden können, daß sich die Konsummuster - und damit bestimmte Wertesysteme - annähern, dass fast überall die gleiche Computersoftware benutzt und die gleiche Popmusik gehört wird, ist tatsächlich ein Indiz für die kulturelle Globalisierung, und für die Instrumente, Träger und Mechanismen einer entstehenden Weltkultur. Wenn diese Träger kultureller Vermittlung und Verbreitung allerdings überwiegend aus einem einzigen Kulturkreis stammen - oder nur einem Land eines Kulturkreises - dann nimmt der Prozess der Globalisierung der Kultur die Färbung einer dominierenden Einzelkultur an. Anders ausgedrückt: es handelt sich um zwei unterschiedliche, wenn auch verknüpfte Prozesse: nämlich einerseits die prinzipielle Tendenz einer übernationalen, überregionalen Gesamtkultur, und zugleich die eines sich global verkleidenden Partikularismus. Die englische Sprache beispielsweise hat sich als *lingua franca* lange von England (und in gewissem Maße auch schon von den USA) abgelöst und

dient auch als Verständigungsmedium zwischen afrikanischen und asiatischen Gesellschaften. Das belegt ihre globale Kulturfunktion. Trotzdem transportiert sie natürlich weiterhin auf mehr oder weniger subtile Weise ideologische Substanz, die aus Europa und den USA stammt, impliziert Denkweisen und Traditionen, die partikular und nicht global sind. Dass in vielen nicht-angelsächsischen Ländern sehr kreativ damit umgegangen wird, die englische Sprache lokalen Bedürfnissen und Traditionen angepasst oder weiterentwickelt wird, ändert daran nichts. Die beliebte Verwendung des Englischen in der Werbung nicht-angelsächsischer Länder unterstreicht, dass über sie auch Konsummuster und ein „Lebensgefühl“ transportiert werden sollen und werden - also kulturelle Werte.

Sollen sich politische Kultur und politische Identitäten auf eine sozialverträgliche Weise entfalten, dann brauchen sie den Dialog. Sie benötigen auch Kenntnisse, Informationen und Wissen über sich selbst, über die eigene Umgebung und über „die Anderen“. Die Politik sollte sich verstärkt darum bemühen, dazu Angebote in der eigenen Gesellschaft, aber auch nach außen und auf der globalen Ebene zu machen. Die Verbesserung und Ausweitung des Bildungs- und Wissenschaftssystems ist eben nicht allein aus wirtschaftlichen Gründen erforderlich und sollte nicht allein im Hinblick auf direkt verwertbare technische Fertigkeiten erfolgen. Sie können zugleich dazu beitragen, Defizite und Lücken in der politischen Kultur zu schliessen und identitätsbildend zu wirken, wenn sie dialogisch und integrativ angelegt sind. In Deutschland gilt dies beispielsweise für das Problem der Ausländerfeindlichkeit und des Rassismus, in anderen Ländern mögen andere Fragen im Vordergrund stehen, etwa religiöse Identitäten im Nahen Osten, die Entleerung traditioneller Kulturen, oder die Vereinbarkeit von globalen Werten mit lokaler Kultur in grossen Teilen der Dritten Welt. In den USA und manchen ehemaligen Kolonialmächten könnte es darum gehen, eine nicht-imperialen Sichtweise und einen entsprechenden Umgang mit jüngeren oder schwächeren Ländern zu erlernen.

Der Austausch zwischen den Kulturen und die Stärkung der jungen Weltkultur im Sinne von Toleranz und Kooperation erfordert mehr und ernsthaftere Dialogforen. Interkulturelle Dialoge können sich nicht auf die folgenlose wechselseitige Versicherung des guten Willens beschränken, sondern müssen die gemeinsame Lösung gemeinsamer Probleme einschliessen, um ernstgenommen zu werden.

Eine globale Kultur ist nur normativ zu realisieren (zumindest zu Anfang, mit dem damit obligatorisch verbundenen Wachstum des Bewusstseins für diese Institution) und ersetzt nicht die kontinentalen, nationalen, regionalen und individuellen Bewusstseins der einzelnen Individuen und Nationen.

Bibliographie

- Hippler, Jochen, *Wissen, Kultur und Identitäten: Trends und Interdependenzen*, in „Globalisierung“ 3/2004, Frankfurt 2004.
Robertson, Roland, *Globalization – Social Theory and Global Culture*, Sage Publications, London, 2000.
Trouw, Jan, *Kulturkonzepte und Globalisierung - Eine Weltordnung. in Form einer globalen Kultur?* Universität Hannover, 2005.

Global warming, financial crisis, global political authority. What about the religion?

Lect. Univ. dr. Ion Cordoneanu
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: *Considering the globalisation process, we observe that the religious phenomenon has a major importance and a great share into configuration of the structures and of the relations between the institutional actors and global marketing brand in the beginning of XXI century. In this paper I want to project a short analysis of the relation that is engaged, at global level, the religious discourses and the manner that interfere with the sphere of business, politics or economics, and the interrogation which accompanies this analysis regard the public reflection about the role of religion and its statement on issues like economic or financial crisis, the necessity of global political authority and the phenomenon of global warming. More than that, I will try to answer the question if religion is in position to support the dialog outside of his essence, as instance which assume the global agenda of humanity and what is his special justification to involve, as discourses and participation in this major current non-religious themes.*

Keywords: *globalization, religious phenomenon, global marketing*

În condițiile desfășurării procesului de mondializare, se impune din ce în ce mai pregnant observația că fenomenul religios are o importanță și o pondere deosebite în configurarea structurilor și relațiilor dintre actori și branduri instituționale globale la începutul secolului XXI.

În această lucrare îmi propun o scurtă analiză a relației în care este angajat, la nivel global, discursul religios și a modului în care se intersectează cu sferile afacerilor, politicului sau economicului, iar interogația care însoțește această analiză vizează receptarea publică a rolului religiei atunci când se exprimă asupra unor probleme precum criza economică sau financiară, necesitatea unei autorități politice globale sau fenomenul încălzirii globale. În plus, voi încerca un răspuns la întrebarea dacă religia poate dialoga în afara esenței proprii, de pe pozițiile unei instanțe care-și asumă agenda globală a umanității și ce anume justifică implicarea, la nivel de discurs și participare, a religiei în marele curent al temelor nereligioase.

Caracterizând-o ca ideologie politică a celor puternici economic și exprimându-și temerile cu privire la viteza cu care se desfășoară și acționează în schimbarea structurilor lumii, Anastasios Yannoulatos afirmă, în cartea sa *Ortodoxie și problemele lumii contemporane*, că globalizarea nu mai este un fenomen autonom, ci reprezintă un proces care produce schimbări radicale în viața oamenilor, atât pozitive, cât și negative. "Globalizarea nu este doar un proces economic. Este vorba despre o directă sau indirectă impunere a unui sistem de gândire care ignoră sau distruge particularitățile fiecărui popor și om în parte și izgonește sau dizolvă valori ca prietenia, onestitatea, cumpătarea, proiectând un prototip consumist cu o neîncetată urmărire a câștigului, sub influența căruia relațiile umane sunt adesea strivite"¹.

Însă, fenomenul globalizării este specific oricăreia dintre marile religii care au avut viziunea comunității mondiale și au încercat să realizeze globalizarea spirituală și, implicit, culturală prin răspândirea credinței. Se pot identifica trei etape în evoluția religiei la nivel mondial: mai întâi, este vorba despre impunerea unei religii (etapa războaielor religioase), apoi de abolirea fenomenului religios (corespunzătoare instaurării ideologiei comuniste) și, în sfârșit, spre sfârșitul secolului al XIX-lea se constata revigorarea religioasă. Acum suntem în plină desfășurare a celei de-a patra etape, când constătam "invazia relativului" care tinde să se substituie absolutului religios².

Date fiind condițiile desfășurării procesului de globalizare, se impune observația că fenomenul religios are o importanță deosebită în configurarea acestui secol. Interesantă este analiza, chiar dacă sumară, a tezelor pe care Samuel P. Huntington le lansa în *Ciocnirea civilizațiilor*, unde cultura răsăriteană este asimilată, după o schemă *a priori*, Islamului, fiind ignorate, în fapt, fundamentele teologice și diferențele dintre cele două religii. Aici Yannoulatos crede că în spatele argumentării lui Huntington se ascunde aroganța culturii

americane “superioare” și instinctul autoconservării. În opinia lui Yannoulatos, religia are propria ei dinamică nesusceptibilă “planificatelor delimitări strategice ale celor mari”. Globalizarea impune readaptarea relațiilor dintre religii, a căror existență este provocată fie de nașterea unei noi religii (de tip *new age*), fie de o atitudine autoconservatoare. Este limpede că discuția despre “religia globală” este mai prezentă ca oricând, date fiind similitudinile cu fenomenul globalizării. În atari condiții, trebuie recunoscută importanța comunicării și a dialogului religios, fie doar pentru înțelegerea reciprocă, dacă nu pentru respectarea libertății celuilalt, a specificului alterității, a coexistenței pașnice și colaborării în problemele comune, precum dreptatea socială, rezolvarea conflictelor³.

Înțelegerea globalizării se îndepărtează tot mai mult astăzi de imaginea în care un centru, o cultură se impun, în detrimentul celorlalte comunități. În acest sens, comunitățile religioase se constituie în “centre de rezistență” și “fortărețe ale identității”. Împotriva mondializării abuzive, Yannoulatos înțelege religiile ca singurele insule de siguranță unde oamenii se repliază.

În acest context global, în care umanitatea este afectată de crize economice și politice, fenomenul religios trebuie gândit în termeni care nu pot ocoli tendințele de unificare a structurilor instituționale de orice tip din ce în ce mai transparente. Atunci când *The Economist* publica în 1999, celebra ediție „Dumnezeu e mort”, tema căpăta, pe fondul creșterii religiozității politizate (fundamentalismul), reverberații cu adevărat globale, dovedite la 11 septembrie 2001, când Dumnezeu „a dovedit că este viu dincolo de orice îndoială – cel puțin în ceea ce privește dezbaterea publică globală”⁴ și reflectate în reveniri precum aceea a chiar editorului *The Economist*, *John Micklethwait, care, împreună cu Adrian Wooldridge, publica în anul 2009 cartea cu titlul God is Back: How the Global Rise of Faith is Changing the World*.

Putem identifica o întreagă cazuistică, în care religia este prezentă și se manifestă în mod conștient în afara sferei proprii și care pune în discuție ceea ce am exprimat în debutul acestei analize fie și sumare: fenomenul religios și-a câștigat locul între brandurile globale, fără a se prezenta ca în mod obligatoriu ca mistică sau liturgică aparținând uneia sau altei dintre tradițiile religioase ale umanității. Unul dintre momentele care ilustrează această teză îl reprezintă festivitatea Coca Cola Event (Atlanta, 29.10.2009), când Patriarhul ecumenic Bartolomeu de Constantinopol dăruiește un Coran președintelui Coca Cola și rostește un discurs în care afirmă: „Respectabililor Muhtar și Daphni Kent [*președintele musulman al Coca-Cola și soția lui*], mult iubiți prieteni și gazde... iubiți Domnului [...]. Iubite prietene Muhtar... cunoaștem că încercările eroice ale părinților tăi pentru evrei în perioada celui de-al doilea Război Mondial nu se întemeiază pe o convingere religioasă despre lume, ci pe *viziunea sferică a iubirii pentru toți oamenii și a valorii fiecărei vieți umane*. Fie ca Domnul tuturor să le dăruiască veșnică odihnă împreună cu Dreptii fiecărei generații ce s-au arătat bineplăcuți Aceluia [...]. *Am un mic suvenir. Mic, dar important. Suvenir pentru Daphni și pentru Muhtar*. Acesta este Sfântul Coran. Sfânta carte a fraților noștri musulmani” [Aplauze]⁵.

Angrenarea religiilor în concertul instituțional al marilor structuri economice și de putere ale civilizației secolului XXI reprezintă o preocupare majoră care vizează modul în care convingerile religioase au modelat și trebuie să aibă un rol important în proiectele globale contemporane. La nivel european, voci de marcă ale sferei intelectualilor publici cu largi deschideri către înțelegerea fenomenului secularizării și crizei religioase își asumă promovarea valorilor creștine în contextul unei civilizații măcinate de relativism și secularizare. În cadrul Seminarului cu tema „Unitate în diversitate: care este rolul convingerilor religioase, după Tratatul de la Lisabona?” (3 februarie, 2010, Parlamentul European, Bruxelles), cea mai provocatoare și mai dinamică expunere a fost cea a dlui Marcello Pera, filosof și fost președinte al Senatului italian, coautor, împreună cu Cardinalul

Joseph Ratzinger, al cărții „Fără rădăcini: Vestul, relativismul, creștinismul și Islamul“. Tema prezentată de acesta a fost: „Quo vadis, unitate în diversitate? În ce direcție se îndreaptă Europa cu privire la religie și convingeri religioase?“. Prezentarea a fost structurată pe trei întrebări și răspunsurile aferente: 1) Ce se întâmplă în Europa în ceea ce privește religia? Răspunsul: Trăim un timp al apostaziei sau al respingerii creștinismului și al valorilor propovăduite de acesta. De aceea Europa promovează legi contrare moralei creștine, de aceea un candidat italian la postul de comisar european este respins la audieri de Parlamentul European deoarece declara public că nu este de acord cu căsătoria homosexualilor, din acest motiv crucea este scoasă din spațiul public în anumite țări ale UE, pe când purtarea vălului islamic este văzută ca o mare izbândă în ceea ce privește libertatea religioasă, din această cauză nu întâlnim niciodată cuvântul „reciprocitate“ în cadrul dialogului dintre UE și țările arabe care interzic manifestările religiei creștine. 2) Care sunt motivele acestei apostazii? R: Relativismul moral predicat cu putere de elitele intelectuale și politice europene. 3) Care sunt consecințele acestei apostazii? R: Criză de valori și dificultatea angrenării unui dialog intercultural pe un picior de egalitate cu alte culturi, de exemplu, cea islamică. De unde vine această dificultate? Din faptul că, pentru a ne angaja într-un dialog intercultural, trebuie cel puțin să credem în cultura noastră europeană, căzută pradă apostaziei și secularizării, iar o Europă care nu crede în cultura sa riscă să-și piardă atât identitatea, sufletul său (Jacques Delors), cât și puterea sa de integrare⁶.

Aceste preocupări sunt întâmpinate de orientări critice în ceea ce privește rolul religiei și al organizațiilor religioase în dialogul lor cu instituțiile structurilor laice, opunând acțiuni care susțin promovarea ideii de cetățenie și susținând apărarea construcțiilor laice care să îl lase pe Dumnezeu în afara politicii. Asemenea preocupări sunt prezente tot în cadrul Parlamentului European, unde apărătorii Europei laice consideră că sfera religioasă asfixiază lucrările Parlamentului European. Susținătorii laicismului arată că tratatul de la Lisabona garantează Bisericii, considerate "parteneri", nu "lobby-uri" – un dialog "deschis, transparent și regulat" cu instituțiile europene, iar 80% din legislația națională a statelor membre este elaborată la nivel european.

În împărțirea sferelor de influență a factorilor politico – economic și mediatic, la nivelul opiniei publice globale participă și reprezentanții organizațiilor și mișcărilor seculare (în mod evident, tot spațiul european este cel în care tensiunile sunt cel mai prezente), care au participat în toamna lui 2010 la Bruxelles la un summit cu scopul de a realiza un dialog politic paralel cu cel anual ținut de liderii religioși din Europa. În zilele 19 – 21 iulie 2010, președinții Comisiei Europene, Parlamentului European și Consiliului European s-au întâlnit cu *24 de episcopi, rabini și lideri din partea comunităților hindu și sikh*. Acest dialog anual are loc începând din 2005 și pentru prima dată este obligatoriu în acest an conform articolului 17 din Tratatul de la Lisabona.

La presiunile Belgiei (unde mișcările seculare și atee sunt tratate la fel cu religiile), Uniunea Europeană a fost silită să organizeze și un summit al ateilor, programat pentru 15 octombrie. Cu această ocazie, David Pollock, președintele Federației Umaniste Europene a declarat că umanistii s-au opus includerii "clauzei religioase" în primul Tratat Constituțional al UE și mai apoi în Tratatul de la Lisabona, afirmând că nimeni nu are dreptul la un summit special mai mult decât orice alt tip de organizație și toți trebuie să aștepte la rând pentru a vorbi comisarilor UE, ca oricare altă organizație neguvernamentală, deoarece asta sunt bisericile⁷.

Este limpede că în prezent situația religiilor la nivel global nu mai poate fi discutată disociat de fenomenul guvernării; dialogul bisericilor cu instituțiile seculare a intrat în uzanțele unei societăți globale din ce în ce mai unificate. Este, atunci, explicabil, ca tocmai un om politic să facă apel religios chiar într-un spațiu sacru pentru o nouă ordine mondială care să se bazeze pe „principiile morale comune” tuturor religiilor. Este cazul premierului

britanic Gordon Brown care, în discursul său din Catedrala St. Paul din Londra, a argumentat pornind de la Evanghelie necesitatea creării unei societăți globale, arătând că din toate credințele și tradițiile răzbate ideea modernă, unică și puternică, ce pretinde responsabilitate din partea tuturor și echitate pentru toți⁸.

Provocarea căreia religia trebuie să-i facă față, angrenată în această lume globală, este aceea dacă își poate păstra esența mesajului ei dediluat de orice criză, fie ea politică, economică, financiară; dacă poate fi prezentă și dincolo de zidurile spațiului sacru, fără a deveni sau a fi confundată cu instituțiile cu care relaționează. Aceasta cu atât mai mult cu cât, există foarte ușor riscul ca ea să fie pusă în slujba unor proiecte care nu rezonază în nici un fel cu sarcina care o definește în substanța ei. „Zilele care se întrezăresc la orizontul lumii întregi, omeneste vorbind, nu se prevestesc a fi liniștite și luminoase! Diverse crize mocnesc de la o parte la alta a mapamondului. Mai mult decât oricând, mărturia creștină pe care o dăm omului contemporan trebuie să fie eclesiocentrică, compactă, puternică, în mod obligatoriu și riguros întemeiată pe piatra tradiției și a vieții duhovnicești ortodoxe. Numai așa va convinge!”⁹.

Note:

1. Anastasios Yanoulatos, *Ortodoxie și problemele lumii contemporane*, Editura Bizantină, 2003, p. 221-222.
2. Teologul grec consideră drept portagonist principal în impunerea realitivismului, gândirea indiană a cărei concepție asupra pluralismului religios este caracterizată de ideea “absoluturilor alternative”.
3. În această ultimă chestiune, Biserica romano-catolică și-a format un bun obicei de a interveni sau, măcar, de a-și face auzită vocea, atunci când comunitatea internațională este în impas la masa negocierilor sau unele conflicte tind să se agraveze.
4. vezi *Foreign Policy*, ediția românească, noiembrie-decembrie 2009.
5. <http://www.razbointrucuvant.ro/recomandari/2010/02/03/unde-am-ajuns-un-patriarh-%E2%80%9Eortodox%E2%80%9D-daru-este-un-coran-presedintelui-coca-cola>
6. <http://www.ziarullumina.ro/articole;1159;1;33545;0;Care%20este%20rolul%20convingerilor%20religioase,%20dupa%20Tratatul%20de%20la%20Lisabona.html>
7. <http://euobserver.com/9/30506>
8. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1166182/Brown-DOES-God-calls-new-world-order-sermon-St-Pauls.html>
9. fragment din *Cuvântarea Sancțității Sale, Bartolomeu, Patriarhul Ecumenic, la ședința solemnă a Sfântului Sinod al Patriarhiei Române* (vezi link).

Bibliografie:

- Anastasios, Yanoulatos, *Ortodoxie și problemele lumii contemporane*, Editura Bizantină, București, 2003.
Karen, Armstrong, *Dumnezeu*, Foreign Policy, noiembrie/decembrie, 2009, pp. 23-26.
Rob, van Drimmelen, *Faith in a Global Economy. A Primer for Christians*, World Council of Churches Publications, Geneva, 1998.

Crime in Mexico

Asist. univ. drd. Matei Damian
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: *Studiul de față are ca punct de plecare un articol apărut în The Economist, volumul 367, numărul 8330, din 28 iunie – 4 iulie 2003, număr special la a 160-a apariție, pag 59-60. Titlul materialului este Wakey wakey! și abordează deliata problemă a crimei naționale, o problemă cu care s-a confruntat timp de câțiva zeci de ani guvernul mexican.*
Keywords: *official discourse, law, crime, reform.*

In 2003, as elections were looming in Mexico, prospective politicians were finding that people care most about crime. "Despite the endless proliferation of shiny new specialist police forces, each supposedly less corrupt than the last, the truth is that things are getting no better."¹

So low is the Mexicans' faith in the ability of the criminal-justice system to bring any criminal to justice – according to a poll done for a specialist institute of criminology last year – that about four-fifths of victims do not even bother to report the crime. "Some 44% of those interviewed said they lived in an atmosphere of some, of great insecurity, a figure that rises to 83% in Mexico City."² This is not only a disastrous state of affairs for the average Mexican, but a big disincentive to foreign investment. The cost of security, especially against kidnapping (a real threat), can be prohibitive.

The author states that, since the tinkering of the past ten years has plainly not worked, the government is now proposing, in one package, an unprecedented reform of the whole criminal justice system, from the police, through the courts and prisons, to the lawyers themselves. Officials at Los Pinos, the president's office, say that the package is already about 70% complete, and will be ready to present to Congress before the country's legislators begin their new session in September. The aim is to professionalise and speed up the system, as well as to make it more humane and accountable, and thus squeeze out the endemic corruption.

"The country's notoriously venal and ineffective police are the first to face the chill winds of modernisation."³ At the moment, for historical reasons, the police are divided by function. Most belong to the Ministry for Public Security (SSP). Their job is only to "prevent" crime; they cannot investigate it or bring prosecutions. Only the police in another ministry, the procurator-general's office (PGR), can investigate crime and assemble cases against suspects. The division of responsibility at the federal level is then replicated through the country's 32 states.

"Reformers argue that, at present, the country's almost 300,000 preventive police are little more than security guards, under-motivated, under-employed and under-paid. The 54,000 investigative police, on the other hand, are overwhelmed by work."⁴ Far better to combine the two functions in one police force, thus raising the number of policemen who can work on criminal cases.

All the police functions will be brought into a new Interior Ministry, which would also be responsible for prisons, immigration and other areas. The PGR would become an attorney-general's office, containing only the prosecutors. "Reformers hope that to shut down one ministry, in effect, will then release funds for the Interior Ministry to professionalise the new police force. This would include better (and regular) training, and higher pay for greater responsibilities. More money would, in turn, help to end the widespread practice of topping up meagre salaries with bribes."⁵

¹ *The Economist*, vol. 367, no. 8330, June 28th – July 4th 2003, p. 59.

² *Ibid.*

³ *The Economist*, vol. 367, no. 8330, June 28th – July 4th 2003, p. 59.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

The other force to be professionalised will be lawyers. "At present, the approximative 300 law schools in Mexico can set their own exams, and once a student has passed the five-year course he is, in effect, beyond scrutiny for the rest of his career."⁶ Government officials argue that only about 50 of these schools are any good, and the rest "really bad". The government therefore wants to bring in a national examination, independent of the schools. It also wants to set up a National Council of Law to oversee professional careers and to monitor ethical standards.

As well as the police and the lawyers, court proceedings and sentencing will be reformed. "Currently, only 15% of cases are heard in open court, and the adversarial system barely exists. So skewed is the system in favour of the prosecution that, as one expert on Latin American law, Jan Perlin, puts it, "once the prosecutor brings you in front of the judge, there's a strong presumption of guilt."⁷

The government wants to shift to more oral proceedings, to make the system less prone to corruption. The defence will be strengthened, and defence lawyers will be expected to accompany a suspect or witness at the first interrogation (a recent study suggested that they do so now in barely half of cases). This, it is hoped, will also give more weight to the human rights of the accused. Too often, cases have been based on forced confession and torture, which is why so many avoid getting involved in the system altogether.

The government also wants to introduce greater flexibility and discretion in sentencing. "At the moment, the weakest and poorest always go to prison for the pettiest of crimes, sent there by judges wedded to an authoritarian, inflexible interpretation of a convoluted penal code."⁸ One proposal, therefore, is to introduce plea-bargaining. Judges will also be given alternatives to prison, such as community service, as a punishment for minor infractions. Reformers hope that this alone will reduce the prison population by about 35%, and prevent jails becoming universities of crime for the merely wayward.

Economist correspondent ends: "Nobody is deluding themselves that these reforms will happen overnight. They touch on too many entrenched interests for that. Legal experts point out that Chile has set itself eight years for similar reforms. And to stand any chance of success, they will have to have proper financing behind them. But if Vicente Fox's government can make a start, these reforms could be one of his most important legacies."⁹

Bibliography:

1. *The Economist*, volume 367, number 8330, June 28th – July 4th 2003, the Special 160th Anniversary Issue.
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_in_Mexico
3. http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_970.html
4. <http://www.economist.com/node/17249102>
5. <http://www.time.com/time/photogallery/0,29307,1811983,00.html>
6. <http://www.ianchadwick.com/mexico/mexcrime.html>
7. <http://mexidata.info/id869.html>
8. http://www.businessweek.com/bwdaily/dnflash/aug2003/nf20030820_5793_db017.htm
9. http://www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/OrgCrime_Mexico.pdf

⁶ Ibid.

⁷ *The Economist*, vol. 367, no. 8330, June 28th – July 4th 2003, p. 59.

⁸ Ibid., p. 60.

⁹ Ibid.

Globalization and Romanian Labour Migration Seen from the Perspective of the Written Press Analysis

Conf. univ. dr. Gabriela Dima
“Dunarea de Jos” University of Galati

Rezumat: *Analiza presei scrise reprezentate de ziarul național „Cotidianul” și „Adevărul” în perioada 2007-2009 cu referire la fenomenul migraționist din România relevă aspecte importante legate de portretul „căpșunarului” român, al românului emigrant, rezultat direct al aderării României la Uniunea Europeană și implicit al globalizării. Cercetarea efectuată în perioada amintită este centrată pe trei coordonate: social-ideologică, instituțională și culturală, considerate atât din prisma țării de origine, cât și a țării de destinație. Discursul mediatic este analizat stereotipic, cu evidențierea elementelor de intertextualitate.*

Lucrarea a fost elaborată pe baza activității de cercetare din cadrul proiectului internațional FP7, GeMIC (Gender, Migration and Intercultural Interactions in the Mediterranean and South-East Europe: an interdisciplinary perspective) perioada 2008-2011.

Cuvinte-cheie: *fenomenul migraționist, globalizare, discursul mediatic, intertextualitate*

1. The Background

Migration as a research topic in the written press is a quite demanding enterprise, a complex phenomenon whose essence is hard to grasp unless the focus is laid upon an interdisciplinary approach that should include: a sociological-ideological dimension, an institutional-legislative dimension, and a cultural dimension, each one having its distinctive role, since each in turn particularly contributes to the identification of the possible and necessary objectives of migration policies as the ultimate goal.

Following Romania's accession to the European Union, the steady influx of Romanian migrant workers has caused great changes in the latter's mentality on work, having a different perspective on life, thinking more freely and positively.

Worldwide economic crisis has also had a great impact upon labour migration due to the financial collapse of both big and small companies, resulting in an increase in the unemployment rate in all countries, and in a shift of workers both from the East towards the West and from the West towards the East. New phenomena have been taking place, such as that of conflicts appearing between the immigrants and natives in host countries. While for Romania emigrants represent a net loss, as a proof of the still reduced capacity of the economy and of the society to generate proper labour and remuneration opportunities, for the destination/host countries they are labour force that can accomplish either tough work or high performance.

In the outlined context, this paper concentrates upon the key issues of labour migration in some of its manifestations as revealed by the Romanian national newspapers *Cotidianul* and *Adevarul* in 2007-2009.

1.1. Romanian Labour Migration. The Strawberry Picker Case.

In the larger frame of migration, Romania stands out as a sending country, with a labour market less attractive to the immigrants, being more interesting in terms of transit possibilities to the developed countries (more 'Out' than 'In' at the 'crossroads between Europe and Balkans', Lazaroiu 2003); "Romania is primarily a country of origin, with considerable numbers of Romanian migrant workers travelling to Western Europe every year. Romania is also a country of transit and likely to become an attractive destination for migrants from outside the European Union." (<http://www.iom.int/jahia/Jahia/activities/Europe/central-europe/rom>).

The factors that have enabled Romanian people to migrate are: a low income in the home country, the risk of unemployment or their status of unemployed people; previous experiences abroad and/or the optimistic nature, favouring risky departures in numerous cases. The most important 'push factor' is obviously the wish to achieve economic well-being for themselves and for their families, a fact which also implies a strong emotional motivation. The Romanian strawberry pickers are seen as a distinctive labour migrant

category directly facing the tremendous impact of migration to Spain in particular, but not limited to this EU country, as the analysis of the Romanian written press shows.

2. The Written Press Corpus on the ‘Strawberry Picker’

The written press corpus selected for the analysis of the Romanian ‘strawberry picker’ stereotype is made up of 41 articles from two national newspapers, *Cotidianul* and *Adevarul*, and covering 2007-2009. The facts and figures presented reveal that the effects of the worldwide economic crisis upon Romanian labour migration are more significant in the second half of the period, therefore the articles concerning Romanian strawberry pickers’ returning home are better sustained for the year 2009. Mention should be made that we have focused on presenting the multifarious facets of the strawberry picker stereotype against the background of the articles announcing the topic from their headlines. This strategy has given much more relevance to the development of the research.

2.1. Corpus Analysis Coordinates

The ‘strawberry picker’ national stereotype has its roots in denominating the first labour migrants heading for Spain to work in agriculture (as early as 2000). It is an informal term, used in Romanian written press news reports. It has come to embrace all categories of both unqualified workers in the sectors of health care, personal social services, constructions, and graduates. The title usage refers either to ‘authentic’ strawberry pickers or to other categories of migrant workers.

In a comparative - contrastive approach between the two Romanian newspapers under analysis, the word ‘strawberry picker’ is particularly used in almost a quarter of the total number of the articles from *Cotidianul*, whereas *Adevarul* favours the terms “immigrant”, “emigrant” and “worker”. Journalists from *Adevarul* do not seem very prone on using this label too often.

The perception of the Romanian strawberry picker as denomination for Romanian labour migrants working abroad, especially in Spain is one of rejection. Miguel Fonda Stefanescu, the president of FEDROM (The Federation of Romanian Associations from Spain) considered that Romanians should treat their compatriots with much more respect; in view of that, he elaborated a plan which should facilitate the Romanian Strawberry Pickers reintegration. The same official is also against the other denominations attributed to Romanian strawberry pickers, those of ‘traitor’, ‘criminal’ (Our Compatriots Hate Being Called Strawberry Pickers, *Adevarul*, 17 May 2009). According to Constantin et al, “This perception could be set right by means of joint, coherent efforts of mass media, public administration and civil society.”(2004)

The analysis of the articles proper has shown a rather homogeneous structure similar to the canonical layout of a récit, but with the marked specificity of a press article. The length of the articles varies according to the topic launched: they are longer if they contain elements of interdiscursivity, e.g. the articles containing interviews, or intertextuality makers where strawberry pickers are slightly but purposefully referred to. The message is placed somewhat in between being informative and an appeal to public opinion. The writer’s interference is clearly spotted out in the way he or she handles the topic. More often than not, (s)he mentions ‘strawberry pickers’ between inverted commas (especially in cases of intertextuality), raising people to contradictory reactions, both in Romania as a sending country and in the host countries. Among the most experienced reporters in ‘strawberry picker matters’ we can mention Oana Craciun, and Serban Buscu who have been signing articles in *Cotidianul* beginning with the year 2007.

Figures are used to indicate statistics concerning:

- the amount of money sent by the strawberry pickers to Romanian banks and their contribution to raising the Romanian budget;
- the shortage of workers in the sending country;

- the number of homeless children in the sending country;
- the rate of unemployment.

These discourse characteristics are retrieved into the thematic analysis of the articles in the following chapter where the sociological-ideological dimension, the institutional-legislative dimension, and the cultural dimension overlap providing a complex description of the Romanian labour migration seen from the perspective of the written press.

3. Thematic Analysis of the ‘Strawberry Picker’ Stereotype in *Cotidianul* and *Adevărul*

3.1. Institutions

Various institutions are involved in monitoring the migration phenomenon in Romania. These can work at the national or international levels such as IOM (The International Organization for Migration); ILO (International Labour Organization); UNCHR (United Nation High Commissioner for Human Rights).

The national institutions concerned with migration are both governmental and non-governmental. The main governmental institutions are the Ministry of Administration and Interior, the Ministry of Labour, Social Solidarity and Family, the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Education and Research. Non-governmental institutions gather information on migration, mediate labour contracts abroad, or have supportive actions for the labour migrants’ families. In Romania there are also private companies, the local office of the International Organization for Migration in Romania, the representative office of the United Nation High Commissioner for Refugees in Romania, the Foundation of the Romanian National Council for Refugees, the Romanian Forum for Refugees and Migrants, NGO’s, UNIDEA, SOROS, ASA, etc.

The written press cooperates with all these institutions in conveying the information concerning the migratory phenomenon in Romania to the public, and concentrates on the actions taken by these institutions as well as on their attitudes towards Romanian migrants. In the case of Romanian strawberry pickers, these attitudes are generally of positive appreciation and support and come from various directions: the government and governmental institutions; non-governmental associations; the press; the political parties; the public opinion, both in Romania as a sending country and in the host countries.

3.2. Integration Supported by Romanian Institutions

The concept of integration is understood as the process of inclusion of migrants in the core institutions, relations and statuses of the receiving society (cf. the report, *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*, published by the European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions)

For the migrants, integration means a process of learning a new culture, acquiring rights, accessing position and status, building personal relations with members of the receiving society. For the receiving society, integration means opening up institutions and giving migrants equal opportunities.

This conforms to the message transmitted by Leonard Orban, the EU representative for Romania, who stressed the idea that migrant workers should learn the host country language and culture so as to increase intercultural interaction in the process of migration (Romanian Strawberry Pickers Could Learn a ‘Second’ Mother Tongue, *Cotidianul*, 31 January 2008).

As the analysis of the specified written press corpus shows, Romania does not have a well-defined labor migration integration policy. The local authorities have implemented some actions to prevent the negative social effects of excessive migration in some regions with a high migration rate. At the national level, bi-lateral agreements with host/destination countries in managing the migration networks are in certain cases implemented by the Romanian authorities, whereas in others they are initiated and jointly implemented by the foreign partners.

The Romanian government has had a supportive attitude towards strawberry pickers' coming back home, agreeing with the transfer of European funds. Accordingly, the governmental institution ANOFM launched in 2007 the MEDIT project of an investment of 10,000 RON joining the Italian project LAVORO urging Romanian migrants working in Italy to go back home. The migrants rejected the proposal "since the proposed salaries are less than 1,300-1,500 euros" and "life in Romania is the same as in Italy where prices are concerned" (Higher Salaries for Strawberry Pickers, *Cotidianul*, 4 November, 2007; 700 Jobs Offered by the Romanian Government to Strawberry Pickers, *Cotidianul*, 15 January 2008; The Project for Bringing Strawberry Pickers back Home Could Have an Opposite Effect, *Adevarul*, 28 October 2009; A 10 Million Lei Project: The Romanian Government Throws Leaflets at the Strawberry Pickers, *Cotidianul*, 28 October 2009).

The Ministry of Education has facilitated the reintegration within the Romanian system of education of a great number of Romanian strawberry pickers' children returning home in various regions of the country (Galati: Strawberry Pickers' Children back to School again, *Adevarul*, 2 October, 2009; Slatina: Strawberry Pickers' Children Come back Home, *Adevarul*, 23 October, 2009)

The branches of "Spiru Haret" Private University in Bucharest and Cluj have opened distance learning centres for Romanian migrants wishing to purchase a status leap, in such countries as Spain – Madrid with 2,000 students, Italy-Rome, 820 students (Spiru Haret, a Status Leap for Strawberry Pickers, *Cotidianul*, 16 July 2009).

Various non-governmental associations (e.g. UNIDEA) have made important investments in order to provide material support for home alone children, left at home by the strawberry pickers. The Romanian written press salute these initiatives (2,700 Children Left Alone by Strawberry Pickers, *Cotidianul*, 26 April 2007; Support for Strawberry Pickers' Home Alone Children, *Cotidianul*, 22 April 2009).

As the representative of a non-governmental institution, the Patriarch of the Romanian Church has proclaimed the day of 16 August the Romanian Migrant's Day, when prayers are said to help the families of those working far from their country (Daniel, the Patriarch of the Romanian Church, Addresses the Strawberry Pickers: 'Keep Your National Identity and Work in Peace with Everybody', *Cotidianul*, 13 August 2009).

3.2.1. The Romanian Strawberry Picker's Profile

According to a study implemented by the National Citizen Counsellor Offices Association (ANBCC) and briefly presented in a *Cotidianul* article entitled "A New Strawberry Pickers' Wave: Educated Young People Migrate to Great Britain in March-April 2007," the Romanian strawberry pickers' migrant profile went through a major change: people over fifty and with poor education level were still attracted to work in Spain and Italy, but they were replaced, or we should better say, joined by young graduates, with average incomes, who left their country to work in Great Britain. As the article says, this new category of labour migrants were young people of 22-30, unmarried, highly educated, and with an average family income over the national ratio, very active on the Romanian labour market. Another important aspect which ensured material security for both coming and going migrants was the fact that they were legally employed, with salaries above the national income rate, having even their own businesses in Romania. The article also referred to the preferred destination countries. The newly-made Romanian strawberry pickers added Great Britain as a third top destination country after Italy and Spain and preceding Germany. The study also ranked the Romanian strawberry pickers' starting off regions in the following order: Moldavia, Wallachia and Transylvania. (A New Strawberry Pickers Wave: Educated Young People Migrate to Great Britain, *Cotidianul*, 11 July 2007).

3.3. Integration Supported by the Host Country Institutions

Migrants' integration is achieved in significantly different ways and at different levels in the host countries.

A synthesis of the written press corpus devoted to Romanian strawberry pickers' integration shows that there was a major change in the relationships among migrants in 2007-2009 in the sense of their degenerating into conflicts, due to the world economic crisis.

Some of the articles published in 2007 focused on the tolerance for and cooperation of Spanish locals with Romanian strawberry pickers working in agriculture. This special category of Romanian migrants are positively perceived abroad since they rank first on the list of most hard-working employees, willing to work extra hours for modest salaries. This is not the case for Spain only. The British farmers 'craved' (to quote *The Times*) for Romanian and Bulgarian migrant workers: "Strawberries and raspberries fields in Britain will be left to rot in the field because there's nobody to pick them, British farmers quoted by *The Times* warn. They demand the Government in London to relax its immigration policies so that the Europe famous Romanian and Bulgarian 'strawberry pickers' can work in their area, too." (Shortage of Strawberry Pickers in Great Britain, *Cotidianul*, 5 July 2007), Britain offering 16,250 jobs in agriculture, as quoted by ANOFM (The British 'Crave' for Romanian Strawberry Pickers, *Cotidianul*, 3 January 2008).

The world economic crisis has lowered the balance for the local workers, a fact which has led to powerful conflicts between the employers in the host country, on the one hand, and their compatriots left without jobs and the migrants, on the other. Reference is made here to Spain as a host country (The Strawberry Pickers' Future Threatened by the Unemployed Spanish, *Cotidianul*, 17 March 2009; The Spanish Want to Be Strawberry Pickers, *Adevarul*, 21 September 2009).

The problem of permanent and temporary stay in the host country is still governed by the money earned. Settling in host countries is due, in the majority of cases, to the satisfactory unemployment tax (approximately 850 Euros) that the Romanian strawberry pickers receive from the host country government. Thus, they prefer staying in Italy or Spain during the summer instead of coming back home (Satu-Mare: Economic Crisis Makes Romanian Strawberry Pickers Come back Home, *Adevarul*, 8 May 2009; Arad: Strawberry Pickers Won't Come Home for Lack of Money, *Adevarul*, 10 August, 2009). The world economic crisis had a negative impact upon raising Romania's budget through the remittances provided by the Romanian strawberry pickers. In 2009, the figure amounted to 2.8 billion, 1 billion Euros less than in 2008 (Romanians Working Abroad Send Less and Less Money from Spain and Italy, *Adevarul*, 14 October 2009).

Spanish/Italian institutions and Romanian institutions functioning in Spain and Italy cooperate in order to carry out various supportive actions for the Romanian migrants living in these two EU countries.

The Romanian Research Institute for Culture and Humanities in Venice and Villa Amoretti Library are two of the Italian cultural institutions which support the cultural events organized for the Romanian diaspora in Italy: literary meetings, book presentations, theatrical performances. (Torino: Romanian Literature for the Romanian Diaspora, *Adevarul*, 1st May 2008).

The Italian Catholic Church in Lucca region welcomed the first Romanian diocese in Italy established under the patronage of the Romanian Orthodox Church: "I'm sure that this token of brotherhood will contribute to the social integration of the numerous Romanian community in Italy," said the Archbishop Castellani (Welcome to the First Romanian Diocese in Italy, *Adevarul*, 5 May 2008).

4. Conclusions

The data obtained after analyzing the written press corpus indicate that migration has both positive and negative effects when considering mentalities and social aspects both in the host and home countries. In such transition societies as the Romanian one is, the process of changing mentalities is very slow, hampering the institutional change. Through migration, the frequent contact of the immigrants with foreign societies, even for a short period, may accelerate the mentality changing process.

Among the positive effects of migration in the host countries we can include local economic development, an increase in the number of young population, entrepreneurial attitude, and increasing tolerance within countries with high migration rates such as Italy and Spain.

Some of the positive aspects traceable in the sending country include: the increase in Romania's budget through remittances and the slight development of certain regions due to the buildings raised by Romanian migrants back home.

Negative aspects manifested in the host countries include fewer work opportunities for the host population, whereas the negative aspects manifested in the home country include loss of work force, an aging, decreasing population, and the phenomenon of abandoned children.

Significant differences in their attitude may be noticed between the two Romanian newspapers *Adevarul* and *Cotidianul*. *Adevarul* devotes more articles to the issue of Romanian migration to EU countries (with special emphasis on Italy and Spain) and deals with this topic in extensive and well-written articles, avoiding stereotyping as much as possible. This is not the case with *Cotidianul*, which plays with stereotyping the Romanian migrants in the very headlines of the articles. Such choices are likely to influence the general opinion of the Romanian readership that is not familiar with the real situation that Romanian migrants have to cope with abroad.

The common element for the two Romanian newspapers is the constant authorship, a fact which favours an objective approach to the issue of migration and proves an improvement in the quality of Romanian journalism.

The analysis of the written press corpus in 2007-2009 underlines also the fact that linguistic and cultural proximity is as important as the economic profit for all Romanian labour migrants. Destination countries should remain attractive for economic, cultural, linguistic and historical reasons; migrant workers of all levels should integrate in the host country and then return home, having achieved two goals: change in mentality and acquisition of material and cultural values.

References:

- Constantin, Daniela-Luminita, V. Vasile, D. Preda, L. Nicolescu, *The Migration Phenomenon from the Perspective of Romania's Accession to the European Union*, Study no. 5, included in the PAIS II project, in *Romanian Journal Of European Affairs* VOL. 4 NO. 4, 2004 (online)
- IOM, *World Migration 2003*, International Organization for Migration, Geneva, 2003a
- Lazaroiu, S., "Romania: More 'Out' than 'In' at the Crossroads between Europe and the Balkans", in *Migration Trends in Selected EU Applicant Countries*, vol. IV, IOM, Vienna, 2003
- Open Society Foundation, *Public Opinion Barometer*, October, 2002

Web resources:

- http://www.ces.ro/romana/politica_imigratiei.html
- <http://euractiv.com>
- <http://infoeuropa.ro>
- <http://www.europa.eu.int>
- <http://www.omfm.ro>
- english.hotnews.ro/stiri-Press-Review-2031084-www.cotidianul.ro
- eurotopics.net/en/pressesechau/autorindex
- <http://www.iom.int/jahia/Jahia/activities/Europe/central-europe/rom>

Post-Berlin Wall European Cinema between a Global European Identity and a National One

Conf. univ. dr. Petru Iamandi
“Dunarea de Jos” University of Galati

Rezumat: Promovarea unei noi identități europene care să păstreze identitățile naționale dar și să creeze un caracter european comun a devenit catalizatorul europenismului promovat după căderea Zidului Berlinului. În pofida unor sceptici, printre care și Derrida, care susțin că acest deziderat este cel puțin problematic, eforturile depuse de organismele Uniunii Europene converg, încet dar sigur, spre o omogenizare a spațiului european. Unul dintre mecanismele folosite este sectorul audiovizual, cu precădere filmul, fie el documentar sau artistic, circulația la nivel european a celor mai reușite producții naționale contribuind la familiarizarea întregului continent cu specificul cultural al țărilor de proveniență și, prin extensie, la diseminarea și asimilarea valorilor. În acest sens exemplară se dovedește a fi cinematografia țărilor fost comuniste care oglindește cel mai fidel schimbările prin care trece Europa de azi.

Cuvinte-cheie: identitate europeană, identitate națională, omogenizare culturală

Since the Maastricht Treaty of 1992, which established the European Union, the renewed Europeanist project has availed itself of institutions, legal provisions, and a new cultural politics meant to integrate its states, its fractured economies, and its varied peoples. The reasons to join the new European Union as the harbinger of a unified Europe have been of an economic, social, and political nature, ranging from the need to enter and participate in new liberalized markets, to the call for modernization and a new visibility, to the compulsion to get away from a stagnant past into prosperity, mobility and security.

There is another equally important reason to promote a unified Europe, the fact that only as a supranational entity can Europe meet the challenge of the new globalized universe that started to take shape during the 1980s. The agents of globalization – interdependent markets, multinational capital, cross-border technologies, labor migration, and people’s mobility – have blurred borders and have required as interlocutor not the small states of Europe but an overarching organization that might mediate on their behalf for mutual benefit. Which is, at its core, the meaning of supranationalism: “only a supranational Europe can become a global Europe” (Rivi, 2007: 140).

The promotion of a European identity aimed at preserving old and new identities while trying to foster a common European character has become the catalyst of the renewed post-1989 Europeanism. The insistence of the Maastricht Treaty on a common European character, cultural diversity, and the distinctive cultures of the member-states has been translated into numerous initiatives. A privileged site for envisioning the new Europeanness has been the audiovisual sector, based on the ability of audiovisual media, and cinema in particular, to construct and disseminate ideas of nationhood and identity at the national, supranational, and global levels. The MEDIA Program, the Eurimages Fund, the Convention on Cinematographic Co-Production, the establishment of the European Film Academy, the EFA awards, and the Europa Cinemas network have converged in the attempt to design one common European space and forward a European consciousness.

However, quite a number of prominent political philosophers have found the possibility of a European identity problematic. In his essay *The Other Heading* (1992), Jacques Derrida, for instance, states that “the injunction seems double and contradictory for whoever is concerned about European cultural identity: if it is necessary to make sure that a centralizing hegemony (the capital) not be reconstituted, it is also necessary, for all that, not to multiply the borders, i.e. the movements and margins... Responsibility seems to consist today in renouncing neither of these two contradictory imperatives” (Derrida, 1992: 44). Consequently, Derrida calls for a Europe that refuses self-identity and engages rigorously with what he terms “the heading of the Other.” Given the level of ideological struggle over the terms and conditions of the new Europe, it is perhaps not surprising that public discourse on European identity tends to take up the question in exactly the binary forms of Europe/Other that *The Other Heading* problematizes.

European cinema, it seems, experiences a similar structural dilemma: how to become European – as opposed to simply continuing an older model of national cinemas. As film historian Mark Betz notes, this debate obscures at least as much about European cinema as it illuminates. Films made in Europe have frequently been coproduced by two or more countries at least since World War II, and the idea of “pure” national film cultures is a myth (Betz, 2001). According to this historical revision, “Italian” or “French” art films are already European, and the anxieties of the cultural moment immediately after the fall of the Berlin Wall miss the point or, at the very least, beg the question. Simply put, while conservatives make national sovereignty, immigration, and ethnic minorities into social problems, film cultures evolve an opposing liberal concern with regionalism, minority representation, and transnationalism.

Post-Berlin Wall European cinema maps the spaces of Europe “today,” speaking both of and from the changing spaces of the continent. Most important, it does so as a textual work, blending cinematic space and geopolitical space. It is “a form of writing that articulates both the discursive and the referential spaces of nations” (Galt, 2006: 4).

While internationally European films code as both “not-American” and, in many markets, “not-Asian,” “not-Latin American,” and “not-Middle Eastern,” within an internal European hierarchy, French, British, and Italian films mean quite different things to audiences than do, say, Czech, Swedish, and Romanian ones. These encrustations of cultural meaning are by no means new, but they are mutable, and like any other historical period, the post-Berlin Wall era can be characterized by such specific forms as *heritage films*, *popular memory films*, and *anti-spectacular films*.

Particularly prevalent in western Europe, the *heritage film* (Galt) is “a critically and industrially contentious notion that gets to the heart of contemporary discourses on European culture, identity, and film production policy” (Galt, 2006: 7). In general terms, heritage films use high production values to fill a mise-en-scene with period detail, representing their national pasts through sumptuous costume, landscape, and adaptations of well-known literary novels (see *La Vie de Bohème*, Kaurismäki, 1992, and *Beau Travail*, Denis, 2000). Generally costume dramas rather than history films proper, and mostly dealing with romanticizable eras such as the nineteenth and early twentieth centuries, these films are most often criticized as nostalgic attempts to whitewash the national past for both reactionaries at home and the more gullible foreign markets. Antoine de Baecque, for instance, says that they have a common polish, a homogenized prettiness that lacks genuine engagement with place. Instead of representing the genuine differences in European cultures, he claims, heritage films smooth out history and image. The critic contrasts this negative view of an official European cinema with what he considers a contemporary countercinema, including films by Emir Kusturica, Lars von Trier, Alain Tanner, Pedro Almodovar, and Otar Iosseliani (de Baecque, 1992).

Structuring personal rather than heritage histories, popular memory films show a young protagonist coming of age in a historically specific setting, with the story often framed as flashbacks or narrated *as* memory by the same character as an adult looking back at his past. Many of these films use comedy to locate national histories within “universal stories” of family drama and childhood romance (see *Toto le héros*, Van Dormael, 1991). In others, the comedy involves a more satirical view of national history, and, given the region’s histories of both black comedy and political censorship, it is perhaps not surprising that many examples of this use of the childhood comedy trope come from Eastern Europe (see *Tito and Me*, Marković, 1992). These invocations of popular memory can seem open to the same critiques as the heritage film: “the problem becomes not a self-absolving version of history but yet another avoidance of the political, this time through the self-involved world of childhood” (Galt, 2006: 12).

With the 1995 *Dogme Manifesto*, anti-spectacular cinema became arguably the most influential European film movement. Its signatories promised not to use special effects, to periodize, or to make genre pictures but only to shoot on location with available props and natural lighting. The manifesto states: “Today a technological storm is raging of which the result is the elevation of cosmetics to God. By using new technology anyone at any time can wash the last grains of truth away in the deadly embrace of sensation. The illusions are everything the movie can hide behind” (*Dogme Manifesto*, 1995).

This manifesto demonstrates both the centrality of spectacle in any efforts to rethink European cinema and the way in which historicity has become closely connected to spectacle, even – or perhaps especially – for those who seek to oppose them both. For the members of Dogme, historicity is as much a problem for realism as spectacle, a position that makes no sense in relation to, say, classical Hollywood history films but, rather, is logical only in response to the spectacular histories of the European heritage film. While the grainy digital video (DV) of Thomas Vinterberg’s *Festen* (1998) produces its own visual beauty, its low-light and low-life immediacy clearly stands in a dialogic, if antagonistic, relationship with the aesthetics of *la belle image*.

Nowhere have anti-spectacular films been more popular than in the former communist countries. While these countries have varied film industries and traditions, they show a recurrent interest in European Otherness, a desire to chart new itineraries and to see identity otherwise. An early instance of this impetus is the German documentary *Videograms of a Revolution* (1992), directed by Harun Farocki and Andrei Ujica, in which the filmmakers compile footage shot by many Romanian groups and individuals in an attempt to document the uniquely mediatic nature of the Romanian revolution. This strategy is both alienating and affective: the spectator becomes highly aware of the position of the camera and sometimes of the danger that the cameraperson is in. At the same time that the film questions the objectivity of the politically contested video image, it commands authority in its capturing of a complex profilmic now.

A film that makes even clearer the importance of new itineraries is *Chico* (Fekete, 2002), a German, Hungarian, Croatian, and Chilean coproduction. The protagonist is a national and ethnic mongrel, part Jewish, part Christian, with a mix of European and South American roots. Beginning in the 1960s, he takes part in political upheavals in Bolivia and Chile; travels to Europe; works as a spy, a soldier, and a journalist; and ends up in the 1990s fighting for Croatia in the Yugoslav wars. *Chico*’s narrative forms a picaresque itinerary, weaving through many wars and revolutions, but amid the chaos there is a persistent questioning of the relationships among spatial identities (nationality, ethnicity, language), histories (war, revolution, coup), and ideologies (from South American socialisms to European post-Communism).

A more ambiguous text is *Buttoners* (Zelenka, 1997), a Czech film that includes contemporary narratives, as well as a key story set during World War II. It takes place in a foreign country, Japan, and narrates the lucky escape of Kokura, slated as the target for the atomic bomb that was diverted to Hiroshima because of bad weather. The rest of the film consists of several small stories, interconnected in unexpected ways. The Japanese narrative returns when a group of girls at a seance raises the ghost of one of the American pilots, who wants to apologize for his actions in 1945. Director Petr Zelenka is known for his absurdist style, and *Buttoners* can be read within a Czech aesthetic history of surrealism. The film’s coincidences of time, space, and characters suggest that geopolitics, like love, is arbitrarily determined. But, as with a previous generation of Czech surrealist films, the fantastical events in *Buttoners* entail a political logic. While arbitrary cruelties often refer obliquely in Czech cinema to the absurdities of life under state Communism, *Buttoners* suggests a new state of affairs: a lack of any social or ideological fixity, seen, for instance, in bizarrely

humorous sexual perversity. An integral part of this incoherent system is the haunting presence of the history of World War II. Here, the apparently arbitrary itinerary slips from Hiroshima to Prague and from sexuality to technology. The Other is not Western Europe as much as Japan, America, and the altered place of Czechoslovakian history in the world system.

In Hungarian Robert Koltai's popular films of the 1990s - *We Never Die*, 1993, and *Teacher Ambar*, 1998 - adolescent boys are learning how to be men from the invaluable lessons that only likable and poetically inclined scoundrels of a previous generation can impart to them. While the earlier film rides the wave of postsocialist optimism and resurgent nationalism to popularity, the later one is bogged down by its own skepticism and a too romantic subplot between the lustful middle-aged teacher and a female student.

In Polish Robert Gliniski's black-and-white documentary style feature *Hi, Tereska*, 2001, Tereska, who lives in a Warsaw tenement with an unemployed, violent, and alcoholic father and an uncommunicative, church-bound, factory-worker mother, has all her angel-dreams crushed by loveless circumstances. Under peer influence, she drifts toward cigarettes, alcohol, horny teenage boys, and petty theft. She strikes up a friendship with Edek, a handicapped factory doorman; when Edek reveals his own emotional-sexual desperation, she murders him. In Poland, the film became a much-discussed social document about a new generation of hopeless young people and rising adolescent crime. It also made international media news by virtue of the fact that the actress playing Tereska, whom Gliniski found in an institution for juvenile delinquents and whose performance won numerous festival awards, disappeared after the film was completed to resort to her old criminal habits. They found her a year later and placed her in another institution (Imre in Shary and Seibel, 2007: 81). In Gliniski's film the degree of intimacy and permeability between life and fiction grows beyond the desire to document slices of reality unseen by propaganda cameras and mainstream films, owing something to the postmodernist aesthetics that increasingly encompass postsocialist societies.

Serbian Emir Kusturica's *Underground* (1995) offers a unique perspective on history from the position of a historically repressed and suppressed Other. It presents, through the epic story of two friends, a potent allegory of Yugoslavia from the aftermath of World War II to the bloody breakup of the Federated People's Republic, officially sanctioned in 1995, but still unresolved at the most basic levels of living. The director demonstrates that history is not a unitary and emancipatory process destined to realize the perfect man; rather, it is first and foremost a construct tailored to the particular, privileged needs of a specific ideology. This attitude, however, remains firmly rooted into the historical, political, and social realities of the time and place. The self-reflexiveness in which the film is steeped "does not assert the autonomy of Art to the detriment of history; it engages, instead, with the historical context to produce the only historical knowledge we can access, one that takes place in the present, therefore always *a posteriori*, from a distance in space, or time, or both (Rivi, 2007: 103-104)

The five films that might constitute a canon of 21st century Romanian cinema - Cristi Puiu's *Stuff and Dough* (2001) and *The Death of Mr. Lazarescu* (2005), Corneliu Porumboiu's *12:08 East of Bucharest* (2006), Radu Muntean's *The Paper Will Be Blue* (2006), Cristian Mungiu's *4 months, 3 Weeks and 2 Days* (2007) – all confine their action to a single day and focus on a single action. In each case the action is completed but a haunting sense of inconclusiveness remains. The narratives have a shape, but "they seem less like plots abstracted from life than like segments carved out of its rough rhythms" (Scott, 2008: 33). The characters are often in a state of restless motion confused about where they are going and what they will find when they arrive. The camera follows them into ambulances, streetcars, armoured vehicles and minivans, communicating with unsettling immediacy their anxiety and disorientation. The basic stylistic elements these films share are a penchant for long takes

and fixed camera positions, a taste of plain lighting and everyday décor, and a preference for stories set amid ordinary life.

The Death of Mr. Lazarescu, for example, chronicles the last night in the life of its title character, a flabby 63-year-old Bucharest pensioner with a stomachache and a drinking problem. Filmed in a quasi-documentary style in drab urban locations – a shabby flat, the inside of an ambulance, a series of fluorescent-bulbed hospital waiting and examination rooms – it follows a narrative arc from morbidity to mortality punctuated by casual, appalling instances of medical malpractice.

In these films there is an almost palpable impulse to tell the truth, to present choices, conflicts and accidents without exaggeration or omission. This is undoubtedly a form of realism – the directors are sometimes described as neo-neorealists (Galt and Schoonover, 2010: 13) – but its motivation seems to be as much ethical as aesthetic, less a matter of verisimilitude than of honesty. Although the wobbling camera and the use of unflattering available light create an atmosphere of tough, unadorned naturalism, the films are also remarkably artful pieces of work, with strong, unpredictable stories, rigorous camera work and powerfully understated performances.

There is also an unmistakable political dimension in these films, even when the stories themselves seem to have no overt political content. The emptiness of authority is almost ubiquitous, against a background imbued with “a pervasive rudeness and suspiciousness, the malevolent hangover from many years of a police state” (Denby, 2010: 83): the doctors who neglect Mr. Lazarescu; the small-time TV host in *12:08 East of Bucharest*; the swaggering army commanders and rebel leaders in the *Paper Will Be Blue* – all of them display a self-importance that is both absurd and malignant. Their hold of power is mitigated sometimes by stubborn acts of ordinary decency: an ambulance technician decides to help out a suffering old man who is not very kind; a student stands stoically by her irresponsible friends; a militia officer, in the middle of a revolution, goes out of his way to protect an idealistic young man under his command.

The critical discourse, success, and transnational validation conferred by awards and festivals upon most of the above-mentioned films, demonstrate how these films are highly significant in terms of a Europeanness that they envisage, even if — or because — such identity may be highly contested. As they explore the specific layers of cultural identities that make up today’s Europe, national cinemas are constantly redefining these boundaries, as well as our notion of what in fact constitutes “Europeanness.” As a template for political dialogue, they provide a prism of opportunities for a global European cinema.

References:

- Betz, Mark, “The Name Above the (Sub)Title: Internationalism, Coproduction, and Polyglot European Art Cinema,” *Camera Obscura* 16:1, no. 46, 2001, pp. 1–44.
- de Baecque, Antoine, “Le Cinema d’Europe a la recherche d’une forme,” in *Cahiers du Cinéma*, no. 455–456, 1992, pp. 78–79.
- Denby, David, “Men’s Laws,” in *The New Yorker*, February 1, 2010, pp. 82–83.
- Derrida, Jacques, *The Other Heading: Reflections on Today’s Europe*, trans. Pascale-Anne Brault and Michael B. Naas, Indiana University Press, Bloomington, 1992.
- Dogme Manifesto*, <http://www.dogme95.dk/menu/menuset.htm>. 1995.
- Galt, Rosalind, *The New European Cinema*, Columbia University Press, New York, 2006.
- Galt, Rosalind and Karl Schoonover (eds.), *Global Art Cinema. New Theories and Histories*, Oxford University Press, Oxford, 2010.
- Imre, Anikó, “Angels and Blockers in Recent Eastern and Central European Films,” in Timothy Shary and Alexandra Seibel (eds.) *Youth Culture in Global Cinema*, University of Texas Press, Austin, 2007, pp. 71–86.
- Rivi, Luisa, *European Cinema after 1989. Cultural Identity and Transnational Production*, Palgrave Macmillan, New York, 2007.
- Scott, A. O., “New Wave on the Black Sea,” in *The New York Times Magazine*, January 20, 2008, pp. 30–35.
- Shary, Timothy and Alexandra Seibel (eds.), *Youth Culture in Global Cinema*, University of Texas Press, Austin, 2007.

Exiled Writer's Linguistic Identity within the Context of Globalization

Assistant Mihai Ion
"Transilvania" University of Braşov

Rezumat: (E/I)migrantul este o specie de „falie“, de „interstiţiu“, condamnat pe viaţă să penduleze între polii a două spaţii/culturi diametral opuse: una de origine, cealaltă de adopţie, una „marginală“, cealaltă „centrală“. Drama sa, generată de sentimentul pierderii aderenţei la cultura „sursă“, este dublată traumatic de drama insuficienţei aderenţe la cultura „ţintă“. Unul dintre cele mai importante criterii de stabilire a apartenenţei unui scriitor la o anumită literatură/cultură este limba în care scrie. Pornind de la acest criteriu fundamental, sunt analizate într-o primă instanţă raportările – nu lipsite de o oarecare doză de tragism şi nostalgie a originilor – la relaţia limba maternă – limba de adopţie ale unor autori precum Norman Manea, Mircea Eliade, Vintilă Horia, Ştefan Baciu, care nu au abandonat cultura matriceală, în care s-au format intelectual, optând pentru redactarea operei literare (parţial sau total) în limba română. Apoi analiza va fi condusă către cazul unor autori precum Andrei Codrescu şi Petru Popescu, eliberaţi de obsesia unice identităţi lingvistice şi culturale şi pe deplin adaptaţi la noul context al unei culturi global(izate). Demersul analitic se va îndrepta firesc către o concluzie evidentă oricărui observator al lumii actuale: În zilele noastre, scriitorul se poate simţi „acasă“ în mai multe spaţii geografice şi lingvistice, valorificând diversitatea mijloacelor de comunicare ale societăţii contemporane.

Cuvinte-cheie: exil, cultură „sursă“ vs. cultură „ţintă“, limbă maternă vs. limbă de adopţie, identitate lingvistică, globalizare

1. Introduction

Since the fall of the ‘Iron Curtain’ and the abolition, within the European area, of the great historical dichotomy *capitalism* vs. *communism*, as well as the hybridization of the two political systems in contemporary China, it has become obvious that the world is plunging headlong into **globalization** – a worldwide unity of disparate identities, meant to function according to common norms and standards. The stereotypes of each actor involved in the process will contribute to the effect of an entropic, international equilibrium, mainly socio-economic in nature, as well as cultural. In this context, “nation or national state must not be opposed to globalization. They are embedded in this process. In this light, globalization does not appear as something destructive, meant to eradicate specificity. Globalization can no longer be understood in terms of a threat to identity, but as a phenomenon which preserves, avows, and strengthens nations.”¹ Thus, the two elements of the binomial *globalization–identity* should not be mutually exclusive, but complementary.

It has long become a cliché the statement that we are living in a ‘global village’. Due to the amazing evolution of mass-media (especially the satellite television) and the Internet, closely linked to the fact that English language has gained the status of a *lingua franca*, the world has shrunk its space and neared its poles. Borders, in Europe, are becoming ever more transparent and symbolic. Information is sent instantly and communication carried out in real time. It is now almost impossible that the old national identities should not interact, leading to a flexible and permeable multiculturalism.

It is undoubtedly of great interest to discuss – within this context of globalization – those shifts in the Romanian exiled writer’s perception of his own linguistic and cultural identity. And that, the more so as exile has all the features of a *reversed globalization*: exile implies the movement toward the centre of a finite, provincial, minor culture, with the memory of its origin and an archetypal, mythical structure, with a *genius loci* (‘local spirit’) and national specificity; globalization – on the other hand – entails the expansion toward periphery of a limitless, cosmopolitan, dominant culture, with neither memory nor mythology, with a universal spirit and transnational specificity (if any).

To start with, we will look at the way in which a typical, common exile – with no specific profession – perceives himself. By looking through his eyes and understanding his anguish, we will be able to better comprehend the exiled writer’s almost obsessive need for defining his identity and avowing his affiliation to the native literature/culture.

2. The (e/im)migrant and his complexes

“By definition, going into exile means taking a one-way road. Yet the exile in itself can only be understood in terms of a double perspective: the exile leaves/ emigrates from his native country and reaches/immigrates into his adoptive country.”² This is the dual perspective, of the *insider/outsider* type, which S. Alexandrescu suggests in analyzing a bicephalous character: **the (e/im)migrant**. This is an ‘interstitial’ species, destined to oscillate between the poles of two different spaces/cultures: one native and ‘peripheral’, the other adoptive and ‘central’. His drama resides in both losing contact with his *source*-culture and taking a feeble grip to the *target*-culture; hence, his fundamental complex: the sensation of *invisibility*. His transparency is given by the fact that “At the two extremes of his journey, he is regarded differently: the emigrant’s departure is felt with a sense of relief (‘we got rid of him!’), regret (‘what a pity he left’), envy (‘what a shame we stayed’) or resentment (‘another one has made it!’), while the immigrant’s arrival is tackled with indifference, annoyance (‘what’s this one doing here’) and, again, resentment (‘he’s coming to teach us the alphabet!’), although sometimes, especially on formal occasions, when it is not fit to speak otherwise, he is declared that ‘your presence is a great honour to us’. In both situations, the (e/im)migrant is looked askance at.”³

He displays a deviant behaviour with regard to both communities: he leaves from where the others stay and reaches the place where the others have been forever. It is a paradox he cannot overcome. Whatever he may do, he is overwhelmingly aware of his ‘otherness’: “Every (e/im)migrant’s dream is therefore to abolish the difference, in the same way as other typical deviants dream of removing their stain or stigma: a black person wants to look like white people, a child and an old man wish they were adults (at last and again, respectively), the crippled – a healthy person...”⁴

S. Alexandrescu shows an astute psychological grasp in noticing the fact that the immigrant can gain some access to the *public* life in the host country – formally ensured by antidiscrimination laws – but never will he enter the *private* life, the circle of friends of a native person, because of his allogeneous nature: “This means the immigrant’s integration into society, to some extent, as far as his *public* life is concerned, but it is never the case for the *private* one. The law compels the majority to (formally) respect the minority, but not to make friends with it.”⁵ Hence, the minority’s centrifugal tendency to organize its private life in *parallel* ethnic communities, or cultural ‘enclaves’, beside that/those of the majority, with no interference, or strictly incidental contacts.

This ‘psychological profile’ of the (e/im)migrant as depicted by Prof. Alexandrescu seems extremely useful in understanding the emotional background and the moral traumas which the Romanian writers of the exile felt and almost invariably confessed.

In the sense of the above discussion, to become ‘invisible’ means to lose your native cultural identity, with no chance to replace it with a new one. Therefore, most Diaspora writers considered the issue of their affiliation to Romanian literature, invoking the preservation of mother tongue in their work as a major criterion in maintaining their linguistic and cultural identity.

3. Language and identity. The issue of affiliation to Romanian literature

There are worldwide, “pushed beyond the boundaries of their country by unfair and sometimes dramatic circumstances, a number of writers who belong to Romanian literature: because they write – most of them – in Romanian language, because they write from within an unaltered Romanian culture and tradition, because they consider themselves Romanian writers,” notices Constantin Eretescu in his journal⁶, establishing three of the most important criteria in defining a writer’s affiliation to a certain literature: the language of his writings, his background culture, and the writer’s self-proclaimed belonging to his native ethnicity. It

is the viewpoint of an *insider*, who has experienced the exile at his own expense. Similarly, the critic Aurel Sasu, one of the ‘domestic’ researchers of Romanian literary exile across the Atlantic, observes that “(Romanian) literature is one and the same in Bucharest, New York, Madrid, Paris or London.”⁷

Discussing the issue of linguistic identity, Mihaela Albu remarks: “To a large extent, the exiled writers (especially those who fled the country after the instauration of communism and realized the impossibility of their return) preserved their Romanian expression, continued to think in Romanian, to write, publish newspapers and magazines, even set publishing houses – in other words, to ‘move’ as much as possible their ‘country’ with them, struggling thus by all means to remain what they had been back home and, ultimately, to maintain their identity.”⁸

In an interview given to Victor Eskenasy, on being awarded the famous ‘Médicis Etranger’ prize for the novel *Întoarcerea huliganului* (*The Hooligan’s Return*), Norman Manea avows his affiliation to Romanian literature, by virtue of the same fundamental criterion – *language* as a form of artistic expression: “I am a Romanian writer – that’s how I consider myself – and I still believe that an essential criterion in classifying an author is the language in which he writes, not being a woman, a homosexual or a catholic... My language is Romanian; I have been formed and ‘deformed’ in Romanian culture.”⁹

Mircea Eliade, who – as we know – wrote his entire belletristic work in Romanian, perfectly realizes that literature calls for the innermost imaginary and verbal resources of human being, which are to be found in the primordial space of native culture: “I couldn’t have been creative if I hadn’t stayed in my world, which was primarily the world of Romanian language and culture.”¹⁰ It is obvious that, in Eliade’s view, the conservation of one’s linguistic identity is compulsory for preserving the creative side of one’s existence. This option for the mother tongue as a form of artistic expression places the writer in the Romanian literary and cultural patrimony.

Another important exiled author, Vintilă Horia, composed his epic work in Spanish and French, while choosing Romanian for his lyric production. With the last novel, *Mai sus de miazănoapte* (*Upper North*, 1992), he ‘connected’ thoroughly to his native language: “I may say that [...] never have I parted with nor broken loose from Romania, and I managed not to detach or lose myself, in fact, by writing poems in Romanian,” states the author in an interview¹¹ given to the journalist Marilena Rotaru, expressing the interdependence between language and identity. By the same token, the author confesses in the postface to the volume of poetry *Viitor petrecut* (*Consumed Future*, 1990), addressed to Romanian readers: “... I could endure the adventure of exile by writing, now and then, in Romanian – not only short stories, articles and essays, but mostly poems. It was a way of replacing the lost Country.” In this case too “the loftiest language, that of poetry” plays a vital part in preserving identity.

Having been asked in an interview about the destiny of his artistic creation and his position in the national history of literature, Ștefan Baciu unswervingly avows his affiliation to Romanian lyricism and hopes in a redemptive moment of grace, when things come to normal and Diaspora’s work is revisited from a purely aesthetic perspective, in a value-centered approach: “I position myself in Romanian literature exactly where my place is: in Romanian poetry. And I am convinced that, sooner or later, it will come the day when a true history of Romanian poetry will be written, when all Romanian poets scattered throughout the world – who are passed over in silence in Romania – will find their rightful place. [...] So I position myself in Romanian poetry, as a now exiled Romanian poet, and I am certain that, post-mortem, [...] a critic will come that will know how to set things straight and will find the place that each of us organically fit into.”¹²

In Ștefan Baciu’s view, the centrifugal effect of a hostile political context (“if history has pushed us aside, out of our trail”) should not lead – fatalistically and irreversibly – to a

loss of ethnic consciousness and cultural identity: “I consider myself a Romanian writer, even when I write in Spanish, Portuguese, or German, things that my readers in Latin America find interest in.”¹³ In fact, the writer is no stranger to the experience of cultural diversity. On the contrary, we may claim that at the time of the interview (February 1st, 1989) he had already been engaged in a global-type culture. Let us remember that Ștefan Baciu comes from a multicultural environment (his native city of Brașov), that he graduated primary classes from the Transylvanian Saxon School, and in the year of his literary debut (1933) he published in *Klingsor* magazine poems translated into German. It is the most important existential ‘baggage’ with which this *globetrotter* of Romanian lyricism will travel worldwide, perfectly equipped for the contact with, and adaptation to, other cultures.

So far we have discussed about those writers who chose to preserve their ‘primordial’, linguistic and cultural identity. “And yet – as Mihaela Albu observes – even though, in general, the Romanian writers who live(d) beyond the borders confirm(ed) what Ștefan Augustin Doinaș – a major writer who has chosen not to flee the country – had stated, namely that ‘we always struggle within the placenta of our original existence’, we cannot exclude that category of writers who have adopted (partially or totally) the new language of their host country.”¹⁴

Among the local critics there have been frequent debates over the issue of affiliation to national literature of those writers of Romanian origin who write and publish in other languages in their adoptive countries, within the context of their entering our literature through the gate of translation, like any other foreign writer. To this question, Prof. Ștefan Stoenescu – a famous Anglicist and translator, member of American-Romanian Academy of Sciences and Arts – answered very pertinently: “Insofar as a writer is assimilated and recognized as such in other culture (and literature), his chances to be reintegrated into his original culture (and literature) are diminishing. Eugen Ionescu can still be related to I.L. Caragiale and Urmuz. The influence remains unaffected by the transplantation in a different cultural environment. Of course, some motifs and ideas can be traced back and followed in the area of the playwright’s original experiences, but they will not have enough strength to displace and relocate him in the former cultural environment. Eugen Ionescu’s case (and Emil Cioran’s, to some extent) is nonetheless singular. In most cases, to write in other language is a chimerical endeavour that implies the mere synchrony of the adopted language at the most (absolutely sufficient for ordinary communication), but not its diachrony or history (absolutely crucial in establishing an organic relationship of fusion with the literary history of the adoptive culture).”¹⁵

In Stoenescu’s view, there are two types of exiled writers: some, more or less ‘hybridized’, remain in a cultural *no man’s land*, in a fault area, being equally rejected by the ‘centre’ to which they have adhered, and the ‘periphery’ from which they have separated; others – the great universal spirits – sense and apply, *avant la lettre*, the principles of **globalization**, transcending the limitations of a certain national territory and a unique identity, by fully assimilating a ‘central’ adoptive culture and equally lending prestige to the ‘peripheral’ culture of their origin. It is the case of world-famous Eugen Ionescu and Emil Cioran in the French-speaking cultural environment, but also of the popular Andrei Codrescu or Petru Popescu, contemporary Romanian-American writers.

It is his incredible success to the reading public – both at home and on American land – that particularizes Petru Popescu among his fellow writers. The success of his novels – that determined Laurențiu Ulici to acknowledge his merit as “the widest-read fiction writer of the late ’60s and early ’70s” – can be attributed to a vast complex of *textual*, *paratextual* or *autobiographical* elements. To these features one may add the urban, authentic atmosphere and slight touches of revolt against the regime which render the early texts subversive—a key to success in the totalitarian period.

Apart from the much acclaimed reception the author enjoyed at the time – that brought him an inexhaustible source of sympathy – Petru Popescu bridges the gap between two epochs and two political systems: the *totalitarian regime* in Romania and the *democratic regime* – both American and post-revolutionary Romanian, with all its specific aspects.

Moreover, Petru Popescu has undergone two stages in his development as a writer: one in his native culture and the other in his adoptive country. The former implies a continuation of the inter-war modern novel, concerned with authenticity, but equally entails a polemic attitude toward the proletarian culture and formalism of the epoch. The latter implies the contact with the American literary models – Conrad, Hemingway – as well as with the *entertainment* industry. Furthermore, it involves writing in the language of the adoptive country (i.e. English) a real challenge for any exiled writer. In an interview given to the TV hostess Delia Budeanu, Petru Popescu himself is aware of the fact that “To become the leader of a generation was easier by writing in Romanian. To produce valuable literature in a language spoken by hundreds of million of people is harder.”¹⁶ English language got the writer to face his own limitations, to expose himself to a public insensitive to subversive innuendoes, but on the other hand it offered him the chance of revival with an all-new, cosmopolitan identity, as well as to become rich and famous.

Andrei Codrescu is the exiled writer who, in an age of plurilinguism and multiculturalism, has easily overcome the problem of a unique cultural and linguistic identity. Being asked by Nicolae Stoie, the chief editor of *Astra* magazine, what means to the American writer Andrei Codrescu to ‘return home’, he replied: “As a writer, my ‘home’ has always been the language, the language in which I have written and lived. I have lived in both Romanian and English, and I am home in both of them. In our time it is possible, thank God, for a man and a writer to be home in two or five countries, in two or five languages.”¹⁷ This ubiquity of the concept of ‘home’ by cultural and linguistic expansion is specific to a new type of understanding the world and relating to it, typical of a globalization approach. Unlike the majority of his fellow-writers in exile – who take steady pains to preserve their linguistic identity and their affiliation to Romanian culture – Andrei Codrescu opts for the metaphor of the American *melting pot* in defining his multi-faceted identity: “Once again, it is not about two distinct identities: my ‘American’ identity is not torn apart from the ‘Romanian’ one – I am an amalgam, a crossbreed. This amalgam also consists of my Jewish origin, of my childhood in Sibiu, of Transylvania, of all the cities I have lived in and all the languages I have spoken, including the German and Hungarian of my early childhood.”¹⁸ With this perspective, the writer overcomes the ‘nostalgia of origins’ with its inherent tragic echoes, joining – alongside Petru Popescu and other fresher names of our literary exile – the group of those released from the obsession of a unique cultural and linguistic identity.

Nowadays, within the new context of a global(ized) culture, *a writer can make himself at home in more than one geographic and linguistic space, by resorting to the diverse means of communication in today’s society: “The present-day richness and the gift of immediate communication make it possible the multi-identity man, enriched by ‘homes’ and languages. The obsession of a unique identity only diverts us away from the contemporary reality and pushes us off the history’s track.”*¹⁹

Notes:

[1] Miliana Șerbu, Constantin Gheorghe (eds.), *Globalizare și identitate națională. Simpozion: București, 18 mai 2006*, Ed. Ministerului Administrației și Internelor, Bucharest, 2006, p. 5.

[2] Sorin Alexandrescu, *Invizibilitatea emigrantului*, “Secolul 20”, 10-12/1997, 1-3/1998, pp. 217-218.

[3] *Ibidem*, p. 218.

[4] *Ibidem*, p. 219.

[5] *Ibidem*.

[6] Constantin Eretescu, *Pensiunea Dina (Jurnal de emigrație)*, Ed. Fundației Culturale Române, Bucharest, 1995.

[7] Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, Albatros, Bucharest, 2001, p. 5.

- [8] Mihaela Albu, *Prezențe spirituale românești în spațiul american. Recuperări necesare*, "Philologica Jassyensia", II, 2, 2006, p. 149.
- [9] See Victor Eskenasy's interview with Norman Manea, in „Suplimentul de cultură“, 27, November 4-10, 2006, p. 3.
- [10] Mircea Eliade, *Memorii (1907-1960)*, Humanitas, Bucharest, 2005, p. 204.
- [11] Marilena Rotaru, *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, Ideea, Bucharest, 2002, p. 12.
- [12] See Constantin Eretescu talking to Ștefan Baciu, *Poezia în libertate*, in „România literară“, 18, May 3, 1990, p. 12.
- [13] *Ibidem*.
- [14] Mihaela Albu, *idem*, p. 149.
- [15] Laurențiu Orășanu, *Timpul – Rană Sângerândă*. An Interview with Ștefan Stoescu and Gabriel Stănescu, in “Conexiuni”, 22-23, Dec. 2006 - Jan. 2007, <http://conexiuni.net/autori/Stefan%20Stoescu/pornire-Stefan%20Stoescu.htm>.
- [16] The quotation comes from an interview the author gave to Delia Budeanu in the TV show “Oamenii timpului nostru” (*The People of Our Time*), on the channel Antena 2, on November 14, 2009.
- [17] Nicolae Stoie, *Obsesia unicei identități nu face decât să ne îndepărteze de realitatea contemporană*. An Interview with Andrei Codrescu, in „Astra“, New Series, I (XL), 1, December 2006, p. 13.
- [18] *Ibidem*.
- [19] *Ibidem*.

Bibliography

- Albu, Mihaela, *Prezențe spirituale românești în spațiul american. Recuperări necesare*, "Philologica Jassyensia", II, 2, 2006, pp. 147-157.
- Alexandrescu, Sorin, *Invizibilitatea emigrantului*, "Secolul 20", 10-12/1997, 1-3/1998, pp. 217-223.
- Eliade, Mircea, *Memorii (1907-1960)*, Humanitas, Bucharest, 2005.
- Eretescu, Constantin, *Poezia în libertate*. An Interview with Ștefan Baciu, "România literară", 18, May 3, 1990, pp. 12-13.
- Eretescu, Constantin, *Pensiunea Dina (Jurnal de emigrație)*, Ed. Fundației Culturale Române, Bucharest, 1995.
- Orășanu, Laurențiu, *Timpul – Rană Sângerândă*. An Interview with Ștefan Stoescu and Gabriel Stănescu, "Conexiuni", 22-23, Dec. 2006 - Jan. 2007, <http://conexiuni.net/autori/Stefan%20Stoescu/pornire-Stefan%20Stoescu.htm>.
- Rotaru, Marilena, *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, Ideea, Bucharest, 2002.
- Sasu, Aurel, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, Albatros, Bucharest, 2001.
- Stoie, Nicolae, *Obsesia unicei identități nu face decât să ne îndepărteze de realitatea contemporană*. An Interview with Andrei Codrescu, "Astra", New Series, I (XL), 1, December 2006, pp. 12-13.
- Șerbu, Miliana, Constantin Gheorghe (eds.), *Globalizare și identitate națională. Simpozion: București, 18 mai 2006*, Ed. Ministerului Administrației și Internelor, Bucharest, 2006.

La démocratie et l'autoritarisme dans l'Europe Médiane

Lector. univ. dr. Mara Magda Maftai,
L'Académie d'Études Économiques de Bucarest

Abstract: *This article refers to the interplay of democracy and authoritarianism in Median Europe (Lithuania, Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary, Slovenia, Croatia, Romania, Moldova, Bulgaria, Serbia). We are interested in the period covering the beginning of the 19th century, passing from communism and the hope of democracy after 1989. Also, there are differences among countries belonging to the Median Europe. The Czech Republic, Hungary or Poland have managed to leave behind them communist customs and better practice democracy. The situation is not the same in Romania or Bulgaria. Furthermore, religion has a word to say. Catholicism harmonizes better with orthodoxy than orthodoxy.*

Keywords: *democracy, authoritarianism, Median Europe, religion*

Cet article porte sur l'enjeu entre démocratie et autoritarisme dans les pays de l'Europe Médiane, c'est-à-dire les pays européens non russes qui ont été soumis à l'expérience soviétique. Ces pays sont d'abord, par leur religion, attachés à l'Empire Russe. Cet attachement est doublé par l'expansion du communisme, régime politique qui a laissé des traces indélébiles même vingt ans après sa chute. Le problème principal dans ces pays est la nécessité pour la population de se tourner vers une figure politique emblématique. Le régime n'est pas mûr du point de vue démocratique, le modèle est plutôt celui de l'Amérique latine : scandales autour de la corruption, différences énormes entre les pauvres et les riches, manque d'une protection sociale pour les pauvres et classe moyenne fragile. Cet article veut analyser chaque pays de l'Europe Médiane pour montrer, qu'en fonction de l'histoire particulière de chacun, la démocratie est plus ou moins intégrée, et le jeu entre démocratie et autoritarisme incline parfois vers le deuxième par motivation historique. Ce n'est pas le communisme qui a jeté ces peuples dans le conservatisme face au nationalisme, mais leur passé historique centenaire.

Si le nationalisme protège plutôt les intérêts du peuple, il est aussi soutenu par des représentants locaux. L'autoritarisme signifie un régime politique imposé qui ne représente pas les intérêts de la nation, mais ceux d'un groupe externe ; dans le cas de l'Europe Médiane, le plus important corpus étranger était le communisme. Dans tous les pays de l'Europe Médiane, *Lituanie, Pologne, République tchèque, Slovaquie, Hongrie, Slovaquie, Croatie, Roumanie, Moldavie, Bulgarie, Serbie*, nous assistons aujourd'hui à une remise en cause de la démocratie vingt ans après la Chute du Mur du Berlin. Tous ces pays ex-communistes conservent encore le culte de la personnalité. En fonction de l'histoire particulière de chaque pays de l'Europe Médiane, la démocratie est plus ou moins intégrée. La *Pologne* et la *République tchèque* sortent du contexte typique de l'Europe Médiane. Ces deux pays ont réussi à construire un marché capitaliste sans créer en effet des disparités trop fortes entre les classes sociales. La Roumanie, par exemple, accepte encore l'influence russe, même si les financements viennent de l'Union Européenne. L'histoire de la Roumanie et de sa géopolitique dépende de celle de la Russie, par exemple pour l'approvisionnement en gaz.

L'unité de l'Europe Médiane n'est pas fondée seulement sur son passé communiste, mais aussi sur son passé historique similaire. La lutte d'émancipation de ces nations de la fin du 19ème siècle jusqu'au début du 20ème siècle constitue aussi une similitude caractéristique. Cette lutte a également contribué à l'éveil de la conscience des masses. Comme le montre Michel Sivignon, dans les Balkans (quelque états de l'Europe Médiane se trouvent dans les Balkans), la problématique est plus compliquée et elle dépasse l'autorité communiste, mais elle revient également sur des discordes plus anciennes telles que les influences qui ont contribué à former l'histoire des nations dans les Balkans : l'influence latine, ottomane, grecque, austro-hongrois, russe [1]. Malheureusement, leur passé historique a engendré une culture de la hiérarchie et de l'arrogance, de grandes divisions sociales très difficiles à nier et annuler. La simple création d'un marché capitaliste ne signifie pas automatiquement l'instauration de la démocratie. Le libre échange n'amène pas nécessairement une résurrection

de la société. Olivier Dabène et *alii* [2] remarquent que les régimes politiques de ces pays sont construits sur des liens personnels et non pas sur de vraies valeurs qui pérennisent un gouvernement parlementaire démocratique. Ces petits états nationalistes, « protégés » jusqu'à maintenant par l'Empire russe, ont une conscience politique plus pertinente que les grands pouvoirs économiques. Toujours menacés par différentes dominations, ils sont historiquement obligés d'alimenter leur nationalisme juste pour se défendre contre une forme d'autoritarisme. Dans ces conditions, la démocratie ne peut être qu'un produit artificiel.

Le nationalisme représente un des problèmes les plus aigus des pays qui viennent de sortir de l'influence de l'ex-Union Soviétique. Petit à petit, ils commencent à se poser la question de savoir si la démocratie implique aussi le nationalisme, ou, tout au contraire, si elle l'exclut. Evidemment, la démocratie constitutionnelle n'est pas du tout banalisée dans l'Europe Médiane. Il s'agit plutôt d'un plébiscite ou d'un type de démocratie qui favorise un pourcentage très faible de la population, une sorte d'autoritarisme un peu plus libérale. Il existe parmi les ex-pays de l'Union Soviétique quelques-uns qui s'en sortent très bien du point de vue doctrinaire, respectivement politique, comme la *Hongrie*. En règle générale, il s'agit des pays de l'Europe Médiane qui sont catholiques. L'église catholique est indépendante de l'Etat, alors que celle orthodoxe est complètement obéissante à celui-ci, elle n'assume aucune mission en dehors de celle spirituelle et exerce très bien sa soumission. C'est pour cela qu'il existe des Etats qui dominent et des Etats dominés ; la religion est un facteur important dans la vie d'un peuple. Sous le communisme, l'église était contrôlée par l'Etat, quelle soit orthodoxe ou catholique, mais le degré de contrôle a beaucoup dépendu de la volonté de chaque église de collaborer ou non avec l'Etat communiste. L'église orthodoxe s'est toujours montrée plus résignée. Un autre critère qui font la différence entre les pays de l'Europe Médiane est l'appartenance ou non aux Balkans. Le mot-clé dans les territoires contrôlés par le Sultan était la corruption. L'intrigue, l'incertitude, la médiocrité sont devenues plus importantes que la véritable élite intellectuelle. Malheureusement, cette « coutume » a été conservée depuis toujours. La démocratie a tendance à échouer dans les pays de l'Europe Médiane, car la religion dominante est orthodoxe : elle encourage le caractère passif, résigné, une sorte de nationalisme mal-compris dans le sens de la conservation des coutumes autoritaristes, de la soumission devant une figure paternelle, un parti politique unique et contre, évidemment, le progrès libéral, contre l'Occident vu comme un envahisseur.

L'Europe Médiane a du mal à faire progresser la démocratie embryonnaire entamée avant l'instauration du communisme. Elle conserve encore les mythes populistes, le sentiment d'être assiégé et le problème des frontières politiques. Ainsi, dans l'histoire de chacun de ces pays existe-t-il plusieurs exemples de luttes contre les invasions. Les nations se sont formées à peine au début du 19ème siècle après des combats séculaires. Donc, le nationalisme dans les pays de l'Europe Médiane se traduit par des essais désespérés de sortir de l'influence des différents empires, de lutter pour leur Indépendance. Le communisme a représenté le dernier ennemi. Avec un tel passé historique, la démocratie est loin d'être mûre dans cette partie du monde. Il existe aussi le problème des frontières politiques, qui sont à l'origine d'une grande partie de l'histoire tragique de la région. La plupart des frontières sont contestées. En fait, la situation pourrait difficilement en être autrement, compte tenu que la plupart des nations de l'Europe orientale n'ont pas vécu une histoire nette. Par exemple, la frontière entre les Serbes et les Croates a toujours représenté un sujet de discorde. Non seulement l'Europe Médiane a toujours fait l'objet des conquêtes des grands empires, mais, elle ne peut pas se comporter comme un groupe cohérent sur le plan politique international, comme l'Europe de l'Est ne le peut elle non plus. Tant que ces pays s'accrochent au nationalisme, pire au nationalisme limité aux frontières du même pays, il est très peu probable qu'ils seront en mesure de jouer un rôle important sur la scène politique européenne

et dépasser l'expérience communiste pour s'engouffrer dans la vraie démocratie constitutionnelle.

Pour tous ces pays, la démocratie au 19ème siècle, avant l'arrivée du communisme, se traduisait par la consolidation du nationalisme. Après la chute des grands empires, chacun de ces petits états cherchent à réintégrer les provinces perdues, à se développer et s'affermir. Ils n'ont pas la force expansionniste, monarchique et ils comptent sur la volonté générale du peuple à apprendre à vivre en liberté et à exprimer sa propre opinion. La démocratie nationaliste fonctionne sur le principe de l'égalitarisme. La démocratie prêche l'égalité en droits ainsi que l'autoritarisme, mais ce n'est que la bourgeoisie qui en profite. Le manque d'une démocratie mûre est décidément motivé par le contexte historique. Le communisme a brusquement interrompu les essais timides de banaliser la démocratie constitutionnelle dans ces pays là.

En ce qui concerne la Roumanie moderne, elle est passée à partir de l'année 1918 (l'année de l'unification de toutes ses provinces) jusqu'à l'instauration du communisme, en une période très courte, de la démocratie à la dictature royale et au nationalisme de l'extrême droite roumaine, jusqu'à la dictature militaire d'Antonescu en s'arrêtant finalement à l'extrême gauche. Le pays a tenté une concentration des idéologies et des politiques qui l'ont transformé dans l'un des actants le plus instable sur le plan international. Pendant la période d'entre les deux guerres mondiales, deux sortes de nationalisme se sont confrontés en Roumanie, celui « bourgeois » promu par Ion Bratianu et le nationalisme qui comptait sur le traditionalisme, l'autochtonisme et l'antisémitisme initié par M. Eminescu et continué au niveau politique par la Garde de Fer. Ironie de l'histoire, l'extrême gauche n'a pas du tout eu de succès en Roumanie pendant l'entre-deux-guerres mondiales, à la différence d'autres pays de l'Europe de l'Est comme la Bulgarie et la République tchèque. Le parti communiste roumain avait très peu de membres et il a même été déclaré illégal par Gheorghe Gh. Mârzescu en 1924.

Le nationalisme roumain est bien expliqué par le contexte historique et religieux et souligne surtout le mélange entre nationalisme et libéralisme à partir du 19ème siècle. Le libéralisme roumain apparaît pour soutenir une sorte d'émancipation sociale qui a un but national : la création de l'état national roumain, mais le libéralisme roumain se traduisait toujours par des excès politiques, de la corruption et des intérêts personnels. Le peuple roumain est nationaliste et son nationalisme représente une attitude ancrée dans l'histoire, bien qu'en Roumanie le libéralisme, et respectivement la démocratie, restent une mode et une propagande. Cette expérience nationaliste commence par les luttes contre les invasions barbares, contre l'Empire bulgare, contre la domination turque durant presque 400 ans, contre les Tartares, les Polonais, les Hongrois et dernièrement contre les Russes. La Roumanie se retrouvait toujours au carrefour des deux mondes : l'Occident latin et l'Orient byzantino-slave, ayant un double rôle, politique et religieux. Certes, l'Occident était catholique et l'Orient, surnommé barbare, orthodoxe. Le peuple roumain, contrairement à sa facture romaine, s'est rapproché petit à petit, de la zone culturelle byzantino-slave.

L'orthodoxie de l'Orient a assuré d'abord la nécessité éternelle pour la création et le maintien d'un état national indépendant ; parfois culpabilisée d'avoir tenu les peuples dans un état semi-barbare, la spiritualité orthodoxe fut d'abord une réalité historique parmi les peuples orthodoxes de l'Europe Médiane. Citons l'exemple du peuple bulgare. L'idéologie du nationalisme bulgare a commencé par l'empire du San Stefano. Dans l'entre-deux-guerres, la Bulgarie a comme objectif de refaire ses anciennes frontières, mais, en même temps, elle est aussi entourée par des ennemies. Comme dans le cas de la Roumanie, le nationalisme bulgare s'est consolidé bien avant l'arrivée du communisme, qui a créé un *statu quo* dans le giron du premier. Même si l'histoire de la Roumanie et celle de la Bulgarie ne sont pas tout à fait similaires jusqu'à 19ème siècle, à partir de ce moment-là et surtout après la

chute du communisme, il y a toujours une similitude entre ces deux pays, en ce qui concerne le modèle socio-économique élaboré selon les principes de la révolution néolibérale : l'économie de marché est orientée vers la consommation et non pas vers la production, l'Etat est réduit à une superstructure bureaucratique, les biens de l'Etat sont liquidés, l'industrie est détruite et on assiste à la constitution d'un capital privé de type oligarchique. Les deux pays sont assujettis au contrôle du capital international. De plus, l'acceptation de la Roumanie et de la Bulgarie dans l'Union Européenne était, selon certains, une grave erreur. La religion dominante dans les deux pays est celle orthodoxe. La discorde séculaire entre les générations des intellectuels sur la direction à prendre, vers l'Occident (démocratique, libéral) ou vers l'Orient (nationaliste) est, dans ces deux cas, parfaitement justifiée par les événements historiques. Les Bulgares et les Roumains appartiennent au christianisme oriental, à l'orthodoxie, ainsi ils se sont ralliés à l'Orient par la religion, par l'orthodoxie byzantine.

Les aspirations nationales des Tchèques et des Slovaques ont oscillé en fonction des expériences historiques différentes. La seconde guerre mondiale ou l'invasion soviétique de 1968 ont eu des significations différentes pour les deux nations, qui ont un caractère historique plutôt défensif. L'intelligentsia slovaque s'est confrontée pendant le 19ème siècle et au début du 20ème siècle avec l'expansion hongroise par l'intermédiaire de la politique de magyarisation et l'assimilation de la population slovaque. De même, la future Tchécoslovaquie post-1918 a été considérée pendant la période d'entre les deux guerres mondiales, comme une proie nécessaire pour les populations allemande et hongroise.

Le nationalisme hongrois est différent de celui d'autres nations occupées par le communisme. La seconde moitié du 19ème siècle a signifié pour cette nation la transformation d'un pays sur la défensive en un pays offensif, impérialiste. Le Traité de Trianon a donné naissance à une nation dominante. Après la chute du communisme, l'extrême droite est revenue au pouvoir lors des dernières élections.

La première guerre mondiale a signifié pour ces petits Etats la possibilité de retrouver leurs provinces perdues, de reprendre une conscience politique et d'exercer la démocratie occidentale, mais c'était très difficile. Ils ont tous échoué sous des formes différentes (l'autoritarisme, l'extrême droite, le fascisme), avant de glisser dans le communisme. L'échec de la consolidation démocratique après 1918 a amené à la crise de la démocratie en Roumanie, Bulgarie, Pologne, Hongrie, Lituanie, Estonie, Lettonie. La population n'avait pas de culture démocratique et donc, elle n'était pas prête à accepter le parlementarisme, le libéralisme qui parfois se trouvait orchestré par les mêmes hommes politiques pendant des décades entières. La première partie du 20ème siècle montre des sociétés déboussolées, avec une classe politique et une population peu préparées. Les options autoritaristes des groupes d'intérêts ont conduit à une instabilité sociale importante (la présence des partis ethniques en Lettonie et Estonie, l'extrême droite en Roumanie, le parti fasciste en Croatie, un mouvement nationaliste fascisant slovaque, le nazisme en Hongrie, le fascisme tchèque). Les régimes autoritaires nationalistes ont eu du succès lorsque les régimes constitutionnels libéraux ont commencé à montrer leur fragilité (la corruption, la concentration du pouvoir, la pauvreté pour la plupart de la population). Les régimes autoritaires de l'Europe Médiane font partie d'une histoire nationale qui n'est pas toujours estimée négativement, mais ils ont eu leur rôle dans la lutte pour l'indépendance nationale, pour l'égalité entre les classes. Au Portugal, en Lituanie et en Slovaquie, un autoritarisme d'inspiration catholique a pu s'installer. En Estonie et en Lettonie, la dictature avait au début plutôt des finalités sociales que l'instauration d'un régime. De même en Roumanie ou en Bulgarie, où à la tête de l'Etat se retrouvait un roi. Ils vont tous finir par établir leurs propres lois. La transition vers des régimes autoritaires s'est faite plus graduellement. Pendant de longues périodes certains partis d'oppositions participaient aux élections en espérant les gagner (seuls les partis

communistes étaient partout interdits). Le régime libéral plus ou moins démocratique a été petit à petit remplacé par un régime autoritaire.

Certes, une fois installé le communisme, l'espoir de tout régime démocratique s'en va. La période très courte du régime constitutionnel, vite remplacé par des régimes autoritaristes est maintenant anéanti dans le brouillard communiste. Pendant presque un demi-siècle nous ne parlerons plus de l'identité nationale, mais du bloc communiste. Nous parlerons de la Russie et de ses pays qu'elle protège. Parmi les pays de l'Europe Médiane, il y en avait quelques-uns plus « libéraux » que les autres. L'expérience de l'Hongrie, de la République tchèque ou de la Pologne ne ressemble pas à celle de la Roumanie ou de la Bulgarie. Le communisme tchèque après Dubcek était aussi répressif que celui de ses homologues en Roumanie ou Bulgarie. Mais la République tchèque a eu Vaclav Havel et un groupe pour défendre les droits de l'homme. Donc, dans l'ensemble, le communisme a semblé plus coercitif en République tchèque ou en Slovaquie qu'en Roumanie. Le communisme a encouragé l'antisémitisme, la xénophobie et le nationalisme. D'ailleurs, les ex-pays de l'Union Soviétique restent encore xénophobes et antisémites et ils conservent bien le sentiment nationaliste, car l'économie de marché, avec tous ses échecs et toutes ses épreuves, a bien aidé à conserver la nostalgie communiste !

Quand Gorbaciou est arrivé au pouvoir, personne n'aurait pu s'imaginer qu'il ait des accents libéraux. Nous ne le croyons même pas. Nous ne savons pas s'il a bien compris que le système ne pourrait plus survivre tel quel, que les pays communistes qui se trouvaient sous la dominance russe avaient de plus en plus du mal à supporter l'arrogance soviétique et une fausse doctrine marxienne. Il n'y a pas d'homogénéité entre les pays de l'Europe de l'Est, parce que les peuples ont différemment accepté le régime communiste, ils ont lutté contre ou, tout au contraire, ils ont affiché une attitude plutôt passive, ils étaient plus ou moins prêts à le changer. La quasi indifférence de la Roumanie et de la Bulgarie n'était pas perpétuée dans le cas de la Pologne, de la Hongrie, de la République tchèque, les trois pays où le communisme semblait plus lâche et les gens plus engagés dans la lutte contre. En Pologne, la révolution a commencé dix ans avant 1989, et, à la différence de la Roumanie, les communistes installés au pouvoir ont accepté d'avoir perdu la lutte contre la société. Le communisme polonais a fini grâce à une discréditation morale et politique irréversible. La Pologne a bénéficié d'une classe politique clairvoyante, même si communiste. Elle a compris que le communisme touchait à sa fin. Ceaușescu exigeait à l'époque à son allié communiste polonais que l'expérience démocratique soit freinée. Il n'a pas pu accepter qu'une république n'ait pas le statut juridique d'une monarchie et qu'il aurait pu gagner le respect de son pays en s'inspirant du modèle polonais.

Un autre pays qui a aussi tenté l'expérience démocratique bien avant 1989 est la Hongrie. En 1968, les Hongrois ont initié une sorte d'expérimentation économique pour décentraliser l'économie, qui incluait : la limitation de la planification centralisée, l'encouragement de l'initiative privée et la formation d'une classe hongroise libre de toute illusion dogmatique. Le projet n'a pas abouti, car János Kádár avait, tout aussi comme Ceaușescu, une forte bonne opinion de lui-même et du régime qu'il représentait. Mais, les idéologues communistes hongrois ne voyaient pas le communisme d'une manière assez restrictive comme Ceaușescu ou Husak. Dans les années '70 ou '80, la Hongrie représentait le pays le moins répressif de tout le bloc de l'Est. L'opposition démocratique a commencé petit à petit à demander l'élimination politique de Kádár. Le communisme hongrois demandait dans une certaine mesure la légitimation de la part de son peuple. En mai 1988, pendant le Congrès National du Parti, le secrétaire général du Parti, Kádár, a été remplacé par un présidium de quatre membres, situation inimaginable en Roumanie. Ceaușescu vivant n'aurait jamais cédé le pouvoir. En octobre 1989 a eu lieu le Congrès du parti communiste hongrois, parti qui a décidé de changer son nom en Parti Socialiste Hongrois, mais surtout de

renoncer à son idéologie bolchevique. En Tchécoslovaquie, les anciens communistes ont aussi progressivement renoncé au pouvoir. L'équipe pro-russe Husak-Jakes démissionne le 25 novembre 1989, mais ceux qui les remplacent ne sont que des alliés de l'ancien système. Ce pays a eu la chance d'avoir comme architecte de la démocratie Vaclav Havel, qui dénonce les essais désespérés des communistes de garder le pouvoir par des remplacements formels. Finalement, le 10 décembre, une coalition gouvernementale avec une majorité non-communiste est formée. Le 29 décembre Vaclav Havel devient le président de la République tchèque. Ce génie politique a insisté sur le fait que la démocratie suppose l'élimination de la corruption, de l'incompétence, de l'hypocrisie, de l'intrigue et de la rivalité caractéristiques à la politique communiste. Quand Havel parlait de sa réforme démocratique, en Roumanie la répression avait atteint des limites ridicules. La Roumanie restait le seul pays du bloc communiste où personne n'osait faire ou dire, où les politiciens semblaient aveugles. Dans les autres pays, les communistes essayaient au moins de s'adapter à une nouvelle époque, à des changements idéologiques, même si pour eux le progrès ne pouvait venir que de la part de l'Union Soviétique, Union qui, cette fois assistait à tous ces renouvellements sans intervenir. Plus la Roumanie refusait le changement, plus la haine de la population augmentait et les explications de la part du régime devenaient non-crédibles. C'est triste de remarquer que Ceaușescu reste le seul leader du bloc communiste qui ne prenne pas en compte la possibilité de l'échec du régime, alors qu'il était bien informé du volcan qui était en train de bouillir dans les pays voisins. La Roumanie fut le dernier pays où le communisme était étouffé, le seul où l'abolition fût sanglante et le seul pays qui ait assassiné son président communiste, ce qui finalement, en tenant compte de sa résistance idéologique, semble, dans une certaine manière, logique.

Un des alliés le plus fidèles de Moscou était le président communiste bulgare Todor Jivkov. Il a essayé de garder le pouvoir et de ne pas ouvrir son pays vers un autre système politique concurrent. Mais, le 10 novembre 1989, celui qui fut en tête de la Bulgarie depuis 1954 est obligé de démissionner, ce qui prouve que, malgré sa rigidité, il a permis, d'une certaine manière la formation d'une opposition, même communiste, au sein de son Parti. Il a assumé au début de 1990 la responsabilité pour ses erreurs politiques, peut-être par peur de finir comme son homologue roumain, mais il n'a jamais toléré de se faire inculper de crimes contre sa nation, ce que d'ailleurs le peuple bulgare ne lui a jamais réclamé. A la différence de tous les leaders communistes de l'Europe Médiane, Ceaușescu a illustré l'image du communisme avec toutes ses atrocités. Sans être cruel, plutôt un patriote, avec une capacité réformatrice plutôt libérale au début de son mandat, Ceaușescu finit comme un des tyrans le plus consacrés, simplement parce qu'il n'a pas compris que toute histoire a une fin à un moment donné. Il a fortement nié la réforme d'après 1980 et il se fait réélire à l'unanimité aux Congrès du Parti, ce qui est complètement artificiel. De plus, il a tellement « tordu » la mentalité des Roumains, qu'aujourd'hui, vingt ans après sa mort, la classe politique et administrative roumaine s'accroche au pouvoir comme il l'avait fait. Son modèle s'est bel et bien hérité et bien conservé. Les leaders roumains prouvent beaucoup de zèle en condamnant Ceaușescu. Ils sont plus motivés en démontrant qu'ils ne sont pas pareils, qu'en se détachant vraiment du communisme au niveau de la corruption, de la mentalité. Les anciens collaborateurs de Ceaușescu sont les nouveaux protecteurs du libéralisme, même si c'est un peu difficile de promouvoir le libéralisme, avec une éducation communiste depuis quarante ans ! De toute façon, Ceaușescu a marqué l'histoire et ce n'est pas certain pour les autres.

En ce qui concerne la Slovénie et la Croatie, les deux font partie de l'ancien pays de la Yougoslavie, qui a eu en tête un leader serbe assez nationaliste, autoritariste, idéologue totalitariste, Slobodan Milošević. Le communisme a accentué les conflits entre les populations de l'ancienne Yougoslavie, à l'opposé de ce que Milošević croyait. En 1990, les communistes de la Yougoslavie ont renoncé à leur monopole politique. Mais, les

réformateurs radicaux de la Slovénie demandaient une restructuration complète du Parti. Par la suite, les partis communistes en Slovénie et en Croatie ont perdu le pouvoir. Le rêve de l'Indépendance était de plus en plus présent dans les deux pays. Les élections en Slovénie et en Croatie étaient gagnées par des coalitions du centre-droit. En décembre 1990, suite à un référendum, les Slovènes ont voté pour l'Indépendance de leur pays. Les antipathies entre les Croates et les Serbes étaient provoquées et entretenues par l'activisme nationaliste de Milošević. En juin 1991, les parlements slovènes et croates ont proclamé l'Indépendance de leur pays. Petit à petit, la Yougoslavie s'écroule.

La fin du communisme a laissé tous les pays de l'Europe Médiane dans une crise politique. Il s'agit des pays avec une faible tradition démocratique, avec des sentiments antisémites et le culte du nationalisme, les deux derniers étant entretenus par le communisme. Crise politique doublée par une crise morale ? *Quo vadis* se demandent-ils ? L'Europe Médiane a plutôt une tradition politique avant le communisme, tradition centrée sur l'autoritarisme sans expérience démocratique. La question qui se pose est : est-ce qu'il faut suivre les modèles européens ou essayer d'élaborer et adopter un modèle politique spécifique aux conditions historiques d'avant et d'après le communisme ? C'est aussi primordial de définir le rôle entre le parti au pouvoir et l'opposition, car l'existence d'une forte opposition représente le fonctionnement de la démocratie. Les pays de l'Europe Médiane qui ont comme religion dominante celle catholique se sont plus vite adaptés au libéralisme et à un multipartisme. Ce n'est pas le cas des pays essentiellement orthodoxes. Toutes ces sociétés ont été soumises à un passé communiste similaire. Nous pourrions donc nous demander pourquoi ils ne s'enfoncent pas tous dans un milieu démocratique avec la même verticalité et certitude. Mais il ne faut pas oublier qu'avant le communisme, il y avait quand même une histoire particulière pour chacun et aussi la religion qui jouait un rôle très important. Sans être conscient des répercussions, ces pays peuvent se déclarer parfois obéissants à leurs traits nationalistes. Le nationalisme de ces pays peut être différent du nationalisme libéral des pays de l'Europe de l'Ouest, même si des pays comme la République tchèque peuvent déjà invoquer une tradition démocratique pré-communiste. Le nationalisme ne signifie pas automatiquement la manifestation d'une sorte de paranoïa : le nationalisme poussé à l'extrême, le chauvinisme, l'antisémitisme, le culte de la personnalité et de la nation dominante. Rien n'est pire que la révolte de la masse qui croit imposer sa propre dictature et qui finit toujours par vivre sous la dictature d'une seule personne. Les sociétés assez limitées du point de vue culture politique, croient toujours que la liberté n'existe pas et qu'il faut se soumettre à un maître. En perdant la Russie, ils cherchent maintenant désespérément la protection de l'Union Européenne, même si, cette fois, c'est pour des raisons économiques.

Bibliographie sélective :

- Dabène, O., et alii, *Autoritarismes démocratiques et démocraties autoritaires au XXIe siècle. Convergence Nord-Sud*, Paris, La Découverte, 2008
- Dunn, Dennis J. *Religion and nationalism in Eastern Europe and the Soviet Union*, Boulder, Colo., Rienner, 1987.
- Krickus, Richard J. *Showdown: the Lithuanian rebellion and the breakup of the Soviet Empire*, Washington, D.C. : Brassey's, 1997
- Laar, Mart. *War in the wood: Estonia's struggle for survival, 1944-1956*, Washington, D.C.: Compass Press, 1992
- Maftai, M. M. *The Interplay of Democracy and Authoritarianism in Romania between 1918 – 1944 in Tolerance and Intolerance in the Modern Society: The East – The West*, ed. Irina L. Pervova, SPb: Publisher St. Petersburg University, 2008
- Maftai, M. M. *Democrație publicistică vs. autoritarismul Gărzii de Fier*, în *Transilvania*, nr. 7, 2008
- Mares, Antoine. *Tchèques et Slovaques à la recherche d'un Etat*, en *Revue des deux mondes*, (1993-05), n°5, p.62-76.
- Molnar, Miklós. *La démocratie se lève à l'Est : société civile et communisme en Europe de l'Est : Pologne et Hongrie*, Paris : PUF, 1990
- Ragaru, N., *En quête de notabilité : vivre et survivre en politique dans la Bulgarie post-communiste*, *Politix* , 17(67), nov.2004, p.71-100
- Ramet, Pedro (éd.). *Religion and nationalism in Soviet and East European politics*, Durham, N.C.: 1989, Duke Press policy studies

- Rowell, S.C. *Lithuania Ascending a pagan empire within east-central Europe, 1295-1345*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994
- Rupnik J., 1990. *L'autre Europe. Crise et fin du communisme*, Paris, Ed. Odile Jacob.
- Sivignon, M., *Les Balkans: une géopolitique de la violence*, Belin, collection Mappemonde, Paris, 2009
- Ruze, Alain. *La Moldova, entre la Roumanie et la Russie : de Pierre le Grand à Boris Eltsine*, Paris : Harmattan, 1997
- Sugar, Peter F. (éd.). *Eastern European nationalism in the twentieth century*, Washington, D. C. : American University Press, 1995,
- Szurek, J. C., *La Grande Conversion. Le destin des communistes en Europe de l'Est*, en coll. avec G. Mink, éd. du Seuil 1999
- Tismaneanu, V., *Fantasies of Salvation: Democracy, Nationalism and Myth in Post-Communist Europe*, Princeton: Princeton University Press, 1998
- Tismaneanu, V., *Reinventing Politics: Eastern Europe from Stalin to Havel*, New York: Free Press, 1992.

Notes:

- [1] Michel Sivignon, *Les Balkans: une géopolitique de la violence*, Belin, collection Mappemonde, Paris, 2009
- [2] Olivier Dabène et alii, *Autoritarismes démocratiques et démocraties autoritaires au XXIe siècle. Convergence Nord-Sud*, Paris, La Découverte, 2008.

Les effets de subjectivité induits par le discours idéologique sectaire

Arthur Mary, doctorant en psychologie
Université de Nice-Sophia Antipolis, Ecole Doctorale CIRCPLES EA-3159

Abstract: According to Althusser, every discourse produces or inducts an effect of subjectivity. Still, we need to precise its effects. Assuming the French structuralism's conception of the discourse, we consider the relationship between the subject and the ideological discourse in the light of the sectarian discourse. Thus, the discourse is regarded as being the arrangement and the articulation of signifiers within the social field; this arrangement structures the relationship between individuals and determines the social bond. Therefore, the study of sectarian ideologies gives us informations not only on the cultic modalities of organizing the social bond but also on the effects on the subject inducted by these ideologies. Following Lacan's teaching about the "discourse of the capitalist" (1969-1970, 1972) and by the mean of a clinical approach – that is to say, listening to each subject's singularity –, we can show the sectarian ideological discourse' effects on the contemporary subject. In other words, our approach consists on learning from the subject within the discourse (the cultic follower) the original solution he/she applies to live within a de-subjectivizing discourse. In particular, we point out a de-dialectization of the religious enunciation: the "great narratives" of human emancipation (Lyotard, 1979) in favour of univocal, de-symbolized "little narratives" that do not alienate so much the subject of the unconscious as it rather aims its foreclosure [Freudian Verwerfung], its aphanisis, in favour of an in-dividualistic Ego. Besides, this symbolic violence deprives the language of its poetic function (foreclosure of the phallic function) in favour of a "twittering of enjoyment" (Barthes, 1973) [babil de jouissance]. The semantic transformations (neologisms, new definitions, holophrases) within the sectarian ideological discourse have effects on the subject who lives in the language and borrow the signifiers which organize his/her subjective structure (neurotic, psychotic or perverse). Finally, the ideology repudiates discursively the "homo dialecticus" (Foucault) – a way to preclude the revolutionary dimension of the unconscious (Sauret, 2008).

Keywords: ideological discourse, sectarian discourse, sectarian ideologies, subjectivity effect

« Tout discours produit un effet de subjectivité. Tout discours a pour corrélat nécessaire un sujet, qui est un des effets, sinon l'effet majeur, de son fonctionnement. Le discours idéologique "produit" ou "induit" un effet de sujet, un sujet. » [1]. (Louis Althusser)

Avant de partir de ce constat d'Althusser que « tout discours produit un effet de subjectivité », entendons-nous déjà sur le concept de discours. Le discours n'est pas (seulement) un énoncé ou un ensemble d'énoncés. Par discours, il faut comprendre la structure qui *produit* et *inclut* des énoncés. Un système, donc, qui articule le processus énonciatif et son produit. Dès lors, le sujet y tient un rôle déterminant dans la mesure où il est condition de l'énonciation : comme énonciateur d'une part (le sujet), comme adresse d'autre part (l'Autre). Point de discours donc sans les sujets qui l'habitent. En dernière analyse, le discours est le dispositif qui structure le rapport entre les individus ; le *discours fait lien social*.

Jacques Lacan l'a compris qui formule, qui mathématise le discours comme agencement et disposition de la chaîne signifiante entre les sujets. Sa théorie du lien social (ou théorie des quatre discours) rend compte de la dimension éminemment langagière de toute institution du collectif humain [2]. Le lien social, pour Lacan, c'est la possibilité de passer d'un des quatre discours (celui de l'hystérique, du maître, de l'université ou de l'analyste) à un autre par un effet de bascule de la chaîne signifiante. Chacun de ces discours dispose en son sein d'une rupture, d'une impossibilité de structure et que Lacan indexe de son apport théorique majeur : objet petit *a*, signifiant manquant et pourtant nécessaire. Or, le psychanalyste français introduit dans son enseignement un cinquième discours, qui ne fait plus exactement lien social et qu'il nomme « discours du capitaliste ». Les particularités de cette nouvelle modalité de faire lien social – ou plutôt cet échec du lien social, cette aporie du vivre-ensemble – consistent en ceci, dit-il : 1) le sujet est en position d'agent du discours du capitaliste, il est l'individu responsable de ses choix, de son aliénation au signifiant-maître de l'idéologie – singulier renversement de la dialectique du maître et de l'esclave qui veut qu'à présent, l'esclave soit maître de lui-même, auto-entrepreneur de sa vie. C'est, en somme, ne pas prendre acte, voire prendre le contre-pied, de la découverte freudienne qui réalise que « le moi n'est pas même maître en sa propre demeure » [3] et dont chacune des manifestations de l'inconscient atteste pourtant (lapses, actes manqués, oublis, rêves,

symptôme...). 2) L'idéologie capitaliste délivre et s'appuie sur une conception (ontologique) de l'homme comme un être plein, non-divisé (littéralement un in-dividu) au détriment d'un sujet (de l'inconscient), d'une subjectivité névrotique, tragique et au profit d'un individu compétent, performant, sûr et rentable. Nous le voyons, ce qui tombe, c'est la division intrapsychique du sujet – la disparition de l'*homo dialecticus*, dirait Michel Foucault. C'est ne pas reconnaître ce trou dans le savoir, ce point d'indétermination radical au sein du sujet humain qu'est l'inconscient. Forclusion de la castration donc et l'idéologie substitue à cette castration une frustration mélancolique en promettant au sujet le produit de consommation qui fera son bonheur, le comblera pleinement et qui cependant ne parvient pas à guérir l'homme de son incurable condition de sujet parlant.

Voilà en somme où nous situons notre approche : au carrefour d'un paradigme *philosophique* qui s'applique à comprendre l'idéologie sectaire dans sa discursivité et d'un paradigme *clinique* qui s'efforce d'entendre auprès de chaque sujet les solutions singulières que chacun invente pour habiter un discours sectaire et idéologique qui ne laisse justement que peu de place au sujet de l'inconscient.

Religions et sectes

Au-delà de ces propos introductifs, situons un peu mieux le discours sectaire contemporain en le démarquant du fait religieux. A en croire les travaux de Freud portant sur le collectif [4], la religion serait un dispositif de régulation des pulsions. En même temps, elle dispose des représentations (des « illusions ») conformes à certains souhaits pulsionnels (à l'instar du rêve) : fantasme d'un père aimant tout puissant, identification au père parfait, vie après la mort... Par ailleurs, sa loi morale interdit et condamne les trois grands souhaits pulsionnels asociaux (inceste, cannibalisme et meurtre). Le rite structure l'espace entre profane et sacré, façon de rendre plus habitable un monde hostile et source d'angoisse pour l'homme qui se trouve, tel l'enfant, jeté dans le monde dans un état de désaide (*Hilflosigkeit*). C'est ainsi que Freud fait de la religion, « la grande névrose obsessionnelle universelle ». Telle serait en substance les thèses freudiennes à l'égard de la religion résumées à l'extrême : un discours qui dispose une illusion, régule les jouissances individuelles et institue un lien social.

On constate que les sectes contemporaines et les nouvelles religions sont encore affaire de régulation des jouissances individuelles. Un premier groupe, sur le versant intégriste, fondamentaliste, s'emploie à limiter toujours plus le pulsionnel, à étendre le champ des interdits, du tabou et du sacré (*burqa* dans des intégrismes de l'Islam, interdit du café et du thé chez les Mormons, interdit de transfusion sanguine chez les Témoins de Jéhovah ou encore interdit de rencontrer des membres extérieurs au groupe) ; les autres, au contraire, invitent à une libération de la pulsion du joug sur-moi que de la morale [5] (on pense notamment au Mouvement raëlien prônant la liberté sexuelle ou à d'autres groupes où l'interdit sexuel intergénérationnel est remis en question, courant le risque d'une dérive pédophile ou incestueuse). Ainsi, le premier groupe que nous avons distingué demeure coextensif à la religiosité du temps de Freud, une « névrose de *contrainte* universelle » ; alors que le second groupe semble avoir opéré une révolution, un retournement, en ne limitant plus la jouissance mais en la délivrant. D'où une tendance au « pousse-à-jouir » que l'on observe dans ces mouvements.

Alors les sectes, héritières de la longue révolution culturelle du XXème qui conduira au néolibéralisme culturel (qui étend l'idéologie de marché à tous les champs de la culture : spiritualité, santé, art, sexualité, lien social, politique...), suivraient les changements sociétaux voire anthropologiques en se conformant à l'idéologie dominante du « tout est possible », et nulle entrave aux jouissances individuelles ne saurait être tolérable. C'est donc un refus de la castration symbolique qui est attestée toujours plus dans les sociétés structurées

par l'idéologie capitaliste ultralibérale. La castration symbolique serait ainsi forclosée (Lacan, 1969-1970) et attestée seulement dans la frustration (tout n'est finalement pas possible, on ne vit pas éternellement, on ne peut s'engendrer soi-même etc...).

Il nous est à présent possible de nous intéresser aux effets de subjectivité en jeu dans les sectes. J'en retiendrai trois, sans exclure qu'il puisse en exister d'autres. 1) La reconnaissance par le sujet de la vérité historique de l'idéologie sectaire ; 2) la dé-dialectisation de l'énonciation religieuse ; enfin, 3) la forclusion de la fonction poétique. Le choix de ces trois effets est motivé par le fait que chacun d'eux renvoie à un temps logique important du discours sectaire. Le premier rendra compte d'un effet de séduction par la secte aboutissant au recrutement du nouvel adepte ; le second concerne la pression déssubjectivante à l'œuvre au sein du discours sectaire ; le troisième pourrait expliquer l'incapacité de l'adepte à quitter la secte et son discours.

1. La « vérité historique » des idéologies sectaires

Cette notion de « vérité historique » a été développée par Freud dans son *Moïse et la religion monothéiste* en 1939 à partir de ses questionnements sur la suggestion religieuse. Comment se fait-il que le croyant accepte si simplement les doctrines religieuses bien qu'elles ne soient aucunement vérifiées (ni vérifiables) ? Prenant au sérieux l'argument des croyants « qui affirment que l'idée d'un dieu unique a exercé une influence si considérable sur les hommes *parce qu'elle est une part de la vérité éternelle* » [6], Freud note toutefois que rien ne permet d'établir que « la vie psychique humaine montre une aptitude spéciale à reconnaître le vrai » [7]. Il ajoutera néanmoins que si l'argument « des gens pieux contient la vérité, [il ne s'agit] non pas cependant [de] la vérité *matérielle* mais [de] la vérité *historique* » [8]. En effet, selon Freud, alors que rien ne permet de dire qu'il y ait un grand Dieu, en revanche tout porte à croire qu'il y ait eu un grand homme à l'origine de la religion, élevé par la suite au rang de divinité. Procédant par analogie avec les névroses infantiles, il conclut que cette vérité d'un grand homme divin fait écho à l'expérience précoce de l'*infans* entièrement dépendant de ses parents et dont le *pater familias* lui semble tout-puissant. Ce matériel mnésique d'un père divin, bien qu'il ait été oublié, perdure dans l'inconscient.

C'est une articulation délicate d'une psychologie individuelle et d'une psychologie collective que l'inventeur de la psychanalyse nous propose : le croyant reconnaîtrait la vérité dans la représentation religieuse, il y adhérerait dans la mesure où celle-ci reproduit le complexe névrotique précocement rencontré par l'*infans*. Autrement dit, les énoncés religieux sont vrais parce qu'ils subliment *dans le discours* l'Œdipe sur la scène du mythe.

Qu'en est-il alors des idéologies sectaires ? Une certaine psychologie sociale contemporaine décrit des techniques et mécanismes de manipulation mentale à l'œuvre dans certaines sectes. Certes, mais les démonstrations ne sont que statistiquement valides : leur validité scientifique ne vaut que pour le collectif, c'est-à-dire pour aucun sujet *en particulier*.

Je me suis étonné qu'une adepte d'un mouvement controversé, en voulant me convaincre de la vérité des doctrines de son groupe (qui me paraissent encore aujourd'hui des plus incroyables), m'ait dit qu'elle s'était convertie après s'être interrogée sincèrement au plus intime d'elle-même, après avoir prié longtemps Dieu de lui souffler où se trouve la vérité. Au terme de ce recueillement, naissait en elle la conviction que son mouvement était dans le vrai. Elle m'invitait dès lors à en faire autant pour que je découvre comme elle la vérité. Ce groupe religieux (monothéiste) tend à promouvoir cette pratique afin de recruter de nouveaux membres. La conversion à ce groupe est dès lors un véritable déplacement subjectif (une parallaxe) : une révélation, une découverte pour l'impétrant. Cet effet subjectif se fonderait sur la reconnaissance de motions archaïques à l'état de latence depuis les angoisses infantiles. Alors, l'adepte rencontre effectivement dans son introspection la même vérité que lui propose la religion.

De nombreux groupes sectaires font appel à cette sincérité sur soi. Il faudrait alors se demander si les énoncés du Mouvement raëlien (athéiste et ufologique), par exemple, ne font pas écho à des pulsions hostiles à l'égard du père et tenterait d'établir un père plus-puissant, extraterrestre, dont l'existence serait démontrée par une argumentation d'allure scientifique. En somme, établir un père *objectif* qui ne craindrait nulle castration en l'élaborant dans une discursivité scientifique – le discours scientifique étant celui qui rejette la subjectivité.

Cette reconnaissance d'une résonance entre une vérité subjective et une vérité collective justifierait le déplacement parallaxique du sujet qui rejoint un discours (religieux, sectaire ou plus largement, idéologique). Cette rencontre avec un matériel inconscient, rémanence d'expériences d'avant l'acquisition du langage, est une expérience de jouissance qui prend valeur d'interprétation car le sujet y met un sens que lui fournissent *a priori* le groupe et l'idéologie. Cependant, en délivrant du sens (des signifiants), la secte bouche, colmate la division intrapsychique (*Spaltung*) du sujet : son énigme subjective est aseptisée, la dialectique propre à la névrose s'estompe. C'est un « homme sans gravité » (Melman, 2002) ni tragique qui est bâti dans le discours sectaire.

Le névrosé est un sujet tragique *parce qu'il* lui manque toujours un signifiant. Il n'a pas à sa disposition le signifiant qui pourrait le représenter pleinement dans le discours et lui donner son « être-de-jouissance » (Lacan). Ce manque est un manque de structure. Ainsi, est-il impossible à l'homme d'assister à la « scène primitive » (ou à la « nuit sexuelle » pour reprendre le titre du livre de Pascal Quignard), au coût parental où il s'origine [9]. Le produit ne peut observer rétrospectivement ce qui l'a produit. Les religions répondent en partie à ce manque : elle donne les signifiants qui sauront résorber l'angoisse existentielle du sujet. Les sectes répondraient complètement à la question des origines sans laisser place à l'équivoque (contrairement aux religions qui savent encore reconnaître un trou dans le savoir : « les voies du Seigneur sont impénétrables ») ; et c'est se situer à l'opposée de la position psychanalytique qui n'a pas de savoir à transmettre – le savoir (inconscient) étant du côté de l'analysé [10].

Alors, à la question : pourquoi des gens s'inscrivent-ils dans des discours idéologiques ? nous pouvons répondre que c'est parce que ces discours sont *historiquement* vrais. Aussi totalitaires soient-ils, aussi desubjectivants, leurs adeptes y retrouvent non seulement le fantasme d'une vie comblée, où la dialectique du manque et du désir n'existe pas, mais aussi la réminiscence d'un passé archaïque où l'*infans* est non-divisé du corps maternel, dans un état de dépendance parfait. D'où, l'effet subjectif induit par cette résonance des vérités intime et doctrinale consiste *in fine* dans le formatage d'un individu sans épaisseur, une aphanisis du désir inconscient dans un retour à un temps logique d'avant le désir, d'avant le sujet.

2. Dé-dialectisation du discours religieux

Hegel puis Marx ont assez montré la nature dialectique de la religion. Les énoncés religieux – comme tout fait de langage – sont équivoques et ouvrent au symbolique et à l'interprétation. A commencer par le fait que les grands textes bibliques qui ont façonnés notre culture, sont toujours des textes traduits. Et l'italien a raison de dire *Traduttore, traditore* : toute traduction est la trahison d'un texte, mais également l'émergence d'un sens en puissance présent dans le texte mais inaccessible avant l'opération du traducteur. La chrétienté se fonde d'ailleurs sur une trahison nécessaire ; c'est le sens du texte apocryphe de l'*Évangile de Judas* : il fallait que Jésus soit trahi pour rendre possible son Eglise. Comme phénomène historique enfin, la religion suit une évolution dialectique, ses différentes sectes et hérésies sont les mouvements de dépassement (*Aufhebung*) cheminant vers une résolution utopique des contradictions internes au phénomène religieux.

A une époque où l'on a pu croire à une fin de l'histoire (Fukuyama, 1992), une tendance s'observe dans les mouvements les plus (post-)modernes du fait religieux : tendance à un refus de l'interprétation et à une « désambiguïation » des textes sacrés. Les autorités de tel mouvement sectaire fixent précisément le sens des textes, quitte à réécrire et corriger les textes sacrés de leurs contradictions. En effet, les contradictions dans les textes bibliques par exemple sont une source de questionnement pour le lecteur, elles ouvrent au mystère et invite à une exégèse. Il en va de même de la prophétie. L'oracle de Delphes avait prédit à Crésus que s'il poursuivait la guerre, il détruirait un grand royaume. Là réside l'amphibologie des prophéties classiques qui veut qu'il y a une indécidabilité logique sur le sens de la prévision ; le désir de chacun fournira subjectivement son sens au propos de l'oracle : ainsi Crésus n'entendit pas que c'est son royaume qu'il détruirait et non le royaume adverse. Au contraire, les prophéties d'aujourd'hui ne peuvent plus assumer ce jeu possible du sens et nos nouveaux prophètes sont sommés de parler clairement sans parabole et sans artifice.

Je prendrai pour exemple les remaniements qu'ont opérés les Témoins de Jéhovah sur la Bible. L'étude comparative des rééditions successives de la traduction française de la Bible jéhovique fait apparaître que leurs textes sacrés sont rendus toujours plus cohérents. Les contradictions des textes originaux sont littéralement corrigés, précisément au nom d'une exigence pragmatique de cohérence. Ainsi, pour ne prendre qu'un exemple significatif, le nom « Jéhovah » a été utilisé pour traduire dans les textes hébraïques et araméens les différents noms de Dieu (dont le Tétragramme יהוה) et dans les textes grecs le terme « Seigneur » (κύριος). Les critiques du Jéhovisme ont beaucoup reprocher cet usage abusif et erroné de « Jéhovah » et accusent les Témoins de Jéhovah d'avoir imposé ce terme partout et là où le texte original ne le mentionnait pas. C'est abolir les effets de tension dialectique qui puisaient dans la variété des noms de Dieu : *Yahvé, El-Shaddai, Elohim, Kuryos* etc... Pourtant, il est une singulière exception où le texte mentionnait « Yavhé » que pourtant les traducteurs du Jéhovisme ont rendu par « Moi ». Il s'agit du chapitre 19 du Livre des Juges. Le passage fait le récit d'un homme parti chercher sa concubine infidèle chez son beau-père et qui, sur le chemin du retour ne trouve pas d'abri pour passer la nuit. Il sera hébergé chez un vieillard. Or, la nuit, des hommes dépravés exigeront du propriétaire de l'habitation de voir le voyageur. Ce dernier leur laissera sa femme, qu'ils violeront et laisseront étendue morte à la porte de la maison. Au matin, le voyageur reprend la route, avec le corps de sa femme. Arrivé chez lui, il coupera sa femme en douze morceaux qu'il enverra dans tout le territoire d'Israël comme pour témoigner et rendre public l'horreur de son histoire. Le dernier verset conclut sur l'effet subjectif produit sur le peuple à la vue des morceaux : « *tous disaient fixez votre cœur sur cela, consultez-vous et parlez* ». Tandis que le texte original faisait dire au personnage principal de ce récit « c'est vers la maison de Dieu [יהוה] que je me dirige et personne ne me recueille chez soi », les traducteurs de la *Watchtower* ont préféré « c'est vers *ma* maison que je me dirige... ». Cet effacement de la seule occurrence du nom de Dieu de cette histoire, je lui donne la valeur d'un lapsus signifiant. Que peut-on alors comprendre de cet achoppement dans l'énonciation de la traduction jéhovique de la Bible ? Si l'aboutissement du voyage de cet homme devait être la « maison de Dieu », la fin de l'histoire n'est-elle pas bien trop différente du but annoncé par le voyageur ? L'écart qui existe entre la maison de Dieu et les morceaux d'un corps de femme dispersés parmi un peuple ne constitue-t-il pas une opposition inconciliable qui attend une *réaction*, qui suscite des effets subjectifs chez le lecteur ? Remplacer *se rendre chez Jéhovah* par *se rendre chez soi*, c'est substituer le cheminement vers l'altérité radicale de la divinité (le « grand Autre » de Lacan) par un retour à soi, au Même. Le Dieu, rendu ici absent du texte, est désormais extérieur au sordide du récit. Or, le texte original nous dépeint très précisément un récit troublant qui appelle une interprétation voire une jurisprudence (il s'agit, rappelons-le,

d'un chapitre du Livre des Juges). Le texte convie le lecteur à se demander ce que signifie que le voyageur se rende à la maison de Jéhovah tandis que *la traduction du monde nouveau* fait taire cette invitation : le voyageur indigne retourne chez lui, à sa culpabilité. Il me semble que le poignant de ce texte est pourtant bien un appel à une lecture personnelle : « *Fixez votre cœur sur cela, consultez-vous et parlez* », autrement dit : juges, laissez-vous toucher par ce récit, écoutez ce qu'en pensent les autres et... interprétez !

Cette « clinique de la traduction » nous renseigne sur le discours sectaire en mettant à jour le travail *contre* la dialectique du texte. Autrement dit, dans cet oubli du nom divin, se trahit un désir que le texte soit univoque (cohérent) *et* que le lecteur ne puisse y puiser *autre chose*. Le récit biblique court ainsi le risque de s'effondrer en une récitation de ses doctrines sans lapsus ni trahison. Ce que met en œuvre le discours dogmatique, c'est l'étouffement du mouvement dialectique au profit d'un souci de cohérence, d'un pragmatisme de bon sens. Je dis « étouffement » et non évacuation ou éradication de la dialectique, car tout énoncé est irréductiblement et incurablement hanté par ce que Cicéron nomma un *Cantus obscurior* [11], un chant obscur, un au-delà de l'énoncé qui ouvre aux interprétations et équivoques.

Tout discours, c'est-à-dire tout processus énonciatif, est la disposition dans le social de la chaîne signifiante. Les sujets articulent entre eux des signifiants. Au bout de cette chaîne, le manque. Un vide qui hante tout fait de langage. C'est cela que l'idéologie sectaire a en horreur : le trou dans le savoir, le manque à être dit, le lapsus, l'oubli. Quand la religion s'établit en secte, elle fait violence au langage en interdisant que n'émerge du singulier, de l'étrangeté (l'*Unheimlichkeit* de Freud). Le discours sectaire tente de se défaire du trauma langagier, de la blessure inscrite discursivement dans l'institution du langage et qui se tient dans l'écart irréductible entre l'énoncé et l'énonciation, entre la parole et le parler. Il fantasme une *discursivité atraumatique*. Ne retrouve-t-on pas ce même fantasme dans l'idéologie sanitaire qui, à mesure qu'elle étend le champ du pathologique, s'applique à tout soigner ? – La déprime soignée au même titre que la dépression, le deuil médicalisé... c'est la frontière du normal et du pathologique qui s'évanouit dans la biopolitique.

3. Forclusion de la fonction poétique

A en croire Jean-François Lyotard, le discours religieux produit ce qu'il appela de « grands récits » de l'émancipation de l'homme, dans lesquels promesse était faite qu'un jour (lointain) il sera donné à l'homme de s'émanciper de sa condition d'homme souffrant et imparfait pour accéder à une existence de bonheur sans entrave. A ce titre, l'on retrouve les divers messianismes qui ont traversé l'histoire des religions, les prophéties apocalyptiques, les bouddhismes nirvaniques, les utopies (qui se tiennent, par définition, dans un futur mythique) ou encore le communisme (notamment sous son versant idéaliste). Ces divers courants ont tous proposé un grand récit dans lequel le genre humain sera sauvé de sa condition tragique.

Or, le fait religieux, pris dans le discours idéologique dominant (relevant du capitalisme et de plus en plus du néolibéralisme culturel) adopte la forme et la structure de ce discours idéologique, il lui emprunte ses traits : en particulier, son utilitarisme et son pragmatisme. Le discours idéologique ne sait que faire du sujet (de l'inconscient), il ne connaît que l'individu. D'où la violence contre ce qu'il y a de « trop humain » chez l'homme. Les grands récits excitent l'excès d'humanité, depuis leur « efficacité symbolique » (Lévi-Strauss). A l'inverse, les idéologies sectaires écrivent des récits à l'« efficacité réelle ». Tel texte sacré sera pour une secte une occasion de tirer des principes concrets de vie en accord avec les doctrines du mouvement. Les grands récits impliquent des effets *pour chacun*, singulièrement intimes ; les petits récits, qui tiennent du « *storytelling* » (Salmon, 2008), impliquent des effets non pas subjectifs mais objectifs, valant pour tous.

De façon signifiante, alors que j'envisageai la fin de nos entretiens (je devais bientôt déménager), l'adepte d'une secte chrétienne mentionna les « vingt commandements ». Embarrassé par ce lapsus, il justifia l'erreur en expliquant qu'il avait en tête la référence du texte du Décalogue : « Exode 20 ». Il poursuivit en m'expliquant que le Christ avait réduit toute la Loi de Moïse à deux commandements, tout le reste « n'est que *vanité* ». Ainsi, dans la perspective sectaire, les commandements de la Loi de Moïse seraient désormais *vains* (plutôt que dix). Cette Loi qui avait été énoncée pour les Hébreux quand ils fuyaient le carcan de l'esclavage en Egypte serait vide (du latin *vanus*). *L'exode est vain*, me dit-il entre les lignes. Ce que me confirma sa remarque ironique au moment de le quitter : « où que vous irez, vous rencontrerez [notre Eglise] : ça ne sert à *rien* de *fuir* ! ». D'une certaine façon, il est vrai que la fuite de l'aliénation à Pharaon (et à l'idéologie) n'est jamais finie. Le Mythe de la sortie d'Egypte (quoi qu'il en soit de sa réalité événementielle) a structure de fiction, c'est un « grand Récit ». Mais du récit, on exige aujourd'hui qu'il soit *matériellement* vrai, lavé de toute fictionnalité. Les adeptes de ce mouvement sectaire lisent cet épisode à la lettre, comme témoignage historique univoque. Ainsi, la force poétique de l'ouverture de la Mer Rouge et l'opération phallique du mot (« Et toi, lève ta *verge*, dirige ta main vers la mer, et divise-la », Ex14:16) n'advient pas et sont virtualisés dans une rationalisation archéologique de l'évènement. Toute interprétation ou entendement de ce qui excède et échappe au premier degré du texte n'est bien que vanité. Sans doute, la subjectivité qui échappe vraiment au discours sectaire est celle qui opère *poétiquement* la traversée de la Mer Rouge (le changement de discours) – car les terres au-delà de la castration symbolique sont inaccessibles aux poursuivants égyptiens.

On a souvent noté que les gourous ou les autorités de nombreuses sectes mettaient en avant que les adeptes de leurs mouvements n'étaient pas retenus de force. « Chacun est libre de sortir quand il le souhaite », « les portes sont ouvertes », et effectivement, à bien y regarder, il est toujours *possible* de quitter la secte – au-delà des pressions, des insistances voire des menaces. Pourtant, demeure ce fait étonnant que de nombreux ex-adeptes sont comme habités par la secte longtemps après leur sortie : ils sont encore pleins du corpus doctrinal, de l'idéologique, de la ritualité. La lecture de leurs témoignages de leur expérience au sein de la secte et les rencontres cliniques auprès de ces anciens membres révèlent qu'il s'agit souvent davantage d'une fuite que d'un véritable « Acte de sortie ». En d'autres termes, *les portes sont ouvertes* et permettent certes une échappée, un mouvement continu, sans saut, sans franchir ni Rubicon ni Mer Rouge, sans *révolution discursive* donc. Laisser les portes ouvertes rend précisément *impossible* qu'on les puisse ouvrir. Et il eût fallu que les portes soient fermées pour que l'adepte puisse *vraiment* faire Acte de sortie, pour qu'il puisse vraiment s'extraire de et extraire de lui le discours idéologique qui l'habite et qu'il habite. En effet, il faut un minimum d'aliénation pour que s'initie un processus de subjectivation. En d'autre terme, la force de l'emprise sectaire, c'est sa capacité à prendre le sujet dans une prison de liberté, à le diffuser dans un espace sans contenance.

Le terme de « Forclusion » a été employé par Lacan comme une traduction possible du *Verwerfung* de Freud. Ce mécanisme de défense propre à l'économie psychotique est l'opération par laquelle le signifiant phallique est rejeté hors de la psyché (et non pas refoulé dans l'inconscient à l'instar de l'économie névrotique). Tout se passe alors comme si ce signifiant n'était jamais venu s'inscrire chez le sujet psychotique. La fonction poétique du parler de l'adepte est niée *a priori*, elle n'est pas attestée par le dispositif discursif de la secte. Elle est au contraire rejetée au ban de la secte, forclosée, car elle repose esthétiquement sur la gratuité subjective du dire, et donc repose sur un manque, un vide : l'arbitraire de préférer telle façon de dire à telle autre, pourtant synonyme.

Alors, nous proposons une nouvelle explication à la puissance addictive de la secte. Le discours idéologique, avons-nous dit, repose sur un refus de la perte et du manque. Or, le sujet pour parler à nouveau, pour *s'autoriser*, doit consentir à perdre l'autorité sur laquelle il

appuyait son dire jusque là (la figure du gourou) et assumer en Acte la bascule discursive de son émancipation de la secte, ou bien, pour emprunter le vocabulaire de Badiou, donner consistance dans le registre symbolique à l'Évènement de sa sortie du discours sectaire. C'est en somme s'en remettre à la fonction poétique du langage et à sa gratuité – laquelle fonction est donc l'arme tranchante capable d'opérer le saut logique des limites du discours sectaire. Ou autrement dit, la sortie d'une secte s'autorise d'un dire (processus énonciatif) et non d'un dit (énoncé).

Conclusion

Les trois effets subjectifs que nous avons repérés font ressortir un problème qui concerne plus largement le discours idéologique dominant. Tout se passe comme si dans les sectes, ces modèles réduits des idéologies politiques, ces petits discours coextensifs au discours plus vaste de l'aliénation au marché, on tentait d'extraire la dialectique (c'est-à-dire les antagonismes, les contradictions, les fossés structurels) de tous les aspects de l'expérience humaine (tant intrapsychiques qu'externes). Alors, les sectes pourraient procéder du formatage d'un in-dividu dédialectisé, c'est-à-dire adapté au discours plein du néolibéralisme culturel et guéri de sa négativité (son inconscient). En dernière analyse, la discursivité des idéologies sectaires s'assure de l'aphanisis du sujet et de son désir contre l'« effet révolutionnaire » de l'inconscient.

C'est donc sans compter l'inconscient et ses ruses. L'utopisation du discours en un lien social atraumatique ne pourra que fantasmatiquement faire l'économie d'une subjectivité révolutionnaire. Aussi totalitaire soit-il et à moins de ne faire tenir ensemble que des robots et point de sujets, le discours idéologique devra compter avec les lapsus des sujets, leurs actes, manqués ou non.

Notes

- [1] Cf. Althusser, *Ecrits sur la psychanalyse, Freud et Lacan*, éd. Stock/Imec, 1993, p. 130.
[2] On se rapportera avec intérêt à sa conférence à Milan et au séminaire sur l'Acte psychanalytique.
[3] Freud, Sigmund, *L'interprétation des rêves* [1900].
[4] En particulier : *Totem et tabou*, 1913 ; *L'avenir d'une illusion*, 1927 ; *Moïse et la religion monothéiste*, 1939.
[5] On reconnaît un certain héritage des théories de W. Reich dans cette volonté de s'émanciper du carcan de la morale sexuelle. Cf. *La révolution sexuelle. Pour une autonomie caractérielle de l'homme*, Christian Bourgois, Paris, 1993 ; *L'irruption de la morale sexuelle. Etude des origines du caractère compulsif de la morale sexuelle*, Payot, 1999.
[6] Freud, *Moïse et la religion monothéiste*, Gallimard, 2003, p. 233.
[7] *ibid.*
[8] *ibid.*
[9] Saint-Augustin le premier bute sur cette aporie : *ego non memini*, « moi, je ne m'en souviens pas ».
[10] Bel et bien, la « réponse est le malheur de la question » (Blanchot, 1969) ; ou encore, la sensibilité clinique d'un Ferenczi Sándor : « Si je lui répondais simplement, la motion qui l'a incité à poser cette question serait neutralisée par la réponse » (*la technique psychanalytique*, conférence prononcée à Budapest, 1918).
[11] *Est autem etiam in dicendo quidam cantus obscurior.*

Références

- Althusser, Louis, *Ecrits sur la psychanalyse, Freud et Lacan*, Stock/Imec, 1993.
Barthes, Roland, *Le plaisir du texte*, Seuil, Paris, 1982.
Blanchot, Maurice, *L'entretien infini*, Gallimard, Paris, 1969.
Blass, Rachel, *Le concept de « vérité historique » de Freud et les fondements inconscients de la connaissance*, in « Revue française de psychanalyse », vol. 70, 5/2006, pp. 1619-1632.
Ferenczi, Sándor, *Les fantasmes provoqués et leurs dangers*, Payot, 2008.
Freud, Sigmund, *L'interprétation des rêves* [1900], Puf, Paris, 1999.
Freud, Sigmund, *L'avenir d'une illusion* [1927], Quadrige/Puf, Paris, 1995.
Freud, Sigmund, *Totem et tabou* [1913], Payot, Paris, 2004.
Freud, Sigmund, *Moïse et la religion monothéiste* [1939], Gallimard, Paris, 2003.
Fukuyama, Francis, *La fin de l'histoire et le dernier homme* [1992], Flammarion, Paris, 2009.
Lacan, Jacques, *Le séminaire livre XV, L'envers de la psychanalyse* [1969-1970], Seuil, Paris, 2006.
Lacan, Jacques, *Du discours psychanalytique, conférence à l'université de Milan, 1972*, in « Lacan in Italia-Lacan en Italie », La Salamandra, 1977.

- Lacan, Jacques, *Le triomphe de la religion* [1974], précédé du *Discours aux catholiques* [1960], Seuil, Paris, 2005.
- Lyotard, Jean-François, *La condition postmoderne*, Les éd. de Minuit, 1979.
- Mary, Arthur, *Discours sectaire, discours capitaliste : approche psychanalytique*, in « Conférence de l'International Cultic Studies Association », Genève, 2009.
- Melman, Charles, *L'homme sans gravité. Jouir à tout prix* (entretien avec J.-P. Lebrun), Denoël, 2002.
- Quignard, Pascal, *La nuit sexuelle*, Flammarion, Paris, 2007.
- Reich, Wilhelm, *La révolution sexuelle. Pour une autonomie caractérielle de l'homme*, Christian Bourgois, Paris, 1993.
- Reich, Wilhelm, *L'irruption de la morale sexuelle. Etude des origines du caractère compulsif de la morale sexuelle*, Payot, 1999.
- Ricoeur, Paul, *De l'interprétation, essai sur Freud*, Seuil, Paris, 1995.
- Salmon, Christian, *Storytelling : La machine à fabriquer des histoires et à formater les esprits*, La Découverte, Paris, 2008.
- Sauret, Marie-Jean, *Approche psychanalytique de la croyance*, Privat, Toulouse, 1982.
- Sauret, Marie-Jean, *L'effet révolutionnaire du symptôme*, Erès, 2008.

Romanian Migrantscapes in Contemporary Filmic Texts

Ioana Mohor-Ivan, PhD, Associate Professor
Michaela Praisler, PhD, Professor
„Dunărea de Jos” University of Galați

Resumé: *Par les représentations visuelles qu'ils transmettent, les films sont un des sites les plus accessibles où la dynamique que la création des images implique au niveau interculturel peut être mise en évidence. Les images visuelles illustrent des structures mentales qui sous-tendent les perceptions de soi-même et de l'autre, et construisent ou déconstruisent des cartes conceptuelles à l'aide desquelles un certain group intériorise les coutumes et les expériences quotidiennes. Tout en prenant comme point de départ ces prémisses théoriques de l'imagologie, cet article se propose d'analyser la forme et la fonction des représentations récentes de l'émigration et des expériences de l'émigrant telles qu'elles sont traitées dans quelques films roumains, français et italiens contemporains. Tandis que tous ces textes essayent de reconstituer dans l'imagination un espace culturel réel où l'émigrant conteste ou brouille les hiérarchies établies entre moi et l'autre, l'indigène et l'étranger, l'espace national et la déterritorialisation, le centre et la périphérie, l'Ouest et l'Est, leurs contextes différents apportent des articulations ambiguës et souvent contradictoires des dichotomies mentionnées ci-dessus.*

Mots-clés: *migration, représentation cinématographique, ipséité/altérité, centre/périphérie, l'Ouest/l'Est*

Image, Stereotype and Film

Though a specialism rooted in the field of Comparative Literary Study, the technical neologism referred to as imagology in many languages has come to transcend the field of literary analysis and to provide “a viable and fruitful approach to neighbouring specialisms (from cultural studies to postcolonial studies, and from social psychology and anthropology to art history)” (Beller & Leerssen, 2003: xv). What accounts for the open-ended outlines of the field is its interest in the study of different forms of cultural representation, i.e. the ways in which perceived national/ ethnic/ racial/ cultural characters and identities – both one’s own and that of others – are expressed in a wide range of discourses, including literature, film and the media. Because stress is laid on perception and not on the “truth” or accuracy of an image, the aim of imagology is to understand the structures of images and demonstrate their conventional nature, by focusing on the intersection between linguistic (aesthetic/rhetorical) and historical (ideological/socio-cultural) aspects of discourse (Moyle, 2004: 9).

In recognizing the ideological character of images and drawing attention to their socio-cultural differences and similarities, imagology considers this mode of reciprocal characterization as pivotal in understanding national perception and representation in terms of the self/other dichotomy, which also underlies the dialectic of identity and alterity (Voestermans, 1991: 219). As the identity of a human develops along the line of differentiation between (what is considered to be) the ‘self’ and everything which is not the self, the two are thus mutually dependable, investing each other with meaning. The same dialectic characterises the articulation of cultural and national identities, because “all human cultures articulate, situate themselves by categorizing the world [...], a predicative act [which] involves a distinction between that which is allowed into the sphere of culture and that which is excluded” (Corbey & Leerssen, 1991: vi). “Otherness” is thus created as both the contrastive as well as the cognitive background against which a cultural or national identity is circumscribed.

Image, the main working concept in the field, is “the mental or discursive representation or reputation of a person, group, ethnicity or ‘nation’” (Beller & Leerssen, 2003: 342), closely resembling a cognitive “knowledge structure” or schema that controls our opinion and behaviour towards the “other”. When an image remains constant despite of historical changes, it turns into a stereotype or cliché, i.e. a standardized mental picture that is held in common by members of a group and that represents an oversimplified opinion, prejudiced attitude, or uncritical judgement about a person or an entire group of people. As such, stereotypes play an important role in identity building: if an individual’s sense of self is

closely related to the group to which he or she belongs – which may extend from school affiliation to race and nationality, identifying with this ‘in-group’ means internalizing its own stereotypes. The dialectic between auto-stereotypes (evolved at ‘in-group level) and hetero-stereotypes (relating to ‘out-groups’, i.e. the other groups to which the individual does not belong or identify with) is often based on contrastive stereotyping, because the tendency is to assign negative characteristics to the out-group in order to create positive auto-stereotypes. Ethnocentrism, i.e. the “view of things in which one’s own group is the centre of everything, and all others are scaled or rated with reference to it” (Berg, 2002: 14), transforms thus neutral categorization into a prejudicial practice, at the same time at which stereotypes become a key component “in the ideological construction of otherness.” (Homi K. Bhabha in Berg, 2002: 15). If stereotypes are simplified generalizations that assume out-group homogeneity, one should not forget that stereotypes hugely simplify “that out-group experience by selecting a few traits of the Other that pointedly accentuate differences.” (Berg, 2002: 16) In this way, the complexity of any group history is dispensed with, as stereotyping flattens, homogenises and generalises “individuals within a group, emphasising sameness and ignoring individual agency and variety” (Berg, 2002: 16).

Through the visual representations they transmit and mediate, films become one of the most powerful texts able to reveal patterns of national characterisation, since they function as the structured expression of mental constructs and stereotypes. Visual images carry ‘mental’ schemata that underpin the interplay between perception of the other and self-perception, mediated to both in-group and out-group members alike. As such the leap is made from a theoretical mode of representation to a concrete image with a concrete signification, “an agreed-upon vision and a shared sign of the Other in precise and material form” (Berg, 2002: 36). And yet, as cultural texts, films remain embedded in a recognizable social matrix, in keeping with the inner dynamics and outspoken ideals of the given communities, revealing thus the construction or deconstruction of the ‘maps’ of meaning through which a particular group of people makes sense of everyday practices and experience.

Identity, Place and Deterritorialisation

In “The poetics and anthropology of national character (1500-2000)”, Joe Leerssen was noting that *difference* has been the key-word to connote uniqueness for European nations starting from the mid-seventeenth century onwards: “nations will come to see their character, their individuality, in those aspects in which they differ most from others” (Leerssen, 2003: 69). However, in the context of the contemporary world, culturally marked by globalisation and spatially reordered into a geopolitical collective subsuming multiple nationalities, the major challenge brought to the national imagining has been that of rethinking the imagological coordinates upon which essentialist interpretations of identity rested.

The post-1990 changing geographical borders, the new transnational mobility and the ensuing cross-cultural melting-pots have called into question the mental division of Europe along the West/East, or Centre/Periphery coordinates, though the countries of the post-communist East-European area have continued to share an ambivalent and floating sense of an identity which is “no more Eastern, but not yet Western”. This proves the persistence of power and mental structures which sustain the condescending attitude behind Eurocentrist thinking, which for long has tended to divide the world into two cultural fields, “the West” and “the rest” (Shohat & Stam, 1994), and which has tended to place Eastern Europe in a ‘nesting orientalist’ discourse (Todorova, 1997) as the “lesser”, or “the Other” Europe.”

One means of ‘unthinking’ Eurocentrism is to acknowledge the shifting and expanding nature of a European space where multiculturalism and migration restructure intercommunal relations within and beyond the nation-state, transgressing thus embedded

hierarchies established between self and other, native and foreign, home and deterritorialisation, centre and periphery, West and East. As Dina Iordanova states, “a culturally significant space is constituted by the members of the new community of migrants [...] overcoming the trademark atmosphere of lost homelands and rising above destabilizing discourses of shattered identities, to occupy an expanding universe, a universe which receives its meaning through its perpetual dynamism.” (2001: 262). To this it adds the importance of electronic mediation, because “in a world where images, sounds, peoples and goods circulate globally, the impact of the media on national identity, and on the feeling of group-belonging, is very complex. As it facilitates the interaction with far-off nations, the media ‘deterritorialises’ the communities’ process of selfimage construction, often altering their cultures.” (Palacios Cruz, 2008: 16).

Migrantscapes and Cinematic Images

The dynamics of cross-cultural image making unravelling in the post-1990 context of shifting interpretations of place and national identity is best revealed by contemporary filmmaking, which displays an articulate interest in exploring migration and the migrant’s experience in multiple culturally significant imaginative worlds. One such case is provided by the analysis of the form and function of representations of post-communist and post-integration Romanian migrant experience as they are mediated by recent Romanian, French and Italian filmic texts. While all these films attempt to imaginatively figure an actual cultural terrain in which the migrant tests traditional notions of self, home and belonging against the complexity of unknowable reality, when placed in the perspectival context of the representing text (home vs. host), the group becomes heterogeneous, revealing itself as multi-accentual, conflicted and conflicting with discourses on migration privileged in a particular milieu.

In order to delineate the representational patterns involved in the dialectal process of identity formation in terms of the oppositional pairing of auto- and hetero-images/stereotypes, the chosen filmic corpus should thus be further subdivided into three distinct subcategories: five Romanian productions, including *Occident* (*Occident*, 2002) – *O* [1], *Italiencele* (*The Italian Women*, 2004) – *I* [2], *Schimb valutar* (*Exchange*, 2008) – *E* [3], *Legiunea străină* (*The Foreign Legion*, 2008) – *FL* [4] and *Weekend cu mama* (*Weekend with my Mother*, 2009) – *WM* [5]; two foreign ones, the French *Je vous trouve très beau* (*I Find You Very Nice*, 2005) – *TB* [6] and the Italian *Il Resto della Notte* (*The Rest of the Night*, 2008) – *RN* [7], and an in-between category exemplified by *Asfalt Tango* (*Asphalt Tango*, 1996) – *AT* [8], which is a joint Romanian-French production.

The films in the first sub-category foreground migration as an in-group experience, engaging with topical issues in the wider context of communicated concepts and interpretations of the post-communist and post-integration Romanian context, always depicted in a state of transition (communism vs. capitalism, collectivism vs. individualism, localism vs. globalisation, rural vs. urban) and fractured along economic, spatial, and generational lines. Unemployment, marginalization, impoverishment and the continuing dominance of patriarchal mentalities and hierarchies at both domestic and public level testify for the characters’ decision to leave, in the hope of achieving a better life (be it in term of money, career or status) elsewhere.

As such, all these films focus on the interplay between notions of home and the mirage of the West in order to probe the migrant’s ‘stay-or-leave’ dilemma. In all of them ‘home’ emerges as an un-idealised landscape of contrasts between traditional certainties (community ties and the knowledge of place) and the unforeseeable pressures of modern-day existence. This applies both to the cityscapes of *O*, *WM*, *E* in which the transition from a

collectivist to an individualist society is visualised through an abrupt juxtaposition of shots of communist-style squalid tenements and fancy urban developments (ironically, the name of the city store in *O* is “More and More: A Life Philosophy”), as well as to the rural ones in *I* and *FL* in which the peasant culture has become a mere commodity, being commercialised like folklore (the “călușari” dance in *I*) and the traditional communal activities have been replaced by training in Spanish or strawberry-picking (in *FL*). Characteristically, the atmosphere is permeated by desperation, and the films’ protagonists find themselves displaced at home and morally-frustrated in a society in which traditional concepts of normality and deviance seem to have become confused. It is significant that it is the “deviant” ones (the bullying, the deceitful, the corrupted, the delinquent) that know how to make their way through this uneasy landscape, while the “normal” ones are either forced to leave, led astray or left behind, chained to a home that has lost its substance. In all the films the metaphor of death is employed to refer to the loss of traditional meanings of home. In *O* the protagonists’ paths intersect in a cemetery and it is the news of a death that precipitates the denouement of the stories. In *I* the death of the father marks the end of the village life as it was known to the sisters. In *WM* the death of the daughter and the disappearance of her child disintegrate the meaning of home. In *E*, the notion of home dies with the murder of Streche, while in *FL* Mitu’s death abroad induces Aurel’s at home.

Of the two foreign films included in the corpus, only *TB* localises Romania as “home” in its vacillating setting. Nevertheless, here it is a Western perceiving eye through which the realities of present-day Bucharest are captured by the camera. From Aymé’s descent from the plane, the city is assembled in photographic snapshots that fit into his tourist’s album: the embankment of the Dâmbovița river, Ceaușescu’s palace, the urban monster that, from a futile communist undertaking has been turned into a trademark of the city, a wooden bench surrounded by carefully trimmed trees, a fancy restaurant which serves not only traditional Romanian food, but also traditional dances in which today’s youngsters [sic] readily join. Even the two scenes that do not conform to this sanitised view of a “Romanian” home (the hotel lobby in which the girls parade in front of the foreigner who offers them the dream of a life abroad and the melodramatic one in which Elena hardly finds her way to the curtained bed of her and her young daughter through the squalid and overcrowded one-room apartment that hosts the entire family) are in accordance to Western stereotypes regarding the readiness of Romanian women to sell their looks in return for a passport to happiness and the poverty characteristic of East-Europeans.

AT, as joint Romanian-French production, correspondingly draws on both sets of representations, as ‘home’ glimpsed through the bus windows fluidises the scenery otherwise made up of disparate oppositional pairs (the picturesque versus the derelict, urban versus the suburban, the urban versus the rural, the new and the old) suggesting the social and economic cleavages in the local culture and inviting at the reconsideration of Romania’s margins and Romania as margin.

Host societies (Spain, Italy, France, Austria, or the more distant Australia) are backgrounded in the Romanian feature films where the characters either intend to set out for or return from them, but emerge as dominant in the foreign ones – either as a rural, tradition-bound but aging French community (in *TB*) or, conversely, as an urban, prosperous but class-ridden Italian family (in *RN*). The latter one foregrounds the destination culture, showing the Romanians as occupying a secondary, if not tertiary position in society and revealing all possible relationships: the natives are reluctant or outright opposed to the immigrants (Silvana Boarin vs. the Romanian gypsy beggars, Silvana vs. Maria), only few cases of friendship between the two sides being possible (Ana Boarin and Maria); the migrants themselves do not seem to get along or have similar life principles (Maria and Victor vs. Ionuț). In *TB* it is France that becomes the main partner in the dialogue on migration, but with a reversal of its traditional encoding as an urban space in the West-ist cultural map-

making. Elena sets on an East-West journey which is typically perceived as progressive, while, at the same time, she exchanges an urban with a rural space – generally perceived as a regressive cultural trajectory, which she, nonetheless, accepts as the only alternative to her home situation. The film does not aim to critically analyse the emigrant's experience in the host society, as Elena's relationships with the villagers are construed along stereotypical patterns of interaction.

In the case of the Romanian films, there are two strategies at work used to represent the host societies. One means is oblique, decentring their assumed hierarchical positioning by dispersing their representations in the stories within the stories that the films tell: Luiza's husband (in *WM*) keeps calling her asking when she will be back (assumed is a civilised marriage and relationship); Lilica's Spain (in *FL*) seems to have helped her become richer than anyone else in her village (but people know the source of her well being: prostitution); Lili too (in *E*) earns more than most from prostitution in Romania as host country. Another strategy is to elaborate on the destination society through metonymical characters: Marion, the self-possessed, elegant and sophisticated business-woman, embodies both the civilised and the mercantile aspects of the French society (in *AT*); *O* sketches a larger European map which both validates traditional assumptions about West-East hierarchical positioning (Jerome, the French 'benefactor', and Van Horn, the Dutch 'official') and points to composite hierarchies within Europe itself in order to conceptualise articulation of what is European from below (Nae, the Romanian illegal migrant turned 'German' and Luigi, the Italian of African origin).

The West as constructed by the migrant's imagination is justified by the power of the cultural myth. As sets of signs which imply extremely familiar and influential structures of thinking, or naturalised codes of social meanings and values, or sets of beliefs and attitudes that the viewer is invited to accept as true and natural, myths reflect normality. All the feature films start from this premise, but gradually revisit the myth of the rich, almighty West, a land of all possibilities. The pursuit of a distant idealised West looms large over the characters' decisions to emigrate (in *AT*, *O*, *I*, *TB*, *E* and *FL*). If *WM* adheres to it through suggestions of an accomplished life abroad, the open endings of *AT*, *O* and *E*, though not overtly reversing it, cast doubt on its truth-value, while *I* and *FL* tear it apart by the tragic outcome of the migrant's dream.

Central to the iconography of the two foreign films, the "West" remains nonetheless an elusive space. In *TB*, which focuses on the emotional trajectory of Elena's integration within the provincial French farming community, plays upon traditional assumptions of the 'rich' Western Europeans vs. their 'poor' Eastern neighbours, the myth is sustained by its Cinderella-type plot and fairy-tale resolution. Moreover, the films apparently adheres to the traditional mapping of migration in the gendered dichotomy of the masculine West (Aymé and the patriarchal French community) and the feminine East (Elena and, beyond, an almost exclusively feminine cast in which Romanian-ness is embodied), but subverts correlated oppositional terms by having Elena move from the urban centre of a culture to the peasant periphery of another.

By focusing on the actual migrant experience in the destination culture, *RN* deconstructs and reconstructs the myth from the point of view of the West itself. Memorable dichotomic images re-inscribe traditional West-East hierarchies of power in gender terms: Maria cooking in the kitchen upstairs/Silvana putting on her jewels in front of the mirror upstairs; Romanian gypsy girls begging in the pouring rain/Silvana, scared but comfortable in her expensive car. Furthermore, Silvana's premonition and sudden fear of Maria holds the filmic narrative together. But, unlike its French counterpart, the film reverts the conventional East-West gendered borders, by counterpoising a feminine West (Italy as metonymically foregrounded through the upper-class and highly refined Silvana Boarin) against an

anthropomorphous East in which gender (Maria vs. Ionuț), ethnic (Romanians vs. Roma) and class distinctions (workers vs. lowlifes) are effaced in the stereotype of the threatening and criminal Romanian Other. This strategy metaphorically associates the different assault's on Silvana's body (and, by extension family and household) with images of rape, treated both within the discourse on gender – the West as innocent victim of an exploitative, devious and violent East, and the wider one on home, territory and belonging, because rape is also another dimension of issues related to power and dominance.

The construction of the subject is not only highly dependable on media (filmic) representations, but it is usually carried out in terms of difference, in a permanent negotiation between material conditions, ideological discourses and social axes of stratification based on class, race, gender, age, locale, sexual orientation, national origin. A migrant's identity is built at the intersection of these coordinates. Nevertheless, public perception seems to resume it in order to fit preconceived frames which often negate each other. To the traditional types used to subsume a migrant's identity (the adventurer vs. the exile – in the home culture; the adapter versus the alien – in the destination culture) other types have been identified of late: the prodigal son/daughter (in the home culture); the illegal worker, the criminal and the trafficked prostitute (in the destination culture).

The Romanian migrant identity which results from the films chosen is constructed in a more complex way that both abides by the general conceptions and subtly dismantles them by trespassing their typological and cultural borders: the feminine character as adventurer and victim of trafficking in *AT*; Elena, as exile and adapter at the same time in *TB*; Mihaela and Sorina in *O* and Emil in *E* as adventurer-exiles; the illegal worker-adventurer and trafficked sisters in *I*; Luiza as the prodigal exile in *WM*; Mitu as adventurer-victim and Lilica as prodigal-criminal in *FL*; Ionuț and Maria, the criminal illegal workers and Victor as the illegal-worker exile in *RN*. In addition, Romanians are presented as: having succeeded abroad and either forgetting about family at home (Nicu in *O*), returning too late (Luiza – in *WM*) or only to exploit the unknowing, unsuspecting native communities (Lilica – in *FL*); gullible, honest turned dishonest to attain the goal of emigrating (Emil – in *E* or Mitu, Aurel, Stelica – in *FL*); crooks, thieves, lowlifes (Ionuț – in *RN*).or cheap work force (Jeni and Lenuța in *I*; Maria, Victor – in *RN*).

In addition, if these films attempt to focus on the differential experience of migrant women and men in the context of a gendered world, they often revert to traditional encodings of masculinity and femininity which conform to societal expectations fostered by their respective cultural and historical location. Hence the subjectivities of their protagonists are construed in accordance to societal role models which change within the 13 year span that the films cover, but are in fact variations on general gender stereotypes, becoming thus sub-stereotypes in themselves. From *AT* (produced in 1996) to the most recent *WM* (2009), the woman migrant has been represented as: young and beautiful, ready to sell her looks/talents in the promise of material fulfilment in the West (the girls in *AT*; Sorina and Mihaela in *O*, even Elena in *TB*); young and innocent, the victim of malevolent traffickers who lure them into migrating abroad (the sisters in *I*); the supporting, credulous and caring wife, passively acquiescing her husband's wish to migrate (Ana in *E*); the professional prostitute (Lilica in *FL* and Lili, the Moldavian student in *E*); the mother who has abandoned her child in search of material fulfilment abroad (Luiza in *WM*). Such images tend to place the characters within the traditional representation of womanhood that equates the feminine with the passive object, victimhood, sexuality, domesticity and motherhood. The films' narratives are generally convergent with the representation of femininity as devoid of agency, because male figures invested with patriarchal authority either set in motion, deceive into or direct a woman migrant's journey. Bullying fathers (in *I* and *O*), husbands (in *AT* and *E*) or imperfect lovers (in *O*, *WM* and *RN*) more or less openly instigate the plot; public agencies (fake

impresarios in *AT* and matrimonial agents in *O*) or individuals (human traffickers in *I*, a delinquent husband in *E*) forward and supervise it, while other male figures ordain its resolution: the last shots of *I* focus on the American soldier, arrived by car in the remote southern Romanian village to look for the girls he saved in Kosovo, with the implication that he would perform the role of the rescuer once more, taking the sisters to a more distant (and 'respectable') West; the male-dominated interloper world to which both her daughter and her granddaughter fall prey set the course of Luiza renewed departure to the west, the only route that allows an escape from home as entrapment and vicious circle.

As far as the films attempt representations of the male migrant's experience, their narratives are more ambiguous in the codification of masculinity, because here, both in the characters of Nae and Nicu, the pre-1989 illegal migrants from *O*, as well as in those of Mitu, the soldier who dreams to serve in the Foreign Legion from *FL* and Emil, the unemployed set to depart to Australia from *E*, the boundaries of their masculinity are transgressed by having them cast in the feminine role of victims: victimised by the communist regime and its Securitate male authoritarian figures (Nae's reminiscences of colonel Vişoiu's brutal interrogatories in *O*), victimised by devious crooks at home (Emil being cheated out of his money by Streche in *E* and Mitu, Aurel and Stelică falling prey to Maricel's machinations in *FL*), or victimised by the very West that they covet (Maricel's imprisonment and death in an Austrian prison in *FL*). Nevertheless, the male narrative of victimhood is interwoven with a narrative on criminality (Emil's transformation into a dishonest, adulterous delinquent and a criminal by chance in *E*; likewise, the three friends in *FL* steal an old woman's burial money to be able to pay off their dream) that confirms Western stereotypes about the Eastern European migrants.

Instead of Conclusions

All texts are systems of representation that attempt to express in a structured way the mental software of an individual, group or entire culture. Since in today's world, images tend to carry more persuasive weight than writings, filmic texts become one of the most accessible sites where one can trace the mechanisms through which a particular group of people constructs or deconstructs a series of maps of meanings to make sense of everyday practices and experience.

As Dina Iordanova once noted, "although moving around inevitably brings disquieting experiences, staying in one place is no longer possible ..." (2001: 276). Indeed, unsettling as it may be, migration has become one such major experience, if not a way of life for many in post-communist Romania. Given that images are means of 'mapping' experience, the surveyed films have built a imaginative geography of the Romanian migrant, underwriting his trajectory to other cultures and societies and registering thus the dynamic interplay of cross-cultural perceptions which 'moving around' entails.

Retrieving their kaleidoscopic cartography through the lenses of imagology, the representational terrain of the Romanian migrantscape has emerged as multiple, vibrant and always slippery in the interstice between auto- and hetero-images, signalling thus changes in the perception of both in- and out-groups as markers of historical/ political/ social relativity in inter-cultural relations.

Moreover, by critically dissecting the role and function of the films' images and stereotypes within given discursive contexts, embedded hierarchies of place were transgressed, inviting to a recognition of the fact that, when studied as a multicultural phenomenon, dichotomic coordinates like those established between the pragmatic North vs. the sensuous South, the backward periphery vs. the modern centre, or the masculine West vs. the feminine East become nationally unspecific, helping us realize that identity should no

longer be restricted to particularism, but define one as part of, and not in contradistinction to, humanity as a whole.

Notes;

[1] *Occident* is a bitter comedy about the lure of emigration and the responses this triggers in those left behind. Its three parts tell basically the same unrequited tale by focusing on a different story. Nevertheless, the three happen at the same time, their plots intertwine, the same events are shown from different angles as main characters from one story are cast as secondary in another one, in order to prove how their actions unknowingly influence each other's destinies. A young couple, Luci and his fiancée, Sorina, are evicted from their home in the sordid outskirts of Bucharest. While in cemetery waiting for otherworldly guidance from Sorina's dead father, Luci is unexpectedly hit on the head with a flying bottle. The rest of the story focuses on the young man's desperate efforts to win back Sorina, who has moved in the meantime with Jerome, the Frenchman who helped hospitalize Luci. Being offered a shelter by Aunt Leana, the old frail mother of his former friend who left for Germany during the Communist times, Luci is forced to become underemployed as a beer bottle mascot, befriending Mihaela, his fellow telephone advertiser. Things precipitate when a policeman arrives unexpectedly with news that Nicu, Aunt Leana's long estranged son, has died in Germany, the old woman apparently dies in shock and Luci runs to tell Sorina that they can move back together in Aunt Leana's vacant apartment only to find that his fiancée has already left for France with the elder suitor. On the eve of her marriage, Mihaela, a romantic girl who thinks she has a gift for poetry, is deserted by the groom. Desperate to find a replacement, the mother opts for a foreign husband that will help her daughter establish not only a prosperous life abroad but also one unencumbered by the shameful incident at the wedding. While the mother visits a matrimonial agency and arranges blind dates for her daughter, Mihaela gets an employment with an advertising agency where she meets Luci. The two are drawn to and confide in each other as they are kindred spirits in their mutually wounded hearts. But the news come that an Italian suitor intends to visit them. In the midst of the excitement of the family's preparations there appears Luigi, who is young, handsome, well-to-do, a poetry-lover, but black and Mihaela's parents are desperate once again as their daughter voices her decision to leave with him, anyway. Mihaela's father, a retiring police officer with old Securitate-style attitudes and tactics, discovers his daughter's groom drunk in the nearby cemetery and scares the young man off both of his bottle and of the marriage. Afterwards he is reluctantly convinced by both his wife and his mistress that the only means of setting things well for his child is to consent to a foreign marriage. Then, he meets Nae, who has returned from Germany to bring the news of a friend's death to his mother and needs assistance in fulfilling his task. Shocked by the prospect of seeing his child leave with a Black Italian, the officer asks Nae to do him a counter favour and take Mihaela to Germany with him.

[2] Set at the time of the Kosovo conflict, *Italiencle* tells the story of two Romanian sisters, Jeni and Lenuța, who decide to leave their small village community in Oltenia, leaving behind an unrequited lover (Gigel) and a drunken uncaring father in order to go and work (illegally) in Spain as strawberry pickers. A year later, they return home with a victorious smile and a western attitude, having supposedly gone rich not in Spain, but working in Italy. However, the truth will come out when Jeni decides to stand up to Giovanni's (her former lover and escort to the girls on their way out of the country) attempt to run for the village Mayor's Office. As the villagers are gathered at the local hall and shown a porno film in which the two sisters are the recognisable protagonists, Lenuța bursts in with a terrible confession: a shocking denouement which lays bare a brutal and horrific experience. The two sisters were in fact trafficked and sold to be exploited as prostitutes in Kosovo by Giovanni and his companion, Fane, to be released only with the arrival of the American troops. The confession works like an exorcisation of guilt and trauma, and the film ends on an image of hope: as the two sisters try to mend what has been left of their family goods, an American soldier drives through the village heading towards the house of the two. The main narrative related to the two sisters includes three related stories: the story of Gigel's desperate efforts to convince Jeni to give up the mirage of Spain and remain in the village, marry him and lead a poor but honest existence; the story of the girls' illegally migrating and its consequences; the story of the sisters' return to their native village and their attempts to reintegrate in the community's life set against the background of the local fights for political power.

[3] Emil is a worker in a town in the Prahova region, supporting his wife and son from his wages. When he is left unemployed, he starts looking for jobs, tries to earn a living helping his father in law in agriculture, but everything is in vain. Eventually, after consultations with his wife, Ana, he decides to sell their flat, and goes to Bucharest to change the money into American dollars in view of emigrating. Cheated by Streche (who gives him worthless counterfeit money for the Romanian lei he got for the flat and furniture), Emil is ashamed to return home and decides to stay on in Bucharest to look for money while, all the time, he lies to his family that he is in Germany, doing well, earning reasonably and waiting to make something of himself before asking them to join him. Homeless and hungry, led on by the police, he finds daily jobs that are badly paid, but which help him survive. One day, he meets Lili (a law student living on prostitution money), who takes him in, helps and advises him as best she can. Emil gradually turns into a crook and a criminal who, having learnt the lesson the hard way, now ruthlessly cheats others out of their life savings. When he finally has enough or, better still, when he is afraid that he might be taken to prison, Emil bribes the police officer who had failed to help him, obtains fake passports for himself and his family and plans to emigrate illegally. He is about to get on the plane to freedom (that his wife and son are also booked for), when he is recognised by one of the men he has stolen from, his fortune is blown by the wind, his son's attention is caught, he is exposed but, deformed by money, he pretends not to know the people dear to him and embarks on his journey westward to the promised land.

[4] While bird flu is ravaging a small village in northern Moldavia, various lowlifes start thriving businesses: Maricel (an investor in scrap iron) – who makes a profit from frozen chicken imported from Holland, from bird flu disinfectant and from selling dreams (signing men in for the French Foreign Legion); Lilica (returned from Spain, where she had emigrated and allegedly made money from prostitution) – who participates in the Dutch chicken business alongside Maricel and who trains villagers at a profit to pick Spanish strawberries; the colonel of the military base nearby – who smuggles petrol and sells German chicken to the peasants left without their

poultry. Three friends fall prey to Maricel's machinations, although very alert at the scams of others: Mitu – a soldier carrying out his military service in the village; Aurel – married, with a pregnant wife and no money to his name; Stelică – one of the local policemen. They plot to have Mitu steal the burial money that Stelică's grandmother has saved so as to make the 600 euro deposit (that Maricel's men collect), they work out to be fit for legionnaires, they dream of leading better lives abroad. When no news comes in of the Foreign Legion, Mitu decides to leave in advance. He makes it to Austria, where he is caught, imprisoned and shot trying to escape. Aurel is summoned to the post office in the neighbouring town, where he hopes to pick up some parcel that Mitu has sent, but discovers that he is given a coffin containing the remains of his friend. At the morgue, where he takes the dead man's body to, he is told that all of Mitu's organs have been removed. Affected, incapable of spreading the news, Aurel returns to the village, but instead of going home, goes for a swim and falls asleep, half naked, only to be found by someone next morning covered in leeches that have drained him of his blood.

[5] When Luiza left Romania for Spain 15 years ago, she left her daughter Cristina behind, to be raised by her aunt, Elena. Luiza now has a new family and lives in comfort in Spain. She returns to Bucharest to be with Elena, who has suffered a stroke and is paralysed. Another reason for her return seems to be that of seeing her daughter once more. She ends up convincing reluctant Cristina to spend the weekend with her. The Cristina Luiza gradually discovers is metonymic and symptomatic for the situation focused upon. She has run away from home, accusing her stepfather of having molested and abused her (a relationship which has resulted in a child, now in an orphanage) and is living with Glonț (Bullet), taking high risk drugs, dealing and stealing for the money that presupposes. She rejects Luiza, refusing to get to know her, but is bribed into accepting to spend a few days with her, at her grandfather's, in the countryside. The weekend proper informs Luiza on the dark side of Cristina's existence and makes her do her best to salvage the last shreds of normality. Mother and daughter rebuild their relationship, Luiza invites Cristina to join her in Spain (together with her young daughter) and Cristina accepts to undergo detox treatment. All seems to go perfectly until Glonț shows up again asking for more money and kidnapping the little girl the two women had just taken out of the orphanage. Going after her daughter, Cristina discovers that she had been stolen by a network of human traffickers who sell children abroad to medical centres specialising in organ 'donations'. Her attempts to recuperate her child go wrong and she ends up at the morgue, where Luiza is summoned by the police to identify her.

[6] *Je vous trouve très beau* presents Aymé, a balding middle-aged farmer who unexpectedly loses his wife in an accident, seeking a new wife to help him with work on the farm. Not having time to socialize, he goes to a marriage agency that arranges for him a trip to Romania, where numerous young women are eager to find a French husband and escape thus the hard, grim life at home. Growing more and more confused with each new candidate who thinks she would make the perfect match due to talents like acting, singing or dancing, Aymé is relieved to encounter Elena, a young, beautiful and clever woman who immediately understands what the Frenchman needs and pretends to be interested in farm work. The two leave for France, Elena hiding the fact that she leaves a 6-year old daughter at home whom she hopes to be able to help escape the misery in which they live with the money saved abroad. The comic arises out of the various (cultural, ethnic, gender, generational) clashes between the two main characters, who gradually learn to accommodate their obvious differences and start to care for each other. But despite Elena's charm and her openly displayed affection, Aymé continues to pretend coldness and self-sufficiency, realising too late, after Elena has made her decision to return home, that he himself cares for the young woman as a person and not just a housekeeper. But to ensure the happy denouement, an accident makes Elena, who is now back in Bucharest where she runs a ballet school, realise that there were Aymé's savings that have enabled her return and the financial security of her present life and the film ends back in the French fields where a changed Aymé comes across Elena and her young daughter who have returned to be reunited into a happy family.

[7] After having been "ambushed" by what looked like Romanian gypsy beggars in the street, Silvana Boarin comes home determined to fire her maid, Maria - an immigrant from Romania (that they had, up to that point, considered as a member of the family). Accusing her of stealing a pair of expensive earrings (which actually proves to be true), the Boarins let her go, despite the opposition from their daughter, Anna, Maria's friend. The constant fear (of immigrant intrusion/violence) Silvana is governed by is apparently nonsensical, but takes material shape in the events to follow. It determines, somewhat inexplicably, the film's tragic denouement, as if, through her intense feeling, she brought disaster upon her family. Two other Romanian immigrants, Ionuț (the fiancé Maria had left to find a better life, through honest work, with the Boarins) and Victor (his teenage brother), live in poverty and promiscuity somewhere in a ghetto. While Victor earns his living by hard labour and daily employment, Ionuț is after the easy life; although handsome and charming, he is a thief, a crook, a dealer. Together with the good-for-nothing Luca, his Italian mate, Ionuț plans and carries out a burglary at the Boarin residence, based on the information unknowingly provided by Maria. Their action (that Victor witnesses) goes wrong, however. While her parents are away at a concert, Anna entertains a boyfriend, who accidentally gets shot by the burglars, as does her father, Giovanni, who surprises them by arriving early.

[8] Set in the immediate post-communist decade, the film is a burlesque comedy involving a group of eleven beautiful Romanian girls who are persuaded by a French agent (Marion) and a dubious Romanian impresario (Gigi) to embark on a bus that would lead them to Paris and future glory as cabaret dancers. This East-West journey, which involves crossing Romania from Bucharest, through Brașov, Cluj and Oradea, to reach the Hungarian border and beyond, is complicated by the desperate efforts made by Andrei, the husband of the opera ballet dancer Dora, to stop his wife from embarking on what he strongly believes to be a life of prostitution, and to persuade her to return home to the safety of their marriage. Within the framework of the group's journey through the winding (at times picturesque, but more often desolate and dusty) Romanian landscape, a number of stories are embedded: the story of Dora and Andrei's marriage set against the social and economic cleavages characterising post-revolutionary Romanian society; the story of Felicia, with a bourgeois background and cultural aspirations that collide with the aberrant behavioural codes of a society in transition; the story of Graziela, who has embarked on this trip as punishment to her Italian fiancé, who has ceased returning phone calls.

References

- Beller, Martin and Joep Leerssen (eds), *IMAGOLOGY: a Handbook on the Literary Representation of National Characters*, Rodopi, Amsterdam, 2003.
- Berg, Charles Ramirez, *Latino Images in Film: Stereotypes, Subversion, and Resistance*, University of Texas Press, Austin, TX, USA, 2002.
- Corbey, Raymond and Joep Leerssen, "Studying Alterity: Backgrounds and Perspectives" in *Selves and Others in Society and Scholarship*, Rodopi, Amsterdam, 1991, pp. vi-xviii.
- Iordanova, Dina, *Cinema of Flames: Balkan Film, Culture and the Media*, BFI, London, 2001.
- Leerssen, Joep, "The poetics of national character (1500-2000)", in Manfred Beller and Joep Leerssen (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: a critical survey*, Rodopi, Amsterdam, 2007, pp. 63-75.
- Moyle, Lachlan M., *An Imagological Survey of Britain and the British and Germany and the Germans in German and British Cartoons and Caricatures: 1945-2000*, 2004, p. 9, online: [http:// elib.ub.uni-osnabrueck.de/publications/diss/E-Diss389_thesis.pdf](http://elib.ub.uni-osnabrueck.de/publications/diss/E-Diss389_thesis.pdf)
- Palacios Cruz, María, "Imagining the Balkans... in film" in Matthieu Darras, Maria Palacios Cruz (eds.) *Balkan Identities, Balkan Cinemas*, published by NISI MASA, European network of young cinema, 2008, pp. 14-24.
- Shohat, Ella and Robert Stam, *Unthinking Eurocentrism: Multiculturalism and the Media*, Routledge, London and New York, 1994.
- Todorova, Maria, *Imagining the Balkans*, Oxford University Press, New York, 1997.
- Voestermans, P., "Alterity/Identity: A Deficient Image of Culture" in *Alterity, Identity, Image: Selves and Others in Society and Scholarship*, Rodopi, Amsterdam, pp. 219-50.

Filmography

- Asfalt Tango* (1996), Dir. Nae Caranfil, Romania & France.
- Il resto della notte* (2008), Dir. Francesco Munzi, Italy.
- Italiencele* (2004), Dir. Napoleon Helmis, Romania.
- Je vous trouve très beau* (2006). Dir. Isabelle Mergault, France.
- Legiunea straina* (2008), Dir. Mircea Daneliuc, Romania.
- Occident* (2002), Dir. Dir. Cristian Mungiu, Romania.
- Schimb valutar* (2008), Dir. Nicolae Mărgineanu, Romania.
- Weekend cu mama* (2009), Dir. Stere Gulea, Romania.

Influența culturală a unui nume propriu - Elena

Drd. Elena Mândrilă (Rotaru)
Universitatea „Al.I.Cuza” din Iași

Resumé: Depuis la Grèce antique, des personnalités mémorables, remarquables de l'humanité ont porté le nom Elena. L'influence du nom part de l'histoire et de la religion vers la littérature par l'intermède des perspectives collectives et l'imaginaire des sociétés. Ainsi, les auteurs ont donné vie à des personnages qui ont porté ce nom. Les variantes du nom, selon les pays qui l'ont adapté / adopté sont : Ileana, Hélène, Helen, Ilona, Eleonora. Elena signifie « la torche, la lumière et l'éclat du soleil, le feu sacré ». En grec, *Ἑλένη* est « la plus belle des mortelles ». La personne nommée Elena est susceptible d'être au centre des conflits et d'avoir la capacité de médier les conflits, elle étant chargée de la gestion des situations confuses.

Mots-clés: l'influence, l'imaginaire

1. Interculturalitate

Cultura reprezintă un ansamblu de concepții, de obiceiuri și de credințe care se statornicesc în timp în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit, prin viu grai, din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică. Se referă la datini sau la informații reale / legendare, privitoare la fapte ori evenimente din trecut, transmise pe cale orală. **Comunicarea interculturală** are ecouri asupra tuturor aspectelor vieții umane, îndeosebi asupra artei (latură a umanității, semnificativă pentru evidențierea relațiilor dintre culturi). Istoria umanității a cunoscut multe expresii artistice majore, rezultate din coexistența unor universuri culturale diferite, artiștii înțelegând rapid cât sunt de profitabile asemenea schimburi culturale. În regiunile lumii unde diferite culturi au intrat în relație, uneori ca urmare a unui act de cucerire, fecunditatea creației artistice a reflectat interculturalitatea. Interculturalitatea descrie o apartenență multiplă și o zonă de mișcare naturală pe domeniul mai multor culturi, legitimată de libertatea circulației valorilor culturale și pusă în practică grație posibilităților infinite de îmbogățire și nuanțare a identității, în funcție de mediul cultural parcurs. Interculturalitatea reprezintă o situație de coeziune, de armonie, de întrepătrundere între culturi, de evoluție simultană și deschidere reciprocă, permițând pe de o parte menținerea și afirmarea valorilor proprii, iar pe de altă parte infuzarea altora noi, prin contactul cu valorile altor culturi.

2. Ipoteză

Prin lucrarea de față voi demonstra că vibrația sonoră a numelui și etimologia lui își pun amprenta asupra purtătorului. Astfel, indiferent că este vorba de o persoană, de o insulă, de un satelit sau de un personaj literar, forța onomastică nu este deloc neglijabilă în a contura trăsăturile deținătorului numelui. Pentru Elena, sunt de reținut atributele: *frumusețe fizică, căldură, impulsivitate, conflict, pasiune, manieră vulcanică de acțiune, amazoană, experiențe negative, infidelă*; toate construind un aliaj de *mit, basm, fantezie literară și realitate*.

3. Etimologie

Elena, nume de origine greacă, însemnând „rază de soare”, are mai multe variante, în funcție de poporul care l-a adoptat: *Ileana, Lena* (variante românești), *Hélène* (franceză), *Helen* (engleză), *Eleonora* (germană), *Ilona* (maghiară). *Elena* („heláne”) înseamnă „torță, făclie, lumina și strălucirea soarelui, foc sacru”, în cadrul sărbătorilor numite Heleneia, dedicate zeiței Artemis. În greacă, *Ἑλένη* este și „cea mai frumoasă dintre muritoare”. *Se presupune că Helene a fost o străveche divinitate indo-europeană a luminii solare. În credințele populare se consideră că Elena este apărătoarea împotriva fulgerului și a focului.* Persoana numită Elena este predispusă la a avea abilitatea de a media conflicte sau de a se afla în mijlocul conflictelor. Riscul pe care și-l asumă este că, după aplanarea unui conflict, cei implicați au tendința de a uita de unde a început și cum a fost rezolvat, iar cel care calmează situația este făcut țap ispășitor pentru tot ce merge prost în împrejurarea respectivă. Totuși, persoana numită Elena nu pare să-și învețe lecția, nici cu prețul a nenumărate experiențe negative, căzând mereu la mijloc în toiul unei discuții în contradictoriu și făcându-

se responsabilă pentru mersul încurcat al lucrurilor. Vocalele semideschise [e], vocala deschisă [a] și consoanele sonore, sonante [l], [n] conferă o pronunție melodică a numelui și o deschidere spre lume, un oarecare optimism persoanei numite Elena.

Ileana („răspunsul Domnului”) pare să fie o derivare specific românească de la Elena, căci nu se regăsește în forma identică la alte popoare. Ileana are o fire veselă și înclinație către romantism. În singurătate, meditația cu privire la evenimente și oamenii cu care vine în contact o acaparează, analizând în profunzime și cu multă implicare emoțională toate lucrurile care o afectează. Consideră că firea sa visătoare i-ar deranja pe alții, așa încât preferă să fie discretă cu privire la temele sale de meditație. Cuvântul, fiind sunet și lumină, vibrație și energie, își pune amprenta asupra celei care îl poartă. „Puterea rostirii numelui propriu, a mantrelor, puterea terapeutică a unor incantații (descânțece), sau a unor exclamații onomatopice de a genera consonanțe cu anumiți centri de energie și informație ai organismului, practica «alchimistă» de a cerceta mai întâi numele lucrului și apoi lucrul propriu-zis”¹ sunt fenomene de rezonanță sonoră. Numele cheamă sufletul pe care îl desemnează, iar pomenirea lui are o semnificație adâncă. „A chema numele unei persoane, a-l invoca înseamnă a o face prezentă”². Numele este cheia și chintesența persoanei, iar persoana cu toate particularitățile și energia sa este prezentă în nume.

4. Mitologie și religie

În *mitologia* greacă *frumoasa Elena* era fiica zeului Zeus și a Ledei, regina Spartei. Ea a fost răpită de Tezeu, dar adusă acasă de frații săi Castor și Polux. Tatăl ei pământesc a căsătorit-o cu Menelaos. Drept răsplată pentru troianul Paris, după arbitrajul favorabil în cazul „mărului discordiei”, Elena a fost răpită de acesta, cu încuviințarea zeiței Afrodita. Grecii au pornit *războiul* împotriva Troiei pentru a-l pedepsi pe Paris, fiul regelui acestei cetăți și *pentru a o recupera* pe Elena, regina Spartei. După ce Paris a murit în război, Elena s-a căsătorit cu unul dintre frații lui, Deiphobos, iar mai târziu s-a împăcat cu Menelaos, redevenindu-i soție. După o altă versiune, Elena s-ar fi căsătorit cu Ahile, învingătorul Troiei, și s-ar fi retras alături de el pe Leuke, o insulă de la marginea lumii.

Sfânta Împărăteasă Elena (255 – 330), fiica unui hangiu, s-a născut în Drepanom (în onoarea ei redenumit Helenopolis). Pentru că nu era de origine nobilă, *nu a fost soție legitimă* a împăratului Constantin. Totuși, în 306, Elena a fost proclamată *Augusta* de către fiul ei, Constantin cel Mare. În 312 a fost botezată și *a susținut activ* creștinismul. Evenimentul cel mai cunoscut legat de viața Sf. Elena este *descoperirea Sfintei Cruci*, pe care a fost răstignit Hristos. În 326, Împărăteasa Elena a vizitat Țara Sfântă, a construit bazilica din Bethleem și a proiectat o alta pe Muntele Măslinilor, la Eleona, pe care Constantin a construit-o apoi, în amintirea mamei sale.

5. Geografie, astronomie și istorie

Insula Sf. Elena, de *origine vulcanică*, este situată într-o regiune cu o *climă subtropicală* a Terrei, între Africa și Brazilia. A primit acest nume pentru că a fost descoperită în 18 august 1502, când în calendarul catolic se sărbătorește Sfânta Elena. Locul în care a fost exilat Napoleon Bonaparte, Sf. Elena este una din coloniile engleze. Cu vegetație luxuriantă, ape limpezi și o populație bogată de vietăți sălbatice, prin *frumusețea* ei insula creează turiștilor impresia că este paradisul pe Pământ. **Republica Elenă** (denumirea oficială a Greciei) este binecunoscuta țară din sud-estul Europei. Considerată leagănul culturii și civilizației occidentale, Grecia are o climă mediteraneană (în zona Atenei, cu ierni blânde și *veri călduroase, secetoase*), alpină în Grecia occidentală (muntele Olimp) și temperată (în zona Alexandroupolis, cu ierni umede, geroase și *veri călduroase*). Plajele care se bucură multe zile pe an de căldura soarelui justifică denumirea națiunii elene. Influența

¹ Traian D. Stănciulescu, *La început a fost semnul. O altă introducere în semiotică*, Editura Performantica, Iași, 2004, pp. 146-147

² Daniela Șontică, *Prenumele este cheia persoanei*, în „Jurnalul Național”, Ediție de Colecție, 11 septembrie 2006, p. 6

culturală a acestui nume s-a exercitat și asupra unui satelit natural al planetei Saturn, descoperit în 1980 și denumit **Elena**.

În România anului 2006, conform datelor din Jurnalul Național, existau 696.322 de femei numite Elena. Descendentă boierilor și poezilor Văcărești, **Elena Văcărescu** (1864-1947) a primit premiul Academiei Franceze pentru debutul în volum, cu *Chants d'Aurore*, în 1886. În 1888, la revenirea în țară, a intrat în suita reginei Elisabeta a României, poeta Carmen Sylva. A devenit favorita reginei și *iubita prințului* Ferdinand, ceea ce a dus la *divergențe* în familia regală. Dar pentru că el trebuia să se căsătorească cu o fată din casa regală, cei doi s-au despărțit. A fost prima femeie admisă în Academia Română. **Principesa Ileana a României** (1909 – 1991) a fost fiica regelui Ferdinand și a reginei Maria. Principesa Ileana s-a căsătorit cu arhiducele Anton de Austria, *la presiunile fratelui* său Carol al II-lea. În 1944, ca să scape de persecuțiile naziștilor, s-a mutat de la Viena, în România, unde a locuit la Castelul Bran. În 1954 mariajul cu Arhiducele Anton s-a terminat prin *divorț*. Principesa s-a alăturat Bisericii Ortodoxe Române și a devenit *stareța* unei mănăstiri din Pennsylvania.

6. Literatură

Căile de acces spre personajul literar sunt lectura și spectacolul. Văzut ca o reprezentare mentală ghidată de indicațiile textului, personajul există ca „un orizont de conștiință, ca un subiect”³. Euripide a inventat o altă **Helena** decât cea pe care o știam din mitologie și din *Iliada* lui Homer. Elena (în carne și oase) a fost dusă de zeița Hera în Egipt, iar o Elenă-fantomă („un chip umflat cu aer”) a fost luată de Paris la Troia. Personajul lui Euripide se explică, încercând să arate lumii că nu ea a fost provocatoarea conflictului: „Nu i-am fost dată eu lui Paris, ci o imagine însuflețită, aidoma cu mine, pe care <Hera> a tăiat-o din văzduh”. După războiul troian, Menelaos o caută și o găsește pe Elena adevărată. Năluca ei, pe care o adusese din Troia, se evaporă spre cer. Ea și Menelaos reușesc să fugă cu o corabie, pe insula Elena, păcălindu-l pe fiul lui Proteu, care o voia de soție. Astfel, vina *războiului* nu mai cade asupra Elenei: „hotărârile lui Zeus <pe urmă> mi-au sporit amarul; el a iscat războiul între fiii solului Helladei și sărmanii frigieni, ca să despovăreze glia-mumă de gloata muritorilor, prea numeroasă și să-l vădească lumii pe cel mai viteaz hellen, <pe Achilleus>. Dar ceea ce troienii se mândreau să apere și forțele aheilor țineau să cucerească nu era trupul meu, ci doar un nume, <acela de Helena>”. În lamentațiile sale din piesa de teatru, Elena spune motivul vieții ei nefericite: invidia zeitelor pe *frumusețea* ei.

Luciano De Crescenzo reinterpretează ironic, jucăuș, *Iliada* și miturile Olimpului, în romanul *Elena, Elena, dragostea mea*. În „Cuvânt înainte” autorul amintește de jocul „troienii și aheii” din copilărie, izbucnirea „războiului” datorându-se unei fete **Elena**, *care l-a lăsat baltă pentru a ieși cu alt băiat*. Deși îi compusese o poezie („Elena, Elena, dragostea mea”), naratorul „a trăit” rolul lui Menelau. *Frumusețea fizică* a personajului creat de romancierul italian respectă mitul: „părul ei este blond, lung și mătășos. Ochii ei – mai albaștri decât lacurile Parnasului. Coapsele ei par să fi fost făcute anume pentru a fi mângiate de mâini de bărbat”⁴. Autorul reia ideea lui Euripide („Elena e o nălucire, e un abur cu chip de femeie, zămislit de Hera doar pentru a distruge Troia”⁵), dar adaugă o interpretare personală, valabilă în toate timpurile: „Personaj ambiguu, mereu în cumpănă între *pasiune* și remușcare, Elena ne privește. Oricum, victimă sau vinovată, ea este unicul motor al lumii [...] Elena este esența feminității. Cel care a iubit vreodată știe despre ce vorbesc. Știe, de pildă, că nu a reușit niciodată, nici măcar pentru o clipă, să o posedez cu adevărat”⁶.

³ Vasile Popovici, *Lumea personajului*, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 1997, p. 14

⁴ Luciano De Crescenzo, *Elena, Elena, dragostea mea*, Editura Univers, București, 1994, p. 37

⁵ *Ibidem*, p. 7

⁶ *Idem*

În *basmele* românești, **Ileana Cosânzeana** este o zână cu *părul de aur și ochii de azur*, o fecioară năzdrăvană, inițiată în magia binefăcătoare, având ca sfetnic și prieten un cal fabulos. E *foarte frumoasă* („la soare te puteai uita, dar la dânsa ba”) și *vitează, cu spiritul independent*, având *virtuțile militare ale amazoanelor*. În unele variante mitice, Ileana Cosânzeana se confundă cu zâna (sau împărăteasa) florilor, ca divinitate a primăverii: „*Ileana Cosânzeana, din costiță floarea-i cântă, nouă împărății ascultă*”. Conform tradiției folclorice, ea este *răpită* de zmeu (balaur) și închisă într-un castel sau dusă pe Tărâmul Celălalt. Ea *este căutată* de Făt-Frumos, care trece prin multe încercări inițiatice, se bate cu zmeul, îl învinge și o eliberează. Basmul se încheie deseori cu înfăptuirea nunții și amândoi trăiesc fericiți până la adânci bătrâneți.

În romanul *Nunta în cer*, Mircea Eliade zugrăvește una și aceeași femeie, dar în diferite perioade ale vieții ei: **Lena** (pentru inginerul Barbu Hasnaș), **Ileana** (pentru scriitorul Andrei Mavrodin). Ea reprezintă pentru ambii bărbați *marea iubire* pe care nu o poți trăi decât o dată în viață. Inteligentă, educată, *atrăgătoare* încă de când era copilă, Hasnaș o cunoscuse în tren. O revede câțiva ani mai târziu, când îi este prezentată drept „ultima fecioară din secolul XX”⁷. La Veneția se îndrăgostesc și Hasnaș o ia de soție pentru că „dragostea ei este singurul lucru prețios”⁸ ce dădea un sens vieții lui. Numai că, după trei ani *divorțează* pentru că Lena nu voia să-i facă un copil. După câțiva ani de singurătate, Ileana îl cunoaște pe Mavrodin la o petrecere. El este atras de *frumusețea tristă, tulburătoare a ochilor ei mari*, de mijlocul ei neobișnuit de subțire, iar plenitudinea și desăvârșirea primului lor dans îi scoate din contingent, transfigurându-i. Cuplul experimentează „revelația unirii desăvârșite”⁹, Ileana devenind o călăuză în *eros*, în tainele cosmice, în metafizică. Fără a fi căsătoriți, ei trăiau o „nuntă în cer”, într-o lume transcendentă. *Dragostea o făcuse și mai frumoasă*, iar cunoașterea trupului și a sufletului ei îi revela lui Mavrodin propria ființă perfectă, ca în mitul androgenului: „un mare Om — cosmic și viu — creștea din taina și cu trupul Ilenei”¹⁰. Artist, crezând mai mult în creație decât în procreație, el este părăsit de Ileana, care dorea o iubire roditoare. Cerându-i iertare Ilenei, Mavrodin încearcă prin titlu să-și justifice purtarea. Asumând destinul lui de „creator” în ordinea spiritului, scriitorul spera că „nunta” la care visa Ileana se va împlini totuși undeva, într-o lume transcendentă, în cer, *in aeternum*. Dacă ar fi putut afla acest lucru, probabil că Ileana l-ar fi înțeles. Ea trăise de la început nunta în cer: asta fusese „dragostea perfectă” (o nesfârșită beatitudine, un *raptus*, o desăvârșită unire, căreia nu-i lipsea nimic).

Dacă în *Nunta în cer* Eliade a zugrăvit doi bărbați și o femeie, în romanul *Noaptea de Sânziene* construiește un personaj masculin care iubește două femei. Ștefan Viziru este căsătorit cu Ioana, dar se îndrăgostește de **Ileana Sideri**, „ursita” lui, întâlnită într-o noapte magică de Sânziene. Ileana avea *ochii de un „verde deschis, bătut în aur. Gura foarte roșie și dinții prea albi, strălucitori, pe care-i descoperea cel mai sfios zâmbet*”¹¹. *Apariție siderală, misterioasă, de basm, inaccesibilă, corespondentă a arhetipului „frumusei îndepărtate*”, Ileana *este căutată* de Ștefan, ca într-un labirint, într-un ciclu cosmic de doisprezece ani. Ștefan a căutat-o prin lume, pentru că a știut de la început, de când a zărit-o, că *o iubește și că o va iubi toată viața*. Ea este agent al destinului, partenera astrală a eroului, pe care îl întâlnește cu adevărat tot într-o noapte de Sânziene, în clipa morții, dilatată la dimensiunile eternității. Mașina ei, subiect de discuție când s-au întâlnit, devine, în final, în noaptea accidentului, Luntrea lui Caron.

⁷ Mircea Eliade, *Nunta în cer*, Editura Garamoond, București, p. 85

⁸ *Ibidem*, p. 106

⁹ *Ibidem*, p. 37

¹⁰ *Ibidem*, p. 37

¹¹ Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, Editura Minerva, București, 1991, vol. I, p. 6

Hortensia Papadat-Bengescu creează în romanul *Concert din muzică de Bach* personajul **Elena Drăgănescu-Hallipa**. Elena este o aristocrată prin natură și educație, cu gesturi fine, marcate de snobism, o ființă autoritară, convențională, uneori distantă și rece, inclusiv cu soțul ei (vestea spitalizării surorii ei este primită „ca o castelană medievală care are puteri judiciare asupra feudalității familiare în lipsă de șef bărbătesc”¹²). Ex-logodnica prințului Maxențiu le domină pe celelalte personaje, chiar și în mod indirect, prin insistența și interesul cu care revine în gândurile și conversațiile lui Nory, Mini și ale Linei. Melomana Elena este „stăpâna de casă cu *frumusețea* mai accentuată ca și caracterul”, o ființă „protocolară și rigidă de felul ei”¹³, cu fața calmă și părul negru. Personalitatea frumoasei Elena evidențiază un caracter echilibrat, o figură corneliană, de o corectitudine minuțioasă. Deși părea o femeie glacială, ambițiile-i artistice înlesnesc o apropiere de pianistul Victor Marcian. Sub impulsul *dragostei* discrete, al fascinației față de artist, Elena se modifică, trăind stări de fericire interioară, de beatitudine. Ea nu se mai poate domina, iar sentimentele îi provoacă surprize, dragostea și muzica intercon condiționându-se. *Simțirea îi subjugă rațiunea*, dar numai până când este sigură de reciprocitatea sentimentelor lui Marcian, pentru că, spre final, „din adâncul ei voința urca fermă, sigură de ea însăși”¹⁴.

Ileana din romanul *Adam și Eva* de Liviu Rebreanu dă numele capitolului VII al cărții, ea fiind a șaptea reîncarnare a sufletului-pereche pe care îl căutase Toma Novac. Căutarea perechii spirituale se derulase pe parcursul a altor șase încarnări, în diferite locuri și epoci. Toma o recunoaște pe Ileana de la prima vedere, deși ea se află la brațul soțului ei: „era într-o haină albă, cu pălărie albă [...] *Cârlionți blonzi* îi gădilau obraji. Buzele surâdeau [...] privirile lor se găsiră. *Ochii ei erau verzi, mari*, cu o lumină tainică, moale și învăluitoare ca o îmbrățișare [...] glasul dulce și mățâsos”¹⁵. Deși fericirea găsirii jumătății perfecte a durat scurt timp pentru cei doi, iubirea lor a rodit. Totuși această regăsire a perechii divine („se cunoșteau dintru începutul-începuturilor și cunoștința era pentru eternitate”¹⁶) l-a costat viața pe Toma, fiind împușcat de soțul Ilenei.

În romanul *Pădurea spânzuraților*, Liviu Rebreanu plasează acțiunea între fronturile austro-ungar și românesc. **Ilona**, fata groparului Vidor, era o țărăncuță ungueroaică și știa puțin românește. De Ilona se îndrăgostește locotenentul Apostol Bologna, simțindu-se timid și zăpăcit. *Pentru ea, Apostol rupsesse logodna cu Marta*. Îi plăceau ochii ei mari, negri, buzele-i pline, glasul mângâietor, cu mlădieri de copil răsfățat. Cât timp fusese bolnav, Ilona îl îngriji, dovedind că iubirea nu ține cont de etnie. Fericirea lor nu dură mult, pentru că, după ce se logodiră, Bologna fu acuzat de dezertare și spânzurat.

Dimitrie Bolintineanu, a conturat în romanul **Elena** o figură angelică. Măritată la 16 ani cu un postelnic de 50 de ani, doar ca să-și asculte părinții, Elena era nefericită în căsnicie. Deși nu-și iubea soțul, îl respectase și își păstrase onoarea de dragul fetiței, pe care o avea cu el. „Elena era o *frumusețe perfectă*: albă și cu părul umbros; gâtul ei părea tăiat de cel mai mare artist al antichității, în marmura cea mai fină a Italiei; gura mică, rumenă, se deschidea surâzătoare pe două rânduri de dinți mici, bine înșirați și albi ca laptele; o frunte potrivită; sprâncene bine pronunțate”¹⁷. Melomană, știind să cânte la pian, Elena citea *Le lys de la vallée*. Pentru calitățile ei morale, este invidiată de Zoe, care vrea să o compromită și urzește diferite planuri necurate. „Junie, frumusețe, spirit, creștere, simțimente delicate, toate le poseda în punctul cel mai înalt”¹⁸. Crezând în predestinare, Alexandru Elescu se

¹² Hortensia Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach*, Editura 100+1 Gramar, București, 1997, p. 126

¹³ *Ibidem*, p. 81

¹⁴ *Ibidem*, p. 238

¹⁵ Liviu Rebreanu, *Adam și Eva*, Editura Junimea, Iași, 1985, p. 219-220

¹⁶ *Ibidem*, p. 225

¹⁷ Dimitrie Bolintineanu, *Manoil. Elena*, Editura Gramar, București, 1993, p. 110

¹⁸ *Ibidem*, p. 94

îndrăgostește de ea și pregătește nunta lor, după divorțul de postelnic, dar Elena moare răpusă de ftizie.

Camil Petrescu, în romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* construiește treptat personajul **Ela** (ar putea fi o prescurtare de la Elena), pornind de la „idealul feminin” și ajungând la „femeia reală”. Ela este doar o emanație, ea apărându-se doar prin ochii naratorului Ștefan Gheorghidiu. Portretul ei fizic se aseamănă cu acel al Elenei din Troia. Ela avea „atâta tinerețe, atâta frângere, atâta nesocotință în *trupul bălai* și atâta generozitate în *ochii înlăcrimați albaștri*”. La început studentă la Litere, realizează o căsnicie frumoasă și săracă, tipar de idealitate, cu un student la Filozofie. Moștenirea primită de la unchiul Tache îi influențează comportamentul Elei, trezind în ea porniri latente, din strămoși. Sub înrăurirea verișoarei Anișoara, Ela este acaparată de lumea mondenă, strălucitoare, găunoasă și se îndepărtează de idealul pe care îl admira orgolios Ștefan. *Escapadele ei mondene*, viața dusă dincolo de perimetrul conjugal, unde aparențele și esențele se întrepătrund, îl introduc pe soțul ei într-un iureș al bănuielilor din care nu are scăpare.

Helena (piesa de teatru *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare) e *blondă și înaltă, îndrăgostită* nebunește de nestatornicul Demetrius, care o iubea pe bruneta și scunda Hermia. Aceasta, pentru că era obligată de tatăl ei să se căsătorească cu Demetrius sau să se călugărească, fuge cu iubitul ei Lysander. Demetrius și Helena îi urmăresc, dar în pădure, în noaptea magică a solstițiului de vară, spiridușul lui Oberon îi *încurcă* pe băieți și îi face pe amândoi să se îndrăgostească de Helena. Deși inițial o respingea, Demetrius o vede cu alți ochi după ce spiridușul Robin îl vrăjește: „*Helena! Zână! Chip dumnezeiesc!* Cu ce pot ochii să-ți asemuiesc?/ Mai tulbure-i cleștarul, pasămite;/ Ți-s buzele cireșe pârguite,/ Ce-așteaptă o-nfocată sărutare/ Și neaua de pe Taurus îmi pare/ Mai neagră decât penele de țarcă,/ Fiindcă mâna ta mai albă-i parcă/ Dă voie gurii mele să-ți sărute/ Pecetea frumuseții ne-n trecute!”

Petru Dumitriu, în romanul *Cronică de familie*, creează personajul **Elena Vorvoreanu**, fiica Davidei și a lui Lăscăruș Lascari, pe care i-a *scandalizat*, când s-a măritat împotriva voinței lor. Elena avea „strălucirea unei *frumuseți* masive și blonde moștenite nu se știe de la care strămoș”¹⁹, „*ochi frumoși, verzu*”, iar „masele grele de *păr ca grâul* îi erau ridicate în sus de pe tâmple și o încoronau de-a dreapta și de-a stânga cu două rulouri mari, strălucitoare”²⁰. Ea face parte din personajele animate de egoism, de cruzime, de răutate și stăpânire de sine. Fură bijuteriile de familie, își *părăsește* sora, lăsând-o în conacul acesteia, asaltat de țărani, în timpul răscoalelor din 1907. Mai târziu, temându-se că sora își va aminti, Elena o sufocă în somn cu perna.

David Lodge, în romanul *Gânduri ascunse*, dinamitează lumea universitară, aducându-i la suprafață dedesubturile. Personajul **Helen Reed** este scriitoare și suplinitoare pe o catedră de literatură, care află, după moartea soțului, că el a înșelat-o cu doctorandele sau asistentele lui. Se împrietenește cu familia unui coleg însurat (Ralph Messenger), cu care *are o aventură*, după ce află că soția acestuia îl înșală. Deși Helen trecuse de 40 de ani, *frumusețea-i fizică* ieșea în evidență și benzile pe care își înregistra Ralph cele mai ascunse gânduri, o dezvăluie ca o femeie foarte deșteaptă: „*misterioasă femeie*, isteată, prinde totul repede, interlocutor de temut, gata să-și apere opinia”²¹. Ea a provocat un *scandal* în universitate, deoarece s-a descoperit că ținea un jurnal în care își nota momentele pasionale ale aventurii, iar lui Ralph i-au fost descoperite înregistrările.

¹⁹ Petru Dumitriu, *Cronică de familie*, vol. I, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993, p. 327

²⁰ *Ibidem*, p. 356

²¹ David, Lodge, *Gânduri ascunse*, 2003, Editura Polirom, Iași, p. 107

7. Concluzii

Personajele literare și persoanele cu numele Elena pe care le-am prezentat în această lucrare au traversat evenimente marcante, conflictuale, care le-au evidențiat personalitatea modelată, în oarecare măsură, de puterea numelui lor. Se constată, așadar, că influența culturală a numelui Elena a pornit din mitologie și istorie, pentru a ajunge în geografie, religie și literatură, prin intermediul mentalității popoarelor și a imaginarului colectiv. Astfel concepțiile despre Elena, s-au statornicit în timp în cadrul unor grupuri sociale și se referă la informații reale / legendare, privitoare la fapte ori evenimente din trecut, transmise pe cale orală / scrisă. Această comunicare interculturală între universuri culturale diferite a avut ecouri asupra aspectelor vieții umane, îndeosebi asupra artiștilor și a literaturii. În concluzie, numele Elena evidențiază libertatea circulației valorilor culturale, îmbogățindu-le și nuanțându-le identitatea, în funcție de mediul cultural.

Bibliografie:

Volum:

- Bolintineanu, Dimitrie, *Manoil. Elena*, 1993, Editura Gramar, București
De Crescenzo, Luciano, *Elena, Elena, dragostea mea*, (trad. rom.), 1994, Editura Univers, București
Dumitriu, Petru, *Cronică de familie*, 1993, Editura Fundației Culturale Române, București
Eliade, Mircea, *Noaptea de Sânziene*, 1991, Editura Minerva, București
Eliade, Mircea, *Nunta în cer*, 1998, Editura Garamond, București
Euripides, *Rhesos, Troienele, Andromache, Helena, Orestes, Heraklizii*, (trad. rom.), 1996, Editura Univers, București
Ionescu, Cristian, *Dicționar de onomastică*, 2004, Editura Elion, București
Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, 1983, Editura Albatros, București
Lodge, David, *Gânduri ascunse*, (trad. rom.), 2003, Editura Polirom, Iași
Papadat-Bengescu, Hortensia, *Concert din muzică de Bach*, 1997, Editura 100+1 Gramar, București
Petrescu, Camil, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, 2009, Editura 100+1 Gramar, București
Popovici, Vasile, *Lumea personajului*, 1997, Editura Echinoc, Cluj-Napoca
Rebreanu, Liviu, *Adam și Eva*, 1985, Editura Junimea, Iași
Rebreanu, Liviu, *Pădurea spânzuraților*, 1989, Editura Albatros, București
Stănciulescu, Traian D., *La început a fost semnul. O altă introducere în semiotică*, 2004, Editura Performantica, Iași

Periodice:

- Șontică Daniela, *Prenumele este cheia persoanei*, în „Jurnalul Național”, Ediție de Colecție, 11 septembrie 2006

Web:

- ro.wikipedia.org/wiki

Strategii de mediatizare a crizei

Studiu de caz:

Acoperirea mediatică a condamnării oficiale a comunismului în plenul Parlamentului României (18 dec. 2006)

Conf. dr. Ana Maria MUNTEANU
Masterand Oana DAMIAN
Universitatea „Ovidius” din Constanța

Introducere

L. Sfez diferențiază fenomenul de criză de noțiunea de conflict. Criza apare prin necesitatea unei referințe istorice, prin ruptura de reprezentarea trecutului ca grilă de analiză pentru manifestările prezentului. Ea este cronică, reprezintă „căutarea ancorei pentru a opri deriva” (Lucien Sfez, 2000, p. 58). Criza se naște din multitudinea de semne politice, care caută să devină simboluri. „Partidele politice se separă din nou și se subdivizează, fiecare promovând o imagine pe care o vrea simbolică și care nu este, de fapt, decât un semn în plus” (idem). Sistemul de criză cronică este identificat de Sfez prin exploatarea imaginii societății primitive (organice). Estomparea cadrului normativ, pierderea idealurilor, valorilor etice, încrederii, conduce la o nevoie de reinventare a lor. Tehnica însă nu are același efect pentru că centrul de referință este dispărut. O posibilă modalitate este apelul la imagine, prin cuvinte care stimulează imaginile. Criza este continuă tocmai pentru că „din operația simbolică completă, generatoare de imagini vii, nu mai rămâne decât suprafața sclipitoare a obiectelor.” (p. 65). După L. Sfez, *conflictul este modalitatea de a opri dezordinea*. „*Inventarea unui conflict, adică forțarea la maximum, învingerea imaginilor adverse și, cu ajutorul unei comuniuni, reînnoirea mitului fondator.*” (p. 58). Conflictul este susținut prin abundența de imagini. În condițiile societății contemporane, concurența și lupta politică sunt considerate fenomene normale pentru democrație, ceea ce asigură opoziției politice libertatea de a se exprima și acționa împotriva forțelor ce dețin puterea. Științele sociale s-au bazat, foarte multă vreme, după cum afirmă Ferréol, pe o viziune a societății în care ideea de ordine era atribuită unei forme unificatoare care trebuia să înglobeze dezordinea caracteristică periferiei. Durkheim consideră că actul *crimei* are o funcție de consolidare la nivelul conștiinței colective, prin asumarea în comun a unei poziții. „Acest model opune așadar *ordinea* majoritară *dezordinii* minoritare și presupune că, în general, comportamentele umane se înscriu într-un cadru în care *logos-ul* este mult mai important decât *pathos-ul*, în care majoritatea aderă la niște reguli bine cunoscute și își alinează comportamentul la constrângerile care decurg din aceste reguli” (Gilles Ferréol, și Guy Jucquois, 2005, p.92). Anthony Giddens consideră procesul de *structurare* bazat pe rolul integrator al regulilor care sunt puse în „slujba aplicării colective a proiectului propriu fiecărei societăți, oricare ar fi modelul de dominare care o guvernează” (Giddens, 1984). Sistemul de ordine sau dezvoltare social nu poate fi pus în limitele unor granițe. Deși dezordinea pare a fi mult mai puternică decât ordinea, sistemul social se folosește de coduri pentru a forma și menține stabilitatea. Giddens consideră că cerința și căutarea ordinii este „comandată de nevoia ontologică de securitate”. Cu toate acestea acțiunile individuale nu par a se înscrie în logica ordinii, chiar mai mult, par a fabrica dezordine. Societatea, în acest caz, are rolul reglator de a înscrie dezordinea în coduri (pentru a forma o ordine a vieții sociale. „Din dezordinea rezultată în urma acțiunilor individuale, societatea încearcă să fabrice ordinea (Balandier, 1988 cit în Ferréol și Jucquois, 2005) și să o înscrie în același timp în coduri și în mituri” (p. 93). Procesul de bricolaj cunoaște și forme de rezistență ale actorilor, care deși cunosc „sensul injecțiilor emane de sistemele de reglementare”, acțiunile lor dezvăluie artificialitatea codurilor care „par să existe doar pentru a fi ocolite, suspuse bulversărilor, proclamate, dar nu și respectate” (idem). Societatea evită destrămarea ordinii și a codurilor care o susțin, prin punerea în scenă a unor ficțiuni (aparența ordinii sociale). Această falsă impresie transmisă individului prin diverse canale de comunicare este asimilată sub forma unei realități. Thomas Carothers anunță sfârșitul paradigmei tranziției și avertizează că atunci „*când oamenii definesc o situație ca fiind reală, aceasta devine reală prin consecințele ei*”. (2002). Procesul de construcție, atât a unei forme de realitate socială, cât și a unui echilibru între ordine-dezordine permite individului să folosească instrumentele pe care le-a fabricat treptat în procesul de socializare. „Bricolajul permite păstrarea legăturilor sociale și chiar crearea de noi reguli, în contrast cu caracterul imperativ al codurilor și al reglementărilor” (iem). Democrația în

postcomunism este structurată pe un întreg set de modele democratice - legi constituționale, pluralism politic, instituții democratice -. Cu toate acestea democrația nu este încă formată și nici aplicată în toate domeniile vieții sociale. De cele mai multe ori implicarea și rolul cetățeanului nu susțin practica politică. De aceea elementul dat de o anumită cultură politică este esențial. *Cultura politică a unei societăți „se referă la modul cum a fost internalizat sistemul politic în cunoștințele, sentimentele și evaluările populației”*. (Dan Pavel în prefață la Gabriel Almond și Sidney Verba, 1996, p.11). Conceptele pe care se bazează cultura politică în democrație definesc de fapt ceea ce este *implicarea și spiritul civic : orientare politică și cunoașterea funcționării sistemului politic* în general. (idem). În condițiile societății postcomuniste puterea nu devine cu totul transparentă, iar economicul devine baza funcționării unui sistem organizațional. *Puterea se legitimează prin media, iar media se legitimează folosindu-se de clasa politică*. Acest binom este desprins din trinomul: media - societate - putere, prin *excluderea elementului principal: societatea*. De aceea relațiile dintre putere (clasă politică în special) și media definesc noul climat al societății actuale. În fiecare din procesele politice se găsește implicată comunicarea, iar contribuția ei la această activitate este omniprezentă, fie că este vorba de socializare și participare, de elaborarea agendei, de mobilizare sau de negociere. Comunicarea construiește o mezosferă în care interacționează cu activitatea politică în măsura în care aproape toate comportamentele politice care aspiră la legitimitate, implică recursul la o intensificare a expunerii mediatic. (Jacques Gerstlé, 2002, p. 23 - 25).

Relația dintre politic și mediatic

Puterea nu mai aparține unor forme de organizare precise și delimitate în sistemul social, ci subzistă în rețele mondiale – de capital, informare și imagine. Democrația depinde de noile forme de comunicare, de reconstruirea spațiului public și revigorarea dezbaterii politice. Mass-media rămân susceptibile să insuflă o nouă vitalitate exercițiului democratic. (Daniel Roventă - Frumușani, 2004, p. 107). Dintre transformările suferite în relația media-politic, Claudiu Săftoiu (2003, p. 39) remarcă tendința în care se înscrie politicul devenind o instituție cu un foarte redus apel public în sensul că *„publicul activ care reprezintă audiența politică a devenit un spectator politic docil, solicitat intelectual la un nivel mediocru și sub-mediocru”*, doctrinele și-au pierdut forța, iar victoria politică se obține prin valorificarea carismei individuale, și, de asemenea, partidul politic și-a pierdut rolul tradițional (mijloc de comunicare între cetățeni și cei care dețin puterea în sfera de decizie), mass-media preluând acest rol.

Pierderea încrederii în politică - o modificare în modul de percepție al clasei politice.

În acest sens se facilitează o promovare a politicii ce depășește granițele campaniei electorale și capătă permanență. Aain Touraine crede că *„importanța temei comunicării politice provine din expresia pe care o dă aceasta declinului și chiar dispariției ideologiilor politice și a puterii de reprezentare a întregii vieți sociale de către actorii politici (...) Motivul este că i) politica nu mai impune nici un principiu de integrare în totalitatea experiențelor speciale și că ii) viața publică depășește din toate punctele de vedere acțiunea politică”* (apud Gabriel Thoveron, 1996, p. 28). Neîncrederea în partidele politice, erodarea autorității sistemului politic și vulgarizarea mesajului politic au generat o nouă evaluare a mijloacelor de comunicare în masă, în special sub forma unei instituții politice sau un dispozitiv politic (Claudiu Săftoiu, 2003, p. 38)

Tratarea conflictuală a scenei politice și perpetuarea mesajelor negative produce o schimbare în comunicarea politică rațională spre o dimensiune negativă care slăbește credibilitatea publicului în ansamblu. (Jacques Gerstlé, 2002, p.54). Acțiunea politică se întemeiază pe evaluarea efectuată de către mass-media și electorat. Actorii politici, mass-media, publicul și electoratul trebuie să răspundă unii altora. Credibilitatea politică se câștigă prin media în sensul că un actor politic credibil trebuie să fie vizibil din punct de vedere mediatic. *Condițiile economice facilitează cumpărarea vizibilității, iar cel mai cunoscut mod este prin publicitate politică* (Jacques Gerstlé, 2002, p. 50). Braud (1996) identifică trei mecanisme care mențin în echilibru indiferența și participarea politică: a)realegerea disputată, b)iluziile benefice ale alternanței și c)utilitatea partidelor perturbatoare. Autorul arată că, în democrația pluralistă, marea majoritate a indivizilor nu sunt complet politizați, fenomenul având însă și părțile lui bune: *indiferența temporară, neatenția parțială vin în avantajul clasei politice*.

„Provocată de saturarea de informații sau de complexitatea excesivă a unei afaceri, *indiferența constituie atunci un soi de contragreutate a închiziției permenente exercitate de opoziție și mas media*”.(p. 91). Mass-media, dincolo de aportul pe care îl aduc în punerea în practică a acestor strategii, fac apel la un element nou în mobilizarea electorală: strălucirea unui personaj, magnetismul său, multiplicarea indefinită a elementelor sale carismatice.

Enunțarea crizei în discursul mediatic

Potrivit lui Michel Foucault puterea este exercițiu, strategie și este exercitată. *Nu deținută, nu este un privilegiu al unei clase dominante. Este un efect al pozițiilor care se nasc la nivel macro și la nivel micro. Aceste sunt susținute în lucrări precum „Ordinea discursului”, „Cuvintele și lucrurile”, „A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii”, „Lumea e un mare azil” și „Studii despre putere Biopolitică și medicină socială”. „Producerea discursului este deopotrivă controlată, selecționată, organizată și redistribuită prin intermediul unui anumit număr de proceduri care au rolul de a-i conjura puterile și pericolele, de a-i stăpâni evenimentul aleator, de a evita copleșitoarea, redutabila ei materialitate. Discursul este un spațiu în care se manifestă privilegiat puteri dintre cele mai redutabile. În plus, el explică legăturile care se stabilesc între discurs, dorință și putere: „Discursul - psihanaliza ne-a demonstrat - nu este doar ceea ce manifestă sau ascunde dorința; el este de asemenea obiectul dorinței; și pentru că discursul - despre aceasta istoria ne învață mereu - nu este doar cel ce traduce luptele și sistemele de dominație, ci este acel ceva pentru care și prin care se duce lupta: este chiar puterea care trebuie cucerită”.*¹ Foucault prezintă o versiune a *discursului adevărat, verosimil* care de la greci „nu mai e cel care răspunde dorinței *ci cel care exercită puterea*.” Cu toate acestea, în voința de adevăr, în voința de a articula discursul adevărat, sunt puse în joc tocmai **dorința și puterea**: „Descătușat de dorință și eliberat de putere prin necesitatea formei sale, discursul adevărat nu poate recunoaște *voința de adevăr* care-l traversează; iar voința de adevăr-aceea care ni s-a impus demult-e de așa natură încât *adevărul pe care-l urmărește nu poate decât să o mascheze*.”² Putem spune că există *proceduri de control externe, dar și proceduri interne*, „întrucât chiar discursurile exercită propriul lor control; proceduri care joacă mai degrabă rolul de principii de *clasificare, de ordonare, de distribuție*, ca și cum, de această dată ar fi vorba de a stăpâni o altă dimensiune a discursului: aceea a evenimentului și a hazardului.”³ Proceduri externe cuprind procedurile sociale de interdicție:

a) *tabuuri* (tabu al obiectului), *ritualuri* (ritual al circumstanței) și *privilegii* ale subiectului vorbitor

b) opoziția dintre *nebunie și rațiune*.

Există și o a treia categorie ce operează la nivelul discursului și este vorba de

c) opoziția dintre *adevărat și fals*.

Procedurile interne cele mai importante sunt *disciplina, autorul și comentariul*. Puterea nu este pur și simplu punitivă, reactivă, represivă, prin urmare negativă.

A. *Puterea este o producție alimentată de nevoile umane*. Filozoful amintește de psihanalizii, psihologii și sociologii care continuau să considere, în discursurile lor, că semnificantul puterii, punctul central este tot prohibiția, legea, faptul de a spune nu, aceeași formă, aceeași formulă „nu trebuie”, „nu ai voie”. Puterea este mai presus de orice cea care spune „nu ai voie”. El găsește această concepție „total insuficientă”, o concepție juridică, o concepție formală asupra puterii.

B. Puterea nu reprezintă un atribut al Statului în viziunea lui Foucault. Este prezentă în toate instituțiile : închisoare, școală, uzină, familie. În viziunea lui Michel Foucault

C. Puterea abordată ca raport de forțe multiple, de amploare microsociologică, care structurează activitățile oamenilor în societate.

D. *Puterea este un flux care conectează ansamblul elementelor corpului social*. El subliniază această încercare de o nouă lectură a puterii în prima dintre regulile pe care le anunță de la bun început în studiul său „A supraveghea și a pedepsi.

Nașterea închisorii”: „studierea mecanismelor punitive nu trebuie axată numai pe efectele «represive» ale acestora, pe latura lor de «sanctiune»; aceste efecte trebuie înscrise în *marea serie de*

¹M. Foucault, *Ordinea discursului. Un discurs despre discurs*, Ed. Eurosong&Book, București., 1998, pp. 16.

²*Ibidem*, p. 22.

³*Ibidem*, p. 23.

efecte pozitive pe care mecanismele punitive le pot induce, chiar dacă, la o privire sumară, acestea pot părea marginale. Să considerăm, prin urmare, pedeapsa o funcție socială complexă.”⁴. Controlul indivizilor, dresajul corpului, dezvoltarea unui sistem carceral. Pentru Foucault, puterea societăților moderne are la bază o minuțioasă organizare a disciplinei. În „A supraveghea și a pedepsi” explică evoluția omului din perioada clasică până în secolul al XIX-lea din această perspectivă a exercitării puterii. Ajunge astfel să analizeze închisoarea ca o arhitectură ce îi permite să observe, să supravegheze și să îi disciplineze pe cei din interior. Pentru Foucault, puterea ia naștere din rețeaua constantă interconectată a relațiilor dintre indivizi. În secolul al XVII-lea, Foucault distinge un mod tradițional care se caracterizează prin violența extremă asupra corpului și un mod disciplinar care se diferențiază prin formele subtile de corecție. Dispozitivul panoptic organizează unități spațiale ce fac posibilă vederea continuă și recunoașterea imediată. Într-un cuvânt, principiul carcerii se inversează; sau, mai degrabă, dintre cele trei funcții ale acesteia—închiderea, privarea de lumină și aceea de a sustrage privirilor—nu se păstrează decât prima, renunțându-se la celelalte două. Panoptical demonstrează puterea absolută a unei totale vizibilități.

Mai mult, o societate nu este un corp unitar în sânul căreia se exercită o putere și numai una, în realitate ea este o *juxtapunere*, o *legătură*, o *coordonare*, o ierarhie totodată, a diferite puteri, care își păstrează cu toate acestea specificitatea. „Societatea este un arhipelag de puteri diferite” susține Foucault.⁵ În „Cuvinte și lucruri”, Foucault preia argumentele lui Destutt de Tracy din „Eléments d’Idéologie” pentru a explica mecanismul raționalității ca relație între a gândi și a simți:

„V-ați dat vreodată, cât de puțin, seama de ceea ce înseamnă a gândi, de ceea ce înseamnă a gândi, de ceea ce simțiți atunci când gândiți, nu contează la ce...Vă spuneți: gîndesc asta, atunci când aveți o opinie, când formulați o judecată. A formula o judecată adevărată sau falsă este efectiv un act de gândire; acest act constă în a simți că există un raport, o relație...A gândi, cum vedeți, înseamnă tot a simți și nu e nimic altceva decât a simți”.⁶

Foucault nu pune în discuție rațiunea în ea însăși, ci pericolul anumitor raționalități sau raționalizări, el nu se interesează nici de conceptul de putere în general, ci de *relațiile de putere*, de *formarea lor*, de *specificitatea lor*, de *punerea lor în joc*. La rândul său Dennis McQuail consideră că *influența* reprezintă o caracteristică cheie a comunicării. Talcott Parsons îmbină cele două concepte “putere” și “influență” astfel puterea este “*mecanismul prin care sunt influențate atitudinile sau opiniile în cadrul unui proces de interacțiune socială orientată intențional*”. Cartwright și Zander condiționează „abilitatea de a-l influența pe altul depinde de două componente pe care le numesc : a)resurse de putere și b)anumite nevoi sau valori ale persoanei influențate pe care le numesc „*baze motivaționale ale puterii*”. Influența este definită de McQuail drept comunicarea dintre un emițător și un receptor care poate avea un efect previzibil asupra receptorului în funcție de o serie de variabile care intervin în cadrul *relației* precum și în funcție de *contextul* și *situația* în care are loc comunicarea. Similar, Talcott Parsons considera că *un actor social poate încerca să obțină conformarea altuia fie influențându-i intențiile fie manipulând în beneficiul său situația în care acesta se află*. David Kelmann într-un studiu referitor la influențarea opiniilor a corelat influența cu eficiența conformării prin trei procese: *conformare*, *identificare*, *internalizare*. *Conformare* înseamnă acceptarea influenței în speranța obținerii unui răspuns dorit, *identificarea* are loc când un individ adoptă un comportament inspirat de o altă persoană sau grup. În ambele cazuri schimbarea sau influența sunt legate de o sursă exterioară și depind de sprijinul social. *Internalizarea* însă se referă la o schimbare *congruentă* cu sistemul de valori propriu persoanei care acceptă congruența și se *identifică*, fie cu valorile, fie cu agenții acestora, actori, obiecte tehnice sau culturale. Parsons și Kelman prezintă influența ca rezultat al unui anumit tip de relație între transmițător și receptor, relație afectată de situația în care se află aceștia(, Mc Quail,) Potrivit sintezei teoretice realizate de D. Mc Quail, analizele consacrate influenței depind de: 1. prioritatea acordată fie situației sau contextului comunicării, 2.caracteristicile comunicatorului și ale mesajului, 3.caracteristicile receptorului,4. alte procese: atenția înțelegerea, acceptarea, 5.influența altor efecte. Relația transmițător-receptor este o relație de putere iar situațiile sociale fiind complexe nu se poate identifica o relație univocă între un

⁴ idem, *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii*, Ed. Paralela 45, București., 2005, pp. 29-30.

⁵ M. FOUCAULT, *Lumea e un mare azil. Studii despre putere*, Ideea Design&Print, Cluj, 2005, p. 100.

⁶ D. TRACY, *Eléments d’Idéologie*, vol. I, p. 33-35. *apud* M. FOUCAULT, *Cuvintele și lucrurile*, Ed. Univers, București., 1996, p. 287.

anumit tip de putere și un anumit caz de influență. El construiește cinci baze ale puterii sau influenței: 1. puterea recompensatoare (a cărei bază este abilitatea de a răsplăti) 2. puterea coercitivă prin răsplata negativă 3. puterea referențială bazată pe identificarea receptorului cu agentul definită ca sentiment al identității sau dorința de unificare (grup de referință și cel de grup de prestigiu) 4. puterea legitimă conform căreia ambele părți înțeleg că cineva are dreptul să pretindă ascultare de la ceilalți, biserica de la credincioși, părinții de la copii etc. 5. puterea expertului, influența care se bazează pe atribuirea unor sentimente superioare agentului, argumentul de autoritate. Conceptul de influență a fost abordat ca *influență comunicativă*, ca *putere de influențare* (Daniel Katz,...). Katz consideră că influența are drept criteriu *baza motivațională a atitudinilor*, funcțiile pe care atitudinile le îndeplinesc în raport cu personalitatea, și le clasifică în a) instrumentale, b) adaptative, c) utilitare, d) defensive, e) expresive f) cognitive.

Studiu de caz:

Acoperirea mediatică a condamnării oficiale a comunismului în plenul Parlamentului României (18 dec. 2006)

Evenimentualizarea politicului reprezintă un efect complex, rezultat al intensificării comunicării politice în toate dimensiunile sistemului mediatic. Cercetarea își propune să răspundă unei întrebări :

Cum poate fi calificată strategia de mediatizare (enunțare) a evenimentelor politice în cazul unui canal de mare audiență, și în ce mod, ansamblul de operații discursive (instrumentalizări) intensifică informația politică și pivotează translatarea **agendei politice** în agenda **agenda publică**

Pentru a ne realiza obiectivele de cercetare am ales Jurnalul de la ora 21.00 difuzat de postul Antena3 în intervalul Prime Time. În analiza acestui corpus ne propunem să vedem modul în care se realizează miza creșterii spectacularului la nivelul limbajului prin accentul pus pe conflict și pe modalitățile prin care spectacularizarea devine un efect complex al mediatizării vieții politice. În acest sens am monitorizat o perioadă de trei luni (4 decembrie 2006 – 28 februarie 2007), și am înregistrat în total 55 de emisiuni informative. Dintre acestea pentru cercetare au fost folosite trei jurnale și anume din data de 18 decembrie 2006, 18 ianuarie 2007 și respectiv 17 februarie 2007.

Au fost reținute aceste trei jurnale având în vedere cantitatea mare de informații politice și timpul acordat acestora (mai mult de jumătate din totalul de emisie al jurnalului). Așa cum reiese din Anexa din totalul celor 55 de jurnale unele jurnale acordă mai mult de 15 minute transmiterii informațiilor politice, iar altele păstrează un caracter caleidoscopic. Jurnalele de știri monitorizate au o structură asemănătoare și ca tematică pun accentul pe informația politică. Prezenterii jurnalului sunt: Dana Grecu, Alice Iacobescu și Maria Coman. Selectarea a asigurat un grad de reprezentativitate pentru perioada monitorizată care să permită validarea ipotezelor.

În total au fost supuse cercetării 8176 secunde (136 min 26 sec): repartizate după cum urmează: 18 decembrie – 2340 secunde (39 minute); 18 ianuarie – 2512 secunde (42 minute) și 17 februarie – 3324 secunde (55 min 40 sec) prin tehnici de analiză cantitativă și calitativă, respectiv analiza de conținut și analiza discursului. Folosirea celor două metode de cercetare a permis o aprofundare atât cantitativă cât și calitativă a conținutului mesajelor mediatice.

Emisiunea informativă analizată a fost difuzată în data de 18.12.2006, la postul de televiziune Antena3, la ora 21.00. Jurnalul are o durată totală de 2340 sec, ceea ce reprezintă 39 de minute de emisie. Din acest total durata știrilor este de 1622 sec, adică 27 de minute. Celelalte 12 minute sunt rezervate rubricilor SPORT, METEO și unui calup de publicitate. Durata secvenței de știri politice este de 914 sec, adică 15 minute și 14 secunde. Aceasta cuprinde cinci știri ample.

Întreaga succesiune de știri politice are ca subiect condamnarea oficială a comunismului de către președintele Traian Băsescu în plenul Parlamentului. Acest eveniment a fost de însemnătate pentru societatea românească în contextului integrării în Uniunea Europeană.

Grupajul de știri politice nu face referire la consecințele sau implicațiile evenimentului în plan social, economic, etc și nici nu se referă la importanța condamnării comunismului într-un viitor stat european. Abordarea evenimentului se concentrează pe o perspectivă a reacțiilor atât politice cât și ale societății civile. Aceste reacții agresive, chiar violente dezvoltă un cadrul conflictual exploatat în discursul jurnalistic.

Pentru a putea înțelege structura formatului complex și modul de grupare al știrilor am realizat un profil al emisiunii informative după modelul teoreticienilor francezi Brigitte Besse și Didier Desormeaux (în Daniela Zeca-Buzura, 2005, p. 56). Acest profil reprezintă un tip de schematizare a organizării interne prin care „punerea în profil înregistrează doar caracteristicile unui jurnal și este ca un fel de fotografie” (ibidem). Ceea ce rezultă se poate vedea în tabelul următor:

Tabel nr. 1 - Profilul jurnalului din 18.12.2066

NR.	DENUMIRE	DESCRIERE	TITLURI ȘTIRI	DURATĂ
1	titlurile zilei	prezentarea titlurilor celor na importante știri ale zilei	a. Fără urmă de politețe. b. Condamnarea comunismului c. Berlusconi, operat	51 sec
2	grupaj 1	prezentarea știrilor cu caract politic	1. Comunismul condamnat 2. Circ în Parlament 3. Comunismul condamnat Discurs criticat 4. Condamnarea comunismului 5. Români despre comunism	914 sec
3	întrebarea zilei	este afișată întrebarea zilei legătură cu principale evenimente din cursul zilei	Era necesară o condamnare oficială perioadei comuniste? Cum coment atmosfera de astăzi din Parlament de citirea raportului Tismăneanu?	17 sec
4	grupaj 2	prezentarea altor știri	6. Pregătiri de iarnă 7. Aeroport în ceață	211 sec
5	METEO	prezentarea știrilor des vreme		120 sec
6	grupaj 3	prezentarea altor știri	8. Metrou deraiat 9. Tradiții de-a gata 10. Sejur cu peripeții 11. Prima arestare 12. Operat cu succes	436 sec
7	SPORT	prezentarea știrilor sportive		256 sec
8	PUBLICITATE	întrerupere jurnal p publicitate		379 sec
9	grupaj 4	prezentarea altor știri	13. Codul penal, dezbătut	61 sec
10	titlurile zilei	sunt reluate titlurile celor na importante știri ale zilei	a. Președintele Traian Băsescu a f boicotat de PRM la citirea raportului condamnare a comunismului. b. Meteorologii anunță că de mâine iat își intră în drepturi. c. Traficul din capitală a fost perturbat un accident de metrou, un vagon a sărit pe șine în apropiere de stația Dristor 2	30 sec
11	final jurnal	formula de încheiere prezentatorului la fina jurnalului	Doamnelor și domnilor încheiem a jurnalul orei 21.00. vă mulțumesc pen atenție. La revedere	0,05 sec

TOTAL			2340 sec
-------	--	--	----------

Reprezentarea grafică a profilului scoate în evidență structura acestuia. Se poate vorbi de un „jurnal în descrescendo” după categoriile lui Besse și Desormeaux, în care primul grupaj acoperă informația amplă, „după modelul presei scrise” (Daniela Zeca-Buzura, 2005, p. 58). Restul secvențelor coboară gradual ca durată de difuzare.

Acest model „imprimă jurnalului credibilitate și o tonalitate sobră” (ibidem). Este un mod de sintetiza informațiile de importanță majoră într-un grupaj compact și de sine stătător, individualizat prin durată de restul

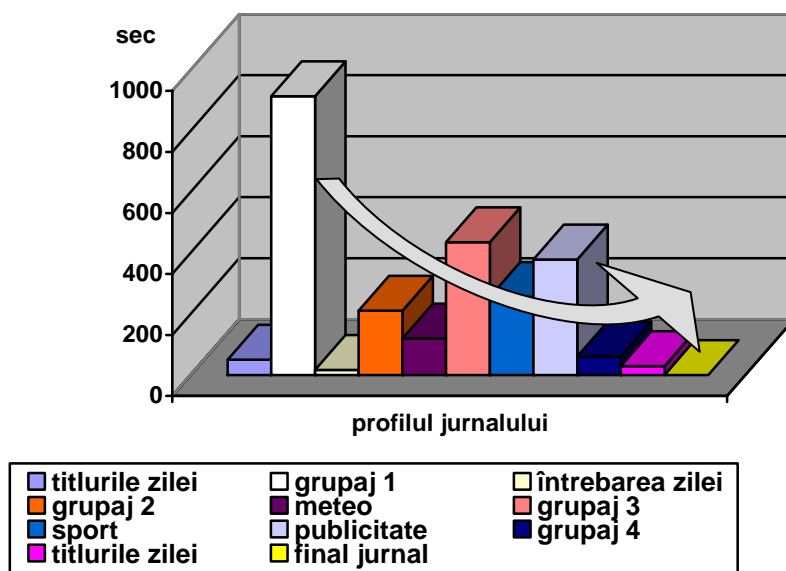

Fig. nr. I - Structura Jurnalului de știri din 18.12.2006 la Antena 3

Emisiunea informativă din 18.12.2006 începe cu prezentarea titlurilor celor mai importante știri ale zilei, sub formă de flash fiecare, anunțând doar subiectul acestora. Primul grupaj al seriei are o durată totală de 914 secunde și conține cinci știri cu informații politice. Urmează *întrebarea zilei* și un alt grupaj informativ. Jurnalul are în total patru grupaje, cu o durată totală de 1622 secunde. Durata totală a jurnalului este de 2340 secunde.

Evenimentele acoperite în jurnal nu sunt tratate aleatoriu, ci sunt grupate pe subiecte, fiecare coincidând în linii mari cu un „segment al jurnalului” (după John Hartley, 1999, p.50). De aici rezultă zece segmente de lungimi diferite structurate după cum urmează:

deschiderea emisiunii informative prin sinteza evenimentelor – sunt prezentate sub formă de flash;

politică internă – subiectul central condamnarea comunismului de către Președintele României în plenul Parlamentului;

întrebarea zilei – cu privire la evenimentul cel mai important de peste zi

știri interne – de interes și utile pentru public (ex: starea vremii se înrăutățește)

meteo – prognoza pe următoarele zile prezentată de Mihai Jurcă

știri interne – de tipul „hardnews” (despre deraierea metroului în capitală) + știri ocazionale (mâncărurile tradiționale și costurile unei mese de sărbători) + știri de interes (anularea zborurilor și returnarea biletelor)

știre externă, de tipul „hardnews” (despre prima arestare a unui suspect în cazul uciderii mai multor prostituate în Anglia) + știre externă, ocazională (despre operația lui Silvio Berlusconi). Acest segment are mai mult un caracter caleidoscopic

sport - știrile sportive sunt prezentate de Daiana Anghel

întrerupere flux informativ pentru publicitate

știre internă – despre o nouă posibilă modificare a codului penal

titlurile zilei – evenimentele importante sunt prezentate sub formă de flash

Se poate observa că aceste segmente tratează informații din domenii diferite pe care le cuprind într-o gamă largă de știri. Cu toate acestea fiecare segment se referă într-un fel sau altul la sistemul politic ca singura formă responsabilă pentru bunăstarea publicului-cetățean .

Primul grupaj din jurnal și cel mai important conține informațiile politice. Timpul alocat acestuia este de 15 minute și 14 secunde, ceea ce reprezintă 56% din timpul total al știrilor (27 de minute). În comparație cu restul secvențelor de știri, care însumate au doar 11 minute și 8 secunde, adică 44%. Acest prim grupaj informativ are preponderența cea mai mare în jurnal – ca timp și spațiu.

Prezentarea știrilor cu caracter politic

Informația politică din primul grupaj informativ privește un singur eveniment – **condamnarea comunismului**. Se observă că informația nu face referire și alte teme politice, dar interacționează cu anumite mize sociale. Această informație privește agenda politică și beneficiază de cinci știri din totalul jurnalului, plasate într-un segment unitar. Poziționarea la începutul emisiunii informative plasează evenimentul ca domeniu principal al actualității și ca o problemă importantă pe agenda publică. Acțiunea din Parlament conține elementele constitutive ale unui eveniment de importanță jurnalistică (după Claudiu Săftoiu, 2003) deoarece: Se întâmplă între actori politici de notorietate, persoane fizice cu care publicul se poate identifica – prin aplicarea arhetipurilor: agresorul și victima (formarea taberelor în Parlament). Oferă o situație dramatică menită să atragă atenția și să capteze publicul – condamnarea unui regim politic care a condus România aproape 45 de ani. Presupune acte de agresiune sau violență care conduc la intensitate emoțională maximă – manifestările opozanților raportului în plenul Parlamentului. Evenimentul distruge ordinea legitimă a societății – rigorile cadrului oficial împiedică orice acte perturbatoare la care se pot angaja parlamentarii. Predominant în secvența politică este reprezentarea bine-rău dintre actorii politici și pozițiile pe care ei le ocupă în arena conflictuală. Tratarea aceluiași eveniment se face adoptând situații diferite – realități compensatorii ale acțiunii (din sală, de pe holuri, după discurs, sintetizat, din perspectiva românilor). Tratarea unui subiect presupune alegerea *vocilor care vor fi accesate*. (John Hartley, 1999, p.51). În cazul unei situații conflictuale apar vocile părților aflate în conflict și cea a unui comentator neutru, care poate deveni expert în raport cu evenimentul – cunoaște detalii. Câteodată vocea se instituționalizează adică preia datele oficiale ale evenimentului, din perspectiva instituțiilor implicate. Fiecare voce accesată în știre corespunde unui anumit punct de vedere, o anumită perspectivă de tratare a evenimentului.

Știrea 1 — cu titlul Comunismul condamnat

REZUMAT

Oficial comunismul din România a fost condamnat „ca un regim ilegitim și criminal”. Condamnarea s-a făcut prin oficializarea primului document de stat din România - raportul comisiei Tismăneanu. Președintele Băsescu a oficializat și el concluzi raportului printr-un discurs în Parlament. În acest cadru parlamentarii PRM s-au arătat împotriva condamnării și au încercat întrerupă discursul președintelui din plenul Parlamentului prin mai multe metode: au fluierat, au țipat, au scandat, au huidi etc. Protestele lor au fost considerate *la limita violenței și insultei*. Imaginile arată acțiunea din Parlament, atacurile și protest liderului Corneliu Vadim Tudor, precum și reacțiile diferiților invitați. Discursul este axat pe derularea faptelor.

Evenimentul este tratat prin detalierea desfășurării conflictului din Parlament. Știrea este de fapt o imagine de ansamblu a evenimentului, o construcție personalizată și accesibilă a faptelor. Prima frază „*Parlamentarii PRM s-au declarat deschis împotriva raportului, a comisiei, a președintelui Băsescu*” are rolul de a capta atenția pentru ca apoi să introducă decierea naturii conflictului. Aceasta este o continuare a lead-ului care introduce motivul „*Oficial comunismul din România a fost condamnat*”. Știrea nu prezintă poziții oficiale, oferă doar date de ansamblu despre discursul din Parlament al lui Traian Băsescu pe baza raportului Tismăneanu cu privire la condamnarea oficială a comunismului. Importanța conflictului este accentuată prin contrastul creat între caracterul oficial al ședinței și protestele și declarațiile celor care s-au opus demersului președintelui, precum și între oficializarea unui document de stat și 4. întârzierea cu care a fost elaborat, precum și desprinderea oficială de comunism și reacția Parlamentului într-o societate democratică. Știrea pretinde un regim descriptiv dar funcționează în regim de dramă (după Claudiu Săftoiu, 2003): prezintă o situație

dramatică care începe cu o acțiune incitantă – „condamnarea oficială a comunismului”; urmează un eveniment care iese din rutină – „cercul din sală”; conflictul ajunge la un punct culminant – „protestele la limita violenței și insultei”; finalul prezintă o ieșire neașteptată – „aplauze la final de ședință (vă mulțumesc domnule președinte)”. Discursul jurnalistic accentuează aspectul oficial. Președintele Traian Băsescu este evidențiat prin imagine și text ca o poziție individuală (un destin singular în fața atacurilor din Parlament). Discursul său este mereu oprit și contestat – bannere, fluier, lozinci, carnețele roșii, scârțietori, huiduieli. Imaginea sa este cea de țintă (în opoziție cu cea a protestatarilor din PRM).

Imaginea țintei este apropiată de cea a victimei, mergând pe analiza lui Gerbner (John Fiske, 2003) în evidențierea tiparelor media, corespunde cu o plasare inferioară în corpul social, fără putere de acțiune, de decizie, de conducere. Grupurile bine poziționate social sunt în măsură să recurgă la acte de violență - caracteristică a puterii lor de acțiune. În acest sens președintele este slab poziționat la nivelul valorilor sociale, imaginea mediatică fiind în contradicție cu postul pe care îl ocupă – cel mai puternic om în stat. Mesajele politice sunt trunchiate în discursul de presă sau forma lor este reinterpretată. De aceea codul mesajului inițial se reinventează și forma conținutului se adaptează cerinței structurării într-o formă mediatică. Din mesajul președintelui Traian Băsescu sunt redat doar acele părți care vizează punctele nevralgice ale problemei și care potențiază reacțiile agresive ale celor din sală. Momentele de discurs sunt accentuate și susținute de imagini violente. Aceste imagini devin argumente pentru criteriile de selecție a pasajelor din discursul președintelui și introducerea lor în corpul știrii. Predomină planul general al imaginii care formează un efect de spațiu public – accentuat prin dezbateri și alternează cu focalizarea anumitor elemente perturbatoare din sală.

Știrea 2 — cu titlul *Circ în Parlament*

REZUMAT

Supărarea liderului PRM a pornit de la faptul că numele lui apare în acest raport ca vinovat al regimului comunist. Alături de el vinovați sunt trecuți și Ion Iliescu, Corneliu Vadim Tudor, Adrian Păunescu și alții. Traian Băsescu a anunțat că va veni, își spune raportul în plenul Parlamentului, după care va pleca, dar parlamentarii PRM vroiau să aibă intervenții pe marginea a ceea ce spune președintele. Lojele din Parlament au fost umplute de susținătorii președintelui și de cei aduși de Corneliu Vadim Tudor. Pe holuri au avut loc alte incidente, deoarece cei de la SPP nu i-au lăsat să intre pe susținătorii PRM, lucru care l-a enervat și rătăcit pe liderul acestui partid. Președintele Corneliu Vadim Tudor a vorbit la limita bunului simț, și a cerut socoteală pentru susținătorii lui nu au putut intra.

Evenimentul este tratat prin detalierea cauzelor și motivelor conflictului. Este o dezvoltare a primei știri, relatată de Iosif Buble, reporterul la fața locului. Evenimentul este privit de data aceasta *de pe hol*, dincolo de scenele unde se consumă evenimentul și se perindă actorii. Reporterul este un comentator care preia controlul asupra desfășurării faptelor-extradiegetic- Relatarea menține linia de demarcație între celor două tabere (simpatizanții PRM vs. susținătorii președintelui). Rolurile principale sunt atribuite 1. liderului PRM Vadim Tudor și simpatizanților săi de pe o parte și 2. acelor forțe care i-au împiedicat să intre în sală, transformate în principali adversari. Deoarece conflictul evoluează (strategie de tip *developing news*) prin reacțiile aproape violente ale liderului PRM [„*Limbajul a ajuns de multe ori la insulte, iar gesturile au fost foarte aproape de violențe*”. Corneliu Vadim Tudor interacționează conflictual pe holuri atât cu politicieni cât și cu adversarii săi ideologici: Andrei Pleșu, Horia Roman Patapievici, Gabriel Liiceanu și Doina Cornea]. Poziționarea reporterului- comentator de tip *extradiegetic* alternează cu cea *intradiegetică* care amplifică spectacularitatea. Punctul de ascultare aparține personajului Vadim, care reacționează la afirmațiile provenite de o sursă nematerializată în cadru. Această ultimă parte, care încheie știrea probează unghiul de abordare al discursului jurnalistic (vehemența cu care Corneliu Vadim Tudor s-a opus acestei condamnări oficiale a comunismului). Poziționarea graduală a conflictului în timp și spațiu necesită fixarea coordonatelor acestuia. Prima știre, de *acrosaj* introduce subiectul sub forma piramidei răsturnate și dezvoltă o poziționare interioară cadrului de manifestare al conflictului – sala. Dezvoltarea succesivă a datelor permit o viziune mai amplă asupra cadrului și sunt introduse coordonatele exterioare acțiunii inițiale – holurile.

Știrea 3 — cu titlul **Comunismul condamnat**

Rezumat

După ședință președintele Senatului Nicolae Văcăroiu a supus la vot propunerea de a comenta în plenul celor două camere discursul președintelui. Aceasta a picat la vot cu toate că parlamentarii PRM doreau intervenții după discurs. Au urmat declarațiile oficiale, fiecare partid adoptând o anumită poziție față de eveniment. Mircea Geoană a spus nu este de acord cu raportul făcut de Tismăneanu, dar a fost prezentat echilibrat în Parlament de către președinte Traian Băsescu. Cu toate acestea nu este de acord cu faptul că angajează România, ci doar instituția prezidențială. Călin Popescu Tăriceanu, a ținut să spună că este de acord cu ceea ce a făcut Traian Băsescu astăzi, că el a fost care a inițiat anumite proiecte pentru a ajunge la acest aspect, și este bine că atunci când România intră în Uniunea Europeană să intre curată. Pe de altă parte președintele Traian Băsescu cu privire la ceea ce s-a întâmplat în plen și holuri a ținut să spună doar „v-am spus și am menționat în pasaj ca mai avem multe de făcut”. Dan Voiculescu consideră că România nu avea nevoie de acest raport și nici de condamnarea oficială a comunismului.

Evenimentul este tratat din perspectiva celor întâmplate după terminarea discursului din Parlament prin declarațiile oficiale și reacțiile clasei politice la acest demers. Discursul jurnalistic din prima parte a știri îi aparține tot reporterului la fața locului. Această știre nu are lead, este o preluare din studio introdusă printr-o întrebare „*Ce s-a întâmplat după ședință Iosif?*” a prezentatorului. Știrea este evaluativă-concluzivă, fixează și aprofundează cauzele și motivațiile conflictului prin declarațiile oficialilor, a criticilor sau a declarațiilor de susținere a unuia sau altuia dintre actori. Nu apare nici un comentariu al vreunui politician care să critice forma sub care acest discurs a avut loc. Președintele Traian Băsescu este reprezentat din poziția de țintă care menține un raport de adversitate cu agresorii din Parlament „*V-am spus și am menționat în pasaj ca mai avem multe de făcut*”. Astfel conflictul se materializează și se extinde la întreaga sferă politică, care pare să nu reacționeze față de forma sub care s-a ținut discursul, ci doar față de motivul acestui discurs – redactarea raportului de comisia Tismăneanu (reacția, sub forma organizării discursive a materialului de presă vine doar din partea jurnaliștilor, se mizează pe rolul de formator de opinie). (Dan Voiculescu VD – președinte PC): „*am asistat la un circ în Parlamentul României de care românii și România nu aveau nevoie, un circ determinat de dorința președintelui Băsescu să mai facă un exercițiu de imagine, să-i mai crească popularitatea*”. Știrea se bazează pe considerentele unei valori de informație a declarațiilor publice și a părerilor contrare. Sub această formă ea este de fapt golită de valoarea de informație reprezentativă pentru public (informația care să servească intereselor imediate ale cetățeanului într-un sistem democratic), deoarece părerile sunt subiective – ale actorilor politici reprezentanți ai diverselor partide. Discursului jurnalistic pendulează între descriptiv, dramatic, argumentativ focalizându-se pe nexurile conflictuale în diversele momente și situații, actori, ș.a. Conflictul apare acum între 1. declarațiile celor din opoziție și 2. declarația oficială de susținere a premierului. Aceste poziții conflictuale creează linia de demarcație atât simbolică cât și practică, amplifică și comută contradicțiile și polemicile de la cadrul puterii la relația putere / opoziție și interpelează diverse cercuri cu capacitatea de definire asupra evenimentului.

Știrea 4 — cu titlul **Condamnarea comunismului**

Rezumat

Concluzia raportului Tismăneanu este că regimul comunist a fost unul ilegal și criminal. Membrii comisiei transmise recomandări autorităților. Comisia Tismăneanu îi propune președintelui Băsescu să intervină prin condamnarea memorializare, legislație și justiție, cercetare și arhive, dar și educație pentru a arăta în ce a constat regimul comunist. Totodată comisia Tismăneanu consideră necesară analizarea evenimentelor din decembrie '89, dar și post-decembriste, care ar fi mineriadele sau diversiunea etnică de la Târgu-Mureș din martie 1990. La nivel legislativ, comisia consideră că impune adoptarea urgentă a legii lustrăției. Interzicerea dreptelor de negaționism, pedepsibile prin lege, a tentativelor de apologie a regimului comunist ori a liderilor comuniști. Interzicerea afișării în public a simbolurilor și însemnelor comuniste (steaua roșie, drapelul roșu cu secera și ciocanul), sunt doar câteva din recomandările legislative făcute.

Evenimentul este tratat din perspectiva motivului care a stat la baza izbucnirii conflictului – concluziile raportului Tismăneanu. – și mai precis numirea explicită ca vinovați de sistemul comunist a unor personalități actuale de pe scena politică și nu numai. „*Corneliu Vadim Tudor, Adrian Păunescu, Dumitru Tinu și cel care la revoluție s-a numit cu voia dumneavoastră ultimul pe listă, Ion*

Iliescu". Știrea este de sinteză, rezumativă cu privire la conținutul raportului Tismăneanu și la însemnătatea acestuia ca document de stat. Se referă la sentința și recomandările comisiei care privesc în mod direct autoritățile prin legislativ, dar și societatea civilă prin asumarea unei poziții față de crimele comunismului. Cadrul inițial conflictual includea taberele formate în raport cu un motiv specific – acest raport sau discursul de condamnare. În această știre conflictul este privit din prisma motivului care a stat la baza agresiunilor din Parlament. Este descris explicit faptul că numirea la vinovați a unor personalități publice precum și condamnarea efectivă în mod oficial a comunismului a condus la nemulțumire „*regimul comunist a fost ilegal și criminal este concluzia raportului care a provocat astăzi fluierăturile unora dintre parlamentari*". Prezentarea pe ecran a unor extrase din documentul oficial este argumentul jurnalistic (oferirea de informații credibile) și elimină riscul unei parafrazări care să schimbe sensul comunicării. Această tehnică permite accesarea unei voci instituționale. Cu toate acestea extrasul face referire la legea lustrației, care deși de o mare importanță în jurnal are o frecvență de 0,8 % și susține în mare măsură agresivitatea manifestată față de oficializarea acestui raport ca document de stat. Extrasul exact din raport cu privire la această lege dispensează orice interpretare jurnalistică. Această știre are valoare de informație, mergând pe considerentele utilității - prezintă date concrete despre raportul Tismăneanu și accentuează părțile controversate ale acestuia. Conflictul se susține și în această știre prin argumentarea concluziilor controversate.

Știrea 5 — cu titlul României despre comunism

REZUMAT

Un sondaj de opinie dat publicității arată că mai mult de jumătate dintre români consideră că societatea comunistă a fost una bună. Din perspectivă economică, sondajul arată că românii care aveau venituri mari în comunism acum nu, consideră că regimul a fost unul bun. Cei cu venituri mari acum față de înainte de '89 consideră societatea comunistă a fost rea. Din punct de vedere al experienței, românii care au avut de suferit în comunism condamnă, iar cei care nu au cunoscut regimul de autoritate au o părere mai bună despre el.

Evenimentul este tratat din perspectiva părerilor românilor față de perioada comunistă. Știrea prezintă datele unui sondaj pe tema comunismului și impune o perspectivă diferită față de cea oficială „*în paralel cu dezbaterile aprinse din Parlament pe tema condamnării comunismului un sondaj de opinie dat publicității ar trebuie poate să le ridice semne de întrebare politicienilor care se fluieră în legislativ*". Vocea instanței de discurs se identifică cu mai mult de jumătate dintre români prin folosirea pronumelui „noi”. Instituția de presă își asumă aceeași părere despre comunism ca și românii intervievați prin sondaj; „*Cifrele arată că mai mult de jumătate dintre noi cred că societatea comunistă este una bună.*” Comunismul se susține din perspectiva populației, demonstrând o contradicție față de reprezentarea intereselor cetățenilor de către politicieni. Asumarea unei condamnări de către societatea civilă este contestată pe fondul unor credințe pozitive față de reprezentarea societății comuniste. Datele sondajului mențin conflictul, de data aceasta între: 1. poziția oficială față de comunism (condamnarea regimului) și 2. poziția românilor (societatea comunistă a fost una bună). Legea lustrației este susținută de datele din sondaj și se face referire clară la nevoia aplicării ei; „*Jumătate dintre respondenți consideră că este necesară o lege a lustrației care să blocheze accesul la funcții publice pentru foștii lideri ai partidului comunist, în timp ce doar 22% consideră că o astfel de lege nu este necesară, iar restul de 28% nu au o opinie formată*”. Această poziționare prin discurs contravine cu imaginea scenei politice în care majoritatea actorilor aparțin vechiului regim. Opoziția sporește percepția unei politici spectaculare, care de cele mai multe ori, așa cum se arată prin sondaj contravine interesului public.

Caracteristici generale ale grupajului de știri politice

Cele cinci știri se încadrează în limitele secvențelor unei narațiuni prin abordarea lor structurală la nivelul întregii secvențe de știri politice. Informația este transmisă sub formă de narațiune a evenimentului, care cunoaște cinci etape (după Daniela Roventă-Frumușani, 1999, p. 110). Orientarea sau introducerea se face prin știrea numărul 1 (descriptivă) Evenimentul sau acțiunea

neașteptată se dezvăluie în știrea 2 – Circ în Parlament. Acțiunea apare dezvoltată în știrea 3 – declarațiile oficiale. Un alt element este redat prin sinteza raportului din știrea 4 – concluziile comisiei. Starea finală este înfățișată prin introducerea poziției populației din știrea 5 – sondajul despre comunism.

Jurnalul are o durată totală de 2340 sec, ceea ce reprezintă 39 de minute de emisie. Din acest total durata știrilor este de 1622 sec, adică 27 de minute. Celelalte 12 minute sunt rezervate rubricilor SPORT, METEO și unui calup de publicitate.

Așa cum arată tabelul de mai jos, tematica se poate grupa după caracterul informațiilor: politic, social, cultural, medical, etc.

Tabel nr. 2 - Tematica jurnalului din 18.12.2006

NR. ȘTIRE ȘI TITLU	DOMENIU	DURATĂ
1. Comunismul condamnat	politic	277 sec
2. Circ în Parlament	politic	194 sec
3. Comunismul condamnat; Discurs criticat	politic	177 sec
4. Condamnarea comunismului	politic	94 sec
5. Românii despre comunism	politic	134 sec
6. Pregătiri de iarnă	politic/social	131 sec
7. Aeroport în ceață	social	16 sec
8. Metrou deraiat	social	137 sec
9. Tradiții de-a gata	viață cotidiană	102 sec
10. Sejur cu peripeții	social	74 sec
11. Prima arestare	justiție	71 sec
12. Operat cu succes	politic/medical	72 sec
13. Codul penal, dezbătut	justiție	61 sec

Emisiunea informativă este concentrată ca tematică în jurul subiectelor cu caracter politic, care au ponderea cea mai mare. Știrea cea mai amplă durează aproape 5 minute (277 sec) și este plasată la începutul jurnalului, conferind emisiunii credibilitate și un grad de sobrietate.

Se poate observa accentul pus pe eveniment, iar ca informație pe cea de natură politică (putându-se considera că aceasta reprezintă informația cea mai importantă a zilei, care setează agenda).

Tabel nr. 3 - Indicii de mare frecvență (indici tematici) din grupajul de știri politice

INDICI	FORMA APARIȚIEI	FRECVENȚĂ	PROCENT *
comunism	comuniști/comunism	33	1,48
președinte	Președinte	32	1,44
Parlament	Parlament/parlamentari	25	1,12
Raport	Raport	19	0,83
a condamna	condamna/condamnare/ condamnat/condamnă/	15	0,69
România	România	14	0,62
Comisie	comisia/comisiei/comisie	13	0,58
Regim	Regim	11	0,49
Tismăneanu	Tismăneanu	10	0,44
Oficial	oficial/oficializat	9	0,40
lege	lege/legislație/legislativ/	8	0,35
discurs	discurs/discursul	7	0,31
român	Român	7	0,31

ședință	Ședință	5	0,22
document	document/documentul	4	0,17
concluzie	concluzia/concluziile	3	0,13
lustrație	Lustrației	3	0,13
european	Europeană	2	0,8
democrație	democratic/democrație	2	0,8

* Procentajul numărului total de cuvinte din script pentru grupajul de știri politice

Indicii tematici pot fi grupați în funcție de categoria la care fac referire:

1. cadrul oficial și instituțional în care este prezentat discursul (Parlament, oficial, român, România, președinte, ședință)

2. acțiunea care face obiectul știrii (a condamna, a ține un discurs)

3. subiectul acțiunii (comunism, regim, raport, comisie, document),

4. efectele evenimentului și implicațiile sale (concluzie, lege, lustrație, european, democrație)

Se poate observa modul de tratare al evenimentului în știre prin frecvența ridicată a unor indici față de alții. Astfel abordarea directă a acțiunii trimite la perspectiva imediată a condamnării, față de posibilele legături și implicații în raport cu România, democrația și Europa (indici cu o frecvență redusă în context).

Indicii tematici indică accentul pus în emisiunea informativă pe informația politică, setarea agendei prin promovarea condamnării comunismului ca actualitate imediată și ca o problemă de foarte mare importanță.

Reprezentarea frecvenței indicilor tematici

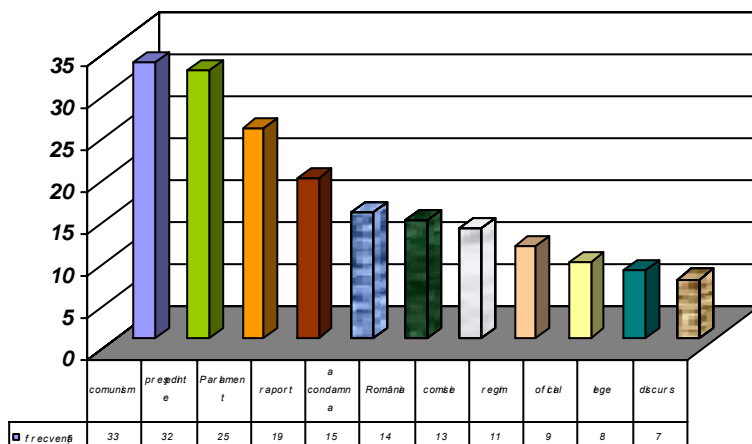

Fig. nr. II

Cea mai mare frecvență de apariție în discursul mediatic o au trei cuvinte(indici): comunism, Președinte, Parlament Prin reducerea câmpului semantic indicii se pot grupa în două categorii: 1. registrul raportului – pe considerentele cuprins-concluzii și 2. registrul extern raportului – care cuprinde factorii necesari unei dezvoltări mediatice a conflictului (actorii politici implicați prin acțiune, condamnarea prin oficializare, implicarea României ca stat într-un context european).

SUBSTANTIV	FRECVENȚA	VERB	FRECVENȚA	TOTAL
condamnare	9	a condamna	6	15
fluierătură	4	a fluiera	7	11
crimă			7	7
huiduială	3	a huidui	4	7
		a suferi	5	5
victimă			5	5
		a împiedica	4	4
teroare	4			4
vinovat	3			3
		a insulta	3	3
		a boicota	2	2
protest	2			2
violență	2			2
		a se revolta	2	2
abuz	1			1
altercație	1			1
tentativă	1			1
tabără	1			1
		a aresta	1	1
		a deveni țintă	1	1
		a intimida	1	1
		a lua în colimator	1	1
		a se retrage	1	1

Tabel nr. 4 - Prezentarea comparativă a indicilor tematici

Rețeaua indicială : Președinte – raport Comisie – discurs – Parlament – a condamna – oficial – regim/comunism – România, configurează(shape) structura narativă cât și fluxul de informație referențială. Fiecare știre se pliază pe aceste relații care definesc atât sistemul de semnalizare cât și regimul evenimential: news-alert, breaking news, developing news: Calificatorii variază în funcție a) de atitudinea, politica emițătorului în abordarea situației conflictuale, b) de evoluția situației conflictuale independent sau în funcție de mediatizare. De aici rezultă tema centrală a grupajului: „președintele, pe baza raportului comisiei Tismăneanu a ținut un discurs în Parlament unde a comandat oficial regimul comunist din România”. Modul în care sunt redată celelalte date ca informații suplimentare intră în legătură directă cu enunțarea temei, fiind doar completări ale diferitelor aspecte, din care se dezvoltă rute noi. Indicii tematici urmăresc, păstrează, sau modifică relațiile de interacțiune din câmpul semantic atât la nivelul temei centrale cât și prin extrapolare în alte câmpuri conexe (de exemplu sondajul despre comunism – devine condamnarea comunismului de către români).

Evaluarea: calificarea, etichetarea evenimentului

Evaluarea temei permite identificarea modului în care evenimentul este perceput. Deoarece societatea funcționează pe bază de consens (o ierarhizare și distribuire a substanțelor sociale care asigură armonia) conflictele intră în zona dezacordului reprezentând o negație față de reglementările obținute prin consens. Evenimentul este rezultatul unui mod de a decupa și privi evenimentul, a unui unghi de abordare care se conformează unor așteptări predefinite în cadrul unui lanț relațional. Mediatizarea masivă a zonei politice atrage și o deplasare a acestei zone din centrul activităților sociale permissive și legitime spre zona conflictuală, de confruntare discursivă și demonstrativă, de polarizare și alertă, astfel că discursul are pe lângă un efecte de spectacularizare și un rol de sistem de semnalizare amorsat de o atitudine hipercritică. Reprezentarea mediatică a evenimentului poziționează și direcționează secvențele informative, cu tendința de a dizloca influența președintelui și a simbolisticii

preconizate de autorii documentului (citirea acestui discurs înseamnă recunoașterea oficială a crimelor regimului comunist, a victimelor și abuzurilor sale asupra românilor și României). Evenimentul este cartografiat sub forma unui incident (conflict) prin utilizarea în discursul jurnalistic a verbelor „a huidui, a fluiera, a boicota, etc” cf. figurii. Știrea reprezintă un proces de producere socială a realității (Mihai Coman, 2003, p.43). În perioadele de instabilitate, de criză normele folosite în producerea realității țin de activarea unor tipologii care permit integrarea evenimentelor într-un cadru lizibil. Cadrul ține de forma sub care este redată informația, într-un mod care este recunoscut de public și care poate fi interpretat făcând apel la norme culturale, sociale, religioase, etc. Aceste posibilități de interpretare, de decodificare devin cadre culturale aplicabile unui număr mai mare de acțiuni sau evenimente. Traducerea lor se face apelând la norme cunoscute. Cadrul are o formă dinamică, iar tehnica de construcție folosește instrumente de mediatizare (semnificare) a realității. Supra-temele au fost date de formarea unor situații conflictuale de pe scena politică, care în mod indirect implică gruparea potrivit relației agresori-victime. Acestea sunt modele care permit interpretarea întregului conținut informativ prin folosirea unor cadre deja cunoscute. Supra-temele, ca procedee de interpretare care dau sens unei anumite situații, apar în jurnal sub forma *corupție* și *grupurile de interes* (jurnal 18.01.2007). Aceste supra-teme folosesc la cadrul referențial (semantic frames) al evenimentelor, ca teme principale ale jurnalului; trimiterea biletelor: 1. Călin Popescu Tăriceanu – Traian Băsescu 2. Traian Băsescu – Codruț Șereș. Fiecare știre este pusă în legătură cu un aspect al temelor principale: tratează pozițiile partidelor politice ca urmare a primului bilet, dezvăluie existența celui de-al doilea bilet, reflectă pozițiile oficiale, face o retrospectivă a acțiunilor și declarațiilor politice în legătură cu ambele bilete, evidențiază poziția justiției și încheie schema narativă (organizare care dă sens evenimentelor) cu aducerea în prezent a unui eveniment de *vara trecută*. Supra-temele și temele abordate implică direct sau indirect „statul” și „România”. Prin apartenență, cetățenii sunt vizați în mod direct și sunt implicați în activitatea politică. De aceea circulația a acestor informații (din sfera politiciii) facilitează dezvoltarea unui spațiu democratic, în care cetățenii formează opinia publică prin punerea în comun a ideilor, opiniilor personale (fragmentate). La nivelul celor trei jurnale supra-temele sunt reprezentate de tratarea știrilor într-un cadru *democratic*, dar supus *tensiunilor politice, contradicțiilor în acțiune ale politicianilor și corupției*. Aceste supra-teme sunt susținute de indicii de mare frecvență, așa cum rezultă din tabel:

Tabel nr. 5

INDICE	FRECVENȚĂ
România	64
Stat	42
comunism	33
Parlament	25
constituție	22
președinte	32
Vot	24
referendum	23
Interes	18
Europa	17
Politic	17
Bilet	15

Unele dintre aceste repere ale comunicării știrilor canalului Antena3, de la ora 21.00, țin de apelul la o formă conflictuală care activează în mod necesar formarea unor *tabere, reprezentări ale dihotomiei bine-rău, utilizări la nivelul discursiv a unor cuvinte sau expresii ce țin de lexicul războiului*. Imaginea devine un argument al discursului jurnalistic, o evidență a modul de prezentare a faptelor, a încadrării și construcției semnificației la nivelul limbajului. Dintre cuvintele care desemnează un conflict cele utilizate cu o frecvență mai mare sunt prezentate în tabelul alăturat. Restul cuvintelor prin utilizarea în discursul jurnalistic (chiar și de către actorii politici), au un impact negativ la nivelul percepției prin reprezentarea în sens negativ a vieții politice: sub forma unei confruntări permanente. Ex: scandal, război, destabilizare, somație, a ataca, teroare, vinovat, a suferi, insultă, etc.

Tabel nr. 6

INDICE	FRECVENȚĂ
a condamna	20
a acuza	19
a fluiera	11
Crimă	7
a huidui	7
Victimă	5
Criză	5

Textele jurnalistice folosesc schematizări narative ca mod de expunere cronologică și succesivă a evenimentelor, faptelor sau acțiunilor mediate. Schemele narative sunt prezente atât la nivelul întregului grupaj de știri politice cât și la nivelul fiecărei știri. Narativitatea privește orientarea/directivitatea prin trasarea elementelor definitorii ale acțiunii – evenimentului sau specificul declarațiilor (grupajul de știri politice din 18.12.2006, știrile care compun grupajul din 18.01.2007). Evenimentul sau acțiunea neașteptată – prin exploatarea tensiunilor existente pe scena politică și transpunerea într-un cadru conflictual în care se pot delimita personaje cu roluri specifice: agresorul, incriminatorul public, victima, apărătorul, vinovatul, etc. Acțiunea și desfășurarea faptelor – explicarea evenimentului. Apariția altor elemente perturbatoare. Starea finală apare ca un fapt fie neașteptat (grupajul din 18.12.2006), fie nerelevantă (grupajul din 17.02.2007) sau care necesită o abordare ulterioară. Aceasta stă între echilibru și dezechilibru. Logica știrilor se încadrează în secvențe-narațiuni, folosind ca punct de trecere continuitatea actorilor și acțiunilor lor. Deși știrile pot fi plasate independent în jurnal, alăturarea lor într-un singur segment compact facilitează citirea povestirii. Astfel jurnalul cuprinde în partea de început *povestea* politică, precum și moralizarea ei sau perspectiva abordării. Evenimentele și acțiunile prezentate sunt legate prin relații cauzale, chiar temporale și îmbinate prin logica povestirii. Timpul acțiunii nu mai reprezintă o caracteristică a reprezentării mediatice a faptelor, iar instanța narativă elimină dimensiunea temporală prin plasarea în același text a unor elemente dispersate. În acest sens într-o știre apar declarații ale aceluiași actor din momente distincte (Posibilă anchetă), o altă știre plasează ca eveniment actual, chiar șocant, o declarație despre fapte petrecute cu mai multe luni în urmă (Amenințat la telefon). Prin analiza știrilor s-a putut observa modalitatea de construcție și încadrare în discurs a evenimentelor. Acestea au fost puse în formă discursivă prin utilizarea opozițiilor: i) la nivelul declarațiilor – declarații de susținere sau de condamnare (atac) față de eveniment, poziționare pro/contra sau o altă declarație ii) la nivelul luărilor de poziție – actorii politici și partidele pe care le reprezintă se poziționează pro sau contra evenimentelor, declarațiilor sau altor luări de poziție. Cu toate că taberele nu rămân niciodată la fel, reprezentarea lor apare în jurnale pentru a imprima o logică conflictelor și a defini realitatea socială. Ex: poziționarea față de condamnarea comunismului, vinovatul crizei politice, vinovatul *bilețelului*, etc. Opoziții prin formarea taberelor reprezentate de (jurnal 18.01.2007) 1. Traian Băsescu – Călin Popescu Tăriceanu (și funcțiile pe care le ocupă); 2. Partidul Democrat – Partidul Național Liberal (grupări susținătoare). Apariția opozițiilor în forma știrilor prin modul de abordare și tratare a faptelor. Ex. (jurnal 18.12.2006) - conflictul este accentuat prin contrastul dintre 1. caracterul oficial și 2. manifestarea parlamentarilor; 1. oficializarea ca document de stat și 2. tardivitatea acțiunii; 1. intenționalitatea actului de condamnare a comunismului (contextul integrării) și 2. reacția clasei politice; 1. poziția oficială față de comunism și 2. poziția românilor față de regim exprimată în sondaj. *Fluxul de informații are ca primă consecință apariția și perpetuarea zvonului*. Acesta apare atât sub formă de informație cât și ca eveniment de presă. Ex: (jurnal 18.01.2007) știrea *Criză fără precedent* include zvonul că PD va ieși de la guvernare, în știrea *Posibilă anchetă* se zvonește că premierul Călin Popescu Tăriceanu va fi pus sub acuzație de acte de corupție. Ca tehnică a spectacularizării în discursul jurnalist se utilizează *alternarea declarațiilor aceluiași locutor*. Astfel declarațiile (îndepărtate ca timp al rostirii) evidențiază inconsecvența în acțiune sau opinie. Teatralizarea și dramatizarea sunt două tehnici aplicate în discursul politic și jurnalistic ca urmare a folosirii marketingului politic. Acestea întregesc spectacolul politic prin promovarea emoțiilor și a actelor de limbaj, a acțiunilor de moment în defavoarea unor acte evaluate în prealabil. Caracterul predominant al informației politice este susținut prin ponderea acesteia în jurnal. Majoritatea emisiunilor

informative de la ora 21.00 acordă o importanță sporită evenimentelor de pe scena politică, timpul de emisie fiind de 15 minute sau chiar mai mult (vezi Anexa).

Folosirea titlului jurnalistic

Acestea au fost grupate în funcție de perspectiva popularității. Sintagmele trimit la o categorie de fapte care ies din ordinea seriosului în funcție de etichetele(labels) atribuite.

Tabel nr. 7

TITLU INFORMAȚIONAL	TITLU DE DIVERTISMENT
Comunismul condamnat	Circ în Parlament
Românii despre comunism	Atac la premier
Reacția Cotroceniului	Somație pentru Băsescu
Posibilă anchetă	Schimb de acuze
PD cere reluarea votului	Scandalul bilețelului
PLD nu fuzionează cu PD	Filiera Bucșaru-Udrea
Observatori din Ungaria	Amenințat la telefon
	Cine, pierde pleacă!

În total au fost 11 titluri informaționale și 14 titluri de divertisment. Cu toate acestea raportul pe care titlurile l-au păstrat cu conținutul nu a corespuns cu forma lor, așa cum reiese din analiza titlurilor.

Frecvența verbelor

„A spune” și „a face” reprezintă două moduri de gestionare esențiale a activității politice. Se poate vedea că acestea susțin fenomenul politic ambivalent: factor de decizie în stat și supus în același timp noilor tehnici de comunicare. Mediatizarea vieții politice impune un transfer dinspre nivelul decizional al actului politic spre cel declarativ. Vizibilitatea acțiunii politice impune *delimitarea intenționalității*, în sensul că acțiunea politică mai întâi trebuie să fie delimitată public și apoi aplicată. Această formă de organizare la nivelul deciziei de acțiune sporește dificultatea de a lua măsuri lipsite de popularitate și supune intențiile unor forme de dezbatere publică imediate (prin mijloacele de comunicare). Acțiunea politică este inserată într-un plan de comunicare care facilitează transparența prin discurs.

Tabel nr. 8 – Frecvența verbelor

INDICE	FRECVENȚĂ
a spune	43
a face	40
a condamna	20
a acuza	19
a dizolva	14
a fluiera	11
a participa	11
a cere	10
a declara	10
a trebui	8

Verbele introduc *acte de limbaj expozitive* – a spune, a declara, a considera, a confirma; *verdictive* – a condamna, a acuza; *exercitive* – a insulta, a fluiera, a intra, a cere, a face, a împiedica și performative: *a spune, a afirma, a presupune*. Folosirea lor marchează poziția și gradul de certitudine al protagoniștilor sau al argumente utilizate de aceștia. Unele verbe folosite în discursul jurnalistic sunt mărci ale subiectivismului (susține, condamnă, cere, etc). Verbul *a spune* atestă obiectivitatea și neutralitatea, și împrumutarea din discursul mediatic în cel politic a formelor de expunere punctuale și eficiente. Transcodarea discursului politic din sfera comunicării formale prin utilizarea formelor din registrul mediu, familiar, informal; apel la emoție și la reacția publicului. Declarațiile sunt opinii față de o anumită situație sau modalități de susținere a unui argument/contraargument. Acțiunea politică, deși în mod normal orientată spre compromis este prezentată prin accentuarea contradicțiilor și liniei

de frontieră, unde se înregistrează presiunea pentru identificare sigură, presiunea mediatizării acționând în sensul opusul negocierii, concertării pe interesul public, astfel încât politica apare ca fiind tot mai detașată de formele de dezbatere publică. Prin stabilirea cadrelor de tratare a informației actorii politici se re poziționează în spațiul public.

Spațiul de emisie alocat actorilor politici

Star sistemul apare ca parte necesară a delimitării unei sfere politice legitime. Caracterul de om politic se raportează atât la puterea cu care a fost investit de cetățeni cât și modul în acesta ajunge să se legitimeze prin notorietate și recunoașterea poziției politice. Actorii cei mai des mediatizați și partidele pe care le reprezintă sunt grupați în tabelul următor:

Tabel nr. 9 – Spațiul de emisie alocat actorilor politici

NUME	FUNCȚIE	DURATĂ
Mircea Chelaru	vicepreședinte PC	371 sec
Ludovic Orban	vicepreședinte PNL	288 sec
Titus Corlățean	secretar general PSD	195 sec
Dan Voiculescu	președinte Partidul Conservator	154 sec
Mircea Geoană	președinte Partidul Social Democrat	107 sec
Traian Băsescu	președintele României	95 sec
Călin Popescu Tăriceanu	prim-ministru al României	93 sec
Emil Boc	președinte Partidul Democrat	93 sec
Varujan Vosganian	purtător de cuvânt PNL	71 sec
Norica Nicolai	vicepreședinte PNL	58 sec
Adrian Videanu	președinte executiv PD	53 sec
Sergiu Anton	președinte comisie juridică Camera Deputaților	38 sec
Lucian Bolcaș	vicepreședinte PRM	18 sec
Mircea Toader	secretar de stat în M.A.I. – PD	16 sec
Valeriu Stoica	membriu PLD	16 sec

Frecvența de apariție a numelui actorilor politici în discursul jurnalistic

Personalizarea actorilor politici este un procedeu care se bazează pe scoaterea din contextul instituțional și plasarea într-un cadru familiar. Apropiere de public are loc prin renunțarea la formele de prezentare a funcției care însoțesc numele în textul jurnalistic. Se optează pentru folosirea doar a numelui de familie, căpătând uneori nuanțe peiorative: Băsescu, Tăriceanu, Geoană, Udrea, etc.

Tabel nr. 10 - Frecvența de apariție a numelui actorilor politici în discursul jurnalistic

NUME*	FRECVENȚĂ
Traian Băsescu	107
Călin Popescu Tăriceanu	41
Corneliu Vadim Tudor	13
Elena Udrea	10
Emil Boc	9
Codruț Sereș	7
Mircea Geoană	6
Monica Macovei	6
Dan Voiculescu	4
Adrian Videanu	3

Ion Iliescu 2
Adrian Păunescu 2

* include apelativele din tabelele anterioare. Au fost excluși cei cu o singură referire la nume.

Tehnica de personalizare ține de metodele împrumutate din marketingul politic și vizează o disociere între statutul omului politic și calitatea sa de individ. Imaginea omului politic este construită în funcție de calitățile sale. Reprezentarea și scoaterea în evidență a defectelor îl prezintă ca un personaj contradictoriu, a cărui autoritate este contestată..

Tabel nr. 11 - Reprezentarea partidelor politice

NUME	FRECVENȚĂ
PD	29
P N L	16
P R M	13
P S D	9
U D M R	2

Criza de identitate este enunțată în discursul jurnalistic printr-o complexitate de dispozitive care ilustrează instrumentalizări politico-mediatică și care pun în mișcare procedee de selecție a informației, perspectivare a materialului discursiv, cadre semantice și varii procedee de comutare: între acțiunile reale și strategiile narative și actanțiale; între diverse materializări textuale: descriptive, teatrale, performative, între convenții de interpretare și valori politice, publice, jurnalistice prin care se configurează sensul evenimentelor ca sens social. Din această perspectivă enunțarea relațiilor politice nu este detașată, ci se realizează prin intensificarea distanței dintre cele două tabere, ilustrând criza identificării și întărirea liniei de demarcație dintre entitățile aflate în competiție pe scena politică românească mediatizarea având un rol de pivotare a reprezentărilor direcției juste. Enunțarea crizei se realizează în regimul spectacularității prin decupaje ale unor momente conflictuale care prevalează asupra dezbaterii de fond, captează și întregesc reacțiile intense în defavoarea celor echilibrate ale diferitelor grupuri politice față de dezbateră Raportului Tismăneanu, *politicizarea* fiind o miză a discursului cât și cadrul semantic al percepției istoriei în cadrele memoriei indivizilor și grupurilor, cât și în cadrul democrației de tip european.

Bibliografie :

- Almond, G., Verba, S., 1996, *Cultura civică*, Ed. Du Style, București.
Carothers, Th., 2002, The End of The Transition Paradygm, *Journal of Democracy*, Vol.13, No.1, January 2002.
Coman, M., 2003, Mass media Mit și Ritual, *Polirom, Iași*.
Durkheim, E. D., 1895: 1985, On the Normality of Crime, in Stevens Lukes, E. Durkheim, his Life and his Work A Historical and Critical Study, *Standford University Press*.
Ferreol, G., Jucquois, (coord.)G., 2005, *Dicționarul alterității și relațiilor interculturale*, *Polirom, Iași*.
Foucault, M., 2005, A supraveghe și a pedepsi, Nașterea închisorii, *Paralela 45, Timișoara*.
Frumușani, D.R., 2004, *Analiza discursului*, *Tritonic, București*.
Gerstlé, J., 2002, *Comunicarea politică*, Ed. Institutului European, Iași.
Giddens, A., 1984, *The Constitution of Society Outline of The Theory of Structuration*, *Polity, Cambridge*.
Katz, E., The two step flow of communication An Up to date Report on Hypothesis, *The Public Opinion Quaterly*, 21/1, Spring, pp.61-70, versiune on line. <<http://www.cw.utwente.nl/theorieenoverzicht/Levels%20of%20theories/macro/Two-Step%20Flow%20Theory.doc/>>
Sfez, L., 2000, *Comunicarea*, Ed. Institutului European, Iași.
Thoveron, G., 1996, *Comunicarea politică-azi*, Antet, București.
Zeca-Buzura, 2005, *Jurnalismul de televiziune*, *Polirom, Iași*.

Reprezentarea diferențelor culturale în presa minorităților etnice din zona de S-E a României și dialogul etnic din presa locală

Necula Elena Maria, masterand, secretar științific

Andreea Roșu, cercetător

Universitatea Ovidius, Asociația pentru Dezvoltare Interculturală

Abstract: *Our study is part of a research project implemented by professors and students of Journalism Section within the frame of The Cross Cultural Research Center - Univ. Ovid, Faculty of Letters in collaboration with DRI – Government of Romania,, (Grant 73/2007). In our research we identified, by content analysis, on a corpus consisting of articles (news, reports, interviews) of “Interetnica” a weekly supplement of “Cuget Liber” Journal: - the editorial strategy reveals the construction of ethnic harmony at a local and regional scale, the development of this intercultural environment, - the anchoring and disclosing of coverage ratio provided by a local daily newspaper. “Cuget Liber” newspaper - according to the stake on “intercultural education through ethnic dialogue”. We also compared various sources and discursive materializations of local ethnic harmony with redefining the thematic nexus of interculturality from the perspective of European integration, the area receiving the full impact of globalization.*

Key words: *ethnic dialogue, identity, intercultural education, ethnic harmony*

Interculturalismul reprezintă un câmp de cercetare care intersectează diverse domenii ale disciplinelor socio-umane pentru a reflecta asupra situațiilor, problematicilor, politicilor statelor membre, strategiilor educaționale, discursului public. În acest context, monitorizarea relațiilor minoritate/majoritate și interminoritare reprezintă un instrument de presiune pentru respectarea drepturilor minorităților etnice. Integrarea europeană presupune ca națiunile suverane și minoritățile naționale să facă compromisuri pentru binele comun. „Interculturalitatea arată că în medii culturale omogene, mizele identitare nu se situează în centrul grupurilor sociale, ci așa cum a spus Frederick Barth (1995), la frontierele lor, acolo unde se negociază identificarea «aceluiași» și diferențierea față de «celălalt». Identificările în contextul interculturalității nu rezultă așadar din juxtapunerea unor identități etnice date, ci din negocierea, în cadrul unor interacțiuni multiple, a unor afinități și opoziții, a unor proximități și distanțe, pentru a constitui o realitate nouă, purtătoare de identitate.”¹ Acest tip de interacțiuni pot fi considerate riturile interculturale, festivitățile și acțiunile la care participă atât minoritarii, cât și majoritarii, concepute în sensul unei mai bune cunoașteri și înțelegeri a Celuilalt.

Cercetarea noastră a avut ca premise întrebările pe care le-a asumat abordarea etică (cuplul emic-etic) a interacțiunilor dintre indivizii aparținând unor minorități etno-culturale în construcția alterității în și prin calitatea raportului etnic. Nu ne putem cunoaște pe noi înșine decât dacă ne raportăm la celălalt. Putem vedea ce calități, valori, tradiții, cultură, trăsături fizice, comportamente, moduri de gândire avem în funcție de celălalt. Cu alte cuvinte, valorile sunt marcate de calitatea vieții comunitare care contribuie și prin tipul de vecinătate la cultura și experiențele semnificative ale unui individ. Cultura se bazează pe sisteme de valori adânc înrădăcinate în istoria colectivităților. Acestea se manifestă prin intermediul unor practici ca rituri, eroi și simboluri. Identitatea culturală face apel la miturile fondatoare și la legăturile unui individ cu strămoșii lui. Te poți naște cu o nume identitate etnică sau te poți afilia unei alte comunități căpătând astfel o nouă identitate etnică.

Conceptul de “interculturalitate” a fost însușit în anii `80 - `90 și a avut un mare impact dezvoltând o metodologie axată pe sistemul dobândirii de competențe culturale încă de la începutul apariției sale. Avem așadar nevoie de lecția de obiectivitate în acceptarea diversității drept contextul firesc al vieții cotidiene și al demersului de cunoaștere adecvat acestei diversități, dând curs exemplelor de dialog și bune practici, care se pot concretiza într-o societate deschisă în care membrii sunt nu numai dispuși dar și dornici de a accepta sau valoriza alteritatea. Modul de a privi ceea ce ne înconjoară și construirea realității în care trăim se bazează în mare parte pe reprezentări și stereotipii, ceea ce redeschide

interesul pentru o metaforă de largă utilizare în diversele contexte de discurs, armonia etnică.

Natura conceptului de armonie este relevată de calitatea vieții comunitare, fiind una sociologică. Variația *calității vieții comunitare percepute* (și a criteriilor de evaluare) nu este complet *aleatorie*, ci în curs de schimbare – poziția individului în spațiul social și multiplele apartenențe la grupuri sociale privite ca sursa reprezentărilor sociale și a normelor cu care este evaluată armonia etnică, respectiv interculturalitatea și dialogul etnic, constituind sursa care „ordonează” evaluările acestuia întărită de feed-back.²

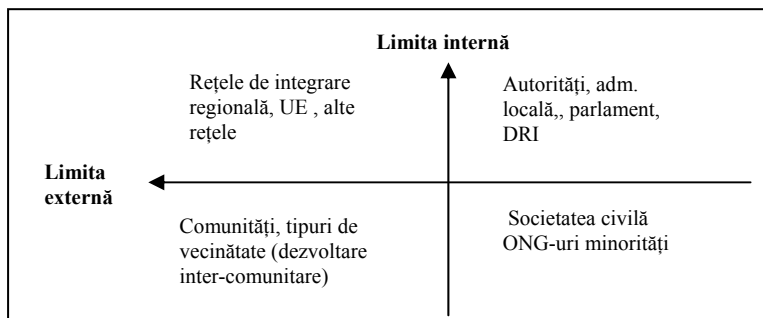
Astfel ne-a interesat:

1. dacă armonia (capital cultural în negocierea ego-alter) stă la baza acestor atitudini și idei în situații cotidiene convertindu-se în capital social (interculturalitate efectivă, în interacțiuni cotidiene) și
2. dacă reprezentările armoniei și calitatea vecinătății deschid calea către interculturalitate, dacă aceste deschideri sunt influențate prin educație și adaptări mutuale, și în ce mod.

Armonia etnică de la metaforă la concept

În sens larg, reprezentările pot fi considerate *modalități de organizare a cunoștințelor noastre despre realitate*, cunoștințe care sunt la rândul lor un **construct social**; *reprezentările sunt așadar legate în mod direct de apartenența la o comunitate*. G. Zarate face un veritabil instrument de cunoaștere, care anulează valabilitatea oricărei descrieri pretins obiective a realității: *A înțelege o realitate străină înseamnă a explicita clasificările proprii fiecărui grup și a identifica principiile care fac distincția între un grup și altul*.³ Reprezentările permit problematizarea relației dintre cultura maternă și cultura-țintă. Un alt autor care tratează problematica identității și cea a interculturalității este J. B. Vinsonneau care afirmă că *identificarea îi plasează pe actori, indiferent de statutul lor, în fața unor provocări considerabile*, iar aceste provocări pot aluneca în zona conflictuală, care produce mare rezonanță în rândul participanților la situația de comunicare. Tot după J. B. Vinsonneau, interculturalitatea *pune sub semnul întrebării vechiul mod de gestionare a raportului similitudini-diferențe*, ea *zdruncină atât limitele dintre eu și non-eu cât și atribuirile care însoțesc operațiunile de categorisire*.⁴ Comparativ cu riscul de etnicizare, armonia etnică este o metaforă a relației interetnice echilibrate exprimate în și prin climatul etnic și depinde de balanțe locale, naționale și regionale (geopolitice), precum și de reprezentările sociale, fiind necesară *examinarea lanțului de interdependențe* în cadrul cărora sunt definite și reprezentate identitatea și alteritatea, situațiile în care acestea sunt negociate, relația dintre socializare, drepturi și integrare. Din perspectiva armoniei, comportamentul rațional poate fi definit pe o scală în funcție de „căutarea activă a dialogului” și evitarea riscului. Mary Douglas a elaborat modelul GRID / GROUP pentru identificarea "polilor culturali ai societății" pe care l-am adaptat pentru explicarea relației dintre armonie și integrare⁵.

Fig.1 . Raportul etnic exprimat ca balanță (armonie) între ingroup-outgroup (D74)

Sub presiunea polului egalitarist (societatea civilă), polul birocratic (statul) trebuie să legisfeze și să monitorizeze respectarea standardelor, iar polul întreprinzător (dezvoltare comunitară și intercomunitară) trebuie să le respecte și să acționeze (dezvoltare). Modelul pune în evidență interdependențele dintre: 1) percepția etnică și structurile sociale (reprezentarea alterității în actele de comunicare ca diverse enunțări (etichetări) ale raportului etnic și 2) valoarea, capitalul cultural reprezentat de armonia etnică în raport cu riscul de deteriorare a climatului etnic (eticizare).

Structuri sociale, factori de influențare	Percepții, Comportamente, Identificare
A1. polii culturali se comportă în funcție de natura relațiilor dintre membrii săi și de relațiile cu celelalte grupuri.	B1. Acuitatea <i>percepției riscului de etnicizare la nivel individual este mai mare în cazul persoanelor care au beneficiat de o educație interculturală</i>
A2. Limita internă (limba, tradițiile, in-groupul) separă grupurile după <i>atașamentul lor față de problemele considerate majore</i> . (+ = atașament puternic - = atașament slab).	B2. Persoanele neinstruite au tendința fie de a ignora complet semnalele primite din exterior, fie de a defini diferența prin stereotipuri, ca alteritate radicală
A3. Limita externă arată <i>gradul de apreciere/integrare a alterului</i> .	B3. O persoană se poate identifica diferit de-a lungul vieții în funcție de poli culturali diferiți.

(A.M. Munteanu, S. Asan, A. Bocai, E.M. Necula, 2010, p.12)

Putem face o primă corelație între armonie, încredere și simțul comun ca inteligența adaptativă practică⁶. Autorul definește capitalul social drept „încredere” în „celălalt” și în guvernare. În raport cu încrederea, armonia reprezintă o *structură de semnificații – punte* care creează conexiuni între micro-social - vecinătate, interacțiuni formale și informale, prin practici interculturale: bi și multilingvism, acceptarea diferenței culturale ca familiară, participarea la ceremoniile celuilalt, conlucrarea cu celălalt.

Armonia etnică apare ca:

- a) valoare complexă care definește calitatea climatului etnic (încrederea) și coeziunea la frontierele intercomunitare,
- b) set de comportamente, referentul normativității de tip european, respectiv educație interculturală și dialog etnic,
- c) poziții asumate de lideri, organizații, (enunțare) explicit și implicit (prin atitudini, bune practici, multiplicare de bune practici),
- d) construcția identității și alterității în presa cotidiană, presa minorităților, bloguri,
- e) semnificații împărtășite de grupuri în diverse situații – ceremonii, activități culturale, consultare reciprocă, grupuri de reflexivitate, de întrajutorare, de presiune, ș.a.

Activitățile din aceste categorii (c și d) generează „*informații-cadru*”, definiții exemplare, norme de comportament public și relații interpersonale integrate.

Într-o abordare topologică, armonia etnică generează un spațiu de *co-realizare* care indică o largă autonomie a comunităților în care acestea își definesc identitatea folosind instrumente – legi, instituții, organizații neguvernamentale, proiecte - egal accesibile pentru a beneficia de avantajele integrării, respectiv egalitate în fața legii, echitatea raportului majoritate-minoritate și interminoritar, acces la resurse de dezvoltare, educație, sinergii. Astfel armonia se poate defini drept „*cultură de contact*” fiind o componentă a socializării în zone multiculturale.

Astfel, armonia etnică apare ca diferența pozitivă dintre responsabilități comune cu privire la climatul etnic și diferența culturală, aceasta fiind o instituție socială distinctă de alte forme ale responsabilității (individuală, colectivă, juridică, etc.). O putem numi responsabilitate prudențială, o veghere a limitelor dincolo de care climatul poate fi depreciat, dar care poate „urca” spre valori morale, culturale, de întrajutorare transetnice. Ca „*instituție*” rezultată din forme de conviețuire de succes, armonia etnică poate fi

urmărită atât în amonte (public, politic, al administrării diferenței religioase, al distanței sociale) cât și în aval - referitoare la stilurile de viață și comunicare și la forma economică care susține atât diferența cât și schimbul intercomunitar, ținând cont de înscrierea diferenței religioase, a obiceiurilor alimentare reglate de interdicte, a organizării spațiului modern astfel încât să fie acceptabil pentru comunitățile musulmane foarte numeroase în această zonă a României. Dacă armonia etnică este o metaforă care susține dialogul intercultural, modelarea teoretico-metodologică nu se poate dispensa de confirmarea, la scara istoriei moderne, a acestui sens într-o zonă mai largă decât cea care face obiectul studiului nostru. Zona multietnică apare ca un loc intermediar în care fractura civilizațiilor dispare, lăsând loc împletirii semnelor contrare, un loc ce vulnerabilizează centrul, marginea devenind loc de întâlnire pentru diverse reprezentări despre sine și ale alterului⁷. În viziunea lui Elias Canetti, *diversitatea lingvistică și culturală este un puzzle* reprezentând „imaginea inimitabilă a Balcanilor, fiecare element fiind intact având o inimitabilă individualitate”⁸. Armonia reflectă *capacitatea de a menține această unitate multiplă*⁹ prin mijloacele enunțate anterior ca fiind produse de inteligența colectivă exprimată în încredere și consens¹⁰. Această capacitate este corelată de autor cu un tip de cunoaștere confirmată de comunitate și intercomunitar (relația dintre solidaritate și cunoaștere confirmată la Rorty), necesitând o reepistemologizare a raționalității practice pentru a construi veriga lipsă între cadrul istoric și reconstrucția culturii civice și democrației în Dobrogea, în contextul integrării europene, context în care raportul etnic este reconstruit, reinstituie prin codificare „tare” pentru a limita impactele globalizării, cât și pentru a evita asimilarea.

Metodologie

Problema cu care ne-am confruntat, și care are atât un rol important epistemologic cât și semantic și pragmatic, este relația dintre vizibilitate și realitate, dintre viața socială și expunerea mediatică, potrivit unei filosofii europene materializate în proiecte și strategii mediatice în curs de experimentare. Când folosim termenul de „construcția identității culturale” ne referim la această transpunere din sfera realului nemediatizat în sfera semnelor „împuternicite” să reprezinte comunitățile, formarea unui nexus (relații, interacțiuni, concepte, metafore, narrative, structuri argumentative) bazat pe încredere, o producție de spațiu care implică balanțe între emoții și cogniții, care modifică reperele anterioare și de aceea poate ușor genera derapaje și neîncredere, fiind în mare măsură vital pentru climatul etnic. Funcțiile mediatizării sunt: 1. producția universului de discurs face posibilă inteligibilitatea mesajelor, 2. expune dinamica fenomenului politico-administrativ influențat de procesul de integrare, de cadrul juridic unificat (acquis comunitar), 3. mediază presiunea civică, interferența dintre practici, memoria culturală și acțiunea civică, dintre istoria comunităților și istoria relațiilor interetnice oglindite în presa minorităților și în cotidianele locale și naționale.

Din punct de vedere metodologic rezultă un model ecologic al mediatizării și formării consensurilor și coeziunii și stabilității sociale, cu mai multe dimensiuni:

- a) un proces de comunicare, actori, formatori și ținte,
- b) un univers de discurs rezultat din procesul de comunicare, cultură civică și competențe de cunoaștere-dezvoltare derivate din procesul de integrare europeană,
- c) o platformă de vizibilitate, mediatizare a minorităților etnice și a relațiilor etnice, accesibilă opiniei publice, organizațiilor civice, un spațiu de interacțiune și de formare a consensurilor¹¹,

- d) instanțe de monitorizare (organizații civice, foruri europene, proiecte de cercetare ale presei locale, ș.a) a reprezentării minorităților etnice în presa locală și națională în consens cu principiile și politicile naționale și europene¹²

Astfel, universul de discurs mediatic se structurează în jurul conceptelor cheie de interculturalitate, multiculturalitate, dialog cultural, categorii preluate și redefinite în noile cadre juridice (Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale, Carta Limbilor regionale și minoritare și Carta Socială Europeană care garantează drepturile minorităților în domeniul social și economic). Aceste trei documente generează efecte atât în spațiul de discurs cât și la nivel structural instituțional, generând un val de schimbare a „figurilor organizatoare ale sensului social”¹³ care traversează mentalitățile și practicile, orientând fluxul de mesaje și universul de discurs public cu privire la minorități (raportul majoritate-minoritate).

Zona de SE a României este o zonă particularizată de stabilitatea climatului etnic, minoritățile naționale fiind comunități distincte de cea majoritară, cu o vechime de conviețuire în spațiul statului sau formate prin modificări de graniță în urma unor conflicte și războaie. La acestea se adaugă un fenomen emergent, cel al formării comunităților de migrațiune, cât și al intensificării muncii și rezidenței temporare transfrontaliere. Efectele reconfiguratoare ale procesului de integrare prin cei trei vectori, non-discriminare, învățământul în limba maternă și moștenirea culturală, aspecte care au produs deja efecte, pun la încercare pertinenta vechilor categorizări. Tema minorităților este în continuare polemică, existând numeroase abordări critice care pun în discuție anumite aspecte ale politicilor europene și filosofii politice prin prisma consistenței și a rezultatelor concrete¹⁴. Aceste presiuni vizează semnificativul care redistribuie tensiunile în spațiul real, producând decalaje și răspuns particularizat la noua structură de sens a politicii europene; dar orice schimbare se înscrie diferențiat în realități (referențiale). Penka Anghelova vorbește despre o istorie „sub români”, despre stereotipuri negative egal distribuite de o parte și de cealaltă a Dunării, atrăgând atenția asupra paradigmatelor care se confruntă pe acest teren al lui „noi” vs. „Celălalt”, și că este necesar ca poliile de cunoaștere să privească atât „dinăuntru” cât și „din afară” propria cultură¹⁵.

În procesul de integrare are loc o desprindere treptată de nexul de semnificații și practici care au asigurat consistența armoniei etnice atât din anumite perspective cât și din afara acestora, singura excepție fiind comunitățile de romi asupra cărora, totuși, nu se poate generaliza. Pe de o parte, accentul pus pe integrarea europeană este contrabalansat de istoricizarea relației etnice cu plaja de rezultate ale deotomanizării și ale occidentalizării de după 1880, ceea ce face obiectul unor studii virulent critice. Se adâncește o linie de demarcație între vârstnici și noile generații care utilizează internetul și redefinesc raportul etnic în noile structuri de socializare/integrare, ceea ce implică dimensiuni necesare, vitale ale educației interculturale.

Realitățile post-decembriste, încă prezente în memoria colectivă, interferează cu fenomenele emergente care s-au configurat în procesul de aderare-integrare, și care sunt influențate de campaniile sociale și comunicarea publică. Fluiditatea acestor procese și viteza schimbărilor, precum și rolul presei pe acest fundal, pot fi imaginate ca o *transformare continuă, lipsită de conflicte majore*. Acoperirea mediatică relevă diferențe referitoare la raportul majoritate-minoritate. Redefinirea interculturalității prin minorități active în politica națională se bazează pe fapte. Reprezentantii minorităților fac parte din guvern, formulează politici publice, ocupă poziții de consiliere prezidențială, iar obiectivele și definițiile sunt valorizate de opinia publică (majoritară) în funcție de profesionalism, de realism, de capacitatea de a atrage fonduri europene și de a reinstitui dialogul politic, și nu în funcție de apartenența etnică.

În acest context oarecum confuz, presa locală poate avea o misiune de mediator (pol cultural) care contribuie la calitatea climatului etnic. Percepția diferenței culturale (noi diferiți de ceilalți) și a interculturalității (noi împreună cu ceilalți) implică medierea (poziționarea etică), iar reprezentarea mediatică a alterității este în esență o construcție culturală, deoarece pune în mișcare valori și norme (respect, obiectivitate, echidistanță), un eșafodaj cognitiv care susține dezvoltarea comunitară potrivit acquis-ului comunitar:

- Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, un tratat multilateral dedicat protecției minorităților naționale,

- Carta Socială Europeană care garantează drepturile minorităților în domeniul social și economic și

- Carta pentru Limbile Regionale sau Minoritare

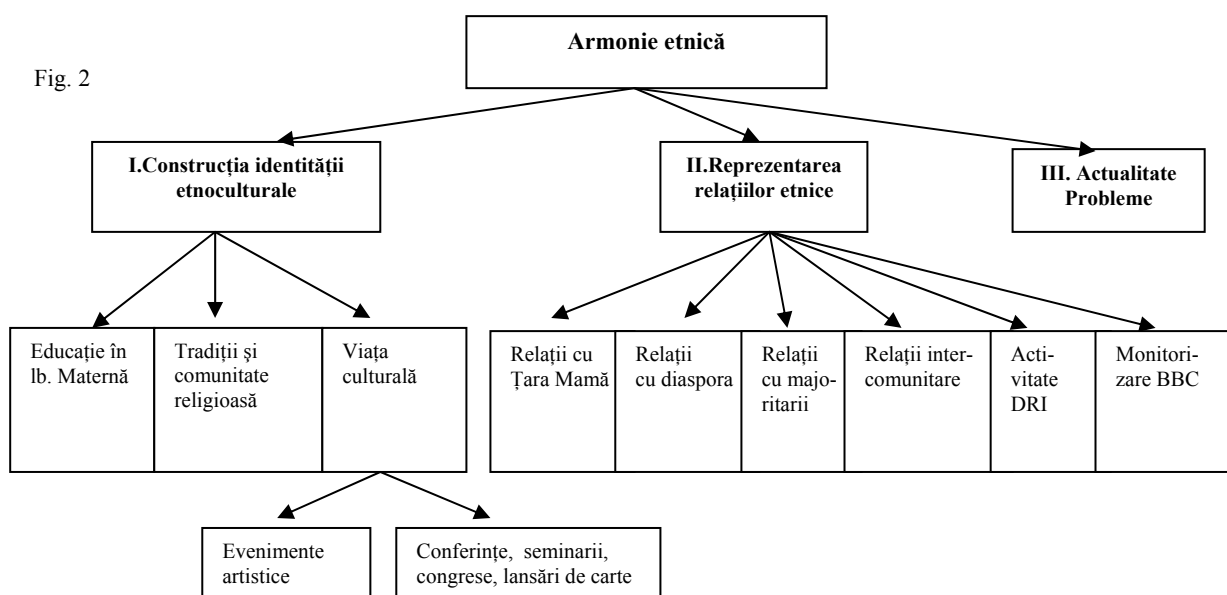
În sistemul național Românesc cadrul instituțional este construit din patru piloni:

1. pilonul guvernamental cuprinde Departamentul pentru Relații Interetnice și departamentele specializate pentru minorități din cadrul unor ministere precum Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Culturii și Cultelor, apoi
2. pilonul Consiliului Minorităților Naționale,
3. pilonul reprezentat de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării și ultimul pilon,
4. Avocatul Poporului.

Cercetarea noastră s-a realizat pe baza unui corpus jurnalistic format din 94 de articole publicate pe parcursul anului 2007 în suplimentul *Interetnica* al ziarului local *Cuget liber*. Primul număr a fost publicat în 18 decembrie 2006 (18 dec. este Ziua Minorităților Naționale stabilită prin Hotărâre de Guvern). Suplimentul *Interetnica* apare săptămânal, fiind o pagină tematică, o punte de legătură între diferitele categorii de cititori. „Acest supliment este necesar în spațiul cultural dobrogean, promovat pretutindeni ca un model de conviețuire interetnică, dar fără prea mari posibilități de exprimare și de afirmare.”¹⁶

Analiza calitativă relevă o structură multidimensională redată în Fig. 2.

Fig. 2

Estimăm ipotetic faptul că numărul mare de articole apărute în perioada monitorizată reflectă un interes de expunere și relaționare, diferențiat de la o comunitate la alta, acoperirea mediatică fiind o funcție a activităților și proiectelor derulate de actori. Cu

alte cuvinte, discursul jurnalistic și strategia de mediatizare au o funcție de revalorizare, redefinire, reconstrucție a unui spațiu al reprezentării și acoperă noua dinamică comunitară și intercomunitară reușind să releve atât diversitatea culturală, cât și dialogul etnic.

Studiul nostru a constat în analiza cantitativă a materialelor în raport cu logica enunțată anterior, precum și în definirea câtorva arii tematice ale mediatizării care se impun atât prin ponderea articolelor, cât și prin recurența problematicilor: recuperarea moștenirii culturale, crearea de centre de cultură, redefinirea imaginii și rolului femeii în societatea musulmană prin găsirea echilibrului între rolurile tradiționale, carieră și viața publică, intensificarea și diversificarea educației în limba maternă, ș.a.

I.1 Educație în limba maternă	4 articole 1.738 cuvinte
Școală comunitară (sediu): „Cursuri de limba tătară, la sediul UDTTMR”	
Universitatea Ovidius: „Studii de Teologie Islamică la Constanța”	
Burse de studii în SUA: „Tinerii musulmani din România vor putea studia în SUA”	
Sistemul preuniversitar: „Limba maternă și religia islamică în școlile de stat”	

Educația în limba maternă, sisteme și niveluri de structurare

Un număr de 4 articole, consacrate educației în limba maternă, relevă, în cazul comunităților turcă și tătară, eforturi de integrare a diverselor nivele: școala comunitară, nivelul preuniversitar, universitar și internațional. Membrii comunităților punând în acțiune resurse și strategii educaționale, se bucură de drepturi și de șanse pe o piață europeană a muncii și cunoașterii.

I.2 Tradiții și comunitate religioasă	13 articole 2.475 cuvinte
„Expoziție de țesături tradiționale turcești”	
“Președintele Băsescu, oaspetele comunității musulmane la cina de iftar”	
Expoziție cu degustare: „Peste 100 de mâncăruri tradiționale turcești, expuse la Festivalul de artă culinară de la Fântâna Mare”	
Obiceiuri de nuntă prin dans: „Săbii și cămile pe scena Casei de Cultură”	
Masa de Iftar: „UDTTMR Medgidia organizează, seară de seară, masa de iftar”	

Tradițiile, moștenirea culturală reprezintă „figura organizatoare” (α), un nucleu al construcției identității și percepției diferenței culturale

Este un *pattern* comun al reprezentării diverselor minorități. Ponderea cea mai mare o au articolele care se referă la viața comunității turco-tătare, 6 articole față de 7 pentru celelalte comunități de ruși-lipoveni, evrei, armeni, italieni, greci, evrei, ș.a. Construcția identității etnoculturale a germanilor se realizează prin două distingeri figurale, respectiv manifestări culturale consacrate istoriei moderne a Germaniei-Țara mamă - (β) și recuperarea istorică și culturală a comunității germanilor din Dobrogea.(α¹)

Aromânii, comunitate culturală fără statut de minoritate națională, sunt reprezentați în 3 articole (748 cuvinte) referitoare la tradiții și memorie în consemnări ale participării la festivaluri de folclor și organizarea de expoziții de fotografie.

I.3 Viața culturală – evenimente artistice, conferințe, sesiuni	41 articole 10.748 cuvinte
Festivaluri internaționale: „Ansamblul KARASU - pe scena celui mare festival al Lumii Turcice Yalova	
Spectacol de dans la Constanța: „Din Konya, „patria dervişilor rotitori“, discipolii lui Mevlana au poposit la Constanța”	
Cooperare în probleme de interes comun: „Congresul femeilor turce din Balcani” Constanța	
Biografia unei personalități: „Damian Drăghici, un țigan mândru de originile sale”	
Lansare de carte: „Simion Tavitian revine cu „Armeni de seamă din România“	

Armonie etnică, coeziune, stabilitate, evenimente artistice și culturale

Raportul intercomunitar este implicit. Astfel, frecvența mare a articolelor consacrate comunității turcilor, a tătarilor și a turco-tătarilor reflectă atât dinamismul cât și vizibilitatea acestor comunități. Aproape jumătate din numărul total de articole dintr-un an acoperă evenimentele și realizările acestor comunități.

Cele mai frecvente sunt: a) evenimentele artistice - ansamblul Karasu participă la festivaluri internaționale, diverse grupuri de dans și muzică tradițională participă la spectacole, la expoziții de pictură etc.; b) conferințe naționale și internaționale (congresul femeilor turce din Balcani, conferința din Crimeea), seminarii, mese rotunde (se comemorează personalități marcante ale comunităților) la care membrii acestor comunități iau parte. Din numărul total al articolelor care acoperă acest domeniu (41), 30 de titluri anunță activitățile culturale ale acestor comunități, fiind active atât în sfera educației în limba maternă, pe fondul sprijinului logistic oferit de Turcia, cât și prin riturile și tradițiile comunității și capacitatea de a se conecta la rețele și parteneriate regionale, prin activități culturale.

Celelalte grupuri etnice sunt mai puțin reprezentate iar acest lucru se datorează dimensiunii comunității și numărului de proiecte derulate.

Interetnica este locul de întâlnire al minorităților, diversitatea culturală este parte integrantă în construcția socială a realității. Cele două componente ale structurii de sens sunt tradițiile și limba maternă, punți de legătură cu istoria și unitatea imaginată - Țara Mamă (9 articole), cu diasporele (4) și cu tot ceea ce ține de refacerea unui profil distinct, presa fiind o prelungire a eforturilor de recuperare a patrimoniilor materiale și imateriale și unul dintre dispozitivele (juridice, politice, culturale) de marcaj/reperaj a identității și a diferenței.

Aproape jumătate din numărul total de articole dintr-un an acoperă activitățile comunității musulmane. Celelalte grupuri etnice sunt mai puțin vizibile, dar își construiesc identitatea și construiesc realul în același mod.

II.1 Relații cu Țara Mamă	9 articole 2.944 cuvinte
Vizită oficială în Turcia: “Membrele UDTR, în vizită la Prefectura Istanbul “Consulul turc a petrecut Bayramul „ca acasă“ “	
Aniversarea independenței Republicii Turcia: „84 de ani de la declararea independenței Turciei moderne”	
Dinamica relațională reflectată de articolele publicate evidențiază în principal legătura cu diaspora, legăturile intercomunitare în cadrul diverselor evenimente organizate în principal de actori: Departamentul pentru Relații Interetnice din cadrul Secretariatului General al Guvernului României (DRI) și Uniunea Democrată a Turcilor Musulmani din România (UDTR). Astfel, un număr de 19 articole acoperă dialogul intercultural al acestor comunități. (<i>Membrele UDTR, în vizită la Prefectura Istanbul; Un imam din America, oaspetele comunității musulmane din Constanța; Ziua minorităților etnice, la Eforie; Proiect DRI în colaborare cu Universitatea Ovidius etc.</i>)	
II.2 Relații cu diaspora	4 articole 1.200 cuvinte
Vizită din SUA: “Un imam din America, oaspetele comunității musulmane din Constanța Vizită în Constanța: “Germanii dobrogeni, oaspeți, în fiecare vară, pe meleagurile copilăriei”	
II.3 Relații cu majoritarii	8 articole 1.607 cuvinte
Sărbătoarea zilelor comunei 23 August: “20 de italieni au făcut galerie pentru luptătorii de küreş, la 23 August” “Mesaj de la președintele Băsescu pentru comunitățile turcă și tătară” Vizită la Parlament: “Copiii de la grădinița bilingvă din Medgidia, în vizită la Parlament”	
II.4 Relații intercomunitare	4 articole 800 cuvinte

Săptămâna diversității: „Ziua minorităților etnice, la Eforie”	
“La Constanța Ziua Minorităților Naționale, sărbătorită cu Beethoven și Eminescu”	
II.5 Activitate DRI	5 articole 1.796 cuvinte
Conferință: “Diversitatea culturală, ca șansă pentru dezvoltarea regională în Europa”	
Proiect – relaționarea sistemului de învățământ dintre România și Turcia: „Dialog intercultural și interetnic în Balcani și în zona Mării Negre”	
Proiect DRI în colaborare cu Universitatea Ovidius: „Actual și viitor în armonia relațiilor etnice	

Principalele evenimente acoperite sunt proiecte educaționale interculturale (formarea jurnaliștilor din presa minorităților), zilele minorităților naționale, lansări de carte, seminarii și conferințe, evenimente care au ca scop promovarea și conservarea culturii etnice a minorităților naționale, programe de cercetare în colaborare cu universități, conferințe despre diversitate culturală, cooperare și strategii de dezvoltare regională.

Actualitatea este un subiect subreprezentat și reflectă diferențierea agendelor comunitare (4 articole pe parcursul anului 2007). Temele și prioritățile sunt diferite, problemele au un grad de stringență greu de comparat. În agenda comunității turco-tătarilor o pondere importantă o reprezintă integrarea femeilor în societatea modernă europeană. În acest scop, membrele comunității participă la diverse manifestări internaționale având ca mize acceptarea femeilor în viața publică, aspecte privind rolul femeii moderne în comunitățile musulmane de pretutindeni, încercări de redefinire a rolului femeii pentru a combina atribute specifice rolului tradițional cu atribute specifice modernității: carieră, prezența în viața publică, precum și echilibrul dintre aceste atribute, potrivit unei știri cu titlul *Femeia turcă modernă militează pentru o viață socială activă*.

Probleme de actualitate - 4 articole, 1.783 cuvinte
Recunoașterea statutului de minoritate. Argumente pro și contra: „Armânii din România între norma juridică și legea istoriei” Seminar internațional CAR
Acceptarea femeilor în viața publică, cooperare Balcani „Femeia turcă modernă militează pentru o viață socială activă” Congres al femeilor turce din Balcani (Constanța)
Pierderea sediului comunității prin retrocedarea imobilului : „Rușii – lipoveni, lăsați în stradă de autoritățile constănțene”

Din articolul *Rușii - lipoveni, lăsați în stradă de autoritățile constănțene* aflăm că această comunitate a rămas fără sediu și fără sprijin în urma retrocedării imobilului în care funcționa uniunea, iar aromânii sunt divizați în legătură cu legitimitatea solicitării statutului de minoritate națională - „*Aromânii din România între norma juridică și legea istoriei*”.

Concluzii

Distribuția articolelor reflectă ponderea diferențiată a diverselor minorități în reprezentarea mediatică - comunitățile turcă, tătară și turco-tătară (66 articole), comunitatea germanilor (6 articole), comunitatea aromânilor (4 articole), comunitatea romilor (1), a grecilor (1), a armenilor (1), a evreilor (1) și a rușilor-lipoveni (1).

Diversitatea (Δ) apare ca o funcție a mediatizării (imaginii publice a comunității). Practicile culturale înscrise în patrimoniul materiale și imateriale actualizate și ritualizate reprezintă o alteritate percepută al cărei semn dominant (figură) sunt tradițiile și viața religioasă, societatea modernă fiind *fondul* percepției interculturale. Reperajul identității se realizează prin distingeri figurale pe mai multe niveluri: limbă, semnele culturii spirituale și materiale (vestimentație, obiecte, alimentație, ș.a. ($\alpha^1 \alpha^2 \dots \alpha [n-1]$) și ritualuri comunitare, intercomunitare, internaționale [$\beta^1 \beta^2 \dots \beta (n)$] care includ utilizări ale unei logici și logistici specifice societății moderne (management, tehnologie, producție de evenimente, resurse financiare ș.a), astfel că domeniul β este *transcultural*, fiind domeniul comun *unificator* al identității locale, comparativ cu domeniul α , *diferențiator*, astfel că *identificarea interculturală presupune atât diferențierea cât și convergența* ($\alpha \beta$).

Analiza vizibilității este corelată cu reprezentarea diferenței culturale (diversitatea) și relevă rolul tradiției și continuității în practicile comunitare, precum și marcajul actualității prin fluxuri de informație care confirmă semnificațiile distinctive (*mapping* semiotic) ale structurii de sens în raport cu cultura majorității.

Putem spune că procesul de integrare vizează reformularea relațiilor interetnice și a semnificațiilor binomului minoritate-majoritate moștenit din formele anterioare ale stătalității și regimului politic, iar dimensiunea culturală capătă o importanță prioritară.

Note:

¹ G. Zarate, *Répresentations de l'étranger et didactique des langues*, Didier, 2004, p. 208

² Munteanu, Ana, Maria în A.M. Munteanu, P. Anghelova, G.Kraev, I. Frigioiu, 2009, *Spiritul Dunării*, vol. proiect PHARE-CBC

³ G. Zarate, *Répresentations de l'étranger et didactique des langues*, Didier, 2004, p. 208

⁴ J. B. Vinsonneau, în Gilles Ferreol, Guy, Jaquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Ed. Polirom, Iași, 2005, p. 335

⁵ Douglas, Mary, A. Aron Wildawsky, *Risk and Culture*, University of California Press, London, 1983

⁶ Putnam, Robert D., *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty - first Century* - Scandinavian Political Studies 30 (2), June 2007

⁷ Munteanu, A. M. *et alii*, *Spiritul Dunării*, 2009, vol. proiect PHARE-CBC

⁸ Elias Canetti în Munteanu, A. M. *et alii*, *Spiritul Dunării*, 2009, vol. proiect PHARE-CBC

⁹ Idem, A.M. Munteanu

¹⁰ Putnam, Robert, D. , *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, Simon&Schuster, 1999

¹¹ Dialog intercultural în cadrul căruia diverșii actori se manifestă atât ca indivizi cât și ca membri ai unor comunități etnoculturale (minorități naționale și alte comunități culturale) în care minoritățile se identifică distinct de majoritate manifestându-și neîngrădit diferența lingvistică și culturală, problemele cu care se confruntă. Presa minorităților cât și presa cotidiană au un rol de agent de transformare și de reconstrucție a spațiului public în conformitate cu obligații care derivă din lege, precum și din tradiția bunelor practici ale conviețuirii, toleranței și dialogului etnic, acoperite de termenul de „armonie etnică”.

¹² La nivelul cercetării acest raport s-a concretizat în câteva proiecte relevante (proiectele de cercetare ale SAR, Lavinia Bârlogeanu - *Antropologie sub semnul valorii, Identitate și globalizare. Actele colocviului Internațional „Identitate și globalizare”, 1- 3 iunie 2005, București*, colecția Cercetare – Dezvoltare, campania S.P.E.R Phare 2006 Guvernul României, proiectul DRI 72/2007 „Actual și viitor în armonia relațiilor interetnice din zona de SE a României” ș.a) care pun în evidență faptul că problematica minorităților etnice este foarte diversă. Rolul mediatizării este acela de a genera un spațiu de identificare etică, respectiv de construcție a dialogului etnic potrivit principiilor prevăzute în convențiile europene și în dreptul internațional

¹³ Conceptul de *structure in dominance* elaborat de Clifford Geertz, în *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology* (1983)

¹⁴ în *Prefață* la Ferréol, Gilles, Guy, Jaquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Polirom, Iași, 2005

¹⁵ Penka Anghelova, *Discursuri ale identității. Bulgaria și România*, în A.M. Munteanu *et alii*, *Spiritul Dunării*, 2009, vol. proiect PHARE-CBC, p. 129

¹⁶ Adina Bocai, redactor șef adjunct și inițiatorul proiectului

Bibliografie:

Penka, Anghelova, *Discursuri ale identității. Bulgaria și România, Observații comparative*, în A.M. Munteanu, P. Anghelova, G.Kraev, I.Frigioiu, 2009, *Spiritul Dunării*, vol. proiect PHARE-CBC

Lavinia, Bârlogeanu, *Identitate și globalizare. Actele colocviului Internațional „Identitate și globalizare”, București, 2005*

M., Douglas, A., Wildawski, *Risk and Culture*, California University Press, 1982

Gilles, Ferréol, Guy, Jaquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Polirom, Iași, 2005

Clifford, Geertz, *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*, Basic Books, 1983

A.M.Munteanu *et alii*, *Spiritul Dunării*, 2009, vol. proiect PHARE-CBC

A.M. Munteanu, S. Asan, A. Bocai, E.M. Necula, *Actual și viitor în armonia relațiilor interetnice în zona de SE a României*, Ed. Universitară, București, volum în curs de apariție

Robert, D. , Putnam, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, Simon&Schuster, 1999

Robert D. Putnam, *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty - first Century* - Scandinavian Political Studies 30 (2), June 2007

Richard, Rorty, *Consequences of Pragmatism*, University of Minnesota Press, 1982

Geneviève, Zarate, *Répresentations de l'étranger et didactique des langues*, Didier, 2004

Imperialismul mediatic

Lect. univ. dr. Cătălin Negoia
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: *Media imperialism is a theory stating that smaller countries are losing their identity due to the force-feeding of media from larger nations. It can be equated to small community shops closing down due to large superstores moving in, taking over and having a monopoly. As the larger media corporations begin to take over, smaller media companies are either being forced out or swallowed up.*

Key words: *imperialism, identity, monopoly*

Termenul *imperialism mediatic* a apărut în limbajul de specialitate la jumătatea anilor 60, atunci când începuse să ia avânt trustizarea societăților care aveau ca obiect de activitate media. O dată cu trecerea timpului, pe măsură ce fenomenul se amplifică, a început să fie studiat, iar pe piața internațională au apărut cărți dar și specialiști în acest domeniu, precum Ben Bagdikian, Noam Chomsky, Edward Herman sau Robert McChesney. În linii mari, imperialismul mediatic este o teorie critică, ce susține că țările mici își pierd, într-o primă fază, independența mediatică, mergând până la pierderea propriei identități, din cauza invaziei trusturilor media din țările dezvoltate și mai ales, din cauza celor supranaționale, care sugrumă media țărilor mici sau o asimilează. Într-o abordare comparativă, situația este similară cu cea a micilor magazine de cartier, care sunt falimentate de invazia supermarketurilor, ce controlează piața produselor și a prețurilor și ajung să monopolizeze acest domeniu.

Imperialismul mediatic a fost analizat, la început, din perspectivă, mai degrabă, economică, neputinca de a concura cu un gigant media, urmată de faliment. Abia după un deceniu au început să fie atent analizate și celelalte implicații pe care le comportă globalizarea la nivelul media, adică controlul fluxului de informație, reducerea acurateții și obiectivității știrilor, prezentând, astfel, *un singur adevăr*. Imperialismul mediatic nu apare, însă, doar la nivel internațional. Există multe exemple în care o singură companie sau corporație controlează, în mare măsură, media dintr-un stat. Italia sau Canada au fost, adesea, acuzate că au structuri imperialiste din punct de vedere mediatic.

În repetate rânduri, companiile din țările dezvoltate au fost criticate pentru tendința de a manipula constant consumatorii de media. Majoritatea specialiștilor consideră că imperialismul mediatic a dus la nașterea unor informații părtinitoare și inexacte. Proprietarul poate decide ce informații pot fi difuzate și care trebuie cenzurate. Este de notorietate refuzul magnatului media australian Rupert Murdoch de a publica la una dintre editurile sale cartea ultimului guvernator englez al Hong-Kong-ului, carte în care era criticat modul în care autoritățile de la Beijing gestionaseră relațiile cu Londra, înainte de retrocedarea fostei colonii. Motivul refuzului era legat de faptul că Murdoch dorea să penetreze piața programelor tv prin satelit din China și nu voia să-și indisponă partenerii din marea țară asiatică. De altfel, imperialismul mediatic a fost corelat cu lipsa de libertate de informare și exprimare, știut fiind faptul că marile trusturi internaționale au reușit chiar performanța de a numi guverne și de a schimba premieri.

Un caz în care manipularea informației a atins cote paroxistice, aceasta fiind atent controlată, falsificată și livrată la pachet consumatorilor de media din Europa occidentală și SUA este celebra *Operațiune Bosnia*. Detaliile acestui uriaș plan, prin care opiniei publice internaționale i-a fost impus sloganul *sârbii sunt răi, musulmanii sunt buni*, au fost cunoscute mult mai târziu. Un fost parlamentar român, devenit raportor NATO pentru fosta Iugoslavie, Costel Gheorghiu, astăzi dispărut dintre noi, a fost trimis la Sarajevo pentru a investiga proporțiile manipulării. Gheorghiu a întocmit un raport detaliat, pe care l-a prezentat la Bruxelles, stârnind, prin concluziile sale pertinente, un uriaș scandal. Am avut acces la acest raport și am constatat, cu acest prilej, cât de mare e miza comunicării mediatică, într-un conflict. De fapt, războiul iugoslav a fost pierdut de către sârbi, din momentul în care au pierdut bătălia mediatică. Mult mai pragmatici, musulmanii bosniaci au angajat, la nivel de guvern, o agenție de p.r. din Statele Unite, Ruder Finn. După încheierea tratatelor de pace care puneau capăt sângerosului conflict, directorul agenției a fost intervievat, în legătură cu succesul *operațiunii Bosnia*., Societatea, spunea el, acționează cu ajutorul unui fișier, al unui computer și al unui fax. Fișierul conține câteva sute de nume: ziariști, oameni politici, reprezentanți ai asociațiilor umanitare, universitari. Computerul triază acest fișier

conform unor teme încrucișate, pentru a găsi teme eficiente. Faxul trimite informații precise tuturor țintelor selecționate.” „Meseria noastră”, adăuga James Harff, „este aceea de a disemina informații. Viteza reprezintă un element esențial. Imediat ce o informație devine bună pentru noi, trebuie să o ancorăm în opinia publică. Căci știm perfect că prima afirmație e aceea care contează. Dezmințirile nu au nicio eficacitate.”

Între lunile iunie și septembrie ale anului 1992, în folosul musulmanilor bosniaci, agenția a avut trezeci de întâlniri cu principalele grupuri de presă, a difuzat treisprezece informații în exclusivitate, a transmis trezeci și șapte de faxuri de ultim minut, a expediat șaptesprezece scrisori oficiale, a înaintat opt rapoarte oficiale, a dat patruzeci și opt de telefoane unor membri ai Casei Albe, a purtat douăzeci de convorbiri telefonice cu senatorii americani și a lansat aproape o sută de apeluri unor personalități din mass-media. Ideea de geniu a lui Harff a fost aceea de a compara lagărele cu prizonieri musulmani bosniaci, administrate de către sârbi, cu lagărele de concentrare naziste. Efectul a fost spontan. Comunitățile evreiești din întreaga lume au reacționat vehement, chiar dacă era vorba despre musulmani, iar personalități evreiești de prim rang au cerut Statelor Unite să oprească genocidul. Războiul fusese câștigat pentru bosniacii musulmani de către Ruder Finn. Harff avea să spună adesea: *Noi nu am fost plătiți să fim morali ci să ne facem treaba. Și după cum vedeți, ne-am făcut-o!*

Imperialismul mediatic este legat și de publicitate. Adesea, sunt implantate forțat concepte noi, care nu au nicio legătură cu o țară sau alta. Canadian Broadcasting Company realizează 25% din venituri din publicitate, însă multe emisiuni difuzate pe teritoriul național sunt considerate a fi în totală discordanță cu identitatea canadiană.

Imperialismul mediatic a fost corelat, adesea sau văzut chiar, ca o componentă a imperialismului cultural, care presupune practica promovării unei culturi mai puternice în detrimentul uneia mai puțin cunoscute, chiar dacă cea din urmă este cea națională. De obicei, emițătorul aparține unei națiuni mari, mai puternice din punct de vedere economic și militar, iar receptorul aparține unei țări mai mici sau mai sărace. Imperialismul cultural poate lua forma unei politici formale sau a unei atitudini generale. Criticul media american Herbert Schiller, vorbind despre conceptul de imperialism cultural, spunea că acesta descrie cel mai bine suma proceselor prin care o societate este introdusă în sistemul mondial modern și modul în care partea sa dominantă este atrasă și forțată să transforme instituțiile sociale, în așa fel încât acestea să corespundă sau să promoveze valori și structuri ale centrului sistemului. Media sunt exemplul cel mai elocvent în care companiile sunt folosite în realizarea procesului. Pentru a pătrunde la o scară semnificativă, media însele trebuie să fie captate de puterea dominantă. Iar acest proces apare adesea prin comercializarea emisiilor.

Un aspect aparte al imperialismului mediatic este reprezentat de către ceea ce cercetătorul american Tom McPhail definea a fi *colonialismul electronic*, adică relația de dependență stabilită de importarea componentelor de hardware, programe străine, alături de ingineri, tehnicieni și informații de protocol din domeniu, care stabilesc un set de norme străine, valori și așteptări, care, în diferite etape, ar putea altera procesul de culturalizare și socializare din societate. Teoria colonialismului electronic extinde problema la nivelul culturii globale și a impactului marilor conglomerate multimedia precum Time Warner, Disney, Sony, până la Google și Microsoft, canalizându-se pe puterea hegemonică a acestor uriași în domeniul comunicației.

Un alt critic al imperialismului mediatic, Sui Nam Lee, observa că imperialismul comunicațional poate fi definit ca fiind procesul prin care posesia și controlul asupra componentelor și programelor media dintr-o țară sunt subjugate dominației altor țări, fapt ce produce efecte asupra valorilor, normelor și culturii indigene. Ogan vedea imperialismul mediatic ca fiind un proces prin care SUA și Europa occidentală dau naștere celor mai multe produse mediatice, fac primul profit din vânzări, apoi introduc produsul pe piața din lumea a treia, la costuri cu mult mai mici decât acelea pe care țările nedezvoltate ar trebui să le suporte dacă ar crea același produs acasă.

Astăzi, comunicarea este un fenomen de civilizație totală, iar difuzarea e rapidă, uniformizând și simplificând conținutul. Simultaneismul, atât de ridicat în slăvi ca fiind cea mai prețioasă reușită a mass-media, are ca fațetă negativă dictatura instantaneului. Era instantaneității înseamnă sincronizarea lumii la pulsul evenimential al planetei, posibilitatea desfășurării istoriei în direct, pătrunderea informației în timpul real. Dar comunicarea globală ne face părtași la un

insidios neocolonialism cultural. Suprainformarea coexistă cu dezinformarea. *Tapetul electronic* al planetei înseamnă o expunere masivă și neselectivă, având o certă disfuncție narcotizantă. Rezultatul este nasterea unei noi specii umane: individul electronic, devenit omul-ime, ce se multiplică amenințător, serializat, iar mijloacele de comunicare exploatează nemilos potențialul ideologic, modelând mentalități și dirijând, prin seducție, energiile sociale. Problema rezidă în comportamentul agresiv-colonizator al acestei noi specii. Într-o lume în care diversitatea ar trebui să fie principiul de bază al democrației, se instaurează o nouă dictatură a industriei mesajului, ce printr-un interesant joc de cuvinte subsumează exact esența acestui fenomen. Dar problema este că ea tinde să le înlocuiască pe cele autohtone, într-un atentat la suveranitate.

În fine, imperialismul mediatic este favorizat și de folosirea unei limbi globale. O limbă se poate spune cu adevărat că are statut global atunci când dezvoltă un rol special, care este recunoscut în orice țară. Mijloacele de promovare ale limbii engleze au fost: mass-media, industria filmului, advertisingul, agențiile de turism, industria muzicală ca și comunicarea internațională, în special în industria aeronautică și de transport și evident, Internetul. O statistică adesea citată spune că aproximativ 80% din informația stocată pe suport electronic din întreaga lume este, în prezent, în engleză. Cifre de acest tip se referă la două feluri de date: informația stocată local de firme private și organizații, cum ar fi afacerile comerciale și bibliotecile și informația obținută prin internet, fie pentru primirea și trimiterea de e-mail-uri, participarea la discuțiile de grup (chat, forum), sau oferirea/accesarea de bază de date sau pagini web de date. În particular, date fiind originile americane ale Internetului (ARPANET, Advanced Research Projects Agency Network, concepută la sfârșitul anilor '60 în SUA), nu este surprinzător că majoritatea internet hosts – 64%, după un sondaj Business Week în aprilie 1996 – erau localizate în SUA. Și următoarele 12,7% erau în alte țări vorbitoare de limbă engleză. Cercetătorii fenomenului opinează că aceste cifre definesc în mod clar tendințele unui imperialism american modern, ce devine din ce în ce mai puțin voalat. Ar fi o naivitate să credem că un majoritar ar putea vreodată să se gândească la efectele pe care le produce atitudinea sa colonialistă asupra minorităților. globalizării. Dincolo de metafora *satului global*, cercetătorii radicali nu s-au sfiit să denunțe imperialismul mediatic pe care ambianța electronică digitală îl adâncește prin noile relații de dependență. Invazia electronică are o certă disfuncție narcotică, obligându-ne la a trăi prin procură, compensativ, seduși de evazionism, retrăind o experiență regresivă. Satul global șterge deosebiriile între aici și acolo, instalându-ne într-o lume alocală, înceteșând categoriile sociale. *Defizicizarea* este o realitate, comunicarea instantanee s-a impus prin comprimarea spațio-temporală, dar asimetriile lumii n-au putut fi corectate.

Astăzi, imperialismului mediatic i se opune conceptul de democratizare a informației. Este, însă, capabil consumatorul de media să discearnă în multitudinea de date primite, care este informația cea mai apropiată de realitate? Cu certitudine, răspunsul este, deocamdată, nu!

From National to Post-national: Cultural Identity in a Globalized World

Kouadio Germain N'GUESSAN, Assistant Lecturer
University of Cocody-Abidjan, Côte d'Ivoire

Résumé: *Dans le nouveau contexte mondial de la globalisation, l'identité culturelle revêt une importance capitale du fait du mélange entre les peuples. Partout, les intellectuels sont appelés à réfléchir sur la nouvelle dimension à donner à cette notion. En effet, parce que le monde est devenu aujourd'hui un village planétaire où les barrières culturelles qui autrefois distinguaient les peuples et les nations et fixaient leurs limites sont progressivement abaissées au profit d'une culture de masse, l'identité culturelle semble ne plus avoir de sens. Les idéologies protectionnistes jadis utilisées pour défendre les identités culturelles nationales sont menacées, bouleversées voire remplacées par des identités globales. Comme un résultat, la culture ou l'identité culturelle traverse les frontières nationales pour devenir post-nationales. C'est dans cette sorte de « crise identitaire » que cet article explore la problématique de l'identité culturelle en montrant ce passage du national au post-national, de l'individuel au collectif.*

Mots-clés: *globalisation, l'identité culturelle, les barrières culturelles*

Since the 1980s, when the term globalization became more and more used in world vocabulary, one of the leading concerns of the international community is the melting of cultures. Mass production, which brings with it an ideology of competition and rapid exchange of goods and consequently the rush for commercial outlets, calls for a reshaping of the diverse national cultures. Today, to conquer a market, one must adopt a policy based mostly on consumer culture. This greatly impacts the production policy and helps efficiently meet clients' needs. As such, culture acts as a crux in the new international relations. From different parts of the globe, several summits are held that focus on apprehending the world as a unique body or making national cultures fuse into one huge universal mass culture. But this does not mean that national cultures no longer exist or must be totally swallowed up. On the contrary, while continuing to exist independently, they must create a unity that takes into account their differences. Clearly, each of these individual and different cultures, while keeping its specificity, must feed the other cultures and borrow from them in turn. In so doing, they create a climate of interexchange based on mutual feeding. Each culture leaves its area of influence to inter that of the other. By choosing cultural identity in a globalized world as the focus of this paper, we intend to analyze this interexchange, this movement from inside to the outside.

Culture is what defines and differentiates peoples, communities, and nations. It consists of characteristics in spirit, knowledge, and sentiment, as well as in the material conditions of a society or a group of societies. It is not only expressed through literature and art, but also as lifestyles, systems of values, traditions, and beliefs. Every people, community or nation has its own culture that evolves in time and space. Does a community or a group lack it then it appears as a rootless tree. Traditionally, culture served as a typifying matrix to distinguish a people from another. At that time, populations acted not only in terms of what was common to their group, but also in terms of what made them different from their neighbours. To define their distinction, motifs, symbols, languages, among other things, were used as specific identification markers that codified their behaviour while determining their ways of living. Moving from one group or region to another made one notice the cultural diversities.

But today, with the push of globalization, these markers are destabilized and moulded in a universal single pattern wherein identification is questioned not as individuality but as togetherness, wholeness and belonging. In its course, globalization tends to shift away the then uniqueness and individual cultural assumption and consumption. The growth of cross-cultural contacts, result of new categories of *consciousness* and identities which embodies cultural diffusion, the desire to increase and improve one's standard of living and enjoy foreign products and ideas, adopt new technology and practices, and participate in a "world culture." As Pham Duy Duc (2006, 26) painstakingly puts it:

The boom in information technology has stimulated the spread of communications systems beyond geographical borders. Interactive relations among nations are at a much higher level than previously. Communications media, the key tools of globalization, have become the main factor for cultural diversification. The fact that cultures have been turned into cultural industries stimulates “cultural capitalism” to impose rules on the cultural market that resemble the rules for ordinary trading of goods. Cultural industries, with their increasing sales, are attracting investors for huge profit.

It turns out that in global context, cultural identity does not stress the diversity of cultures, but how this diversity creates commonality. As such, global context urges the unification of the diversified world cultures in a macrocosm of cultural production, practice and consumption. Cultural diversity brushes away the ancient protection of isolationism and the preservation of national cultural traits no longer serve the maintenance of isolation or conservatism. On the other hand, cultural diversity must not be a conflict between foreign and national cultures. It must be a field of respect for global values and protection of the rights of individuals.

The global context of cultural identity, as we seek to analyze it, focuses on the mutual recognition or respect for cultural diversity expressed through tolerance and dialogue. In these circumstances, it refers to what Robert Holton (2000, 141) calls in his discussion of the cultural consequences of globalization, “the hybridization or syncretism thesis” that is, the approach in which globalization “encourages the blending of the diverse set of cultural repertoires made available through cross-border exchange.” Holton’s thesis is greatly nurtured by the movement between cultures through such mechanisms as migration, cross-border employment and colonization. All these phenomena influence the melting of cultures and feed the notion of globalization.

There are many opportunities for cultural exchange, thence for cultural melting and for the creation of hybrid cultural identities. For instance, the migration of workers as in the case of the staff of international organizations such as the United Nations (UN) or officers appointed in foreign countries, are interesting sources of cultural melting insofar as once in their new work places, these workers realize that the success of their mission depends on their adaptation to their new environments. In the same way, political exiles or refugees, intermarriages between people from different cultures also constitute important sources of cultural exchange. In all these situations, the concerned people lose in some way their cultural identity for a hybrid one that serves as mediation between their native culture and that of their “new” community. Should they deny this fact they will fail to integrate this new community.

Cultural melting or exchange is also achieved through international sport meetings such as the Olympic Games, the World Athletic Championship, the Soccer World Cup, etc. Here, too, hybridization reaches a peak during the period of the competition for the athletes as well as for their fans. Usually, at the opening of the competition, a flag heading the parade of the competing countries always symbolizes the spirit of fair-play the organizers expect. It invites the athletes to respect the game and consider it as a means of international union and integration, tolerance, and brotherhood among people and nations. And whilst athletes, on the play grounds compete despite the challenges (medals, cups, and trophies), fans in the stadiums and those in many parts of the world, in front of their television sets, share their joy. Former adversities are sacrificed on the altar of the game if only for the duration of the competition, to give place to cheerfulness and amusement. Also, sport can help two countries with a long-term division to renew their relations. For instance, during the Beijing Olympic Games, North and South Korean leaders agreed to operate the railway linking the two countries to allow people from South Korea to travel to Beijing by train.

To the above examples, we can add the intercultural exchange between developed countries and their former colonies. A good example is found in francophone or Anglophone

African countries that are influenced by the cultures of their former colonizers. This is almost the same situation in the other colonized societies worldwide. Today, in light of globalization, we see in these former colonies a sort of melting between local cultures and those of the colonizers through language, food, etc. and even intermarriages. Another interesting point that is gaining popularity is the shift from multiculturalism to a form of monoculture in which no distinction exists as everyone shifts between various lifestyles in terms of music, cloth and other aspects firmly attached to a single culture. What happens thus is that there is not mere cultural assimilation but the obliteration of cultures. As such, globalization acts as a vehicle for cultural transformation and serves to break the former cultural fortresses.

Cultural identity under globalization exemplifies a postcolonial reading of culture. In fact, as a process intended to combat the residual effects of colonialism on cultures, post-colonialism is concerned with how the world can move toward mutual respect. As such, the former individual cultural systems must be rethought, reorganized, and recontextualized in such a way as to integrate those that have long been marginalized. This calls into play the clearing of space for multiple voices, those voices that have been previously silenced by dominant ideologies. The world has long evolved as a place where dominant ideologies and their subsequent cultures have always been imposed as norms. As such, weaker cultures have been put under the influence of powerful ones. And the fact that this has widespread consequences for the nature and scale of global cultural unity makes the project of the reorganization of the new world system all the more urgent. According to David Slater (1998, 653), “the post-colonial can be deployed to foreground the mutually constructive role played by colonizer and colonized, or centre and periphery – in other words, rather than remain within a frame that only sees a one-way power relation between the dominant and the dominated or the exploiter and the exploited, the post-colonial turn recognizes that in these dynamic interactions both entities in the relation are affected, albeit in different ways.” The new world cultural system must combat the hegemonies and create an environment of self-recognition and respect among the cultures. By exposing and deconstructing their racist, imperialist nature, the dominant cultural ideologies lose their power of persuasion and coercion. Henceforth, the cultures act as mutually feeding elements and help create a place where we recover ourselves, where we meet in solidarity to erase the category colonized/colonizer and otherness. This is what D. Paul Schafer (1996, 286) accurately points out when he talks about the “need for a new world system”:

If a more effective world system is to be created in the future, much will depend on humanity’s ability to size up the present system and assess its strengths and shortcomings. While this is an exceedingly difficult task and can only be attended to here in an all-too-brief and cursory manner, it simply must be done if humanity is to make informed and intelligent choices about the future courses of planetary civilization. While many forces have shaped the present world system, clearly economics and economies, in general, and technology, development, specialization and science, in particular, have played a central role. Not only are relations between individuals, institutions, governments, countries, continents, the human species, other species and nature as a whole conducted largely in terms of these forces, but also these forces play the pivotal role in keeping the world system functioning and intact.

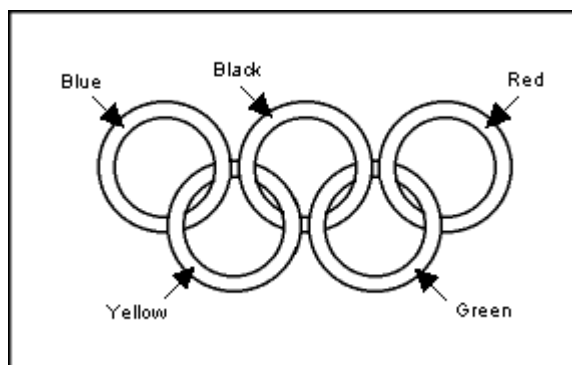
Much debate has taken place regarding how to effectively and fairly incorporate the subaltern voice into planetary mass-culture. With such a huge endeavour, globalization embarks in its course, cultures and/or cultural changes in a sense of imbrications and interconnections. The idea of “otherness” and strict cultural frontier is finally pushed backward as people more and more cluster and group, national or transnational systems become more integrated. Unquestionably, the frame of the new world system and the demands of populations impose such a new attitude. This does not depend on the will of policy makers but rather on how the world itself is growing and how demanding individuals

and societies are being constructed. The new frame of the world also includes transformation of cultures.

In fact, cultural transformation or cultural change refers to the dynamic process whereby living cultures are influenced by external or internal forces. This is occurring within all the cultures of the world. Among these forces, there is *globalization*. The question is not simply the need for a new world system but a viable one for the future. Cultures around the world are undergoing change due to environmental stresses, such as climate change, and other forces. All the same, the push of global systems and increased consumerism threaten national cultures to the point that they are progressively swallowed up. In such circumstances, many populations are losing their cultural identities dear to them. This explains why some of the communities really oppose when it comes to open their frontiers to foreign world even if they praise the merits of globalization. As political scientist Samuel Huntington (1996) has well stated in his book: *Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, “people’s cultures and religious identities will be the primary source of conflict in the post-Cold War world.” The current clash between the west and the Islamic worlds is an example of this. Also, the huge tax imposed by the United States on Chinese textile entering American market is a good example as this textile flow greatly threatens local production. However, this must not be a hindrance to the melting of cultures.

Today the perspective of cultural identity embraces all human activities as “art, social, political, educational, religious, spiritual, economic and technological activities.” (D. Paul Schafer, 289) This sheds light on the development of cultures as wholes and invites to view culture from a holistic standpoint that is, this “tendency in nature to form wholes that are greater than the sum of the parts through creative evolution.” Because it is undeniable to imagine a culture that has not contributed to the evolution of humankind in every part of the world, humanity needs to construct a more viable world system. On the other hand, the necessity to apprehend culture under globalization in a holistic perspective is that globalization itself, as it is conceived and expected to rule the world, is holistic. And even though many anti-globalization advocates argue that it exacerbates or deepens the divide between the haves and the have nots, the rich and the poor, or the developed and the underdeveloped worlds, one must acknowledge its important role in the international relations today. It has framed the world system and continues to do so as a process of unification. It greatly contributes to reduce disparities (even if in theory because a careful scrutiny helps understand that it mostly benefits to developed countries with their giant multinationals and communication systems against which underdeveloped and developing countries cannot resist). It reduces fragmentations and chaos in a world that is more turned toward specialization. It therefore delineates the study of culture as a unitary process rather than a divisive one. This process has a great deal to do with the cultural interpretation of history in so far as the past combines with the present to construct the future. Studying the history of a culture inevitably calls for the analysis of the history of the communities that produce this culture. The more a community evolves the more its culture is subject to transformation. New elements are brought in and others removed through exchange with other cultures and communities. Like a human being who transforms while growing up, a culture needs transformation to adapt and adjust the need of its population.

We are not much concerned with a new world cultural system wherein all the cultures will equate. On the contrary, the new world cultural system we encourage must be a platform where the different cultures, instead of evolving as opposing, conflicting or equal forces, nourish each other. This is where the notion of holism takes all its meaning and trenchant assertion. And the world of sport offers very good examples. The flag of the Olympic Games, for instance, with its five interlocking rings demonstrates this:

In fact, designed by the Frenchman Baron Pierre de Coubertin in 1912, the Olympic Rings is very symbolic. Its five interlocking rings (blue, yellow, black, green, and red) on a white ground represent the five continents of the world that are joined together in the Olympic movement: Africa, America, Asia, Australia and Europe including the Middle East which is now geopolitically referred to as if it were a separate continent. The symbolism of the interlocking rings is to show that the Olympic Games are intended for all nations to come and compete against one another in unity. The five rings colours and the white background contain at least one colour of every nation's flag in them (<http://www.enchantedlearning.com/olympics/printouts/Flag.shtml>). Their interlinking together evidences the idea of togetherness, of unity that the organizers constantly seek during each Games. Also, the motto of the Olympic Games, "faster, higher, stronger" has a symbolic significance. It may suggest an invitation to all the nations partaking in the competition to help build the world in an elevated and a stronger spirit for it is through unity that the world will be strong. And considering all the sources of tension, we can say that there is actually emergency for such a unity.

The cultural fabric of the new world system to create must vehicle a similar spirit and ideology. Cultures must be interlocked in a sense of unity and not as individual entities. But at the same time, contrary to the spirit of competition underlining the Olympic Games, they must feed each other since in their interaction there must be no winner, no loser or no superior/inferior hierarchy. The particularity of their interrelation lies in the fact that they all gain something. Because globalization is marked by the hollowing out of national cultural spaces, such an approach is fundamentally important. This highlights what Kevin Archer and Al (2007, 4) term the "'Global Turn' in Cultural Studies." According to them,

One reason for the global turn in cultural studies is that scholars in this school of thought have typically studied mass-mediated forms of culture, including music, television, film and advertisements, fast foods and fashion – cultural forms that are relatively easily produced, circulated, adopted, recorded and recontextualized in multiple locations – as evidence and examples of the globalization theory of culture.

This is all the more evident as in the world today, films, food, music, television, and fashion constitute important material sources for cultural construction. Through them, a sort of universal culture is set up. Today, Arnold Schwarzenegger's achievements in film emulate people around the world. Those of Batman and Harry Potter captivate the attention of young children. Fashion shows are the occasion of great meetings where people not only come to celebrate the expertise of designers and pattern makers but mostly with the hope of discovering dressing novelties. We also remember how Michael Jackson drew the attention of young people to the point that in every corner of the world, there are doubles trying to sing and/or dance like him. Many are younger generations who dream of becoming like Kristiano Ronaldo, Lionel Messi, Zinedine Zidane, Kaká and other great planetary soccer players. Advertisements are also a good source of influence and of cultural production. A good

advertisement can entice people to buy even the worst product. And while urging them to buy a product, it creates a sort of cultural spirit. We have the case of Coca Cola during the Soccer World Cup and Apple's "iphone new generation" in the field of mobile phone. It is not that the products of these firms are bad. But because their advertisements are well done, a great number of people are eager to buy them. All this testifies to the idea that cultural studies need to be recontextualized and readjusted according to the evolution and the needs of populations. New forms of cultures or of cultural productions are being created which are not based on the traditional practice. Culture therefore is no longer something typical to an individual, a people or a community but a grass-root network or movement of cultural consumption tiding people together in a universal set. For in the above examples, one need not belong to a specific cultural area or community to partake in the production of the culture. As such, the notion of culture crosses national borders. Culture then becomes aggressive but in its aggressiveness, it remains constructive and unifying.

Another interesting field of production of global culture is the communicative network. Through the production of new cultural spaces, the non-state system is de-centered through the proliferation of global flows and disjuncture in a transnational or de-territorialized fashion. This situation is highly perceptible in the field of communication where formerly long and inaccessible distances are now made shorter and easily accessible through technologies. As Angela M. Crack (2007, 346) points out, "temporal and spatial barriers to distanced communication have been eradicated by ICTs⁷, opening up deliberate spaces that may hold emancipator potential. A precondition of transnational public sphere is communicative networks that enable broad participation across state borders," which David Harvey (1989) also refers to as "time-space compression." Indeed, a cultural identity can be developed through communication. A country may have its specific communication brand through which it develops its cultural identity. By using this brand, the user consciously or unconsciously consumes this culture, a kind of symbolic cannibalism one must say. For instance, when we decide to send a package at the international level through UPS or DHL, we certainly consume the American vision of sending packages. And this vision is an aspect of their culture, their way of conquering world market. This is all the same with the internet that almost tends to supplant all the other modes of communication due to its speed, its saving of time, and reliability.

Today, we can speak of a culture of internet. Through this communication network, a customer may remain in his or her office and by a simple click, purchase a product from a supplier in another part of the world regardless of the distance, without wasting time and also without spending much money and paperwork as if he or she used the traditional mode of order which consists in sending letters, facsimiles and giving endless telephone calls. We can also communicate with people from all over the world. Traditionally, African populations living in villages used to vehicle messages by means of drums or through messengers; most of the times on foot. By drums, messages are passed from a given village to the next till the whole region concerned got the news. This process usually took a lot of time to reach the addressee. Sometimes, when it is from word to mouth, they did not reach the addressee or they underwent progressive transformation on the way. It may therefore be said that at that time, communicative culture was too disparate as each region managed its network as it could.

But in this global context, this former process and many other old fashioned conceptions or practices have greatly changed. There is actually a necessity for the creation of a new cultural world system which addresses a reorganization of world cultural cartography. For Kevin and al. (2007, 121), this move means "to recognize that the modernist

⁷ Information and Communication Technologies.

territorial state, which hitherto has provided the framework for some groups to construct cultural power over others, is now under siege as a result of globalization.” As we said earlier, in terms of global culture, the world is concerned with how to construct a cultural framework that is beyond nation-state. This supposes that the conception of culture and cultural spaces is an unfinished project and must be re-imagined, renegotiated, and reinvented. This is all the more obvious as cultures and cultural spaces are open to transformation with the continuous transformations of human relations. Recognizing the nation-state as an unfinished project implies a reconsideration of other cultural facts salient for understanding a post-nation-state cultural world (Ibid). This is synonymous with drawing culture from national to post-national.

In the same way as the internet, world politics can also produce global culture through international organizations such as the UN. This organization is expected to regulate and harmonize world politics. In so doing, it produces integrated global governance networks. Global governance, for Angela M. Crack (op.cit., 349), “does not mean that the distinction between international and domestic is being eroded, nor does it translate into the retreat of the state. On the contrary, the state has considerable powers and exclusive competencies. Most significantly, states retain nominal sovereignty in terms of entitlement to rule, which is a strong tool of negotiation. They occupy a privileged position in the network as a node of strategic importance.” But she further states that global governance compromises state sovereignty in terms of autonomy to act independently and to deliver policy programs. Also, decision-making and policy formation are shaped by different actors.

The contradiction in Crack’s idea exposes the difficulties of the above organization to implement effective policies and to create global context. For at the same time states have considerable competencies and powers in global governance, they lose their autonomy to deliver policy programs. Thus, as a way of expressing that they have control of their authority, many countries violate or do not respect the decisions of this organization, compromising the global governance policy. Finally, instead of being an instrument for the promotion of dialogue and mobilization by insuring the member countries to remain in the dynamic of global context, it is rather manipulated by the latter. Many examples illustrate this situation. We have the Israeli-Palestinian conflict which appears now as an ordinary dispute between neighbours. Several international treaties or resolutions have been signed which have never been respected by either party. And the UN is unable to find a solution. All the same, in other parts of the world, it shows its inefficiency and its manipulation by some member countries. For example, it cannot solve the problem between Russia and the Chechen separatists, those of Tibet, Iran, to quote the few. In the same vein, it could not dissuade the United States to attack Iraq. In the Ivorian conflict, it has always let France decide on all the resolutions on the pretext that this country better knows Côte d’Ivoire. It is clear, far from settling world disputes and harmonizing world politics, the UN is either manipulated by rich countries to put pressure on poor ones or defied by some non developed countries such as Iran as a defence of their national sovereignty or identity. Nevertheless, despite the weaknesses and failures noted here and there due to the defiance or the bad faith of some member countries, it remains a key instrument in conflict resolution and peace maintenance in the world; which constitutes an essential element in the creation of global context and the production of mass culture.

Cultural identity is a permanent social construction. As such, it has greatly been mobilized in the street and has led to so many bloody conflicts as national identity groups conflict among themselves or against foreign ones. In many cases, these conflicts occur as a result of some people’s refusal to recognize other people’s identities or cultures or else, as an after effect of mutual excluding situations. Thus, one of the main theses – real or not – of the attack against the World Trade Center in September 2001 was that the authors were

protesting against America's alleged oppression of Muslims and lack of consideration for their religion. By perpetrating this act and killing innocent people, they drew the attention of the world on their situation and also claimed reparation for being segregated against. Through their act, we see a desire to construct a cultural identity which appears as a cultural resistance even though not done in a recommended way.

A careful scrutiny of the reasons of this attack gives way to two possible interpretations. On the one hand, if we suppose that the argument of the authors is true that is, they acted in response to their being culturally discriminated against, then, we may say that the new world project and consequently the global system to construct is compromised by America that pretends to be one of the greatest defenders of globalization ideology. But on the other hand, if that is not the case, then the assailants might have acted on pure fundamentalism, compromising in turn the same project. And knowing that fundamentalism always thwarts any constructive project whatever the domain, we may conclude that anyone acting on its behalf hinders the evolution of the world. In the particular case of this analysis, this act constitutes a hindrance to the construction of a world global cultural system.

In the global system, there is no place for group identification. The claim for cultural identities must be an enterprise which aims to eliminate individual consideration of culture and cultural fixity must progressively disappear. New opportunities for self-determination based on new codifications of belonging must be erected. The key to the nation-state project is to construct collective identity that is, "a sense of 'belonging,' among individuals increasingly being individuated as competing beings by primitive accumulation, the division of social and factory labour, market competition, reformed Christianity through secularism, democratic citizenry, utilitarian-rational bureaucracy, and so on." (Ibid, 124) While being constructed at the level of the nation, collective identity must at the global level be reinforced through openness, fluidity, and hybridity. This recalls Robert Holton's thesis of hybridization or syncretism we referred to earlier namely, the slow but sure mechanism of cultural construction through migration and cross-border exchange.

The transformation of the nation-state cultural project in the global context must open up the possibility for a true, universalizing cohabitation between cultures. The recognition of the other voices or else, the suppression of extreme otherness must lead to a post-nation-state imaginary of cultural identities for the emergence of greater and emerging global society based on mutual respect and tolerance of the cultural other. Indeed, the evolution of populations and the reconfiguration of world cultural spaces create promiscuity that populations cannot deny. No one can therefore live isolated. This social situation has no connection with personal or communal will but it is the result of the new world reality that forces one to take into account one's neighbors. One cannot construct one's cultural identity independently to that of the neighbour. The new cultural system then, if we are to live in a peaceful and homogenous world, must operate according to this state of affairs. Cultural melting remains therefore the basement of the future global society.

The need for a new world cultural system today is an essential concern. Face to the multiple crises occurring as the expression of individual or collective cultural identities, debates are held on how to conciliate the divergent positions into a unifying global prospective. The former ideologies of domination and positioning that have led to misunderstanding and so many tragic situations are still rampant. Today, some of these ideologies are so astringent that it is almost impossible to think of a "cultural compromise." At the international level, superpowers continue to impose their views and their cultures by influencing world decisions to preserve or guarantee their interests. Conversely, poor countries are forced into submission; which maintains them as subordinates to this cultural

“dictatorship” and sometimes provokes the slow and progressive disintegration of their cultures. This situation puts the world into a sort of “world-pessimism.”

Does this mean that thinking of a global world cultural project is a utopia? The answer is no. The evolution of the human species and populations’ needs calls for a negative response. As people increase and become melted through cross-border exchange, migration due to various factors and inter-group marriages, cultures and cultural identities also follow this change. Subsequently, the necessity for a reorganization of world cultural system is required. The global context of culture, therefore, is not a matter of creating one huge culture but rather a cultural cartography that takes into account the new exigencies of world populations that have become so composite that no culture can develop in solitary.

References:

- Archer, Kevin, M. Martin Bosman, M. Mark Amen & Ella Schmidt. “Hegemony/Counter-Hegemony: Imagining a New Post-Nation-State Cartography of Culture in an Age of Globalization,” in *Globalizations*, Vol. 4, No. 1, USA: Routledge, c/o Taylor & Francis, Inc., March 2007, pp. 115-136.
- _____, “Locating Globalizations and Cultures,” in *Globalizations*, Vol. 4, No. 1, USA: Routledge, c/o Taylor & Francis, Inc, March 2007, pp. 1-14.
- Bhatia Sunil, Anjali Ram, “Theorizing identity in transnational and diaspora cultures: A critical approach to acculturation,” in *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 33, 2009, Great Britain: Elsevier Science Ltd., pp. 140-149.
- Crack, Angela M., “Transcending Borders? Reassessing Public Spheres in a Network World,” in *Globalizations*, Vol. 4, No. 3, USA: Routledge, c/o Taylor & Francis, Inc., September 2007, pp. 341-354.
- Duc, Pham Duy, “Cultural Diversity under Conditions of Globalization,” in *Nature, Society and Thought*, Vol. 19, no. 1, Hanoi: Institute of Culture and Development, Ho Chi Minh National Political Academy, 2006, pp. 97-107.
- Gills, Barry K., “Accepting Difference, Finding Tolerance, Practicing Dialogue,” in *Globalizations*, Vol. 3, No. 3, USA: Routledge, c/o Taylor & Francis, Inc., December 2006, pp. 423-426.
- Hiley, Christine, “The Other’s Us,” in *Globalizations*, Vol. 3, No. 4, USA: Routledge, c/o Taylor & Francis, Inc., December 2006, pp. 435-440.
- Holton, Robert, “Globalization’s Cultural Consequences,” in *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 570, California: Sage Publications, Inc. in association with the American Association of Political and Social Science, July 2000, pp. 140-152.
- Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, India: Penguin Books, 1996.
- Modood, Tariq, “Multiculturalism and Groups,” in *Social & Legal Studies*, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore and Washington D.C.: www.sagepublication.com, 2008, pp. 549-553.
- Pieterse, Jan Neder Veen, “Global Multiculture, Flexible Acculturation,” in *Globalizations*, Vol. 4, No. 1, USA: Routledge, c/o Taylor & Francis, Inc, March 2007, pp. 65-79.
- Raskin, D. I., “Russian Nationalism and Issue of Cultural and Civilizational Identity,” in *Russian Social Review*, vol. 5, no. 2, Russia: M. E. Sharpe, Inc., March-April 2009, pp. 4-16.
- Schafer, D. Paul, “Towards a new world system: a cultural perspective,” in *Futures*, vol. 28, No. 3, Great Britain: Elsevier Science Ltd, 1996, pp. 285-299.
- Slater, David, “Post-colonial questions for global times,” in *Review of International Political Economy*, vol. 5, USA: Routledge, pp. 647-678.
- Thompson, Grahame F., “Exploring Sameness and Difference: Fundamentalisms and the Future of Globalization,” in *Globalizations*, Vol. 3, No. 4, USA: Routledge, c/o Taylor & Francis, Inc., December 2006, pp. 427-433.

A Haunting 'Ideology': Doubling

Conf. univ. dr. Daniela Țuchel
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract : *Dans cet article l'idéologie sera prise, d'une manière simpliste, pour un moyen de considérer les choses. Son épithète en anglais envisage l'intensité de la pression sociale quotidienne exercée par l'esprit d'imitation. Dans l'étude de certains procès de doublement, nous devons nous rapporter à l'humanité qui doit résister au cauchemar du clone scientifique. En plus, la vision double sera prise pour une réaction en chaîne en tant que la mort de la diversité et le doublement de l'original fort culturel. La dissémination du double semble mettre en danger les ressources créatrices de la planète par son appauvrissement graduel. Finalement, l'originalité même d'un petit pays sera affectée par la globalisation contemporaine et son procès de doublement.*

Keywords: *clone, diversity, globalization, originality, sameness, simulacrum*

1. Doubling through translation

To make a proper start, we need to account for the scare quotes in the title. Going by online definitions for the concept of ideology, it does not seem to matter for our current concerns about doubling whether we investigate "a set of aims and ideas that directs one's goals, expectations and actions" (Wikipedia) or the organized expression of "social needs and aspirations of an individual, group, class or culture" (American Heritage Dictionary). Eventually, an ideology can be thought of as a comprehensive vision, as a way of looking at things. Between inverted commas, ideology has thus become useful to non-specialized, but vaguely cultural readings.

In a funny parallel hinting at Harry Houdini's tricks, Cronin (2003: 93) writes on instances when translators, finding themselves "bound and handcuffed" "in periods of repression and political conflict", have become "escape artists" by force of circumstance. One step further in this demonstration takes us to seeing translation studies in the light of a branch of escapology. The idea is hinged upon the remark that translators produce that other double which is the translated text.

Since one cannot accept an uncritical transfer of words from one language to another, let us analyze one transfer managed by a student translator in our university department. She set herself the task of producing the equivalent for the Romanian proverb inside a spoken line in a fairy tale: "Impărate, paza bună trece primejdia rea". She subsequently compiled a list of four pieces of advice volunteered in direct address, which is practically the first contextualizing clue: "Caution is the parent of safety", "Good watch prevents misfortune", "Fast bind, fast find", "Fear keeps the garden better than the gardener". The student overlooked the host of connotations and put her finger on the third solution. She supplied two arguments in favour of her choice (alliteration and symmetry), to which we might add the advantages of rhyme and concision. Yet, the second solution looks a much happier double: it circumvents the academism of the first proverb, which is misplaced with an emperor of immemorial days, though, at the same time, epitomizing the message in the best way; it excludes the temptation of identifying royalty with the good worker that binds and finds or with a gardener with his occupational duties. Number two is, to our mind, the right double due to its being culturally adapted to the discourse strategies that are visible: persuasion through the use of explicit (bună vs. rea) or implicit (good vs. mis-) opposites, the implied conceptual equivalence between caution (the goal of communication) and prevention (in the word family of the English predicate), as well as the pun contained by 'watch' in English and the Romanian 'pază' in a similar way. If we focus longer on the relations of equivalence, we find that in ordinary language they hold between the items in a set, only one of which is chosen; thus, equivalence pre-exists translation work.

A text is an original only when a double has been created for it – a translation, very likely to gain an autonomous existence afterwards. That is why we can quote Dollerup with gusto, when giving a particular allowance: "we do not have to uphold the 'original' as a rigid yardstick for all discussions" (2006: 94). This idea comes after fully understanding that the

original author recedes in the background, as long as the reader of the translated writing no longer considers the endeavour of the author and reads in translation just because he has no knowledge of the original idiom. The double is measured for its own parameters.

There are two sides of the issue: relations with other words in the language and relations with words in other languages.

The Romanian speaker of today often chooses, instead of a relation of equivalence, to word his thoughts with the help of relations of combination, as if to demonstrate that it is a question of prejudice to continue thinking that an 'original' has a different status from the translated version. Thus, in Mircea Mihăieș's text (*România literară*) we read about "*small talk-uri, harababură internetistică*", computer operators refer to '*folder*', alternatively 'director', or - embraced in the same phrase - '*ecran touch screen*' and '*soluții electronice online*'. If an entity is one of my worldly possessions and I should have a name for it, the handiest solution is another language's proposition for that particular entity or a set of identical entities. The items are collectively nameable and this how I come to inserting duplicates in my vocabulary. On the other hand, the untranslated half discloses a tendency of authors or speakers to modernize, whereas the translated half or using only the translated half reveals a concern for purifying vocabulary or preserving the tradition.

Eventually, with unwillingness to translate, what seems to find more and more room in Romanian consciousness is the idea of 'one person with two languages'. After all, Vivian Cook (in Aronoff, *The Handbook of Linguistics*, p. 488) interestingly remarks that "monolinguals are probably in a minority in the world as a whole".

In such cases as illustrated above, linguistic doubling is apparently the effect of social dealings that require contemporary man to play the role of *homo loquens* quite intensely. Once again, to take a simplified view of the combinatory solution of two languages in one equation, probably the most important conclusion we should reach refers to the layperson that knows what it means without extra effort. Doubling has quickened knowledge of the meaning and has highlighted value; in these cases as shown above the value is 'internal completeness' of the message, in the long run.

2. Double vision as nightmare

We will further demonstrate in this article that an image can escape referentiality, and also that an image can escape ideology. Words, even translated words, are less apt to 'escape' than images. In a way, we feel overburdened by the role and power of images, while admitting that our society is image-saturated. Our problems are enhanced by the image becoming more important than the referent when it should be only a reflection of the referent. We can think of icons and instructions on the computer: the former double the latter or vice versa.

Reality becomes problematic when it is a construction, a 'reality'. The camera, for one thing, is a devilish tool for re-re-re-presenting. It is a commodity recording and circulating images, manipulating and mystifying truth into scores of 'truths'. The pessimist will say that there is no absolute truth, we are beneficiaries of the mimetic approach since we are educated into being fed on images.

Friske (1997: 55) explains our dependence on doubling reality, while explaining our age as the age of the simulacrum (taking over the theory from Baudrillard). These theorists uphold that "the concept of 'reproduction' requires that of the 'original'. The simulacrum, however, is both the reproduction and the original, both the image and the referent imploded into a single concept. In this account there can be no original reality whose image is reproduced on millions of screens" (ibid.).

The relationship between factual experience and its image avoids, therefore, a discussion of truth: something is at one with its representation. We gaze at a prime-minister at Easter tide, met by family, and the father knocks an egg against his son's conveniently low

and handy forehead. Emil Boc taking the joke with a smile has been a piece of reality seen 'live' by witnesses; yet commentators can say that seeing it 'there' is no more authentic an experience than seeing it on the small screen. There is no difference of ontological status between them; not in the way there is an ontological difference between the egg-against-egg Romanian ritual and its parodic copy of egg's head-against-man's head. The scene as narrated above has been relaid around the media, as Latinate scholars would say, *ad nauseam*. Each such occasion of sharing the respective news is as real or as unreal as the other. John Friske (1997: 56) makes use of the concept of hyper-reality, in which he merges so-far distinct ideas of reality, spectacle, sensation, image, meaning. He illustrates as follows: "New York is not a real city, it is hyperreal. As we approach it for the first time or the millionth time, there is no original authentic reality for us to experience, New York *is* its images on TV and cinema screens, on calendars and posters, on T-shirts and coffee mugs, through the windows of the bus about to descend into the Lincoln tunnel or from the deck of the Staten Island Ferry. Walking down Broadway is not a different order of experience from enjoying its cinematic representation. In postmodernism the image has broken free from the constraints of both mimesis and representation: it cannot be controlled by either reality or ideology" (ibid.).

Doubling experience, in sum, becomes nightmarish if and when something goes wrong between the social construction of normalcy and the effects of the pressures exerted by social expectation.

Cronin's (2003) cultural memory turns to the nineteenth century as being remarkably haunted by the double vision. He raises his interpretation upon two guidelines, Victor Frankenstein and his Creature, on the one hand, and Dr Jekyll and Mr Hyde, on the other. The nightmare is thus set in by phantasms that are "both hideously different and ominously similar" (2003: 128). Surprisingly, our own age has its contribution to the doubling nightmare: no more nor less than the *clone*. Dictionary explanations illuminate us on how to apply the label of 'clone' to persons or things that duplicate, imitate, perhaps only closely resemble other persons or things (in appearance, in style, in function or performance, and so on). There are advocates for both sides of the issue of cloning or not. Pros and cons require informed decisions, perhaps ethical ones too. Putting aside the prospect of cloning humans, which is something extremely controversial and nightmarish, we may adopt milder attitudes to metaphorical cloning, definitely not a risky activity except for boredom.

Human thought and human action have engineered the artificial form of life which is the most and the worst in matters of copying. Cronin comments on what he has dubbed to be *clonialism*: "This is globalization-as-homogenization [...] because under clonialism everything turns out to be a replica, a simulacrum, a copy of a limited set of economically and culturally powerful originals." (2003: 129) In order to illustrate the darker side of clonialism which is presented as duplication, it is enough to think that different countries, on different continents, will share the experience of the same 'Desperate Wives' episodes, McDonald's chains, Carrefour supermarkets, and so on.

3. Double vision as death of diversity

Diversity is, at first, created by the spread of the double. Diversity is, ultimately, endangered by the gradual impoverishment of the creative resources of the planet. To illustrate simplistically, when characters, emotions, experiences or conversations are easily assimilated into the texture of everyday life, life itself seems to be a copy of artistic life. Viewers begin to imitate what they see in soaps. For instance, when women watch the wife's reaction to her husband's affair in a movie – her decision to divorce him could be one – the reaction may be seen as reflected in any housewife's determination to do the same.

The principle of diversity is derived from equality, which requires that no special favour be given to power holders. On the one hand, literal equality should be an offer:

everyone receives the same chances (for instance, contending parties receive equal time in an election, or separate language groups, such as in Belgium, receive an equivalent media service). Perhaps we understand this proportional representation as ‘fairness’.

The issue of creating a world of doubles contains a puzzle: are people in favour of persistence or are they in favour of change? Does one exclude the other? If ours is a world of flux, which way do we turn in order to look at persisting things which are the only anchor we have?

Persisting objects undergo intrinsic change, in all certainty. When an entity has temporary intrinsic properties, it has them only some of the time. How is change possible then?

We people have different shapes at different times. Nations themselves are involved in transnational dynamics and undergo change. Owing to the fact that our time is an exciting time, we will never contemplate death of diversity as a contemporary threat. At the same time, let us consider at least this one aspect observed by Srebeny-Mohammadi (1997: 198): “it is ironic to note how Third World concerns about cultural identity, so scorned by western countries in the 1970s, are now articulated by those very countries in the 1990s”.

An Aristotelian formulation says that it is impossible that the same thing should both belong and not belong to the same thing at the same time and in the same respect, which is exactly what intuitions allow.

To the non-philosopher, what looks odd is the fact that we crave for a change, yet we multiply what we have with special zest. Change requires sameness: a thing that changes must be one and the same both before and after the change. We have referred to a source of diversity from duplicates that are both the consequence of intrinsic change and of extrinsic change.

This said, one might consider that change is a useful fiction: the pretension that there is change may be useful for discussing philosophical views of progress.

4. Double vision as chain reaction

The broad look at the spirit of imitation in a world transformed by forces of globalization has to take into account the fact that “space and time have collapsed and the experience of distance imploded for ever” (Srebeny-Mohammadi 1997: 177). And now it is not only that local happenings are shaped by events occurring huge distances away, but they closely copy them, double them, reproduce reality at a different scale. What takes place is a number of paradoxical connections of presence and absence.

The close look at how originality in one small country has been affected by contemporary globalization inspires us to make an attempt at uncovering Oprah’s impact on Romanian televised shows. Narratives are most of the time produced within this television format, but this mechanism has been with us in fact from ancient times. How is the myth of old Atlantis passed down in Plato’s dialogues? The Egyptians (the first communicators) conveyed the information to wise Solon (the second communicator), who took his turn and told it to Critias the elderly (the third communicator), who further passed it to his grandson Critias when the latter was a child (the fourth communicator), and from him, no one being able to say whether directly or indirectly, it reached Plato (the fifth communicator), and yet there might be another go-between (or there might not be) in the presence of one more participant in the Platonic dialogue, and he is Socrates. We have reproduced here a helpful instance of chain-creation such as reconstituted by a trustworthy reader of Plato (Ioana Pârvulescu in *România Literară*, # 5 / Feb. 6, 2009).

To go back to the American success to be considered the original on a variety of levels, we enumerate the following present-day imitations in our culture: shows that blur the boundaries between entertainment and art, or between entertainment and news; clubbing, domestic videos, playing computer games, building up stardom, catwalk shows, the career

stylists, shopping spree in malls, cooking exotic recipes, viewing telenovelas, and many others. A cross-border flow of materials and the interaction between cultures happens with other nations as well, raising issues of culture and identity around the world. What we mostly fear is that our contribution to the 'chain' may grow even more commercial and garish than the western 'originals'.

The Oprah Winfrey talk show has cumulated such superlatives as almost impossible to be equaled by other productions: the highest-rated, the longest-running in American television history, and the best television series of the twentieth-century (in 1998), with topics that enter American pop-cultural consciousness. The Wikipedia information underlines its becoming "a more positive, spiritually uplifting experience by featuring book clubs, celebrity interviews, self-improvement segments, and philanthropic forays into world events".

We Romanians may think of the Oprah show as the originator of *Ne vedem la TVR! Dincolo de aparențe, Trenul vieții, Celebri sau nu cu Mihaela Tatu, Stele sub lupă, Oamenii timpului nostru, Miezul zilei*, and so forth (some even sort out Oprah imitators as daytime television talkshow). Things are not so bad when people report learning from them. Oprification is the format that contains narratives and in which the female moderator, if not adopting a norm of citizenship and responsibility for family and children, makes an attempt at producing infotainment, but the narrative power is less, and counter-cultural issues may self-select. The truth is that Romanian duplicates have managed, at times, to bring some availability for really talking about culturally blocked topics.

And this brings us to the problem of globalization. From the examples supplied above, and all the illustrations that anyone can supplement from personal experience, one could subdivide globalization itself: globalization of media forms, of firms and companies, and of effects.

5. Conclusion about doubling as an instantiation of globalization

The spread of the double has revealed tensions between macro and micro levels of culture and not only, as long as economic structure are also involved. Another thing is eventually found true here: like in any other respect in culture, by learning about language, we have inevitably learnt about human nature and about how meanings are computed.

How can things be the same and different? The answer found is that, in the light of quantitative identity, we say that the changing thing is the same. In the light of qualitative identity, we say that the thing is not the same. These are ultimately two different apprehensions of "the same".

Our tour of duplicative processes cannot, to our mind, reveal any other less uncontroversial conclusion than the following: public opinion in a given society is tapped through polls and surveys, whereas *global* public opinion is a simulacrum as long as it is wholly a media construction – in the absence of global polls or other similar evidence. And then, insofar as societies do have coherent ideologies, we are likely to discover parallel duplicative 'ideologies' for cultural matters mostly. The adoption of transnational forms and practices is to be connected with recurring circumstances, expectations and needs as well.

References:

- Aronoff, Mark and Jamie Rees-Miller (eds.), *The Handbook of Linguistics*, Blackwell Publishers Ltd., 2003.
Cronin, Michael, *Translation and Globalization*, Routledge, London & New York, 2003.
Dollerup, Cay, *Basics of Translation Studies*, Institutul European, Iasi, 2006.
Fiske, John, *Postmodernism and Television*, in "Mass media and Society", J. Curran & M. Gurevitch (eds.), Arnold, London, New York, Sydney, Auckland, 1997, pp. 53-65.
Srebeny-Mohammadi, Annabelle, *The Global and the Local in International Communications*, in "Mass media and Society", J. Curran & M. Gurevitch (eds.), Arnold, London, New York, Sydney, Auckland, 1997, pp. 177-203.

Human Psyche at the Core of Globalization

Conf. univ. dr. Dana Sorana Urs
University Politehnica of Bucharest

Résumé: *L' auteur vise à localiser la source de la mondialisation qui pourrait être considéré comme non seulement l'idéologie dominante, mais aussi le système de croyance dominante de notre temps. La mondialisation est un terme général utilisé pour décrire une grande variété d'interconnexions économique, politique, culturelle qui enlèvent les frontières entre les pays. Il se réfère également à l'ensemble complexe d'interdépendances provoquées par les innovations technologiques, qui rendent les gens plus conscients de la profonde reconfiguration des relations géographiques, sociaux et culturels. La revendication de cet article est que la cause ultime de ce phénomène multibranches se couche dans le fond même de la psyché humaine. A partir d'une synthèse des principaux postulats de la psychologie analytique et les principes fondamentaux de la philosophie hindoue, l'auteur suggère que la mondialisation est la manifestation de surface de la signification primordiale de l'évolution, c'est à dire l'individualité de l'homme (Ego) à la recherche de la réinsertion au sein de sa source - le Soi. Ce processus psychologique, étiqueté «Individuation» par Carl Gustav Jung, un archétype de la nature est, en tant que telle, la conscience qui gouverne, la langue et la connaissance au sens large. Psyché est un phénomène pratiquement infinie, un système complet de relations à l'intérieur duquel la matière et l'esprit représentent des potentialités qui transcendent la conscience humaine. En fin de compte, la psyché et le cosmos sont une seule unité entre l'observateur et l'objet, entre le Soi comme «imago Dei» et Moi, comme l'identité subjective. Ainsi, chaque acte de l'homme est considéré comme ayant un but sous-jacent de base - la recherche de l'état de plénitude, remplir les lacunes qui le rendent incomplète et l'éloigner de Soi. Dans ce contexte, les systèmes économique, politique, social et culturel qui semblent transgresser les barrières, ne sont que les formes visibles d'un schéma d'évolution plus profonde où l'homme a de parvenir à un nouvel état de conscience. C'est à ce niveau que l'individu doit peu à peu devenir un être universel, capable de réaliser l'unité essentielle et la plénitude de la Réalité et capable de se déterminer-même pas d'une vérité fragmentaire, mais avec la Vérité Absolue comme le Soi.*

Mots-clés: *mondialisation, l'individualité, le Soi, «Individuation», psyché*

The aim of this paper is to suggest that globalization as the dominant ideology and belief system of our times, has its origins into the depth of human psyche, namely into the Collective Unconscious. This zone is known to be organized into archetypes or dynamic patterns underlying our perception and kynesthetic interactions with the environment, therefore giving coherence and meaning to our experience. This idea is supported by analytical psychology and the ancient Hindu philosophy of language mainly because their basic postulates give a valuable insight into the nature of man's relationships with the physical world. The paper starts with a short outline of "globalization" as a contradictory phenomenon, typical of the present times and then proceeds with an attempt at locating the source of this concept.

Globalization has been defined as a set of ongoing multidimensional processes that strengthen worldwide interdependencies, thereby raising in people the awareness of profound connections between countries and continents. Being driven by economic, socio-cultural, political and biological factors, it tends towards integrating the entire planet into an integrated network of communication and trade. The pace of this global flow has become faster over the last decade due to, among others, the unprecedented advancements in technology, science and industry. Generally used to describe a process, a state, a driving force and even an age, globalization refers to a multitude of phenomena implying the gradual change of forces away from the nation-states toward a state of globality. The idea of change is essential because the concept implies a fast reconfiguration of economic, social and even cultural spaces. New contexts and environments are being born where "free" markets vigorously expand, where internet blasts gaps and barriers between countries and continents and where communication and trade integrate mankind into a globe- spanning array.

Globalization is usually confined to an extremely complex set of contradictory processes that practically compress time and space as a result of crucial changes affecting all life areas. Both supporters and critics find grounds for their positions because black and white aspects mingle in a bewildering interplay. Among the negative effects revealed by the latter, one could mention the advantage taken of the export poverty of developing countries, the cheap labor in weaker nations, the inequalities in the global trading system, the brain

drain to richer countries, the environmental degradation, the spread of infectious diseases due to immigrations a.s.o.

Upon a surface analysis of the discourse constructed in the context of globalization, a number of core terms emerge as conceptual underpinnings of the new mode of narrative. Terms like “globality”, “globalism”, “centrality”, “holistic”, “expansion”, “growth”, “integration”, “irreversibility”, “order”, “change” have rather mathematical connotations, that is, meanings related to sets of qualities and structures accurately described by theorems and formulas. Thus, the root concept of all these terms is that of “globe”, a word with a geographical meaning that, in its turn, could be traced back to its geometrical origin – a “sphere” as a tri-dimensional body which is completely symmetrical around its center. When reduced to its two dimensions, the sphere becomes a “circle”.

But why, of all images has the circle been chosen to play the role of the representational symbol of our era? What is its deep significance and hidden message? In order to give an answer, a number of the less known aspects of the human psyche will have to be revealed. The psyche is generally defined as a form of expressing the relationships with the environment, a subjective reproduction of the external natural reality. It involves the totality of reactions like sensations, perceptions, thoughts etc. through which an organism relates with an external object and thereby sees, hears, moves and thinks. Thus, psyche means a set of relationships and, as such, it evolves and manifests through communication or language in its largest sense. More recent theories have included it among informational phenomena by developing a holistic vision of psyche through revealing its non-substantial character because information basically consists in impalpable relations among entities. The system theory improved the concept even more by including new features pertaining to living systems: the interactive dynamic character of psyche, the anti-entropic and anti-redundant ability that confer it the ability to evolve to a superior level etc. Analytical psychology made one step further when stating that psyche and nature are just two aspects of one fundamental entity called “*unus mundus*”. In other words, the macrocosm of the material reality and the microcosm of the being make up an energy continuum that is psychic in its essence. According to Carl Gustav Jung, psyche is an almost infinite phenomenon, a system of comprehensive relationships where matter and spirit are only names given to potentialities transcending consciousness. This “*unus mundus*” or functional-dynamic unity of the entire universe is governed by organizing patterns called archetypes. Having their origin into the Collective Unconscious, archetypes exert their influence not only upon the material world but also upon consciousness and human behavior (hence upon communication and language). They are inborn values in the absence of which man could neither know nor act. The archetypes lie behind the so called “principle of resonance” according to which matter is a reflection or mirror of psyche through which the latter permanently seeks its identity. Resonance is possible only because both matter and psyche are rooted in a common source – the Spirit or Self. As a matter of fact, quantum physics has confirmed it that the objective world cannot be separated from the subject because they are both integrated into the same “*unus mundus*”, or continuum of energy/information at various levels of manifestation.

The mythical equivalent of Jung’s archetypes is found in the theory of the ancient Hindu grammarians that went back to the very origins of the Universe. The philosophers of those times believed that at the beginning there was only the Unmanifest God or Parabrahman (Parama –transcendent, Sanskr.) who was beyond name or definition. At a certain moment He divided into the Supreme Witness and *Adi Shakti* (Primordial Power-Sanskr). This division manifested in the first sound called the primordial Word or the universal “Sound –Vibration” that was said to be endowed with the power of generating the worlds.

The ancient Hindus called it “Shabda Brahman” (Word of Brahma, Sanskr), The Word of God or the Primordial Energy unifying all forms of the material world, the consciousness of these forms as well as the nature of consciousness itself. The concept of “Word of God” indicates that the Hindu grammarians were aware of the unique nature of language as Vibration-Energy that, at a higher ontological level, was identical to Creation and Knowledge. Shabda Brahman means the Matrix - Container of all possible forms, the Absolute as the seed of plurality, the Generator of objects, phenomena, cognition, consciousness, language etc. The scientific equivalent of Brahman is the pure super-condensed Information in the form of the particle that enclosed the infinity of possibilities before the Big Bang. This image of the Primordial Word does not essentially differ from what we normally understand by “word” because human knowledge that ultimately consists in recreating reality at the mental level is not possible in the absence of words/names expressing relationships between the objects of thinking. Our entire world is in this way “produced” by words and its objects/phenomena are ordered in time and space, through words. The ancient Hindu grammarians believed that words had their origin and matrix in the causal zone called “sphota” (explosion-Sanskr.) which is closely related to the initial explosion out of which the entire creation emerged. Sphota included all universals (archetypes), all objects and their respective sounds/words, because each object appeared to be eternally associated with its sound “print”.

Thus, the entire manifestation of gross matter, psyche and spirit appeared to be engraved on “sphota” which, in Jung’s terminology, is an equivalent to the collective Unconscious as the repository of archetypes. They are responsible for the entire evolution of the Universe from the stage of gross matter to the appearance of the living world and eventually, the birth of man. Far from being the result of pure hazard, man had to appear in the Universe, (an idea confirmed by the “ anthropic principle “of astrophysics), as an entity connecting microcosm and macrocosm into one Whole. It was human consciousness that practically gave birth to the objective world because, in his absence, there would have been no knowledge and no evolution.

Archetypes, residing in the Collective Unconscious, precede consciousness and therefore, cannot be accessed directly. The only way in which they can reach the mind is through symbolic or abstract images. Archetypes have only a formal determination like in the case of the axis system pre-forming the future shape of a crystal. In other words, they are organizers of images and ideas that only upon reaching consciousness are “filled’ with the content provided by conscious experience. After Jung, archetypes control the entire evolution of psyche from its most primitive amoeba forms up to the human level.

They actually connect the psyche to its extremes: on the one hand to the instinctive, physical nature further merging with the gross matter and, on the other hand to the Spirit or Self. One might say that the entire evolution is ultimately archetypal in nature, i.e. closely governed and controlled by patterns of action that precede consciousness. Their purpose is to enable the Ego, as the centre of consciousness, to gradually assimilate the contents of the Unconscious and thus achieve Wholeness, and become aware of its Identity with the Self. As such, archetypes perform a compensatory function by introducing balance into the psychic system.

These contents, however, are paradoxical and contradictory, impossible to be understood directly by the logical mind. They have to be gradually assimilated by the Ego through archetypes that still preserve their paradoxical nature. Archetypes reach consciousness through images (Divine Child, Sage, Dragon etc.) usually emerging in dreams and myths or through abstract figures (circle, triangle, square etc.) and concepts (numbers etc.) surfacing in mathematical postulates and formulas. Being stored in the Collective Unconscious, they are like a mnemonic deposit of all human experience back through to its

remotest beginnings. As structuring principles of the psyche, they emerge in order to reach consciousness and shock the logical mind with their paradoxical coexistence of good and bad, of light and darkness. For example, the Dragon as a mythical figure, can be a protector, a guide and also a devouring creature. Its two opposite extremes meet because “*unus mundus*” is not a rectangular axis but rather a circle usually symbolized by a serpent eating its own tail (ouroborus). The significance of this archetypal image is the joining of contrasts (“*conjunctio oppositorum*”) through which the two opposing poles of the world – matter and spirit – meet together in an insoluble connection. Ouroborus is essentially the psyche. Being connected to both the physical body and the spirit (Self), the psyche receives impulses both towards instinctive actions and towards knowledge. The entire process is determined by the archetype as a controller of instinctive actions, conscious activities and knowledge at large. The archetype is also defined as a scheme or dynamic pattern of perception and thinking in general. These patterns are also known as sensorimotor schemes such as: Part-Whole, Inside-Outside, Down-Up, Left-Right etc. Being pre-logical in nature, they are metaphorically projected upon abstract domains helping man to conceptualize through thinking.

The sensori-motor schemes are action schemes through which infants construct their understanding of the world by coordinating sensory experiences (seeing, hearing) with motoric actions. For example, round 4-8 month of age, infants develop their coordination between vision and prehension (by intentionally grasping in the in the direction of a desired object), which signifies the birth of habits and dawn of logic. His actions of inclusion, ordering, grouping etc. have an archetypal background because their coordinates are found in the structure and functioning of all systems. These schemes of action gradually assimilate the environment and give birth to the intelligent process of increasing abstraction. They ultimately underlie structures of mental operations. The mind reproduces/constructs the world with the purpose of knowing it better and the result is function of the archetypal disposition of the child. Thus, the material world “borrows” its spatial attributes from the inborn motor schemes of the observer. The human body projects its coordinates to the environment and both eventually fuse into one Whole.

But the ultimate “purpose” of archetypes is to allow the Ego to access the attributes of the Self, thereby reaching full knowledge of the latter. This is equivalent to a fundamental change in the psychic state usually termed Self-Realization. What is the meaning of self realization? The centre of the conscious psyche is the Ego with its functions of coordinating and controlling the conscious contents. In its turn, this is governed by the Self as the centre of the entire Personality. The Ego–Self relationships manifests during all the stages of human evolution and can be represented by the Ego-Self axis. The axis is directly connected to Jung’s concept of Individuation denoting the process through which the person consciously attempts at developing the inborn of his/her psyche to the benefit of totality/wholeness. The exact meaning of this evolution is the conscious relationship with the Self that confers stability to the Ego. The Self, as the highest entity of divine essence, represents the automatic, natural objective of human beings. It is simultaneously abstract and empirical in nature taking the form of a numinous, fascinating experience. As a symbolic image, the Self actively manifests by stimulating man towards order and balance. The archetype of the Self is usually a circle (*mandala*), a model suggesting a protective, integrative space that ensures perfect equilibrium and well-being. On the other hand, the Self needs the Ego as the entity endowed with consciousness and hence, with the capacity of Realization. The Ego-Self axis is a fundamental archetype of the Universe because it has been guiding the entire evolution towards the final achievement of Individuation. It gives direction to all human existence, organizing it in such a way that man should intuitively seek reunion with the Self.

The archetype is nothing but a method of “catching” the subtle energies of the Self. Each and every human act like “getting dressed”, “sleeping”, “working” etc. aims at”

drawing ” the Ego closer to its original source, the Self. What we usually call “habits” are nothing but a set of repetitive actions hiding a vital need of balance, fulfillment and inner peace, an instinct that refers to self-preservation, and self-protection. All every-day acts are, thus, perceived as vital necessities. Their absence would mean annihilation of the human being.

The globe-circle archetype is especially manifest in the social contents of the human psyche in search of his/her union with the Self. The circle/mandala is recognized to be a symbol of Totality and Wholeness, where each and every part is harmoniously integrated and contained inside. The family nucleus of father-mother-child is the first “universe” perceived/created by the infant. With the passing of time, the circumference of the circle enlarges to include “the other”, like friends, colleagues, acquaintances and co-nationals. The Ego is always in the centre while the Self creates the direction of meaning as the circumference. If we were to represent this archetypal figure, it would rather resemble an ever expanding spiral that gradually embraces and incorporates new attributes of the Self.

In this context, it is to be understood that globalization, globality and similar concepts represent a higher stage in the evolution of psyche that now manifests a wider capacity to consciously assimilate new contents of the “globe-circle” archetype. Globalization can be an idea, an act of a communication, a model of behavior or a physical manifestation. It is through these instances that people intuitively tend to represent those unconscious contents that are felt to be needed at this moment for their compensatory function at the psychic level. As long as human psyche is a collective phenomenon and the Unconscious as its “feeding source” is also collective in nature, the present day need towards trespassing the old barriers of separatedness in order to achieve Wholeness appears to be an inborn, automatic and most natural phenomenon. The need always reveals a “gap” which, in this case, can be filled by restoring to consciousness the archetype of the “globe-circle” as the ideal connection with an all-knowledgeable and omnipotent centre occupied by the higher Ego/Self as Repairer, Restorer, Integrator and Protector.

The Ego of our postmodern, “globalist” era is no longer comfortable with the inherited value system. It questions the norms and concepts of the past that now look void and illogical. It deconstructs reality in order to reveal the illusory nature of all phenomena. It looks for new forms, like globalization and integration and yet, it discovers that problems are far from being solved. This moment acts like a warning, namely, that the Ego has reached an impasse. However, this is inherent in the very process of the Ego-Self ascent. The present crisis simply announces that the Ego is in for a “Becoming” out of its stagnant, limited awareness into a stage where it will have accepted and assimilated new contents of the Unconscious. The crisis is ultimately produced by the Self Itself because He is the great Ruler of the Unconscious and the great Challenger. He challenges our Ego to go beyond the limits of the present Knowledge and thereby, come closer to the Self. And how does the Self achieve that? He “injects” the Ego with Its (unconscious) contents that are contradictory, beyond logic and impossible to accept by the ordinary mind. The conscious Ego cannot cope with them and the outcome is fragmentation and confusion that destabilizes personality. In so doing, however, it opens the possibility of re-stabilizing it at a higher level. And this is the job of the Self.

The present-day shifting ideologies of globalization and anti-globalization are rooted in a multitude of physical and mental dimensions such as ethnic, technical, economic, financial, social and cultural. They point to a new condition and to a superior constellation of values and relationships. Practically, the entire present phenomena and their associated discourse and semantics is nothing else than part of the strategy devised by the Self to attract the Ego towards Itself. Here, it should not be forgotten that sociality and transcendence are not

enemies but simultaneous parts of psyche, waiting to be known and integrated, because the Self is nearer to man than anything else.

The imperative lies now not as much in seeking globalization outside human psyche but in looking for it inside. The deepest significance of globalization is Self-Realization. When this process has been achieved at a universal scale, the existing chain of conflicting and often dramatic external events will automatically be corrected and adjusted. It is only then, we might say, that globalization, as a concept not fully understood by the present day humanity, will take care of itself.

References:

Bhartrihari, *The Vakyapadya. Critical texts of Cantos I and II. Summary of Ideas and Notes by K. Raghavan Pillai*, Motilal Banarsidass, 1971.

Giddens, Anthony, *Runaway World – How Globalization is Reshaping our Lives*, Routledge, Taylor and Francis Group Ltd., London, 2002.

Jung, Carl Gustav, *Dreams*, Routledge, 2002 – London.

Jung, Carl Gustav, *The Archetypes and the Collective Unconscious (Collected works, 1991)*, Princeton University Press, 1969.

Steger, B. Manfred, *Ideologies of Globalization*, “*Journal of Political Ideologies*” (Feb. 2005), 10 (8), 11-30, Taylor & Francis Group Ltd.

Urs, Dana Sorana, *Puterea limbajulu*, Ed. Oscar Print, București, 2007.

Seeing is believing ... or is it?

Lect. univ. dr Marius Velică,
Lect. univ. dr Gina Necula
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

“I’ve been looking so long at these pictures of you that I almost believe that they’re real”
The Cure

Résumé : *Dans un monde construit sur un réseau si complexe de relations, qui s’écroulerait sûrement par manque de communication, les stimuli visuels omniprésents sont impossibles à ignorer. Daniela Roventă-Frumușani [1995: 39] affirme : « il faut admettre que notre monde contemporain se situe presque entièrement sous le signe de l’image (qui domine les diverses pratiques sociales comme la publicité, la propagande et le mass-média en général) ». Dans le monde où nous vivons, le discours du journal télévisé a un nouveau statut, radicalement différent de ce qu’il était autrefois : une simple source d’informations est presque devenue une forme de divertissement. Le dernier temps, notamment après le 11 septembre, nombreux sont ceux qui mènent leur vie entre deux émissions du journal télévisé ou deux communiqués de presse. La presse écrite a dû adapter sa manière de présentation sous la pression croissante de la presse audio-visuelle ; ainsi intègre-t-elle l’image (évidemment statique) dans l’inventaire obligatoire du spécialiste du journal télévisé. L’en-tête d’un journal est lui aussi devenu le personnage-clé dans l’économie d’un journal car, dans la plupart des cas, l’attention du passant / lecteur est ainsi attirée (et de façon inévitable modelée du point de vue sémiotique). La recherche analyse les mécanismes qui déterminent le choix d’un en-tête et les significations possibles des éléments qui le composent.*

Mots-clés : *manque de communication, stimuli visuels, passant / lecteur*

1 Preliminaries

In a world built on so intricate relationships that it would undoubtedly crumble without communication, the visual stimuli have become a permanent overwhelming presence impossible to be ignored. Daniela Roventă-Frumușani states in one of her books [1] that “[...] we have to admit that our contemporary world is situated to a considerable extent under the sign of image (which dominates various social practices such as advertising, propaganda, and mass-media in general).” We live in a world where the news discourse has acquired a new status, radically different from what it used to be. From a mere source of daily information, it has almost become a form of entertainment; hence, the new term coined to refer to this new ‘reality’: **infotainment** [2]. Especially for the past two years or so, since September 11, many people have come to live their lives between two news bulletins. The effectiveness of this choice as well as the passive attitude towards news have been extensively dealt with and analysed by many voices in the fields of socio-linguistics and semiotics. For those who still have the taste of reading news instead of accepting it in a pre-digested form, there is always the alternative of buying a newspaper or a magazine. ‘Are these news transmitting vehicles free of subjectivity and partisanship?’ one might rightfully ask. The answer to this question can be only one: ‘Of course not!’ The written media are by no means a more secure and reliable way of getting informed, but the reader has a chance to go back and revisit a particular item of information, he/she can stop and filter whatever that article offers as news. In other words, provided the readers possess an inventory of recognizing and decoding ‘tools’, they might read between and behind the lines of a news report in an attempt to make a personal opinion about a certain event. The newspaper is a form of news communication that presents a display of codes which should provide the receiver with information of the world. The medium itself produces signs that readers can interpret at their leisure without a time constraint, unlike television or radio. This means that the reader can take time to interpret the codes and therefore give the information more scrutiny.

There are many elements in a newspaper or magazine that may bear semiotic relevance: the masthead, the front-page, the photographs (those on the front page as well as those inside), the headlines, the ads, the colours, the fonts, the title of the magazine, the layout, the texture of paper, the language adopted, the content of the articles, the tagline of a magazine, any possible motto of the newspaper or magazine and so on.

2 The analysis

Mastheads come in a dazzling variety of forms, shapes and colours but no matter how different they are, they play several crucial roles in the economy of the newspaper. To a certain extent, they are for the newspaper what the letterhead is for a business letter. As the name suggests, the masthead is situated at the top of the front-page. This is a very privileged position that confers the masthead first-degree priority in the eyes of the reader: as a rule, this is the first aspect that the potential buyers notice when scanning the newspaper rack. With the exception of those readers who are faithful to a particular newspaper (but even this category of readers must have been the ‘victims’ of the same mechanism when they first decided to buy that newspaper), most often than not the decision of buying the newspaper or not depends on the reaction it stirs in their mind and the visual and psychological impact it produces. The masthead establishes the tone and theme of everything else contained in that newspaper.

On the other hand the masthead should be self-sufficient as there is a second level to its synecdochical function: very frequently, lazy or rushing readers take a short look at the masthead and move on. Thus, the masthead (as the front-page for that matter) should have a story to tell, a message to transmit: “This is what I am! If you buy me, this is what you are going to find!” It is, therefore, essential that the masthead fulfil its mission effectively.

In order to do this, the masthead creators make use of several traditional elements such as colours, font (type, style and size), span, position at the top of the page (left, central, right), and some signs of heraldic nature to go with it (drawings, objects, animals, images, etc.). These elements are skilfully combined according to each designer’s ideas, on the one hand, and to the editorial ideology, on the other.

In spite of the diversity resulting from the combination of the elements enumerated above, mastheads could be classified in several overlapping categories:

- coloured vs. non-coloured
- uppercase vs. common case
- casual font vs. pretentious font
- bold style vs. regular style
- with extra elements vs. without extra elements

In order to see how these variables combine and what effect they may have, we have selected a number of mastheads belonging to newspapers from both sides of the Atlantic.

The last two UK newspapers that we shall analyse are among the first most read five newspapers in the country: *The Herald* (see Figure 1) and *The Scotsman* (see Figure 2). Since both of them are Scottish, in the perpetual struggle with the major newspapers in England they represent the same ideology (in spite of the easy-to-guess competition that exists between any two major newspapers). Consequently, the designing work behind the actual building of the mastheads has led to extremely similar results. Both mastheads are situated centrally and at the top of the front-page; blue is present in both mastheads; both are printed in bold, large size letters; both are composed of only two words (to maximize the effect); both titles act synecdochically in relation with the Scottish nation; and, finally, both mastheads make use of a graphic symbol.

Figure 1

In the case of *The Herald*, the reader is faced with a drawing that shows a man (most likely a printer wearing a protection apron) who is pulling vigorously from the handles of an old printing press. The man and the machine are wrapped in some kind of a sash on which it is written “Est. 1783 GLASGOW”. The metaphor is rich with multiple interpretations. It could symbolize the victory of man over the machine, the struggle that lies behind the printed word, it could attempt to make the newspaper look like the bringer of the word, the bearer of wisdom, etc. It is worth mentioning that whatever interpretation we choose, the light that it casts upon the newspaper is always a positive one. As for *The Scotsman*, the decoding is much simpler since the symbol they use is also the national symbol: the thistle. The intention of the editorial staff is clear: the team behind *The Scotsman* wants the paper to be

Figure 2

perceived as the representative of Scotland, in the same way in which the thistle stands for Scotland itself. Another similar feature is the mutual claim of being “Scotland’s National Newspaper”; the fact should be mentioned here that, as far as *The Herald* is concerned, the editors went even further and added some pre-modifiers claiming that we deal with the “best-selling quality” newspaper in the country. Moreover, the colour used to mention this is orange which symbolizes optimism, activity, and vitality.

The differences between the two Scottish newspapers, though little, are still worth interpreting. Thus, the lack of adornments in the case of the capital letters used for the title of **THE SCOTSMAN** might denote honesty and professionalism, while the somehow bulky bold letters in **The Herald** suggest strength and determinacy. In conclusion, one might say that both newspapers ‘convey’ a similar message; they promote the image of strong, reliable, ready-to-fight newspapers (an allusion to the stereotyped image about the Scotsmen’s temper perhaps).

We cross the Atlantic again, for the last time in this section, to analyse six more mastheads. The first two of them are from two New York publications, *The New York Observer* (see Fig. 3 and 4) and *The New York Sun* (see Fig. 5). Both of them display a similar layout, i.e. an image is inserted in the middle of the title, both images make use of the sunrays in the background and both mimic the old air of the newspapers from the 19th

century, probably in an attempt to give more credibility to the newspaper by claiming to have a long tradition and, consequently, experience. However, the similarities stop here and we shall focus now on what distinguishes them and how these features can be relevant from a semiotic perspective.

The title of *The New York Observer* is printed in bold large size black capital letters with the exception of the definite article which is placed at the middle of the page right above the image inserted in front of the word *Observer*. The tallness of the letters is tightly connected to

Figure 3

the height of the skyscrapers that can be guessed in the background of the image. This one shows a man that seems to watch something very carefully while holding a newspaper under his right arm. Because the sample we scanned is rather small, fact which makes the reading of the image rather difficult, we added a second photo (see Fig. 4) presenting the man in larger details hoping that this will help understanding the manner in which the masthead is organized. It is in fact an invitation to subscription in which the man is clearly displayed.

Figure 4

dressed like in 1950s or maybe even earlier. The character has a mysterious air as if concealing something or not wishing to be noticed while 'observing' a certain activity. The newspaper under his arm could be felt as a tool (if not a weapon) useful in his enterprise; hence the message: read our newspaper to have the 'informational' weapons to protect against the avalanche of events taking place around you. The placement of this detective-like individual in the middle of those impressive skyscrapers could be interpreted as (i) either a scene from one of those highly in fashion detective movies in which an apparent insignificant character (with whom the viewer of the movie and, by extension, the reader of the newspaper, identifies) manages to solve all kinds of mysteries and win in the end, or (ii), on a

higher metaphorical level, as an isolated man in a suffocating jungle out of which one can get only if well equipped with efficient survival tools (here, the information available in the newspaper).

In the case of *The New York Sun*, the message seems to be more optimistic. This effect is ensured by the presence of burgundy-red whose significance we have mentioned already (see the analysis of *The Daily Telegraph*, p. 114), on the one hand, and by the rising sun right from the middle of the masthead. The editors have found an interesting manner of suggesting the

Figure 5

special geo-economical status that New York has acquired over the centuries. The two women flanking the sun rising in the background are facing west and east, respectively. The two cardinal points are metaphorically suggested by means of a train pulled by a steam engine towards west (the allusion to the saga of building the transcontinental railway needs no supplementary comments) and by a ship jointly propelled by sails and again a steam engine sailing towards east. One has to admit, though, that the geometry of this arrangement is at least questionable if not illogical. If left means west and right means east, then why is the sun rising in the north? Of course, it is an error of design but, for dramatic purposes, one has to accept that placing a bunch of sunrays springing from the heart of the picture with the name of the city bent at the end of these sunrays manages to send a catchy image after all.

References

- [1] Rovența-Frumușani, D., *Semiotica discursului științific*, Editura Științifică, București, 1995, p. 39.
- [2] Marcheteau, M. et al., *Engleza pentru economie. Business and Economics. Metoda LAROUSSE*, Translation by Daniela Nicolescu, TEORA, București, 2000, p. 75.

¹ See URL: <<http://www.magma.ca/~daoust/colours-meaning.html>>.

Reality: a news-generated product

Lect. univ. dr. Marius Velicã
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Rezumat: Fiind un concept care nu poate fi abordat cu instrumentele unui singur domeniu, termenul "realitate" nu se explică decât printr-o abordare pluridisciplinară atât timp cât recunoaștem faptul că ne aflăm în căutarea unei realități obiective, deși nu reușim decât să subiectivizăm și mai mult realitatea subiectivă în care trăim.

Cuvinte cheie: realitatea subiectivă, realitate obiectivă, discurs mediat

Everywhere we go, everything we do, buy, worry about, every moment we enjoy or hate while watching TV, reading the newspaper, listening to the radio, or browsing the Internet sites is, more or less, connected to what we all have come to call 'news'. Whether we like it or not, we, twenty-first century citizens, feed on news regularly, therefore it would be most interesting to see what exactly we 'digest', under what conditions, and to what result.

Linguists, psychologists, political commentators, or journalists of all ranks have commented on the nature of news, and a great deal of literature has been produced in the last thirty years or so. At the core of all discussions there lies the fact that news is transmitted through a system of signs, both linguistic and non-linguistic, which structures its components according to particular rules and in order to achieve particular goals.

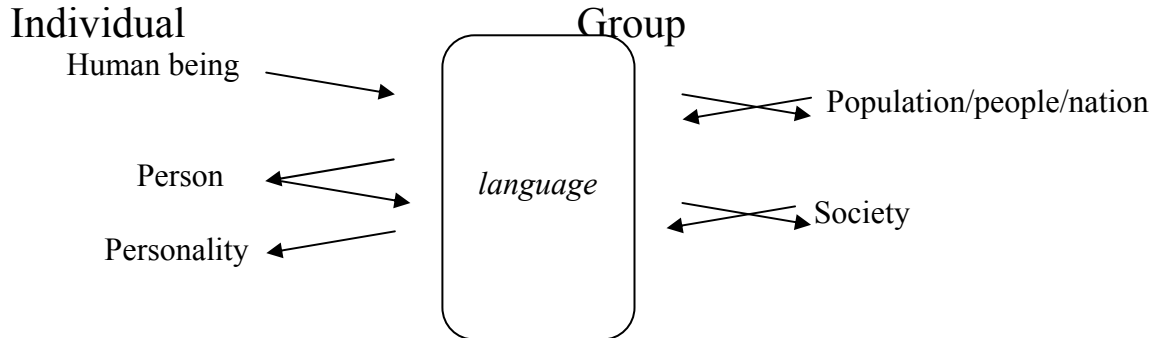
In order to approach this particular system, it would be worthwhile looking upon the differences between the two domains of the so-called 'experienced culture', namely those of *experimented* (or *first hand*) significances, on the one hand, and *mediated* ones, on the other (Hartley, 1999:146). The former are produced while individually interacting at the subjective level, derived mainly from conversations, and eventually mastered with friends, in the family, at school, or at work. All these generate conversational situations where *primary socialization* is acquired and where we start promoting a *subjective reality*. It is this type of reality that organizes and strengthens our self-consciousness in such a manner that the world structured in concentric circles around us loses its relevance the farther it gets from us. *Mediated significances*, on the other hand, are acquired through the experimented ones, and our external world is built on them. Such significances are transmitted through mass media, parents, teachers, etc. In other words, we produce mediated significances in the context in which we produce the experimented ones as well.

In Hartley's opinion (1999:147), we interact with the *objective reality* in the process of *secondary socialization* by means of translating mediated significances into experimented ones. Naturally, news belongs to the domain of mediated significances and it represents one of the fundamental ways through which the external world manages to enter our personal territory. Therefore, whenever the experimented significances contradict the mediated ones, a 'negotiation' takes place after which both may either change or not, in the latter case still preserving their state of contradiction. Also, mediated significances play an important role in the manner we grow to perceive reality.

As seen from above, we internalize the mediated significances in our subjective reality, using them to structure and understand the world around us. Nevertheless, subjective reality is hardly a given fact, and it is influenced by the significances it gets into contact with, and subjective reality represents a product of the interaction between the two types of significances (Hartley, 1999:147). The experimented significances that we build by means of conversation possess the potential conveyed by language, which is a 'social organism', if we may say so. Consequently, our subjectivity itself represents a social phenomenon determined by the types of discourse that we have encountered since birth. Mediated or experimented, they build our individuality through negotiations.

To put it differently, some discourse types seem to work in parallel, producing significances that validate one another, while others intersect and disagree, turning our

individuality into a ‘battle field’. The following is a representation that, in Halliday’s opinion (1978:15), clearly shows that the nature of the individual is not biological but social. Thus, by means of language the human being joins a group, and can be identified as a person; and as such, the individual establishes social relations within the structure of society, where different roles are fulfilled through different discourse types; as a consequence, the personality of the individual is shaped by these roles and types of discourse.

In a society as complex and industrialized as the western one, countless systems of specialized significances or “discourse types” can be identified, but not all of them are considered equally important. For instance, the world of public matters, of politics and every day events seems to enjoy a greater prestige than the somehow private universe of domestic life, of interpersonal relations, of sexuality or feelings. As far as this phenomenon of selection is concerned, it seems that there is a social process at work in which certain facets of our general culture “matter” more than others. News is one of the most important factors responsible for this process. The institution of news enjoys a privileged rank in the hierarchy of our cultural values, and it represents a social and cultural institution among many others, sharing the same broad characteristics. Generally speaking, news has three roles: a political, an economic and a social one (Hartley, 1999:18) and its main purpose is that of acting as a “watch dog” paying attention to everything that moves in our yard and letting us, the masters, know if something important happens. Still, somebody has “to watch the watch dog” since, otherwise, we would not have any independent confirmation of the accuracy of certain statements that sound so natural and credible in the news. This type of discourse comprises words and images, which makes it a specific sub-system within language and, in order to understand it, we need to learn its language codes and conventions, taking into account the fact that we perceive and interpret the world we live in using terms partially derived from the inventory that news familiarizes us with. News is a type of discourse articulated/structured/modulated by the larger discourse of television, which, in its turn, is dependent on the general system of language, both by its elements (the signs) and by its rules and conventions (the codes). In other words, news represents a discourse produced by a general system of signs and related to a social structure. Therefore, news is written in a creative and active manner – it does not simply “reflect” the linguistic, social or historic determinants, but it works upon them. It transforms the raw material into a recognizable product we accept as familiar.

If we look up the definitions of ‘news’, this is what we find:

news [nju:z; nu:z] *pl.n.* (used with a sing. verb). **1.a.** Information about recent events or happenings, especially as reported by newspapers, periodicals, radio, or television. **b.** A presentation of such information, as in a newspaper or on a newscast. [Middle English *newes*, new things, tidings, pl. of *newe*, new thing, new. See NEW.]

WORD HISTORY: If you take the first letters of the directions North, East, West, and South, it is true that you have the letters of the word *news*, but it is not true that you have the etymology of *news*, contrary to what has often been thought. The history of the word is much less clever than this and not at all unexpected. *News* is simply the plural of the

noun *new*, which we use, for example, in the adage “Out with the old, in with the new.” The first recorded user of this plural to mean “tidings” may have been James I of Scotland; a work possibly written by him around 1437 contains the words “Awak . . . I bring The [thee] newis [news] glad.” It is pleasant to see that the first news was good. However, his descendant James I of England is the first person recorded (1616) to have said “No newis is better than evill newis,” or as we would put it, “No news is good news.”

(The American Heritage Electronic Dictionary)

According to this definition, news is not the event itself but rather a ‘report’ or a ‘presentation’ of the event. The discourse turns into a meaningful story, the same way as *parole* is made out of the elements of *langue*. As in the case of *parole*, news is made out of words but not only. Therefore, we need a concept larger than language, which should be able to refer to meanings, in order to understand the “fabric” of news. News discourse is made out of signs combined by means of codes and this discourse is used to talk about reality but, speaking from a semiotic perspective, ‘reality’ is a mind-generated concept. Natural and social world does not consist of objects, forces or events, independent of the observer, with intrinsic identities and characteristics. Adopting this viewpoint, it becomes obvious that reality consists not in objects but in relations and, if we are made out of relations that we preserve in orderly systems from the closest one, socially speaking, such as family, school, neighborhood, friends, to the more general ones – social class, language, culture, generation, it results that these relations exist only as long as they are kept active and continuously generated. Such a perspective might help us understand to which extent the ‘nature of reality’ is a result, an effect of language, and not a source of understanding reality for us. To put it differently, the world is “realized” (in both meanings of the word: made real and understood as such) through language. From the angle of this ‘realization’ process, news discourse has two major determinants:

- (i) the language (the system of signs) in which it is encoded and
- (ii) the social forces that determine the way in which its messages are produced and ‘read’.

We cannot define news as an autonomous system of signs, independent of the conventions and characteristics specific to language but there are certain features specific to news discourse that differ from those characterizing spoken language. The combination between general and specific features gives news significance. It is not the reported event that determines the shape, content, significance or ‘truth’ of a piece of news, but the news that determines the significance of the event: it results from the features of the system of signs and from the context in which it is generated and received. Neither news, nor language is a transparent window towards the world, but rather conventional representations of it. News does not show us the world as it is but it rather offers us a map of the world and, as any other map, it is an abstraction, suggesting way by means of which various and contradictory phenomena could be artificially categorized, classified and differentiate. The meanings we give to a map depend on the way we use that map. The way news ‘maps’ the world and establishes its meaning for us depends heavily on the nature of the various signs employed by the news discourse.

What determines the value of any sign is not the degree to which it suits the pre-existent entity or concept (of thinking or of nature) since the signs themselves define what is and what is not a concept. Their value is determined entirely by their relations with the rest of the signs in the system. The principle is valid in the case of news, too. Let us take for instance an announcement which may frequently appear in the evening news bulletins: “Today, terrorists attacked Beirut again”. Clearly, the sign ‘terrorist’ is not determined by any intrinsic features of the persons referred to. The significances this word can generate in this context do not depend on the external referent, but on the position this sign takes in a ‘natural’ social

selection of signs governed and combined according to certain rules conventionally accepted. We shall not insist here upon the rules of phonemic combination but upon the fact that, as a full sign, 'terrorist' differs from other signs that might have been selected instead: 'soldier', 'freedom fighter', 'volunteer' or 'gunman'. There is a hidden motivation for the choice of this sign and it is connected to the permanent struggle of the news people to create a certain significance for a certain event. Once chosen, the sign 'terrorist' leaves enough room for discussions, since its interpretation will depend on the ideological perspective of the reader or viewer upon the conflict. The significance of 'terrorists' derives not from the actions or identities of those called like this, since they may hypothetically match any of the alternatives above mentioned, but from the relation between the sign 'terrorist' and other signs. As long as there is a unanimous acceptance of the value of 'terrorist', the possibility of approval is excluded. Thus, even if grammatically correct, it is practically impossible to say 'Terrorists peacefully demonstrated' or 'terrorists freed...' It would seem more appropriate to combine this sign with 'hostages', 'invasion' or 'occupation' than with 'freedom'. Apparently, the option of combining or not the sign 'terrorist' with the sign 'freed' is linguistic when, in fact, it is ideological, the two signs belonging to two adverse social types of discourse. The negative connotation of this sign is not linguistically motivated since there is no intrinsic feature to justify it. It is a matter of how one uses the sign's potential of significance. This potential can be accentuated or directed towards a certain type of significance that depends on the speaker and the context of utterance. Thus, signs become 'a battle field', and the social forces representing opposite interests fight by means of various discourse types. One of the elements involved in this fight for the 'right' significance is the addressee of the discourse, since the significance is the product of a mutually oriented interaction. Any verbal interaction is an active negotiation between the emitter and the receiver, an active transformation of the raw material in a product with a certain significance.

A distinct type of interaction is to be found in the case of TV news, in the discourse of which simultaneous signifiers combine to either modify or strengthen their significances. A poll has been conducted among average viewers of TV news bulletins (citizens of Galati) in order to examine the manner in which significances are built in the viewer; as a result, their views on news understanding and reliability are as following:

Question:

1. Do you watch news bulletins?	Yes	No	Sometimes	Rarely	In case of an important event
	43%	5%	26%	15%	11%

2. What channels do you watch?	Nation wide	Local stations	International
	80%	27%	20%
	Public	Private	
	58%	73%	

3. What do you expect to find in a news bulletin?	Internal events	External events	Weather forecast	Sports	Miscellaneous
	87%	21%	15%	10%	5%

4. Is there a difference between facts and the news reporting them?	No 38%	Yes 23%	Never thought of 30%	Do not care 9%
---	------------------	-------------------	--------------------------------	--------------------------

5. Can you give examples of counterfeited news?	FNI 53%	Strikes 13%	Turkish-Romanian Bank 15%	Romanian revolution 12%	Others 7%
---	-------------------	-----------------------	-------------------------------------	-----------------------------------	---------------------

Mention should be made of the fact that the poll presented above does not mention any television station explicitly, as the aim is to analyse the audience's perception of the news phenomenon, and not the professionalism and credibility of certain TV stations, Romanian or others. As far as percentages are concerned, there were many who admitted watching several TV stations, be they nationwide, local or international, both public and private (Question no. 2), therefore the percentages are not contrasted to a sum total of 100. The same resulted from interviewing about assumptions (Question no.3), many subjects offering complex answers, as they were looking for one, two, more or all categories in question. The poll was conducted on May 13, 2001, before noon, in a shopping area. As it is not a highly specialized poll, the interviewer (people seem to prefer females) chose 100 persons, 56 women and 44 men, aged 18 – 70, of all social status and even some representatives of the local minorities. Since 23% of the interviewees admitted the difference between facts and the news reporting them, the next step in our research was to analyse the manner in which these facts were structured and offered the public within 15 h of TV broadcasting (from 9 a.m. to 12 p.m.). Four TV channels were chosen on May, the 14th, conventionally labelled as **A**, **B**, **C** and **D** in our study, as the subject of the study is not a particular TV station, but the structures that are employed.

If we are to discuss the type of these verbal and non-verbal signs, they could be structured under the following headings:

- non-verbal structures, represented by the news presenter, the news reporter /correspondent / commentator, the material filmed, and
- verbal structures, which resemble a genuine dialogue, and belong to the news presenter, the correspondent or the commentator; regardless of the person who actually utters the words, they function only in relation to the news covered and the significances are conditioned by the larger context in which the item is located (Hartley, 1999:115-6).

Applying Hartley's classification to the case in point, non-verbal structures have been analysed and the following conclusions have been drawn:

- **A** has 2 presenters (male and female) while **B** and **C** have only one (female); on the other hand, **D** uses only the voice of the presenter (male and female alternatively), directing the viewer's attention on images offered at the same time with the presentation. A variety of this strategy would be the 'No Comment' news flashes, whose aim seems to be reaching total impartiality, inviting the viewer to reach personal conclusions.
- The correspondents are usually introduced at the beginning of their intervention, then their commentary unfolds the story while images (live or recorded) are supposed to support it. It is worth mentioning the fact that many of these images tend to be violent and dynamic. In addition, the correspondent's pitch and rhythm of speaking vary according to the nature of the event reported.

Verbal structures seem to be divided in two subclasses: 1. dialogues (between the presenters and between the presenters and the correspondents or guests); 2. the 'monologue'

of the presenter(s). While the former could have the function of creating the image of people working in a team for the benefit of the viewer, the latter is the most interesting to analyse, referring to the news itself.

Thus, all four televisions presented approximately the same events although their order, broadcasting time and manner of reporting were different. **A** and **C** started their bulletin expanding on marches of protest regarding the FNI matter, while **B** introduced this news second to information about police arresting several ex-managers of FPS subsidiaries. Unlike them, **D** opened the bulletin with details about the elections in Italy, graphics about the main parties and leaders involved and percentages representing exit polls. Also, the rank of the news stories to follow in **A**, **B**, **C** and **D**, were ordered and reported differently, this leading to the conclusion that some pieces of news were considered more important than others. Supposing the viewer chooses one TV channel only, he/she will rank events starting from the viewpoint and hierarchy in which they are presented. The more channels, the more chances for the viewer to approach a particular piece of news in all its complexity, from various perspectives and, thus, to develop a well rounded perception of what has really happened.

Taking into account the various features of these structures, can we still assume that **the fact** is the same thing as **the news covering the fact**? The question is worth answering as, after the analyses presented above, the viewer has every chance to use significances that may well not send to the referent, namely, the fact or event reported as news. Thus, the same event can be exploited so differently in various news bulletins that the end - products seem to report different events.

References

A. Books cited:

- Halliday, M.A.K. 1978. *Language as Social Semiotics*, London: Arnold
Hartley, J. 1999. *Discursul știrilor*, Iași: Polirom
American Heritage Electronic Dictionary 1992, Third Edition, Version 3.5,
by Houghton Mifflin Company

B. Books consulted:

- Mencher, M. 1991. *News Reporting and Writing*, Fifth Edition, Stan Stoga (ed.). Dubuque, IA, USA: Wm. C. Brown Publishers
Van Cuilenburg, J. J., Scholten, O. and Noomen, G. W. 1998. *Știința comunicării*, București: HUMANITAS
McQuail, D. 1999. *Comunicarea*, Iași: Institutul European
Wierzbicki, P. 1996. *Structura minciunii*, București: NEMIRA

Recenzii

La féminité chez elle. Une étude du féminin comme producteur et produit de la littérature et de la traduction

Prof. dr. Simona Antofi
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Le livre intitulé **Teatru cu voce de femeie – două piese de Gianina Cărbunariu și Laila Ripoll**, /**Teatro con voz de mujer – dos piezas de Gianina Cărbunariu y Laila Ripoll**, édition bilingue par Cătălina Iliescu Gheorghiu, paru à la Fondation Culturelle “Camil Petrescu”, aux éditions Cheiros, București en 2008, propose au lecteur passionné par le théâtre un dialogue interculturel très profitable. Les deux pièces – la première, appartenant à une femme-dramaturge et metteur en scène roumaine, Gianina Cărbunariu, est traduite en espagnol, et la seconde, appartenant à une femme-dramaturge espagnole, Laila Ripoll, est traduite en roumain – portent un dialogue – intertextuel et avec le public des deux pays – à plusieurs niveaux. Au niveau spatial d’abord – car la distance qui sépare la Roumanie et l’Espagne représente l’intervalle entre la limite d’Est et celle d’Ouest du territoire peuplé par de gens qui parlent des langues d’origine latine. Au niveau temporel par la suite – car l’action de la première pièce se situe dans l’actualité d’après la révolution de 1989, marquée par tous les signes d’une transition violente, qui attaque continuellement l’individu par le langage, les images et les médias à fonction persuasive. A l’aide du masque de la régression temporelle dans une époque ancienne, la seconde pièce récupère l’éternel féminin illustré par quatre hypostases de la femme socialement humiliée, rongée par des désirs refoulés et qui devient, finalement, criminelle. Du point de vue idéologique, le village de la pièce de Laila Ripoll et l’espace citadin où la technologie règne, chez Gianina Cărbunariu, sont profondément marqués par l’attitude misogyne, les entraves sociales et morales qui dirigent le comportement des femmes et peuvent ainsi contaminer les mâles et, somme toute, le monde entier.

Le fondement scientifique rigoureux s’ajoute à un double travail de traduction qui se déroule à partir de la personnalité créatrice de chaque femme – dramaturge, des particularités formelles et thématiques de l’écriture, en tenant compte aussi du contexte social, politique et culturel qui a déterminé et a conditionné le double processus de création.

La mise en scène d’une pièce de théâtre exige, on le sait bien, un deuxième niveau de traduction. Premièrement, « le traducteur imagine la mise en scène de la pièce à traduire, et puis il en réécrit le texte dans la langue cible – notre traduction ». [1] C’est pourquoi l’étude scientifique qui accompagne la traduction vise surtout le langage, les éléments d’argot, les aspects non-conventionnels de celui-ci, l’invasion des anglicismes dans l’espace virtuel de la langue roumaine, les expressions idiomatiques. S’y ajoutent les deux dimensions spécifiques du discours théâtral – les conventions scéniques, les relations intertextuelles et les relations

inter-systémiques dont le transfert dans la langue cible a nécessité un travail difficile. Il s'agit du dialogue intertextuel et – on pourrait dire – métatextuel aussi – de la pièce de Gianina Cărbunariu avec des poésies-manifestes appartenant à un jeune poète de la génération postrévolutionnaire, Marius Ianuș, aussi que des références culturelles (séquences de la vie quotidienne, films et programmes de télévision, réclames) et des noms propres (anthroponymes, noms de restaurants et des produits spécifiques à l'espace culturel roumain) qui devaient être traduits et adaptés aux particularités de perception et d'assimilation de l'espace culturel espagnol.

En ce qui concerne la pièce de Laila Ripoll, l'étude intitulée « **Rolul elementelor culturale în construcția umorului. Resurse folclorice și religioase în textul dramatic al Lailei Ripoll - Le rôle des éléments culturels dans la construction de l'humour. Ressources folkloriques et religieuses présentes dans le texte dramatique de Laila Ripoll** – notre traduction », élaborée par Roxana Mihaela Antochi, analyse les particularités de structure et de signification des personnages féminins en mettant l'accent, naturellement, sur la force individualisatrice du langage. *Nazaria sau melanjul comic – Nazaria ou le mélange comique* – notre traduction, *Daria, frustrarea pseudoreligioasă - Daria, ou la frustration pseudo-religieuse* – notre traduction, *Aurora/Aurori, încifrarea versificată – Aurora/Aurori, la codification versifiée* – notre traduction sont les titres qui synthétisent la modalité principale de construction, le caractère et la portée idéologique de chaque personnage.

Soutenu par la double démarche de traduction, à partir des sources bibliographiques spécialisées et par la mise en évidence rigoureusement exacte des stratégies utilisées au niveau de l'écriture, le livre publié sous la direction de Cătălina Iliescu Gheorghiu remplit un espace vide et propose une solution de (re)harmoniser le monde par la magie (in)traductible de la fiction littéraire.

Notes

[1] Fernández Rodríguez Áurea, El modelo de traducción y el traductor del discurso teatral, în F. Lafarga și R. Dengler (ed.), Teatro y traducción, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 1995, *Apud* Cătălina Iliescu Gheorghiu, Temp(o)us fugit..., dar nu și pentru Gianina Cărbunariu. Studiu despre traducerea în limba spaniolă a piesei Stop the tempo!, în Teatru cu voce de femeie – două piese de Gianina Cărbunariu și Laila Ripoll, /Teatro con voz de mujer – dos piezas de Gianina Cărbunariu y Laila Ripoll, Fundația Culturală "Camil Petrescu", prin Ed. Cheiros, București, 2008, p. 25

Ionel Apostolatu, Gina Necula, *Limba română contemporană. Morfologia* (ediția a II-a revizuită și adăugită), Editura Europlus, Galați, 2009, 323p.

Asist. univ. drd. Oana Magdalena Cenac
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Lucrarea *Limba română contemporană. Morfologia*, apărută în 2009 la editura gălățeană Europlus, se dorește a fi, în primul rând, un suport de curs, dar și un util instrument de lucru cu studentul în cadrul orelor de seminar, având și un pronunțat caracter aplicativ.

Autorii își propun și reușesc să îmbine teoreticul cu practicul, fapt evident mai ales în capitolele care analizează problemele specifice fiecărei părți de vorbire în parte.

Volumul este alcătuit din 15 capitole precedate de o *Introducere* în care, încă de la început, cei doi autori își motivează demersul științific: „*Editarea volumului Limba română contemporană. Morfologia a fost determinată de apariția, în 2005, a noii Gramatici a Academiei*”.

Efortul elaborării acestui volum se dovedește cu atât mai util, cu cât autorii reușesc să adapteze informația științifică din noua *GALR* (care nu este o gramatică de tip școlar, ci un tratat academic de înaltă ținută științifică) și să o aducă la nivelul de înțelegere al tânărului de pe băncile facultății și nu numai.

Structural, cele 15 capitole sunt organizate astfel:

Capitolul I, intitulat *Nivelul morfologic în organizarea limbii*, este structurat în 4 subcapitole care își propun să reactualizeze o serie de concepte pe care studentul le dobândește în cadrul cursului de *Lingvistică generală*, anume acelea de: limba - sistem de semne; funcțiile limbii; noțiunea de „stratificare”; planurile vorbirii; cuvântul, enunțul. Se ajunge astfel la nivelul morfologic care constituie și obiectul de analiză al volumului de față și care împreună cu nivelul sintactic formează sistemul gramatical al limbii române. Fărăndoială că autorii nu puteau omite să nu evidențieze strict domeniul de interes al morfologiei, definirea și accepțiile termenului.

Capitolul al-II lea, intitulat *Cuvântul*, pornește de la definirea noțiunii de *cuvânt* și totodată evidențiază, punctual, neajunsurile definițiilor termenului. În plus, autorii fac o trecere în revistă a criteriilor de clasificare a noțiunii de *cuvânt*.

Capitolul al III-lea, *Morfemul*, face o scurtă prezentare a noțiunii pornind de la cea mai veche definiție care a fost propusă termenului și care aparține lui I.N.Baudouin de Courtenay, pentru care *morfemul* este „o secvență fonică minimală dotată cu sens”.

Făcând carieră în lingvistica structuralistă, termenul de *morfem* apare cu trei accepții diferite:

- cea mai răspândită este aceea conform căreia morfemul este „o unitate minimală de expresie dotată cu semnificație”;

- o altă accepție a termenului aparține școlii daneze de glosematică (L.Hjelmslev) pentru care morfemul este o unitate de conținut gramatical; aceste unități de conținut, numite *plesemanteme* se împart, în funcție de natura semnificației, în *morfeme* (unități de conținut gramatical) și *semanteme* (unități de conținut lexical);

- a treia accepție este o restrângere a celei dintâi și definește morfemul ca fiind „o unitate minimală de expresie dotată cu sens gramatical”. Spre deosebire de prima accepțiune a termenului, cea de-a treia consideră morfeme doar pe cele „gramaticale” care se opun lexemelor.

Același capitol III acordă un spațiu generos alomorfelor și, nu în ultimul rând, clasificării morfemelor, funcție de diferite criterii. În final, un alt aspect dezbătut este problema structurii morfematice a cuvântului.

Capitolul IV, intitulat *Flexiunea*, încearcă să familiarizeze studentul cu tipurile de flexiune (sintetică, analitică, supletivă și mixtă) și cu aspectele care caracterizează flexiunea nominală și cea verbală din limba română.

Capitolul V își propune să analizeze problema categoriilor gramaticale, pornind de la conceptul de „categorie gramaticală”, clasificarea acestora și descrierea fiecăreia dintre ele: genul, numărul, cazul, persoana, comparația, determinarea, modul, timpul, diateza.

Începând cu capitolul al VI-lea, sunt analizate pe larg părțile de vorbire, atât cele flexibile cât și cele neflexibile. La sfârșitul fiecărui capitol, autorii, probând astfel latura aplicativă a lucrării, inserează un calup de aplicații și teste grilă cu adresabilitate directă pe student care, prin rezolvarea acestora, își va putea fixa mai bine cunoștințele teoretice.

Nu putem încheia fără a face unele comentarii în legătură cu bibliografia utilizată și care reușește să acopere o paletă vastă de lucrări de referință din gramatica românească.

Lucrarea celor doi profesori se constituie într-o lectură complexă, o carte care se adresează unui public larg alcătuit în mare parte din filologi (incluzând aici elevi, studenți, masteranzi, profesori din învățământul preuniversitar) dar și din toți aceia care și-au făcut o vocație din a scrie și a vorbi corect limba română.

„Mélanges francophones”. Actes de la conférence annuelle à l’occasion des Journées de la francophonie: Formes textuelles de la communication – de la production à la réception, Galati, Galati University Press, N°4 (vol. III: 1,2), 2009

**Conf. dr. Sofia Dima
Université „Dunărea de Jos”, Galați**

„Mélanges francophones” est la revue du Centre de Recherches en Théorie et Pratique du Discours de l’Université „Dunărea de Jos” de Galați, Roumanie. Le 3e et le 4e numéros de cette revue réunissent, en deux volumes, les Actes de la Conférence annuelle, « Journées de la francophonie », organisée cette fois-ci autour du thème *Formes textuelles de la communication : de la production à la réception*.

À une année de l’édition précédente, la parution de ces deux numéros constitue un événement dans la recherche académique francophone. S’inscrivant dans une thématique très vaste, se réclamant de la dimension lexicale et / ou sémantico-pragmatique du texte, les deux volumes regroupent les interventions des chercheurs émanant de plusieurs centres universitaires de Roumanie et d’ailleurs (Algérie, Cameroun, Congo, Côte d’Ivoire, France, Italie, Jordanie, Mauritanie, République de Moldavie, Slovénie, Tunisie, Ukraine).

Signalons le fait que ces deux numéros des « *Mélanges francophones* » s’avèrent être plus consistants non pas seulement du point de vue quantitatif mais aussi du point de vue qualitatif. Les travaux retenus en vue de la publication ont été attentivement sélectionnés pour satisfaire aux exigences du volume : travaux dotés de réflexions et capables de remise en cause. Le personnel académique faisant partie du Comité scientifique de cette publication en est d’ailleurs une garantie.

Les recherches publiées sont très variées. Dessinant une multiplicité de perspectives, le texte littéraire est vu sous divers angles. La représentation sociale que le texte littéraire construit (Logbo Armand Blede) ; l’institution littéraire (au Congo) et le processus de consécration des œuvres (Emmanuel Kayembe Kabemba) ; le courant littéraire dans lequel il s’inscrit et qu’il définit d’une certaine façon (Onorica Tofan) ; le mélange des genres (Tatiana-Ana Fluieraru) ; les effets stylistiques auxquels il donne naissance (Dmytro Techystiak) ; sa réception critique (Mirela Drăgoi, Daniela Șorcaru) ; son auteur dévoilant son identité ou ses masques existentiels (Ana-Elena Costandache), son imagination et ses chimères (Monica Iancu) ; la fictionnalité de son auteur (Doinița Milea, Simona Antofi) ; son Lecteur Modèle (capable de se construire un Auteur Modèle, dans le cas du roman policier à énigme – Fabienne Soldini) ; ses mécanismes de production vus comme un exercice de thérapie narrative (Gabriela Iuliana Colipcă) ; la construction stéréotypique de ses images et de ses représentations (Onorina Grecu), sa discontinuité énonciative (Nacer Berbaoui) sont autant de fins poursuivies par les auteurs cités.

Un peu moins convaincante reste l’ancienne explication de texte qui continue à être utilisée comme méthode d’investigation (Mirela Gheorghe, Angélique Gigan). L’analyse traditionnelle peut, en échange, devenir intéressante par une interprétation insolite des vieux motifs (Matei Damian) ou quand la narratologie et la littérature comparée viennent parler de la relecture des grands mythes littéraires (Alina Crihană). La théorie de la lecture, elle aussi, ouvre de nouvelles perspectives lorsque l’interaction Lecteur-Auteur devient une communication à caractère phatique (Gina Necula) ou lorsque le lipogramme est une convention tant pour l’écriture que pour la lecture (Roxana-Veronica Udrescu). L’étude interdisciplinaire, à son tour, n’est pas à la portée de tout le monde surtout quand il s’agit de mettre en miroir la littérature et les mathématiques – plus particulièrement la théorie des fractals (Nicoleta Ifrim).

Les auteurs ne sont évidemment pas mus par les mêmes sujets de recherche. Le domaine philosophique donne l’occasion à nos chercheurs d’apporter de nouveaux éclairages

sur la doctrine heideggerienne ou sur les interprétations archétypales de Cioran (Elena Prus, Antoine Kouakou). À côté, un article portant sur la chanson française de la première moitié du XXe siècle pourrait passer pour dérisoire, mais l'approche méthodique et documentée de Laurențiu Bălă démontre l'utilité de ce type d'analyse capable de faire une radiographie socio-culturelle de toute une époque.

À l'intérêt évident d'enseigner une matière que l'on met en œuvre quotidiennement s'adjoint aussi celui de l'enrichissement de ces réflexions par les cas étudiés. Comme l'on a pu observer, un nombre important d'interventions ont touché le domaine didactique qui s'occupe tant de la réception que de la production de diverses formes textuelles. Le texte, qu'il soit scientifique ou purement didactique, pose un problème d'assimilation intéressant dès qu'il est considéré comme support dans le processus d'enseignement-apprentissage, surtout en contexte plurilingue où les TICE viennent conforter les apprenants les aidant à co-construire les connaissances scientifiques en français (Denis Legros, Ben Ismail Ben Dorsaf Romdhane, Fatima Benaïcha, Naval Boudechiche, Yamina Bounouara, Emilien Duvelson, François Sawadogo).

L'effet du contexte linguistique et pluriculturel sur les stratégies de traitement des informations est aussi un sujet de recherche porteur d'expériences d'enseignement et d'apprentissage dans le contexte plurilingue de l'Algérie (Fatima Zohra Benaïcha, Denis Legros).

Le nouveau rôle de l'enseignant de langue (Aziyadé Bekhoucha-Khadraoui), l'acquisition des textes sur objectifs spécifiques toujours en contexte plurilingue (Nawal Boudechiche, Denis Legros), le niveau des connaissances en langue française et les modalités de traitement de l'information dans le même contexte (Mounia Sebane, Denis Legros) et le discours procédural en FOS (Angelica Vâlcu) sont des sujets qui ont montré à quel point l'exploitation didactique du texte peut être une méthode et un procédé à la fois.

Le bilinguisme en didactique des langues donne aussi lieu à des considérations qui conduisent vers l'idée de partenariat linguistique plutôt que vers l'idée de coexistence ou de concurrence (Mohamed Ould Cheikh).

Des recherches à portée plus générale dans le domaine de la didactique du FLE ont visé l'enseignement du texte littéraire (Constanța Coatu), le métalangage en classe de langue (Cristina Obae), le discours ludique (Iulia Hotnog), les activités d'expression orale (Simona-Aida Manolache) ainsi que les interférences linguistiques que subissent les étudiants français qui apprennent le roumain (Ludmila Braniște, Gina Nimigean).

Pour une fine analyse ethnographique et pragmatique à la fois, Valeriu Bălțeanu fait une incursion dans le texte magique populaire. La magie s'avère d'ailleurs également explorable dans le texte de science-fiction car les auteurs du genre incluent souvent des phénomènes surnaturels dans leurs paradigmes scientifiques (Petru Iamandi).

Les textes de la presse écrite donnent lieu à des études sur les instances médiatiques obligées à porter des masques pour faire passer leur message (Florinela Comănescu). Les propriétés directives et cohésives de l'éditorial (Eugenia Alaman), les stratégies adoptées par le journaliste pour construire le sens dans les commentaires de presse (Luminița Roșca), les mécanismes argumentatifs des discours éditoriaux (Oana Botezatu), l'évolution du français de la presse officielle dans le contexte ethnolinguistique togolais (Nataša Raschi), la force de la presse d'influencer l'audience (Gabriela Dima) sont autant de prétextes d'analyse intéressante tant pour la production que pour la réception. Procédant à une investigation pénétrante du phénomène d'objectivité de l'expression dans la presse, Mariana Neagu met en cause l'idée de la soi-disante impartialité de l'auteur surtout lorsque celui-ci élargit à tort les défauts d'une identité ethnique à tout un peuple. Dans cet article, comme dans celui de Valentina Pricopie, on discute des procédés de la mise en discours de l'Autre.

Les mécanismes publicitaires dévoilent dans la structure de leurs produits des connexions étroites avec diverses formules de Discours Répété reprises tel quel ou de façon déviée (Luminița Hoarță Căraușu) ou bien avec des formes variées d'intertextes (Mihaela Cârnu).

La dématérialisation du texte au travers les moyens de mise en texte / discours fournis par l'Internet (le T'chat) a également été abordée en marge des communications (Mohamed Alkhatib). Si les effets bénéfiques de ce processus de communication ne sont pas négligeables, selon l'auteur de l'article, ces créations sont géniales mais paradoxales car elles cachent aussi des défauts d'orthographe légitimant ainsi les fautes de grammaire.

Les enjeux linguistiques qui sous-tendent la problématique de ce numéro de revue ont été évoqués à de nombreuses reprises notamment dans les articles relatifs à l'emploi des formes verbales imperfectives à valeur performative dans des situations fortement marquées par l'hierarchie sociale slovène (Igor Zagar), aux particularités lexico-grammaticales des locutions françaises (Felicia Banu) ou aux adjectifs et adverbes d'intensité et de modalisation (Elena Croitoru).

Apparemment sans aucun rapport avec le texte, une méthode d'interprétation du langage non-verbal comme la synergologie pourrait apporter d'autres perspectives sur ses espaces de non-dit (Ludmila Lazăr). La vision diachronique du roumain dévoile des éléments concrets de l'influence française qu'elle a subie surtout dans le domaine des connecteurs syntaxiques tellement nécessaires à la mise en texte (Doina Marta Bejan).

Moins que l'identité géographique des auteurs, la mise en question de la circulation de leurs œuvres par les traductions permet de compléter le tableau de la réception des formes textuelles (Oana Magdalena Cenac).

Analysant et systématisant les données stylistiques du texte d'autres articles apportent des éléments pertinents sur le mécanisme et la structure des antithèses (Ana Guțu), sur les collocations (Antoanela Marta Dumitrașcu) ainsi que sur le français des écrivains camerounais (Sandrine Désirée Ngono Enama).

Investissant de nouveaux champs de recherche, certains auteurs ont orienté leurs travaux vers la théorie de l'argumentation (Virginia Lucatelli, Anca Găță), la pragma-dialectique et la théorie de l'évidentialité avec une focalisation particulière sur les indicateurs de l'évidentialité (Alina Ganea, Gabriela Scripnic).

Les enjeux socio-culturels du texte ont engendré eux aussi des recherches intéressantes sur le nationalisme irlandais et la dynamique de ce modèle identitaire (Ioana Mohor-Ivan), les stéréotypes de la construction identitaire canadienne (Carman Andrei) ou bien les tentations de la culture française dans l'espace public de la République de Moldavie (Valentina Enachi).

Pour conclure, nous dirons que nous sommes en présence d'un ensemble d'articles sous-tendus par une solide base théorique dans tous les domaines visés qui ouvrent des voies enrichissantes aussi bien à la recherche qu'à l'enseignement et la réflexion sur le texte et sur le langage

À quelques exceptions près, les hypothèses préalables sont démontrées ; les démarches explicatives impliquent la prise en charge critique des acquis historiques, de nature théorique et pratique, élaborées antérieurement ; les applications sont pertinentes ; la pensée théorisante est bien argumentée et, dans bien des cas, elle donne à réfléchir. Ces deux volumes conduisent de nouveau au constat de la prégnance du texte qui peut toujours être réamorcé de tous les points de vue.

REZUMATE / ABSTRACTS / RÉSUMÉS

Aspecte premoderne ale „etnicității” în viziunea cronicarilor români

Asist. univ. drd Carmen ALEXANDRACHE
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Rezumat: Dacă acceptăm că *etnicitatea* se definește printr-un ansamblu de trăsături ce caracterizează o etnie, atunci avem datoria să identificăm în primul rând momentele care contribuie la conturarea și afirmarea acestei etnii, evident prin deosebirea ei de alte elemente etnice. Astfel suntem tentați să urmărim evoluția conceptualizării sale, prin surprinderea și prezentarea calităților sale deținătorii, așa cum se reflectă ele în gândirea timpului.

De aceea, considerăm că trebuie să începem cu recitirea operelor cronicarilor români, având ca direcție de cercetare formele de percepție și exprimare a ideii de patrie și popor (în sens distinctiv). În cazul secolelor XVI-XVIII, în literatura veche românească, etnicitatea se exprimă prin conștientizarea propriului trecut, prin formarea sentimentului de apartenență la comunitatea afirmată politic și cultural, prin interiorizarea rolului sinelui în această comunitate, prin acceptarea responsabilității personale, prin evidențierea unor gesturi, obiceiuri, atitudini specifice românilor, a unor tradiții legate de diferite momente ale vieții, trăite în cadrul societății românești.

Pornind de la aceste considerații ne afirmăm în direcția susținerii faptului că etnicitatea, din perspectiva operelor cronicarilor români, se exprimă prin ipostaze variate, fiind de altfel rezultate ale alterității și ale eforturilor de cunoaștere și generalizare. Printre aceste ipostaze de manifestare, regăsim următoarele: istorism, tradiție, cotidian, atitudine în fața morții și a vieții, etc.

Exemplificările noastre, respectând și criteriul cronologic, vor conduce la formularea unor constatări privind nuanțarea conceptului odată cu evoluția în timp a societății.

Toate acestea reprezentări ale etnicității vor fi reuate în polemici și dispute publicistice, atunci când căutările critice ale cărturarilor secolului al XIX-lea încercau să găsească calea modernizării societății românești, oferindu-se ca dilemă ce trebuie rezolvată: alternativa dintre conservarea tradiției, ori sincronizarea cu cultura europeană (ca o încurajare a afirmării modernității românești, sau ca o preluare de forme și valori).

Littérature et idéologie du parti dans la presse roumaine des années '60

Profesor gr. I Marian ANTOFI
Școala Gimnazială Nr. 22 „Dimitrie Cantemir”, Galați

Résumé: En tant que journal représentatif pour l'époque communiste entière, « Scântea » a promu, pendant les années 60, la doctrine politique du Parti Communiste, que tous les gens devaient mettre en pratique. Les opinions des écrivains et des critiques littéraires enrôlés parmi les activistes du parti, fermement exprimées, soutiennent l'idéologie et le projet utopique de la république communiste à venir. En ruinant la littérature – subordonnée à la politique officielle – les idées que le journal porte mettent entre parenthèses l'autonomie de l'esthétique ou tentent de l'anuler.

Santa Cetate – Ion Heliade Rădulescu sau despre (in)actualitatea ideologiei socialismului utopic

Prof. dr. Simona ANTOFI
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: Being a well-known Romantic personality, Ion Heliade Rădulescu builds up utopian universes reflecting the main cultural, social and political ideas of his epoch but never to become practical due to their over-complex construction. In his attempt to adapt Hugo's pattern of *The Legend of Centuries* (“*Legenda secolelor*”), Heliade creates a large poem entitled *Anatolida* which is meant to re-write the main cosmogonic moments in a personal view. From an ideological perspective, his work is highly eclectic. Thus, in *Anatolida*, the Christian themes turned into a personal view are doubled by the pre-Christian elements and contemporary socio-political theories. The last fragment, the utopian *Santa Cetate*, becomes the ideal social solution and the climax of human evolution, showing how the holy and the profane coexist on the same ontological level due to the Socialist utopian drive and how the universal peace conquers world, making the Good the absolute principle of existence.

Mărci culturale în comunicarea nonverbală

Lect. dr. Ionel APOSTOLATU
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Rezumat: Lucrarea pune problema marcării culturale a comunicării nonverbale. Chiar dacă o serie de elemente ale codurilor nonverbale se caracterizează prin universalitate (de exemplu semnalele transmise prin mimică), nu este mai puțin adevărat că diferitele culturi pot alege să exprime aceleași conținuturi (sentimente, emoții, nevoi) în moduri diferite. Aceste variații fac obiectul de interes al comunicării interculturale nonverbale. Practic, cele mai multe forme ale comunicării nonverbale nu pot fi interpretate decât în interiorul granițelor culturii în care se produc. Globalizarea a făcut din comunicarea interculturală un fapt inevitabil. Comunicarea interculturală implică mult mai mult decât înțelegerea normelor unui grup, ea presupune cunoașterea, tolerarea și acceptarea fără prejudecăți a diferențelor culturale, ca și asumarea propriei identități comportamentale, fapt ce asigură integrarea în cadrul unei comunități și instituie punțile necesare pentru o mai bună comunicare între indivizi aparținând unor culturi diferite. Acest lucru este valabil și în ceea ce privește codurile nonverbale, a căror importanță în ansamblul procesului de comunicare a fost demonstrată științific.

The Use of Double Negatives in Advertising

Asist. drd Rodica-Cristina APOSTOLATU
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Negation is a language mechanism that is used quite frequently in advertising. Double negative ads are highly novel because the format is unexpected and incongruent. Their contrastive nature, beginning with extremely negative imagery which is later disassociated from the brand of interest, is attention-grabbing. In fact, the exaggerated negative imagery may serve as a reference point to which the brand of interest is later compared to, which would create a large contrast effect and make the brand of interest seem far superior. Our paper analyzes the effectiveness of double negative ads relative to positive ads with respect to brand impressions, attitudes and memory.*

Les alliés et les ennemis de la communication: les stéréotypes

Lect. dr. Ioana-Paula ARMĂȘAR
Universitatea „Transilvania”, Brașov

Résumé: *Dans le contexte actuel technologique et informationnel, la compréhension des modalités par lesquelles les gens filtrent la réalité quotidienne par des stéréotypes s'avère une exigence objective. Appliquer des pensées rigides, répétitives dans la perception sociale, dans l'élaboration des interférences ou dans la formation des impressions a comme conséquence l'inefficacité en communication par l'induction de la confusion, des interprétations erronées et dissonantes du point de vue affectif cognitif par rapport au contexte relationnel. L'inertie des stéréotypes constitue l'ennemi invisible des relations interhumaines. Se manifestant à toute occasion et partout, les stéréotypes se mettent en évidence de nos jours d'une manière de plus en plus agressive. Le processus de catégorisation des stéréotypes peut être du à une économie cognitive pour stimuler la capacité des gens de stocker et de gérer des informations multiples, doublée par la tendance de rapidité. En tant que phénomène complexe, déterminé par de nombreux facteurs, l'action des stéréotypes assure, jusqu'à un certain point, les degrés de confort et de sécurité dans la compréhension des choses et une certaine adaptation à la réalité perçue, ainsi que dans les significations attribuées à la réalité représentée à un moment donné. D'une perspective plus large, leur cristallisation et utilisation en excès sont destructurantes dans la relation avec la réalité personnelle et collective. Le réflexe de la langue de bois - prédéterminé idéologiquement et fortement cultivé dans le communisme - n'est pas disparu, mais il s'est réinventé dans une nouvelle langue de bois, de la transition, version qui cultive aussi un discours vidé de contenu et stérile dans le plan de la pensée. La nouvelle langue de bois a beaucoup de la routine même au niveau de certaines institutions publiques. La Roumanie s'est transformée dans un pays mêlé, où la circulation des thèmes culturels et les transferts idéologiques interculturels exultent, tout cela en entrant sous l'incidence du même champ sémantique du stéréotype: automatisme, cliché, pattern, convention, idées reçues, standardisation, paradigme, mythe, kitsch. L'ouvrage présent met en balance les alliés et les ennemis de la communication, vus sous l'action des divers stéréotypes, par des méthodes de la réception littéraire, le comparatisme et la psycho-sociologie.*

Les effets de subjectivité induits par le discours idéologique sectaire

PhD candidate Mary ARTHUR
Université de Nice-Sophia Antipolis, France

Résumé: *Depuis Althusser, nous savons que tout discours (idéologique ou non) produit ou induit un effet de subjectivité. Encore faut-il préciser la nature de ses effets. Partant d'une conception du discours héritée des « structuralistes » français, le rapport du sujet avec le discours idéologique est interrogée à l'aune du discours sectaire. Si par discours, l'on entend la disposition et l'articulation dans le champ social de signifiants en tant que cet agencement structure le rapport entre les individus et donc détermine un lien social, alors l'étude des idéologies sectaires nous renseigne non seulement sur la modalité qui s'y déploie de vivre ensemble mais aussi sur les effets sur le sujet que ces idéologies induisent. C'est en suivant l'enseignement de Lacan sur le « discours du capitaliste » (1969-70, 1972) et au moyen d'une approche clinique – c'est-à-dire auprès de chaque sujet dans sa singularité – que l'on saura rendre compte des effets du discours idéologique sectaire sur le sujet contemporain. Il s'agit donc de se mettre à l'école du sujet, adepte d'une secte, pour comprendre les solutions singulières qu'il met en œuvre pour habiter un discours pourtant désubjectivant. En particulier, nous relevons une dé-dialectisation de l'énonciation religieuse : effondrement des « grands récits » de l'émancipation (Lyotard, 1979) au profit de petits récits efficaces et univoques qui n'opèrent pas tant une aliénation du sujet de l'inconscient à l'idéologie que sa forclusion (Verwerfung freudienne), son aphanisis au profit d'un Moi in-dividuel. Par ailleurs, le langage n'échappe pas à cette violence symbolique et sa fonction poétique est évirée (forclusion de la fonction phallique) au profit d'un « babil de jouissance » (Barthes, 1973). La pression qui porte sur le vocabulaire (néologismes, nouvelles définitions, holophrases) au sein du discours idéologique sectaire n'est donc pas non plus sans effet sur le sujet qui habite le langage et emprunte à l'Autre les signifiants qui composeront le tissu dans lequel se déploiera sa structure subjective (névrotique, psychotique ou perverse). En dernière analyse, l'idéologie opère discursivement la forclusion de l'« homo dialecticus » (Foucault), façon de se prévenir de la dimension révolutionnaire du sujet de l'inconscient (Sauret, 2008).*

Virgil Tănase – between Self-Identity and Political Exile

Asist. drd Iuliana BARNA
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The political censorship during the communist era in Romania, triggers off the so-called exile. The Romanian writers, who, choosing not to obey the political regime, tilting toward a literature of reality, aesthetic, transparent and open, and giving up not only the hermeticism of the words, but also the hiding of the truth, are forced to choose the painful path of alienation. For some, the journey to another realm proves to be a one way road into nothingness. Romanian writer and playwright, Virgil Tanase, strongly denies the notion of exile and even more, in his foster country, that is France, he will never ask for political exile. He only lives through his art, he perceives the entire world through Romanian senses, indentifying himself only through his own beautifully crafted creation.*

**Elements of Communist Ideology in the Novel
“The Queen of Streets” By Gabriela Melinescu**

**Drd Laura BĂDĂRĂU-VLAICU
Școala doctorală, Universitatea din București**

Rezumat: *Acțiunea se petrece într-un București comunist în care Președintele își construiește mitul conducătorului prin ruperea prezentului proletar de trecutul corupt al boierimii și înființarea societății civice. Această societate presupune acte grotești ale Președintelui (scris cu majusculă) care se consideră întruparea divinității. Dorința lui de a rămâne în memoria statului său chiar și după ce va muri este privită cu umor negru: „Deși era în viață, Președintele voia să-și asigure nemurirea, să intre în memoria secolelor. Se gândea că, după moartea lui, succesorii vor face totul pentru a fi uitat. Știa foarte bine acest lucru. Și el îl denigrase și făcuse să dispară din amintirea oamenilor urmele Președintelui de dinaintea lui. De aceea, se hotărâse să-și creeze mitul încă de pe când trăia, să glorifice clasa muncitoare cât timp era stăpânul absolut. Dacă se întâmpla într-o zi să trebuiască să moară, lucru care i se părea totuși inevitabil, cel care va veni după el i-ar distrage opera. Dar, datorită a tot ce făcuse și continua să facă ca să-și făurească gloria, putea fi sigur că va rămâne întotdeauna ceva din domnia lui. De aceea avusese o idee genială. Să-și împăieze poporul. Cine putea distruge memoria unui popor devotat Președintelui său?” Consecința acestei dorințe se concretizează într-un “Muzeu al Lucrătorilor Neobosiți”, loc în care poporul credincios conducerii va fi împăiat și expus pentru ca generațiile următoare să se închine trecutului luminos. Deși muzeul de carton nu este sortit eternității fiind distrus în urma unui incendiu, Președintele nu renunță la planurile sale de a rămâne în memoria colectivă și demolează un cartier select al Bucureștiului pentru a construi “marele centru de dezvoltare civică”, Casa Poporului, clădire impozantă care arată orgoliul conducerii.*

Lexique et idéologie: le marquage social du mots

**Lect. dr. Valeriu BĂLTEANU
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

Résumé: *Notre ouvrage concerne la recherche du lexique roumain dans la presse philologique; ou va analyser de divers aspects concernant le marquage social des mots et la manière dont il était aperçu pendant la période communiste.*

**Black Humour Idiosyncrasies in Cătălin Mihuleac’s
In Our Country the Pig and the Fir Tree Are Brothers**

**Asist. drd Iulia Veronica BELDIMAN
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

Abstract: Cătălin Mihuleac is widely known in Romania as a journalist, author of different articles and lampoons published in various periodicals from Iași and from all over the country. *In Our Country the Pig and the Fir Tree Are Brothers* is a sketch in which black humour and satire combine wonderfully in a unique way, characteristic to Cătălin Mihuleac. Mihuleac’s satire is not bitter and vexing, like that of Swift, thus his black humour is mild and waggish. If the main purpose of most satires is to invite the reader to laugh at a particular human vice or folly, in order to provoke us to consider an important moral alternative, Cătălin Mihuleac manages to change this trend. His black humour is mild, witty, surprising and delightful. Paradoxically, there is nothing bitter and noxious in his black humour. The essence of his satire does not reside in the complexity of the moral message coming across but in the skilful style the writer chooses. The present paper aims at being a stylistic approach to Mihuleac’s *In Our Country the Pig and the Fir Tree Are Brothers*. It is meant to prove that, besides being a great satirist, Cătălin Mihuleac’s idiosyncrasy makes him a pioneer of black humour in Romania

The Construction of Social Identity

**Lect. dr Cristina-Corina BENȚEA
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

Abstract: *The social identity is a complex and resourcefull research domain which have benefited from a large number of conceptual, methodological and experimental studies. The goal of this publication is to present some of the significant scientific contributions concerning the development of the social identity, as a part of the self concept of person. Are discussed and analyzed the significances of the social identity concept related to self identity concept and presented the main perspectives of approach and the explanatory psychosocial theories regards the mechanisms of construction of the social identity.*

Keywords: *self concept, self identity, social identity, in-group, out-group, interpersonal relationships, social context.*

Transnational Nabokov: Romanian Appropriations

**Conf. dr. Ruxanda BONTILĂ
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

Abstract: *If we agree, and we do, that every piece of writing is in essence a testament (Derrida), then readers, present at its reading, willingly compete in discovering what the writer bestows on each of them. This becomes more conspicuous in the many transnational appropriations of those writers that entered the collective unconscious. The three Romanian appropriations of Nabokov we propose to discuss in the present paper (Catalina Buzoianu’s stage adaptation “Lolita”, 2002; Mihai Zamfir’s novel Fetita/ The Little Girl, 2003; Mircea Cartarescu’s short-story “Nabokov in Brasov”, 2005) are just such examples of the ways in which a great writer’s works shuttle between cultural and aesthetic positions. Our general claim is that these appropriations are benign inasmuch as they double-code our understanding of the present in the way they make aesthetics meet ethics through history and politics. The Romanian Nabokov, not unlike the original one, addresses unsettling questions relating to temporal and historical change, cultural globalization, fluidity, ambivalence, and undecidability.*

**Silence, a New Narrative Discourse in the Age of Globalization:
Jeanette Winterson's Fiction**

**Asist. drd Ileana BOTESCU-SIRETEANU
Universitatea „Transilvania”, Braşov**

Abstract: *The present paper aims at demonstrating that in this age of globalization, which has rendered discourse problematic and utterly clichéd, the contemporary writer faces a new challenge: that of rendering private experience through a language that would be meaningful and that would, at the same time, still preserve its artistic appeal. In this context, the fiction of contemporary British writer Jeanette Winterson is 'rooted in silence' (Winterson 169), a narrative technique which she uses extensively in order to figure her twice problematic identity: being a woman and a lesbian. Narratorial silence is achieved through various textual devices meant to obliterate the referentiality of language and render the unique character of experience. Thus, the present paper aims at demonstrating that, even in this age where uniformity has thrived, artistic innovation and individuality is still possible. Winterson's fiction is an exercise in voicing the ineffable character of identity through narrative discourse.*

**Responding to the Workplace Globalization by Advocating
the Teaching of Soft Skills in Tertiary Education**

**Lect. dr. Yolanda-Mirela CATELLY
Universitatea Politehnica din Bucureşti**

Abstract: *The contemporary period is characterized by the undeniable influence of the globalization phenomenon at various levels of human endeavour, which has reshaped the workplace skills array. Responding to the workplace globalization trend, tertiary education students, the future employees in a globally oriented environment, seek to develop a new range of both hard, but mainly soft skills, in order to be better equipped to perform successfully in an enlarged multinational environment. It has therefore become crucial for the higher education to ensure individuals a high level of proficiency in such skills, which are critical to their future careers. Still, there are universities in our country that grant disproportionate priority to the professional competence development, on the grounds that it is the main criterion in deciding upon success in one's professional career today, while we are advocating that, beside the necessary professional knowledge, it is the soft skills that matter at the workplace nowadays, making an applicant more eligible, thus distinguishing them from the other ones with the same/equivalent professional qualification. There is a tendency in our globalized market, as the literature shows, that the demand for hard skills will decrease in relationship to the demand for soft skills, as hard skills can be outsourced more easily, while the soft skills gap requires more intense effort to bridge. In order to ensure the mobility of the workforce and the chance to perform optimally in multinationals, our tertiary education system must be reshaped in order to deliver new skills, able to provide support to the learners who will be trying to explore career prospects of a more globally oriented type. The soft skills we should include in the tertiary education curriculum widely range from language and communication abilities, through personal development and managerial one and up to cultural sensitivity and work ethics. It should be our purpose as trainers to form a generation that should be very confident in operating in a global environment. This study makes reference to the author's experience in designing a CLIL type of English for Scientific and Technical Communication course for the Bucharest Polytechnic engineering students and wishes to extend it to the delivery of further soft skills modular courses in the described educational context. We do hope that this could be conducive to generating many transferable skills and an improvement to the human capital dynamics in order to attain success in a truly global context.*

Ipostaze ale globalizării culturale: postmodernismul

Drd Anca CAZACU

Şcoala doctorală, Universitatea „Ştefan cel Mare”, Suceava

Résumé: *La postmodernité reflète les conséquences de la globalisation comme phénomène, idéologie ou stratégies. La littérature postmoderne est caractérisée de l'éclectisme de la postmodernité en général. Elle soulève des questions fondamentales en ce qui concerne sa nature particulière. Interrogative, auto-référencielle et réflexive, la littérature postmoderne restructure le discours critique. Malgré son éclectisme, elle utilise une série des conventions structurelles qui lui donnent la cohésion.*

Une lecture critique de la figure du lecteur

Asist. drd Anca CĂLIN

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galaţi

Résumé: *Notre étude se propose de traiter et de décrire la figure du lecteur chez Maurice Blanchot, telle qu'elle apparaît dans L'espace littéraire. Dans sa recherche, Maurice Blanchot voit le lecteur comme le seul qui fait l'effort de produire un livre. Par son acte de lecture, le lecteur donne un sens particulier à l'œuvre. Il réussit à faire apparaître un livre par sa lecture parce qu'il s'approprie le texte qu'il découvre jusqu'à le transformer. Cela signifie que le livre commence à exister dès l'instant où, tout en lisant, le lecteur fabrique, par son espace de lecture, un autre livre. C'est le lecteur qui construit le livre qu'il lit. En réalité, le lecteur est engagé dans une lutte profonde avec l'auteur parce que toute lecture annule l'auteur pour que l'œuvre devienne elle-même.*

**Limbajul puterii politice în societatea românească premodernă –
secolul al XVII-lea**

**Cercetător științific I, dr. Ileana CĂZAN
Institutul de Istorie „N. Iorga”, Bucureşti
Asist. univ. drd Carmen ALEXANDRACHE
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galaţi**

Rezumat: *Obținerea, păstrarea și recunoașterea de către ceilalți a puterii politice necesită deopotrivă eforturi susținute, recurgerea la mijloace variate de supunere și impunere a recunoașterii superiorității. Pentru societatea medievală însă, acestea capătă și o dimensiune religioasă, alături de cea diplomatică, respectiv cotidiană. Toate acestea se observă și în*

societatea românească extracarpatică premodernă, asupra căreia ne vom opri atenția, mai ales pentru perioada secolelor XVII-XVIII. Având ca puncte de reper raporturile interstatale, relațiile Stat-Biserică, precum și relațiile din cadrul comunității românești, am observat că puterea politică (reprezentată de domn și mari familii boierești) recurge frecvent la tradiție, la formule lingvistice discursive, dar și la imagini, la gesturi, atitudini, obiecte care comunică tot atât de bine puterea. Acestea au devenit și direcții de observare și exemplificare în vederea analizării atât a limbajului verbal uzitat în contextul exprimării puterii politice, cât și a limbajului nonverbal, cu efecte de durată în memoria colectivă. Exprimarea puterii în timpul românesc premodern avea ca intenții următoarele: legitimarea dreptului la exercitarea puterii, derutarea și descurajarea adversarilor, asigurarea adeziunii sociale, subordonarea și influențarea celor cu care se intra în contact, câștigarea „numelui bun” și a nemuririi, a pomenirii între cei vii, distingerea de ceilalți mulți și apropierea de cei „aleși” (în sens religios, dar și în cel figurativ, ca urmare a racordării la moda timpului, la elitismul european). De aceea, palierul nostru de abordare va fi cel literar, cel diplomatic, cel artistic, cel al vieții cotidiene și al mentalității colective. Intenția noastră era să evidențiem câteva direcții de analiză, să surprindem mai multe perspective asupra problemei propuse, care, desigur trebuie dezvoltată într-un discurs mult mai amplu, mai nuanțat și documentat istoric.

Discursul politic actual: între mobilitatea contextuală și ambiguitatea sensului

Asist. drd Oana CENAC

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Rezumat: Analizat în raport cu principiile riguroase care caracterizează terminologia științifică, lexicul politic actual apare ca un tip de terminologie aflat în formare și caracterizat, pe de o parte, ca fiind un cod deschis, iar pe de altă parte, prin mobilitate contextuală, de la care derivă, ca efect imediat, ambiguitatea sensului. Lucrarea de față va încerca să surprindă relația existentă între clișeu și inovația lexicală în discursul politic actual precum și reflectarea acestuia în presa scrisă din România.

Die Globalisierung und die europäische Presse

Lect. dr. Mihaela CÎRNU

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Zusammenfassung: Im Kontext von Globalisierung, staatlichem Wandel und Denationalisierung erfahren Mehrebenenpolitiken in den Internationalen Beziehungen eine wachsende Bedeutung. Dabei wird in verschiedenen Politikfeldern beobachtet, wie Ressourcen, Aufgaben und Legitimation von der nationalstaatlichen auf die sub- sowie auf die supranationale Ebenen verlagert werden und analysiert, ob und wie Mehrebenenstrukturen neue Formen des Regierens befördern bzw. behindern. Die mit der Globalisierung einhergehende Diffusion von kulturellen Praktiken, Formen des Ausdrucks und Ideen führt zu einer sogenannten Hyperkulturalität. Im Zuge der Globalisierung lösen sich die kulturellen Ausdrucksformen (Bilder, Klänge, Vorstellungen, Symbole, Rituale, Presse etc.) von ihrem ursprünglichen Ort und zirkulieren im „globalen Hyperraum“.

La tentation de la recouverte de soi ou les aspects particuliers de l'intimité dans le journal intime

Drd. Irina CONDURARIU

Școala doctorală, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Résumé: Cette étude propose une analyse théorique du concept de l'intimité mis en relation avec les instances narratives qui organise ce type de discours. En fait, on part de la prémisse que l'intimité doit être perçue comme une condition essentielle de l'homme moderne, autour de laquelle se développe une manière spécifique de vivre où on devient conscient de son intériorité, et on prouve que cette perception intime de l'existence qui déclenche une sorte de crise identitaire devient le contexte approprié pour écrire le journal intime. Ainsi, analysée dans la sphère intégrative de la modernité, on a révélé quelques aspects essentiels pour définir le concept de l'intimité, mise en discussion avec des points de repère spécifiques pour la poétique si fragile de l'écriture intime. Les points de vue théoriques qu'on a formulés peuvent être considérés des précieuses idées dans une argumentation qui veut soutenir la valeur littéraire du journal intime, vu comme un projet moderne de reconstruction identitaire dans un personnage littéraire.

Global Warming, Global Financial Crisis, Global Political Authority. What about the Religion?

Lect. dr. Ion CORDONEANU

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: Considering the globalisation process, we observe that the religious phenomenon has a major importance and a great share into configuration of the structures and of the relations between the institutional actors and global marketing brand in the beginning of XXIst century. In this paper I want to project a short analysis of the relation that is engaged, at global level, the religious discourse and the manner it interferes with the sphere of business, politics or economics, and the interrogation which accompanies this analysis regarding the public reflection about the role of religion and its statement on issues like economic or financial crisis, the necessity of global political authority or the global warming phenomenon. More than that, I will try to answer the question if religion is in the position to support the dialog outside of his essence, as instance which assumes the global agenda of humanity and what is his special justification to involve, as discourse and participation, in these major current non-religious themes.

Littérature nationale vs littératures occidentales à l'époque de 1848

Asist. drd Ana-Elena COSTANDACHE

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Résumé: *La modernité et la modernisation de l'univers littéraire roumain ont été en directe liaison avec le romantisme occidental au XIXe siècle. La conscience esthétique nationale s'est révélée comme l'une des cultures débutantes, sans avoir une doctrine littéraire bien formée. Le manque des manifestations artistiques et de la tradition littéraire qui assurent une telle continuité - tout cela a provoqué des réactions nouvelles.*

Repérant les modèles multiples et divers venant de l'Ouest (le prestige du romantisme français par exemple), les écrivains de la génération de 1848 se sont montrés réceptifs à tout ce qui était nouveau dans l'esthétique, avec quelques hésitations (naturelles) des plus sceptiques. Ainsi, par la démarche présente nous proposons une analyse de la dynamique et de la diversité des types d'écritures de cette époque-là qui ont contribué à la formation de la conscience esthétique roumaine

L'imaginaire de l'intégration européenne dans les articles-programme de la presse culturelle roumaine du XIXe siècle

Lect. dr. Alina CRIHANĂ

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Résumé : *Dès le début du XIXe siècle, dans les milieux culturels roumains se manifeste l'intérêt pour la synchronisation avec la grande culture européenne. Les personnalités qui animent les premières publications en langue roumaine construisent, dans les articles-programme dont le but fondamental est de justifier la nécessité d'une presse nationale, tout un édifice argumentatif qui fait surgir l'image d'une Europe illuminée, utopie encyclopédique ayant le « foyer » dans la France des Lumières, l'espace culturel qui avait « fourni », d'ailleurs, aux intellectuels roumains, les premiers journaux circulant dans les pays roumains dans le siècle antérieur. Comme l'avait souligné Adrian Marino (Pour l'Europe, 1995), dans les premières décennies du siècle, avant 1848, les idéaux illuministes ont interféré avec ceux romantiques: « notre participation culturelle-littéraire à l'Europe se consolide et devient maintenant dominante ». Après 1848, lorsque « Europe » devient aussi un modèle politico-idéologique, et qu'au « pôle » français s'ajoute le modèle allemand, la culture roumaine entière, telle que les principales publications le reflètent, a une orientation et un contenu absolument européen, malgré les tendances critiques qui s'opposent aux emprunts occidentaux dans l'absence d'un « fond » national adéquat.*

Crime in Mexico – A Report from “The Economist”, 2003

Asist. drd Matei DAMIAN

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The paper to follow is strongly based on a report that appeared in The Economist, volume 367, number 8330, June 28th – July 4th 2003, the Special 160th Anniversary Issue, pages 59-60. The report is entitled Wakey wakey! and deals with crime in Mexico, as the situation appeared about 7-8 years ago. The Mexican government then wanted a total reform of the country's creaking criminal-justice system, as the Mexican's faith in this institution was reported to be so low, that "about four-fifths of victims do not even bother to report the crime"!*

Globalization and Romanian Labour Migration Seen from the Perspective of the Written Press Analysis

Conf. dr. Gabriela DIMA

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Rezumat: *Analiza presei scrise reprezentate de ziarul național „Cotidianul” și „Adevărul” în perioada 2007-2009 cu referire la fenomenul migraționist din România relevă aspecte importante legate de portretul „căpșunarului” român, al românului emigrant, rezultat direct al aderării României la Uniunea Europeană și implicit al globalizării.*

Cercetarea efectuată în perioada amintită este centrată pe trei coordonate: social-ideologică, instituțională și culturală, considerate atât din prisma țării de origine, cât și a țării de destinație. Discursul mediatic este analizat stereotipic, cu evidențierea elementelor de intertextualitate.

Le reflet de l'idéologie courtoise dans la littérature arthurienne

Lect. dr. Mirela DRĂGOI

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Résumé: *La littérature arthurienne exprime, dans son ensemble, des contenus liés à l'éthique courtoise et à une représentation idéale du monde féodal et des chevaliers de la Table Ronde. Ce vaste répertoire de textes extrêmement disparates est le résultat d'une symbiose réalisée entre le substrat légendaire offert par la littérature celtique médiévale et les éléments historiques fixés entre 800-1155 par les chroniqueurs Geoffroy de Monmouth, Guillaume de Malmesbury et Wace. La notion de « cortezia » désigne toutes les qualités spirituelles et physiques qui caractérisent les gens de cour, dont les plus importantes sont la prouesse, la fidélité, l'élégance, la politesse, la générosité et l'art de parler.*

Aliniere europeană și derută terminologică autohtonă

Prof. dr. Stelian DUMISTRĂCEL

Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași

Rezumat: *Lista de nume cuprinsă în Codul Ocupațiilor din România (cca 3700 de termeni!), repetat revizuită și completată în urma recomandărilor Consiliului European (1995, 2010), ilustrează deruta în care se află pragmaticienii români contemporani nu numai în ceea ce privește adoptarea și adaptarea termenilor internaționali (cazul întrebunțării, ca atare și în sintagme, a engl. officer, dar și a altor anglicisme) sau a creațiilor pe teren românesc pornind de la lexeme vechi sau de la baze neologice (cf. denumiri de profesii de tipul aburitor, aglomeratorist, față de imobilator scândurele pentru creioane), ci și în ceea ce privește preluarea, în limbajul juridico-administrativ, a unor regionalisme, în asociere cu*

neologismele (cf. ciontolitor tranșator carne). Între altele, deruta se plasează și la nivelul confuziei dintre conceptele „meserie, ocupație” și „funcție, demnitate” (în lista respectivă figurează termeni ca decan și prodecan, dar și cardinal, mitropolit, patriarh, sau președintele Academiei Române). În aceste condiții, este greu de crezut că diversele relații în cadrul Uniunii (de tipul echivalărilor și recunoașterilor reciproce) vor avea de câștigat datorită simplei codificări atașate unor denumiri improprii sau imprecise, dacă nu chiar aberante.

The Ideological Discourse in Constructing the Feminine Character: The First Years of Communism in Romania

Drd Alexandrina-Ana DURAC

Scoala doctorală, Universitatea din București

Abstract: *The study is based on the analysis of the way the feminine character is constructed under the pressure of the ideology during the first decade of the communist regime in Romania. Such literary investigation proves its necessity, firstly, in order to reflect upon the profile of the socialist realism – the only method to artistically (and “durably”) create in the period, put in theory by and through the almighty Party. Therefore, in a literature subservient to the political system, the writer’s capacity to incorporate the ideology in his work is, by means of political authority, the only accepted measure of talent and success, disregarding, when not vehemently condemning, the autonomy of the aesthetic. The configuration of the feminine character in such a literature is characterized by the absence of the concept of “difference”; paradoxically, the same symptom is presented by the masculine character, fact which tends to be ignored in an analysis on the feminine literary figure, much to the detriment of the approach. Throughout our study we shall try to discover the consequences of this “creative” process, mainly defined by its power to annihilate the genre...both feminine and masculine. While considering the importance of the „difference” in constructing the literary character, some references to the feminist discourse seemed to be impossible to overlook, as they can become quite significant in a discussion on a controversial femininity. However, the emphasis remains on the fictional product of literature, even if, most of the times, in order to have a better view of the traits the character displays, a glance at the fiction the social and political ideology manufactures in a totalitarian system is required. We’ve considered that a study of what represents, primarily, an ideological concept – the communist woman –, only apparently dislocated from the semantic impulses of the revolutionary “new man” promoted by the communist doctrine, is justified not only by its brutal rupture with the feminine model of the inter-war literature, but also by the propagandistic mechanism it triggers through a discourse with feminist echoes, but with trenchant political ends. Initially constructed in the terms of manicheism („the bourgeois woman” vs. “the communist woman”), the literary discourse will alter after Stalin’s death. As a fortunate consequence, we discover a feminine character trying to recover its complexity, meaning its femininity itself, even if barely recognizable under the thick and effortlessly cursive layers of ideological phrases. Thus, re-evaluating some of the representative works of the period („Cântecul uzinei” by Cella Serghi, „Ana Roșculeț” by Marin Preda, „Ana Nucului” by Remus Luca, „Cronică de familie” by Petru Dumitriu, „A doua moarte a lui Anton Vrăbie” by Nicolae Țic, etc.) we shall attempt to analyze the phenomenon created by the literary reflection (or “duplication”) of the ideology. Under this aspect we shall begin by relating the woman to the wide social and political context, then gradually narrowing the area of analysis by describing the feminine character within the closed social circle (the family, the working place), in order to end our study by drawing out a draft for (an)/a (im)possible intimacy.*

Usage et fonction des verbes d’apparence dans le discours argumentatif

Lect. dr. Alina Elena GANEA

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Résumé: *Le discours argumentatif se sert de diverses techniques en vue de répondre à son impératif, celui d’emporter la persuasion de son auditoire. Cette communication analyse les effets argumentatifs de l’emploi des verbes d’apparence tels paraître, sembler dans l’argumentation tenant pour prémisses leur polysémie fonctionnelle pragmatique qui les réclame en tant qu’indicateurs évidentiels, inférentiel, citationnel ou perceptif selon le contexte. Dans ce contexte, à partir de l’analyse de corpus, cette étude compte fournir les caractéristiques d’usage de ces verbes d’apparence en vue de mettre en évidence leur fonction évidentielle spécifique et les stratégies argumentatives qu’ils accomplissent.*

Corelația dintre limbă și putere în Republica Moldova

Prof. dr. Ana GUȚU

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Abstract: *This paper is about the correlation between language and power from political, economic, social and cultural point of view at the societal level in general and in the Moldavian society in particular. Due to the original approach, the comprehension of which is facilitated by graphs, the author could prove the pertinence of the stretchiness between language and power at different levels: politics, economics, society, culture. The existing imbalance between the position of Roumanian language and Russian language in the Republic of Moldova, and the real status of Roumanian in Moldavian society, emphasizes the role of the linguists in the definition of linguistic policy in the state.*

Cinematografia europeană de după căderea Zidului Berlinului, între o identitate europeană globală și una națională

Conf. dr. Petru IAMANDI

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Rezumat: *Promovarea unei noi identități europene care să păstreze identitățile naționale, dar și să creeze un caracter european comun a devenit catalizatorul europenismului promovat după căderea Zidului Berlinului. În pofida unor sceptici, printre care și Derrida, care susțin că acest deziderat este cel puțin problematic, eforturile depuse de organisme Uniunii Europene converg, încet dar sigur, spre o omogenizare a spațiului european. Unul dintre mecanismele folosite este sectorul audiovizual, cu precădere filmul, fie el documentar sau artistic, circulația la nivel european a celor mai reușite producții*

naționale contribuind la familiarizarea întregului continent cu specificul cultural al țărilor de proveniență și, prin extensie, la diseminarea și asimilarea valorilor. În acest sens, exemplară se dovedește a fi cinematografia țărilor fost comuniste, care oglindește cel mai fidel schimbările prin care trece Europa de azi.

Ideology and Literature within the Cultural Press in the Communist Age

Lect. dr. Nicoleta IFRIM

Prof. Dr. Simona ANTOFI

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The Romanian Communist age displays a special power relation between ideology and literary discourse, especially when discussing authorial strategies of text manipulation. The politically-oriented literary discourse makes up its own canon and values, converting meaning into ideological weapon.*

Stereotypes and Cliches of the Literary Imaginary in the Romanian Socialist Realism Period

Lect. dr. Nicoleta IFRIM

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The Romanian Communist literature enhances various strategies of ideological conversion under the cover of newly-occured "aesthetic" values. Character and text are engaged in politically oriented "re-reading" patterns. Thus one can notice an overt dynamics of stereotypes and cliches within the fictional texts.*

Exiled Writer's Linguistic Identity within the Context of Globalization

Asist. drd Mihai ION

Universitatea „Transilvania”, Brașov

Abstract: *The (e/im)migrant is an 'interstitial' species, destined to oscillate between the poles of two different spaces/cultures: one native and 'peripheral', the other adoptive and 'central'. His drama resides in both losing contact with his source-culture and taking a feeble grip to the target-culture. A crucial criterion in establishing a writer's affiliation to a specific literature/culture is the language of his literary production. Starting from this fundamental criterion, I will first analyze various — and somehow tragical and nostalgic — ways of approaching the relationship mother tongue vs. adoptive language, with authors such as Norman Manea, Mircea Eliade, Vintilă Horia, Ștefan Baciu, who have never abandoned the cultural background of their intellectual evolution, choosing to write — either partially or totally — their literary work in Romanian. The analysis will further be conducted towards the case of authors such as Andrei Codrescu and Petru Popescu, released from the obsession of a unique cultural and linguistic identity and thoroughly adapted to the new context of a global(ized) culture. The analytic approach will naturally lead to a conclusion obvious to any observer of present-day world: Nowadays, a writer can make himself at home in more than one geographic and linguistic space, by resorting to the diverse means of communication in today's society.*

La démocratie et l'autoritarisme dans l'Europe Médiane

Lect. dr. Mara Magda MAFTEI,

Academia de Studii Economice, București

Abstract: *This article refers to the interplay of democracy and authoritarianism in Median Europe (Lithuania, Poland, Czech Republic, Slovakia, Hungary, Slovenia, Croatia, Romania, Moldova, Bulgaria, Serbia). We are interested in the period covering the beginning of the 19th century, passing from communism and the hope of democracy after 1989. Also, there are differences among countries belonging to the Median Europe. The Czech Republic, Hungary or Poland have managed to leave behind them communist customs and better practice democracy. The situation is not the same in Romania or Bulgaria. Furthermore, religion has a word to say. Catholicism harmonizes better with orthodoxy than orthodoxy.*

Markers of Stereotyped Communication

Asist. drd Mădălina Georgiana MATEI

Universitatea „Transilvania”, Brașov

Abstract: *Stereotyped communication is characteristic both for individuals and for communities and the functions that this type of communication fulfills are either connected to discourse organization or to the construction of gender, race, age or social identity. Stereotypes can sometimes be considered markers of belonging to a certain group, geographical area or gender and the study of their formation and proliferation mechanisms is always a challenge. The discussion of stereotyped communication should revolve around aspects such as in-group linguistic practice, conscious or unconscious use of linguistic automatism and the influence of social context in acquiring conversation abilities. Stereotyped communication can be considered a linguistic ideology that is invariably propagated by speakers (consciously or unconsciously) both in casual conversations as well as in institutional settings. This paper aims at discovering markers of stereotyped communication in conversation, narratives, interviews as well as criteria according to which a relevant analysis of such phenomena could be conducted.*

Enhancing Economics Undergraduates' Communication Skills by Means of Writing Activities in English

Asist. drd Maria Anca MAICAN

Universitatea „Transilvania”, Brașov

Abstract: *Starting from the assumption that, in the age of linguistic globalization, writing is an invaluable tool in business communication in a great variety of contexts, the present paper aims at looking into ways of enhancing economics undergraduates' writing skills in English, with a view to improving their overall communication skills. The paper is divided*

into three parts: the first part introduces the peculiarities of writing in a foreign language in general and of commercial correspondence in particular; next, emphasis is given to theories regarding the way writing should be taught (the textual, genre and process approaches); the last part presents the characteristics of a writing course currently piloted on undergraduate students of the Faculty of Economic Sciences, "Transilvania" University of Brasov, as well as some early feedback from students.

Influența culturală a unui nume

Drd Elena MÂNDRILĂ (ROTARU)

Școala doctorală, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași

Rezumat: Comunicarea interculturală are ecouri asupra tuturor aspectelor vieții umane, îndeosebi asupra artei (latură a umanității, semnificativă pentru evidențierea relațiilor dintre culturi). Istoria umanității a cunoscut multe expresii artistice majore, rezultate din coexistența unor universuri culturale diferite, artiștii înțelegând rapid cât sunt de profitabile asemenea schimburi culturale. În regiunile lumii unde diferite culturi au intrat în relație, uneori ca urmare a unui act de cucerire, fecunditatea creației artistice a reflectat interculturalitatea. Interculturalitatea descrie o apartenență multiplă și o zonă de mișcare naturală pe domeniul mai multor culturi, legitimată de libertatea circulației valorilor culturale și pusă în practică grație posibilităților infinite de îmbogățire și nuanțare a identității, în funcție de mediul cultural parcurs. Interculturalitatea reprezintă o situație de coeziune, de armonie, de întrepătrundere între culturi, de evoluție simultană și deschidere reciprocă, permițând pe de o parte menținerea și afirmarea valorilor proprii, iar, pe de altă parte, infuzarea altora noi, prin contactul cu valorile altor culturi.

Discours culturel dominant / intertextualité ou destruction créatrice

Prof. dr. Doinița MILEA

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Résumé: Lire en fonction du système des attentes de l'époque auquel on a accès par les normes spécifiques, reconstituer l'horizon d'attente en rapport avec lequel l'œuvre a été créée et reçue ou nous approcher de l'univers du lecteur actuel, en mettant en balance l'idée du succès de l'œuvre et l'idée de la valeur, en réconciliant de manière postmoderne les niveaux culturel et trivial, académique et de consommation?

Le roman roumain du XIXe siècle, par exemple, recouvre des types romanesques puissamment influencés par l'époque tels que: le roman historique, les mystères et le genre mélodramatique. La structure interne du roman de cette période reflète le climat de dialogue culturel avec le roman-feuilleton qui attire l'attention du public et satisfait ses attentes. Les éléments qui y contribuent sont liés à un „pattern” propre à l'époque, une dose de terrifiant et de ténébreux, les traîtrises, les travestis, les coïncidences, les complots mélodramatiques (qui font partie d'outils du roman européen traditionnel), le portrait-type, influencé par les physiologies de l'époque, ainsi que d'autres éléments spécifiques aux effets romantiques.

Le critique avait déjà abordé le rapport groupe social-auteur et son influence sur l'essor du genre dans une étude introductive qui précède un volume de « sociologie du roman roumain ».

Le problème est donc d'obtenir une sorte de modèle analytique mettant en valeur les indices formels par lesquels une écriture se signale comme telle pour le lecteur, comme dans le roman populaire analysé par Umberto Eco, *De superman au surhomme*, 1993, où on pose le problème de la vie des textes qui traversent les siècles grâce au dialogue implicite ou explicite qu'ils entretiennent, en même temps un discours dominant d'une époque qu'un effet de la mémoire littéraire qui permet à de tels textes de survivre.

Romanian MigrantScapes in Contemporary Filmic Texts

Conf. dr. Ioana MOHOR-IVAN

Prof. dr. Michaela PRAISLER

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: Through the visual representations they transmit and mediate, films are one of the most accessible sites where the dynamics of cross-cultural image-making can be unravelled. Visual images carry 'mental' schemata that underpin the interplay between perception of the other and self-perception, constructing or deconstructing the 'maps' of meaning through which a particular group of people makes sense of everyday practices and experience. Starting from these theoretical premises rooted in imagology, the paper intends to analyse the form and function of recent representations of migration and the migrant's experience as they are mediated by contemporary Romanian, French and Italian filmic texts. While all these texts attempt to imaginatively figure an actual cultural terrain where the migrant challenges or fluidises embedded hierarchies established between self and other, native and foreign, home and deterritorialisation, centre and periphery, West and East, their different perspectival contexts provide ambiguous and often conflicting articulations for the above-mentioned binaries.

STRATEGII DE MEDIATIZARE A CRIZEI .Studiu de caz: Acoperirea mediatică a condamnării oficiale a comunismului în plenul Parlamentului României (18 dec. 2006)

Conf. dr. Ana Maria MUNTEANU

Masterand Oana DAMIAN

Universitatea „Ovidius” din Constanța

Rezumat: Studiul reprezintă o sinteză a rezultatelor unei cercetări referitoare la acoperirea mediatică a condamnării oficiale a comunismului în plenul Parlamentului României (18 dec. 2006).

Cercetarea a fost realizată de un grup de cadre didactice și studenți ai Facultății de Litere, Specializarea Jurnalism, Universitatea „Ovidius” din Constanța. Analiza a vizat relația dintre constrângerile de acoperire mediatică (regimul urgenței), conceptualizarea și enunțarea contradicțiilor dintre actori instituționali în discursul presei scrise, și evoluția relațiilor dintre actorii instituționali și societate spre relații conflictuale (sindicate, guvern, președintele României,

mediatori, audiențe), precum și gestiunea globală a situației de criză prin mediatizare. Analiza s-a realizat pe baza unui număr mare de materiale media (știri, pagini integrale consacrate evenimentelor, declarații oficiale, comentarii corelate cu analize de imagine și analize de conținut).

Am asumat ipotetic rolul mediatizării crizei ca fiind cel al unei instanțe având putere de definire a situației de criză în regim de urgență, prin strategii similare oricărui conflict sau criză, ceea ce conferă materialului discursiv particularități specifice tropilor filozofici, pe de o parte, iar, pe de altă parte, relevă importanța strategiilor discursive în construcția și gestiunea crizei sociale.

Concluziile cercetării au confirmat un pattern mediatic global, relevat de cover, structură canonică a textului informativ ș.a., reflectând „noul spațiu public” configurat de interdependența conflictuală a câmpurilor sociale, în particular a acelora care participă la câmpul puterii” (Chambat, în I. Paillard, 2005).

Influența ideologiei marxiste asupra concepției lingvistice a lui Iorgu Iordan și a lui Al. Rosetti (cu referire la două probleme)

Lect. dr. Cristinel MUNTEANU

Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, Pitești, Filiala Brăila

Rezumat: În comunicarea noastră ne propunem să examinăm concepția lingvistică a lui Iorgu Iordan și a lui Al. Rosetti cu privire, în principal, la două probleme înainte (anii '40) și după (anii '50) impunerea ideologiei marxiste (declanșată de intervenția lui Stalin – Marxismul și problemele lingvisticii [1950]) în lingvistica românească: problema motivării / arbitrariului semnului lingvistic (în cazul lui Al. Rosetti), respectiv problema neologismelor, cu precădere a terminologiei (în cazul lui Iorgu Iordan). Ne va interesa, așadar, dacă într-adevăr (și în ce măsură) și-au reconsiderat cei doi importanți lingviști români convingerile inițiale „în lumina științei marxist-leniniste despre limbă”.

Translating Beyond the Linguistic Signs – An Attempt to Communicate Cultural-Situational Meaning Cross-Linguistically

Drd Laura MUNTEANU

Școala doctorală, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași

Abstract: In an age when English is a lingua franca, intercultural communication seems to be considerably eased, since more and more people can speak this language and use it in verbal interaction and negotiation. Things are not always so easy, because the use of a common language does not automatically ensure viable communication. Whether we consider it a positive or a negative thing, globalisation is still far from being a fact, and cultural identity still makes its presence felt; different identities mean different backgrounds, expectations, different ways of picturing reality and the world, and of framing this reality, specific to the language we are born in. When cross-cultural communication by means of translation is concerned, things are even more complicated. The mediation which implies transfer of content from one language into another is not so straightforward, since the ways each language organises meaning in discourse differ, especially if we conceive meaning beyond the mere sum of word denotations. Each language has specific ways of discourse organisation, by which more subtle things such as attitudes, role relationships, status, and the social situation requiring its production are implied. My paper will focus on the way cultural differences are reflected, when registers are concerned, since register is the one that accounts for the (in)appropriacy of language in a situation. Good translations imply, beyond transfer of linguistic meaning, also rendering the same communicative force and achieving a TT that should 'sound right' (i.e. that should be appropriate in the TC situation). The three dimensions of register, which are interdependent (a given level of formality – tenor – influences and is influenced by a particular level of technicality – field – in an appropriate channel of communication – mode) need a careful analysis in view of translation. This is because the text generating activity, the relationship between the participants and the medium of language activity are conventionally expressed in manners which usually differ from one culture to another and cannot just be transferred. Lack of correspondence between two languages and cultures on one or all of the three levels raises translation difficulties and the need for strategies of compensation. My paper will analyse possible problems raised by register variables, when translating from English into Romanian, and will concentrate on possible translation techniques to deal with such problems.

Reprezentarea diferenței culturale în presa minorităților etnice din zona de SE a României și dialogul etnic în presa locală

masterand Elena Maria NECULA

Universitatea „Ovidius”, Constanța

cercetător Andreea ROȘA

Asociația pentru Dezvoltare Interculturală, Constanța

Abstract: Our study is part of a research project implemented by professors and students of Journalism Section within the frame of The Cross Cultural Research Center – “Ovidius” University of Constanța, Faculty of Letters in collaboration with DRI – Government of Romania (Grant 73/2007). In our research we identified, by content analysis, on a corpus consisting of articles (news, reports, interviews) of “Interetnica” a weekly supplement of “Cuget Liber” Journal: - the editorial strategy reveals the construction of ethnic harmony at a local and regional scale, the development of this intercultural environment, - the anchoring and disclosing of coverage ratio provided by a local daily newspaper. “Cuget Liber” newspaper - according to the stake on “intercultural education through ethnic dialogue”. We also compared various sources and discursive materializations of local ethnic harmony with redefining the thematic nexus of interculturality from the perspective of European integration, the area receiving the full impact of globalization.

Accepția ideologiei ca discurs

Lect. dr. Nicoleta NEȘU
Sapienza Università di Roma, Italia

Abstract: The present paper focuses on the relationship between ideology and the political discourse, as well as on the relationship between ideology and propaganda. Our aim is to underline the discursive prospective of the ideology, seen into the global frame of the general communication process. A special attention is given to van Dijk's three-dimension model of the ideologic discourse, based on a interdisciplinary theory of ideology which takes into consideration the level of the ideology's nature, the level of its cognitive representation and the level of its modalities of expression.

From National to Post-national: Cultural Identity in Globalized World

Assistant Lecturer Kouadio Germain N'GUESSAN
Université d'Abidjan-Cocody, Côte d'Ivoire

Abstract: In the new world context, cultural identity has become of a crucial importance due to the melting of people. Everywhere, scholars are all invited to reflect on the new dimension to give this notion. Indeed, with the advent of globalization, the world now appears as a planetary village where the cultural barriers that formerly defined and distinguished nations and peoples and set the borders between them, are progressively lowered to make place to a unified mass culture. As such, the notion of cultural identity seems to have no more meaning. The former protectionist ideologies that were once used by countries to defend their national cultural identities are threatened or split out and are progressively being replaced by global ones. As a result, culture or cultural identity crosses the national borders to become post-national. In the framework of this somewhat "identity crisis", this paper aims to explore the problematic of cultural identity in a world that more and more tends to be one big village. From a cultural studies analysis, it will demonstrate this shift from national to post-national, from individual to collective.

The Theme of War in the Vision of Camil Petrescu and Liviu Rebreanu. The Case of Novels "The Last Night of Love, the First Night of War" and "Forest of the Hanged"

Drd Mariana PASINCOVSCHI COZMA

Școala doctorală, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Résumé: Le roman « La dernière nuit d'amour, la première nuit de guerre » de Camil Petrescu, de même que « La Forêt des pendus » de Liviu Rebreanu, en étant objectifs par le matériel de départ, dévoilent la physionomie intérieure d'une époque historique, en essayant de saisir ce « souffle mystérieux et vital » qui donne juste le « rythme de l'existence ». En moulant dans la pâte humaine différentes catégories psychiques, les romans se croisent sur le vaste territoire de leur départ - la décennie qui suit la Première Guerre mondiale de notre littérature, la guerre étant devenue un thème favori par lequel les auteurs visent à présenter l'évolution d'un héros qui monte l'escaliers de son propre destin, suite au combat sur le front, aussi bien qu'aux ravages de la nature intérieure, la connaissance de soi étant la réponse des héros au défi du monde. Le roman de Liviu Rebreanu débute « ex-abrupto » avec l'introduction du protagoniste dans l'atmosphère de la guerre et des problèmes de consciences du front, en contournant tant les années de formation que de la mort d'Apostol. Camil Petrescu est, à son tour, le premier écrivain roumain qui décrit la guerre comme une expérience directe, le journal de campagne de Gheorghidiu étant le témoignage d'un combattant et l'innovation d'un artiste qui confesse sa propre mutilation morale. Suite à l'expérience du front, les héros parviennent à dépasser la curiosité dévorante de l'inconnu, leurs événements se transformant en réflexions. Si les étapes de la connaissance de soi, définitive en guerre, offrent à Gheorghidiu la continuité dans le monde réel, Apostol Bologa se renferme en soi, « la connaissance de soi » signifiant la condamnation qu'il porte dans le monde présumé.

Intensification and Minimization – Persuasive Techniques in the Present Political Discourse

Drd Marius Claudiu PINTILII

Școala doctorală, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași

Abstract: The political discourse is a 'discourse of influence' whose particular nature can be outlined by firstly beginning from the persuasive effect directed to the audience. This type of speech is based on a special relationship (oriented, intentioned, dissimulated) with the receiver, showing its effectiveness exclusively in relation with this one and only on the background of a supportive climate. In these conditions, in the present work, we propose a delimitation of the persuasive strategies used in the present Romanian political discourse and, implicitly, an analysis of their functioning from the perspective of Rank model. We consider that this model is essential to approach a political discourse as a process of persuasion, since it lays on an appropriate understanding of persuasion's mechanisms, which can prevent the manifestation of manipulation, being centered upon the development of the discourse's active/critical reception. Thus, we will analyze the manner in which the two main persuasive strategies - intensification and minimization - concretize themselves in today's politicians' speeches, on the basis of two substrategies: on the one hand, the intensification of their own strong points/intensification of opponents' weak points, and, on the other hand, the minimization of their vulnerable points/minimization of their opponents' strong points. The analyzed material is represented by the political speeches from the first electoral confrontation from Cluj, between the candidate of the National Liberal Party, Crin Antonescu and Traian Băsescu, on 14th November 2009 (debate broadcasted by TV Reality). On the basis of this televised political debate, we will illustrate that political discourse is (or at least should be) a discursive space carefully elaborated, whose efficiency particularly depends on the force of the discursive strategies, meant to influence the audience.

Logici de constituire a textului literar la Constantin Noica

Drd Dorin POPESCU

Școala doctorală, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Rezumat: *Recuperarea textului lui C. Noica nu a ieșit din impasul critic generat de efectul pervers al secvențializării temelor discursului, în diferite tipologii reducibile, „înrudite” – tema națională, ethosul, „românitatea” lexicului, „arheologia” lingvistică, publicitatea modelelor, cultul patriarhatului și elogiul ruralității, soarta culturii în cetate etc.*

Mecanismul generator de text a rămas, la Noica, într-o discreție critică, în special datorită stilului elaborat, corintic, tăieturii impecabile a texturii ideii. Noile abordări critice solicită cu obligativitate „întoarcerea la text”, singura care poate da măsura exactă a naturii și dimensiunii întregii arhitecturi textuale.

Sub imaginea unui legato filosofic, mai degrabă asumat cu fast de critică, decât decis de text, o lectură atentă ar putea descoperi, la Noica, o punere în act a textului de natură literară, voit mascată de autoreferențialități „ipocrite”.

„Mecanismul poetic” generează fără sincopă, deopotrivă, texte cu „determinații” filosofice maxime, eseuri proteice, constructe logice riguroase, „tratate” de logică și filosofie, articole de fond și simple demonstrații de virtuozitate lingvistică, a căror polifonie generează impresia unei logici de integrare de tip „hermeneutic”. Mecanismul discursiv se organizează, la Noica, după logici de construcție literară, în „pliuri textuale” care complică „decodificarea” acestuia și în parcursuri paralele de lectură, specifice unei „opera aperta”. Dacă o destructurare integrală riguroasă a discursului pare a nu fi posibilă, identificarea logicilor sale de construcție și a „articulațiilor poetice” de bază pot constitui „șinta” unei abordări critice dezinhibate, care să restituie textului nicasian prestigiul unei origini exacte, despovărată de parti-pris-uri ideologice.

Littérature et discours critique dans l'époque de la globalisation

Drd Ionela-Lăcrămioara PUJINĂ

Școala doctorală, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Résumé: *La globalisation implique une transformation explicite, quantifiable dans le plan littéraire; mais implique également une transformation implicite qui multiplie l'être, l'homme, en lui donnant une autre perspective sur soi-même et sur le monde. Comme n'importe quel concept culturel, la globalisation et ses effets dans le plan littéraire peuvent donner naissance aux quelques questions. Pour tracer le contour d'une démarche d'investigation nous avons formulé dès le début quelques questions générales sur l'influence que la globalisation peut l'exercer dans le plan des sciences de la communication. Par exemple, sommes-nous les témoins d'un impérialisme culturel favorisé par la circulation libre d'un pays à l'autre ou, en effet, nous sommes les témoins de la construction d'une culture qui appartienne au tous, sans restrictions? Comment peut-on transférer les particularités d'une culture à une autre? Quel est le pour-cent dont la globalisation s'implique dans la redéfinition des termes „littérature” et „critique”? Quelle est la nature des rapports qui s'établissent entre la culture globale et celle nationale: parallélisme ou interférence? Peut-elle signifier la décadence des langues et des cultures qui fonctionnent à présent pour les remplacer avec l'idée du mythe personnel et avec le rêve d'un monde dont les différences lui manquent, en résultant un monde manqué d'une base nationale précise? Pouvons-nous voir l'époque de la globalisation comme une étape d'émulation spirituelle et intellectuelle? Et, en effet, quelles sont les fins que la globalisation veut arriver?*

Modalité et évidentialité.

Le cas de l'adverbe roumain *pesemne* (« apparemment »)

Lect. dr. Gabriela SCRIPNIC

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Résumé: *Cette étude traite de l'adverbe roumain pesemne (« apparemment ») afin de faire ressortir sa fonction évidentielle en étroite liaison avec le sens épistémique que l'unité peut traduire dans un contexte particulier. Notre hypothèse est que les sens évidentiel et épistémique dépendent du contexte où l'adverbe apparaît, et se présentent le plus souvent comme des manifestations synchroniques. Ayant comme cadre théorique général la théorie de l'évidentialité (Dendale & Tasmowski 2001, Plungian 2001, Aikhenvald 2004), notre analyse a comme point de départ les détails d'ordre étymologique et les définitions offerts par les dictionnaires explicatifs du roumain. Des fragments de discours réel sont pris en considération en vue de prouver que l'adverbe pesemne devrait être approchée en tant qu'unité multifonctionnelle où la valeur évidentielle se fait surclasser ou bien surclasse la valeur modale.*

The Human Screen of the Postmodern Paradox

Conf. dr. Steluța STAN

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *Without having their reality denied, the results of an unprecedentedly paced technological progress are witnessed by homo ludens with a feeling of alienation, the images presented in rapid succession, with a minor sense of the context or of the connection, resulting in the fact that an idea seems as good as any other. This way, the distinctive sign of the postmodern becomes the non-problematization, manifested through complicity to consumerism and lack of critical accents. The postmodern being registers everything but believes (almost) nothing, because it has become a screen itself. Now, who can ask a screen to believe what it registers?*

The Writer-Critic between The United States of America and The United States of Europe

Asist. dr. Andreia SUCIU

Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău

Abstract: *One of the main new issues brought by the age of postmodernism was the ideology of globalization. Any interest in grand narratives is lost and bluntly discarded and the new age followed new values in a world that seemed not to conserve national identities and specificities within borders but imported or exported these aspects with an increased speed*

due to the appearance of the new type of communication and the new type of traveller – the jet man. Art, philosophy, literary criticism or history have gained new perspectives of analysis and have enlarged their spectrum. This also caused a loss of religious and political values and beliefs, issue which was said to have led to the appearance of the slippery slope of postmodernism. It is now that societies experience the expansion of the capitalist world market and it is precisely this transnational capitalism that introduced the new flow of goods, people, information and various cultural forms. These echoes have automatically reached the field of literature and literary criticism and intertextuality, hyperreality, indeterminacy or simulation have become the new (unwritten) laws followed by authors and critics only to register the movement of the society. Malcolm Bradbury too, from his position as both writer and critic registered these trends both in his fiction and his critical works. In fact, the latter register an extensive preoccupation with the “dangerous pilgrimages” as he calls the journeys of thought and feelings on both sides of the Atlantic. His *Atlas of Literature* tries to pinpoint precisely the manner in which literature and critical theory have expanded their horizon throughout centuries, reaching a stage in which they manifest on a global scale, in a “global melting pot”. Bradbury insists especially on the opposition between the United States of America and what he calls “the United States of Europe” as two entities that made of the blurring of borders a culminating point in the history of mankind. Our paper aims at presenting the manner in which he mapped postmodernism from this perspective and the manner in which he himself registered the ideology of globalization in his fiction.

**L'adaptation et la traduction des termes culturels:
étude de cas sur *Baltagul***

Drd Andreea-Mihaela TAMBA

Școala doctorală, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași

Abstract: *L'adaptation et la traduction des termes culturels: étude de cas sur Baltagul* aims at highlighting the factors that render the concept of translational adaptation full of controversies, given that translating through adapting has always been more than an innocent translation strategy, it has also been considered an unethical translators' move. The theoretical perspective on the issue of adaptation will be analyzed against a French version and an English version of Mihail Sadoveanu's novel *Baltagul*. I will focus on presenting a series of criteria that the theoretical discourse brought forth in order to define adaptation as a translation strategy. Adaptation will be dealt with from two perspectives: a psycho-analytical perspective, in the light of which ethnocentrism and decentring are investigated as two self-neutralizing translation policies, and an interlocutive perspective, which juxtaposes ethnocentrism and interference (understood as the intrusion of a sociolinguistic 'other' in an interlocution). Alternatives to the translational adaptation will also be considered, given that a translational phenomenon supposes, first and foremost, a dialogue, an openness between two linguacultures. Culturemes are transposed from one language into another via cultural borrowings, calques, glossing and translator's footnotes.

Le rôle cognitif des figures du discours dans l'éditorial politique

Conf. dr. Ana-Marina TOMESCU,

Asist. dr. Elena-Cristina ILINCA

Universitatea din Pitești

Résumé: *Les traités de rhétorique traditionnels envisagent la figure comme étant une réalité à part dans le fonctionnement du langage. On la retrouve souvent dans des zones réservées: soit dans des domaines de la rhétorique et de la poétique, soit dans le cadre de l'élocution argumentative ou de l'esthétique littéraire. Les nouvelles approches de la figure essaient de s'éloigner de la conception de figure-altérité, figure-répertoire. Cette remise en question se fait selon deux directions principales (M. Bonhomme, 2005) :*

- *Les figures participent au fonctionnement ordinaire du langage. Le sens figuré se définit dans cette approche comme un « construit énonciatif » ayant à la base des relations phrastiques.*

- *Les figures se déploient sur la totalité de l'espace énonciatif. La figuralité mobilise ainsi les trois phases de tout processus énonciatif: le niveau infradiscursif, le niveau de production, le niveau de réception et le niveau d'interprétation des figures.*

La fonctionnalité des figures se manifeste par l'influence que celles-ci ont dans le déroulement de la communication, par les modifications qu'elles apportent aux relations interpersonnelles entre les acteurs de la situation du discours. Cinq rôles sont assignés généralement aux figures : un rôle esthétique, un rôle cognitif, un rôle phatique, un rôle pathémique et un rôle argumentatif. Se situant dans cette approche pragmatique, notre étude s'occupera de la fonction cognitive des figures du discours. Nous suivrons la manière dont cette fonctionnalité cognitive se matérialise au niveau de notre corpus par deux moyens significatifs : la mise en évidence et la structuration conceptuelle du message transmis.

Les recherches seront menées au niveau d'un corpus formé d'articles de journaux, plus précisément d'éditoriaux politiques parus pendant la campagne présidentielle française de 2007 dans cinq journaux : L'Humanité, Libération, Le Monde, Le Figaro, Le Point. Nos analyses essaieront de rendre compte de ce processus tropique et de juger de l'incidence du type de discours en question sur le mode de réalisation des figures à rôle cognitif.

Les diagonales de l'exil: Dumitru Radu Popa ou la desinvolture americaine

Drd Liliana Stela ȚIGĂNAȘ

Școala doctorală, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Résumé: *L'essai se propose à mettre en discussion la problématique générée du phénomène de la globalisation du discours des écrivains de l'exil. Un cas intéressant constitue Dumitru Radu Popa. Celui-ci quitte son pays en 1985 et, après une année passée en France, il s'établit aux Etats-Unis. L'espace social, culturel et, pas dernièrement, littéraire américain transforme l'écriture issue de ceux venus de l'ancienne Europe. La transformation supportée est tout à fait bénéfique, les thèmes de la réalité sont abordés sans complexes, sans la crainte de la facilité. La sincérité du ton, trait si difficilement*

dissimulée en Roumanie d'une vieille manie de la forme soignée, y trouve naturellement sa voie. On va analyser comment se modifie le discours de Dumitru Radu Popa, qui, après la transplantation dans le périmètre américain, devient une infusion de style léger, **made in USA**, apparemment destiné à un lecteur d'autre

Sociocultural Perspectives on Masculinity and Feminity as Gender Identity Components

Asist. Rodica ȚOCU

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: Distinction between the two aspects of gender identity appears as a result of a complex process involving a biological, psychological and social development. This article examines the ways in which literature, psychology and education has been influenced by feminist approaches and research into the areas of gender and sexuality. The impact of gender and gender-role on social aspects of life is considered.

A Haunting ‘Ideology’: Doubling

Conf. dr. Daniela ȚUCHEL

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: Ideology, in this title being made to stand out with downgrading quotes, will be simplistically taken to indicate a way of looking at things. The epithet haunting points to our day's social pressure felt in the case of the spirit of imitation, in a world transformed by forces of globalization. While approaching a few doubling processes, this research will pick up Michael Cronin's (2003) terminological proposition of clonialism at a time when mankind faces the doubling nightmare of the scientific clone. The directions of interpretation taken by the present article are, firstly, double vision as a chain reaction, secondly, double vision as death of diversity and, thirdly, double vision as duplication of culturally powerful originals. A sad conclusion is that the spread of the double seems to endanger the creative resources of the planet by their gradual impoverishment. Eventually, even originality in one small country can be affected by contemporary globalization.

Human Psyche at the Core of Globalization

Conf. dr. Dana Sorana URS

Universitatea Politehnica din București

Abstract: The author aims at locating the source of globalization which could be considered to be not only the dominant ideology but also the dominant belief system of our time. Globalization is a general term used to describe a large variety of economic, political, and cultural interconnections that practically blast barriers between countries. It also refers to the complex set of social interdependencies triggered by technological innovations, that make people increasingly aware of the deep relationships reconfiguring geographical, social, and cultural spaces. The claim of this paper is that the ultimate cause of this multised phenomenon lies down into the very depth of human psyche. Starting from a synthesis of the major postulates of analytical psychology and the basic principles of the Hindu philosophy, the author suggests that globalization is the surface manifestation of the primordial meaning of evolution, namely the human individuality (Ego) in search of reintegration within its source – the Self. This psychological process, labelled “Individuation” by Carl Gustav Jung, is archetypal in nature and, as such, governs consciousness, language, and knowledge at large. Psyche is a practically infinite phenomenon, a comprehensive system of relations inside which matter and spirit represent potentialities that transcend human awareness. Ultimately, psyche and cosmos are one single unity between the observer and the object, between the Self as “*imago dei*” and Ego as the subjective identity. The coordinating centre of this whole is the Self whose function is to attract the Ego toward Itself i.e. to the higher awareness of the inherent “globality” of the Universe. Thus, each and every act of man is considered to have one basic underlying purpose – seeking the state of wholeness, filling up the gaps that render him incomplete and keep him away from the Self. In this light, economic, political, social and cultural systems that now seem to trespass borders and barriers, are just the visible forms of a deeper pattern of evolution where man has to reach a new state of awareness. It is at this level that the individual has to gradually become a universal being capable of realizing the essential unity and wholeness of Reality and capable of identifying himself/herself not with a fragmentary truth but with the Absolute Truth as the Self.

L'historiographie de langue anglaise traitant de la communauté acadienne au Canada: regard critique et perspective d'avenir

MA, PhD candidate Adeline VASQUEZ-PARRA

Université Libre de Bruxelles, Belgique

Résumé: Cet article s'attarde sur le discours historique et son rôle dans la construction identitaire d'une communauté particulière au sein de l'état-nation. L'historiographie qu'elle soit objet d'étude de la sociologie ou de l'histoire nous éclaire sur les rapports sociaux et culturels des communautés entre elles et surtout, nous renseigne sur le sens que ces dernières projettent derrière leurs interactions avec l'histoire nationale. Le regard critique de l'historiographie anglophone s'est parfois attelé à du révisionnisme historique comme l'ont démontré de prééminents historiens tels Naomi Griffiths qui a déconstruit l'événement historique du Grand-Dérangement en lui prêtant des connotations mythiques. Mais l'historiographie de langue anglaise a également amenée une autre perspective d'avenir que sa contrepartie francophone : la reconnaissance de la communauté acadienne en tant que partie intégrante de l'histoire régionale. Qu'elle soit le résultat d'un cheminement intellectuel ou d'une évolution politique, l'historiographie de langue anglaise s'est aussi bien nourri de l'historiographie francophone que régionale et nationale pour l'intégrer dans l'historiographie canadienne anglophone. Comment a évolué l'historiographie de langue anglaise traitant de la communauté acadienne au Canada, a-t-elle poursuivi des objectifs différents de l'historiographie acadienne ou francophone ? Quel a été l'impact de sa contribution au discours historique acadien et continue-t-elle à l'heure actuelle, à façonner l'historiographie acadienne ?

**Strategii de mediatizare a crizei sociale în presa scrisă.
Linguistic Representations of Romanians in the British Mass-Media**

**Asist. drd Cristina-Silvia VÂLCEA
Universitatea „Transilvania”, Braşov**

Abstract: *This study aims at uncovering Romanians' social and political representation(s) in the British mass-media. More precisely, the research consists of the identification of the media narratives constituency (text, co-text, point of view, focalisation) doubled by a socio-linguistic-pragmatic reading of media narratives. Insights into cultural representation (stereotypes) and ideology functioning based on linguistic studies proves fruitful mostly due to its trans-disciplinary approach.*

La promotion du plurilinguisme et le Passeport de Langues

**Conf. dr. Angelica VÂLCU
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galaţi**

Résumé: *Le passeport de langues est un document pour la mobilité des étudiants, des formateurs, des chercheurs et de tous ceux qui vont apprendre ou travailler à l'étranger. Ce document aide à être reconnu le parcours de leur formation initiale, continue et professionnelle. Le passeport linguistique a, tout d'abord, une fonction de présentation et de documentation. Notre article présente le passeport linguistique comme étant un instrument valable et précieux pour la promotion du plurilinguisme, de la compréhension entre les citoyens de langues différentes, du respect réciproque si nécessaire dans les nouvelles conditions de la globalisation. Le passeport linguistique mérite une large diffusion non seulement dans les écoles, les universités mais aussi dans les unités économique- administratives et même au sein de la population.*

Seeing is believing ... or is it?

**Lect. dr. Marius VELICĂ
Lect. dr. Gina NECULA
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galaţi**

Résumé: *Dans un monde construit sur un réseau si complexe de relations, qui s'écroulerait sûrement par manque de communication, les stimuli visuels omniprésents sont impossibles à ignorer. Daniela Rovența-Frumușani [1995: 39] affirme: « il faut admettre que notre monde contemporain se situe presque entièrement sous le signe de l'image (qui domine les diverses pratiques sociales comme la publicité, la propagande et le mass-média en général) ». Dans le monde où nous vivons, le discours du journal télévisé a un nouveau statut, radicalement différent de ce qu'il était autrefois: une simple source d'informations est presque devenue une forme de divertissement. Le dernier temps, notamment après le 11 septembre, nombreux sont ceux qui mènent leur vie entre deux émissions du journal télévisé ou deux communiqués de presse. La presse écrite a dû adapter sa manière de présentation sous la pression croissante de la presse audio-visuelle; ainsi intègre-t-elle l'image (évidemment statique) dans l'inventaire obligatoire du spécialiste du journal télévisé. L'en-tête d'un journal est lui aussi devenu le personnage-clé dans l'économie d'un journal car, dans la plupart des cas, l'attention du passant / lecteur est ainsi attirée (et de façon inévitable modelée du point de vue sémiotique). La recherche analyse les mécanismes qui déterminent le choix d'un en-tête et les significations possibles des éléments qui le composent.*

Translation Theories Applicable to Legislative Documents

**Drd Alina-Maria ZAHARIA
Școala doctorală, Universitatea din Craiova**

Abstract: *The age of globalization is also affecting the field of translation. Stereotypical expressions are increasingly used, especially when dealing with legal discourse. Thus, the task of the translator is merely to convey the message in the most comprehensible way for the reader. This paper attempts to present the difficulties in achieving the same legal effect when translating EU legislation from English to Romanian. The first part discusses some theoretical perspectives on legal translation trying to determine the best way of translating a legal text. The second part of my paper will be based on a comparative analysis of two translated EU directives, in terms of structure, vocabulary and syntax. The corpus of my study is based on translations of official EU documents from English to Romanian.*